

**UNIWERSYTET
KOMISJI EDUKACJI NARODOWEJ
W KRAKOWIE**

SZKOŁA DOKTORSKA

DYSCYPLINA: nauki o bezpieczeństwie

mgr Paulina Rus

**Kreowanie bezpieczeństwa powszechnego na obszarach aglomeracji
krakowskiej i łódzkiej w latach 1999–2020 w świetle działań Państwowej
Straży Pożarnej i Ochotniczych Straży Pożarnych**

**Promotor: dr hab. Tomasz Skrzyński, prof. UKEN
Promotor pomocniczy: dr hab. Przemysław Wywiół, prof. UKEN**

Kraków, 2025

**UNIVERSITY
OF THE NATIONAL EDUCATION COMMISSION
IN KRAKOW**

DOCTORAL SCHOOL

DISCIPLINE: Security Sciences

mgr Paulina Rus

**Creating common safety in the areas of the Kraków and Łódź agglomerations
in the years 1999–2020 in the light of the activities of the State Fire Service
and Voluntary Fire Services**

**Supervisor: dr hab. Tomasz Skrzyński, prof. UKEN
Associate supervisor: dr hab. Przemysław Wywiół, prof. UKEN**

Kraków, 2025

Streszczenie

Rozprawa doktorska poświęcona została problematyce kształtowania się bezpieczeństwa powszechnego na obszarach aglomeracji krakowskiej i łódzkiej w latach 1999-2020. Celem autorki było uzyskanie odpowiedzi na następujący problem badawczy, sformułowany jako pytanie: jaką rolę w latach 1999-2020 odegrała Państwowa Straż Pożarna i Ochotnicze Straże Pożarne w zapewnianiu bezpieczeństwa powszechnego na obszarach aglomeracji krakowskiej i łódzkiej oraz jaki był charakter ich działań? Autorka postanowiła przeanalizować i porównać funkcjonowanie jednostek PSP i OSP odpowiedzialnych za wskazany rodzaj bezpieczeństwa w danym regionie, określić ich działania, w tym edukację społeczności oraz zidentyfikować zagrożenia występujące na tych obszarach.

Dysertacja opiera się na hipotezie zakładającej, że: na przestrzeni lat 1999-2020 Państwowa Straż Pożarna i Ochotnicze Straże Pożarne odegrały kluczową rolę w kreowaniu bezpieczeństwa powszechnego na obszarach aglomeracji krakowskiej i łódzkiej, a ich działalność ulegała licznym przekształceniom.

W trakcie tworzenia rozprawy doktorskiej posługiwano się czterema różnymi metodami badawczymi. Były nimi: metoda systemowa, metoda analizy treści, metoda instytucjonalno-prawna oraz metoda porównawcza. Pozwoliły one na szczegółowe opisanie badanych zagadnień. Pomogły w znalezieniu odpowiedzi na pytania dotyczące: ilości funkcjonujących jednostek PSP i OSP w wybranych aglomeracjach, rodzaju podejmowanych działań, liczby służących strażaków i druhów, finansowania jednostek, czy zagadnień BHP. Umożliwiły także przedstawienie przykładów lokalnych programów wpływających na bezpieczeństwo publiczne. W ramach gromadzenia danych dotyczących tematyki rozprawy doktorskiej szczegółowej analizie poddano szereg rocznych sprawozdań z jednostek PSP działających w aglomeracji krakowskiej i łódzkiej, w tym materiałów dostępnych w Komendach Wojewódzkich PSP w Łodzi i Krakowie.

Niniejsza dysertacja składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów oraz podsumowania. Na początku – we Wstępie sprecyzowana została metodologia badań, obejmująca przedmiot i zakres badań, cele i problemy badawcze, hipotezy oraz opisane zostały metody wykorzystywane podczas tworzenia niniejszej rozprawy doktorskiej. Wspomniano także o towarzyszących ograniczeniach oraz kluczowych źródłach i literaturze przedmiotu. Rozdział 1 zawiera w swojej treści analizę i wyjaśnienie kluczowych pojęć związanych z tematem rozprawy doktorskiej, takie jak: bezpieczeństwo, system bezpieczeństwa wewnętrznego, bezpieczeństwo publiczne, bezpieczeństwo powszechne oraz współczesne zagrożenia dla

bezpieczeństwa, w tym zagrożenia dla bezpieczeństwa powszechnego i publicznego. W rozdziale 2 wspomniano o procesach urbanizacji oraz przedstawiono charakterystykę miejskich, monocentrycznych aglomeracji – łódzkiej i krakowskiej. Rozdział 3 dotyczy tworzenia i rozwijania się Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego oraz podstaw prawnych funkcjonowania PSP i OSP. Z kolei rozdział 4 i 5 stanowią analogiczne, szczegółowe zestawienie różnego rodzaju działań podejmowanych przez strażaków i druhów w aglomeracji krakowskiej i łódzkiej we wskazanym czasie. W podsumowaniu przedstawiono kluczowe wnioski, podobieństwa i różnice pomiędzy analizowanymi obszarami oraz omówiono możliwości wzmocnienia bezpieczeństwa powszechnego. W dalszej części dysertacji zawarto bibliografię, spisy tabel, rycin i wykresów.

Strażacy i druhowie odgrywają kluczową rolę we współczesnym systemie ratownictwa i ochrony ludności, który stale się rozwija w odpowiedzi na pojawiające się nowe zagrożenia oraz obowiązki związane z ich neutralizowaniem. Na przestrzeni lat zaobserwowano znaczący wzrost zakresu zadań realizowanych przez PSP i OSP. Zarówno na terenie aglomeracji krakowskiej i łódzkiej w latach 1999-2020 dostrzec można podobieństwa, jak i różnice w działalności i funkcjonowaniu służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo publiczne. Warto zauważyć, że zmiany dokonywane na przestrzeni czasu na tych obszarach miały bezpośredni, pozytywny wpływ na funkcjonowanie i kształtowanie bezpieczeństwa powszechnego.

Należy podkreślić, że wybrany temat badań ma istotne znaczenie z perspektywy nauk o bezpieczeństwie. W rozprawie doktorskiej poruszane są kluczowe zagadnienia, które obejmują ewolucję bezpieczeństwa powszechnego na obszarze obu aglomeracji na przestrzeni lat 1999-2020. Pozyskane wyniki mogą zostać wykorzystane przez polskich decydentów politycznych, instytucje zapewniające bezpieczeństwo, rozmaite organizacje pozarządowe, czy inne struktury zainteresowane powyższą tematyką i stanowić podstawę do wprowadzania zmian i nowelizacji związanych z ulepszaniem działań jednostek PSP i OSP.

Synopsis

This doctoral thesis focuses on how common safety issues related to the areas of Kraków and Łódź agglomerations were shaped between the years 1999 and 2020. I have sought to answer the following research problem, formulated as a question: what role did the State Fire Service (Państwowa Straż Pożarna, PSP) and Voluntary Fire Service (Ochotnicza Straż Pożarna, OSP) play in securing common safety in the areas of Kraków and Łódź agglomerations between the years 1999 and 2020 and what was the nature of their activities? My approach focused on analyzing and comparing the functioning of PSP and OSP units responsible for a specific type of safety in a specific area, defining their activities, including community education, and identifying potential hazards present in these areas.

This dissertation is based on the hypothesis that between the years 1999 and 2020 the PSP and OSPs played a key role in ensuring common safety in the Kraków and Łódź agglomerations, while their activities underwent numerous transformations.

Four distinct study methods were used to draft this thesis. These included: system method, content analysis method, legal and institutional framework method, as well as the comparative method. A detailed description of the studied topics could be formulated based on these methods. They also allowed to provide answers to questions concerning the following: number of operational PSP and OSP units in the chosen agglomerations, type of their activities, number of firefighters and volunteer firefighters, or matters of occupational health and safety. This approach also enabled me to present examples of local programs affecting matters of public safety. When gathering data for this doctoral thesis, I have thoroughly analyzed a number of annual statements delivered by PSP units operating in the area of the Kraków or Łódź agglomeration, including documents available at the Voivodship Headquarters of the State Fire Service in Łódź and Kraków.

This thesis consists of an introduction, five chapters and conclusion. A definition of the study methodology is provided in the introduction, along with a statement of the subject and the scope of research, goals and research problems, hypotheses, as well as methods used when drafting this doctoral thesis. It also mentions the limitations and key sources, as well as the relevant literature. Chapter 1 includes an analysis and explanation of the key terms connected with the subject matter, such as: safety, internal safety system, public safety, common safety, as well as the contemporary threats to safety, including threats to common and public safety. Chapter 2 discusses urbanization processes and presents the features of the urban, mono-centric agglomerations of Łódź and Kraków. Chapter 3 refers to the creation and development of the

National Firefighting and Rescue System (Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy, KSRG), as well as the legal grounds for the functioning of PSP and OSP. Chapters 4 and 5 constitute analogous, detailed compilations of various activities undertaken by the firefighters and volunteer firefighters in the Kraków and Łódź agglomerations during the specified timeframe. Conclusions present the key findings, similarities and differences between the analyzed areas, along with a discussion of the potential for reinforcing public safety. A bibliography, table of figures, charts and graphs follow.

Firefighters and volunteer firefighters play a key role in the contemporary emergency and rescue system, which is undergoing constant development in order to address emerging threats and new duties related to the neutralization of those emergent threats. Over the years we have seen a significant extension of the scope of duties of OSP and PSP units. Both similarities and differences in the functioning and operations of public safety services between the years 1999 and 2020 can be seen in both the Kraków and Łódź agglomerations. It should be noted, that the changes introduced in these areas over time had a direct positive impact on the functioning and shaping of public safety.

It should be underscored that the research subject chosen is important from the point of view of safety sciences. This doctoral thesis touches on the key issues, including the evolution of common safety in the area of both Krakow and Łódź agglomerations between the years 1999 and 2020. My results can be used by Polish political decision makers, safety institutions, various NGOs or other organizations interested in the topic and they can also provide the basis for introducing changes and amendments related to improving the operations of PSP and OSP units.

*Serdeczne podziękowania
składam moim promotorom
za wsparcie, cenne wskazówki
oraz nieocenioną pomoc, które
były dla mnie źródłem ogromnej
inspiracji i motywacji podczas
pisania rozprawy doktorskiej.*

Spis treści

Wykaz skrótów	10
Wstęp	12
1. Miejsce bezpieczeństwa powszechnego w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego państwa – istota i terminologia	26
1.1. Pojęcie bezpieczeństwa.....	26
1.2. System bezpieczeństwa wewnętrznego państwa.....	31
1.3. Bezpieczeństwo publiczne	34
1.4. Bezpieczeństwo powszechne	39
1.5. Zagrożenia bezpieczeństwa narodowego.....	44
1.5.1. Zagrożenia bezpieczeństwa publicznego	49
1.5.2. Zagrożenia bezpieczeństwa powszechnego.....	54
2. Procesy urbanizacji – charakterystyka aglomeracji w Polsce na przykładzie ośrodka krakowskiego i łódzkiego	60
2.1. Proces urbanizacji.....	60
2.2. Aglomeracje miejskie, metropolie i obszary metropolitalne – struktura i funkcjonowanie...72	
2.3. Aglomeracja krakowska	87
2.4. Aglomeracja łódzka.....	98
3. Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy (KSRG) jako element składowy bezpieczeństwa powszechnego w Polsce	108
3.1. Założenia i organizacja Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego.....	108
3.2. Państwowa Straż Pożarna w strukturze KSRG	109
3.2.1. Ustawowe zadania strażaków służących w jednostkach Państwowej Straży Pożarnej	109
3.2.2. Funkcjonowanie PSP w systemie KSRG	111
3.3. Rola jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych w KSRG	124
3.3.1. Ochotnicze Straże Pożarne – podstawa prawna, zadania ustawowe.....	124
3.3.2. Działalność i włączanie jednostek OSP do KSRG	126
3.3.3. Finansowanie działań podejmowanych przez jednostki OSP.....	131
3.3.4. Związek Ochotniczych Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej	133
4. Państwowa Straż Pożarna i Ochotnicze Straże Pożarne w kreowaniu bezpieczeństwa powszechnego na obszarze aglomeracji krakowskiej.....	137
4.1. Działalność Państwowej Straży Pożarnej w aglomeracji krakowskiej.....	137
4.1.1. Państwowa Straż Pożarna na obszarze aglomeracji krakowskiej – struktura i potencjał ..	137
4.1.2. Zatrudnienie w jednostkach PSP	159
4.1.3. Działalność kontrolno-rozpoznawcza.....	170

4.1.4. Zaangażowanie strażaków w przeprowadzanie akcji społecznych	183
4.1.5. Finansowanie jednostek PSP.....	187
4.1.6. Bezpieczeństwo i higiena pracy w jednostkach PSP	201
4.1.7. Ćwiczenia i szkolenia w PSP	212
4.2. Funkcjonowanie jednostek OSP na obszarze aglomeracji.....	223
4.2.1. Jednostki OSP z miasta Krakowa i powiatu krakowskiego	236
4.2.2. Jednostki OSP z powiatu wielickiego.....	242
4.3. Państwowa Straż Pożarna i Ochotnicze Straże Pożarne w działaniach dotyczących zwalczania pandemii COVID-19.....	247
5. Państwowa Straż Pożarna i Ochotnicze Straże Pożarne w kreowaniu bezpieczeństwa powszechnego na obszarze aglomeracji łódzkiej	260
5.1. Działalność PSP na obszarze aglomeracji łódzkiej.....	260
5.1.1. Interwencje strażaków jednostek PSP – charakterystyka w ujęciu statystycznym.....	260
5.1.2. Kwalifikacje zawodowe strażaków PSP	278
5.1.3. Czynności kontrolno-rozpoznawcze.....	282
5.1.4. Strażacy bliżej mieszkańców – zaangażowanie i przeprowadzanie akcji społecznych przez funkcjonariuszy PSP	294
5.1.5. Finansowanie działalności jednostek PSP	297
5.1.6. Ryzyko zawodowe – wypadki strażaków w trakcie pełnienia służby	308
5.1.7. Ćwiczenia i szkolenia w PSP	311
5.2. Działalność jednostek OSP na obszarze aglomeracji łódzkiej.....	318
5.2.1. Jednostki OSP w powiecie brzezińskim	327
5.2.2. Jednostki OSP w powiecie zgierskim	332
5.2.3. Jednostki OSP w powiecie pabianickim	335
5.2.4. Jednostki OSP w powiecie łódzkim wschodnim.....	338
5.2.5. Jednostki OSP w Łodzi.....	342
5.3. Działalność jednostek PSP i OSP w ramach walki z pandemią COVID-19 w aglomeracji łódzkiej.....	350
Podsumowanie	355
Bibliografia	374
Wykaz rycin.....	405
Wykaz tabel	406
Wykaz wykresów	409

Wykaz skrótów

Akty prawne

Konstytucja RP	<i>Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483)</i>
rozporządzenie w sprawie włączania jednostek ochrony przeciwpożarowej do KSRG	<i>Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z 15 września 2014 r. w sprawie zakresu, szczegółowych warunków i trybu włączania jednostek ochrony przeciwpożarowej do krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz.U. 2014, poz. 1317)</i>
ustawa o ochotniczych strażach pożarnych	<i>Ustawa z 17 grudnia 2021 r. o ochotniczych strażach pożarnych (Dz.U. 2021, poz. 2490)</i>
ustawa o ochronie przeciwpożarowej	<i>Ustawa z 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz.U. 1991, nr 81, poz. 351, z późn. zm.)</i>
ustawa o Państwowej Straży Pożarnej	<i>Ustawa z 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej (Dz.U. 1991, nr 88, poz. 400, z późn. zm.)</i>
ustawa o stanie klęski żywiołowej	<i>Ustawa z 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (Dz.U. 2002, nr 62, poz. 558, z późn. zm.)</i>

Pozostałe skróty

AF	alarm fałszywy
COO	Centralny Odwód Operacyjny
DPS	dom pomocy społecznej
DSO	dźwiękowy system ostrzegawczy
ESPO	Europejska Sieć Obserwacyjna Rozwoju Terytorialnego i Spójności Terytorialnej
GRS	Grupa Ratownictwa Specjalistycznego
ISA	instalacja sygnalizacyjno-alarmowa
IZRM	izolowane zdarzenia ratownictwa medycznego
JOP	jednostka ochrony przeciwpożarowej
JRG	jednostka ratowniczo-gaśnicza
KAS	Krajowa Administracja Skarbowa
KCKR	Krajowe Centrum Koordynacji Ratownictwa
KDR	kierujący działaniami ratowniczymi
KG PSP	Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej
KKP	Kurs Kwalifikacyjny Podoficerów
KKS	Kurs Kwalifikacyjny Szeregowych
KM PSP	Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej
KOM	Krakowski Obszar Metropolitalny
KOP	Krakowski Obszar Przemysłowy
KP PSP	Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej
KPP	kwalifikowana pierwsza pomoc
KPZK	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju
KSRG	Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy

KW PSP	Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej
KZM	Krakowski Zespół Miejski
LSR-G	Lotniskowa Służba Ratowniczo-Gaśnicza
LZRM	Lotniczy Zespół Ratownictwa Medycznego
ŁKA	Łódzka Kolej Aglomeracyjna
ŁOM	Łódzki Obszar Metropolitalny
MBO	Małopolska Brygada Obwodowa
MDP	młodzieżowa drużyna pożarnicza
MDR	medyczne działania ratownicze
MOP	miejsce obsługi podróżnych
MOSiR	Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji
MSK	Miejskie Stanowisko Kierowania
MZ	miejscowe zagrożenie
NOD	nieodpowiedzialność osób dorosłych
NON	nieostrożność osób nieletnich
ORW	Oddział Ratownictwa Wodnego
OSP	Ochotnicza Straż Pożarna
OUA	Obwód Utrzymania Autostrady
OUO	sprzęt ochrony układu oddechowego
PINB	Powiatowy Inspektor Nadzoru Budowlanego
PRM	Państwowe Ratownictwo Medyczne
PSP	Państwowa Straż Pożarna
PZR	przekazanie na zabezpieczenie operacyjne rejonu
SA	Szkoła Aspirantów
SGR	specjalistyczna grupa ratownicza
SKA	Szybka Kolej Miejska
SKKM	Stanowisko Kierowania Komendanta Miejskiego
SKKP	Stanowisko Kierowania Komendanta Powiatowego
SOD	System Obsługi Dofinansowań
SOR	Szpitalny Oddział Ratunkowy
SPR	System Powiadamiania Ratunkowego
TOPR	Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe
UDT	Urząd Dozoru Technicznego
UM	urząd miasta
USM	uzupełniające studia magisterskie
WFOŚ	Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska
WFOŚiGW	Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
WPDS	Wojewódzki Plan Działania Systemu
WSP	Wojskowej Straży Pożarnej
ZDR	zakład dużego ryzyka
ZOG	Zarząd Oddziału Gminnego
ZOSP RP	Związek Ochotniczych Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej
ZRM	Zespół Ratownictwa Medycznego
ZSA	zaoczne studium aspirantów
ZSI	zaoczne studia inżynierskie
ZSP	Zakładowa Straż Pożarna
ZZR	zakład zwiększonego ryzyka

Wstęp

Od wielu lat zaobserwować można zjawisko tworzenia się nowych obszarów miejskich w pobliżu granic innych większych miast. Następstwem takiej sytuacji jest nieodzowne i postępujące zacieśnianie współpracy z rozrastającymi się okolicznymi miastami. Działania te wspierają proces urbanizacji i tworzenia aglomeracji. Zmiany społeczne, jak i administracyjne, które miały miejsce w Polsce na przełomie XX i XXI wieku mają do dziś szerokie przełożenie w sferze rozwoju miast, które wraz z innymi obszarami miejskimi (przy zachowaniu odpowiednich warunków i dzięki zastosowaniu uregulowań prawnych) mogą tworzyć metropolie.

W polskim dyskursie od lat prowadzone są debaty na temat tworzenia i rozwoju aglomeracji miejskich. Szczególnie interesująca w tym kontekście wydaje się kwestia kształtowania na ich terenie bezpieczeństwa powszechnego, a co za tym idzie przeciwdziałania powstającym zagrożeniom.

W swojej pracy autorka skupiła się na dwóch aglomeracjach – łódzkiej i krakowskiej. Wybrane dwie, polskie aglomeracje znajdują się na trzecim i czwartym miejscu, pod względem liczby ludności (po aglomeracji warszawskiej i katowickiej). Aglomeracje krakowska i aglomeracja łódzka są do siebie zbliżone pod względem powierzchni oraz liczby ludności. W przeciągu ostatnich kilku lat ich główne ośrodki (miasta Kraków oraz Łódź) zamieniły się miejscami, na liście największych miast w Polsce. Zebrane dane zostały wykorzystane i przedstawione w ujęciu lat 1999 – 2020. Temat dysertacji jest odpowiedzią na zjawisko ciągłego rozwijania i rozrastania się miast, wzrostu ilości zagrożeń, a w tym spełniania ustawowego obowiązku związanego z zapewnianiem szeroko pojętego bezpieczeństwa.

W skład aglomeracji krakowskiej, według przyjętej przez autorkę delimitacji wchodzi powiaty: krakowski, miasto Kraków oraz wielicki. Natomiast aglomerację łódzką stanowią powiaty: brzeziński, łódzki-wschodni, pabianicki, zgierski oraz miasto Łódź. Szacuje się, że łącznie obszar aglomeracji krakowskiej zamieszkiwany był przez ok. 1,2 mln ludzi, a jej powierzchnia wynosiła ok. 1969 km². Z kolei aglomeracja łódzka liczyła 1 ml 67 tys. osób i 2499 km² powierzchni. Dane te pochodzą z Głównego Urzędu Statystycznego¹. Liczby te na przestrzeni lat pozostawały zmienne, chociażby ze względu na napływ uchodźców z Ukrainy spowodowany trwającą od 2014 roku wojną rosyjsko-ukraińską. W samym Krakowie zamieszkuje obecnie ok. 800 tys. ludzi, z kolei w Łodzi odnotowano ok. 680 tys. mieszkańców.

¹ K. Ciesielska, E. Kacperczyk, B. Macioch, M. Zagrodzka, *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2020 r.*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2020, s. 6.

Duży wpływ na powyższe dane mają także studenci, którzy czasowo zamieszkują ww. miejsca. Co ważne, wspomniane obszary wykazują wysokie powiązania i podejmują się współpracy z aglomeracją warszawską oraz Górnośląsko-Zagłębiowską Metropolią, co wpływa także na poprawę w transporcie, (dróg jak i połączeń kolejowych/autobusowych) między tymi obszarami.

Dysertacja skupia się na jednej ze składowych współtworzących bezpieczeństwo wewnętrzne, jaką jest bezpieczeństwo powszechne. Skoncentrowano się na przedstawieniu działań podejmowanych przez funkcjonariuszy Państwowej Straży Pożarnej oraz aktywności Ochotniczych Straży Pożarnych działających na obszarze obu aglomeracji. Zapewniło to kompleksowy przegląd stanu, jak i kierunku, w jakim zmierzały i zmierzają zmiany w tej dziedzinie. Pozwoliło to także na wyciągnięcie wniosków i wskazanie zaleceń co do: przemian w funkcjonowaniu, wyszkoleniu i wyposażeniu podmiotów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo na danych obszarach (w tym także zmian prawnych - ustawodawstwa). W tym względzie, wyszczególnienie w rozprawie doktorskiej podziału systemu bezpieczeństwa wewnętrznego na dwa rodzaje bezpieczeństwa publicznego i powszechnego, pozwoliło wyodrębnić różnice między nimi oraz przedstawić kompleksowy opis służb, inspekcji i straży odpowiadających za ich utrzymanie. Bezpieczeństwo publiczne odnosi się w szczególności do sfery ochrony życia i zdrowia obywateli, porządku prawnego oraz zabezpieczenia majątku narodowego, przed bezprawnymi działaniami. Jest związane z zapewnieniem spokojnego i niezakłóconego funkcjonowania społeczeństwa. Za opisywany rodzaj bezpieczeństwa odpowiada m.in. Policja, Żandarmeria Wojskowa, Inspekcja Transportu Drogowego, Straż Graniczna, Służba Więzienna, Straż Gminna, Straż Ochrony Kolei itp.

Natomiast bezpieczeństwo powszechne związane jest z zapewnieniem ochrony życia i zdrowia obywateli oraz majątku narodowego, przed skutkami klęsk żywiołowych i katastrof technicznych. Związane jest to głównie z zabezpieczeniem przed zagrożeniami pochodzącymi od sił natury, ale także będącymi skutkami działalności człowieka, które stwarzają bezpośrednie niebezpieczeństwo dla chronionych wartości, we wszystkich stanach i warunkach funkcjonowania państwa². Wskazany rodzaj bezpieczeństwa zapewniają przede wszystkim służby, inspekcje i straże oraz inne podmioty i instytucje wchodzące w skład Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego (KSRG). Pod uwagę brane są w szczególności działania podejmowane przez Państwową Straż Pożarną, Ochotniczą Straż Pożarną, ale także inne służby ratownicze.

² K. Drabik, A. Pieczywok, *Demograficzne i globalizacyjne aspekty bezpieczeństwa personalnego*, Akademia Sztuki Wojennej, Warszawa 2018, s. 43.

Z kolei wspomniane obszary, określane jako aglomeracje definiuje się jako: spójny przestrzennie obszar, który powstał dzięki procesowi koncentracji. Skupione jednostki osadnicze charakteryzują się intensywnymi powiązaniem gospodarczo-społecznymi. W skład aglomeracji mogą wchodzić mniejsze miasta, przedmieścia oraz wiejskie obszary przylegające do głównego miasta lub miast³. Pojęcia „bezpieczeństwo powszechne” oraz „aglomeracja” omówiono szerzej w rozdziałach 1 i 2.

Przedmiotem podjętych badań było kreowanie bezpieczeństwa powszechnego na obszarach aglomeracji krakowskiej i łódzkiej w latach 1999-2020, w świetle działań Państwowej Straży Pożarnej i Ochotniczych Straży Pożarnych.

Cezury czasowe, uwzględnione w tytule rozprawy doktorskiej zostały przyjęte z uwagi na zmianę podziału administracyjnego Polski (w roku 1999). Dotychczasowe czterdzieści dziewięć województw przekształcono wówczas w szesnaście. Funkcjonują one do dziś, z uwzględnieniem niewielkich zmian (związanych z korektami granic administracyjnych, nadawaniem lub odbieraniem praw miejskich, tworzeniem i likwidacją gmin oraz powiatów itp.). Kończą one podkreślić przemiany zachodzące współcześnie, we wskazanym obszarze badań (2020). Wynika również z ograniczeń w dalszym dostępie, do kompletnych i pełnych źródeł. Ponadto, rok 2020 jest istotnym punktem odniesienia ze względu na wiele zmian, które miały miejsce w zakresie bezpieczeństwa powszechnego i funkcjonowania służb ratowniczych. Mowa tutaj w szczególności o pandemii Covid-19, która wprowadziła nowe wyzwania i zmusiła służby do dostosowania procedur i działań, do nowej rzeczywistości.

Głównym celem badawczym było ustalenie roli i charakteru działań Państwowej Straży Pożarnej i Ochotniczych Straży Pożarnych w zapewnianiu bezpieczeństwa powszechnego, w latach 1999-2020, na obszarach aglomeracji krakowskiej i łódzkiej.

W badaniach starano się również osiągnąć następujące szczegółowe cele badawcze:

1. Przedstawienie ewolucji przepisów normatywnych regulujących bezpieczeństwo powszechne, na obszarze aglomeracji krakowskiej i łódzkiej, na przestrzeni lat 1999 – 2020
2. Wskazanie służb mających kluczowe znaczenie w zapewnianiu bezpieczeństwa powszechnego - w latach 1999-2020, na obszarze aglomeracji krakowskiej i łódzkiej.

³ J. J. Parysek, *Agglomeracje miejskie: struktury i funkcjonowanie*, [w:] W. Maik (red.), *Agglomeracje miejskie w Polsce na przełomie XX i XXI wieku. Problemy rozwoju, przekształceń strukturalnych i funkcjonowania*, Wydawnictwo Uczelniane WSG, Bydgoszcz 2009, s. 32.

3. Ustalenie sytuacji kadrowej oraz poziomu przygotowania i kompetencji pracowników jednostek ochrony przeciwpożarowej do realizacji powierzonych im zadań, w okresie 1999-2020 na terenie aglomeracji krakowskiej i łódzkiej.
4. Przedstawienie dynamiki i rodzaju podejmowanych w latach 1999-2020 akcji ratowniczo-gaśniczych, na terenie aglomeracji krakowskiej i łódzkiej.
5. Określenie stosowanych metod i narzędzi oraz ich wpływu na efektywność działań strażaków w badanych aglomeracjach, w latach 1999-2020.
6. Zdefiniowanie efektywności działań strażaków, realizowanych w latach 1999-2020 ukierunkowanych na podniesienie świadomości zagrożeń, mieszkańców aglomeracji krakowskiej i łódzkiej.
7. Prezentacja wielkości oraz zasad finansowania działalności PSP i OSP, w latach 1999-2020, na terenie aglomeracji krakowskiej i łódzkiej.
8. Ustalenie rozmiarów wypadkowości wśród strażaków, w związku z ich działalnością ratowniczo-gaśniczą, w badanych aglomeracjach, w latach 1999-2020.

Główny problem badawczy niniejszej pracy zawiera się w pytaniu: jaką rolę w latach 1999-2020 odegrała Państwowa Straż Pożarna i Ochotnicze Straże Pożarne w zapewnianiu bezpieczeństwa powszechnego na obszarach aglomeracji krakowskiej i łódzkiej oraz jaki był charakter ich działań? Autorka postanowiła przeanalizować i porównać funkcjonowanie PSP i OSP odpowiadających za bezpieczeństwo w danym regionie, określić podejmowane przez nich działania, w tym związane z edukowaniem społeczności, a także wskazać na występujące na opisywanych obszarach zagrożenia.

Pamiętając o tym, że – jak pisał Stefan Nowak w „Metodologii badań społecznych” – „Problematyka badań naukowych to pewien zbiór pytań lub częściej – zhierarchizowany system pytań tego rodzaju, iż warunkiem udzielenia odpowiedzi na pytania bardziej ogólne w tym systemie są wcześniejsze odpowiedzi na pytania bardziej szczegółowe”⁴, dla rozwiązania głównego problemu badawczego określono następujące szczegółowe problemy badawcze, również ujęte w formie pytań:

1. Jak ewoluowały przepisy prawne regulujące problematykę kreowania bezpieczeństwa powszechnego, na obszarze aglomeracji krakowskiej i łódzkiej, na przestrzeni lat 1999 – 2020?
2. Jakie służby i instytucje, odgrywały najważniejszą rolę w kreowaniu bezpieczeństwa powszechnego w latach 1999-2020, na obszarze aglomeracji krakowskiej i łódzkiej?

⁴ S. Nowak, *Metodologia badań społecznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012, s. 30.

3. Jak w badanym okresie, na obszarze aglomeracji krakowskiej i łódzkiej przedstawiała się sytuacja kadrowa oraz związana z poziomem kompetencji pracowników jednostek ochrony przeciwpożarowej?
4. Jaka na obszarze aglomeracji krakowskiej i łódzkiej była w badanym okresie dynamika i rodzaj podejmowanych akcji ratowniczo-gaśniczych?
5. W jaki sposób stosowane metody i narzędzia wpłynęły na efektywność działań strażaków w badanych aglomeracjach, w latach 1999-2020?
6. Jakie działania strażaków podejmowane w latach 1999-2020, wpłynęły na podniesienie świadomości zagrożeń, mieszkańców aglomeracji krakowskiej i łódzkiej?
7. Jak przedstawiało się w badanym okresie na terenie aglomeracji krakowskiej i łódzkiej finansowanie działalności PSP i OSP?
8. Jaka była, w latach 1999-2020 skala i dynamika wypadkowości wśród strażaków, w związku z ich działalnością ratowniczo-gaśniczą, w badanych aglomeracjach?

W toku badań przyjęta została następująca główna hipoteza badawcza: założono, że na przestrzeni lat 1999-2020 Państwowa Straż Pożarna i Ochotnicze Straże Pożarne odegrały kluczową rolę w kreowaniu bezpieczeństwa powszechnego na obszarach aglomeracji krakowskiej i łódzkiej, a ich działalność ulegała licznym przekształceniom.

Została ona uzupełniona o następujące hipotezy szczegółowe:

1. Przepisy prawne regulujące kwestie zapewniania bezpieczeństwa powszechnego na obszarze aglomeracji krakowskiej i łódzkiej, w latach 1999 – 2020, były sukcesywnie wprowadzane w życie i nowelizowane, zgodnie z występującymi potrzebami.
2. Najważniejszą rolę w zapewnianiu bezpieczeństwa powszechnego w latach 1999-2020, na obszarze aglomeracji krakowskiej i łódzkiej odgrywały - PSP i OSP.
3. W badanym okresie na obszarach aglomeracji krakowskiej i łódzkiej wzrosła liczba funkcjonariuszy PSP i druhów OSP. Nastąpił wzrost funkcjonariuszy z wyższym wykształceniem, a system szkoleniowy został rozbudowany i dostosowane do zmieniających się zagrożeń.
4. Na obszarze aglomeracji krakowskiej i łódzkiej w badanym okresie zwiększyła się zarówno ilość akcji ratowniczo-gaśniczych, jak też rodzaj i zakres wykonywanych w ich trakcie zadań.
5. Strażacy stosowali metody i narzędzia kontrolno-rozpoznawcze, które okazały się skuteczne w identyfikacji potencjalnych zagrożeń oraz znacząco przyczyniły się do poprawy bezpieczeństwa powszechnego, w badanym okresie, na obszarach aglomeracji krakowskiej i łódzkiej.

6. W latach 1999-2020, do znaczącego podniesienia świadomości zagrożeń mieszkańców aglomeracji krakowskiej i łódzkiej przyczyniły się prowadzone przez straże akcje społeczne i edukacyjne.
7. W latach 1999-2020 na obszarze aglomeracji krakowskiej i łódzkiej obserwowany był stały wzrost nakładów na działalność zarówno PSP jak i OSP, które uzyskały nowe możliwości pozyskiwania środków na realizację zadań.
8. Pomimo rozszerzenia działalności i zwiększenia ilości akcji ratowniczo-gaśniczych w badanym okresie nie nastąpiło zwiększenie wypadkowości wśród strażaków, na terenie aglomeracji krakowskiej i łódzkiej.

Podstawową zastosowaną metodą badawczą była metoda systemowa. Podczas zagłębiania się i interpretacji treści dokumentów zastosowana została metoda analizy treści oraz metoda instytucjonalno-prawna. Ważna była także metoda statystyczna, która w przejrzysty sposób pozwoliła przedstawić opisywane treści. Nieodzowne było również wykorzystanie metody porównawczej, która posłużyła do wyszczególnienia podobieństw i różnic w teoretycznym i praktycznym aspekcie, funkcjonowania bezpieczeństwa powszechnego, w aglomeracji krakowskiej i łódzkiej.

Wykorzystane metody były pomocne w odnalezieniu odpowiedzi m.in. na pytania: ile jednostek PSP i OSP znajduje się we wskazanych aglomeracjach, ile podejmują działań, ile jest pracowników danych służb - dostarczyły informacji o konkretnych liczbach, czy pozwoliły wskazać przykłady programów lokalnych wpływających na wskazany rodzaj bezpieczeństwa. Przeanalizowano szereg sprawozdań rocznych z jednostek PSP, które funkcjonują na obszarze aglomeracji krakowskiej i łódzkiej, w tym materiałów dostępnych w Komendach Wojewódzkich PSP w Łodzi oraz Krakowie. Wykorzystano także zapisy wielu aktów prawnych, literatury zwartej, czy artykułów naukowych.

Metoda systemowa posłużyła do opisu oraz wyjaśnienia zdarzeń i procesów zachodzących na obszarach obu aglomeracji w przeciągu dwóch dekad (1999 – 2020), które są powiązane z celami niniejszej dysertacji. Zadaniem wykorzystanej metody systemowej był opis i wyjaśnienie relacji zachodzących w środowisku współtworzącym bezpieczeństwo powszechne oraz określenie zakresu jego zmian. Wykorzystano ją przy opisie zmian zachodzących w działaniach i kompetencjach funkcjonariuszy i druhów, na przestrzeni lat 1999 – 2020. Zmiany te były związane z nowelizacjami aktów prawnych – ustaw, rozporządzeń⁵.

⁵ Mowa tutaj chociażby o: Ustawie z 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz.U. 1991, nr 81, poz. 351, z późn. zm.); Ustawie z 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej (Dz.U. 1991, nr 88, poz. 400, z późn. zm.); Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 19 stycznia 1998 r. w sprawie

Zarówno rozwój technologiczny (nowoczesny sprzęt) oraz powstawanie nowych typów zagrożeń zaowocowało wyznaczeniem nowych zadań, związanych z zapewnianiem bezpieczeństwa. Metoda systemowa pozwoliła zaprezentować pożądane (w danym czasie) strategie działania, które (w późniejszym czasie) mogą pozytywnie wpłynąć na poprawę efektywności funkcjonowania PSP i OSP działających na obszarze wskazanych aglomeracji, w zakresie zapewniania bezpieczeństwa powszechnego. Pod uwagę należy wziąć, przede wszystkim zagadnienia mające na celu zwiększanie możliwości przeciwdziałania zagrożeniom.

Podczas realizacji procesu badawczego wykorzystano również metodę instytucjonalno-prawną, która posłużyła do opisu badanych służb, odpowiedzialnych za kształtowanie bezpieczeństwa powszechnego oraz reguł i mechanizmów ich działania. Podjęta została także tematyka podstaw prawnych ich funkcjonowania. Wskazana metoda pozwoliła dokonać prezentacji jednostek PSP i OSP znajdujących się na obszarze aglomeracji łódzkiej i krakowskiej oraz przedstawić ich ewolucję, w danym okresie. Umożliwiła także porównanie zmieniającego się na przestrzeni dwóch dekad prawa określającego zasady działania badanych służb.

Metoda statystyczna wykorzystana została do uporządkowania zebranych danych i informacji dotyczących bezpieczeństwa powszechnego, na obszarze aglomeracji łódzkiej i krakowskiej, w latach 1999 – 2020. Umożliwiła także dokładniejszy opis i przejrzyste zobrazowanie zebranych materiałów. Wykorzystanie tej metody pozwoliło na zebranie, przetworzenie i interpretację danych liczbowych, dotyczących różnych aspektów działania PSP i OSP. Przykłady zastosowania metody statystycznej-dotyczyły: akcji ratowniczo-gaśniczych, szkoleń i kwalifikacji zawodowych, czynności kontrolno-rozpoznawczych, analizy finansowej, wypadkowości (BHP). Należy podkreślić, że wszystkie wyżej wymienione aspekty mają znaczący wpływ, na kształtowanie bezpieczeństwa powszechnego, na obszarach obu badanych aglomeracji. Znaczenie mają zarówno szkolenia, kwalifikacje, ale i finanse, dzięki, którym można organizować kursy i podnosić wykształcenie i kompetencje strażaków. Pozwalają one na zakup nowoczesnych urządzeń i wyposażenia, co znacząco podnosi efektywność działań ratowniczo-gaśniczych oraz umożliwia modernizację i utrzymywanie sprzętu oraz strażnic, zapewniając bezpieczne miejsca pracy. Podobnie wygląda kwestia przestrzegania procedur BHP i wypadkowości, wśród strażaków. Przepisy BHP chronią zdrowie i życie strażaków

czynności kontrolno-rozpoznawczych z zakresu ochrony przeciwpożarowej oraz osób uprawnionych do ich przeprowadzenia (Dz.U. 1998, nr 15, poz. 69, z późn. zm.); Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 29 grudnia 1999 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz.U. 1999, nr 111, poz. 1311, z późn. zm.).

podczas akcji, zmniejszając ryzyko wypadków i kontuzji. Przestrzeganie norm BHP zapewnia, że wszystkie działania ratownicze są przeprowadzane zgodnie z ustalonymi standardami, co minimalizuje ryzyko występowania (kolejnych) nieprzewidzianych zagrożeń. Zastosowanie zasad ergonomii w miejscu pracy oraz edukowanie strażaków, w zakresie skutecznego działania w trudnych warunkach podnosi ich wiedzę i umiejętności, co pozytywnie przekłada się na szybsze i bardziej efektywne podejmowanie i przeprowadzanie działań ratunkowych. Opisywana metoda pozwoliła w lepszy sposób zaprezentować zmieniającą się w latach 1999 – 2020 rzeczywistość, związaną z tematyką niniejszej dysertacji. Dzięki zastosowaniu tej metody możliwe jest uzyskanie obiektywnych i precyzyjnych danych, które mogą być następnie wykorzystane, do formułowania wniosków i rekomendacji dotyczących poprawy skuteczności działań PSP i OSP oraz kształtowania bezpieczeństwa powszechnego, w aglomeracjach łódzkiej i krakowskiej.

Metoda porównawcza posłużyła w szczególności w rozdziałach 2, 4, 5 oraz w podsumowaniu, do wskazania podobieństw i różnic wybranych aglomeracji i ich składowych, pod względem zapewniania bezpieczeństwa powszechnego i przeciwdziałania zagrożeniom. Pod uwagę wzięta została działalność, opisywanych jednostek PSP i OSP. Metoda ta umożliwiła zrozumienie skuteczności, wyzwań i osiągnięć tych służb. Dzięki niej, możliwe było ustalenie ich wpływu na będące przedmiotem badań zagadnienia.

Wykorzystanie metody porównawczej polegało szczególnie na zestawieniu działań PSP i OSP - w obu aglomeracjach, aby zidentyfikować kluczowe podobieństwa i różnice, w ich funkcjonowaniu. Porównanie to obejmuje różne aspekty, takie jak: rodzaje i liczba interwencji, skuteczność działań ratowniczo-gaśniczych, systemy szkoleniowe i kwalifikacje zawodowe strażaków, współpraca między jednostkami oraz zaangażowanie społeczne. Ponadto, metoda ta pozwoliła na ocenę ewolucji działań ratowniczych i prewencyjnych, w kontekście zmian, w latach 1999-2020.

Metoda porównawcza pomogła również w identyfikacji najlepszych praktyk oraz obszarów wymagających poprawy. Umożliwiła sformułowanie rekomendacji dotyczących optymalizacji działań ratowniczych i prewencyjnych, a także wskazanie potencjalnych obszarów współpracy i wymiany doświadczeń, między aglomeracjami.

Struktura rozprawy doktorskiej przedstawia się następująco. W pierwszym rozdziale rozprawy dokonano analizy i wyjaśnienia najważniejszych pojęć związanych z tematem dysertacji takich jak: bezpieczeństwo, system bezpieczeństwa wewnętrznego, bezpieczeństwo publiczne, bezpieczeństwo powszechne, współczesne zagrożenia bezpieczeństwa, w tym zagrożenia dla bezpieczeństwa powszechnego i publicznego.

W kolejnym rozdziale przybliżono charakterystykę miejskich, monocentrycznych aglomeracji – łódzkiej i krakowskiej. W tym względzie niezbędne było odniesienie się do postępującego w Polsce i na świecie procesu urbanizacji i udzielenie odpowiedzi na pytanie o wady i zalety, tego stanu rzeczy. Omówiono pojęcia: aglomeracja, obszar metropolitalny, metropolia, związek metropolitalny itp. Dokonano także szczegółowego objaśnienia koncepcji aglomeracji w Polsce, podano przykłady wykorzystywania ich w dyskursie naukowym, wraz z omówieniem konkretnych przypadków. Skupiono się na przedstawieniu i analizie poglądów i stanowisk uczonych, którzy w różny sposób definiowali ujęte w temacie dysertacji obszary. Zaprezentowano najważniejsze dane dotyczące ww. aglomeracji, w tym m.in. scharakteryzowano ich położenie, ujęto najważniejsze szlaki komunikacyjne, zawarto informacje dotyczące m.in. turystyki oraz ich uprzemysłowienia.

Rozdział trzeci dotyczy opisu tworzenia i rozwijania się Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego, w Polsce. Wskazano podstawę prawną funkcjonowania Państwowych Straży Pożarnych oraz Ochotniczych Straży Pożarnych. Omówiono ich ustawowe zadania. Przy OSP, skupiono się na charakterze ich działań, jako stowarzyszenia, możliwości ich włączania do KSRG, ujęto formy finansowania działań podejmowanych przez strażaków, a także doposażania jednostek. Wspomniano również o Związku Ochotniczych Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej, jako organizacji zrzeszającej OSP, promującej podejmowanie działań z zakresu ochrony przeciwpożarowej.

Kolejne dwa rozdziały – czwarty i piąty odnoszą się odpowiednio do działań podejmowanych przez jednostki PSP i OSP, na obszarze aglomeracji łódzkiej i krakowskiej. Są one kluczowe, dla tematu podjętego w rozprawie doktorskiej. Skupiono się na przybliżeniu i porównaniu danych udostępnionych przez wojewódzkie i powiatowe jednostki ochrony przeciwpożarowej. W przypadku OSP zwrócono uwagę zwłaszcza na jednostkach, które wchodziły w skład KSRG. Wspomniano również o możliwościach jednostek OSP, które nie przynależą do KSRG, a których działalność była szczególnie widoczna, w zapewnianiu bezpieczeństwa lokalnego mieszkańców.

W rozdziałach czwartym i piątym, w pierwszej kolejności przedstawiono liczbę zdarzeń, z podziałem na pożary, miejscowe zagrożenia (takie jak wypadki drogowe, awarie techniczne, katastrofy naturalne i inne sytuacje kryzysowe) oraz wezwania do alarmów fałszywych. Każda z tych kategorii została dokładnie omówiona, ujmując dynamikę zmian tych zdarzeń oraz trendów, zaistniałych na przestrzeni lat. Uwzględniono także zmiany w liczbie zatrudnionych strażaków, które odzwierciedla prowadzona przez lata polityka kadrowa oraz stale rosnące zapotrzebowanie, na służby ratownicze. Ponadto, w rozdziale poddano analizie

zmieniający się przez lata poziom wykształcenia strażaków, wraz z ich przynależnością do poszczególnych korpusów. Liczba zatrudnionych strażaków wpływa na szybkość i efektywność reakcji, na sytuacje kryzysowe. Oddziałuje również bezpośrednio, na możliwości ratowania życia i zdrowia oraz ograniczania strat materialnych. Z kolei posiadanie odpowiedniego wykształcenia zapewnia przygotowanie do radzenia sobie z różnorodnymi zagrożeniami, takimi jak: pożary, katastrofy naturalne, czy wypadki komunikacyjne oraz zwiększa skuteczność działań ratowniczych i prewencyjnych.

W rozdziałach 4 i 5 opisano podejmowane przez straż pożarną czynności kontrolno-rozpoznawcze. Wskazano na szereg przykładów tego typu aktywności, których intencją pozostawało wykrycie potencjalnych zagrożeń, ocena zgodności z przepisami oraz zapewnienie właściwego poziomu bezpieczeństwa pożarowego. Przytoczono przykłady zidentyfikowanych miejsc, z których może płynąć zwiększone zagrożenie, dla bezpieczeństwa obu aglomeracji. Są to – zakłady dużego ryzyka (ZDR) oraz zakłady zwiększonego ryzyka (ZZR). Wspomniano również o miejscach, które zobligowano do posiadania wyposażenia w specjalistyczny sprzęt przeciwpożarowy, np. dźwiękowy system ostrzegawczy (DSO), instalację sygnalizacji alarmu pożarowego, czy takie, które powinny być podłączone do monitoringu pożarowego. Opisana została także działalność PSP, na rzecz edukacji społecznej i profilaktyki, współpraca z lokalnymi mieszkańcami oraz zaangażowanie w różne inicjatywy społeczne, które mają na celu poprawę bezpieczeństwa i dobrostanu, w szczególności skupiając się na ludności zamieszkującej obie aglomeracje. Wiele z przeprowadzanych akcji, to działania ogólnopolskie, mające swoje odzwierciedlenie również na badanym obszarze. Strażacy w trakcie tych akcji przeprowadzają pokazy sprzętu i wyposażenia, zaznajamiają z zawodem strażaka, przekazują treści dotyczące przyjmowania prawidłowych postaw w sytuacji zagrożenia i udzielania pierwszej pomocy, angażują się w organizowanie i przeprowadzanie konkursów promujących bezpieczeństwo oraz mających na celu edukację społeczeństwa, organizują pogadanki tematyczne, w szczególności dla dzieci i młodzieży. Ważnym elementem jest honorowe krwiodawstwo, które jest szeroko promowane wśród strażaków. Jednostki PSP zakładają oraz promują działalność Klubów Honorowych Dawców Krwi. Wymienione działania bezpośrednio wpływają na podniesienie świadomości ludności zamieszkującej obie aglomeracje, w obrębie szeroko pojętego bezpieczeństwa i pozytywnie wpływają na poprawę jakości ich życia.

W rozdziałach tych poruszono również kwestie finansowania PSP, prezentując źródła funduszy oraz sposób alokacji środków na różne potrzeby jednostek, w tym na: zakup sprzętu, utrzymanie infrastruktury, ale co równie ważne wypłatę wynagrodzeń i świadczeń dla

funkcjonariuszy oraz pracowników cywilnych. Wspomniano także o darowiznach od osób postronnych oraz realizacji projektów społecznych, w ramach środków pochodzących z budżetu obywatelskiego. W tekście znajdziemy również analizę wypadkowości wśród strażaków, jej przyczyny oraz skutki oraz środki podejmowane w celu zwiększenia bezpieczeństwa pracy funkcjonariuszy – kursy oraz zmiany warunków pełnienia służby. Omówiony został także system szkoleń, który zapewnia strażakom ciągłość doskonalenia umiejętności i przygotowanie do różnych wyzwań. Strażacy muszą być przygotowani na wiele różnych działań, od pożarów budynków po wypadki drogowe, katastrofy naturalne, chemiczne zagrożenia itd. Szkolenia zapewniają strażakom możliwość zapoznania się z nowymi technologiami i metodami gaśniczymi oraz ratowniczymi, które stale się rozwijają. W tej części wspomniano także o współpracy PSP z OSP, w szczególności w kontekście prowadzonych wspólnie działań. Opisane czynności mogą przyczynić się do zwiększenia tempa oraz efektywności przeprowadzanych akcji.

W ramach rozdziałów – 4 i 5 – wspomniano również o działalności jednostek OSP, prowadzonej na przestrzeni lat. Skupiono się na kwestiach dotyczących tworzenia nowych OSP oraz włączania ich do KSRG. Funkcjonowanie jednostek OSP zwiększa bezpieczeństwo powszechne, umożliwia: szybszą reakcję na zagrożenia, budowanie lokalnych więzi, wsparcie w sytuacjach kryzysowych oraz lepszą współpracę z innymi służbami. Wyszczególniono także informacje dotyczące: liczebności jednostek OSP, posiadanego sprzętu, wyjazdów do akcji, finansowania działań podejmowanych przez druhow, przeprowadzania akcji społecznych, krzewienia prawidłowych postaw wśród osób młodych jak i dorosłych. Wspomniano także o zaangażowaniu druhow w prowadzenie Młodzieżowych Drużyn Pożarniczych (MDP), ich uczestnictwie w szeregu szkoleń oraz włączaniu strażaków z OSP w organizowane przez inne służby ćwiczenia. Podnoszenie umiejętności ratowniczych, przygotowywanie młodzieży do reagowania na zagrożenia - wzmacniają gotowość do wspólnego działania w sytuacjach kryzysowych, co może pozytywnie wpływać na kształtowanie bezpieczeństwa powszechnego. W tej części rozprawy przedstawiono dane obrazujące, jak zmieniały się jednostki OSP w badanym czasie.

Ostatnią część rozdziałów - 4 i 5 – stanowią informacje o wykorzystaniu i działalności PSP i OSP, w związku z pandemią Covid-19 - w 2020 roku. W tym czasie działalność tych jednostek nabrała szczególnego znaczenia. Wydzielenie ww. tematyki pozwala dokładnie przeanalizować i uwzględnić specyfikę działań PSP i OSP, w kontekście pandemii. Podrozdziały te zawierają analogiczne dane, dotyczące obszarów aglomeracji krakowskiej i łódzkiej skupiające się na przedstawieniu zadań, wykonywanych celem zwalczania

rozprzestrzeniania się patogenu. Podkreślono w nich, jak wiele zmian w prawidłowym funkcjonowaniu jednostek przyniósł rozwój koronawirusa. Strażacy musieli dostosować się do nowych procedur bezpieczeństwa i wymogów sanitarno-epidemiologicznych. W podrozdziałach wspomniano także o wadze podejmowanych przez strażaków czynności związanych z: prowadzoną dezynfekcją, propagowaniem kampanii informacyjnych, przestrzeganiem obowiązujących ograniczeń, zmianą systemu pracy. W tym czasie w znacznym stopniu ograniczeniu uległy możliwości szkolenia strażaków. W podrozdziale podkreślono, że duża część zadań, które wykonywali strażacy wykraczała, poza ich codzienną służbę. Pandemia Covid-19 doprowadzała do dezorganizacji jednostek, a strażacy niejednokrotnie sami pozostawali narażeni na działanie patogenu. Po przebytej chorobie często potrzebowali długiej rekonwalescencji, aby dojść do pełni zdrowia.

Finałem dysertacji jest podsumowanie zebranych danych i informacji dotyczących działalności jednostek PSP i OSP, na obszarze obu aglomeracji. Zakończenie zawiera najważniejsze konkluzje dotyczące podobieństw i różnic między opisywanymi obszarami, ale także wskazuje perspektywy umacniania bezpieczeństwa powszechnego. Wspomniano także o wadze ww. obszarów, która podkreślona została zamieszczonymi danymi. Pozwalają one zauważyć m.in. jak duży odsetek ogółu zdarzeń, w skali województwa miał miejsce na obszarach powiatów włączonych w skład aglomeracji, co znacząco wpływało na konieczność zintensyfikowania przedsięwzięć związanych z kształtowaniem bezpieczeństwa powszechnego, na opisywanym terenie. W podsumowaniu przedstawiono kluczowe wnioski, odniesiono się do postawionych hipotez i celów badawczych, a także wskazano na rekomendacje, które mogą zostać wykorzystane, w szczególności przez: strażaków z PSP i OSP, polskich decydentów politycznych, instytucje zapewniające bezpieczeństwo, organy zajmujące się tematyką urbanizacji (aglomeracji/metropolii, tworzenia kolejnych Związków Metropolitalnych w kraju), rozmaite organizacje pozarządowe i inne struktury zainteresowane powyższą tematyką.

W dalszej części dysertacji zawarto: bibliografię, spisy tabel, rycin i wykresów.

Należy stwierdzić, że podjęty temat badań jest ważny z punktu widzenia nauk o bezpieczeństwie. W rozprawie doktorskiej podjęte zostały bardzo istotne kwestie, które ujmują kształtowanie się na przestrzeni lat 1999-2020 bezpieczeństwa powszechnego, oddziałującego na całokształt bezpieczeństwa aglomeracji krakowskiej i łódzkiej. Przeprowadzana kwerenda od początku wskazywała, iż proponowany temat nie został do tej pory dostatecznie opracowany i pogłębiony. Do chwili obecnej dostępne opracowania dotyczą wyłącznie pojedynczych miast, bądź programów lokalnych, które nie uwzględniają relacji

aglomeracyjnych. Informacje, zawarte w większości dotychczasowych badań są niewystarczające. Stanowią one jedynie (mały) wycinek danych. Odnoszą się do skonkretyzowanych, wąskich obszarów np. bezpieczeństwa transportu, we wskazanych aglomeracjach⁶.

W trakcie procesu badawczego przeprowadzony został przegląd dostępnych materiałów, opisujących działalność służb i instytucji zapewniających dany rodzaj bezpieczeństwa. Przeprowadzona została analiza dokumentów prawnych (ustaw, rozporządzeń) ogólnokrajowych, wojewódzkich, powiatowych oraz miejscowych – dotyczących poszczególnych miast aglomeracji. Wykorzystywano także źródła internetowe, które stanowiły swoiste uzupełnienie opisywanych treści, w szczególności dotyczących funkcjonowania obu aglomeracji i podejmowanej na ich terytorium działalności - jednostek PSP i OSP.

Badania były jednak, w dużej mierze nastawione na przeprowadzenie kwerend bibliotecznych i archiwalnych, pod kątem analizy dokumentów zawierających opis służb i instytucji (a także wykonywanych przez nich zadań) zapewniających bezpieczeństwo powszechne, które działały na obszarach wskazanych aglomeracji w latach 1999 – 2020. Prócz literatury przedmiotu zapoznano się z wewnętrznymi dokumentami, dostępnymi w zbiorach poszczególnych jednostek PSP, działających na obszarze aglomeracji łódzkiej i krakowskiej. Pomocne w tym względzie były sprawozdania roczne i biuletyny informacyjne opracowywane zgodnie z prowadzonymi przez jednostki działaniami. Opisują one szczegółowo działalność strażaków z PSP, jak i druhów z OSP. W trakcie prowadzenia badań przeprowadzono kwerendy w: Komendzie Wojewódzkiej PSP w Łodzi, Komendzie Wojewódzkiej PSP w Krakowie, Komendach Powiatowych PSP w: Zgierzu, Koluszkach, Pabianicach, Brzezinach, Wieliczce oraz Komendach Miejskich PSP w Łodzi, czy Krakowie. Niestety, ze względu na zmiany administracyjne, różnice technologiczne w wytwarzaniu dokumentów, zebranie materiałów nie było możliwe na zakładanym na początku poziomie. Część materiałów uległa również brakowaniu, co jest zgodne z zapisami dotyczącymi archiwizowania ww. dokumentów.

⁶ O tego typu obszarach w Polsce pisali m.in. A. Matczak, *Turystyka i wypoczynek w strukturze funkcjonalno-przestrzennej aglomeracji. Przykład łódzkiej aglomeracji miejskiej* [w:] *Agglomeracje miejskie w Polsce na przełomie XX i XXI wieku. Problemy rozwoju przekształceń strukturalnych i funkcjonowania*, W. Maik (red.) Wydawnictwo Uczelniane WSG, Bydgoszcz 2009; A. Suliborski, D. Walkiewicz, M. Wójcik, *Funkcje aglomeracji łódzkiej w systemie osadniczym kraju i regionu miejskiej* [w:] *Agglomeracje miejskie w Polsce na przełomie XX i XXI wieku. Problemy rozwoju przekształceń strukturalnych i funkcjonowania*, W. Maik (red.) Wydawnictwo Uczelniane WSG, Bydgoszcz 2009; A. Wałęga, M. Grzebinoga *Ocena zagrożenia powodziowego w aglomeracji krakowskiej jako element zarządzania ryzykiem powodziowym*, „Acta Scientiarum Polonorum. Formatio Circumiectus” 2014, nr 13/4, s. 259-273; J. Aleksandrowicz, K. Chwastek, *Zintegrowany system transportu zbiorowego w aglomeracji krakowskiej*, „Transport i Komunikacja” 2015, nr 1, s. 20-25.

Opisując obszar aglomeracji koniecznym było posługiwanie się danymi powiatowymi, które niejednokrotnie były niepełne. Wzajemne uzupełnienie stanowiły pozyskane dane wojewódzkie. Znaczącą przeszkodą, w trakcie zbierania materiałów i prowadzenia badań była trwająca pandemia Covid-19. Ze względu na ograniczenia panujące przez ponad 2 lata, przeprowadzanie kwerend w jednostkach odpowiadających za kształtowanie bezpieczeństwa powszechnego w obu aglomeracjach, było wysoce ograniczone. Restrykcjom podlegały w tym czasie kontakty z osobami z zewnątrz. Pracownicy niejednokrotnie przeciążeni byli zadaniami związanymi z zarządzaniem kryzysowym, co przekładało się na opieszałość w udzielaniu odpowiedzi, na zapytania dotyczące możliwości udostępnienia informacji. Duża część osób, szczególnie pracująca w administracji ww. jednostek w czasie trwania pandemii Covid-19 pracowała zdalnie lub hybrydowo. Problemem była także nieprzychylność, czy niechęć do współpracy. Często udzielano jedynie fragmentarycznych i powierzchownych informacji, które nie pozwalały na pełną analizę sytuacji. Dodatkowo należy zwrócić uwagę na fakt, że większość jednostek w swoich strukturach nie posiada wydzielonego stanowiska dla osób zajmujących się archiwizacją danych, co również skutkowało wydłużeniem czasu realizacji kwerend oraz koniecznością dostosowania terminów, do dostępności tych pracowników, którzy wykonywali w tym czasie szereg innych obowiązków.

Mimo wskazanych przeciwności udało się osiągnąć zakładane cele i przeanalizować zmiany w kształtowaniu się bezpieczeństwa powszechnego, na obszarach obu aglomeracji, w latach 1999 – 2020.

1. Miejsce bezpieczeństwa powszechnego w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego państwa – istota i terminologia

1.1. Pojęcie bezpieczeństwa

„Bezpieczeństwo” to określenie stosowane od zarania dziejów, a obecnie używane przez każdego z nas w życiu codziennym. Uznawane jest za jedną z najważniejszych potrzeb egzystencji człowieka. Pojęcie to stanowi przedmiot analiz w obszarze międzynarodowym, krajowym i lokalnym oraz mieści się w kręgu zainteresowań nie tylko nauk społecznych, ale również wielu innych dziedzin, w tym przyrodniczych, medycznych, rolniczych czy technicznych⁷.

Najprościej rzecz ujmując, bezpieczeństwo oznacza stan braku zagrożenia⁸. Na przestrzeni lat znaczenie bezpieczeństwa rozszerzało się i współcześnie termin ten definiowany jest w różnych ujęciach, w odmiennym wymiarze – podmiotowym i przedmiotowym, w znaczeniu pośrednim lub bezpośrednim. Może odnosić się do zarówno do sfery prywatnej, jak i publicznej, a także do stopnia lub sposobu zorganizowania. Bezpieczeństwo jest etymologicznie związane z łacińskim słowem *securitas*, które składa się z wyrazów *sine* – „bez”, oraz *cura* – „troska, zmartwienie”⁹. W języku polskim bezpieczeństwo również jest wyrazem złożonym, składającym się z przyimka *bez* – „brak” i określenia *piecza* – „opieka, nadzór, staranie”¹⁰. Bezpieczeństwo obecnie odbierane jest jako stan i poczucie pewności, który cechuje się wolnością od zagrożeń¹¹. Należy jednak pamiętać, że pojęcie to będzie inaczej definiowane na przykład na poziomie jednostki, ogólnokrajowym czy specjalistycznym – branżowym¹².

Bezpieczeństwo można rozpatrywać w wymiarze podmiotowym i przedmiotowym. W wymiarze podmiotowym dotyczy człowieka indywidualnie lub w zorganizowanej grupie,

⁷ L. Korzeniowski, *Securitologia jako nauka o bezpieczeństwie. Zarys problematyki*, [w:] A. Peplowski, G. Kędzierska, Z. Siemak (red.), *Zarządzanie kryzysowe. Wybrane problemy*, Niepaństwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Białymstoku, Białystok 2013, s. 41.

⁸ R. Zięba, *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2007, s. 27.

⁹ J. Gierszewski, *Bezpieczeństwo społeczne. Studium z zakresu teorii bezpieczeństwa narodowego*, Difin, Warszawa 2013, s. 49.

¹⁰ J. Świniarski, *Bezpieczeństwo lokalne w ujęciu aksjologicznym*, [w:] W. Fehler (red.), *Bezpieczeństwo w środowisku lokalnym*, Wydawnictwo Arte, Warszawa 2009, s. 72.

¹¹ J. Gierszewski, *Bezpieczeństwo społeczne. Studium...*, dz. cyt., s. 50.

¹² B. Stęplewski, *Podstawy niemilitarnego zarządzania kryzysowego*, Oficyna Wydawnicza AFM KAAFM, Kraków 2017, s. 20.

odpowiada na pytanie *kogo?*. W tym znaczeniu zagadnienie odnosi się także do bezpieczeństwa narodowego (np. państwowego) i międzynarodowego (regionalnego, globalnego). W słowniku Biura Bezpieczeństwa Narodowego do ujęcia podmiotowego dodatkowo dodano wymiary międzypaństwowy (w tym sojusze i koalicje) i transnarodowy¹³.

Doprecyzowując powyższe definicje, o podmiocie bezpieczeństwa można mówić jako o tzw. obiekcie, nośniku, który odbiera bodźce, doznaje ewentualnych skutków zagrożeń oraz reaguje na nie¹⁴. Podmiotem bezpieczeństwa może być człowiek (traktowany jako jednostka społeczna), ale również zbiorowość społeczna (zaczynając od rodziny, a kończąc na społeczności międzynarodowej). W tym względzie można wyszczególnić także struktury organizacyjne, takie jak: gminy, powiaty, województwa, państwa czy grupy państw¹⁵.

W ujęciu przedmiotowym można natomiast mówić o bezpieczeństwie, które dotyczy dziedzin działalności człowieka i odpowiada na pytanie: *jakie?*. W tym aspekcie wyróżnia się m.in. bezpieczeństwo: ekologiczne, ekonomiczne, kulturowe, militarne, polityczne czy społeczne. Dziedzin tych może być tak wiele, jak duży jest zakres aktywności konkretnego podmiotu¹⁶.

W swojej pracy J. Gierszewski podkreśla również, że bezpieczeństwo jako pojęcie może znaleźć odzworowanie w takich dziedzinach jak: ekonomia, historia, politologia, prawo, psychologia, socjologia lub też stosunki międzynarodowe. Bezpieczeństwo uznawane jest za zagadnienie wieloaspektowe i wieloznaczne, ponieważ obejmuje obecnie coraz więcej dziedzin nauki¹⁷.

Ujmując bezpieczeństwo jako przedmiot badań, należy wziąć pod uwagę, że ma ono charakter wielostronny (multilateralny) i nie można go definiować wyłącznie jako „stan braku zagrożeń”. Na bezpieczeństwo składa się szereg czynników, które powinny być poddawane głębszej analizie. Na podstawie różnych klas zagrożeń L. Korzeniowski wyróżnia następujące typy (klasy) bezpieczeństwa:

- bezpieczeństwo obiektywne oraz subiektywne;
- bezpieczeństwo wewnętrzne oraz zewnętrzne;
- bezpieczeństwo potencjalne (inaczej bierne) oraz aktywne;
- bezpieczeństwo statyczne oraz dynamiczne;

¹³ (MINI)SŁOWNIK BBN: *Propozycje nowych terminów z dziedziny bezpieczeństwa*, <https://www.bbn.gov.pl/pl/bezpieczenstwo-narodowe/minislownik-bbn-propozy/6035,MINISLOWNIK-BBN-Propozycje-nowych-terminow-z-dziedziny-bezpieczenstwa.html> (dostęp 03.05.2019).

¹⁴ L. Korzeniowski, *Securitologia jako nauka...*, dz. cyt., s. 49.

¹⁵ E. Nowak, M. Nowak, *Zarys teorii bezpieczeństwa narodowego*, Difin, Warszawa 2015, s. 21.

¹⁶ *Bezpieczeństwo w wymiarze lokalnym*, M. Leszczyński (red.), Difin, Warszawa 2016, s. 10.

¹⁷ J. Gierszewski, *Bezpieczeństwo społeczne. Studium...*, dz. cyt., s. 51.

- indywidualne oraz grupowe;
- abstrakcyjne oraz konkretne¹⁸.

Bezpieczeństwo, jak wyszczególniono powyżej, można określać jako stan obiektywny, który oznacza stan niezagrożenia, bycia bezpiecznym, uwolnionym od jakichkolwiek obaw, jest przeciwieństwem zagrożenia, oraz stan subiektywny, czyli „stan psychiczny lub prawny, w którym jednostka ma poczucie pewności, oparcie w drugiej osobie lub w sprawnie działającym systemie prawnym”¹⁹. Inaczej można powiedzieć, że stan subiektywny to stan spokoju i pewności, wolny od trosk, obaw²⁰. Udział w ocenie sytuacji – ocenie bezpieczeństwa – jest analizowany całościowo, czyli z uwzględnieniem otoczenia człowieka (jako postrzegania obiektywnego) oraz wyrażanych przez niego i inne osoby odczuć, przekonań²¹.

Przez bezpieczeństwo wewnętrzne rozumie się stabilność i harmonijność określonego państwa lub podmiotu zbiorowego (np. korporacji, organizacji). Z kolei bezpieczeństwo zewnętrzne jest tożsame z brakiem zagrożeń płynących ze strony innych organizmów²². Inaczej rzecz ujmując – odnosi się także do przeciwdziałania zagrożeniom zewnętrznym. W kolejnych częściach poszerzone zostaną kwestie dotyczące definiowania i istoty bezpieczeństwa wewnętrznego, które stanowi istotę funkcjonowania służb, inspekcji i straży zapewniających utrzymywanie odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa w naszym kraju.

Bezpieczeństwo można określać w ujęciu statycznym i dynamicznym – w aspekcie statycznym oznacza stan braku zagrożeń dla podmiotu, natomiast dynamicznym – proces osiągania i utrzymywania stanu bezpieczeństwa. Bezpieczeństwo jest jednoznaczne ze spełnieniem swobody istnienia, przetrwania, pewności rozwoju oraz spokoju jednostek i grup społecznych, jako że od zawsze stanowiło podstawową ludzką potrzebę oraz wyznacznik do tworzenia i nieskrępowanego rozwoju państw²³.

Pojęciem bezpieczeństwa posłużył się Abraham Maslow²⁴, który w 1943 r. w swoim artykule *Teoria motywacji człowieka* wydanym na łamach czasopisma „Psychological Review” sformułował hierarchię potrzeb człowieka w formie piramidy²⁵. Maslow określił potrzebę

¹⁸ L. Korzeniowski, *Securitologia. Nauka o bezpieczeństwie człowieka i organizacji społecznych*, EAS, Kraków 2008, s. 55–56.

¹⁹ *Słownik współczesnego języka polskiego*, t. 2, B. Dunaj (red.), Przegląd Reader’s Digest, Warszawa 2001, s. 52.

²⁰ L. Korzeniowski, *Securitologia jako nauka...*, dz. cyt., s. 45.

²¹ Tamże, s. 49.

²² *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, J. Kaczmarek, W. Łepkowski, B. Zdrodowski (red.), Akademia Obrony Narodowej. Wydział Strategiczno-Obronny, Warszawa 2008, s. 13.

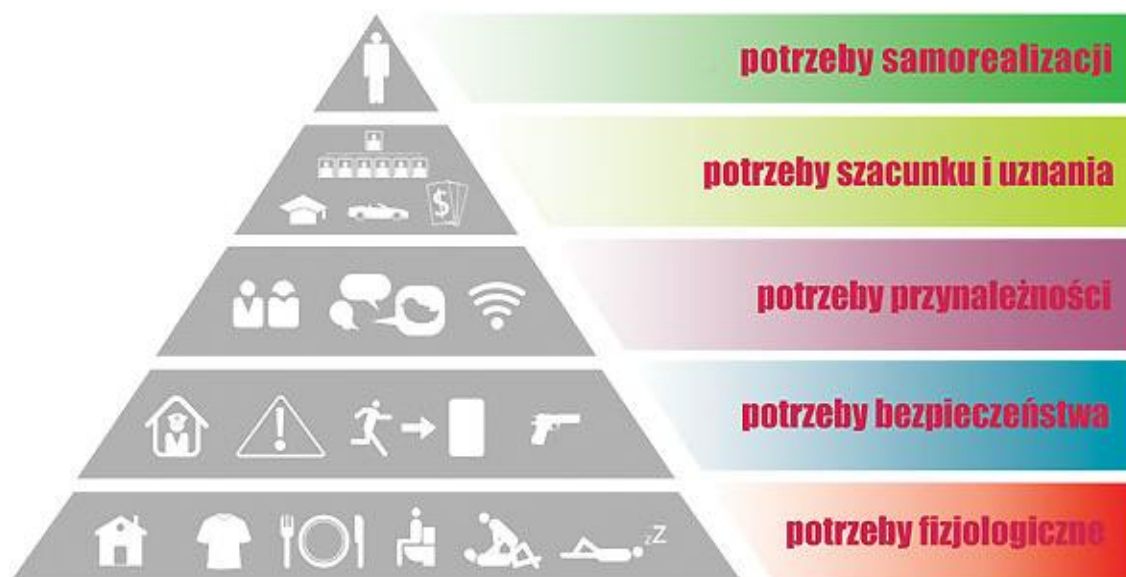
²³ J. Ropski, *Edukacja dla bezpieczeństwa w polskiej szkole i możliwości jej doskonalenia*, Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach, Katowice 2015, s. 72–73, 80.

²⁴ Abraham Maslow (ur. 1.04.1908, zm. 8.06.1970) – amerykański politolog, twórca hierarchii potrzeb.

²⁵ A. Maslow, *Motywacje i osobowość*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009, s. 66.

bezpieczeństwa jako bardzo ważną w życiu każdego z nas i umieścił ją na drugim miejscu, tuż za potrzebami fizjologicznymi. Podkreślił też, że potrzeby wyższego rzędu (przynależności, szacunku, uznania i samorealizacji) nie mogą być zaspokojone, jeśli nie zaspokojono potrzeb niższego rzędu (fizjologicznych i bezpieczeństwa). Do podobnych spostrzeżeń doszedł W. Kitler, który uznaje bezpieczeństwo za kluczową i nadrzędną wobec innych dziedzin wartość²⁶.

Rys. 1. Piramida potrzeb według A. Maslowa

Źródło: Hierarchia potrzeb – piramida potrzeb według Maslowa, <https://www.flstrefa.pl/hierarchia-potrzeb-piramida-potrzeb-wg-maslowa.html> (dostęp 04.05.2020).

O bezpieczeństwie mówił też Daniel Freia, który w latach 70. XX w. opracował kilkupunktową klasyfikację postrzegania bezpieczeństwa i podzielił ją na:

1. stan braku bezpieczeństwa – wskazuje na duże zagrożenie, które jest postrzegane prawidłowo;
2. stan obsesji – oznacza małe zagrożenie, które uznawane jest za duże;
3. stan fałszywego bezpieczeństwa – gdy występuje duże zagrożenie, a odbierane jest jako niewielkie;
4. stan bezpieczeństwa – ma miejsce, gdy zagrożenie płynące z zewnątrz jest niewielkie i jest prawidłowo postrzegane²⁷.

²⁶ W. Kitler, *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie. Uwarunkowania. System*, Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej, Warszawa 2011, s. 23, 27.

²⁷ *Polska w systemie bezpieczeństwa międzynarodowego*, M. Pietraś, K. A. Wojtaszczyk (red.), Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2016, s. 21.

Współcześnie można także określać bezpieczeństwo jako funkcjonowanie społeczeństwa w tzw. granicach akceptowalnego ryzyka, obejmujące wszelkie rozwiązania praktyczne, które są ukierunkowane na wyeliminowanie lub zmniejszenie ryzyka zagrożeń wszystkich typów i ich skutków²⁸.

Definicja pojęcia bezpieczeństwa znajduje się także w słowniku Biura Bezpieczeństwa Narodowego. W opracowaniu bezpieczeństwo opisane jest jako:

teoria i praktyka zapewniania możliwości przetrwania (egzystencji) i realizacji własnych interesów przez dany podmiot, w szczególności poprzez wykorzystanie szans (okoliczności sprzyjających), podejmowanie wyzwań, redukcja ryzyk oraz przeciwdziałanie (zapobieganie i przeciwstawianie się) wszelkiego rodzaju zagrożeniom dla podmiotu i jego interesów²⁹.

Według dalszej definicji bezpieczeństwo – poprzez przyjęcie określonego kryterium – może dotyczyć różnych działów, dziedzin, obszarów, rodzajów oraz sektorów.

W ostatnich latach zwiększa się także popularność nauki o bezpieczeństwie. Tak zwana securitologia powstała przez połączenie łacińskich słów: *securitas* oznaczającego „bezpieczeństwo”, oraz *logos*, czyli „nauka”. Pierwsze wzmianki o securitologii zaczęły pojawiać się w literaturze w ostatniej dekadzie XX w., co miało związek z przemianami następującymi po 1989 r., a w konsekwencji – z nowymi oczekiwaniami i potrzebami ludzi. Obecnie securitologia stanowi dyscyplinę naukową w dziedzinie nauk społecznych i podejmuje badania nad wieloaspektowym postrzeganiem i wskazywaniem zagrożeń, a także nad bezpieczeństwem człowieka i instytucji³⁰.

Poczucie bezpieczeństwa stanowi aktualnie jedno z najważniejszych dążeń większości ludzi i społeczności – zarówno w skali lokalnej, jak i globalnej. W wielu badaniach respondenci oceniają współczesny świat jako obszar pełen zagrożeń dla swobodnej egzystencji człowieka.

W żadnym wypadku bezpieczeństwa nie można odłączyć od człowieka, jego rodziny, lokalnej społeczności, narodu, regionu czy ludności w skali globalnej. Bezpieczeństwo jest niepodzielne, ale można je dookreślać, uwzględniając chociażby różne terytorium czy jego odmienny charakter. Należy także pamiętać, jak wiele podmiotów odpowiada za zapewnianie

²⁸ B. Stęplewski, *Podstawy niemilitarnego zarządzania...*, dz. cyt., s. 25.

²⁹ (MINI)SŁOWNIK BBN: *Propozycje nowych terminów z dziedziny bezpieczeństwa*, <https://www.bbn.gov.pl/pl/bezpieczenstwo-narodowe/minislownik-bbn-propozy/6035>, MINISŁOWNIK-BBN-Propozycje-nowych-terminow-z-dziedziny-bezpieczenstwa.html (dostęp 03.05.2019).

³⁰ J. Gierszewski, *Bezpieczeństwo społeczne. Studium...*, dz. cyt., s. 49.

bezpieczeństwa – zaczynając od organów władzy administracyjnej, a na przedsiębiorcach kończąc. Istnieją znaczne trudności z odpowiednim skoordynowaniem w przestrzeni i w czasie wszelkich działań podmiotów wykonawczych, które służą zapewnianiu jak najlepszego poziomu bezpieczeństwa³¹. Gwarantowanie bezpieczeństwa jest jednak niezbędne i musi być stale ulepszone, ponieważ – jak już wspomniano – utrzymywanie bezpieczeństwa na odpowiednim poziomie stanowi efekt współpracy wszystkich ujętych wyżej podmiotów, które muszą być zdolne do jego zapewniania i jak najlepiej do tego przygotowane³².

Podsumowując, bezpieczeństwo jest nieodzowną częścią egzystencji człowieka oraz podmiotów go otaczających. Za L. Korzeniowskim należy stwierdzić, że „bezpieczeństwo jest zdolnością do kreatywnej aktywności podmiotu i oznacza holistyczną i dynamiczną sytuację obiektywną polegającą na braku zagrożenia, odczuwaną subiektywnie przez jednostki lub grupy społeczne”³³.

1.2. System bezpieczeństwa wewnętrznego państwa

Bezpieczeństwo wewnętrzne, jak określono powyżej, to stan, który jest możliwy do osiągnięcia dzięki podejmowaniu przez organy państwa działań, które mają na celu zapewnienie jego stabilności wewnętrznej, a także odporności na ewentualne, pojawiające się zagrożenia wywoływane nie tylko przez człowieka, ale również przyrodę³⁴. Należy pamiętać o dychotomicznym podziale bezpieczeństwa narodowego, który obejmuje zarówno strefę zewnętrzną, jak i wewnętrzną działalności państwa, a które wzajemnie się uzupełniają³⁵.

O bezpieczeństwie wewnętrznym pisał W. Kitler, wskazując, że jest to jeden z rodzajów bezpieczeństwa narodowego, który powiązany jest z terytorium – granicami państwa, i realizacją na tym obszarze interesów państwa. Autor nie ogranicza bezpieczeństwa wewnętrznego wyłącznie do spraw państwa utożsamianego z instytucją polityczną, ale uznaje, że w zakres tego pojęcia wpisuje się także całe społeczeństwo, a nawet poszczególni ludzie wraz z wszelkimi przysługującymi im prawami, wolnościami oraz dążeniami. Tym sposobem W. Kitler przyjmuje, że jest to pojęcie złożone, które obejmuje również przedsięwzięcia

³¹ B. Stęplewski, *Podstawy niemilitarnego zarządzania...*, dz. cyt., s. 22–23.

³² E. Nowak, M. Nowak, *Zarys teorii bezpieczeństwa...*, dz. cyt., s. 15.

³³ L. Korzeniowski, *Securitologia jako nauka...*, dz. cyt., s. 47.

³⁴ *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa...*, dz. cyt., s. 21.

³⁵ D. Kaźmierczak, *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa*, [w:] O. Wasiuta, S. Wasiuta (red.), *Encyklopedia bezpieczeństwa*, t. 1, Libron, Kraków 2021, s. 513–514.

w takich dziedzinach jak: bezpieczeństwo polityczne, społeczne, ekonomiczne, ekologiczne, powszechne, publiczne, informacyjne, w cyberprzestrzeni³⁶.

Prowadzona polityka i podejmowane działania wpisujące się w zapewnianie bezpieczeństwa wewnętrznego mają skupiać się m.in. na podejmowaniu zadań z zakresu ochrony zdrowia i życia oraz ochrony majątku narodowego przed różnego rodzaju bezprawnymi działaniami. Kolejny aspekt definiowanego pojęcia stanowi kwestia zabezpieczenia związanego z występowaniem i przeciwdziałaniem klęsk żywiołowych i awarii technicznych, a szczególnie działań mających na celu zmniejszanie ich zasięgu i niwelowanie skutków³⁷. Analogiczną definicję pojęcia bezpieczeństwa wewnętrznego zawiera *Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 2007 r.*, w której zamieszczono podrozdział o tym tytule³⁸.

Jak wskazuje P. Wawrzyk, aby mówić o bezpieczeństwie wewnętrznym, niezbędne jest posiadanie przez państwo – tworzenie i udoskonalanie – odpowiednich struktur (organów decyzyjnych, służb), które będą w stanie reagować na zagrożenia i utrzymywać spokój w społeczeństwie. Pojęcie to odnosi się tym samym do działań przez nich podejmowanych³⁹.

Bezpieczeństwo wewnętrzne utożsamiane jest także ze „stanem niezakłóconego funkcjonowania państwa, który zapewnia przeciwdziałanie, eliminowanie lub ograniczanie zagrożeń dla ustroju konstytucyjnego, porządku wewnętrznego i spokoju oraz umożliwia ochronę interesu publicznego poszczególnych społeczności i każdego obywatela”⁴⁰. Podobną definicję sformułował J. Symonides, który uznawał, że wyznacznikiem bezpieczeństwa wewnętrznego jest harmonijność funkcjonowania, a w tym względzie najważniejszy pozostaje stan stabilności oraz równowagi wewnętrznej⁴¹.

Warto wymienić także charakterystykę W. Fehlera, który uznaje, że bezpieczeństwo wewnętrzne to „określony stan struktur społecznych, politycznych i ekonomicznych wewnątrz państwa i takie ich kształtowanie, aby zapewniały poczucie pewności jego obywatelom oraz

³⁶ W. Kitler, *Bezpieczeństwo wewnętrzne w świetle współczesnych wyzwań teorii i praktyki problemu*, „Wiedza Obronna” 2023, nr 282 (1), s. 133–134, 144–145.

³⁷ B. Wiśniewski, S. Zalewski, D. Podleś, K. Kozłowska, *Bezpieczeństwo wewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2004, s. 15.

³⁸ *Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2007, s. 15.

³⁹ P. Wawrzyk, *Bezpieczeństwo wewnętrzne w Unii Europejskiej*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009, s. 16–17.

⁴⁰ K. Wojtaszczyk, *Istota i dylematy bezpieczeństwa wewnętrznego*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2009, nr 1, s. 14.

⁴¹ J. Symonides, *Problemy pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego we współczesnym świecie*, Ossolineum, Wrocław 1984, s. 45.

stwarzały odpowiednie warunki do realizacji aspiracji tego państwa”⁴². Współcześnie wzrasta zainteresowanie kwestiami związanymi z zapewnianiem bezpieczeństwa wewnętrznego, a ich rola się umacnia. Zwraca się również uwagę na środki ochrony, które mogłyby wpływać na ten rodzaj bezpieczeństwa⁴³.

Fakt, że opisywane pojęcie odnosi się do procesu związanego z zaspokajaniem potrzeb, ale też do interesów społeczeństwa danego kraju, stanowi przesłankę do wprowadzenia i używania określenia: bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Termin ten (tak jak bezpieczeństwo zewnętrzne) ma umocowanie w polskim prawodawstwie. Przykładowo w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r. w art. 146 przeczytać można, że za prowadzenie polityki wewnętrznej i zagranicznej kraju odpowiedzialna jest Rada Ministrów⁴⁴, a do jej kompetencji (zgodnie z konstytucją i obowiązującymi ustawami) należą m.in.:

wykonanie ustaw, wydawanie rozporządzeń, koordynacja i kontrola prac organów administracji rządowej, ochrona interesów skarbu państwa, uchwalanie projektu budżetu i kierowanie jego wykonaniem, zapewnianie bezpieczeństwa zewnętrznego oraz wewnętrznego państwa oraz porządku publicznego, sprawowanie ogólnego kierownictwa w dziedzinie stosunków z innymi państwami i organizacjami międzynarodowymi, zawieranie umów międzynarodowych wymagających ratyfikacji oraz zatwierdzanie i wypowiedzanie innych, sprawowanie ogólnego kierownictwa w dziedzinie obronności kraju oraz określanie corocznie liczby obywateli powoływanych do czynnej służby wojskowej⁴⁵.

Pojęcie bezpieczeństwa wewnętrznego państwa zostało użyte również w art. 135 Konstytucji RP z 1997 r. Zapisy odnoszą się do roli Rady Bezpieczeństwa Narodowego doradzającej prezydentowi w zakresie zarówno bezpieczeństwa wewnętrznego, jak i zewnętrznego⁴⁶. W sposób pośredni wspomina o tym także art. 230, w którym wymieniono istotne składowe bezpieczeństwa wewnętrznego – ustrój państwa, bezpieczeństwo obywateli oraz porządek publiczny⁴⁷. Istnieje również ustawa o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego

⁴² W. Fehler, *O pojęciu bezpieczeństwa państwa*, [w:] W. Śmiałek, J. Tymanowski (red.), *Bezpieczeństwo państw i narodów w procesie integracji europejskiej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2002, s. 172.

⁴³ A. Skrabacz, *Bezpieczeństwo społeczne. Podstawy teoretyczne i praktyczne*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2012, s. 10.

⁴⁴ *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.* (Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483), art. 146, ust. 1; ust. 4 pkt 7.

⁴⁵ B. Wiśniewski, S. Zalewski, D. Podleś, K. Kozłowska, *Bezpieczeństwo wewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2004, s. 81–82.

⁴⁶ *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.* (Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483), art. 135.

⁴⁷ *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.* (Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483), art. 230.

i Agencji Wywiadu, która stwierdza, że ABW jest jednostką właściwą w kwestii ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego państwa oraz jego porządku konstytucyjnego⁴⁸.

Wyodrębniając system bezpieczeństwa wewnętrznego z systemu bezpieczeństwa państwa, możemy wyszczególnić takie kategorie elementów wykonawczych systemu bezpieczeństwa wewnętrznego jak:

- podsystem bezpieczeństwa i porządku publicznego;
- podsystem bezpieczeństwa powszechnego;
- podsystem zarządzania kryzysowego;
- podsystem bezpieczeństwa ustrojowego (w tym podsystem ochrony informacji niejawnych)⁴⁹.

W kolejnych podrozdziałach zawarto informacje dotyczące terminologii i istoty bezpieczeństwa publicznego i powszechnego oraz doprecyzowano pojęcie zagrożenia bezpieczeństwa, dzieląc je na zagrożenia dla bezpieczeństwa publicznego i powszechnego.

1.3. Bezpieczeństwo publiczne

Pojawienie się rozważań nad bezpieczeństwem publicznym jest ściśle związane z rewolucją przemysłową. Procesy zmian technologicznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, które zostały zapoczątkowane w XVIII w. w Anglii i Szkocji, przyczyniły się do znacznej rozbudowy aglomeracji miejskiej. Rozwój miast, komunikacji miejskiej oraz okręgów przemysłowych skutkowało tym, że ludność zaczęła, w niespotykanej wcześniej skali, koncentrować się w obrębie dużych miast, a także masowo migrować ze wsi do miast. Jednym z negatywnych skutków powyższych zmian było ujawnienie się nowych zagrożeń dla przestrzeni publicznej, a tym samym dla bezpieczeństwa publicznego.

Samo pojęcie bezpieczeństwa publicznego pojawiło się w literaturze naukowej na przełomie XIX i XX w. Jednym z polskich prekursorów, którzy zajmowali się owym zagadnieniem, był Władysław Kawka. Badacz określił bezpieczeństwo publiczne jako „stan, w którym całość społeczeństwa oraz państwo ze swoimi priorytetami mają zapewnioną ochronę od jakichkolwiek zagrożeń”⁵⁰. W rozważaniach podkreślał znaczącą rolę państwa

⁴⁸ Ustawa z 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (Dz.U. 2002, nr 74, poz. 676), art. 1.

⁴⁹ L. Grosicki, *Składowe systemu bezpieczeństwa wewnętrznego*, [w:] K. Grosicka, L. Grosicki, P. Grosicki, *Organizacja i kierowanie instytucjami bezpieczeństwa wewnętrznego państwa*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2013, s. 65.

⁵⁰ W. Kawka, *Policja w ujęciu historycznym i współczesnym*, Zakład Administracji i Prawa Administracyjnego U. S. B., Wilno 1939, s. 46.

w zapewnianiu bezpieczeństwa publicznego, a także wskazywał występujące zagrożenia dla danego rodzaju bezpieczeństwa. W swojej pracy W. Kawka wykazał, że do takich niebezpiecznych działań zaliczyć należy wszystkie te czynności, które doprowadzają do zahamowania, utrudnienia zdobywania celów (założonych dla organów państwa) oraz powodują potencjalne lub realne uszkodzenia (w szczególności strategiczne) urządzeń państwowych⁵¹.

Nieco szerszą definicję w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej kilkakrotnie przedstawiał Jerzy Zaborowski. Początkowo autor rozpatrywał kwestię bezpieczeństwa publicznego z punktu widzenia prawnego, uznawał bezpieczeństwo publiczne za pozytywny aspekt istnienia państwa, który może doprowadzić do jego rozwoju⁵². W późniejszym czasie bezpieczeństwo publiczne i jego zapewnianie definiował także w szerszym ujęciu. Zdaniem J. Zaborowskiego bezpieczeństwo publiczne to:

taki stan faktyczny wewnątrz państwa, który umożliwia bez narażenia na szkody (wywołane zarówno zachowaniem ludzi, jak i działaniem sił natury, techniki itp.) normalne funkcjonowanie organizacji państwowej i realizację jej interesów, zachowanie życia, zdrowia i mienia jednostek żyjących w tej organizacji (nie tylko obywateli) oraz korzystanie przez te jednostki z praw i swobód zagwarantowanych konstytucją i innymi przepisami⁵³.

Inna definicja bezpieczeństwa publicznego została ujęta w wyroku Sądu Najwyższego z 22 grudnia 1993 r, który określa bezpieczeństwo publiczne jako: „całość porządku i urządzeń społecznych, chroniących obywateli przed zjawiskami groźnymi dla życia, zdrowia lub groźącymi poważnymi stratami w gospodarce narodowej”⁵⁴. Z tej definicji wynika bezpośrednio, że opisywany rodzaj bezpieczeństwa oznacza stan, w którym widoczny jest brak jakiegokolwiek zagrożenia oddziałującego na życie obywateli. Taki stan może być pokłosiem odpowiednio wczesnych działań mających na celu przeciwdziałanie pojawiającym się niebezpieczeństwom i podejmowanych zarówno przez struktury państwowe, jak i inne funkcjonujące podmioty. Do niepokojących czynów zaliczyć trzeba w szczególności te, które

⁵¹ W. Fehler, *Bezpieczeństwo publiczne jako składnik wewnętrznego bezpieczeństwa państwa*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka” 2010, nr 1–2, s. 26.

⁵² J. Zaborowski, *Prawne środki zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego*, Departament Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego MSW, Warszawa 1977, s. 10.

⁵³ J. Zaborowski, *Administracyjnoprawne ujęcie pojęć „bezpieczeństwo publiczne” i „porządek publiczny”*, „Zeszyty Naukowe ASW” 1985, nr 41, s. 85.

⁵⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z 22 grudnia 1993 r., I KZP 30/93, OSNKW 1994 r., nr 1–2, poz. 6.

mogą zagrażać: dobru państwa, porządkowi publicznemu, życiu i zdrowiu obywateli oraz posiadaniem przez nich mieniu⁵⁵.

Bezpieczeństwo publiczne definiowane jest także w opracowaniu Z. Ścibiora, B. Wiśniewskiego, R. Kuca oraz A. Dawidczyka jako:

ogół warunków i instytucji chroniących życie, zdrowie, mienie obywateli oraz majątek ogólnonarodowy, ustrój i suwerenność państwa przed zjawiskami groźnymi dla ładu prawnego, a także przed zjawiskami mogącymi zakłócić normalne funkcjonowanie obywateli, godzącymi w ogólnoprzyjęte normy postępowania⁵⁶.

Podsumowując powyższe rozważania, można stwierdzić, że wskazany rodzaj bezpieczeństwa odpowiada za normalne funkcjonowanie państwa, a także jego obywateli, w zgodzie z panującym ustrojem społeczno-administracyjnym i porządkiem prawnym. Bezpieczeństwo publiczne odpowiada za zapewnianie ochrony obywatelom przed wszelakimi działaniami, które są prawnie zabronione⁵⁷.

Termin „bezpieczeństwo publiczne” jest często używany z pojęciem porządku publicznego, które także odnosi się do stanu wewnętrznego państwa. Na zagadnienie porządku publicznego składają się dwa określenia – „porządek” oraz „publiczny”. „Publiczny” to inaczej: powszechny, dotyczący ogółu (np. osób, instytucji). Może być także określany jako państwowy, społeczny⁵⁸. „Porządek” odnosi się z kolei do stanu akceptowanego przez ludzi i postrzeganego przez nich w sposób pozytywny, jest związany z otoczeniem człowieka. Sumarycznie porządek publiczny definiowany jest zatem jako „faktycznie istniejący układ stosunków społecznych, uzupełnionych przez zespół norm prawnych i innych norm społecznie akceptowanych, gwarantujących niezakłócone i bezkonfliktowe funkcjonowanie jednostek w społeczeństwie”⁵⁹.

W swoim zakresie bezpieczeństwo publiczne odnosi się do wszystkich kształtujących się w miejscach publicznych i uregulowanych prawnie stosunków społecznych, które rozwijają

⁵⁵ A. Zieliński, *Bezpieczeństwo publiczne jako podstawowy obowiązek państwa ze szczególnym uwzględnieniem roli Policji w tym obszarze działań*, „Security, Economy & Law” 2017, nr 3, s. 86.

⁵⁶ Z. Ścibior, B. Wiśniewski, R. Kuc, A. Dawidczyk, *Bezpieczeństwo wewnętrzne. Podręcznik akademicki*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2015, s. 36.

⁵⁷ M. Nepelski, *Zarządzanie w sytuacjach kryzysowych*, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Szczytno 2016, s. 69.

⁵⁸ L. Grosicki, *Zakres przedmiotowy bezpieczeństwa wewnętrznego państwa*, [w:] K. Grosicka, L. Grosicki, P. Grosicki, *Organizacja i kierowanie instytucjami bezpieczeństwa wewnętrznego państwa*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2013, s. 23–24.

⁵⁹ Tamże.

się w miejscach niepublicznych, a także do akceptowalnych w danej społeczności norm, np. moralnych, religijnych czy obyczajowych. Zakres przedmiotowy omawianego rodzaju bezpieczeństwa można określić za pomocą kodeksu wykroczeń. W części szczególnej wspomnianego kodeksu zawarto informacje dotyczące kar przewidzianych za wykroczenia przeciwko:

- porządkowi i spokojowi publicznemu (Rozdział VIII);
- instytucjom państwowym, samorządowym i społecznym (Rozdział IX);
- bezpieczeństwu osób i mienia (Rozdział X);
- bezpieczeństwu i porządkowi w komunikacji (Rozdział XI);
- osobie (Rozdział XII);
- zdrowiu (Rozdział XIII);
- mieniu (Rozdział XIV);
- interesom konsumentów (Rozdział XV);
- obyczajności publicznej (Rozdział XVI);
- urządzeniom użytku publicznego (Rozdział XVII);
- obowiązkowi ewidencji (Rozdział XVIII);

a także za szkodnictwo leśne, polne i ogrodowe (Rozdział XIX)⁶⁰.

Szczególną korelację między bezpieczeństwem powszechnym a porządkiem publicznym można też zauważyć w ustawie o Policji z 6 kwietnia 1990 r.⁶¹, dlatego też należy przyjrzeć się i temu zagadnieniu. Zgodnie z literą prawa Franciszek Mroczo opracował definicję porządku publicznego, który:

jest faktycznie istniejącym układem stosunków społecznych, uregulowanym przez zespół norm prawnych i innych norm społecznie akceptowanych, gwarantującym niezakłócone i bezkonfliktowe funkcjonowanie jednostek w społeczeństwie. Porządek publiczny dotyczy wszystkich stosunków społecznych regulowanych przez prawo i inne normy, które zachodzą w przestrzeni publicznej⁶².

Należy podkreślić, że zakres przedmiotowo-podmiotowy opisywanego rodzaju bezpieczeństwa obejmuje: państwo wraz z panującym ustrojem oraz innymi urządzeniami,

⁶⁰ Ustawa z 29 maja 1971 r. *Kodeks wykroczeń* (Dz.U. 1971, poz. 114, z późn. zm.).

⁶¹ Ustawa z 6 kwietnia 1990 r. *o Policji* (Dz.U. 1990, nr 30, poz. 179, z późn. zm.).

⁶² F. Mroczo, *Problemy bezpieczeństwa i porządku publicznego*, „Zeszyty Naukowe Wałbrzyskiej Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości” 2010, nr 14 (1), s. 35, <http://pracenaukowe.wwszip.pl/prace/zeszyty-naukowe-14.pdf#page=35> (dostęp 30.06.2021).

człowieka (w tym zapewnienie ochrony jego życia, zdrowia, mienia, a także możliwości realizowania przez niego praw podmiotowych), formy życia zbiorowego⁶³.

Warto też zaznaczyć, że pojęcia bezpieczeństwa powszechnego i publicznego stanowią przedmiot rozważań wielu nauk społecznych i są zależne od przyjętej metody badawczej, co jest również spowodowane zmiennością uregulowań normatywnych⁶⁴.

Jak wspomniano, bezpieczeństwo publiczne jest częścią składową bezpieczeństwa wewnętrznego i tworzy odrębny podsystem bezpieczeństwa. W Polsce podstawę podsystemu bezpieczeństwa publicznego stanowią właściwy minister do spraw wewnętrznych, komendant główny policji i komendant główny straży granicznej. Organy te uprawnione są do posługiwania się różnymi formami i sposobami działania, które to środki mają bezpośrednio chronić obywateli przed bezprawnymi zachowaniami, które mogą spowodować utratę życia lub zdrowia, a także mają chronić majątek narodowy. Pozostałe organy, które można włączyć w ochronę bezpieczeństwa publicznego, to:

- Żandarmeria Wojskowa, Inspekcja Transportu Drogowego (jako służby policyjne);
- Biuro Ochrony Rządu, Straż Marszałkowska, Służba Więzienna (jako służby ochronne);
- straże: Straż Gminna i Miejska (bezpieczeństwo lokalne), Straż Ochrony Kolei, Straż Leśna, Państwowa Straż Rybacka, Państwowa Straż Łowiecka, Służba Parku Narodowego (bezpieczeństwo sektorowe)⁶⁵.

W pracy K. Grosickiej, L. Grosickiego i P. Grosickiego można spotkać pogląd, że jednostkami odpowiedzialnymi za opisywany rodzaj bezpieczeństwa są także: Służba Celno- Skarbowa, Inspekcja Handlowa, Państwowa Inspekcja Sanitarna, Państwowa Inspekcja Farmaceutyczna, Inspekcja Weterynaryjna, Inspekcja Ochrony Środowiska i Państwowa Inspekcja Pracy⁶⁶.

We wskazanym katalogu służb inspekcji i straży wyróżnić można podmioty zarówno centralne, jak i niższego szczebla, a także organy cywilne i wojskowe.

Organizacja wskazanego podsystemu bezpieczeństwa wymusza współpracę pomiędzy organami realizującymi zadania w jego ramach. Podmioty te są wobec siebie hierarchicznie podporządkowane, swoje struktury organizacyjne dostosowują do wykonywanych zadań, ale

⁶³ L. Grosicki, *Zakres przedmiotowy bezpieczeństwa wewnętrznego...*, dz. cyt., s. 23.

⁶⁴ D. Kaźmierczak, *Bezpieczeństwo publiczne*, [w:] O. Wasiuta, S. Wasiuta (red.), *Encyklopedia bezpieczeństwa*, t. 1, Libron, Kraków 2021, s. 442–450.

⁶⁵ P. Swoboda, *Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego w systemie bezpieczeństwa państwa*, [w:] M. Śliwa, A. Żebrowski, R. Kłaczyński (red.), *Bezpieczeństwo RP wczoraj i dziś. Studia z zakresu bezpieczeństwa Państwa*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2014, s. 311–312.

⁶⁶ L. Grosicki, *Składowe systemu bezpieczeństwa...*, dz. cyt., s. 68.

także do podziału administracyjnego kraju. Taki podział prowadzi w dużej mierze do coraz efektywniejszego funkcjonowania opisywanego systemu⁶⁷. Należy podkreślić, że zagwarantowanie społeczeństwu bezpieczeństwa publicznego jest tak naprawdę jednym z najważniejszych zadań publicznych.

1.4. Bezpieczeństwo powszechne

Bezpieczeństwo powszechne w literaturze przedmiotu rozpatruje się przez pryzmat bezpieczeństwa wewnętrznego, a także narodowego. Przyjmując definicję bezpieczeństwa powszechnego jako części bezpieczeństwa wewnętrznego, należy stwierdzić za M. Nepelskim, że bezpieczeństwo powszechne jest procesem, który składa się z działań podejmowanych przez państwo w celu osiągnięcia i utrzymywania stanu zapewniającego ochronę życia i zdrowia ludzi, dóbr materialnych oraz środowiska naturalnego w szczególności przed skutkami klęsk żywiołowych czy katastrof technicznych⁶⁸.

Z kolei rozpatrując bezpieczeństwo powszechne jako jeden z rodzajów bezpieczeństwa narodowego, można je określić jako proces i stan. Jako proces bezpieczeństwo powszechne obejmuje swym zasięgiem szereg działań z różnych dziedzin (w tym: społecznej, edukacyjnej, weterynaryjnej, sanitarnej, prawnej). Zasadniczym celem tych działań jest zapewnianie bezpieczeństwa ludności cywilnej. Wspomniany rodzaj bezpieczeństwa jest też opisywany jako stan uzyskany dzięki prawidłowo zorganizowanej ochronie: życia i zdrowia ludzi, dóbr materialnych, dóbr kulturalnych oraz środowiska naturalnego. Odpowiedni zakres zasad postępowania umożliwia przetrwanie, zabezpiecza przed niepożądaną działalnością człowieka oraz sił natury, które w bezpośredni sposób mogą doprowadzić do zagrożenia wszelakich wartości chronionych⁶⁹.

Często bezpieczeństwo powszechne jest nazywane bezpieczeństwem obywatelskim⁷⁰. Według B. Wiśniewskiego oraz S. Zalewskiego jest to stan determinowany przez zarówno otoczenie cywilizacyjne, jak i środowisko naturalne, który zapewnia nienaruszalność istnienia obywateli i ich wspólnot, przy zachowaniu możliwości realizowania przez nich interesów życiowych. Takie warunki osiągnane są w drodze długotrwałego gwarantowania m.in. ochrony życia, zdrowia, dóbr materialnych oraz środowiska naturalnego przez służby, inspekcje i straże, a także organy administracji publicznej czy organizacje pozarządowe. Według autorów

⁶⁷ Tamże, s. 65–66.

⁶⁸ M. Nepelski, *Zarządzanie...*, dz. cyt., s. 69.

⁶⁹ Tamże.

⁷⁰ Tamże.

bezpieczeństwo powszechne skupia się na zapewnianiu ochrony przed skutkami klęsk żywiołowych oraz katastrof technicznych⁷¹.

Zagadnieniem bezpieczeństwa powszechnego zajmowali się w swojej pracy także J. Gryza i W. Kitler⁷². Bezpieczeństwo powszechne określone jest przez autorów jako rodzaj bezpieczeństwa narodowego, który jest procesem zapewniającym szereg różnego typu działań obejmujących chociażby kwestie zdrowotne, ekologiczne, weterynaryjne, sanitarne, ale także społeczne, psychologiczne, prawne, gospodarcze oraz – co równie ważne – edukacyjne. Kluczowym celem tego procesu jest zapewnianie bezpieczeństwa, zwłaszcza ludności cywilnej (ochrona ludności)⁷³. Badacze uznają też bezpieczeństwo powszechne jako stan będący efektem odpowiednio prowadzonej ochrony życia i zdrowia ludzi, środowiska naturalnego oraz dóbr kulturalnych i materialnych, które są szczególnie niezbędne do przetrwania ludzi. Według założeń pojęcie odwołuje się także do ograniczania skutków działań sił natury i działań ludzi przeciwko sobie samym. Wysiłki prowadzone w ramach realizacji i utrzymywania bezpieczeństwa powszechnego podejmowane są niezależnie od warunków i stanu funkcjonowania państwa. Należy pamiętać, że zagrożenia mogą zarówno płynąć z wewnątrz państwa, jak i pochodzić z zewnątrz. Autorzy uzasadniają ujęcie ochrony nie tylko życia i zdrowia ludności, ale także włączenie ochrony środowiska i różnego rodzaju dóbr w ten zakres. W tym przypadku J. Gryz i W. Kitler odwołują się do działań określanych jako niezbędne do przetrwania, które mogą wiązać się z ochroną jakości wody i powietrza, ochroną plodów rolnych, zwierząt gospodarskich oraz innego typu mienia osobistego czy urządzeń użyteczności publicznej. Wspomniano również o ochronie dóbr ważnych ze względu na wartość duchową, religijną czy patriotyczną (narodową), uznając wyżej wymienione elementy jako dobra powszechnego użytku⁷⁴.

Bezpieczeństwo powszechne definiowane jest także w projekcie ustawy o bezpieczeństwie obywateli i zarządzaniu kryzysowym⁷⁵, w której również zostało ono określone jako odpowiednik bezpieczeństwa obywatelskiego, a dokładniej:

⁷¹ *Bezpieczeństwo wewnętrzne RP w ujęciu systemowym i zadań administracji*, B. Wiśniewski, S. Zalewski (red.), Wyższa Szkoła Administracji w Bielsku-Białej. Wydział Administracji, Bielsko-Biała 2006, s. 35.

⁷² J. Gryz, W. Kitler, *Identyfikacja, klasyfikacja, podział i uzasadnienie pojęcia, istoty, składników i zakresu bezpieczeństwa państwa (narodowego)*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2014.

⁷³ Ł. Szewczyk, *Bezpieczeństwo powszechne i ochrona ludności*, [w:] O. Wasiuta, S. Wasiuta (red.), *Encyklopedia bezpieczeństwa*, t. 1, Libron, Kraków 2021, s. 430.

⁷⁴ J. Gryz, W. Kitler, *Identyfikacja...*, dz. cyt., s. 42–44.

⁷⁵ Projekt ustawy o bezpieczeństwie obywateli i zarządzaniu kryzysowym, https://orka.sejm.gov.pl/proc5.nsf/projekty/805_p.htm (dostęp 31.08.2024)

stan otoczenia cywilizacyjnego i środowiska naturalnego, w którym obywatele i ich wspólnoty nie odczuwają zagrożenia swego istnienia ani podstawowych interesów życiowych, ze względu na zapewnienie przez państwo formalnych, instytucjonalnych i praktycznych gwarancji ochrony prowadzących do społecznie akceptowalnego poziomu ryzyka⁷⁶.

To proces zapewnienia – przez podmioty bezpieczeństwa – ochrony życia, zdrowia, dóbr i środowiska na każdym poziomie organizacyjnym w sytuacjach zagrożenia.

W definicji, która jest również zgodna z poglądem B. R. Kuca i Z. Ścibiora⁷⁷, w procesie zapewniania bezpieczeństwa powszechnego podkreślona została rola państwa. Warto zaznaczyć, że niekorzystne zjawiska stanowiące zagrożenie dla analizowanego rodzaju bezpieczeństwa są niezwykle szerokie, a przez rozwój cywilizacyjny mogą dodatkowo ewoluować wraz z pojawieniem się nowego katalogu zagrożeń.

Nadrzędnym celem, który stawiają sobie podmioty realizujące zadania zapewniające bezpieczeństwo powszechne, jest zagwarantowanie życia i zdrowia człowieka, które to działanie jest cechą charakterystyczną tego rodzaju bezpieczeństwa. Bezpieczeństwo powszechne w wielu aspektach przenika się z bezpieczeństwem ekologicznym, często mogą być współzależne. W zakresie przedmiotowym bezpieczeństwa powszechnego pozostają:

- klęski żywiołowe (m.in. upały, huragany, powodzie, obfite opady śniegu, mrozy);
- katastrofy ekologiczne powodujące różnego rodzaju zmiany w środowisku przyrodniczym, gatunku czy populacji, w taki sposób, że uniemożliwione jest ich przetrwanie; wywoływane są działalnością człowieka lub występującym żywiołem, w tym m.in. skażeniem środowiska (np. przemysłowym) i awariami technicznymi (np. elektrowni jądrowej, wycieki ropy, pożary)⁷⁸.

Bezpieczeństwo powszechne jest regulowane przez liczne akty prawne zarówno w Polsce, jak i na świecie. Na poziomie międzynarodowym odnosi się ono do prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych, a także do ochrony (życia i zdrowia) ludności we wspomnianych wcześniej sytuacjach związanych z występowaniem klęsk żywiołowych. Prawo opisuje również konieczność zapewniania ludności cywilnej minimalnych warunków do egzystencji, tzn. dostępu do jedzenia i wody, dostawy odzieży, zaopatrzenia mieszkalnego,

⁷⁶ A. Łuczyszyn, M. Łuczyszyn, *Bezpieczeństwo wewnętrzne jako element bezpieczeństwa państwa i czynnik stabilizujący procesy rozwoju społeczno-gospodarczego – ujęcie regionalne i lokalne*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2017, nr 467, s. 207.

⁷⁷ B. R. Kuc, Z. Ścibior, *Podstawy metodologiczne nauk o bezpieczeństwie*, Wydawnictwo Menedżerskie PTM, Warszawa 2013, s. 18.

⁷⁸ L. Grosicki, *Zakres przedmiotowy bezpieczeństwa wewnętrznego...*, dz. cyt., s. 25.

a także poszanowania innych dóbr i urządzeń niezbędnych do przetrwania, w tym szczególnie poszanowania środowiska naturalnego⁷⁹.

W obowiązującym w Polsce kodeksie karnym odnaleźć można informacje o dokładniejszym zakresie przedmiotowym bezpieczeństwa powszechnego⁸⁰. W rozdziałach XX i XXI wymieniono kolejno przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu oraz przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, wyartykułowano czyny, które mogą zagrażać życiu lub zdrowiu ludzi i/lub mienia w znacznych rozmiarach. W odniesieniu do bezpieczeństwa powszechnego ustawodawca kwalifikuje czyny w zakresie doprowadzenia do:

- katastrofy w ruchu lądowym, wodnym, powietrznym;
- powstania pożaru (lub niebezpieczeństwa jego powstania);
- zawalenia się budowli, zalewu albo obsunięcia się ziemi, skał lub śniegu;
- eksplozji materiałów wybuchowych lub łatwopalnych albo innego gwałtownego wyzwolenia energii;
- rozprzestrzeniania się substancji trujących, duszących lub parzących;
- gwałtownego wyzwolenia energii jądrowej lub wyzwolenia promieniowania jonizującego;
- powstania zagrożenia epidemiologicznego lub szerzenia się choroby zakaźnej albo zarazy zwierzęcej lub roślinnej;
- obrotu szkodliwymi dla zdrowia substancjami, środkami spożywczymi lub innymi artykułami powszechnego użytku lub też środkami farmaceutycznymi nieodpowiadającymi obowiązującym warunkom jakości;
- zanieczyszczenia powietrza, ziemi, wody;
- uszkodzenia lub unieruchomienia urządzeń użyteczności publicznej;
- zakłócania, uniemożliwiania lub wpływania w inny sposób na automatyczne przetwarzanie, gromadzenie lub przekazywanie danych informatycznych;
- wyrabiania / przetwarzania / gromadzenia / posiadania / posługiwania się / handlowania / substancjami lub przyrządami wybuchowymi, materiałami radioaktywnymi, urządzeniami emitującymi promienie jonizujące lub innymi przedmiotami lub

⁷⁹ M. Marcinko, *Cele wojskowe a obiekty cywilne oraz dobra i obiekty poddane szczególnej ochronie*, [w:] Z. Falkowski, M. Marcinko (red.), *Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych*, Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2014, s. 149–158.

⁸⁰ L. Grosicki, *Zakres przedmiotowy bezpieczeństwa wewnętrznego...*, dz. cyt., s. 25–26.

substancjami, które mogą spowodować niebezpieczeństwo na życie lub zdrowie wielu osób albo mienie w wielkich rozmiarach⁸¹.

Mówiąc o bezpieczeństwie powszechnym, należy wspomnieć też o podsystemie bezpieczeństwa powszechnego, obejmującym organy administracji publicznej i inne podmioty, których formy działania związane są z ochroną życia i zdrowia obywateli oraz majątku narodowego przed skutkami klęsk żywiołowych i katastrof technicznych spowodowanych przez zagrożenia naturalne oraz cywilizacyjne. W tym względzie odpowiednie podmioty zajmują się także ratownictwem technicznym, medycznym, chemicznym czy ekologicznym. Obok ministra właściwego do spraw wewnętrznych zasadniczą rolę w podsystemie pełni komendant główny Państwowej Straży Pożarnej (PSP) oraz szef Obrony Cywilnej Kraju⁸². Za zapewnianie bezpieczeństwa powszechnego państwa odpowiadają służby, inspekcje, straże i inne podmioty oraz instytucje, które są wchodzą w skład Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego (m.in. Ochotnicze Straże Pożarne)⁸³. Komendant główny PSP w ramach swoich kompetencji kieruje działaniami podejmowanymi w ramach KSRG w skali kraju. KSRG jest nieodłączną częścią bezpieczeństwa wewnętrznego państwa – ma za zadanie prognozować, rozpoznawać, ale także zwalczać pożary, klęski żywiołowe czy miejscowe zagrożenia, przeciwdziałać ich rozprzestrzenianiu się oraz wspomagać w usuwaniu skutków tego typu zdarzeń.

W skład KSRG wchodzi m.in. jednostki organizacyjne PSP, Ochotniczych Straży Pożarnych (OSP), jednostki Zakładowych Straży Pożarnych oraz inne służby, inspekcje, straże i instytucje. Zgodnie z art. 2 ust. 4 ustawy z 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (dalej: ustawa o ochronie przeciwpożarowej) system ten może skupiać także podmioty, które podpisały dobrowolnie umowy cywilnoprawne i zgodziły się współpracować i pomagać w akcjach ratowniczych⁸⁴. Porozumienia dotyczące współdziałania z tym systemem zawarto m.in. z: Policją, Strażą Graniczną, Tatrzańskim Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym (TOPR), Aeroklubem Polskim, siłami ratowniczymi działającymi przy zakładach chemicznych, które są zrzeszone w tzw. Systemie Pomocy w Transporcie Materiałów Niebezpiecznych. Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy zawarł także porozumienie z Centralną Stacją Ratownictwa Górniczego⁸⁵.

⁸¹ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. 1997, nr 88, poz. 554, z późn. zm.), art. 162–172.

⁸² L. Grosicki, *Składowe systemu bezpieczeństwa...*, dz. cyt., s. 69.

⁸³ P. Swoboda, *Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego...*, dz. cyt., s. 311.

⁸⁴ Ustawa z 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz.U. 1991, nr 81, poz. 351, z późn. zm.), art. 2 ust. 4.

⁸⁵ Ustawa o ochronie przeciwpożarowej.

Jak wspomniano, organizacja KSRG jest dostosowana do podziału administracyjnego w kraju. Funkcjonowanie systemu zależy od stanowisk kierowania, które są usytuowane na szczeblu krajowym (centralnym), wojewódzkim i powiatowym. Na szczeblu krajowym za koordynację i wspomaganie działań odpowiada komendant główny PSP. W skali województwa za nadzorowanie zadań jest odpowiedzialny wojewoda, z kolei na poziomie powiatu, który stanowi podstawowy poziom wykonawczy systemu, jest to starosta⁸⁶.

Trzeba pamiętać, że bezpieczeństwo publiczne to nie to samo, co bezpieczeństwo powszechne, jednak oba rodzaje bezpieczeństwa uzupełniają się i pozostają w bliskiej korelacji. Kluczowa w obu przypadkach jest szeroko pojęta prewencja, ale także rozwój instytucji odpowiadających danym zagrożeniom i wyzwaniom związanym z zapewnianiem bezpieczeństwa powszechnego i publicznego.

1.5. Zagrożenia bezpieczeństwa narodowego

Zapewnianie odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa wszystkim mieszkańcom danego terytorium polega na należytych postrzeganiu i diagnozowaniu współcześnie występujących zagrożeń, w tym zagrożeń bezpieczeństwa⁸⁷. W dynamicznie rozwijającym się świecie powstają coraz to nowsze i nieznane dotychczas zjawiska, które mogą generować nowe zagrożenia, które z kolei postrzegane są negatywnie, a w swoich skutkach doprowadzają do powstania sytuacji niebezpiecznej dla otoczenia. Zagrożenie jest zatem terminem nierozdzielnie związanym z bezpieczeństwem.

Definicja S. Koryckiego ujmuje zagrożenie jako stan psychiczny lub świadomościowy związany z postrzeganiem zjawisk (w subiektywnej ocenie) jako negatywnych, niebezpiecznych. Zjawiska te powodują obiektywne stany niepewności i obawy⁸⁸.

Samo pojęcie zagrożenia oznacza stan niebezpieczeństwa i traktowane jest jako sytuacja, która może doprowadzić do utraty życia, zdrowia, wolności, ale także dóbr materialnych⁸⁹. Zagrożenie określane jest podobnie przez B. Hołysta jako sytuacja trudna i wiązane jest z obawą o utratę cenionych wartości, spośród których na czoło wysuwa się obawa o własne życie⁹⁰. Utrzymuje się, że zagrożenia mogą powstawać w wyniku działania sił natury,

⁸⁶ L. Grosicki, *Składowe systemu bezpieczeństwa...*, dz. cyt., s. 69.

⁸⁷ M. Nepelski, *Zarządzanie...*, dz. cyt., s. 15.

⁸⁸ S. Korycki, *System bezpieczeństwa Polski*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 1994, s. 54.

⁸⁹ J. Gierszewski, *Bezpieczeństwo społeczne. Studium...*, dz. cyt., s. 262.

⁹⁰ B. Hołyst, *Wiktymologia*, Wydawnictwa Prawnicze PWN, Warszawa 2000, s. 34.

ale także celowego lub nieświadomego (w wyniku braku wiedzy lub doświadczenia) działania bądź zaniechania działań przez człowieka⁹¹.

Podobną definicję przedstawiają E. Nowak i M. Nowak, którzy wskazują, że zagrożenie:

rozumiane jest przede wszystkim jako brak bezpieczeństwa i postrzegane jako negatywne zjawiska powodujące prawdopodobieństwo powstania sytuacji kryzysowej i niebezpieczeństwa dla otoczenia, prowadzące w konsekwencji do kryzysu (rozumianego jako kulminacyjny moment sytuacji kryzysowej)⁹².

Rozpatrując współcześnie termin „zagrożenie bezpieczeństwa narodowego”, należy uznać, że jego znaczenie uległo rozszerzeniu. Nie jest już ono postrzegane wyłącznie w aspekcie militarnym jako groźba ataku (agresji)⁹³. Obecnie zagrożenia bezpieczeństwa ujmowane są jako zjawiska, sytuacje bądź działania potencjalne lub istniejące, które mogą stwarzać niebezpieczeństwo dla życia, zdrowia i mienia, środowiska, warunków bytu czy też doprowadzające do destabilizacji życia państwowego oraz społecznego. Zagrożenia mogą także w bezpośredni sposób wpływać na spowolnienie lub całkowite zniwelowanie możliwości jakiegokolwiek rozwoju⁹⁴.

Podobną definicję podaje także J. Stańczyk, który wskazuje, że zagrożeniami bezpieczeństwa narodowego nazwać można działanie lub ciąg zdarzeń:

- zagrażających w istotny sposób w krótkim okresie czasu państwu lub jego mieszkańcom;
- ograniczających dokonywanie wyborów politycznych (zarówno rządzącym, jak i mieszkańcom państwa)⁹⁵.

Do tej definicji S. Dworecki dołącza także aspekt dotyczący stosunków międzynarodowych i zagrożenie w postaci utraty partnerskiego traktowania przez społeczność międzynarodową. Może się to stać za sprawą stosowania przemocy, m.in. politycznej, psychologicznej, ekonomicznej, militarnej⁹⁶.

⁹¹ M. Nepelski, *Zarządzanie...*, dz. cyt., s. 70.

⁹² E. Nowak, M. Nowak, *Zarys teorii bezpieczeństwa...*, dz. cyt., s. 39.

⁹³ Tamże.

⁹⁴ *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku. Wyzwania i strategie*, R. Jakubczak, J. Marczak (red.), Bellona, Warszawa 2006, s. 98.

⁹⁵ E. Nowak, M. Nowak, *Zarys teorii bezpieczeństwa...*, dz. cyt., s. 40.

⁹⁶ S. Dworecki, *Zagrożenia bezpieczeństwa państwa*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2002, s. 61.

Zagrożenia bezpieczeństwa można podzielić na wiele źródeł. Janusz Gierszewski zalicza do nich niebezpieczeństwa z przyczyn:

- naturalnych, m.in. powodzie, susze, pożary, wiatry, mrozy, choroby i pomór zwierząt, trzęsienia ziemi i inne katastrofy naturalne;
- społecznych, m.in. patologie społeczne, demografia, migracje, edukacja, służba zdrowia, opieka społeczna;
- militarnych, m.in. agresja i konflikt zbrojny, brak systemu obronnego, atak wybranych obiektów;
- technicznych, m.in. katastrofy komunikacyjne i budowlane, zagrożenia technologiczne;
- ekonomicznych, m.in. kryzysy gospodarcze i systemu finansowego;
- politycznych, m.in. kryzysy polityczne⁹⁷.

Andrzej Wawrzusiszyn dodaje do powyższego zestawienia zagrożeń jeszcze kategorię czynników kulturowych, podkreślając jednocześnie, że wskazany katalog jest otwarty, co może świadczyć o złożoności oraz rozległym charakterze obecnie występujących zagrożeń⁹⁸.

Ze względu na prawdopodobieństwo wystąpienia zagrożenia dzielimy na potencjalne i aktywne (w niektórych źródłach określane jako realne). Zagrożenia potencjalne to takie niebezpieczeństwa, które mogą być rzeczywiste, ale ich siły pozostają nieaktywne (inaczej mówiąc – bierne), bądź też takie, którym bez problemu będzie można skutecznie przeciwdziałać (dzięki posiadanym siłom i środkom). Definicję zagrożeń potencjalnych można też odnaleźć w *Vademecum Bezpieczeństwa*. Autorzy opracowania wskazują, że „potencjalne zagrożenia określa się na podstawie pochodzenia i powstawania warunków wstępnych, pojawienia się pewnych niebezpieczeństw, które w przyszłości mogą zaszkodzić państwu”⁹⁹. Zagrożenia aktywne definiowane są z kolei jako siły czynne oraz rzeczywiste, które zagrażają bezpośrednio zarówno człowiekowi, grupie społecznej, jak i systemowi¹⁰⁰. S. Koziej określa, że zagrożenia realne występują w postaci kryzysów i konfliktów, które często nie są prawidłowo rozróżniane. Jak wskazuje autor:

Kryzys to pewien szczególny stan wewnętrzny podmiotu. Konflikt to szczególny (konfrontacyjny) typ relacji podmiotu z innym podmiotem. Kryzysy – jako odbiegające od

⁹⁷ J. Gierszewski, *Bezpieczeństwo społeczne. Studium...*, dz. cyt., s. 68.

⁹⁸ A. Wawrzusiszyn, *Bezpieczeństwo, strategia, system. Teoria i praktyka w zarysie*, Difin, Warszawa 2015, s. 42–43.

⁹⁹ O. Wasiuta, *Bezpieczeństwo polityczne*, [w:] O. Wasiuta, P. Klepka, R. Kopeć (red.), *Vademecum bezpieczeństwa*, Libron, Kraków 2018, s. 136.

¹⁰⁰ L. Korzeniowski, *Securitologia jako nauka...*, dz. cyt., s. 53–54.

normalnej, niezakłóconej sytuacji stany wewnętrzne – mogą być powodowane zarówno czynnikami wewnętrznymi (np. własną nieudolnością), jak i zewnętrznymi (np. konfliktem z innym podmiotem). Mogą być następstwem także zdarzeń losowych, np. klęsk żywiołowych czy katastrof¹⁰¹.

Zagrożenia, podobnie jak bezpieczeństwo, można rozpatrywać w ujęciu statycznym i dynamicznym. W aspekcie statycznym określają one sytuację zrównoważoną – źródła zagrożeń są słabe, a ich siła w żaden sposób nie przekroczy potencjału obronnego danego systemu lub są one całkowicie nieaktywne. Z perspektywy czasu zagrożenia statyczne można określić jako krótkotrwałe. Zagrożenia dynamiczne związane są natomiast z aktywnością źródeł zagrożeń, które powodują zmianę sytuacji i w konsekwencji wytrącenie systemu z dotychczasowej równowagi¹⁰².

Zagrożenia bezpieczeństwa narodowego można rozpatrywać z punktu widzenia militarnego i pozamilitarnego (kryterium przedmiotowe). Należy przy tym pamiętać, że zagrożenie stanowi nie tylko wojna, ale także i groźba jej wypowiedzenia. Obecnie większość zagrożeń ulokowanych jest poza strefą militarną. Z zagrożeniami bezpieczeństwa mogą wiązać się m.in. niepokoje społeczne, które są niekorzystne dla swobodnego rozwoju. Skuteczność w przeciwdziałaniu i kontrolowaniu zagrożeń bezpieczeństwa na przestrzeni najbliższych lat będzie wyznacznikiem istoty, a także poczucia bezpieczeństwa, które obejmuje wszystkie poziomy życia społecznego. Zasadniczą kwestią jest to, że przedstawione zagrożenia mogą ewoluować na przestrzeni lat. Środowisko bezpieczeństwa ulega ciągłym przekształceniom, a związane z nim niebezpieczeństwa są zmienne i trzeba je stale analizować i aktualizować.

Najczęściej zagrożenia dostrzegane są w czasie analizy problemów bezpieczeństwa. Zagrożenia zawsze odnoszą się do konkretnego podmiotu, dla którego stanowią charakter destrukcyjny. Należy pamiętać, że poziom zagrożenia może zmieniać się z biegiem czasu (może zmieniać kierunek, ewoluować lub przybierać na sile), co z kolei może doprowadzić do zwiększenia potencjalnych strat, rozszerzenia obszaru oddziaływania. W związku z powyższym tylko szybkie, ale odpowiednio przemyślane reagowanie może skutecznie zapobiec rozwijaniu się stanu niebezpiecznego. Stan zagrożenia prowokuje proces decyzyjny, który narzuca konieczność wyboru danej opcji postępowania w zależności od dostępnych

¹⁰¹ S. Koziej, *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2011, nr 18 (2), s. 29.

¹⁰² L. Korzeniowski, *Securitologia jako nauka...*, dz. cyt., s. 53.

możliwości. Na ostateczny wybór rozwiązania wpływa więc zarówno proces decyzyjny, jak i dostępne siły i środki¹⁰³.

O zagrożeniach bezpieczeństwa w kontekście Polski możemy przeczytać chociażby w Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 2020 r. We wstępie wyjaśniono, że powstanie dokumentu wynika z potrzeby „zapewnienia zdolności państwa do przeciwdziałania zagrożeniom i sprostania wyzwaniom, wynikającym ze zmieniających się uwarunkowań bezpieczeństwa Polski”¹⁰⁴. W strategii podkreśla się, że w obecnych czasach liczba zagrożeń i wyzwań wzrasta i przybiera różny charakter. Za najpoważniejsze zagrożenie uznaje się prowadzenie przez Federację Rosyjską neoimperialnej polityki przy wykorzystaniu siły militarnej i działań hybrydowych. Kolejny punkt wskazuje na zagrożenia, które mogą być konsekwencją konfliktów regionalnych i wewnętrznych. Zaakcentowano również wagę zagrożeń terrorystycznych, przestępczości zorganizowanej oraz migracji, która już od dłuższego czasu stanowi poważne wyzwanie dla bezpieczeństwa, nie tylko Polski, ale całej Europy. W dokumencie rozwój technologiczny postrzegany jest dwojako – może równocześnie przynosić korzyści i generować nieznane wcześniej zagrożenia (np. w cyberprzestrzeni). Ujęto również kwestie dotyczące globalizacji i szybkiej możliwości przemieszczania się, które mogą prowadzić do różnego rodzaju zagrożeń tak dla życia, jak i zdrowia ludzi, spowodowanych chociażby szybkim rozprzestrzenianiem się chorób¹⁰⁵. Kolejne zagrożenia we wskazanej strategii, wyodrębnione na podstawie obserwacji środowiska naturalnego, to zmiany klimatyczne związane z występowaniem w Polsce gwałtownych zjawisk atmosferycznych oraz zanieczyszczenia powietrza, które są spowodowane emisją szkodliwych substancji. Najważniejszym zadaniem państwa jest szybka identyfikacja i odpowiedź na pojawiające się wyzwania oraz zagrożenia (zarówno militarne, jak i niemilitarne), co wiąże się z podnoszeniem odporności państwa¹⁰⁶.

Dla lepszego zobrazowania omawianej tematyki rozprawy doktorskiej w kolejnych podrozdziałach postaram się omówić typowe zagrożenia bezpieczeństwa powszechnego i bezpieczeństwa publicznego.

¹⁰³ *Obronność. Teoria i praktyka*, J. Wolejszo, R. Jakubczak (red.), Bellona, Warszawa 2013, s. 33–34.

¹⁰⁴ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej* (M.P. 2020, poz. 413), s. 5.

¹⁰⁵ Na przykład pandemia COVID-19 i działania podejmowane przez Polskę, ale także inne państwa na świecie, w celu zwalczania zagrożeń epidemicznych i ich skutków.

¹⁰⁶ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej* (M.P. 2020, poz. 413), s. 6–33.

1.5.1. Zagrożenia bezpieczeństwa publicznego

Rozpatrując zagrożenia bezpieczeństwa, należy pamiętać, że ich występowanie oraz intensyfikacja mogą być zależne od każdego człowieka i jego postrzegania, co oznacza, że ludzie subiektywnie interpretują zagrożenie. Obiektywne postrzeganie leży po stronie instytucji takich jak np. Policja¹⁰⁷.

Na kształtowanie bezpieczeństwa publicznego i rozwój związanych z nim zagrożeń ma wpływ wiele czynników, do których zaliczyć można zjawiska ekonomiczne i społeczne. To, co dzieje się w danym państwie, wpływa bezpośrednio lub pośrednio na społeczeństwo, a to z kolei wpływa na postrzeganie i ocenę przez ludność bezpieczeństwa publicznego. Jest to tak zwane sprzężenie zwrotne. Jak już wspomniano, nawet w jednym państwie dany rodzaj zagrożenia może być odmiennie postrzegany choćby za sprawą różnego nasilenia przyczyn go utożsamiających. W tym przypadku można posłużyć się przykładem braku pracy – bezrobocia w województwie X. Dla mieszkańców danego regionu będzie to kłopotliwe i będzie stanowić źródło zagrożenia, jednak dla innych województw problem ten może być nieodczuwalny lub odczuwalny w minimalnym zakresie¹⁰⁸. Skala opisanego problemu może być obserwowalna zarówno globalnie, regionalnie, jak i lokalnie.

Według M. Zajdera współcześnie można dopatrywać się zagrożeń bezpieczeństwa publicznego, które dotyczą:

- wysokiego poziomu bezrobocia;
- rozwarstwienia ekonomicznego w społeczeństwie;
- wzrostu migracji zewnętrznej, osłabienia więzi społecznych;
- poczucia marginalizacji dużych grup społecznych;
- braku dostatecznej kontroli dostępu do broni palnej;
- nie zawsze skutecznej realizacji polityki fiskalnej;
- częstych zmian i niedoskonałości stanowionego prawa;
- niskiej efektywności organów ścigania karnego i wymiaru sprawiedliwości;
- braku skuteczności w realizacji przygotowanych programów przeciwdziałania patologii społecznej (w tym również walki z przestępczością)¹⁰⁹.

¹⁰⁷ J. Falecki, *Zagrożenia*, [w:] O. Wasiuta, R. Klepka, R. Kopeć (red.), *Vademecum bezpieczeństwa*, Libron, Kraków 2018, s. 724–725.

¹⁰⁸ B. Bonisławska, *Współczesne zagrożenia dla bezpieczeństwa publicznego*, „Zeszyty Naukowe WSEI, seria: Administracja” 2012, nr 2 (1), s. 114, 126–127.

¹⁰⁹ Cytat za: M. Zajder, *Przestępczość w okresie transformacji*, [w:] W. Bednarek, S. Pikulski (red.), *Prawne i administracyjne aspekty bezpieczeństwa osób i porządku publicznego w okresie transformacji ustrojowo-gospodarczej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2000, s. 232.

Na podstawie powyższej listy widać wyraźnie, że zagrożenia bezpieczeństwa mogą mieć wielorakie przyczyny. Źródła zagrożeń można podzielić np. ze względu na: rodzaj przestępczości czy miejsce występowania (imprezy wysokiego ryzyka lub nabierające obecnie coraz większego znaczenia i rozmachu zagrożenia płynące z cyberprzestrzeni, z czym wiąże się także wprowadzenie pojęcia wojny informacyjnej).

W Polsce rokrocznie popełniane są setki tysięcy przestępstw. Statystyki policyjne pokazują, że w 2019 r. popełniono 822 777 różnego typu przestępstw¹¹⁰. Jednym z rodzajów przestępczości są te o charakterze kryminalnym¹¹¹. Według rozmaitych statystyk policyjnych najczęściej są to przestępstwa przeciwko mieniu, które pozbawione są czynów dotyczących użycia przemocy wobec drugiej osoby. Do tej kategorii można zaliczyć chociażby kradzieże i włamania do domów prywatnych i do samochodów¹¹².

Do największej liczby kradzieży i włamań dochodzi na obszarach aglomeracji miejskich, gdzie skupisko mieszkań i samochodów jest duże, a zainteresowanie drugim człowiekiem spada przez odrzucenie odpowiedzialności i nieznajomość najbliższych sąsiadów. Osoby, które zajmują się wskazaną działalnością przestępczą, najczęściej organizują się w ramach wyspecjalizowanych grup. Kolejnym nagminnie popełnianym przestępstwem w Polsce jest prowadzenie pojazdów pod wpływem alkoholu¹¹³. Poniższa tabela przedstawia zestawienie dotyczące nietrzeźwych kierowców w Polsce w latach 2001–2020.

¹¹⁰ Dane pokazują, że liczba przestępstw w porównaniu z 2020 r. spadła o 36 475, należy jednak pamiętać, że wskazany rok jest dość specyficzny przez wzgląd na panującą od marca pandemię COVID-19 i wprowadzone duże ograniczenia w przemieszczaniu się.

P. Maciejczak, *Rok 2020 w liczbach*, <https://gazeta.policja.pl/997/archiwum-1/2021/numer-2-022021/199495,Rok-2020-w-liczbach.html> (dostęp 21.08.2020).

¹¹¹ Według dostępnych statystyk policyjnych na przełomie XX i XXI wieku dochodziło do ponad miliona przestępstw kryminalnych rocznie. Tendencja ta utrzymywała się aż do roku 2005. Obecnie można mówić o znaczącym spadku, który w ostatnich latach – 2018 i 2019 – osiągał następująco 491 731 i 507 183 przestępstw kryminalnych rocznie.

Przestępstwa kryminalne – ogółem, <https://statystyka.policja.pl/st/przestepstwa-ogolem/przestepstwa-kryminalne/63470,Przestepstwa-kryminalne-ogolem.html> (dostęp 23.08.2021).

¹¹² W 2019 r. w Polsce stwierdzono 8672 przestępstw dotyczących kradzieży samochodów. W porównaniu z rokiem 2018 (8745) przestępstw tych było nieco mniej – o 73. Analizując statystyki z lat ubiegłych, można zauważyć, że z roku na rok maleje liczba zgłaszanych kradzieży aut, jednak mimo wszystko nadal utrzymuje się na wysokim poziomie.

Statystyki dotyczące utraconych pojazdów w latach 2013–2020, <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/kradzieze-samochodow/200204,Raport-utracone-pojazdy-od-2013-roku.html> (dostęp 20.08.2021).

¹¹³ *Prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości*, <https://statystyka.policja.pl/st/przestepstwa-ogolem/przestepstwa-drogowe/prowadzenie-pojazdu-w-s/122332,Prowadzenie-pojazdu-w-stanie-nietrzezwosci.html> (dostęp 22.08.2021).

Tabela 1. Prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości na terenie Polski w latach 2001–2020

Rok	Stwierdzone przestępstwa
2001	120 113
2002	144 412
2003	150 901
2004	158 543
2005	178 571
2006	180 955
2007	150 382
2008	150 074
2009	151 762
2010	142 144
2011	150 763
2012	141 863
2013	128 064
2014	73 920
2015	64 336
2016	60 443
2017	55 170
2018	51 499
2019	56 207
2020	52 907

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości*, <https://statystyka.policja.pl/st/przestepstwa-ogolem/przestepstwa-drogowe/prowadzenie-pojazdu-w-s/122332,Prowadzenie-pojazdu-w-stanie-nietrzezwosci.html> (dostęp 22.08.2021).

Warto także wspomnieć o przestępczości gospodarczej. Głównych zagrożeń przestępczością gospodarczą upatruje się w takich obszarach jak:

- sektor bankowy i związane z nim wyłudzenia pieniędzy, w tym manipulacje kartami płatniczymi, wyłudzenia kredytów;
- sektor ubezpieczeniowy, a w nim wyłudzenia odszkodowań komunikacyjnych, gospodarczych, majątkowych;
- sfera usług materialnych, w tym nieprawidłowości w budownictwie czy gospodarce komunalnej (np. poprzez wystawianie fałszywych faktur, oszustwa w wynajmie i sprzedaży nieruchomości, a nawet doprowadzanie do przekształceń własnościowych);
- rolnictwo i gospodarka żywnościowa, w tym wyłudzenia różnego rodzaju dopłat;
- sfera usług niematerialnych, a w tym wyłudzenia odszkodowań, podejmowanie działalności na szkodę firm, które mogą bezpośrednio dotyczyć działań

zorganizowanych grup przestępczych (wymuszeń – groźbą bądź szantażem – prowadzących do podpisywania niekorzystnych umów);

- gospodarka energetyczna oraz obrót surowcami i paliwami, m.in. oszustwa przy sprzedaży paliw płynnych czy węgla;
- sfera własności intelektualnej – plagiatowanie, nielegalna produkcja i dystrybucja, nieuprawnione odtwarzanie, piractwo¹¹⁴.

W tabeli 2 przedstawiono przestępstwa gospodarcze stwierdzone w Polsce w latach 1999–2020.

Tabela 2. Stwierdzone przestępstwa gospodarcze na terenie Polski w latach 1999–2020

Rok	Stwierdzone przestępstwa
1999	60 393
2000	84 260
2001	103 521
2002	109 698
2003	151 596
2004	152 148
2005	136 801
2006	145 314
2007	143 108
2008	135 305
2009	151 265
2010	154 341
2011	151 655
2012	141 483
2013	159 624
2014	161 135
2015	167 741
2016	150 386
2017	189 871
2018	180 739
2019	187 367
2020	198 163

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Przestępstwa gospodarcze*, <https://statystyka.policja.pl/st/przestepstwa-ogolem/przestepstwa-gospodarcz/122291,Przestepstwa-gospodarcze.html> (dostęp 22.08.2021).

Do najczęstszych przestępstw gospodarczych zaliczyć można nielegalny import i produkcję towarów podrobionych, dochodzi też do oznaczania produktów sfalszowanymi

¹¹⁴ *Bezpieczeństwo wewnętrzne RP w ujęciu systemowym i zadań administracji publicznej*, B. Wiśniewski, S. Zalewski (red.), Wyższa Szkoła Administracji w Bielsku-Białej, Bielsko-Biała 2006, s. 60–61.

znakami towarowymi i wprowadzania ich do obrotu. Kolejno wskazuje się na funkcjonowanie parabanków i udzielanie przez nie niekorzystnych kredytów. Następnie wspomnieć można o nielegalnym zatrudnianiu (często bez pokrycia w postaci zawartej umowy), co pozwala na rozszerzenie tzw. szarej strefy. Wskazuje się także na kolejne przestępstwa gospodarcze – przyjmowanie czy też przekazywanie łapówek oraz korupcję¹¹⁵.

Mówiąc o zagrożeniach bezpieczeństwa publicznego, nie należy zapominać o przestępczości granicznej, do której zaliczyć można m.in. problem nielegalnej migracji, szczególnie nasilający się w ciągu ostatnich kilku lat. Wpływ na to zjawisko mają konflikty w regionie – aneksja Krymu i działalność władz na Białorusi, ale także konflikty w państwach Bliskiego Wschodu. Są to konflikty na tle narodowościowym, religijnym, etnicznym, ekonomicznym – związane z niskim poziomem gospodarczym oraz niestabilną sytuacją polityczną.

Przestępstwa graniczne mogą dotyczyć nielegalnego przekraczania granicy czy posługiwania się fałszywymi dokumentami. Coraz częściej zabronionym przewozem osób do kraju zajmują się wyspecjalizowane grupy przestępcze. Do tego rodzaju przestępstw można także zaliczyć przemyt m.in.: towarów objętych akcyzą (np. alkohol, papierosy), narkotyków, broni, amunicji, materiałów wybuchowych, nielegalnych programów, a także przerzut kradzionych samochodów oraz nielegalnych migrantów¹¹⁶.

Nie sposób pominąć kwestii imprez masowych, których przeprowadzanie może powodować wiele zagrożeń z zakresu bezpieczeństwa publicznego. Do imprez masowych zaliczamy wydarzenia artystyczne, rozrywkowe lub imprezy sportowe (w tym mecze piłki nożnej). Zgodnie z art. 3. ustawy z 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych wydarzenie nabiera miana „imprezy masowej” w zależności od tego, czy odbywa się na przestrzeni otwartej, czy też zamkniętej¹¹⁷. Minimalna liczba uczestników to odpowiednio 300, 500 lub 1000 w zależności od obiektu, na którym jest organizowane wydarzenie¹¹⁸. Z danych

¹¹⁵ N. Ciszewska, *Przestępstwa gospodarcze – istota i rodzaje*, „Studia nad Bezpieczeństwem” 2016, nr 1, s. 167–171.

¹¹⁶ M. Perkowska, *Przestępczość graniczna cudzoziemców*, Wydawnictwo C.H. Beck, Kraków 2013, s. 105–120.

¹¹⁷ Cytując opisywaną ustawę (art. 3) imprezami masowymi nie są wydarzenia: „a) organizowane w teatrach, operach, operetkach, filharmoniach, kinach, muzeach, bibliotekach, domach kultury i galeriach sztuki lub w innych podobnych obiektach; b) organizowane w szkołach i placówkach oświatowych przez zarządzających tymi szkołami i placówkami; c) organizowane w ramach współzawodnictwa sportowego dzieci i młodzieży; d) sportowe organizowane dla sportowców niepełnosprawnych; e) sportu powszechnego o charakterze rekreacji ruchowej, ogólnodostępne i nieodpłatne, organizowane na terenie otwartym; f) zamknięte organizowane przez pracodawców dla ich pracowników”.

Ustawa z 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych (Dz.U. 2009, nr 62, poz. 504, z późn. zm.), art. 3.

¹¹⁸ *Ustawa z 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych* (Dz.U. 2009, nr 62, poz. 504, z późn. zm.), art. 3.

Głównego Urzędu Statystycznego wynika, że w 2019 r. zorganizowano blisko 6,9 tys. tego typu imprez (o 1,8% mniej niż w roku 2018). Łącznie w imprezach masowych uczestniczyło 27,8 mln osób (więcej o 0,8% niż w roku 2018). Najwięcej zagrożeń odnotowuje się w czasie meczów piłki nożnej (bójki, pobicia, odpalanie rac oraz petard, przejazdu kibiców). Kolejnymi wydarzeniami, najczęściej odbywającymi się w trakcie sezonu letniego, są różnego rodzaju festiwale i uroczystości mające na celu promowanie miasta lub regionu. Od organizatorów wymaga się zagwarantowania bezpieczeństwa uczestników tego typu przedsięwzięć. Nieodzowna w tym względzie jest współpraca z organami odpowiedzialnymi za ład i porządek publiczny.

Powyżej wymieniono typowe zagrożenia bezpieczeństwa publicznego. Należy pamiętać, że obejmują one szeroki zakres problematyki, który odnosi się do aspektów społeczno-politycznych, prawa karnego, kryminalistyki itp. Aby lepiej radzić sobie z zapobieganiem tego rodzaju zagrożeniom – Policja, Straż Miejska, Straż Gminna (oraz inne służby odpowiedzialne za zapewnianie bezpieczeństwa publicznego i przeciwdziałanie pojawiającym się zagrożeniom) powinny być stale wspierane przez inne instytucje oraz społeczność lokalną. W tym celu zobligowane są także tworzyć i promować programy profilaktyczne adekwatne do występujących niebezpieczeństw.

1.5.2. Zagrożenia bezpieczeństwa powszechnego

Obecnie jesteśmy świadkami szybkiego rozwoju zarówno technologicznego, jak i ekologicznego, który wiąże się z rosnącą globalizacją. Czynnikiem, który stwarza realne zagrożenia, jest już sam postęp cywilizacyjny i demograficzny. W ostatnich latach coraz częściej dochodzi do poważnych awarii infrastruktury technicznej czy komunalnej, co może stanowić zagrożenie dla życia i zdrowia wielu osób. Zagrożenia te wynikają z uzależnienia ludzi (najczęściej mieszkających w dużych skupiskach – miastach) od scentralizowanych dostaw wody, gazu, energii elektrycznej czy odprowadzania ścieków.

Mając na uwadze występujące zagrożenia, można zaplanować szereg działań profilaktycznych, których celem jest zapobiegnięcie ich powstawaniu albo przynajmniej zahamowanie ich dalszego rozprzestrzeniania¹¹⁹. Takie aktywności umożliwiają skuteczniejsze wskazywanie obszarów szczególnie narażonych na występowanie klęsk żywiołowych czy powstawanie awarii technicznych. Znajomość obszarów objętych ryzykiem i wiedza na temat

¹¹⁹ T. Kaczmarczyk, A. Bogucka, *Współczesne zagrożenia bezpieczeństwa państwa*, „Zeszyty Naukowe Pro Publico Bono” 2022, nr 1 (1), s. 152, 160–161.

tę, jakie w danej sferze mogą wystąpić zagrożenia, ułatwia prace związane z tworzeniem programów poprawy bezpieczeństwa.

Zagrożenia, bez względu na przyczyny powstania, powinny być wyszczególniane, żeby: ustalić prawdopodobieństwo ich wystąpienia, wskazać ich możliwy zasięg, a także uwypuklić, jakie negatywne skutki mogą za sobą nieść. Innym ważnym celem profilaktyki jest określenie najbardziej realnych zagrożeń, a w tym przedstawienie możliwych do użycia sił i środków, które przywrócą pożądany stan bezpieczeństwa (co powinno być również ujęte w odpowiednio do tego przygotowanych planach zarządzania kryzysowego)¹²⁰.

Zdaniem J. Prońko do źródeł zagrożeń bezpieczeństwa powszechnego zaliczyć można: przyrodę, ludzi oraz infrastrukturę techniczną (która stanowi wytwór ludzkiej działalności i ułatwia im funkcjonowanie – są to np. budynki, zakłady pracy, sieci komunikacyjne, środki przesyłu mediów)¹²¹.

Według R. Sochy:

Podziału zagrożeń bezpieczeństwa powszechnego można również dokonywać ze względu na destrukcyjne oddziaływanie konkretnego komponentu otoczenia podmiotu badań. Przy przyjęciu takiego kryterium podziału za czynniki powodujące zagrożenia dla członków społeczności lokalnej uznaje się: siły natury oraz ludzkie działanie. Taki podział zagrożeń bezpieczeństwa powszechnego pozwala określić bezpośredni skutek oddziaływania sił natury – są nim klęski żywiołowe, noszące znamiona katastrof naturalnych lub awarii technicznych, natomiast efektem ludzkiego działania jest m.in. przestępczość¹²².

Negatywne zjawiska sił natury, ale także awarii technicznych, mogą doprowadzić do pośrednich skutków, jakimi są konflikty społeczne. Jest to oczywiście zależne od poziomu zaburzenia funkcjonowania poziomu bezpieczeństwa danej społeczności lub jej poszczególnych członków.

Obecnie trudno jest jednoznacznie stwierdzić, czy pojawiające się na terenie Polski zagrożenia są wyłącznie związane z działalnością człowieka czy siłami przyrody, co wynika przede wszystkim z nieustannej działalności i ingerencji ludzi w środowisko naturalne.

¹²⁰ S. Smoleński, *Procedury zarządzania kryzysowego*, „Zeszyty Naukowe SGSP” 2022, nr 84, s. 150–158.

¹²¹ J. Prońko, *System kierowania reagowaniem kryzysowym w sytuacjach nadzwyczajnych zagrożeń dla ludzi i środowiska*, rozprawa doktorska, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2001, s. 96.

¹²² R. Socha, *Charakterystyka zagrożeń bezpieczeństwa powszechnego w strefie nadgranicznej Śląska Cieszyńskiego w kontekście doskonalenia współdziałania służb ratowniczych*, [w:] Ł. Wróblewski (red.), *Śląsk Cieszyński w świetle wyzwań i zagrożeń XXI wieku*, Polska Akademia Nauk Oddział w Katowicach, Stowarzyszenie Rozwoju i Współpracy Regionalnej „Olza”, Katowice–Cieszyn 2020, s. 49.

Przykładowo opady deszczu same w sobie nie stwarzają zagrożenia, ale ich nagromadzenie może w konsekwencji doprowadzić do poważnej awarii technicznej, która często stanowi zagrożenie dla życia i zdrowia ludzi. Awaria techniczna może doprowadzić też do uwolnienia sił natury i wywołać skutki typowe dla danego zjawiska (np. awaria tamy/zapory wodnej i uwolnienie się tysięcy hektolitrów wody). Kolejno, pożar, który może być spowodowany zarówno siłami natury, jak i powstać w wyniku awarii technicznej czy podpalenia¹²³.

Podsumowując tak szeroki wachlarz zagrożeń mogących zaburzać bezpieczeństwo powszechne, należy uznać za B. Wiśniewskim, S. Zalewskim, K. Kołowską i D. Podlesiem, że:

bezpośrednim skutkiem oddziaływania sił natury będą klęski żywiołowe, epidemie chorób zakaźnych ludzi i zwierząt oraz awarie techniczne. W przypadku awarii technicznych będą to katastrofy techniczne oraz epidemie chorób zakaźnych ludzi; zaś w razie konfliktów społecznych – przestępczość itp.¹²⁴

Do charakterystycznych zagrożeń bezpieczeństwa powszechnego zalicza się klęski żywiołowe, inaczej określane jako kataklizmy czy ekstremalne zjawiska naturalne. Szkody powstałe w związku z wystąpieniem klęski żywiołowej są znaczne. Tego typu zjawiska mogą powodować straty w gospodarce, zniekształcać stan przyrody, zagrażać życiu i zdrowiu wielu osób. Skala występowania i powstałych zniszczeń jest zmienna i zależy od rodzaju i intensywności zdarzenia. W takich sytuacjach trudno o odnalezienie modelowych (odpowiadających wszystkim formom zagrożeń) działań służb i instytucji odpowiedzialnych za opisywany rodzaj bezpieczeństwa, muszą być one jednak odpowiednio skoordynowane. Niezbędne jest uwzględnianie współpracy między służbami, instytucjami, inspekcjami oraz strażami odpowiednio przystosowanymi do wykonywania szerokiego zakresu zadań¹²⁵.

Podjęwając tematykę klęsk żywiołowych, nie sposób nie wspomnieć również o awariach technicznych czy katastrofach naturalnych, które mogą nosić znamiona klęski żywiołowej. Skutki tego typu zdarzeń (tak jak w przypadku klęsk żywiołowych) często prowadzą do dużych strat materialnych, zagrażają życiu i zdrowiu ludzi, a także negatywnie oddziałują na duże obszary środowiska. Przywracanie normalnego stanu może być realizowane wyłącznie przy użyciu nadzwyczajnych środków i z pomocą wyspecjalizowanych służb i instytucji (przy zapewnianiu im możliwości niezbędnej do tego współpracy).

¹²³ B. Wiśniewski, S. Zalewski, D. Podleś, K. Kozłowska, *Bezpieczeństwo wewnętrzne...*, dz. cyt., s. 44.

¹²⁴ Tamże, s. 45.

¹²⁵ *Ustawa z 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej* (Dz.U. 2002, nr 62, poz. 558, z późn. zm.), art. 3 ust. 1 lit. 1.

Katastrofą naturalną jest zdarzenie związane z siłami natury. Według ustawy z 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (dalej: ustawa o stanie klęski żywiołowej) możemy w tym względzie wyróżnić następujące zagrożenia:

wylądowania atmosferyczne, wstrząsy sejsmiczne, silne wiatry, intensywne opady atmosferyczne, długotrwałe występowanie ekstremalnych temperatur, osuwiska ziemi, pożary, susze, powódzie, zjawiska lodowe na rzekach i morzu oraz jeziorach i zbiornikach wodnych, masowe występowanie szkodników, chorób roślin lub zwierząt albo chorób zakaźnych ludzi albo też działanie innego żywiołu¹²⁶.

Z kolei awaria techniczna traktowana jest jako gwałtowne, niemożliwe do przewidzenia uszkodzenie bądź zniszczenie obiektu budowlanego, urządzenia technicznego czy też systemu urządzeń technicznych, które może spowodować całkowitą lub czasową (częściową) utratę ich własności. Zarówno katastrofy naturalne, jak i awarie techniczne mogą być wywołane przez działania o charakterze terrorystycznym¹²⁷.

Częstą przyczyną zagrożenia bezpieczeństwa powszechnego jest działalność człowieka. Rozwój techniki i zmiany środowiska doprowadziły do powstania nowych kategorii zagrożeń, do których można zaliczyć:

- pożary różnych obiektów (szczególnie przemysłowych i składowisk);
- wybuchy (gazów, materiałów pirotechnicznych w zakładach zajmujących się produkcją, magazynowaniem lub w trakcie ich transportu);
- awarie budowlane (w tym infrastruktury komunikacyjnej i innego rodzaju obiektów, np. masztów, kominów);
- awarie infrastruktury technicznej (w tym wodociągów, gazociągów, kanalizacji, łączy telekomunikacyjnych);
- katastrofy komunikacyjne (lądowe, lotnicze, wodne);
- przedostanie się do środowiska substancji trujących czy promieniotwórczych w wyniku awarii (związanej z produkcją, magazynowaniem, transportem)¹²⁸.

Rozwój techniki i rozszerzająca się działalność człowieka w różnych obszarach może doprowadzać do powstawania awarii i katastrof chemicznych. Zdarzenia te negatywnie

¹²⁶ Ustawa z 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (Dz.U. 2002, nr 62, poz. 558, z późn. zm.), art. 3 ust. pkt 2.

¹²⁷ Ustawa z 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (Dz.U. 2002, nr 62, poz. 558, z późn. zm.), art. 3 ust. 2.

¹²⁸ B. Wiśniewski, S. Zalewski, D. Podleś, K. Kozłowska, *Bezpieczeństwo wewnętrzne...*, dz. cyt., s. 45–56.

oddziałują na życie i zdrowie wielu osób oraz stan środowiska naturalnego. Awaryjne i katastrofy chemiczne można podzielić na te występujące w transporcie (przy przewozie szkodliwych substancji) i w zakładach pracy, które je produkują i składują. Miejscami najbardziej narażonymi na wystąpienie tego typu zdarzeń są tereny przyległe do fabryki lub drogi przy gęstej zabudowie i wysokim zaludnieniu. Najpoważniejsze w skutkach okazać może się uwolnienie substancji lotnych czy przedostanie się niebezpiecznych materiałów do pobliskich rzek / wód gruntowych, co z kolei prowadzi do kolejnych zagrożeń, takich jak zanieczyszczenia wód, gleby czy też powietrza (bezpośrednio powiązane z bezpieczeństwem ekologicznym)¹²⁹.

Kolejnym przykładem zagrożeń są powodzie (szczególnie często występujące na obszarze aglomeracji krakowskiej), spowodowane intensywnymi opadami (powodzie opadowe) i wezbraniem lokalnie przepływających rzek oraz zbiorników wodnych. Najczęściej zjawiska te występują w okresie letnim i wiosną podczas roztopów (powodzie roztopowe)¹³⁰. Pojawiają się także powodzie zimowe związane z występowaniem zjawisk lodowych na rzekach oraz powodzie sztormowe (powstające na skutek spiętrzeń wody podczas panującego sztormu – najczęściej w zatokach, zalewach czy ujściach rzek)¹³¹. Następstwa powodziowe mogą być potęgowane przez: nieodpowiednie naturalne zdolności retencyjne (zwłaszcza na terenach umiejscowionych w zlewniach górnych części rzek i ich górskich dopływów), błędne planowanie oraz zagospodarowanie przestrzenne, nieodpowiednie utrzymanie wałów przeciwpowodziowych i zbiorników retencyjnych, niewłaściwe gospodarowanie terenami zalewowymi. Nieodpowiednie użytkowanie i nieprzemyślana eksploatacja budowli hydrotechnicznych może doprowadzić np. do zerwania zapór lub przelania się wody przez ich korony¹³².

Najczęstszymi zagrożeniami bezpieczeństwa powszechnego wynikającymi z działalności człowieka, wystąpienia awarii technicznej lub działania siły natury są pożary. Według danych Komendy Głównej Państwowej Straży Pożarnej w 2019 r. w Polsce doszło do ponad 153 tys. pożarów, w których życie straciło ponad pół tysiąca osób, a 3,4 tys. zostało rannych¹³³. Najbardziej narażone na wystąpienie tego zjawiska są obszary leśne i przemysłowe.

¹²⁹ Tamże, s. 47.

¹³⁰ W ostatnich latach jest to zjawisko mniej odczuwalne przez wzgląd na bardzo łagodne zimy.

¹³¹ *Definicja, rodzaje i typy powodzi*, <https://www.infor.pl/prawo/gmina/powodz-2010/226954,Definicja-rodzaje-i-typy-powodzi.html> (dostęp 31.08.2020).

¹³² B. Wiśniewski, S. Zalewski, D. Podleś, K. Kozłowska, *Bezpieczeństwo wewnętrzne...*, dz. cyt., s. 48.

¹³³ *PSP: w ubiegłym roku doszło do ponad 153 tys. pożarów; zginęło ponad pół tys. osób* <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C594431%2Cpsp-w-ubieglym-roku-doszlo-do-ponad-153-tys-pozarow-zginelo-ponad-pol-tys> (dostęp 31.08.2020).

W ostatnich latach równie często odnotowuje się silne porywy wiatru – przybierające postać huraganu i osiągające średnią prędkość ok. 120 km/h. Zjawiska te są związane z postępującymi zmianami klimatycznymi, pojawiają się nagle i są trudne do przewidzenia, a ponadto mogą przynosić bardzo niekorzystne skutki w postaci uszkodzeń zabudowań (np. zerwane dachy), infrastruktury technicznej czy nawet utraty życia i zdrowia ludzi.

Należy wspomnieć także o występujących epidemiach, które określane są jako zagrożenia bezpieczeństwa powszechnego i które *Encyklopedia PWN* definiuje jako „wystąpienie u ludzi zachorowań na określoną chorobę w określonym czasie i na określonym terenie w liczbie przypadków większej niż przeciętnie”¹³⁴. Epidemie są przeważnie wywoływane nagle, a wzrost zachorowań jest szybki i rozszerza się na inne obszary. Tak też było w przypadku pandemii COVID-19, która w krótkim czasie objęła swoim zasięgiem praktycznie wszystkie państwa na świecie¹³⁵.

Występujące obecnie zagrożenia bezpieczeństwa powszechnego są liczne i mogą rozszerzać się jeszcze bardziej w zależności od dalszego rozwoju cywilizacyjnego i działalności człowieka. Należy zauważyć, że jedno zagrożenie może powodować inne – kolejne. Likwidowanie zagrożeń bezpieczeństwa powszechnego (a także często związanych z nim nierozzerwalnie zagrożeń bezpieczeństwa ekologicznego), a przede wszystkim skutków ich występowania, jest długotrwałe i kosztowane oraz wymaga zaangażowania i współdziałania wielu podmiotów. Cel ten można osiągnąć w zadowalającym zakresie i czasie dzięki szybszemu przesyłowi informacji i przeprowadzaniu szczegółowych analiz danych przekazywanych między wszystkimi współpracującymi organami. Jednostki te powinny wcześniej (przed wystąpieniem zagrożenia) opracowywać plany współdziałania, aktualizować je i w miarę możliwości realizować ich postanowienia w czasie występowania różnego typu zagrożeń, a po przywróceniu poprzedniego stanu ponownie przeanalizować i ewaluować opisywane plany – w tym dokonywać zmian i przekształceń. Wspomniane działania mają wzmocnić wzajemną pomoc w realizacji przydzielonych zadań oraz umożliwić wdrażanie zasad współodpowiedzialności. Udoskonalanie tych wytycznych przełoży się na coraz lepsze usuwanie lub zmniejszanie skutków występujących zagrożeń, odpowiednie reagowanie, a nawet całkowite im przeciwdziałanie.

¹³⁴ *Epidemia*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/epidemia;3898232.html> (dostęp 29.08.2020).

¹³⁵ Szerzej kwestię pandemii COVID-19 przedstawiono w rozdziałach 4 i 5.

2. Procesy urbanizacji – charakterystyka aglomeracji w Polsce na przykładzie ośrodka krakowskiego i łódzkiego

2.1. Proces urbanizacji

Poruszając temat miast, w pierwszej kolejności należy wspomnieć o urbanizacji. Pojęcie to jest związane z procesem przemieszczania się ludności z obszarów wiejskich do miejskich, co przyczynia się do wzrostu liczby ludności miejskiej, w tym powstawania nowych miast, rozrastania się istniejących zespołów miejskich wraz z ośrodkami podmiejskimi. Proces ten niejednokrotnie prowadzi również do włączania okolicznych miejscowości w granice większych miast. Jednym z polskich badaczy, który podjął się próby definicji urbanizacji, jest Wiesław Maik, który podkreśla, że jest to „złożony proces społeczno-kulturowy, obejmujący wiele aspektów określonych czasowo i przestrzennie, a więc w różnych warunkach historycznych i geograficznych może oznaczać coś innego”¹³⁶. W słowniku *Cambridge Dictionary* za urbanizację uznawany jest proces, w wyniku którego coraz większa liczba ludzi opuszcza wieś, aby zamieszkać w miastach¹³⁷. Definicja European Environment Agency dodaje, że z urbanizacją mamy do czynienia zazwyczaj w czasie, gdy kraj wciąż się rozwija¹³⁸.

Proces urbanizacji, obejmując elementy przestrzenne i sektorowe, doprowadza w perspektywie czasu do zmian demograficznych, społecznych, ekonomicznych, środowiskowych, a także technologicznych i kulturowych. Urbanizacja uznawana jest za czynnik współodpowiedzialny za transformacje gospodarcze, który w okresie przemian feudalnych wyniósł społeczeństwo na wyższy poziom formacji społecznej. Największe znaczenie w tym względzie miała rewolucja przemysłowa w XVIII w., która sprawiła, że w wyniku zapotrzebowania na pracowników w pobliżu zakładów pracy zaczęło mieszkać coraz więcej ludzi. Poprawa warunków bytowych sprawiła, że ludność rozpoczęła migrację do miast. Co więcej, poprawiły się także kwestie związane z zapewnianiem pomocy medycznej i dostęp do lekarzy, rozwój nowych medykamentów, a co za tym idzie – średnia życia zaczęła się wydłużać, a liczba zgonów wśród dzieci spadła. Przyrost naturalny utrzymywał się na wysokim poziomie, co doprowadziło do zwiększania się populacji ludności miejskiej¹³⁹.

¹³⁶ W. Maik, *Procesy urbanizacji*, [w:] S. Liszewski, W. Maik (red.), *Wielka Encyklopedia Geografii Świata*, t. 19, *Osadnictwo*, Wydawnictwo Kurpisz, Poznań 2000, s. 113.

¹³⁷ *Urbanization*, <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/urbanization> (dostęp 16.02.2023).

¹³⁸ *Urbanisation*, <https://www.eea.europa.eu/help/glossary/eea-glossary/urbanisation> (dostęp 16.02.2023).

¹³⁹ A. Kumar, A. Kumar Rai, *Urbanization process, trend, pattern and its consequences in India*, „Neo Geographia” 2014, nr 3 (4), s. 54–55.

Proces urbanizacji zachodzi na bardzo wielu, wyżej wymienionych, płaszczyznach. Analizując demografię, można śledzić rozwój miast i zmianę liczby ludności zamieszkującej te jednostki osadnicze. Urbanizacja może postępować za sprawą: zwiększania przyrostu naturalnego w miastach, migracji ludności wiejskiej do miast, powstawania nowych miast (poprzez nadawanie praw i budowanie miast na tzw. surowym korzeniu, czyli od podstaw¹⁴⁰), rozrastania się granic administracyjnych i wchłaniania obszarów przygranicznych. Kwestia ekonomiczna odnosi się z kolei do ewolucji źródeł utrzymania ludności oraz rozwijania działalności pozarolniczej, co można zaobserwować także na obszarach wiejskich. Do przyczyn urbanizacji w płaszczyźnie ekonomicznej należy m.in. wzrost znaczenia przemysłu i usług w zatrudnieniu. Płaszczyzna przestrzenna, inaczej zwana terytorialną, prowadzi zaś do poszerzania się powierzchni miast, w tym przez wchłanianie stref podmiejskich, i wiąże się z tworzeniem nowych ośrodków miejskich. Granice między wsią a miastem zacierają się. Przy granicy miast powstaje wielopiętrowa lub szeregową zabudowa. Ludzie migrują do miast lub w okolice ich granic w poszukiwaniu pracy, ułatwiając sobie dostęp do różnego rodzaju usług i rozrywk. Tereny przygraniczne, jako mniej zaludnione, umożliwiają powstawanie atrakcyjnych, ale też tańszych osiedli mieszkaniowych. Kolejne zmiany, w sferze społecznej, obejmują szerokie rozpowszechnianie się miejskiego stylu życia (także w strefach podmiejskich, co nazywane jest semiurbanizacją). Socjologowie zajmujący się zagadnieniem urbanizmu jako organizacji i stylu życia dążą do wyjaśnienia: zmian w strukturze rodziny, form spędzania wolnego czasu, ewolucji ludzkich zachowań, kontaktów międzyludzkich oraz zaznajamiania się z usługami wyższego rzędu. W sferze społecznej badanymi wskaźnikami, które opisują urbanizację i odnoszą się do stylu życia, są m.in. potrzeby korzystania z instytucji kultury takich jak kino i teatr¹⁴¹.

Rozwój wymienionych wyżej płaszczyzn zachodzi na określonym etapie urbanizacji. Urbanizację można podzielić na cztery fazy (etapy): urbanizację wstępną, suburbanizację,

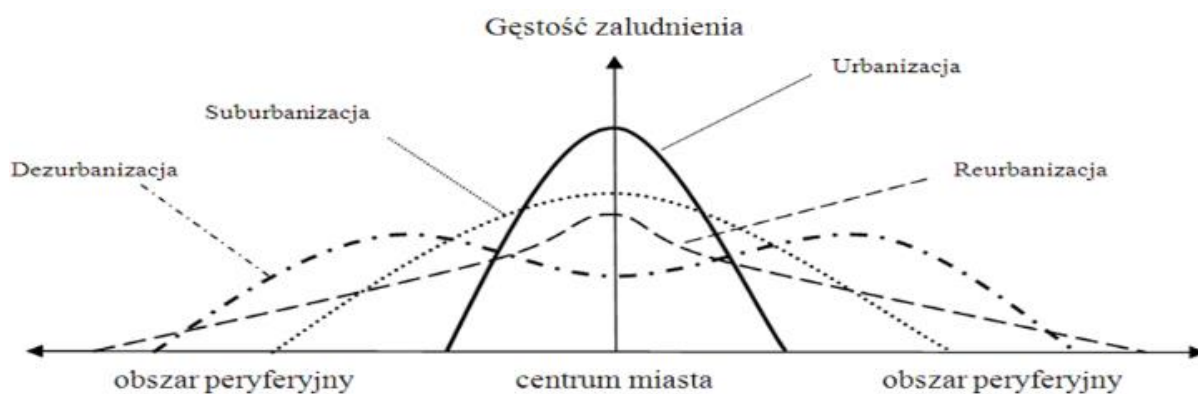
¹⁴⁰ Przykładem tego typu miast są: miasto Songdo, które wybudowano w 2015 r. w Korei Południowej, kosztowało 40 mld dolarów, zamieszkiwane jest przez ok. 170 tys. ludzi, oraz miasto Almere powstałe w Holandii, które liczy blisko 200 tys. mieszkańców. Jego budowę ukończono w 2007 r. Z kolei jednym z aktualnych przykładów budowy ekomiasta jest projekt The Line w Arabii Saudyjskiej. Plan futurystycznego miasta zakłada zalesienie terenów pustynnych i wpisuje się w koncepcję przyjętą przez Arabię Saudyjską. Co więcej, obszar ten ma być pozbawiony samochodów i dwutlenku węgla. Transport umożliwiać będzie lewitująca kolej. Miasto ma rozciągać się na długości 170 km (w linii prostej) i 200 m szerokości, wysokość obiektów zaplanowana jest na 500 m. Szacowane koszty to 500 mld dolarów. Budowa rozpoczęła się w 2022 r., docelowo zamknięcie prac planowane jest na 2030 r. The Line na swojej powierzchni ma pomieścić ok. 9 mln mieszkańców.

A. Al-sayed, F. Al-shammari, A. Alshutayri, N. Aljojo, *The Smart City-Line in Saudi Arabia: Issue and Challenges*, „Postmodern Openings” 2022, nr 13 (1), s. 15–37.

¹⁴¹ P. Kisiel, A. Urbaniak, K. Warmińska-Zygmunt, *Miasto, ekonomia, kultura: księga dedykowana Profesor Annie Karwińskiej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2019, s. 70–75.

dezurbanizację oraz reurbanizację. Fazy te wyróżnili w drugiej połowie XX w. badacze: J. H. P. Paelinck i L. H. Klaassen¹⁴². Na rysunku 2 przedstawiono graficznie stosunek gęstości zaludnienia między centrum miasta a obszarami peryferyjnymi w czasie kolejnych faz urbanizacji. Podczas pierwszej fazy, czyli urbanizacji wstępnej, która polega na intensywnym rozwoju miast, pojawianiu się znacznej liczby mieszkańców oraz zasiedlaniu (szczególnie) centrum miasta, dominuje płaszczyzna demograficzna i ekonomiczna. Związane jest to z industrializacją i dążeniem ludności przybywającej do podjęcia pracy, a tym samym do osiedlenia się jak najbliżej miejsca swojego zatrudnienia. Najpóźniej w czasie urbanizacji wstępnej następują zmiany w płaszczyźnie społecznej, które pociągają za sobą także mieszkańców (szczególnie przygranicznych) wsi¹⁴³.

Rys. 2. Fazy urbanizacji miast według L. H. Klaassena i J. H. P. Paelincka

Źródło: T. Adamkiewicz, *Uwarunkowania i kierunki rynku zbiorowego transportu miejskiego*, „Zeszyty Studenckie Nasze Studia” 2020, nr 10, s. 79.

Kolejny etap, czyli suburbanizacja, cechuje szybki rozwój przestrzenny miasta z silnie rozbudowującymi się peryferiami (wraz z domami i blokami mieszkalnymi, centrami handlowymi czy też magazynami i zakładami przemysłowymi). Najczęstszymi przyczynami suburbanizacji jest poprawienie się sytuacji materialnej osób zamieszkujących centra miast, co w konsekwencji prowadzi do ich odpływu i osiedlania się na spokojniejszych obrzeżach miast. Faza ta odpowiada za powstawanie tzw. suburbii – rozległych osiedli usytuowanych przy granicach miast, otoczonych obszarami wiejskimi. W trakcie suburbanizacji w mieście w dalszym ciągu przybywa mieszkańców, jednak zmienia się układ rozmieszczenia ludności, tzn. centrum przeredza się, a peryferia zagęszczają¹⁴⁴.

¹⁴² L. H. Klaassen, J. H. P. Paelinck, *The future of large towns*, „Environment and Planning A: Economy and Space” 1979, nr 11 (10), s. 1095–1104.

¹⁴³ J. Słodczyk, *Przestrzeń miasta i jej przeobrażenia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2001, s. 126.

¹⁴⁴ A. Ostenda, T. Nestorenko, I. Yemchenko, *The Suburbanization process and quality of life*, [w:] *Third International Scientific Conference on Recent Advances in Information Technology, Tourism, Economics*,

Negatywnym zjawiskiem, które prowadzi do niekontrolowanego rozrastania się miast, jest eksurbanizacja (ang. *urban sprawl*), uznawana jest za możliwy przejaw lub konsekwencję postępującej suburbanizacji i oznacza rozprzestrzenianie się obszarów miast na przedmieścia i obszary wiejskie. Przyczyną tego stanu rzeczy jest rosnące zaludnienie i jednocześnie wzrastający popyt na powstawianie nowych zabudowań. Eksurbanizacja wiąże się często ze stosowaniem negatywnych praktyk deweloperskich i działaniem ze szkodą dla środowiska naturalnego¹⁴⁵.

Możemy wyróżnić suburbanizację wewnętrzną i zewnętrzną. Według P. Lorensa suburbanizacja wewnętrzna to „proces polegający na przemieszczaniu się ludności – w poszukiwaniu lepszych warunków mieszkaniowych – wewnątrz granic administracyjnych miast”¹⁴⁶. Z kolei suburbanizację zewnętrzną autor określa jako „proces związany z utratą przez miasto mieszkańców na rzecz gmin ościennych”¹⁴⁷.

Dezurbanizacja to zjawisko odpowiadające za dalsze wyludnianie się miasta, a szczególnie ich centrów, i zagęszczanie przedmieść i obszarów graniczących z miastami. K. Solarek definiuje dezurbanizację jako:

suburbanizację bez wyznaczonych zasad, przebiegającą spontanicznie, a w efekcie prowadzącą do rozproszenia zabudowy, zaniku przestrzeni publicznych, nieprawidłowej struktury funkcjonalno-przestrzennej, komunikacyjnej i układu jednostek osadniczych, a przy tym utraty walorów krajobrazowych i wartości przyrodniczych¹⁴⁸.

Proces dezurbanizacji powoduje, że śródmieścia przestają pełnić funkcje mieszkalne dla lokalnej ludności, która wiązała swoje zamieszkanie z pobliskim miejscem pracy. Rdzeń miasta wyludnia się, a na znaczeniu w dalszym ciągu zyskują peryferia, zwłaszcza strefy zewnętrzne, gdzie przybywa mieszkańców i zabudowań. Dezurbanizacja kojarzona jest często z nadejściem kryzysu finansowego, który prowadzi do zmniejszania się liczby miejsc pracy i upadku zakładów przemysłowych, a w perspektywie czasu do tworzenia się pustostanów, zwiększenia

Management and Agriculture – ITEMA 2019. Conference Proceedings, Association of Economists and Managers of the Balkans, Bratislava 2019, s. 235–240, https://www.itema-conference.com/wp-content/uploads/2020/08/ITEMA_2019-Proceedings.pdf (dostęp 22.02.2023).

¹⁴⁵ A. Majer, *Socjologia i przestrzeń miejska*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010, s. 209–210.

¹⁴⁶ P. Lorens, *Suburbanizacja w procesie rozwoju miasta postsocjalistycznego*, [w:] P. Lorens (red.), *Problem suburbanizacji*, Urbanista, Warszawa 2005, s. 41.

¹⁴⁷ Tamże.

¹⁴⁸ K. Solarek, *Dezurbanizacja południowej strefy podmiejskiej Warszawy. Charakterystyka procesu, główne zagrożenia*, [w:] P. Lorens (red.), *Problem suburbanizacji*, Urbanista, Warszawa 2005, s. 69.

przestępczości i szerzenia się wandalizmu¹⁴⁹. Przykładem polskiego miasta, które szczególnie odczuło negatywne skutki dezurbanizacji, jest Łódź.

Ostatnia faza – reurbanizacja – związana jest z zaplanowanymi i przemyślanymi działaniami władz miasta, które znajduje się w kryzysie. Oddziaływanie ponownie skupia się w znacznym stopniu na rdzeniu miasta, co powoduje wznowienie zagęszczania zabudowy w centrum oraz przyczynia się do restrukturyzacji i rewitalizacji istniejących obiektów, w tym miejsc dawnych fabryk. Obiekty te zostają zastąpione nowoczesnymi apartamentami, centrami handlowymi i usługowymi. Takie działanie ma na celu przyciągnąć przedsiębiorców i zachęcić ich do podejmowania nowych inwestycji w centrum miasta, a w konsekwencji – ponownie zapewnić wzrost liczby ludności zamieszkującej osiedla w tej części jednostek osadniczych¹⁵⁰.

Istnieje kilka koncepcji przemieszczania się ludności w ramach reurbanizacji. Badania te na przestrzeni lat prowadzili w wielu państwach wysokorozwiniętych m.in.: W. F. Lever, S. Buzar, P. E. Ogden i R. Hall, D. Haase i P. Rérat. W swojej pracy W. F. Lever wskazuje, że w centrum powtórnie przybywa mieszkańców, którzy przesiedlają się z przedmieść¹⁵¹. Kolejne koncepcje mówią o napływie migrantów z zagranicy (P. Rérat) czy też tworzeniu niestandardowych (jednoosobowych) gospodarstw domowych (A. Haase i in.) oraz zmianach demograficznych związanych ze zmniejszeniem się liczby urodzeń dzieci i wydłużeniem przewidywanego wieku życia (P. Rérat). Badania dotyczące reurbanizacji podkreślają także istotę zmian zachodzących na obszarach miejskich i zwiększenie funkcji usług w gospodarce przy jednoczesnym obniżeniu roli przemysłu. Badacze poruszają także kwestię napływu dużej liczby studentów kształcących się w miastach. Zmiany prowadzą do wzrostu zapotrzebowania na różnego rodzaju specjalistów, którzy po zdobyciu odpowiednich kwalifikacji osiedlają się na stałe w miastach. Opisywane wyżej fazy uznawane są przez naukowców za stan przejściowy, który umożliwia przejście do kolejnego etapu rozwoju miasta. Reurbanizacja, jako ostatnia faza modelu Klaassena, według pierwszych badaczy była fazą, która jeszcze nie nastąpiła. Uznawali, że stanowić będzie ona weryfikowaną w czasie hipotezę. Weryfikacji podlegać miało prawdopodobieństwo jej wystąpienia w nadchodzącej przyszłości, co uznawane było za szansę do uruchomienia cyklu na nowo – od początku¹⁵². Obecnie w fazie reurbanizacji znajduje się wiele miast w państwach zamożnych m.in. w USA (np. Nowy York), Japonii (np. Tokio) czy Europie Zachodniej (np. Berlin, Genewa, Londyn, Madryt, Sztokholm). W Polsce

¹⁴⁹ J. J. Parysek, *Aglomeracje miejskie: struktury i funkcjonowanie...*, dz. cyt., s. 45.

¹⁵⁰ J. Zasina, *Reurbanizacja w świetle dotychczasowych badań nad miastami europejskimi*, „Studia Miejskie” 2015, nr 20, s. 156–165.

¹⁵¹ W. F. Lever, *Reurbanisation – the policy implications*, „Urban Studies” 1993, nr 30 (2).

¹⁵² Tamże.

do takich miejsc zaliczyć można tereny dotknięte przekształceniami przemysłowymi, przykładowo miasta znajdujące się na obszarze Górnego Śląska, czy wspomniana wyżej Łódź¹⁵³. Dokładny opis i podział dotychczasowych badań nad reurbanizacją w konkretnych miastach został utworzony przez J. Zasińę. Poniższa tabela przedstawia utworzone przez niego porównanie, wraz z uwzględnieniem najważniejszych wniosków.

Tabela 3. Charakterystyka wybranych badań nad reurbanizacją

Autor i rok publikacji	Badane miasta	Typ danych	Wybrane konkluzje
W. F. Lever (1993)	Glasgow	dane spisowe	Reurbanizacja jest napędzana przez młodych ludzi oraz osoby starsze, które przenoszą się do centrum miasta. Proces ten wynika z przekształcania gospodarek przemysłowych w gospodarki oparte na usługach
P. E. Ogden, R. Hall (2000)	Bordeaux, Grenoble, Lille, Lyon, Marsylia, Nantes, Nicea, Paryż, Toulon, Tuluza	dane spisowe	Centra miast pełnią rolę „filtrów”, w pierwszej kolejności przyciągając młodych migrantów, a następnie tracąc ich na rzecz przedmieść. Reurbanizacja jest związana ze zmianami na rynku pracy, w tym ze wzrostem liczby specjalistów, zwłaszcza kobiet. Zmiany w strukturze gospodarstw domowych są odwrotne do zmian populacji: gdy liczba mieszkańców śródmieść malała, liczba gospodarstw domowych na tych obszarach rosła
S. Buzar, P. E. Ogden, R. Hall (2007), A. Haase, S. Kabisch, A. Steinführer, S. Buzar, R. Hall, P. E. Ogden (2009)	Bolonia, León, Lipsk, Lublana	dane spisowe oraz dane z badań ankietowych	Reurbanizacja jest napędzana przez młodych ludzi, nowe rodzaje gospodarstw domowych, osoby dobrze wykształcone lub będące w trakcie edukacji, a także osoby o niepewnej sytuacji finansowej i mieszkaniowej. Proces ten wynika głównie z wewnątrzmijskich przemieszczeń obecnych mieszkańców oraz napływu nowych osób, a w mniejszym stopniu z migracji mieszkańców przedmieść do centrum
P. Rérat (2012)	25 miast Szwajcarii	dane spisowe	Znaczącą rolę w napędzaniu procesu reurbanizacji odgrywają migranci z zagranicy oraz nietypowe gospodarstwa domowe

Źródło: opracowanie własne na podstawie: W. F. Lever, *Reurbanisation – the policy implications*, „Urban Studies” 1993, nr 30 (2); P. E. Ogden, R. Hall, *Households, reurbanisation and the rise of living alone in the principal French cities, 1975–90*, „Urban Studies” 2000, nr 37 (2); S. Buzar, P. E. Ogden, R. Hall, *Splintering urban populations: Emergent landscapes of reurbanisation in four European cities*, „Urban Studies” 2007, nr 44 (4); A. Haase, S. Kabisch, A. Steinführer, S. Buzar, R. Hall, P. E. Ogden, *Emergent spaces of reurbanisation: exploring the demographic dimension of inner-city residential change in a European setting*, „Population, Space and Place” 2009, nr 16 (5); P. Rérat, *The new demographic growth of cities: The case of reurbanisation in Switzerland*, „Urban Studies” 2012, nr 49(5); J. Zasińska, *Reurbanizacja w świetle dotychczasowych badań nad miastami europejskimi*, „Studia Miejskie” 2015, nr 20, s. 162.

¹⁵³ A. Majewska, *Problemy reurbanizacji postindustrialnych dzielnic miast – przykład warszawskiego Kamionka*, „Studia Miejskie” 2017, nr 26, s. 97.

W latach 1920–1970 na świecie znacząco wzrósł odsetek populacji mieszkającej w miastach. Wskaźnik urbanizacji¹⁵⁴ na przestrzeni wskazanych lat wzrósł z 19% do 37%. W roku 2020 światowy współczynnik urbanizacji wynosił nieco ponad 56%. Należy zaznaczyć, że wskaźnik ten jest mocno zaniżany przez państwa w Afryce. Państwa można podzielić na grupy o: niskim, średnim i wysokim wskaźniku urbanizacji. Do pierwszej grupy zaliczane są kraje, w których wskaźnik ten nie przekracza 40%, do grupy średniej należą obszary, na których miernik utrzymuje się między 40% a 60%, a wartości powyżej 60% występują w państwach o wysokim wskaźniku urbanizacji. Według wyliczeń poczynionych przez ONZ do roku 2030 w miastach zamieszkiwać będzie średnio 60% całkowitej populacji Ziemi. Największy wzrost ludności zasiedlającej obszary miejsce na świecie przewidywany jest w krajach rozwijających się¹⁵⁵.

Należy podkreślić, że urbanizacja w krajach wysokorozwiniętych odbywa się równomiernie na wszystkich wymienionych płaszczyznach, z kolei w krajach słabo rozwiniętych można zaobserwować narastający napływ ludności do miast. Ludność wiejska, aby poprawić warunki bytowe, napływa do miast i osiedla się na ich przedmieściach. Odbywa się to jednak przy jednoczesnych brakach w rozwoju infrastruktury. Powyższe działania prowadzą w znacznej mierze do tworzenia się dzielnic nędzy (slumsów, faweli). Jest to jeden z wariantów alternatywnych suburbanizacji, zwany hiperurbanizacją¹⁵⁶.

Za rozwojem opisywanego zjawiska przemawia także tworzenie nowych jednostek miejskich. W Polsce w 2010 r. funkcjonowały 903 miasta¹⁵⁷, na początku 2020 r. było ich 944, z kolei w 2023 r. już 979. Tylko w 2022 r. w Polsce przybyło 10 miast, z kolei w 2023 r. powstało 15 nowych zespołów miejskich¹⁵⁸.

W naszym kraju od wielu lat wskaźnik urbanizacji oscyluje w okolicach 60%. Największy odsetek mieszkańców miast zanotowano w 1991 r., kiedy to opisywany wskaźnik osiągnął 61%. Na przestrzeni kolejnych lat odnotowano nieznaczny spadek osób zamieszkujących obszary miejskie, a następnie stagnację. W 2020 r. wskaźnik urbanizacji dla Polski wynosił 59,68%. Jednak według założeń (m.in. E. Nosarzewskiej) trend ten może ulec

¹⁵⁴ Wskaźnik urbanizacji – wyrażony w procentach stosunek udziału mieszkańców miast do ogólnej liczby kraju lub regionu.

¹⁵⁵ *World Urbanization Prospects. The 2018 Revision*, Department of Economic and Social Affairs. United Nations, New York 2019, s. 9.

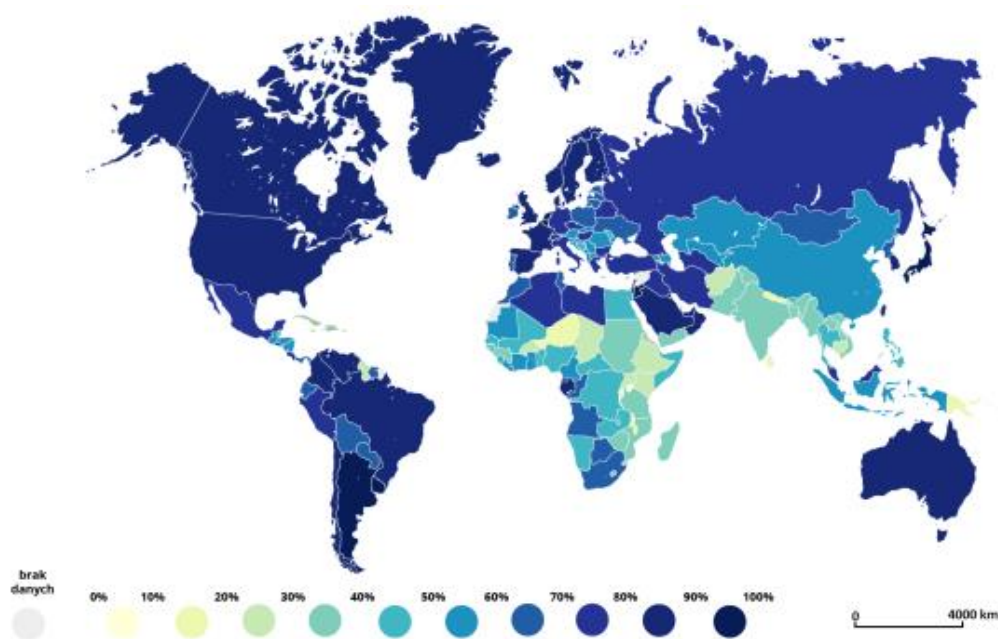
¹⁵⁶ E. Ramsamy, *The World Bank and Urban Development: From project to policy*, Routledge, New York 2006, s. 1.

¹⁵⁷ W latach 2001–2010 utworzono w Polsce 24 miasta. *Miasta w liczbach 2010*, GUS, Warszawa 2012, s. 31–32.

¹⁵⁸ *Zmiany na mapie Polski. 15 nowych miast od 2023 r.*, <https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/zmiany-na-mapie-polski-15-nowych-miast-od-2023-r/3j6hyym> (dostęp 19.03.2023).

zmianie i w perspektywie kolejnych 30 lat osiągnąć 70%¹⁵⁹. Rozpatrując wskaźnik urbanizacji w Polsce, można zestawić ją z innymi państwami Europy. Dane na koniec roku 2020 wskazywały, że na Starym Kontynencie procentowy udział mieszkańców miast wynosił ok. 75%¹⁶⁰, co oznacza, że nasz kraj znajdował się poniżej średniej europejskiej. Przewidywania wskazują, że do 2050 r. wskaźnik ten wzrośnie do 83,7%¹⁶¹. Obecnie do krajów o najwyższym współczynniku urbanizacji w Europie zaliczyć można: Belgię, Holandię, Wielką Brytanię oraz część krajów nordyckich, takich jak: Islandia, Dania, Norwegia, Szwecja, Finlandia. Z kolei najniższy wskaźnik urbanizacji odnotowywany jest w większości w państwach Europy Południowo-Wschodniej, do których zalicza się m.in.: Rumunię, Serbię, Macedonię Północną, Albanię i Chorwację. Państwami o podobnie niskim udziale mieszkańców w ogólnej liczbie ludności są także: Słowacja, Mołdawia, Kosowo, Bośnia i Hercegowina. Wskaźnik urbanizacji na świecie przedstawiono na rysunku 3.

Rys. 3. Wskaźnik urbanizacji na świecie w 2020 r.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie danych ourworldindata.org, licencja: CC BY-SA 3.0, za: *Plaszczyzny urbanizacji*, Zintegrowana Platforma Edukacyjna Ministerstwa Edukacji i Nauki, <https://zpe.gov.pl/a/przeczytaj/DB0LLIf1x> (dostęp 14.02.2023).

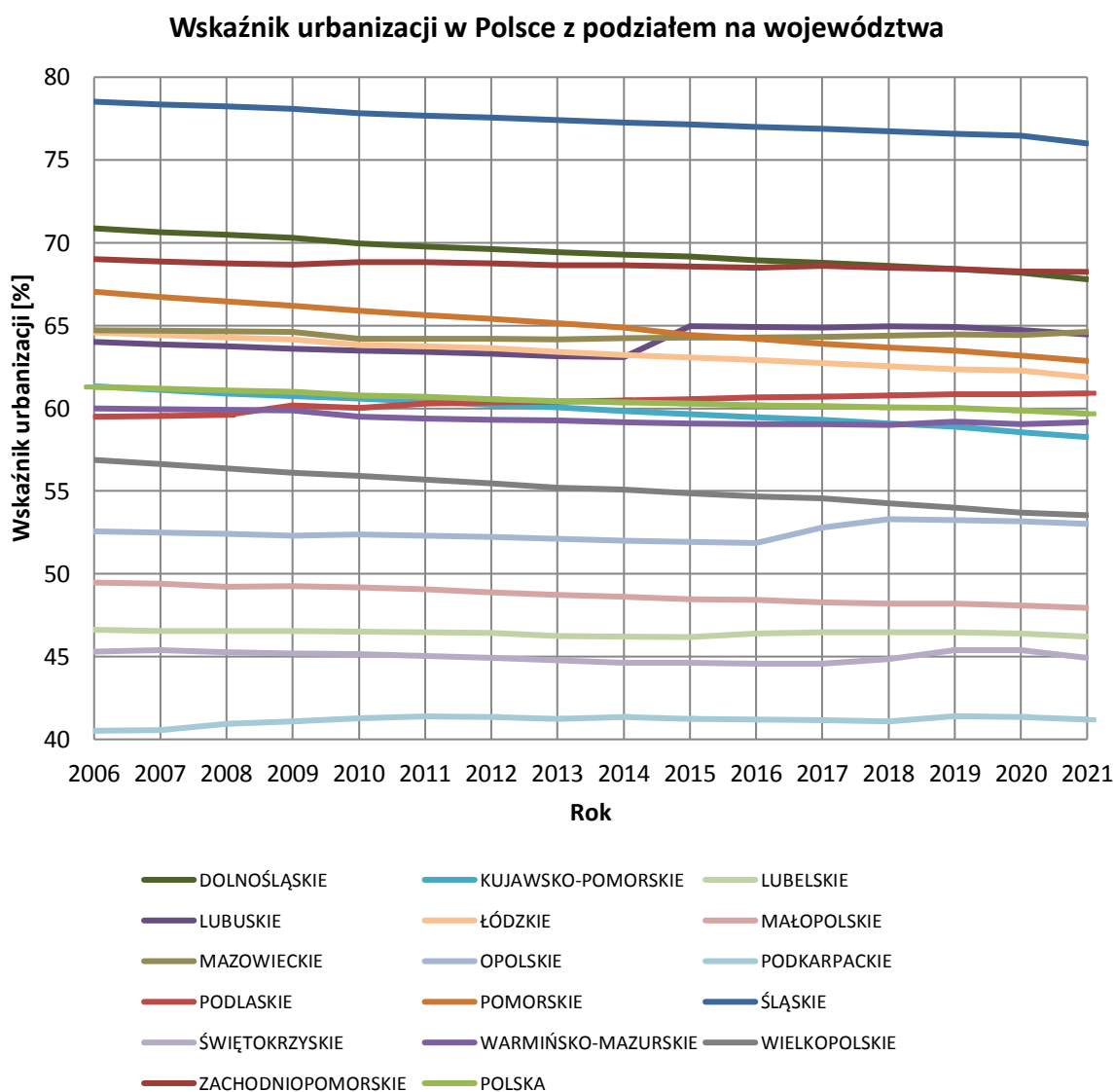
¹⁵⁹ E. Nosarzewska, *Urbanizacja [Megatrendy 2050]*, <https://ptsp.pl/urbanizacja/> (dostęp 24.02.2023).

¹⁶⁰ *European Union Urban Population 1960–2024*, <https://www.macrotrends.net/global-metrics/countries/EUU/european-union/urban-population> (dostęp 14.03.2023).

¹⁶¹ *Urbanisation in Europe*, European Commission, https://knowledge4policy.ec.europa.eu/foresight/topic/continuing-urbanisation/urbanisation-europe_en (dostęp 26.02.2023).

Biorąc pod uwagę wskaźnik urbanizacji, w Polsce od lat 90. XX w. na czele listy plasuje się województwo śląskie, w którym według danych na koniec 2020 r. w miastach zamieszkiwało 76,6% ogólnej liczby regionu, w zdecydowanej większości byli to mieszkańcy konurbacji górnośląskiej (szerzej opisanej w kolejnym podrozdziale). Na drugim i trzecim miejscu z niewielką różnicą procentową uplasowały się kolejno województwa zachodniopomorskie (68,43%) oraz dolnośląskie (blisko 68,41%). Najniższy wskaźnik urbanizacji – 41,19% – obejmuje z kolei ludność województwa podkarpackiego. Na dole stawki znajdują się także województwa lubelskie (46,45%) oraz świętokrzyskie (44,39%). Opisaną sytuację przedstawia obrazowo wykres 1.

Wykres 1. Wskaźnik urbanizacji w Polsce w latach 2006–2021 z podziałem na województwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Wskaźnik urbanizacji*, <http://eregion.wzp.pl/wskaznik/wskaznik-urbanizacji> (dostęp 14.02.2023).

Wzrost liczby mieszkańców miast spowodowany jest także rosnącą liczbą ludności na świecie. Na przełomie XIX i XX w. populacja globu liczyła jedyne 1,7 mld osób. W latach 50. XX w. liczba mieszkańców Ziemi wyniosła 2,5 mld¹⁶². Z kolei w końcu lat 80. XX w. liczba ta wzrosła do 5 mld. Według szacunków kolejny miliard ludzkość osiągnęła w 1999 r. Światowy licznik populacji w 2020 r. wskazywał, że na Ziemi żyło blisko 7,82 mld osób. Przewiduje się, że do 2050 r. naszą planetę zamieszkiwać będzie od 9,7 mld do 10 mld ludzi – na przestrzeni lat najwięcej ludności ma przybyć na Bliskim Wschodzie, w Afryce oraz Azji. Trend ten szczególnie uwidacznia się w Afryce Subsaharyjskiej, gdzie populacja osób w wieku poniżej 25 lat wynosi obecnie ok. 60%. Wiele z tych osób wchodzi w wiek rozrodczy. Ponadto umieralność dzieci spada za sprawą zwiększonego dostępu do opieki zdrowotnej, a co za tym idzie – wydłuża się także średnia długość życia wśród ludności zamieszkujących te obszary. Oznacza to, że w tym samym czasie żyje tam więcej pokoleń¹⁶³.

W Polsce kwestia liczby mieszkańców również pozostaje zmienna. Na koniec 2022 r. liczba ludności w Polsce wynosiła 37,767 mln. Dla porównania w 1950 r. w Polsce zamieszkiwało 25,01 mln osób; w 1960 r. – 29,64 mln; w 1970 r. – 32,66 mln; w 1980 r. – 35,57 mln; w 1990 r. – 38,11; w 2000 r. – 38,26 mln; w 2010 r. – 38,04 mln; a w 2020 r. – 37,90 mln¹⁶⁴. Największą liczbę mieszkańców odnotowano w roku 1998, populacja Polski w tym czasie liczyła 38,663 mln mieszkańców. Prognozy na 2050 r. wskazują, że w naszym kraju będzie mieszkać jedynie 33,95 mln osób, a zatem między rokiem 1998 a 2050 w Polsce ubędzie ok. 4,7 mln mieszkańców¹⁶⁵. Trend spadkowy (wyróżniony na wykresie 2) widoczny jest już od 2012 r. W Polsce od tego czasu mamy do czynienia z ujemnym przyrostem naturalnym (liczba zgonów przewyższa liczbę urodzeń), a dodatkowo ze starzeniem się społeczeństwa¹⁶⁶. Długość życia wydłuża się, na co wskazują dane statystyczne zbierane przez Główny Urząd Statystyczny. Prowadzone statystyki pokazują, że na przestrzeni lat (od 1950 do 2021 r.¹⁶⁷) średnia długość życia mężczyzn wydłużyła się o blisko 16 lat (średnia wieku od 1950 do 2021 r. zmieniła się z 56,1 do 71,8 lat). Z kolei przeciętne trwanie życia kobiet

¹⁶² Przy analizie powyższych liczb trzeba brać po uwagę trwające w I połowie XX w. wojny. Szczególnie w czasie trwania I i II wojny światowej życie straciło odpowiednio ok. 14 i 60 mln wojny. Przedstawione liczby są danymi szacunkowymi.

¹⁶³ *Population: The numbers*, <https://populationmatters.org/the-facts-numbers/> (dostęp 26.02.2023).

¹⁶⁴ *Population, total – Poland*, <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=PL> (dostęp 27.02.2023).

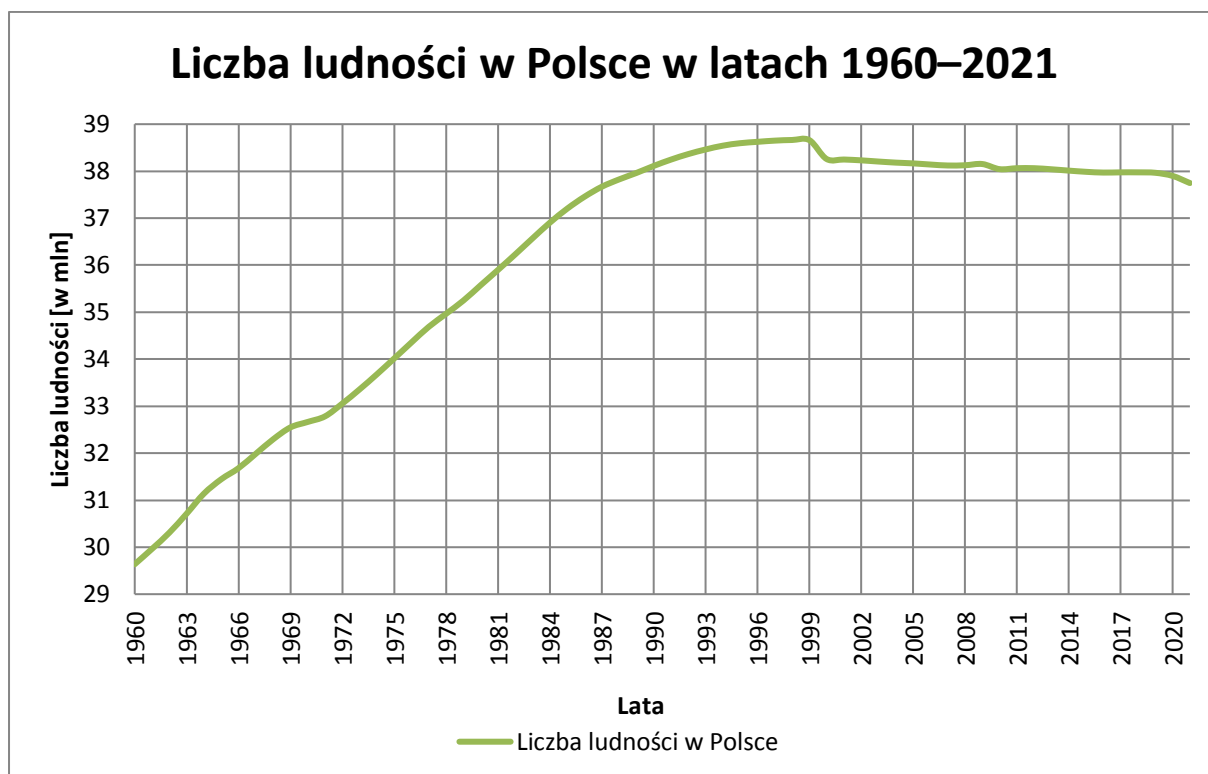
¹⁶⁵ *Prognoza ludności na lata 2014–2050*, GUS, Warszawa 2014, s. 111.

¹⁶⁶ Szacunki wskazują, że do 2050 r. w całej Europie ubędzie ok. 33 mln mieszkańców.

¹⁶⁷ Porównując dane z lat 2019 i 2021, można stwierdzić, że trwanie życia skróciło się odpowiednio o 2,3 roku u mężczyzn i 2,1 roku u kobiet. Było to bezpośrednio związane z trwaniem pandemii COVID-19.

wydłużyło się o 18 lat (z 61,7 lat w 1950 r. do 79,7 lat w 2021 r.)¹⁶⁸. Co ważne, w 2020 r. co piąta osoba (22,2%) mieszkająca w Polsce znajdowała się w wieku poprodukcyjnym (czyli powyżej wieku emerytalnego – ponad 60/65 lat). Dla porównania w 1990 r. odsetek osób w wieku poprodukcyjnym wynosił 12,9%, w 2000 r. – 14,8%, a w 2010 r. – 16,8% ogółu populacji Polski. Łatwo zauważyć więc, że tendencja ta ma charakter wzrostowy¹⁶⁹.

Wykres 2. Liczba ludności w Polsce w latach 1960–2021

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Population, total – Poland*, <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=PL> (dostęp 27.02.2023).

Duże znaczenie w kwestii demografii odgrywać będą uchodźcy z Ukrainy, szczególnie osoby przybywające do Polski po rosyjskim ataku od lutego 2022 r., a także wcześniej, od rozpoczęcia wojny hybrydowej w 2014 r. Szacunkowe dane wskazują, że granicę polsko-ukraińską od końca lutego 2022 r. przekroczyło ponad 10,07 mln uchodźców z Ukrainy¹⁷⁰. Jednak w perspektywie roku, do końca lutego 2023 r. na Ukrainę powróciło 8,19 mln obywateli.

¹⁶⁸ Należy zauważyć, że w roku 2020 przeciętne trwanie życia mężczyzn mieszkających w miastach wynosiło 72,9 roku. Dane wskazują, że mężczyźni zamieszkujący na wsi żyją o 0,8 roku krócej. Dla kobiet mieszkających w miastach średnia długość życia wynosiła 80,8 roku, czyli o 0,2 roku więcej niż dla kobiet na wsi. Różnica między długością życia kobiet i mężczyzn mieszkających w miastach wynosiła 7,9 roku (w 1991 r. – prawie 9 lat; w 2001 r. – 7,8 roku), z kolei na wsi – 8,5 roku (w 1991 r. – 9,7 roku, w 2001 – 8,8 roku). *Trwanie życia w 2020 r.*, GUS, Warszawa 2011, s. 10.

¹⁶⁹ *Sytuacja demograficzna Polski do 2021 r., Analizy statystyczne*, GUS, Warszawa 2022, s. 22, 25, 58–59.

¹⁷⁰ Dla części tych osób Polska była jednym z pierwszych bezpiecznych krajów, do których się udali, a w późniejszym czasie znalazły schronienie w innych miejscach w Europie i na świecie.

W Polsce (dane na koniec 2022 r.) przebywa ok. 1 mln uchodźców, przy czym przed wybuchem wojny w 2022 r. do naszego kraju przyjechało 1,2–1,3 mln osób, co daje łącznie liczbę 2,3 mln zamieszkujących obecnie w Polsce¹⁷¹. Kwestia, czy pozostaną oni na stałe w naszym państwie, będzie w dużym stopniu decydowała o dalszych zmianach demograficznych w kraju. Powyższe czynniki wpływają także na urbanizację. Zdecydowana większość nowoprzybyłych osób osiedla się w miastach, co powoduje znaczące zmiany w ich funkcjonowaniu. Dla przykładu, w samym tylko Krakowie dane na dzień 1.04.2022 r. wskazywały, że osoby pochodzenia ukraińskiego stanowiły w przybliżeniu 19% (stałych) mieszkańców miasta, a więc ok. 178 tys. spośród 780 tys. mieszkańców¹⁷².

Podsumowując, urbanizacja może nieść za sobą wiele zarówno pozytywnych, jak i negatywnych skutków. Do najważniejszych zalet urbanizacji zaliczyć można:

- zmniejszanie bezrobocia – łatwość w odnalezieniu zatrudnienia przez osoby poszukujące pracy, duża dostępność miejsc pracy dla pracowników o różnym wykształceniu, doświadczeniu i kompetencjach;
- wyższe płace, poprawa standardu życia;
- dostęp do większej liczby specjalistów (w tym lekarzy);
- łatwy dostęp do instytucji kultury;
- rozwiniętą komunikację miejską (obejmującą gminy ościenne);
- ułatwiony dostęp do edukacji;
- powszechny dostęp do nowoczesnych technologii¹⁷³.

Z kolei wadami postępującej urbanizacji są m.in.:

- rozrastanie się miast i przekształcanie terenów rolniczych na działki budowlane;
- zwiększanie się poziomu hałasu i zanieczyszczeń powietrza;
- zmniejszanie przepustowości infrastruktury drogowej – tworzenie się zatorów drogowych, szczególnie w godzinach szczytu;
- zmniejszanie się obszarów zielonych, zagęszczenie zabudowy, przedkładanie dobra inwestycji ponad dobro obywateli;

¹⁷¹ *Spadła liczba uchodźców z Ukrainy w Polsce. Ich integracja wciąż dużym wyzwaniem*, www.wnp.pl/parlamentarny/wydarzenia/spadla-liczba-uchodzcow-z-ukrainy-w-polsce-ich-integracja-wciaz-duzym-wyzwaniem,659913.html (dostęp 27.02.2023).

¹⁷² Dane wskazywały, że w całym Krakowskim Obszarze Metropolitalnym zamieszkiwało ok. 230 tys. Ukraińców.

M. Wojdat, P. Cywiński, *Miejska gościnność: wielki wzrost, wyzwania i szanse. Raport o uchodźcach z Ukrainy w największych polskich miastach*, Centrum Analiz i Badań, Unia Metropolii Polskich im. Pawła Adamowicza, Warszawa 2022, s. 26, 27.

¹⁷³ D. Szymańska, J. Biegańska, *Fenomen urbanizacji i procesy z nim związane*, „Studia Miejskie” 2011, nr 4, s. 13–32.

- życie w stresie i pośpiechu;
- wysokie ceny: usług, artykułów spożywczych, najmu lokali, rachunków za media;
- wzrost liczby popełnianych przestępstw;
- zwiększanie się odległości między miejscem zamieszkania a pracą – długotrwałe dojazdy;
- rozpowszechnianie się chorób cywilizacyjnych;
- zmiana w kwestiach demograficznych – zmniejszenie dzietności, późniejszy wiek zawierania małżeństw, model jednoosobowych gospodarstw domowych;
- rozluźnienie więzi emocjonalnych (z rodziną, przyjaciółmi);
- anonimowość mieszkańców wielkich miast¹⁷⁴.

Urbanizacja niewątpliwie stanowi wyzwanie dla różnego rodzaju służb, inspekcji i straży, które w ramach ustawowych zapisów zobowiązane są do dbania o bezpieczeństwo mieszkańców rozrastających się miast i obszarów podmiejskich oraz przestrzegania i egzekwowania obowiązującego prawodawstwa. Szybki wzrost liczby mieszkańców miast może doprowadzić do niewystarczającej liczby pracowników organizacji i funkcjonariuszy formacji odpowiadających za zapewnianie bezpieczeństwa. Sytuacja ta może powodować wzrost prawdopodobieństwa występowania różnego rodzaju zagrożeń, ale też ich ewolucji, czy pojawiania się zupełnie nowych, nieznanych dotąd niebezpieczeństw¹⁷⁵.

2.2. Aglomeracje miejskie, metropolie i obszary metropolitalne – struktura i funkcjonowanie

Z rozwojem miast i rozrastaniem się ich granic oraz peryferii związane są także takie ważne pojęcia jak: aglomeracja (policentryczna, monocentryczna, bicentryczna), metropolia i związek metropolitalny, konurbacja czy megalopolis (zwane inaczej megamiastem). Aby zrozumienie zachodzących procesów urbanistycznych było łatwiejsze, każde z powyższych zagadnień wymaga wyjaśnienia.

Aglomeracja pochodzi od łacińskiego *agglomeratio*, które oznacza nagromadzenie. Pojęcie to początkowo stosowano w odniesieniu do układu osadniczego dużego miasta – układu

¹⁷⁴ Tamże.

¹⁷⁵ K. Krajewski, *Ogólna charakterystyka nasilenia i dynamiki przestępczości ujawnionej w Krakowie w latach 1990–2005 na tle sytuacji w Amsterdamie, Budapeszcie, Hamburgu*, [w:] K. Krajewski (red.), *Poczucie bezpieczeństwa mieszkańców wielkich miast. Kraków na tle innych miast europejskich*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2008, s. 47–49.

wielkomięjskiego¹⁷⁶. Pierwsze prace w Polsce dotyczące tego zagadnienia zostały podjęte przez Kazimierza Dziewońskiego oraz Leszka Kosińskiego w latach 60. XX wieku¹⁷⁷. W opracowaniu Tadeusza Markowskiego i Tadeusza Marszała zamieszczono definicję aglomeracji miejskiej, która dla autorów jest przede wszystkim „jednostką morfologiczną i tworzy ją zwarty zespół wzajemnie powiązanych (choć odrębnych z administracyjnego punktu widzenia) jednostek osadniczych (duże miasto wraz z otaczającym obszarem), powstały w wyniku procesów koncentracji”¹⁷⁸. Podobną definicją posługuje się J. J. Parysek, uzupełniając, że aglomerację stanowi także skupienie przestrzenne jednostek osadniczych, które są powiązane relacjami przepływu: towarów, osób, pieniędzy czy informacji¹⁷⁹.

Z kolei E. Wysocka określa aglomerację jako „funkcjonalno-przestrzenne układy osadnicze, charakteryzujące się najwyższym stopniem koncentracji działalności człowieka we wszystkich strefach życia społecznego, gospodarczego i kulturowego”¹⁸⁰. Autorka opisuje także, że aglomeracje miejskie są jednocześnie głównymi ośrodkami postępu cywilizacyjnego.

Zdaniem T. Kachniarza aglomeracje miejskie to miejsca wielofunkcyjne, odznaczające się rozległością, w których znajdują się skupiska osadnicze ludności. Mają charakter miejski i cechują się gęstą zabudową. Obszar aglomeracji według autora stanowi o różnego rodzaju powiązaniach funkcjonalnych, w tym o dostępie od usług, przejazdach do i z miejsca pracy. Autor określa aglomerację jako „układ osadniczy o wysokim stopniu złożoności, monocentryczny, z wyraźną dominantą ośrodka wielkomięjskiego”¹⁸¹. Wobec powyższego każda większa jednostka osadnicza wyróżniająca się wyższym poziomem centralności (włącznie z obszarem jej silnego oddziaływania) może zostać uznana za aglomerację miejską.

Samo pojęcie aglomeracji miejskiej jest najczęściej stosowane w naukach geograficznych i urbanistycznych. W ujęciu geograficznym aglomeracja miejska oznacza koncentrację ludzi na zabudowanym obszarze, która powoduje silne zurbanizowanie¹⁸².

¹⁷⁶ T. Czyż, *Koncepcja aglomeracji miejskiej i obszaru metropolitalnego w polskiej geografii miast*, [w:] W. Maik (red.), *Aglomeracje miejskie w Polsce na przełomie XX i XXI wieku. Problemy rozwoju, przekształceń strukturalnych i funkcjonowania*, Wydawnictwo Uczelniane WSG, Bydgoszcz 2009, s. 16.

¹⁷⁷ K. Dziewoński, L. Kosiński, *Rozmieszczenie ludności w Polsce w XX wieku*, „Przegląd Geograficzny” 1964, nr 36, s. 3–36.

¹⁷⁸ T. Markowski, T. Marszał, *Metropolie, obszary metropolitalne, metropolizacja: problemy i pojęcia podstawowe*, Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, Warszawa 2006, s. 16.

¹⁷⁹ J. J. Parysek, *Aglomeracje miejskie: struktury i funkcjonowanie...*, dz. cyt., s. 16.

¹⁸⁰ E. Wysocka, *Planowanie strategiczne wielkich miast*, „Samorząd Terytorialny” 1994, nr 5, s. 3–11.

¹⁸¹ T. Kachniarz, Z. Niewiadomski, *Nowe podstawy prawne zagospodarowania przestrzennego*, Agencja Wydawnicza IGPIK, Warszawa 1994, s. 109.

¹⁸² P. Korcelli, *Teoria rozwoju struktury przestrzennej miast*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1974, s. 79.

W przypadku nauk urbanistycznych natomiast aglomerację miejską określa się jako zespół jednostek osadniczych składający się z:

- miasta lub miast, które stanowią obszary centralne;
- mniejszych miast, a także osiedli miejskich;
- wsi, które zaliczane są do obszarów zurbanizowanych (zależy to od formy zabudowy mieszkaniowej, rodzaju pracy zawodowej wykonywanej przez mieszkańców, a także poziomu wyposażenia w tzw. strukturę komunalną);
- obszarów rolnych, leśnych i rekreacyjnych, które w znaczącym stopniu służą przede wszystkim mieszkańcom aglomeracji¹⁸³.

Reasumując, aglomeracja miejska stanowi specyficzny twór o przestrzennym układzie strukturalnym. Jako wielowarstwowa struktura ma określone położenie, organizację przestrzenną oraz funkcje, które stają się atrakcyjne dla osadnictwa, a także wpływają na rozwój takich branż jak np. przemysł, usługi czy administracja. Aglomeracja jest odpowiednikiem tworzących się, wzajemnie ze sobą powiązanych zespołów miejskich.

W literaturze naukowej ze względu na poziom centralności aglomeracje dzieli się na: monocentryczną oraz policentryczną¹⁸⁴. Aglomeracja monocentryczna charakteryzuje się występowaniem jednego dużego miasta, określanego jako główny ośrodek (rdzeń), które na tle innych miast odznacza się wielkością, różnorodnością funkcji i poziomem centralności. Wokół ośrodka centralnego wytwarza się natomiast osadnictwo satelickich miasteczek oraz wsi, które są ściśle powiązane z rdzeniem. Do tego typu aglomeracji w Polsce zaliczamy np.:

- aglomerację warszawską – na czele z Warszawą i z powiatami: legionowskim, warszawskim zachodnim, pruszkowskim, grodziskim, piaseczyńskim (z wyłączeniem gminy Tarczyn), otwockim (z wyłączeniem gminy Osieck), wołomińskim (z wyłączeniem gmin Jadów, Poświętne i Strachówka), z miastami Mińsk Mazowiecki oraz Sulejówek, a także gminami: Stanisławów, Cegłów, Mińsk Mazowiecki, Dęba Wielkie, Halinów (z powiatu mińskiego),¹⁸⁵

¹⁸³ M. Niziołek, *Problemy ustroju aglomeracji miejskich (ze szczególnym uwzględnieniem Warszawy)*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2008, s. 25–26.

¹⁸⁴ J. J. Parysek, *Agglomeracje miejskie: struktury i funkcjonowanie...*, dz. cyt., s. 33, 76.

¹⁸⁵ P. Swianiewicz, U. Klimska, *Spoleczne i polityczne zróżnicowanie aglomeracji w Polsce – waniliowe centrum, mozaika przedmieść*, „Prace i Studia Geograficzne” 2005, nr 35, s. 45–70.

- aglomerację wrocławską – z Wrocławiem na czele oraz gminami: Wrocław, Kobierzyce, Święta Katarzyna (obecnie gm. Siechnice), Kąty Wrocławskie, Czernica, Oborniki Śląskie, Długołęka¹⁸⁶.

Innymi aglomeracjami monocentrycznymi w Polsce są również aglomeracja krakowska i łódzka, których opis zaprezentowano w kolejnych podrozdziałach.

Definicję aglomeracji policentrycznej przedstawia J. J. Parysek, który pisze, że jest to obszar zurbanizowany, który otaczać może kilka ośrodków miejskich. Poziom centralności jednostek miejskich wchodzących w skład aglomeracji pozostaje zróżnicowany, ale każda z nich utrzymuje się zazwyczaj na wysokim poziomie. Wszystkie ośrodki będące częścią aglomeracji połączone są siecią funkcjonalnych powiązań¹⁸⁷. Co ważne, aglomeracje policentryczne można podzielić na konurbacje oraz aglomeracje bicentryczne. Pojęcie konurbacji rozumiane jest jako obszar miast współlistniejących, na którym ośrodki miejskie o różnej wielkości są ze sobą powiązane, żadna z tych jednostek nie spełnia jednak funkcji dominującej (policentryczność), a wręcz uzupełniają się one, pełniąc różne funkcje. W konurbacjach występuje wysoki poziom urbanizacji, duże zagęszczenie ludności oraz zabudowy. Aglomeracje tego typu rozwijają się najczęściej w wyniku koncentracji przemysłu na obszarach wydobywania surowców mineralnych i odznaczają się wysoce rozwiniętą infrastrukturą komunikacyjną¹⁸⁸.

W Polsce najbardziej znanym przykładem aglomeracji policentrycznej jest konurbacja górnośląska (posiadająca kilka głównych ośrodków miejskich), która obejmuje takie miasta jak: Katowice, Sosnowiec, Gliwice, Zabrze, Bytom, Ruda Śląska, Tychy, Dąbrowa Górnicza, Chorzów, Jaworzno, Mysłowice, Siemianowice Śląskie, Tarnowskie Góry, Piekary Śląskie, Będzin, Świętochłowice.

Innym przykładem aglomeracji policentrycznej są tzw. aglomeracje bicentryczne złożone z jednostek osadniczych połączonych ciągami infrastruktury, w których funkcjonują dwa główne, zurbanizowane ośrodki. Często jeden z tych ośrodków góruje gospodarczo nad drugim. Przykładem takiej aglomeracji w Polsce jest aglomeracja gdańska, którą współtworzą graniczące ze sobą i znajdujące się w centrum układu miasta Gdańsk i Gdynia oraz inne ośrodki,

¹⁸⁶ S. Korenik, *Kierunki przekształceń w strukturze społeczno-ekonomicznej aglomeracji wrocławskiej* [w:] A. Klasik (red.), *Kreatywna aglomeracja – potencjały, mechanizmy, aktywności. Podejścia metodologiczne*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice 2008, s. 279.

¹⁸⁷ J. J. Parysek, *Agglomeracje miejskie: struktury i funkcjonowanie...*, dz. cyt., s. 33.

¹⁸⁸ *Konurbacja*, Encyklopedia zarządzania, <https://mfiles.pl/pl/index.php/Konurbacja> (dostęp 22.03.2023).

w szczególności Sopot oraz Rumia, Reda, Wejherowo, Pruszcz Gdański. Innym przykładem aglomeracji bicentrycznej jest aglomeracja bydgosko-toruńska¹⁸⁹.

Odnosząc się ponownie do kwestii aglomeracji miejskich należy wskazać, że do podstawowych czynników, które wpływają na ich powstawanie można zaliczyć m.in.:

- obszerność, poziom oraz potencjał gospodarczy ośrodka centralnego;
- atrakcyjną lokalizację i duże możliwości inwestycyjne;
- olbrzymi oraz urozmaicony rynek pracy;
- środowisko rdzenia oraz jego korzyści wpływające na chęć zamieszkania;
- atuty wynikające z koncentracji i dekoncentracji działalności gospodarczej na określonym obszarze;
- położenie geograficzne, topografię i jej właściwości fizyczne;
- zagospodarowanie przestrzenne danego obszaru¹⁹⁰.

Rozwój aglomeracji miejskiej – podobnie jak w przypadku urbanizacji – można podzielić na cztery etapy. Pierwszy z nich określany jest jako faza industrializacji, co oznacza, że ewolucja organizmu miejskiego jest wynikiem przeobrażeń przemysłowych, które znacząco oddziałują na napływ ludności z terenów wiejskich. W fazie drugiej, czyli podczas suburbanizacji, zaczynają rozwijać się przedmieścia oraz strefy podmiejskie. Ludność stopniowo porzuca centrum dla peryferii, nowopowstających osiedli i dzielnic mieszkaniowych. Centrum rozwija się m.in. pod względem handlowym, usługowym, administracyjnym. W przedostatniej fazie rozwoju aglomeracji miejskiej pojawiają się wyraźne przesłanki deglomeracyjne – centrum zaczyna się wyludniać, a zakłady przemysłowe przenoszą się na peryferie. Aby odbudować swoje znaczenie, ośrodek centralny wkracza w czwartą fazę, w której trakcie podejmowane są działania mające na celu zwiększenie atrakcyjności centrum poprzez promocję oraz inwestycje¹⁹¹.

Analizując zagadnienie aglomeracji miejskich (podobnie jak przy urbanizacji), zauważyć można zarówno ich dobre, jak i złe strony. Do plusów aglomeracji miejskiej można zaliczyć:

- bardzo duży i zróżnicowany rynek pracy;
- łatwość w komunikowaniu się;
- dobrze rozwiniętą infrastrukturę drogową oraz komunikację zbiorową;
- chłonny rynek zbytu;

¹⁸⁹ K. Kuciński, *Geografia: kompendium w zarysie i zadaniach*, Difin, Warszawa 2007, s. 223.

¹⁹⁰ J. J. Parysek, *Agglomeracje miejskie: struktury i funkcjonowanie...*, dz. cyt., s. 38.

¹⁹¹ M. Niziołek, *Problemy ustroju...*, dz. cyt., s. 32–36.

- wyższą rentę gruntową;
- możliwość użytkowania dóbr publicznych;
- znaczący rozwój kultury.

Z kolei wśród minusów funkcjonowania aglomeracji wymieniono takie kwestie jak:

- brak poczucia tożsamości;
- anonimowość oraz powierzchowność w relacjach międzyludzkich;
- obniżenie systemów wartości;
- napływ imigrantów;
- ubóstwo, wykluczenie społeczne;
- hałas;
- choroby cywilizacyjne;
- wzrost przestępczości;
- wzrost zanieczyszczenia środowiska;
- zatłoczenie;
- wzrost wydatków publicznych;
- rosnące ceny¹⁹².

Rozwojowi miast towarzyszą następujące zagadnienia: metropolia i obszar metropolitalny czy megamiasta i megalopolis, które zostaną kolejno omówione. Metropolia, z języka greckiego *metrópolis*, oznacza miasto macierzyste, stolicę¹⁹³, a w dosłownym tłumaczeniu – miasto matkę¹⁹⁴ (*méter* – matka, *pólis* – miasto). W starożytności pojęcie to odnosiło się do greckiego miasta-państwa, które formowało kolonie za morzem. W czasach nowożytnych pojęcie to zyskało dwojakie znaczenie – po pierwsze, odnosiło się bezpośrednio do państw imperialistycznych posiadających i rozbudowujących kolonie w innych częściach świata; po drugie, dotyczyło dużego, ale przede wszystkim ważnego miasta, w którym zasiadała naczelna władza, będącego ośrodkiem politycznym (stolica), ideologicznym oraz ekonomicznym. Istotą metropolii nie jest zatem jej wielkość i liczba mieszkańców, ale funkcje, jakie spełnia dla danego obszaru. Widać to chociażby na przykładzie Krakowa, który we wczesnym średniowieczu liczył ok. 5 tys. mieszkańców, a później, w połowie XIV w., miał ok.

¹⁹² A. Harasimowicz, *Efekty aglomeracji – czynnik czy bariera rozwoju miast? Analiza wybranych aspektów w świetle literatury przedmiotu*, „Studia Miejskie” 2015, nr 20, s. 27.

¹⁹³ Z. Rykiel, *Koncepcje metropolii jako formy miasta i regionu*, [w:] K. Kuć-Czajkowska, M. Sidor (red.), *Miasta, aglomeracje, metropolie w nurcie globalnych przemian*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2014, s. 33–43.

¹⁹⁴ K. Kuć-Czajkowska, *Agglomeracje, obszary metropolitalne, metropolie – próba uporządkowania pojęć*, [w:] K. Kuć-Czajkowska, M. Sidor (red.), *Miasta, aglomeracje, metropolie w nurcie globalnych przemian*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2014, s. 63.

18 tys. mieszkańców, ale dzięki położeniu i spełnianym zadaniom uznawany był za metropolię europejską¹⁹⁵. Współcześnie można też mówić o zdecydowanie większej roli Luksemburga (z liczbą blisko 124,5 tys. mieszkańców – dane na koniec 2020 r.¹⁹⁶) aniżeli Łodzi (liczącej niemal pięciokrotnie więcej mieszkańców – 672,2 tys. – dane na koniec 2020 r.¹⁹⁷), której metropolitalność ma zdecydowanie niższą rangę.

Obecnie za metropolie uznaje się nowoczesne jednostki osadnicze, których funkcje centralne oddziałują przynajmniej na cały kraj. Metropolie spełniają przede wszystkim zadania kierownicze i zarządcze, wpływające na kształtowanie się gospodarki światowej. W obrębie metropolii znajduje się wiele firm o zasięgu międzynarodowym bądź krajowym, które odznaczają się znaczącymi powiązaniem z zagranicznymi kontrahentami. Zbigniew Rykiel opisuje, że:

miasto pretendujące do miana metropolii powinno być siedzibą filii korporacji międzynarodowych, placówek dyplomatycznych, banków, firm medialnych oraz wyższych uczelni o znacznym stopniu umiędzynarodowienia kadry i studentów; powinno mieć dobre połączenia transportowe i komunikacyjne z zagranicą przez sieć autostrad, szybkich kolei i powiązań lotniczych; w strukturze zatrudnienia powinien dominować sektor usług, ze znacznym udziałem nowoczesnych technik telekomunikacyjnych; powinno też być miejscem międzynarodowych imprez kulturalnych, naukowych i politycznych¹⁹⁸.

Z powyższego wnioskować można, że w metropoliach skupia się kapitał: ludzki, społeczny, kulturowy i polityczny, a także ekonomiczny i finansowy. Ważną kwestią stanowi też infrastruktura, która umożliwi rozwój wymienionego wyżej kapitału i wiąże się z różnorodnymi, rozbudowanymi formami transportu. Metropolia uzależnia od siebie przyległą do niej przestrzeń, a dzięki tzw. efektowi tunelu, czyli bezpośredniej współpracy między metropoliami (z pominięciem terenów pomiędzy nimi), sprawia, że rozwijają się one jeszcze szybciej.

¹⁹⁵ W połowie XVI w. szacunkowa liczba mieszkańców Krakowa wynosiła ok. 28 tys. P. Kras, *Kraków – Medieval Studies*, Oxford Bibliographies Online Datasets, 2010, <https://www.oxfordbibliographies.com/display/document/obo-9780195396584/obo-9780195396584-0026.xml> (dostęp 22.01.2024).

¹⁹⁶ *Etat de la population 2022. Statistiques sur la Ville de Luxembourg*, s. 2, https://www.vdl.lu/sites/default/files/media/document/Etat%20de%20la%20population%202022_0.pdf (dostęp 24.03.2023).

¹⁹⁷ *Dane o województwie łódzkim*, Urząd Statystyczny w Łodzi, <https://lodz.stat.gov.pl/dane-o-województwie-lodzkiem/> (dostęp 25.03.2023).

¹⁹⁸ Z. Rykiel, *Koncepcje metropolii jako formy miasta i regionu...*, dz. cyt., s. 34.

Metropolie cechuje również heterogeniczność (różnorodność). Wszystko za sprawą tego, że zamieszkiwane są przez ludzi, którzy przynależą do różnych grup i odznaczają się odmiennym statusem materialnym. Na tym obszarze formuje się klasa metropolitalna, inaczej zwana kreatywną, która odpowiada za kreowanie i obsługę wyspecjalizowanych funkcji metropolii¹⁹⁹. Podsumowując:

istotą metropolii są niehierarchiczne powiązania w sieci metropolii, nie zaś hierarchiczne powiązania ze swoim regionem. Jeśli miasto ma silniejsze powiązanie ze swym regionem, to nie jest metropolią. Rozwój metropolii [...] dokonuje się na zasadach [...] konkurencyjnych, zaplecze służy więc metropolii do drenażu jego zasobów i umacniania własnej dominacji²⁰⁰.

Biorąc pod uwagę powyższe kryteria Z. Rykiela, w Polsce za ośrodek metropolitalny może być uznana wyłącznie Warszawa²⁰¹. Katowice z kolei mogłyby znaleźć się w tym zestawieniu tylko w ramach utworzonego Górnośląskiego Związku Metropolitalnego. Trudniej do tego zestawienia byłoby dołączyć Kraków, Wrocław, Trójmiasto i Poznań, a jeszcze ciężiej aspiracje Łodzi czy Rzeszowa. Jak już wspomniano – układ osadniczy może być uznany za metropolię wyłącznie dzięki szeregowi sprawowanych funkcji, a nie w wyniku decyzji politycznych i administracyjnych²⁰².

W Polsce od 1990 r. funkcjonuje Unia Metropolii Polskich, która wskazuje ograniczoność zbioru obszarów metropolitalnych w naszym kraju²⁰³. Organizację stworzyły miasta: Warszawa, Kraków, Poznań, Wrocław i Gdańsk. W kolejnych latach dołączyły do niej następujące miejscowości: Łódź, Szczecin, Bydgoszcz, Katowice, Lublin, Białystok oraz Rzeszów. Fundacja jest członkiem stowarzyszonym Światowego Stowarzyszenia Wielkich Metropolii „Metropolis”, członkiem zwyczajnym spośród miast polskich jest jedynie

¹⁹⁹ Tamże, s. 35.

²⁰⁰ Tamże, s. 49.

²⁰¹ Podobne spostrzeżenia potwierdzono w ramach programu Europejskiej Sieci Obserwacyjnej Rozwoju Terytorialnego i Spójności Terytorialnej (ESPON). Z polskich miast do Europejskiego Metropolitalnego Obszaru Rozwoju (MEGA – *Metropolitan European Growth Area*) zaliczono tylko Warszawę, umieszczając ją w grupie III, obejmującej potencjalne europejskie metropolie. Do grupy IV, czyli najslabiej wykształconych metropolii, zaliczyć można miasta takie jak: Kraków, Katowice (z okręgiem górnośląskim – konurbacją), Trójmiasto, Poznań, Wrocław, Łódź oraz Szczecin. *ESPON project 1.4.3. Study on Urban Functions (Final Report)*, The ESPON Monitoring Committee, Luxembourg 2007, s. 92-97, https://web.archive.org/web/20160304040429/http://www.mdrl.ro/espon_cd2/Project_Reports/Preparatory_studies_and_scientific_support_projects/1.4.3_final_report.pdf (dostęp 01.06.2024).

²⁰² Z. Rykiel, *Koncepcje metropolii jako formy miasta i regionu...*, dz. cyt., s. 35–36.

²⁰³ Wielkie miasta w Polsce tylko częściowo pełnią funkcje metropolitalne. Funkcje te różnią się między miastami.

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2011, s. 28.

Warszawa²⁰⁴. Co ważne, w metropolię przekształca się miasto, a nie omówiona dalej aglomeracja. Metropolia skupia się na funkcjach, aglomeracja zaś na kwestiach przestrzennych. Przyjmując podział metropolii na globalne, kontynentalne i o zasięgu krajowym, można uznać wskazaną wyżej hierarchię utworzoną dla Polski.

Z metropolią związane są także trzy ważne pojęcia: proces metropolizacji, obszar metropolitalny i związek metropolitalny. Proces metropolizacji (według Z. Rykiela), zwany inaczej metropolizacją, oznacza zmianę relacji (osłabienie lub zerwanie) między centrum miasta a jego bezpośrednim otoczeniem²⁰⁵. W tym przypadku rozwijane są natomiast relacje między danym miastem a innymi częściami świata²⁰⁶. P. Korcelli wspomina o metropolizacji jako koncentracji inwestycji oraz wszelakich nowoczesnych działalności gospodarczych w obrębie wielkich miast, a także ich obszarach funkcjonalnych²⁰⁷. Migracja w granice tych obszarów powoduje zwielokrotnienie zasobów kapitału ludzkiego. Metropolizacja stanowi o włączeniu określonych terytoriów do globalnej gospodarki²⁰⁸.

Za obszar metropolitalny uznawana jest aglomeracja, której rdzeniowy ośrodek stanowi metropolia. Inaczej mówiąc, jest to obszar silnie powiązany funkcjonalnie z dużym miastem, co wynika z procesu suburbanizacji. Według kryterium ilościowego wydzielenia teren ten powinien być zamieszkiwany przez minimum kilka milionów mieszkańców²⁰⁹. Definicję obszaru metropolitalnego zawarto po raz pierwszy w polskim prawodawstwie w 2003 r. w ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym – według art. 2 wskazanego dokumentu przez obszar metropolitalny należy rozumieć „obszar wielkiego miasta oraz powiązanego z nim funkcjonalnie bezpośredniego otoczenia, ustalony w koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju”²¹⁰. W ustawie nie ustalono precyzyjnych kryteriów wyznaczania oraz delimitowania tych obszarów. W znowelizowanej ustawie punkt ten został uchylony.

Projekt ustawy o rozwoju miast, centrach rozwoju regionalnego i obszarach metropolitalnych z 2008 r. wskazywał, że obszar metropolitalny może być wyznaczony

²⁰⁴ Tamże, s. 35–36.

²⁰⁵ Z. Sirojć, *Proces metropolizacji i istota rozwoju współczesnych metropolii*, „Społeczeństwo i Edukacja. Międzynarodowe Studia Humanistyczne” 2010, nr 2, s. 226.

²⁰⁶ Z. Rykiel, *Koncepcje metropolii jako formy miasta i regionu...*, dz. cyt., s. 33.

²⁰⁷ P. Korcelli, *Metropolia i funkcje metropolitalne – podstawowe pojęcia i ich zakres*, [w:] A. Gawryszewski, P. Korcelli, E. Nowosielska (red.), *Funkcje metropolitalne Warszawy*, Zeszyty Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, nr 53, Warszawa 1998, s. 84–90.

²⁰⁸ E. Zuzńska-Żyśko, *Procesy metropolizacji. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2016, s. 25–26.

²⁰⁹ J. J. Parysek, *Aglomeracje miejskie: struktury i funkcjonowanie...*, dz. cyt., s. 39.

²¹⁰ Ustawa z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2003, nr 80, poz. 717), art. 2.

w rejonie, który zamieszkiwany jest przez 500 tys. mieszkańców i na którym gęstość zaludnienia przekracza 200 os./km². Dodatkowo wyznaczenie takiego obszaru powinno być korzystne dla wspólnych interesów i problemów występujących w mieście centralnym lub miastach centralnych oraz w jednostkach samorządu lokalnego, które je otaczają. Kolejnym ważnym czynnikiem wymienionym w projekcie ustawy było też wykazywanie przez miasto (miasta) centralne doświadczenia i dorobku w podejmowaniu współpracy z okolicznymi jednostkami samorządu lokalnego. Projekt zawierał również definicję obszaru metropolitalnego, która określała, że jest to całość lub część aglomeracji miejskiej, odznaczająca się intensywną zabudową, dużym zagęszczeniem ludności oraz wysokim przepływem osób i towarów, a także wymianą usług. Obszar ten, według ustawy, obejmować ma przynajmniej jedną metropolię (centrum kompleksu). Podobne zapisy uwzględniono w projekcie ustawy z 8 maja 2008 r. o polityce miejskiej państwa i współpracy jednostek samorządu terytorialnego. Brak tu jednak wzmianki o warunkowym przyjęciu obszaru zamieszkiwanego przez 500 tys. osób. Jako pierwsze kryterium wyznaczenia obszaru metropolitalnego określono 2 mln ludności, natomiast warunek drugi stanowiła gęstość zaludnienia na poziomie minimum 200 os./km². Podział ten miał umożliwiać wyznaczanie granic obszaru metropolitalnego z przecięciem powiatów i wykraczaniem poza województwa²¹¹.

W art. 5 ustawy z 9 października 2015 r.²¹² o związkach metropolitalnych w Polsce za obszar metropolitalny uznano:

spójną pod względem przestrzennym strefę oddziaływania miasta będącego siedzibą wojewody lub sejmiku województwa, charakteryzującą się istnieniem silnych powiązań funkcjonalnych oraz zaawansowaniem procesów urbanizacyjnych, zamieszkałą przez co najmniej 500 tys. mieszkańców²¹³.

Nie było to jednak stanowisko zgodne z wartościami wyznawanymi przez badaczy zajmujących się kwestiami metropolii. W samej ustawie nie zawarto wielu potrzebnych, precyzyjnych pojęć, co uniemożliwiało sprawne funkcjonowanie związków. W USA za obszar metropolitalny również uznaje się obszar bezpośrednio powiązany funkcjonalnie z dużym miastem, które liczy ponad 50 tys. mieszkańców (szczególnie w kwestii codziennych dojazdów do pracy)²¹⁴.

²¹¹ K. Kuć-Czajkowska, *Agglomeracje, obszary metropolitalne, metropolie...*, dz. cyt., s. 61, 66–67.

²¹² Ustawę uchylono 7 kwietnia 2017 r.

²¹³ *Ustawa z 9 października 2015 r. o związkach metropolitalnych* (Dz.U. 2015, poz. 1890), art. 5.

²¹⁴ Z. Rykiel, *Koncepcje metropolii jako formy miasta i regionu...*, dz. cyt., s. 43.

Podobnie określenie to definiował M. J. Nowak, który wskazywał jednak, że jest to obszar zamieszkiwany przez minimum 500 tys. osób²¹⁵.

Obszarem metropolitalnym nazwany jest zatem obszar wielkiego miasta (lub miast) wraz z otaczającymi go miejscowościami, które administracyjnie nie należą do wskazanego miasta. Poszczególne części obszaru są od siebie zależne (powiązanie funkcjonalne ośrodka z jego zapleczem) i stanowią przybliżony zasięg dojazdów do pracy i rynku mieszkaniowego. Strefa ta rozwija się zgodnie z postępowaniem funkcji metropolitalnych. Liczba ludności, jak wskazano, przekracza 500 tys. osób lub (w zależności od przyjętej koncepcji) 2 mln osób.

Proponowane w Polsce koncepcje wyznaczania granic obszaru metropolitalnego wskazują na trzy rozwiązania. Pierwsza propozycja dotyczy wyznaczania granic umownych z uwzględnieniem danych z urzędów statystycznych, które wskazują dynamikę rozwojową gmin otaczających ośrodek metropolitalny. Druga koncepcja z kolei mówi o przeprowadzeniu podziału zgodnie z wyodrębnieniem na powiaty. Ostatnia propozycja wyznaczania granic obszaru metropolitalnego odwołuje się do istnienia i lokalizacji na wskazanym terenie instytucji współpracy międzynarodowej²¹⁶.

Termin „związek metropolitalny” również został zdefiniowany w wymienionej wyżej ustawie z 9 października 2015 r. o związkach metropolitalnych. W art. 1 określono, co następuje:

1. Związek metropolitalny jest zrzeszeniem jednostek samorządu terytorialnego położonych w danym obszarze metropolitalnym.
2. W skład związku metropolitalnego wchodzi:
 - 1) gminy położone w granicach obszaru metropolitalnego;
 - 2) powiaty, na obszarze których leży co najmniej jedna gmina położona w granicach obszaru metropolitalnego²¹⁷.

Z kolei obowiązująca obecnie ustawa z 9 marca 2017 r. o związku metropolitalnym w województwie śląskim uzupełnia powyższy artykuł i wskazuje, że opisywany związek metropolitalny jest „zrzeszeniem gmin województwa śląskiego, charakteryzujących się istnieniem silnych powiązań funkcjonalnych oraz zaawansowaniem procesów urbanizacyjnych, położonych na obszarze spójnym pod względem przestrzennym, który

²¹⁵ M. J. Nowak, *Polskie obszary metropolitalne – problemy definicyjne*, „Samorząd Terytorialny” 2010, nr 3, s. 43–45, 83.

²¹⁶ Tamże, s. 60.

²¹⁷ Ustawa z 9 października 2015 r. o związkach metropolitalnych (Dz. U. z 2015, poz. 1890), art. 1.

zamieszkuje co najmniej 2 mln mieszkańców²¹⁸. Przy posługiwaniu się tym pojęciem ważne jest więc wskazanie, że związek metropolitalny stanowi część obszaru metropolitalnego i oznacza kooperację jednostek samorządu terytorialnego, funkcjonującego w ramach danego obszaru. Jednostki te odznaczają się znaczną liczbą mieszkańców, a tym samym wysokim stopniem urbanizacji.

Megalopolis określane jest jako metropolitalna aglomeracja policentryczna. Termin ten w odniesieniu do warunków amerykańskich wprowadził francuski geograf Jean Gottmann²¹⁹, aby określić powiązania północno-wschodniego obszaru nadmorskiego w USA, a dokładniej pasma znajdującego się między Bostonem a Waszyngtonem, obejmującego m.in. takie miasta jak: Nowy Jork, Boston, Waszyngton, Baltimore, Hartford, Filadelfia²²⁰. W tym ujęciu megalopolis dotyczy obszaru wysoko zurbanizowanego, rozległego (blisko 500 mil rozciągłości). Grecki architekt i urbanista K. Doxiadis dołączył do tej terminologii liczbę ludności, która musi taki teren zamieszkiwać – co najmniej 10 mln osób, a także zaznaczył, że w skład megalopolis wchodzi dwie metropolie bądź więcej²²¹. Dzieje się tak za sprawą połączenia się obszarów peryferyjnych minimum dwóch obszarów wielkomiejskich. Scalone metropolie zajmują rozległe obszary. Do przykładowych megalopolis, funkcjonujących na świecie, zaliczyć można m.in.:

- wspomniany wyżej obszar między miastami Boston i Waszyngton (Bos-Wash), który liczy ponad 45 mln mieszkańców, rozciąga się na ponad 1000 km i składa się z kilkudziesięciu mniejszych aglomeracji;
- obszar między miastami Chicago i Pittsburgh (Chi-Pitts), obejmujący ok. 35 mln mieszkańców;
- powierzchnię między San Diego i San Francisco (San-San), z liczbą ponad 25 mln mieszkańców;
- Pas Taiheiyō, czyli megalopolis w Japonii rozciągające się od Kantō po Kiusiu – na długości 1200 km, liczy obecnie ponad 80 mln mieszkańców²²²;
- Pearl River Delta Metropolitan Region – region delty Rzeki Perłowej (PRD) w południowo-wschodnich Chinach, który powstał wskutek połączenia się dziewięciu

²¹⁸ Ustawa z 9 marca 2017 r. o związku metropolitalnym w województwie śląskim (Dz.U. 2022, poz. 2578, t.j.), art. 1.

²¹⁹ J. Gottmann, *Megalopolis: The Urbanized Northeastern Seaboard of the United States*, The Twentieth Century Fund, New York 1961, s. 3.

²²⁰ L. Muscarà, *The long Road to Megalopolis*, „Ekistics” 2003, nr 70, s. 418–419.

²²¹ C. A. Doxiadis, *Action for human settlements*, Athens Centre of Ekistisc, Athens 1976, s. 186.

²²² *Występowanie zespołów miejskich na świecie. Typy zespołów miejskich*, <https://zpe.gov.pl/pdf/Pxxj2VQ9T/> (dostęp 20.03.2023).

chińskich metropolii (Guangzhou, Shenzhen, Zhuhai, Foshan, Huizhou, Dongguan, Zhongshan, Jiangmen, Zhaoqing) i jest zamieszkiwany przez ponad 63 mln ludzi²²³.

Innym, szczególnym rodzajem obszarów metropolitalnych są aglomeracje największych miast, czyli tzw. megamiasta, które charakteryzują się olbrzymimi rozmiarami i bardzo dużym zaludnieniem (przekraczającym 10 mln mieszkańców). Jak wskazuje J. J. Parysek, miasta te pełnią jednocześnie funkcję metropolitalną. W niektórych opracowaniach pojęcia megalopolis i megamiasta uznawane za synonimy, różni je jednak to, iż megamiasta dotyczą jednego rozbudowanego ośrodka, a megalopolis obejmuje więcej jednostek miejskich i jest rozleglejsze geograficznie. Megamiasta, inaczej zwane miastami globalnymi czy też światowymi, powstają w wyniku połączenia się różnych ośrodków, tworząc tym samym jedno wielkie miasto²²⁴. Dzieje się tak na skutek gwałtownej i intensywnej migracji ludności do miast, szczególnie w celu polepszenia warunków życia czy odnalezienia pracy.

Według danych World Population Review na świecie istnieje ponad 30 miast odznaczających się dużą powierzchnią, których liczba mieszkańców przekracza wspomniane 10 mln, co umożliwia zaklasyfikowanie ich jako megamiasta²²⁵. Przykładami takich jednostek są m.in.: Tokio, gdzie mieszka blisko 37,435 mln ludzi (co jest wartością podobną do ogółu mieszkańców Polski); Delhi notujące ok. 29,399 mln ludności; Szanghaj z liczbą ludności ok. 26,317 mln. Wymienione miejscowości znajdują się w ścisłej czołówce miast z najwyższą populacją ludności na świecie. Z kolei w Europie pod względem liczby ludności najwyższej w rankingu znajdują się takie miasta jak Sztambuł (blisko 15,848 mln ludności) i Moskwa (ok. 12,680 mln). Szacuje się, że do roku 2030 w 41 największych megamiastach zamieszkiwać będzie ponad 9% całej ludności świata²²⁶.

Do liczby 10 mln mieszkańców zbliża się także kolejne miasto europejskie – Londyn, w którym według danych z 2023 r. zamieszkuje ponad 9,648 mln osób²²⁷. Potęgę miast i obszarów podmiejskich obrazowo przedstawia rysunek 4. Kolorem pomarańczowym wyróżniono państwa o populacji mieszkańców mniejszej niż liczba mieszkańców całego

²²³ Stan na rok 2018. Liczba ta stale wzrasta. W latach 1990–2015 zanotowano 10-krotny wzrost populacji ludności miejskiej – z 4,2 mln do 45,4 mln. Wiele osób napływających do tego obszaru nie jest dołączonych do statystyk, m.in. ze względu na masowe, nieregularne migracje.

X. Wu, Y. Huang, J. Gao, *Impact of industrial agglomeration on new-type urbanization: Evidence from Pearl River Delta urban agglomeration of China*, „International Review of Economics & Finance” 2022, nr 77, s. 312–325.

²²⁴ J. J. Parysek, *Agglomeracje miejskie: struktury i funkcjonowanie...*, dz. cyt., s. 35.

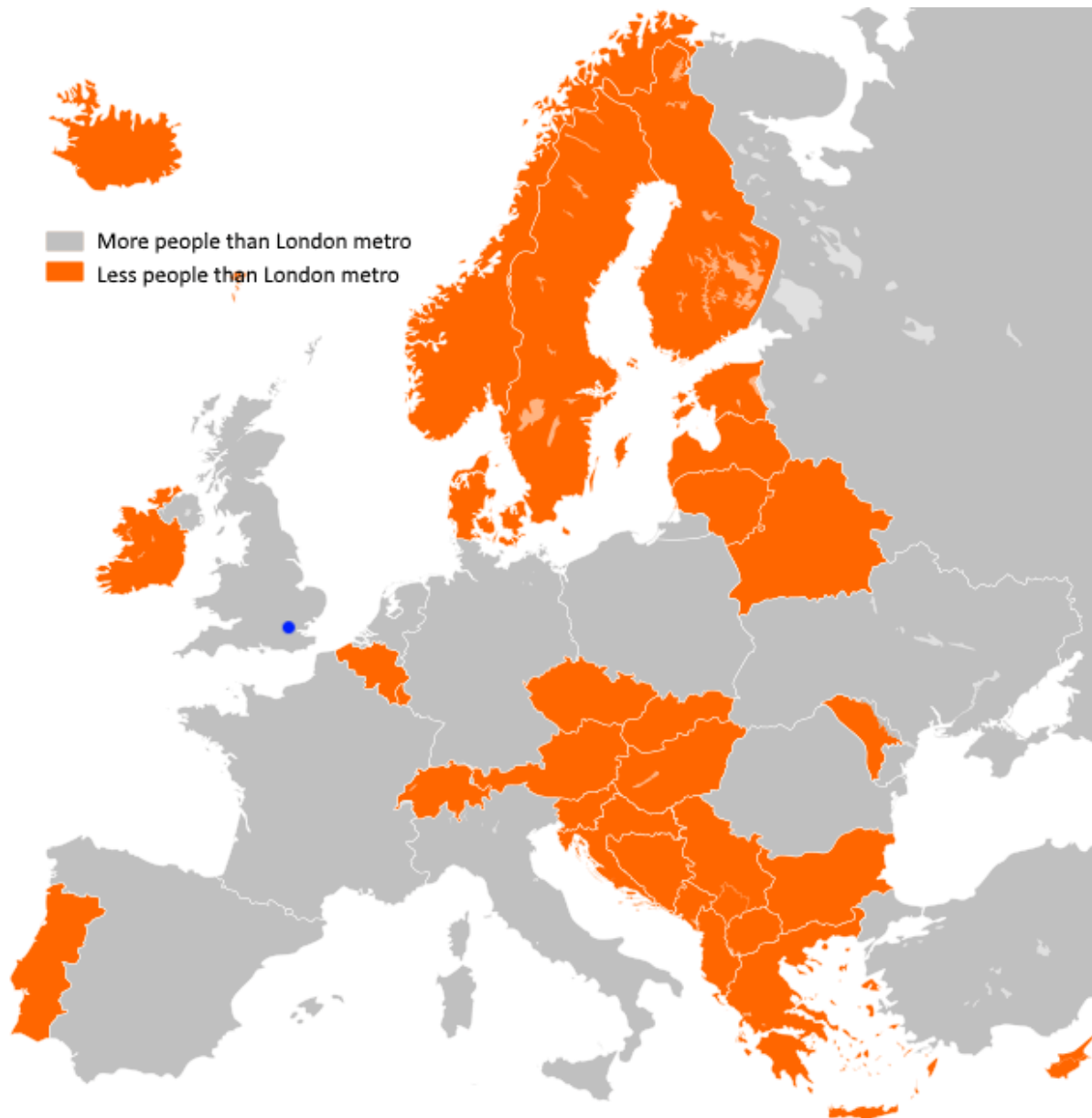
²²⁵ Do 1950 r. za megamiasta uznawano wyłącznie Nowy Jork i Tokio. Szacuje się, że do 2050 r. przybędzie kolejnych 14 megamiast.

²²⁶ *Coraz więcej ludzi w megamiastach*, <https://energia.rp.pl/miasto-2050/art17970111-coraz-wiecej-ludzi-w-megamiastach> (dostęp 22.03.2023).

²²⁷ *World City Populations 2023*, <https://worldpopulationreview.com/world-cities> (dostęp 20.03.2023).

obszaru metropolii londyńskiej²²⁸, którą (według danych na koniec 2019 r.) zamieszkiwało łącznie ponad 14 mln osób²²⁹.

Rys. 4. Mapa krajów europejskich o populacji mniejszej niż na obszarze metropolitalnym Londynu

Źródło: *Visualizing European Population Density*, <http://www.dupuyinstitute.org/blog/2017/08/25/visualizing-european-population-density/?> (dostęp 20.03.2023).

²²⁸ Do obszaru metropolii londyńskiej (tzw. Wielkiego Londynu) zalicza się miasto Londyn oraz jej przedmieścia w promieniu ok. 72 km od centrum miasta. Miasto Londyn i 32 wchodzące w skład metropolii dzielnice (gminy miejskie) tworzą: *Inner London* – Londyn Wewnętrzny (12 dzielnic) oraz *Outer London* – Londyn Zewnętrzny (20 dzielnic).

²²⁹ *Population of the London metropolitan area in the United Kingdom (UK) from 2002 to 2019*, <https://www.statista.com/statistics/1040250/population-of-london-metropolitan-area-in-the-united-kingdom/> (20.03.2023).

Znajomość pojęć aglomeracji i obszaru metropolitalnego pozwala wskazać, jakie występują między nimi różnice. W swojej pracy K. Kuć-Czajkowska następująco precyzuje oba pojęcia:

Obszar metropolitalny jest niekiedy utożsamiany z aglomeracją. Należy podkreślić, iż każdy obszar metropolitalny jest aglomeracją, ale nie każda aglomeracja spełnia warunki obszaru metropolitalnego. Podobnie każda metropolia jest aglomeracją, natomiast nie każda aglomeracja jest metropolią. Aglomeracje mogą, ale nie muszą stać się metropoliami, ponieważ nie wszystkie aglomeracje wykształciły struktury, funkcje i relacje z otoczeniem generujące cechy metropolitalne. Trzeba pamiętać, że rozrost przestrzenny i demograficzny aglomeracji nie jest warunkiem jedynym i wystarczającym dla przekształcenia w obszar metropolitalny²³⁰.

Jak podkreślają T. Markowski i T. Marszał, pojęcie aglomeracji dotyczy obszarów spełniających niższe funkcje i różni się od pojęcia obszaru metropolitalnego i metropolii. Aby aglomeracja mogła przekształcić się w obszar metropolitalny, potrzebne są zmiany nie w postaci ilościowej, ale przede wszystkim jakościowej. Do takich przekształceń należą m.in.: wykształcenie się odpowiednich funkcji metropolitalnych; wysokorozwinięte zmiany urbanizacyjne; konsolidacja integracji funkcjonalno-przestrzennej; postęp w technologiach informacyjnych, które pogłębiają procesy globalizacyjne oraz umiędzynarodawiania gospodarki²³¹.

Metropolitalność związana jest z rangą układu osadniczego na poziomie międzynarodowym. Pojęcie obszaru metropolitalnego nie powinno wypierać pojęcia aglomeracji. O tej kwestii w swoim artykule wspomina także T. Czyż, który wskazuje, że obszar metropolitalny odznacza się na arenie międzynarodowej wieloma powiązaniem, spełnia więcej funkcji wyższego rzędu, w tym tych społeczno-gospodarczych, oraz jest wyżej zorganizowaną formą osadniczą. Według autora rozwój aglomeracji pod względami przestrzennym czy demograficznym nie warunkuje przekształcenia jej w metropolię bądź obszar metropolitalny²³².

²³⁰ K. Kuć-Czajkowska, *Aglomeracje, obszary metropolitalne, metropolie...*, dz. cyt., s. 62.

²³¹ T. Markowski, T. Marszał, *Metropolitan areas of Poland – challenges and policy recommendation*, [w:] T. Marszał, W. Zmitrowicz (red.), *Metropolises and metropolitan areas – structures, functions and role (based on Polish and Brazilian experience)*, Committee for Spatial Economy and Regional Planning, Polish Academy of Sciences, Warszawa 2007, s. 14–15.

²³² T. Czyż, *Koncepcje aglomeracji miejskiej i obszaru metropolitalnego w Polsce*, „Przegląd Geograficzny” 2009, nr 81 (4), s. 445, 447.

W kolejnych podrozdziałach postaram się w dokładniej przybliżyć morfologię, delimitację i charakterystykę aglomeracji kluczowych dla niniejszej pracy – aglomeracji krakowskiej i łódzkiej.

2.3. Aglomeracja krakowska

Aglomeracja krakowska jest aglomeracją monocentryczną. Znajduje się na obszarze południowej Polski i obejmuje część obszaru województwa małopolskiego. Na podstawie publikacji Jerzego Jana Paryska²³³ ustalono, że obszar ten obejmuje miasto Kraków oraz inne podkrakowskie ośrodki miejskie, do których należą: Bochnia, Krzeszowice, Myślenice, Skawina i Wieliczka²³⁴. Szacunkowo przyjmuje się, że wskazane powyżej terytorium obecnie zamieszkiwane jest przez nieco ponad 885 tys. osób²³⁵, jednak na przestrzeni dekad obszary nakreślane w ramach wyznaczania granic aglomeracji krakowskiej pozostawały odmienne.

Co ciekawe, tworzenie się jednostek miejskich na omawianym obszarze ma długoletnią tradycję. Kraków stał się miastem już w 1257 r., jeszcze wcześniej, bo w roku 1253 prawa miejskie otrzymała Bochnia. Wieliczka zaczęła funkcjonować jako miasto w 1290 r., Myślenice – w 1342 r., a Skawina w 1364 r. Inne, również znaczące (obecnie) miasta takie jak Niepołomice, Proszowice czy Krzeszowice uzyskały swoje prawa odpowiednio w latach: 1776, 1923 oraz 1933, co świadczy o postępującym rozwoju obszarów sąsiadujących z małopolskim miastem wojewódzkim i – co ważne – przyływie ludności osiedlającej się w samym Krakowie oraz w jego bliskim otoczeniu. Miastami, które bezpośrednio graniczą z Krakowem, są Niepołomice, Skawina i Wieliczka.

Problem z dokładnym wskazaniem, jakie miasta obejmuje obszar aglomeracji krakowskiej czy też Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego (KOM), jest w polskim dyskursie omawiany od lat 60. XX w. Przy wyznaczaniu dokładnego obszaru stosowano różne kryteria i wskaźniki, uwzględniając ich odmienne progi. Pod uwagę brano chociażby: gęstość zaludnienia, intensywność zabudowy (przypadającej na km²), udział procentowy ludności

²³³ J. J. Parysek, *Agglomeracje miejskie w Polsce oraz problemy ich funkcjonowania i rozwoju*, [w:] J. J. Parysek, A. Tölle (red.), *Wybrane problemy rozwoju i rewitalizacji miast: aspekty poznawcze i praktyczne*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2008, s. 37.

²³⁴ Istnieje jeszcze kilka koncepcji wliczających inne obszary – miejscowości – w skład aglomeracji krakowskiej. Na potrzeby usystematyzowania rozprawy doktorskiej przyjęto jedną z nich.

²³⁵ Nie wliczając osób, które nie zamieszkują w Krakowie na stałe, np. studentów oraz uchodźców z Ukrainy. *Baza Demografia*, <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Tables.aspx> (dostęp 26.06.2020).

zatrudnionej w przemyśle, dwuzawodowej, migracje wahadłowe (dojazdy do pracy), utrzymywanie się z działalności pozarolniczych²³⁶.

Obszarem podkrakowskich miast zajmowali się m.in. uczeni Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. W samym Krakowie w 1972 r. (na początku prac związanych z tworzeniem planów aglomeracyjnych) liczba mieszkańców przekroczyła 600 tys. Według Haliny Mortimer-Szymczak aglomeracja krakowska w 1973 r. obejmowała obszar ok. 2832 km². Ówczesna liczba ludności to zaś 986 tys. osób, z czego wynika, że wskaźnik gęstości zaludnienia obejmował łącznie 348 os./km²(²³⁷). Już w 1975 r. liczba mieszkańców Krakowa wzrosła do blisko 685 tys. osób, co odbyło się za sprawą zmian administracyjnych i włączenia w jego skład kilku dodatkowych wsi: Bieżanów, Kosocice, Kościelniki, Łuczanowice, Mydlniki, Olszanica, Opatkowice, Przewóz, Przyłasek Rusiecki, Przyłasek Wyciąski, Rajsko, Sidzina, Soboniewice, Swoszowice, Tyniec, Wolica, Wróblowice, Wyciąże, a także części wsi: Batowice, Libertów, Lusina, Zbydniowice²³⁸. Wraz ze wzrostem liczby mieszkańców wzrastała także liczba budowanych mieszkań i także przybywających (szczególnie do Krakowa) studentów. W okresie od 1945 do 1975 r. zauważyć można też 6-krotny wzrost obszarów przemysłowych, a liczba osób zatrudnionych podwoiła się.

Określenie Krakowski Zespół Miejski (KZM) ujęte zostało w 1977 r. w planach pt. *Aglomeracja krakowska. Plan zagospodarowania przestrzennego na okres perspektywiczny w granicach województwa miejskiego krakowskiego: synteza*, według założeń obszar ten obejmował miasta Kraków, Skawina, Wieliczka, Niepołomice oraz tereny przyległe. Łączną powierzchnię wyznaczono na 470 km² i wskazano, że na obszarze KZM mieszkało blisko 67% mieszkańców ogółu ówczesnego województwa. Ogólna liczba mieszkających na wsi i trudniących się rolnictwem rokrocznie spadała²³⁹.

W powyższym opracowaniu ujęto także najważniejsze czynniki wpływające na rozwój wskazanego obszaru, wśród których znalazły się:

²³⁶ P. Serafin, A. Woźniak, B. Zawilińska, *Problemy delimitacji obszarów metropolitalnych na przykładzie Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego*, [w:] A. Noworól, A. Hołuj (red.), *Społeczno-ekonomiczne przemiany w strefie podmiejskiej miast. Studium przypadku Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego*, CeDeWu, Warszawa 2016, s. 34–35.

²³⁷ H. Mortimer-Szymczak H., *Łódzka aglomeracja miejska – stan i perspektywy* [w:] W. Michowicz (red.), *Wczoraj, dziś i jutro Łodzi. Materiały sesji naukowej wyższych uczelni (1974 r.)*, Uniwersytet Łódzki, Łódź 1979, s. 7–9.

²³⁸ *Rozporządzenie Rady Ministrów z 30 listopada 1972 r. w sprawie zmiany granic miast Krakowa, Poznania i Wrocławia* (Dz.U. 1972, nr 50, poz. 323), par. 2.

²³⁹ *Aglomeracja krakowska. Plan zagospodarowania przestrzennego na okres perspektywiczny w granicach województwa miejskiego krakowskiego: synteza*, Prezydent Miasta Krakowa, Biuro Planowania Przestrzennego w Krakowie, Kraków 1977, s. 5.

- dogodne położenie, umożliwiające łatwiejsze połączenie z innymi sektorami gospodarki krajowej, inwestycje w przemyśle i usługach;
- posiadanie zasobów dóbr kultury, które pozytywnie wpływa na podnoszenie poziomu kultury i rozwój turystyki;
- podwyższanie kwalifikacji zawodowych i wykształcenia dzięki specjalistom – kadrcie naukowej i uniwersytetom;
- posiadanie licznych ziem mogących wspomóc rozwój produkcji rolniczej;
- postępujący potencjał budowlany.

W planie zagospodarowania skupiano się na rozbudowie mieszkaniowej (nowych mieszkań, placówek oświatowych, obiektów i urzędzeń kultury, obiektów służby zdrowia) oraz inwestycjach w przemyśle. Pod uwagę wzięto także podnoszenie poziomu kultury mieszkańców aglomeracji oraz rozwój nauki i kultury. Dodatkowo planowano: poprawę warunków w zakresie usług handlu detalicznego, usprawnienie urzędzeń telekomunikacyjnych oraz rozbudowę systemów komunikacji zbiorowej i indywidualnej. Rozpatrywano ponadto zwiększenie liczby urzędzeń komunalnych, a dokładniej rzecz ujmując – uwzględniono zwiększenie ilości wodociągów, kanalizacji i urzędzeń gazowniczych²⁴⁰.

Funkcje aglomeracji miejskiej podzielono na wiodące oraz uzupełniające. W skład wiodących zastosowań wchodziły: nauka, kultura, turystyka (na skalę krajową, ale również międzynarodową) oraz przemysł (szczególnie jako wyspecjalizowana produkcja mająca duże znaczenie w kraju). Z kolei funkcje uzupełniające dotyczyły: kwestii medycznych (w tym wyspecjalizowanego leczenia), przemieszczania się i spełniania znaczącej roli komunikacyjnej (za pomocą rozbudowanej kolei i dróg – transportu samochodowego). Nie zabrakło także wzmianki o budowie nowoczesnych gospodarstw mających duże znaczenie na skalę krajową²⁴¹. Powyższe założenia w dużym stopniu przewidywały panującą obecnie rzeczywistość i nastawione były na zapewnianie rosnących i zmieniających się potrzeb mieszkańców miast, ale także osób przyjezdnych – pracowników, turystów, studentów.

O Krakowskim Obszarze Metropolitalnym wspomina Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego, powołany na mocy uchwały nr XV/174/03²⁴² Sejmiku Województwa Małopolskiego z 22 grudnia 2003 r., a w późniejszym czasie

²⁴⁰ Tamże, s. 5–6, 8.

²⁴¹ Tamże, s. 7.

²⁴² Uchwała nr XV/174/03 Sejmiku Województwa Małopolskiego z 22 grudnia 2003 r. w sprawie uchwalenia Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego.

odwzorowany został przez Małopolski Ośrodek Badań Regionalnych oraz Urząd Statystyczny w Krakowie w 2016 r.²⁴³

Delimitacja KOM została oparta na kryterium występujących powiązań funkcjonalnych Krakowa i jego strefy podmiejskiej. Projekt ten podkreślał znaczącą rolę miasta wiodącego – Krakowa. Wyznaczono Kraków jako centralny ośrodek metropolitalny oraz tzw. strefę zewnętrzną, w której wyróżniono strefę podmiejską²⁴⁴ oraz strefę dojazdów do pracy – tworzoną przez pozostałe gminy. Według założeń wskazany obszar obejmuje łącznie 51 gmin, które spełniają kryteria przyjęte na podstawie wyznaczonych na potrzeby planu mierników. Gminy te, aby zostać włączone do planu, musiały wyrazić zgodę i podpisać stosowne porozumienie. Należy jednak zaznaczyć, że poziom prezentowany przez poszczególne gminy – zarówno pod względem rozwoju społeczno-gospodarczego, jak i warunków środowiska przyrodniczego – jest odmienny, podobnie jak ich wkład i współpraca w układzie aglomeracja–gmina²⁴⁵. Spośród wspomnianych 51 gmin – 2 są gminami miejskimi, 15 miejsko-wiejskimi oraz 34 wiejskimi. Na tym obszarze znajduje się 718 miejscowości, wśród nich jest 685 wsi oraz 17 miast. Całkowita powierzchnia KOM obejmuje blisko 26,8% całości województwa małopolskiego i aż 44,5% łącznej liczby ludności. Zajmowana powierzchnia KOM to 4065 km² (całe województwo liczy 15 183 km²), z czego obszary miejskie zajmują 13,4% tego terenu, czyli 543 km². Wykaz gmin należących do KOM obejmuje:

- z powiatu bocheńskiego – Bochnia (miasto); Bochnia, Drwina, Łapanów, Nowy Wiśnicz, Rzezawa, Trzciana, Żegocina;
- z powiatu krakowskiego – Czernichów, Igołomia-Wawrzeńczyce, Iwanowice, Jerzmanowice-Przegonia, Kocmyrzów-Luborzyca, Krzeszowice, Liszki, Michałowice, Mogilany, Skała, Skawina, Słomniki, Sułoszowa, Świątniki Górne, Wielka Wieś, Zabierzów, Zielonki;
- z powiatu miechowskiego – Gołcza;

²⁴³ Obszar ten w 2020 r. zamieszkiwało łącznie 1 mln 538 tys. osób. W Krakowie mieszkało 779 996 osób, a w powiatach: krakowskim – 301 357, bocheńskim – 106 947, myślenickim – 127 972, proszowickim 43 057, wielickim – 130 651, miechowskim – 48 464.

Krakowski Obszar Metropolitalny w latach 2011–2015, Małopolski Ośrodek Badań Regionalnych, Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków 2016, s. 17–18.

²⁴⁴ Załącznik do Uchwały Nr XV/174/03 Sejmiku Województwa Małopolskiego z 22 grudnia 2003 r. wyznaczył w ramach KOM strefę podmiejską, do której zaliczono następujące miasto-gminy lub gminy: Kłaj, Kocmyrzów – Luborzyca, Krzeszowice, Liszki, Michałowice, Mogilany, Niepołomice, Skawina, Świątniki Górne, Wieliczka, Wielka Wieś, Zabierzów, Zielonki.

²⁴⁵ J. Więclaw-Michniewska, *Suburbanizacja w Krakowskim Obszarze Metropolitalnym*, [w:] J. Jakóbczyk-Gryszkiewicz (red.), *Regiony miejskie w Polsce. Dwadzieścia lat transformacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2011, s. 74–75.

- z powiatu myślenickiego – Dobczyce, Lubień, Myślenice, Pcim, Raciechowice, Siepraw, Sułkowiec, Tokarnia, Wiśniowa;
- z powiatu proszowickiego – Koniusza, Koszyce, Nowe Brzesko, Proszowice;
- z powiatu wielickiego – Biskupice, Gdów, Kłaj, Niepołomice, Wieliczka;
- z powiatu olkuskiego – Trzyciąż;
- z powiatu wadowickiego – Brzeźnica, Kalwaria Zebrzydowska, Lanckorona, Stryszów, Wadowice;
- Kraków²⁴⁶.

Wszystkie gminy objęte w ramach KOM zamieszczone zostały graficznie na poniższej mapie.

Rys. 5. Zasięg przestrzenny Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego

Źródło: S. Kurek, T. Rachwał, M. Wójtowicz, *Industrial and commercial suburbanization in post-socialist city: the Kraków Metropolitan Area (Poland)*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Geographica” 2014, nr 5, s. 59.

²⁴⁶ *Krakowski Obszar Metropolitalny w latach 2011–2015*, dz. cyt., s. 17–18.

Warto też wspomnieć o Krakowskim Funkcjonalnym Obszarze Miejskim wyznaczonym w 2007 r. w ramach projektu ESPON (Europejska Sieć Obserwacyjna Rozwoju Terytorialnego i Spójności Terytorialnej). Metropoliami określono obszary połączone, w których obrębie mieszka przynajmniej 0,5 mln osób. Jak wspomniano wcześniej, w tym kontekście w Polsce do metropolii zaliczono: Warszawę (do kategorii potencjalnych europejskich metropolii), Katowice, Kraków, Gdynię–Gdańsk, Wrocław, Poznań, Łódź, Szczecin (które w hierarchii uplasowały się w najniższej kategorii metropolii)²⁴⁷. Powyższe dane po właściwym przemodelowaniu zastosowano w projekcie Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju (KPZK) na lata 2008–2033 oraz w KPZK 2030. Obszary te wyznaczono na podstawie kryteriów strukturalnych, cech społeczno-gospodarczych i morfologicznych, które składają się na: gęstość zaludnienia, udział przedsiębiorstw sektora usług wyższych, liczba ludności z wykształceniem wyższym, zatrudnienie poza rolnictwem. Za rdzeń aglomeracji krakowskiej uznano obszar o gęstości zaludnienia przekraczającej 650 os./km², a w jej skład wchodził Kraków i 27 otaczających gmin, a wśród nich znalazły się: z powiatu krakowskiego – Mogilany, Świątniki Górne, Skawina, Liszki, Czernichów, Zabierzów, Krzeszowice, Wielka Wieś, Zielonki, Michałowice, Kocmyrzów-Luborzyca, Słomniki; z powiatu myślenickiego – Myślenice, Dobczyce, Sułkowice; z powiatu wadowickiego – Lanckorona, Kalwaria Zebrzydowska, Brzeźnica; z powiatu chrzanowskiego – Alwernia; z powiatu wielickiego – Niepołomice, Kłaj, Wieliczka, Biskupice, Gdów; z powiatu bocheńskiego – gmina i miasto Bochnia oraz Nowy Wiśnicz²⁴⁸.

Krakowski Obszar Metropolitalny wyznaczyła także w 2008 r. Unia Metropolii Polskich (założona w 1990 r.). Według fundacji KOM obejmuje powiaty: grodzki – Kraków, i sześć ziemskich – krakowski, wielicki, oraz niesąsiadujące bezpośrednio z miastem powiaty: miechowski, bocheński, myślenicki, proszowicki²⁴⁹. Jest to obszar zgodny z regionami metropolitalnymi wyznaczonymi przez Eurostat i Komisję Europejską²⁵⁰.

²⁴⁷ ESPON project 1.4.3. *Study on Urban Functions...*, s. 94.

²⁴⁸ P. Serafin, A. Woźniak, B. Zawilińska, *Problemy delimitacji obszarów metropolitalnych...*, dz. cyt., s. 42–44.

²⁴⁹ Tamże, s. 46–47.

²⁵⁰ Typologię opracowano w ramach polityki regionalnej Unii Europejskiej (*Regional typologies: a compilation* z 2011 r.). Regiony te zestawiono z regionami ujętymi przez OECD (Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju), co doprowadziło do ujednoczenia semantyki regionów metropolitalnych stosowanych przez obie organizacje. Regiony te obejmują wyłącznie państwa członkowskie i dotyczą większych stref miejskich, tzw. LUZ (*Larger Urban Zone*), z liczbą mieszkańców wynoszącą co najmniej 250 tys. oraz strefą dojazdów do pracy. Jeżeli w danym regionie ponad 50% ludności mieszka w mieście lub strefie dojazdów, region ten uznaje się za część regionu metropolitalnego. W statystykach europejskich granice regionów metropolitalnych zblizone są do podregionów NTS 3 (Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych), czyli grup powiatów.

E. Zuzańska-Żyśko, *Obszary metropolitalne w statystyce europejskiej*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Geographica Socio-oeconomica” 2015, nr 22, s. 10–19.

Kolejna uchwała lokalna wskazuje, że aglomeracja krakowska obejmuje miejscowości:

- Miasto Kraków;
- na terenie gminy Biskupice: Tomaszkowice, Przebieczany, Bodzanów, Biskupice – część;
- na terenie gminy Kocmyrzów-Luborzyca: Baranówka – część, Dojazdów, Kocmyrzów – część, Krzysztoforzyce – część, Luborzyca – część, Maciejowice – część, Prusy, Sulechów – część, Wysiołek Luborzycki – część, Zastów – część;
- na terenie gminy Michałowice: Raciborowice – część, Kończyce – część, Książniczki – część, Młodziejowice – część, Michałowice – część, Masłomiąca – część;
- na terenie gminy Świątniki Górne: Wrząsowice, Ochojno, Rzeszotary – część, Świątniki Górne – część;
- na terenie gminy Wieliczka: Wieliczka, Węgrzce Wielkie, Mała Wieś, Czarnochowice, Chorągwica, Kokotów, Lednica Górna, Mietniów, Rożnowa, Śledziejowice, Zabawa, Grabie, Brzegi, Sułków, Strumiany, Pawlikowice, Koźmice Wielkie – część, Golkowice, Podstolice – część, Sygneczów, Grabówki, Siercza;
- na terenie gminy Wielka Wieś: Modlniczka, Modlnica – część, Tomaszowice – część;
- na terenie gminy Zabierzów: Bolechowice – część, Brzezie – część, Karniowice – część, Kobylany – część, Kochanów – część, Rząska – część, Szczyglice – część, Ujazd – część, Więckowice – część, Zabierzów – część, Zelków – część;
- na terenie gminy Zielonki: Batowice, Bibice – część, Bosutów-Boleń – część, Brzozówka, Dziekanowice, Garlica Duchowna – część, Garlica Murowana, Garliczka, Grębynice, Januszowice – część, Korzkiew, Owczary, Pękowice, Przybysławice, Trojanowice, Węgrzce, Wola Zachariaszowska – część, Zielonki – część²⁵¹.

W 2018 r. (w porównaniu z wprowadzoną w 2016 r. uchwałą) do powyższej listy dodano Biskupice, dołączono w całości miejscowość Owczary oraz usunięto część miejscowości: Kończyce, Bolechowice, Brzezie, Karniowice, Kobylany, Kochanów, Rząska, Szczyglice, Ujazd, Więckowice, Zabierzów i Zelków²⁵².

W 2019 r. Urząd Statystyczny w Krakowie opracował dokument *Krakowski Obszar Metropolitalny w latach 2014–2018*, którego zapisy wskazują, że na dzień 31 grudnia 2018 r.

²⁵¹ Uchwała nr CVII/2770/18 Rady Miasta Krakowa z 5 lipca 2018 r. w sprawie zmiany uchwały nr XXIX/415/16 Sejmiku Województwa Małopolskiego z 28 października 2016 r. w sprawie wyznaczenia aglomeracji Kraków (Dz.Urz. Woj. Małopolskiego 2018, poz. 5243).

²⁵² Uchwała nr CVII/2770/18 Rady Miasta Krakowa z 5 lipca 2018 r. w sprawie zmiany uchwały nr XXIX/415/16 Sejmiku Województwa Małopolskiego z 28 października 2016 r. w sprawie wyznaczenia aglomeracji Kraków (Dz.Urz. Woj. Małopolskiego 2018, poz. 5243).

do Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego zaliczyć można było gminy: Kraków, znajdujące się w powiecie krakowskim – Czernichów, Igołomia-Wawrzeńczyce, Jerzmanowice-Przequina, Kocmyrzów-Luborzyca, Krzeszowice, Liszki, Michałowice, Mogilany, Skawina, Świątniki Górne, Wielka Wieś, Zabierzów, Zielonki, oraz w powiecie wielickim – Biskupice, Niepołomice, Wieliczka²⁵³.

Zupełnie inaczej obszar aglomeracji krakowskiej wyznacza załącznik nr 2 do uchwały nr XXV/373/20 Sejmiku Województwa Małopolskiego z 28 września 2020 r.²⁵⁴ w sprawie Programu ochrony powietrza dla województwa małopolskiego, zatytułowanego *Małopolska w zdrowej atmosferze*. W tym dokumencie aglomerację krakowską stanowi samo miasto na prawach powiatu – Kraków²⁵⁵.

Z kolei uchwała nr XLVIII/1318/20 Rady Miasta Krakowa z 18 listopada 2020 r. w sprawie wyznaczenia obszaru i granic aglomeracji Kraków wskazuje, że obszar aglomeracji obejmuje:

- Miasto Kraków – część, miasto na prawach powiatu;
- na terenie gminy Kocmyrzów-Luborzyca (powiat krakowski): Zastów, Prusy, Dojazdów, Krzysztoforzyce;
- na terenie gminy Michałowice (powiat krakowski): Raciborowice, Kończyce, Książniczki, Młodziejowice, Michałowice, Masłomiąca;
- na terenie gminy Świątniki Górne (powiat krakowski): Wrząsowice, Ochojno, Rzeszotary – część, Świątniki Górne – część;
- na terenie gminy Wieliczka (powiat wielicki): Wieliczka, Węgrzce Wielkie, Mała Wieś, Czarnochowice, Chorągiewka, Kokotów, Lednica Górna, Mietniów, Rożnowa, Śledziejowice, Zabawa, Grabie, Brzegi, Sulków, Strumiany, Pawlikowice, Koźmice Wielkie – część, Golkowice, Podstolice – część, Sygnezów, Grabówki, Siercza;
- na terenie gminy Wielka Wieś (powiat krakowski): Modlniczka, Modlnica, Tomaszowice;

²⁵³ *Krakowski Obszar Metropolitalny w latach 2014–2018*, Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków 2019, s. 13.

²⁵⁴ *Uchwała nr XXV/373/20 Sejmiku Województwa Małopolskiego z 28 września 2020 r. w sprawie Programu ochrony powietrza dla województwa małopolskiego* (Dz.Urz. Woj. Małopolskiego 2020, poz. 6337), s. 12, https://powietrze.malopolska.pl/wp-content/uploads/2020/10/POP2020_Program.pdf (dostęp 14.06.2024).

²⁵⁵ Podobnie zdefiniowano aglomerację krakowską w rozporządzeniu Ministra Środowiska z 2 sierpnia 2012 r. w sprawie stref, w których dokonuje się oceny jakości powietrza. *Rozporządzenie Ministra Środowiska z 2 sierpnia 2012 r. w sprawie stref, w których dokonuje się oceny jakości powietrza* (Dz.U. 2012, poz. 914), <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/strefy-w-ktorych-dokonuje-sie-oceny-jakosci-powietrza-17904473> (dostęp 20.09.2021).

- na terenie gminy Zabierzów (powiat krakowski): Bolechowice, Brzezcie, Karniowice, Kobylany,
- Kochanów, Rząska, Szczyglice, Ujazd, Więckowice, Zabierzów;
- na terenie gminy Zielonki (powiat krakowski): Batowice, Bibice, Bosutów, Boleń, Brzozówka, Dziekanowice, Garlica Duchowna, Garlica Murowana, Garliczka, Grębynice, Januszowice, Korzkiew, Owczary, Pękowice, Przybysławice, Trojanowice, Węgrzce, Wola Zachariaszowska, Zielonki (wraz z osiedlem Łokietka)²⁵⁶.

Jak wskazano w dokumencie, powierzchnia aglomeracji odpowiada w większości powiatowi: miasto Kraków, krakowskiemu, wielickiemu²⁵⁷.

Dzięki wskazanym delimitacjom aglomeracji krakowskiej można zauważyć dużą różnorodność w doborze rejonów, mimo to podziały cechuje wykorzystanie punktów wspólnych – dołączanie tych samych obszarów. W dalszych rozdziałach w celu ujednoczenia posługiwać się będą klasyfikacją aglomeracji krakowskiej jako obszarów miasta Kraków oraz powiatów: krakowskiego oraz wielickiego. Wybrany obszar, według mnie, najbardziej oddaje sens omówionych wcześniej definicji.

W aglomeracji krakowskiej, jak sama nazwa wskazuje, dominuje miasto Kraków, w którym od dłuższego czasu zauważyć można rozwijającą się sieć przedmieść i strefy podmiejskiej (w układzie pasmowo-węzłowym²⁵⁸). Obszary te są coraz mocniej zaludniane i pełnią w dużej mierze funkcje mieszkaniowe (związane z migracjami wahadłowymi – dojazdami do pracy), a także turystyczno-rekreacyjne. Centralne miejsce tej aglomeracji – Kraków, stanowi ważny punktem na mapie Polski, jest wielofunkcyjnym ośrodkiem miejskim. Pełni ważną rolę w rozwoju nauki, kultury i gospodarki (szczególnie na myśl nasuwa się kombinat górniczo-hutniczy zlokalizowany w dzielnicy Nowa Huta). Miasto wyróżnia się pod względem historycznym, ma specyficzną zabudowę z licznymi zabytkami (w tym umieszczonymi na liście światowego dziedzictwa UNESCO)²⁵⁹.

²⁵⁶ Uchwała nr XLVIII/1318/20 Rady Miasta Krakowa z 18 listopada 2020 r. w sprawie wyznaczenia obszaru i granic aglomeracji Kraków (Dz.Urz. Woj. Małopolskiego 2020, poz. 7326), art. 1.

²⁵⁷ Obszar ten na koniec 2020 r. zamieszkiwało łącznie 1 192 057 osób (miasto Kraków – 779 966, powiat krakowski – 281 440, powiat wielicki – 130 651), powierzchnia łączna to z kolei 1969 km² (miasto Kraków – 327 km², powiat krakowski – 1231 km², powiat wielicki – 411 km²). Wskazany obszar stanowi znaczącą część powierzchni (15 183 km²) oraz zaludnienia (ok. 3,410 mln osób) całego województwa małopolskiego, składającego się z 19 powiatów i 3 miast na prawach powiatu.

²⁵⁸ Układ pasmowo-węzłowy – rozbudowywanie się miast wzdłuż ciągów komunikacyjnych, a także rozwijanie obszarów, które stanowią centra powiązań i wymiany między większym miastem lub grupą miast a otaczającymi je obszarami. W tych regionach zachodzi stała wymiana mieszkańców, dóbr, usług i informacji. To miejsca, gdzie powiązania są silne i wpływają na rozwój gospodarczy i społeczny.

²⁵⁹ J. J. Parysek, *Agglomeracje miejskie w Polsce...*, dz. cyt., s. 37.

Biorąc pod uwagę Kraków oraz najbliższe otoczenie miasta, należy wskazać, że obszar nacechowany jest dużą dynamiką procesów urbanizacyjnych, uwidoczniono silnie powiązanie z miejskim (krakowskim) rynkiem pracy. Obszary przynależące do aglomeracji krakowskiej częściowo przyjmują wspólne rozwiązania dotyczące elementów sieciowych infrastruktury technicznej (jednak rozwój tych obszarów względem stolicy regionu nie jest implementowany równomiernie)²⁶⁰.

Opisując aglomerację krakowską, należy wspomnieć o Krakowskim Obszarze Przemysłowym (KOP), który zaczął rozwijać się w okresie przedwojennym m.in. poprzez Zakłady Sodowe „Solvay” oraz Zakłady Chemiczne „Bonarka”²⁶¹. W okresie pozimnowojennym znaczącą inwestycją pozostawała Huta im. Lenina (obecnie im. T. Sendzimira). Obszar KOP skupiony jest dziś przede wszystkim na sektorze wysokich technologii, bankowości, produkcji spożywczej czy przemyśle tytoniowym. Jeżeli chodzi o tradycyjne gałęzi przemysłu, należy wymienić m.in. przemysł hutniczy (żelaza i stali), elektromaszynowy (dla górnictwa i hutnictwa, maszyny budowlane) i chemiczny (produkcja sody, leków oraz wyrobów gumowych). Głównymi ośrodkami KOP pozostają: Kraków, Skawina, Wieliczka czy Bochnia i Myślenice. Znaczący problem dotyczący KOP od lat stanowi zanieczyszczenie powietrza i występowanie smogu, co jest spowodowane położeniem w niecce oraz emisją zanieczyszczeń z pobliskich zakładów przemysłowych. Powyższe problemy prowadzą do wielu dolegliwości zdrowotnych wśród mieszkańców oraz zanieczyszczeń gleb czy wód, co przekłada się negatywnie na rolnictwo²⁶². Wymieniona charakterystyka wskazuje, że można uznać tę aglomerację jako miejsko-przemysłową, której ludność w zdecydowanej większości utrzymuje się z zawodów pozarolniczych²⁶³.

Przez wskazany obszar aglomeracji krakowskiej przebiegają ważne połączenia komunikacyjne: autostrada A4 (Jędrzychowice – Korczowa), droga ekspresowa S7 (Gdańsk – Rabka-Zdrój – w budowie), drogi krajowe (m.in. numer: 7, 44, 52, 75, 79, 94) oraz wojewódzkie (m.in. numer: 776, 780, 794, 964, 965, 966). Na tym obszarze występuje wiele mostów i kładek, szczególnie w Krakowie na rzece Wiśle i jej dopływach²⁶⁴. Główne

²⁶⁰ P. Serafin, A. Woźniak, B. Zawilińska, *Problemy delimitacji obszarów metropolitalnych...*, dz. cyt., s. 35.

²⁶¹ Rozwój przemysłu utrudniony był przez prowadzoną politykę rządu wiedeńskiego. Ówczesna Galicja miała stanowić zaplecze surowcowe oraz rynek zbytu dla przemysłu austriackiego.

R. Kotewicz, *Z dziejów przemysłu Krakowa w latach 1918–1939*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1981, s. 288.

²⁶² *Program ochrony powietrza dla województwa małopolskiego. Małopolska w zdrowej atmosferze*, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków 2020, s. 12, 15–16, 56.

²⁶³ Zob. *Agglomeracja miejsko-przemysłowa*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/aglomeracja-miejsko-przemyslowa;3866321.html> (dostęp 23.06.2024).

²⁶⁴ Nad korytem Wisły w Krakowie funkcjonuje 17 mostów drogowych, 3 kolejowe oraz 2 kładki pieszo-rowerowe.

połączenia węzłów kolejowych (jako jedne z większych w Polsce) odchodzą z dworców kolejowych miasta Kraków, w szczególności z Dworca Głównego, uwzględniają również połączenia międzynarodowe z Wiedniem, Pragą, Budapesztem czy Lwowem. Nie można jednak zapomnieć o rozbudowanym systemie połączeń w ramach Szybkiej Kolei Aglomeracyjnej (SKA), które obsługiwane są przez Koleje Małopolskie i Polregio²⁶⁵. W ramach tworzenia i rozbudowy SKA zmodernizowano wiele obiektów infrastruktury kolejowej i zakupiono tabor przewozowy. Obecnie SKA zapewnia połączenia z Krakowa (z różnych stacji) do: lotniska Kraków-Balice, Trzebini, Oświęcimia, Tarnowa, Wieliczki, Skawiny oraz Sędziszowa (woj. świętokrzyskie)²⁶⁶.

Przemieszczanie umożliwia również Międzynarodowy Port Lotniczy im. Jana Pawła II Kraków-Balice, który znajduje się ok. 15 km od ścisłego centrum Krakowa, jest drugim co do ruchliwości lotniskiem w Polsce i jest sukcesywnie rozbudowywany. Przed pandemią port oferował połączenia do ponad 100 lokalizacji. Liczba lotów w ostatnich latach (do końca 2019 r.) wzrastała, ale była zależna od sezonu letniego i zimowego. W 2019 r. lotnisko w Balicach obsłużyło ponad 8 mln 410 tys. osób, co oznaczało wzrost o 24% względem roku 2018. W tym czasie oferowano połączenia 24 przewoźników do 114 portów lotniczych w 32 krajach. Z kolei w 2020 r. ze względu na panującą pandemię COVID-19 z lotniska w Balicach skorzystało tylko 2 mln 593 tys. osób²⁶⁷.

Jak wspomniano, aglomeracja krakowska jest też jednym z największych ośrodków turystycznych w Polsce. Ocenia się, że Kraków i okolice rokrocznie (przed pandemią) odwiedzało ok. 13–14 mln osób²⁶⁸. Wśród nich ok. 3 mln stanowili turyści zagraniczni. Jest to także ważny ośrodek akademicki w Polsce. Przyjmuje się, że w latach 2018–2020 co roku w Krakowie kształciło się po 130–135 tys. osób, w tym ok. 8 tys. stanowili cudzoziemcy²⁶⁹. Studenci podejmują naukę na uczelniach uznawanych w kraju i za granicą, takich jak: Uniwersytet Jagielloński, Akademia Górniczo-Hutnicza, Politechnika Krakowska, Akademia Wychowania Fizycznego, Uniwersytet Ekonomiczny, Uniwersytet Komisji Edukacji

²⁶⁵ Pierwsza linia SKA, między Krakowem a Wieliczką Rynek-Kopalnia, została uruchomiona w 2014 r. W ramach rozwoju ww. projektu wybudowano łącznicę Kraków Zabłocie – Kraków Bonarka, która pozwoliła odciążać Dworzec Główny i ominąć stację Kraków Płaszów.

²⁶⁶ *Koleje Małopolskie*, <https://kolejemalopolskie.com.pl/> (dostęp 23.06.2024).

²⁶⁷ *Mapa połączeń regularnych*, <https://www.krakowairport.pl/pl/pasazer,c70/informacje-o-lotach,c71/mapa-polaczen-regularnych,a180.html> (dostęp 26.06.2020).

²⁶⁸ W 2017 r. była to liczba 12,9 mln osób, w 2018 r. zarejestrowano 13,5 mln turystów, a w 2019 r. ok. 14 mln.

²⁶⁹ *Szkolnictwo wyższe w województwie małopolskim w roku akademickim 2020/2021*, <https://krakow.stat.gov.pl/opracowania-biezace/informacje-sygnalne/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-w-województwie-malopolskim-w-roku-akademickim-20202021,1,17.html> (dostęp 23.06.2024).

Narodowej, Uniwersytet Papieski, Uniwersytet Rolniczy, Akademia Sztuk Pięknych, oraz wielu innych, w tym na uczelniach niepublicznych.

Aglomeracja krakowska jest zamieszkiwana przez przedstawicieli różnych mniejszości narodowych (takich jak: Ukraińcy, Białorusini, Rosjanie, Czesi, Litwini, Niemcy, Ormianie, Żydzi) oraz mniejszości etnicznych (m.in. Tatarzy, Romowie, Karaimi, Łemkowie)²⁷⁰. Ważną kwestię stanowi związana z tym różnorodność wyznań religijnych. Kościół katolicki funkcjonuje w obrządkach: rzymskokatolickim, greckokatolickim i ormiańskim. Na wskazanym obszarze zamieszkują także osoby wyznające m.in. prawosławie, protestantyzm, judaizm, buddyzm czy islam oraz Świadkowie Jehowy²⁷¹. Ciekawostką jest to, że w Krakowie znajduje się aż 136 kościołów rzymskokatolickich. Dołączając do tego kaplice oraz kościoły i budowle innych wyznań, można mówić o łącznej liczbie ok. 360 świątyń²⁷².

2.4. Aglomeracja łódzka

Aglomeracja łódzka to aglomeracja monocentryczna, położona w środkowej części województwa łódzkiego. Miastem centralnym jest Łódź²⁷³. Na szybką rozbudowę tej aglomeracji wpłynął rozwijający się dynamicznie na przełomie XIX i XX w. przemysł włókienniczy. Przemysł ten uruchomił także proces urbanizacji, za którym nie nadążało budownictwo bazy materialnej ówczesnych miast²⁷⁴.

O aglomeracji łódzkiej pisała w 1974 r. Halina Mortimer-Szymczak. Według klasyfikacji obszar ten uznawany był za trzecią lub czwartą aglomerację w Polsce²⁷⁵ pod względem liczby mieszkańców. Przy ocenie pod uwagę brano m.in. gęstość zaludnienia, udział zatrudnienia mieszkańców poza strefą rolniczą, udział zatrudnienia w przemyśle, migracje związane z dojazdami do pracy, wskaźnik intensywności zabudowy mieszkaniowej, ilość linii kolejowych (w km). Autorka wskazuje, że na tę klasyfikację wpływał bezpośrednio fakt, że aglomeracja łódzka zajmowała stosunkowo niewielką powierzchnię – 587 km², przy jednoczesnej wysokiej liczbie ludności – 905 tys. mieszkańców. Gęstość zaludnienia wynosiła

²⁷⁰ *Mniejszości narodowe i etniczne*,

http://www.malopolska.uw.gov.pl/default.aspx?page=informacje_mniejszosci_narodowe (18.06.2020).

²⁷¹ *Wyznania religijne, stowarzyszenia narodowościowe i etniczne w Polsce 2009–2011*, P. Ciecieląg, M. Haponiuk (red.), GUS, Warszawa 2013, s. 80–135.

²⁷² R. Mistrz, *Sprawdź, ile jest kościołów w Krakowie*, <https://krakowart.pl/sprawdz-ile-jest-kosciolow-w-krakowie> (19.06.2020).

²⁷³ Łódź uzyskała prawa miejskie 29 lipca 1423 r.

²⁷⁴ J. J. Parysek, *Agglomeracje miejskie w Polsce...*, dz. cyt., s. 36, 37.

²⁷⁵ Już w tamtych latach autorka sugerowała, że aglomeracja ta stawiana jest zamiennie na 3 i 4 miejscu wraz z aglomeracją krakowską. Tak samo jak obecnie na 1 i 2 miejscu plasowały się Górnośląski Okręg Przemysłowy (aglomeracja katowicka) oraz aglomeracja warszawska.

więc 1586 os./km². W samej tylko Łodzi mieszkało 740 tys. osób²⁷⁶. Halina Mortimer-Szymczak określiła Łódź jako obszar centralny – rdzeń wskazanego zespołu miejskiego. Wokół Łodzi w tym czasie sukcesywnie rozbudowywała się aglomeracja, szczególnie wzdłuż linii kolejowych, dróg publicznych oraz linii tramwajowych. Na obszarze aglomeracji znajdowały się i znajdują obecnie: parki, lasy, uprawy podmiejskie – tereny rolnicze, zwarta zabudowa mieszkaniowa i usługowa. Powierzchnia Łodzi stanowiła ok. 60% powierzchni całej aglomeracji. Ludność zamieszkująca Łódzką Aglomerację Miejską (ŁAM) zatrudniona była w 85% na obszarach pozarolniczych. Pod względem udziału zatrudnienia w przemyśle ŁAM zajmowała trzecie miejsce w Polsce, jednak po uwzględnieniu zatrudnienia na tym obszarze w przeliczeniu na 1000 mieszkańców znacząco wysuwała się na pierwsze miejsce. Można zauważyć, że w tamtych czasach na małym obszarze aglomeracji występowała znaczna koncentracja przemysłu²⁷⁷. Przyrost zatrudnienia był jednak bardzo niski, co w dużej mierze wynikało z wyjazdów mieszkańców na ziemie zachodnie i północ Polski. W opracowaniu H. Mortimer-Szymczak uwzględniła potrzebę rozbudowy innych gałęzi i branż²⁷⁸. Autorka wskazuje, że aglomeracja łódzka spełnia funkcje usługowe, kulturalne, oświatowe, administracyjne oraz naukowe, tym samym wpisując się w kryteria przyjęte dla aglomeracji.

Wpływ na rozwój aglomeracji miały jeszcze XIX-wieczne przemiany związane z powstawaniem, rozwojem i rozrastaniem się miast – w 1816 r. Ozorków otrzymał prawa miasta (prywatnego). Kolejno prawa miejskie otrzymały: w 1822 r. Aleksandrów, w 1825 r. Zduńska Wola, a w 1830 r. Konstantynów. W 1821 r. sporządzono plan zabudowy Łodzi jako miasta fabrycznego. W następnych latach powstawały kolejne ośrodki przemysłowe. Łódź przyciągała uwagę Europy jako miasto wchodzące w kapitalizm, specjalnie uformowane dla potrzeb dużych zakładów. Podstawowymi wyrobami w okolicznych miastach były płótna i sukno. Wytwórstwo i wysuwanie się funkcji produkcyjnych miasta bazowało na przemyśle włókienniczym²⁷⁹.

Na początku XIX w. Łódź pozostawała miastem dużym powierzchniowo z małą liczbą ludności. W 1821 r. było to 799 osób, a już kilka lat później, w 1830 r., liczba mieszkańców wynosiła ponad 5 razy tyle – 4343, z kolei w 1905 r. było to 344 tys. osób²⁸⁰. W pierwszych

²⁷⁶ Są to dane na koniec 1973 r., z kolei dane z grudnia 1978 r. wskazują, że w samej Łodzi mieszkało 825,2 tys. osób.

²⁷⁷ Według H. Mortimer-Szymczak ŁAM inaczej określana jest jako aglomeracja miejsko-przemysłowa.

²⁷⁸ H. Mortimer-Szymczak, *Łódzka aglomeracja miejska...*, dz. cyt., s. 7–9.

²⁷⁹ Tamże, s. 12–13.

²⁸⁰ M. Barwiński, *Rozwój przestrzenny oraz przemiany funkcjonalne i społeczne Łodzi – uwarunkowania geograficzno-polityczne*, s. 7, 9, <https://www.gov.pl/attachment/b3ec8a88-7c97-42ff-8141-d7d51c269607> (dostęp 23.06.2024).

dekadach XX w. fabryki w mieście zajmowały ok. 25% ogólnego obszaru miasta²⁸¹. Mimo początkowego obrania właściwego planu zagospodarowania miasta wraz ze wzrostem produkcji i rozbudową nowych fabryk proces urbanizacyjny postępował chaotycznie²⁸². Zbiegło się to też w czasie z zaniedbaniami ówczesnej administracji państwowej oraz z brakami technicznymi w mieście²⁸³.

W 1930 r. rozpoczęto pracę nad planem Łódzkiego Okręgu Przemysłowego (w czasie II wojny światowej nastąpił jednak zastój inwestycyjny²⁸⁴). W latach 50. XX w. zaprojektowano plan regionalnego Łódzkiego Zespołu Miejskiego. Uznano, że do najważniejszych problemów ŁAM należą przestarzałe, zaniedbane budynki (mieszkalne, komunalne) i fabryki oraz jednostronna struktura przemysłu i zatrudnienia. Trudności sprawiało także bieżące zaopatrzenie w wodę²⁸⁵. Mimo wielu przeciwności po wojnie nadal uznawano obszar aglomeracji łódzkiej jako centrum przemysłu odzieżowego i włókienniczego zarówno w skali kraju, jak i w Europie. Dodatkowo patrząc perspektywicznie, w latach 70. XX w. brano pod uwagę i otwierano się na inne rodzaje przemysłu, m.in. elektrotechniczny, metalowy, maszynowy, środków transportu i chemiczny. Za cel nadrzędny uznano unowocześnianie fabryk, procesów produkcyjnych i technologicznych. Produkcję nastawiono też na włókna sztuczne, przemysł odzieżowy oraz inne przemysły lekkie.

Według H. Mortimer-Szymczak w latach 70. XX w. do aglomeracji łódzkiej zaliczyć można było miasta: Pabianice, Rudę Pabianicką (obecnie część Łodzi), Zgierz, Ozorków, Aleksandrów i Konstantynów. Przy czym Łódź była bezpośrednio złączona z miastami Zgierz, Aleksandrów, Konstantynów. W swojej pracy autorka określa fazę rozwojową aglomeracji jako punktową, która odpowiada rozwojowi konkretnych miast²⁸⁶.

²⁸¹ Największe ówczesne zakłady przemysłowe to fabryki Scheiblera i Grohmana. Zakłady zajmowały obszar ponad 500 ha i zatrudniały (w 1913 r.) ok. 11 tys. pracowników.

L. Skrzydło, *Rody fabrykanckie*, Oficyna Bibliofilów, Łódź 1999, s. 36–37.

²⁸² H. Mortimer-Szymczak, *Łódzka aglomeracja miejska...*, dz. cyt., s. 14–15.

²⁸³ Szczególnie uwidoczniło się w czasie powstawania przedmieść. Za przykład szczególnie niewłaściwego zagospodarowania można podać dzielnicę Bałuty, która ówczesnie traktowana była jako niechlubny przykład zaniedbania, nędzy i bezmyślności budowlanej.

²⁸⁴ Zarówno pierwsza, jak i druga wojna szczególnie dotknęły mieszkańców Łodzi. Po I wojnie straty szacowano na 390 mln rubli (1,8 mln zł powojennych). Po II wojnie z kolei zniszczonych zostało: 309 zakładów (z łącznej liczby 789), 42% urządzeń technicznych przemysłu łódzkiego oraz ok. 20% zasobów mieszkaniowych Łodzi. *Od startu po perspektywę (łódzka aglomeracja w 35-leciu PRL)*, Łódzki Ośrodek Kształcenia Ideologicznego KŁ PZPR, Łódź 1979, s. 12, 15–16.

²⁸⁵ W kanalizację wyposażonych było 20% mieszkańców Łodzi, zaś w wodociągi tylko 10%. Był to bardzo niski wskaźnik w porównaniu z innymi polskimi miastami.

Od startu po perspektywę..., dz. cyt., s. 15.

H. Mortimer-Szymczak, *Łódzka aglomeracja miejska...*, dz. cyt., s. 16.

²⁸⁶ H. Mortimer-Szymczak, *Łódzka aglomeracja miejska...*, dz. cyt., s. 16, 19.

Analizując różne koncepcje aglomeracji, można wskazać, że aglomeracja (określana również jako forma osadnictwa wielkomiejskiego) uwzględnia przede wszystkim obszar miasta Łodzi, który zaliczany jest w Polsce do miast wielkich. Biorąc pod uwagę podział administracyjny kraju, Łódź pozostaje samodzielną jednostką wojewódzką, a jednocześnie stanowi rdzeń i centrum regionu. Aglomerację łódzką, tak jak aglomerację krakowską, można określić jako aglomerację miejsko-przemysłową, która jako szersze pojęcie dotyczy miasta Łódź wraz z pobliskimi terenami zurbanizowanymi oraz dodatkowo ośrodkami węzłowymi w postaci miast satelickich uzupełniających układ pasmowy. Analizując pojęcie aglomeracji miejskiej w szerokim ujęciu, można uznać, że w skład ŁAM wchodzi obszary wpisujące się w powyżej opisane pojęcia, dodatkowo można zaliczyć do niej dalej położone tereny zurbanizowane, tereny urbanizujące się oraz wybrane tereny rolne i rekreacyjne. Uznaje się, że terytorium aglomeracji łódzkiej rozciąga się na ok. 2980 km². Jest to obszar zwarty, na którym mieści się 27 gmin i 13 miast: Łódź, Pabianice, Zgierz, Zduńska Wola, Łask, Koluszki, Brzeziny, Tuszyn, Głowno, Stryków, Ozorków, Aleksandrów i Konstantynów. Jak wskazuje H. Mortimer-Szymczak, miasta te pełnią dominujące funkcje – przemysłową (Łódź, Pabianice, Zgierz, Konstantynów, Aleksandrów, Ozorków, Zduńska Wola, Głowno) i komunikacyjną (Koluszki), pozostałe miasta spełniają funkcje złożone²⁸⁷. Wskazany obszar centralny – miasto Łódź – odznaczał się:

- gęstością zaludnienia o wiele wyższą (wielokrotnie) od wartości średniej krajowej (o ok. 24 razy);
- znacznie wyższym od średniej krajowej (o ok. 3 razy) wskaźnikiem zatrudnienia w przemyśle na 1000 mieszkańców;
- większą o ok. 30% od średniej krajowej gęstością zaludnienia w miastach²⁸⁸.

W 1970 r. na obszarze ŁAM zamieszkiwało ponad 1 mln 200 tys. osób. Prócz Łodzi wyznaczono trzy duże miasta – powyżej 30 tys. mieszkańców (Pabianice, Zduńska Wola, Zgierz), miasta średniej wielkości – powyżej 10 tys. mieszkańców (Aleksandrów, Koluszki, Konstantynów, Łask, Rawa Mazowiecka), średnie i małe miasta z umiarkowanym rozwojem (Brzeziny, Głowno, Ozorków, Tuszyn, Stryków)²⁸⁹.

Przewidywano też i rozpisywano plany dotyczące możliwości rozwoju aglomeracji łódzkiej w kolejnych latach jej funkcjonowania. Pochodzące z Komitetu Badań i Prognoz „Polska 2000” PAN plany do 2000 r. zakładały, że ŁAM będzie obejmować ok. 3 tys. km²,

²⁸⁷ Obecnie funkcje te w znaczącej mierze zostały zachowane.

²⁸⁸ H. Mortimer-Szymczak, *Łódzka aglomeracja miejska...*, dz. cyt., s. 21–22.

²⁸⁹ Tamże, s. 23.

a liczba ludności wyniesie 1,6 mln²⁹⁰. Według przewidywań rozwój aglomeracji miał zwracać się w stronę Koluszek, Zduńskiej Woli i Ozorkowa (układ pasmowo-węzłowy), zaś przemysł miał rozwijać się w kierunku przemysłu włókienniczego, odzieżowego i elektromaszynowego ze specjalnością maszyn włókienniczych, obrabiarek i aparatów elektrycznych. Postępująca mechanizacja i automatyzacja produkcji miała spowodować spadek zatrudnienia w przemyśle, z kolei zauważalny powinien być wzrost zatrudnienia w usługach i placówkach naukowo-badawczych czy szkoleniowych. Wskazywano na rozszerzenie funkcji kulturalno-naukowych (szczególnie w Łodzi). Rolnictwo ukazywano jako wyspecjalizowany i zintensyfikowany, dział gospodarki, przeznaczony wyłącznie dla zaspokojenia potrzeb żywieniowych Łodzi i innych miast aglomeracji. Zakładano też rozwój dalszej urbanizacji – planowano zmiany administracyjne i przewidywano, że Łódź może pochłonąć Zgierz, Pabianice, Aleksandrów, Konstantynów²⁹¹. Plany te w większości nie pokrywają się z obecnym stanem aglomeracji łódzkiej, która w zdecydowanie mniejszym stopniu kojarzona jest z przemysłem włókienniczym i mimo zwiększonej urbanizacji nie wchłonęła wyżej wymienionych miast. Do zdecydowanego rozwoju doszło natomiast na polu kulturalno-naukowym. W Łodzi funkcjonuje kilkanaście uczelni państwowych i niepublicznych. Wśród uczelni państwowych wymienić można m.in. Uniwersytet Łódzki, Politechnikę Łódzką, Uniwersytet Medyczny czy Państwową Wyższą Szkołę Filmową Telewizyjną i Teatralną im. Leona Schillera. Zwłaszcza w Łodzi widoczne są rozkwit, przebudowa i rewitalizacja starych kamienic czy dawnych fabryk.

Obecnie przez obszar aglomeracji łódzkiej przebiegają ważne szlaki komunikacyjne. Można wymienić takie drogi jak:

- autostrady – A1 (przebiegająca od Trójmiasta aż do granicy z Czechami w miejscowości Gorzyczki) oraz A2 (biegnącej od granicy z Niemcami – począwszy od Świecka, przez Poznań, Warszawę, a kończąc w okolicy miejscowości Kałuszyn²⁹²);
- drogi ekspresowe – S8 (Wrocław-Białystok), S14 (Zachodnia Obwodnica Łodzi);
- drogi krajowe: 12, 14, 71, 72, 91;
- drogi wojewódzkie – np. 469, 482, 485, 702, 704, 708, 710, 713, 715, 716.

Agglomeracja łódzka, ale także całe województwo łódzkie, może poszczycić się bardzo dobrymi połączeniami kolejowymi. Duże znaczenie dla regionu mają połączenia realizowane

²⁹⁰ Tamże, s. 38–40.

²⁹¹ Tamże, s. 38–40.

²⁹² Docelowo autostrada A1 ma zostać doprowadzona do miejscowości Kukuryki znajdującej się przy granicy z Białorusią.

przez Łódzką Kolej Aglomeracyjną (ŁKA)²⁹³. W ramach programu odbudowy kolei aglomeracyjnej w ostatnich latach zauważalny był znaczący wzrost modernizacji infrastruktury kolejowej (stacji, przystanków, dworców), wymiany torów, a także taboru przewozowego w postaci nowych pociągów. Podpisano także wiele nowych umów mających na celu zacieśnienie współpracy z innymi przewoźnikami autobusowymi, tramwajowymi, a w szczególności kolejowymi. Aglomeracja łódzka położona jest w centrum Polski, co zapewnia jej większe możliwości współpracy z innymi aglomeracjami. Ze względu na krzyżowanie się w tym miejscu licznych szlaków komunikacyjnych, krajowych i zagranicznych przez obszar aglomeracji przebiegają przewozy tranzytowe²⁹⁴. W Łodzi usytuowany jest Port Lotniczy im. Władysława Reymonta, znajduje się 6 km od ścisłego centrum. W 2012 r. otwarto trzeci terminal, który umożliwił prowadzenie większej liczby operacji lotniczych. Lotnisko w Łodzi zapewnia możliwość podróży do wielu miejsc w Europie (loty bezpośrednie m.in. do Wielkiej Brytanii, Irlandii, Belgii, Hiszpanii, Włoch oraz czarterowe do Bułgarii, Grecji oraz Turcji)²⁹⁵. W samym 2019 r. lotnisko zanotowało ogólny ruch pasażerski na poziomie 241 tys. Tendencja ta na przestrzeni lat była zmienna. Największy ogólny ruch pasażerski miał miejsce w 2012 r. i wyniósł blisko 463 tys., z kolei najmniej, bo jedynie 69 tys. pasażerów przypadło na rok 2021 (duże znaczenie miały w tym względzie ograniczenia związane z rozprzestrzeniającą się epidemią)²⁹⁶. W aglomeracji łódzkiej rokrocznie (nie wliczając okresu panującej pandemii COVID-19) wzrasta liczba przybywających turystów, w 2018 r. po raz pierwszy przekroczyła ona milion osób²⁹⁷. Z porównania danych dotyczących udzielonych noclegów w całym województwie łódzkim wynika, że w 2020 r. udzielono ich ponad 1 mln 352 tys., a w 2021 r. – 1 mln 594 tys. W obu przypadkach liczba noclegów udzielonych turystom zagranicznym wyniosła 251 tys.²⁹⁸

²⁹³ ŁKA uruchomiła pierwsze połączenia w 2014 r. Obecnie realizuje połączenia m.in. między stacjami kolejowymi w Łodzi a Zgierzem, Kutnem, Łowiczem, Skierniewicami, Warszawą, Radomiem, Drzewicą, Opoczmem, Tomaszowem Mazowieckim, Piotrkowem Trybunalskim, Radomskiem, Pabianicami, Sieradzem, Kaliszem, Ostrowem Wielkopolskim, Poznaniem, Toruniem oraz Włocławkiem.

²⁹⁴ H. Mortimer-Szymczak, *Łódzka aglomeracja miejska...*, dz. cyt., s. 27.

²⁹⁵ Lotnisko to funkcjonowało od 1925 r. do końca lat 50., jednak zostało (prawdopodobnie ze względów politycznych) zamknięte i otwarte ponownie w latach 90. Inaczej znane jako lotnisko Łódź-Lublinek. *Port Lotniczy im. Władysława Reymonta w Łodzi*, <https://www.airport.lodz.pl/> (dostęp 18.09.2021).

²⁹⁶ Dane statystyczne zamieszczone na stronie Portu Lotniczego Łódź wskazują, że decyzją Prezesa Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej od 15 marca do 16 czerwca 2020 r. w wyniku pandemii COVID-19 zawieszono pozostawały wszystkie pasażerskie loty międzynarodowe. Ogólny ruch pasażerski w 2020 r. wyniósł 75 275 osób.

Moje Lotnisko – statystyki, <https://www.lodz-airport.pl/pl/moje-lotnisko/statystyki> (dostęp 06.03.2023).

²⁹⁷ W. Markiewicz, *Milion turystów w Łodzi. I będzie jeszcze więcej*, <https://uml.lodz.pl/aktualnosci/artykul/milion-turystow-w-lodzi-i-bedzie-jeszcze-wiecej-id27833/2019/5/15/> (dostęp 14.09.2021).

²⁹⁸ Do statystyk wliczane są turystyczne obiekty noclegowe, które posiadają co najmniej 10 miejsc noclegowych.

Aglomeracja łódzka, a w szczególności Łódź, jest też ważnym ośrodkiem akademickim w Polsce. Przyjmuje się, że rokrocznie w Łodzi kształcą się ponad 72 tys. studentów (w tym ok. 5 tys. studentów zagranicznych)²⁹⁹.

We współczesnej koncepcji przyjętej w 2005 r. przez P. Swaniewicza i U. Klimską na obszar aglomeracji łódzkiej wyznaczono miasto Łódź oraz przyległe do niej gminy: Aleksandrów Łódzki, Andrespol, Brójce, Dłutów, Dobroń, Głowno (gmina miejska), Ksawerów, Koluszki, Konstantynów Łódzki, Lutomiersk, Nowosolna, Ozorków (gmina miejska), Pabianice (miasto wydzielone Pabianice stanowi gminę miejską, w której swoją siedzibę ma również gmina wiejska), Rzgów, Stryków, Tuszyn, Zgierz (gmina wiejska i miejska, analogicznie jak przy Pabianicach). Przy ustalaniu granic posługiwano się saldem migracji (obejmującym lata 1998–2002), wskaźnikiem gęstości zaludnienia, a także współczynnikiem dotyczącym zatrudnienia i związanym z tym natężeniem dojazdów do pracy³⁰⁰.

Według przyjętej koncepcji J. J. Paryska z 2008 r. należy stwierdzić, że do głównych ośrodków aglomeracji łódzkiej należą takie miasta jak: Aleksandrów Łódzki, Brzeziny, Konstantynów Łódzki, Łódź, Ozorków, Pabianice oraz Zgierz³⁰¹. W ostatnich latach na znaczeniu zyskały także inne miasta, które odgrywają dużą rolę (handlową, transportową) i których w żaden sposób nie można pominąć – są to: Głowno, Koluszki, Rzgów i Stryków. Wszystkie wymienione miasta według danych z 31 grudnia 2019 r. skupiały na swoim obszarze łącznie ok. 914 tys. mieszkańców miast³⁰².

O tym, jakie obszary wchodziły w skład aglomeracji łódzkiej, mówi także uchwała nr XX/304/20 Sejmiku Województwa Łódzkiego z 15 września 2020 r. w sprawie programu ochrony powietrza i planu działań krótkoterminowych dla strefy aglomeracja łódzka. W dokumencie wskazano, że „strefa aglomeracja łódzka stanowi obszar kilku miast: Łódź,

Turystyka w województwie łódzkim w 2021 r., Urząd Statystyczny w Łodzi, <https://lodz.stat.gov.pl/opracowania-biezace/opracowania-sygnalne/sport-turystyka/turystyka-w-województwie-lodzkiem-w-2021-r-,2,17.html> (dostęp 06.03.2023).

²⁹⁹ *Łódzki Informator Gospodarczy 2019*, Biuro Rozwoju Gospodarczego i Współpracy Międzynarodowej, Urząd Miasta Łodzi, s. 4, https://uml.lodz.pl/files/public/dla_biznesu/investlodz/folder_21x21_PL_V_2019__1_.pdf (dostęp 12.09.2021). W roku 1973 studentów studiujących w Łodzi było ok. 25 tys.

H. Mortimer-Szymczak, *Łódzka aglomeracja miejska...*, dz. cyt., s. 27.

³⁰⁰ P. Swaniewicz, U. Klimska, *Spoleczne i polityczne zróżnicowanie aglomeracji w Polsce...*, art. cyt., s. 51, 53–56.

³⁰¹ J. J. Parysek, *Agglomeracje miejskie w Polsce...*, dz. cyt., s. 37, 39.

³⁰² *Województwo małopolskie w liczbach*, <https://www.polskawliczbach.pl/malopolskie> (dostęp 29.08.2021). Według danych GUS na koniec 2019 r. liczba mieszkańców kształtowała się następująco: Łódź – 679 941, Aleksandrów Łódzki – 21 739, Brzeziny – 12 501, Głowno – 14 119, Koluszki – 12 928, Ozorków – 19 311, Konstantynów Łódzki – 18 206, Pabianice – 64 757, Rzgów – 3371, Stryków – 3478, Tuszyn – 7255, Zgierz – 56 190.

Konstantynów Łódzki, Pabianice, Aleksandrów Łódzki i Zgierz³⁰³. Podobnie obszar ten definiowany był we wcześniejszych dokumentach, np. uchwale nr XXXIV/429/17 Sejmiku Województwa Łódzkiego z 7 lutego 2017 r. w sprawie planu działań krótkoterminowych dla strefy aglomeracja łódzka w celu zmniejszenia ryzyka wystąpienia przekroczeń poziomu alarmowego i poziomu docelowego ozonu przyziemnego oraz ograniczenia skutków i czasu trwania zaistniałych przekroczeń³⁰⁴. Z kolei uchwała nr L/907/14 Sejmiku Województwa Łódzkiego z 26 sierpnia 2014 r. w sprawie wyznaczenia aglomeracji Łódź³⁰⁵ ustanawiała, że w skład obszaru wchodzi miasta: Łódź, Pabianice, Konstantynów Łódzki oraz gmina Ksawerów³⁰⁶. Rozporządzenie Ministra Środowiska z 2 sierpnia 2012 r. w sprawie stref, w których dokonuje się oceny jakości powietrza, wskazuje natomiast, że do obszaru aglomeracji łódzkiej zaliczyć można Łódź oraz części powiatów – pabianickiego (gminy Konstantynów Łódzki, Pabianice) oraz zgierskiego (gminy Aleksandrów Łódzki, Zgierz)³⁰⁷.

Wspomnieć też można o uchwałach Rady Miejskiej w Łodzi, np. uchwała nr XXXIV/134/20 z 24 grudnia 2020 r. w sprawie wyznaczenia obszaru i granic aglomeracji Łódź określa, że w skład aglomeracji wchodzi miasta: Łódź, Pabianice, gmina Konstantynów Łódzki i gmina Ksawerów³⁰⁸. Podobne uchwały były zatwierdzane także w poprzednich latach funkcjonowania Sejmiku Województwa Łódzkiego czy Rady Miejskiej w Łodzi.

³⁰³ Załącznik do Uchwały nr XX/304/20 Sejmiku Województwa Łódzkiego z 15 września 2020 r. w sprawie programu ochrony powietrza i planu działań krótkoterminowych dla strefy aglomeracja łódzka (Dz.Urz. Woj. Łódzkiego 2020, poz. 5936), s. 15, http://dziennik.lodzkie.eu/WDU_E/2020/5936/akt.pdf (dostęp 18.09.2021).

³⁰⁴ Uchwała nr XXXIV/429/17 Sejmiku Województwa Łódzkiego z 7 lutego 2017 r. w sprawie planu działań krótkoterminowych dla strefy aglomeracja łódzka w celu zmniejszenia ryzyka wystąpienia przekroczeń poziomu alarmowego i poziomu docelowego ozonu przyziemnego oraz ograniczenia skutków i czasu trwania zaistniałych przekroczeń (Dz.Urz. Woj. Łódzkiego 2017, poz. 1047), par. 3, http://dziennik.lodzkie.eu/WDU_E/2017/1047/akt.pdf (dostęp 13.09.2021).

³⁰⁵ Uchwała nr L/907/14 Sejmiku Województwa Łódzkiego z 26 sierpnia 2014 r. w sprawie wyznaczenia aglomeracji Łódź (Dz.Urz. Woj. Łódzkiego 2014, poz. 3461), par. 2, 3, <https://www.infor.pl/akt-prawny/U72.2014.186.0003461,uchwala-nr-190714-sejmiku-wojewodztwa-lodzkiego-w-sprawie-wyznaczenia-aglomeracji-lodz.html> (dostęp 13.09.2021).

³⁰⁶ Z tego zestawienia usunięto gminę Nowosolna, która pojawiła się w uchwale nr XXXV/685/13 Sejmiku Województwa Łódzkiego z 26 kwietnia 2013 r. w sprawie przyjęcia propozycji planu aglomeracji Łódź, par. 1, 2, <https://bip.lodzkie.pl/files/sejmik/uchwaly/685.pdf> (dostęp 13.09.2021). Uchwała nr L/907/14 Sejmiku Województwa Łódzkiego z 26 sierpnia 2014 r. w sprawie wyznaczenia aglomeracji Łódź (Dz.Urz. Woj. Łódzkiego 2014, poz. 3461), par. 2, 3, <https://www.infor.pl/akt-prawny/U72.2014.186.0003461,uchwala-nr-190714-sejmiku-wojewodztwa-lodzkiego-w-sprawie-wyznaczenia-aglomeracji-lodz.html> (dostęp 13.09.2021).

³⁰⁷ Rozporządzenie Ministra Środowiska z 2 sierpnia 2012 r. w sprawie stref, w których dokonuje się oceny jakości powietrza (Dz.U. 2012, poz. 914), <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/strefy-w-ktorych-dokonuje-sie-oceny-jakosci-powietrza-17904473> (dostęp 20.09.2021).

³⁰⁸ Uchwała nr XXXIV/134/20 Rady Miejskiej w Łodzi z 24 grudnia 2020 r. w sprawie wyznaczenia obszaru i granic aglomeracji Łódź (Dz.Urz. Woj. Łódzkiego 2020, poz. 7249), par. 1, https://bip.uml.lodz.pl/files/bip/public/BRM_2020/08_1134.pdf (dostęp 19.09.2021).

Na zakończenie należy poruszyć kwestię dotyczącą Stowarzyszenia „Łódzki Obszar Metropolitalny” (SŁOM)³⁰⁹, którego twórcy utrzymują, że obszar ten tworzony jest przez 30 jednostek samorządu terytorialnego z 5 powiatów: Miasta Łodzi, brzezińskiego, łódzkiego-wschodniego, pabianickiego i zgierskiego. Obszar ten obejmuje 2,5 tys. km², a liczba mieszkańców szacowana jest na 1,1 mln. W skład Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego wchodzi 26 gmin i są to: Aleksandrów Łódzki, Andrespol, Brójce, Dłutów, Dmosin, Dobroń, miasto Brzeziny, gmina Brzeziny, miasto Głowno, Koluszki, Konstantynów Łódzki, Ksawerów, Lutomiersk, Łódź, Nowosolna, miasto Ozorków, gmina Ozorków, miasto Pabianice, gmina Pabianice, Parzęczew, Rogów, Rzgów, Stryków, Tuszyn, miasto Zgierz oraz gmina Zgierz³¹⁰.

Rys. 6. Podział administracyjny Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego

Źródło: *Łódzki Obszar Metropolitalny*, <https://www.parzeczew.pl/lodzki-obszar-metropolitalny/> (dostęp 06.03.2023).

³⁰⁹ Aglomeracja może być również nazywana obszarem metropolitalnym, jeśli spełni kilka warunków, m.in. powinna być zamieszkiwana przez ponad 500 tys. mieszkańców, a także musi być ściśle związana z innymi metropoliami i posiadać wykształcone struktury i funkcje metropolii.

³⁰⁹ J. J. Parysek, *Agglomeracje miejskie: struktury i funkcjonowanie...*, dz. cyt., s. 34–35.

³¹⁰ Ze wszystkich wymienionych powiatów wyłączono tylko dwie gminy – Głowno (z powiatu zgierskiego) oraz Jeżów (z powiatu brzezińskiego).

Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny, <https://www.lom.lodz.pl/o-nas/> (dostęp 18.09.2021).

Podsumowując powyższe rozważania, można zauważyć, że koncepcje aglomeracji łódzkiej w dużej mierze są do siebie zbliżone – posiadają zbieżne wyznaczniki, które dodatkowo są uzupełniane o inne, nieco mniej priorytetowe, obszary, które są jednak równie ważne dla strategii rozwoju obszaru. Na potrzeby niniejszej pracy posługiwać się będę bardziej aktualną wersją podziału opartego na Strategii Rozwoju Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego 2020+ (rys. 6)³¹¹. Powyższa mapa przedstawia szczegółowy podział administracyjny ŁOM, z uwzględnieniem podziału na poszczególne typy gmin. Podział ten w całości odpowiada powiatom: pabianickiemu, zgierskiemu, brzezińskiemu, łódzkiemu wschodniemu, Łódź³¹².

³¹¹ Załącznik do Uchwały nr 2/2016 Rady Stowarzyszenia Łódzki Obszar Metropolitalny z 24 marca 2016 r., *Strategia rozwoju łódzkiego obszaru metropolitalnego 2020+*, Łódź 2016, s. 19.

³¹² Obszar ten na koniec 2020 r. zamieszkiwało łącznie 1 060 189 mieszkańców (Łódź – 672 185, łódzki wschodni – 72 565, pabianicki – 118 941, zgierski – 165 850, brzeziński – 30 648). Z kolei powierzchnia wynosiła łącznie 2498,38 km² (Łódź – 293,25 km²; łódzki wschodni – 499,3 km²; pabianicki – 492,18 km²; zgierski – 855,15 km²; brzeziński – 358,5 km²). Wskazany obszar stanowi znaczącą część powierzchni (18 219 km²) oraz zaludnienia (ok. 2,438 mln osób) całego województwa łódzkiego, składającego się z 21 powiatów i 3 miast na prawach powiatu.

3. Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy (KSRG) jako element składowy bezpieczeństwa powszechnego w Polsce

3.1. Założenia i organizacja Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego

Polski system ratowniczy opiera się na trzech filarach. Pierwszym z nich jest System Powiadamiania Ratunkowego (SPR), którego podstawową funkcją jest umożliwienie mieszkańcom szybkiego zgłaszania incydentów i zagrożeń służbom ratowniczym. Kolejny filar stanowi Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy (KSRG), którego misją jest udzielanie doraźnej i ciągłej pomocy ratowniczej w czasie różnego rodzaju zagrożeń, przede wszystkim na miejscu lub w pobliżu miejsca ich powstania. Trzecim filarem jest Państwowe Ratownictwo Medyczne (PRM), w którego skład wchodzi zespoły pogotowia ratunkowego oraz szpitalne oddziały ratunkowe, zobowiązane do udzielania poszkodowanym odpowiedniej pomocy medycznej.

Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy zaczął funkcjonować w 1995 r. Powołanie systemu wynika z uchwalonej 24 sierpnia 1991 r. ustawy o Państwowej Straży Pożarnej (dalej: ustawa o Państwowej Straży Pożarnej), a szczegółowiej kwestię tę ujmuje art. 127, który wskazuje, że Komendant Główny PSP zobowiązany jest do zorganizowania KSRG nie później niż w ciągu 3 lat od dnia wejścia ustawy w życie³¹³. Zapisy dotyczące KSRG zawarto również w przyjętej w tym samym dniu ustawie o ochronie przeciwpożarowej. System utworzono, aby sprostać pojawiającym i zmieniającym się zagrożeniom, które uwarunkowane są rozwojem cywilizacyjnym, postępem technologicznym, ale także rozwijającą się urbanizacją. Od rozpoczęcia funkcjonowania głównym celem systemu pozostaje ochrona i ratowanie życia, zdrowia, mienia lub środowiska poprzez zwalczanie pożarów, przeciwdziałanie i zmniejszanie skutków klęsk żywiołowych oraz innych miejscowych zagrożeń. Do spełnienia powyższych założeń wykorzystywane jest m.in. ratownictwo techniczne i chemiczne, a od 1997 r. także ratownictwo ekologiczne i medyczne³¹⁴. Podmioty współtworzące KSRG podejmują się też działań związanych z zabezpieczeniem wydarzeń masowych lub katastrof (np. komunikacyjnych czy budowlanych, związanych bądź niezwiązanych z działalnością sił natury lub człowieka).

³¹³ Ustawa z 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej (Dz.U. 1991, nr 88, poz. 400, z późn. zm.), art. 127.

³¹⁴ B. Stęplewski, *Podstawy niemilitarnego zarządzania kryzysowego*, Oficyna Wydawnicza AFM KAAFM, Kraków 2017, s. 202.

Pierwotnie zadania KSRG określono rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 29 grudnia 1999 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji KSRG. W dokumencie zamieszczono podział na poszczególne rodzaje ratownictw. Od tego czasu rozporządzenie to jest systematycznie aktualizowane³¹⁵.

Podstawowym założeniem KSRG jest stworzenie jednolitego systemu, łączącego różne jednostki ratownicze, tak aby każda akcja ratownicza mogła być skutecznie przeprowadzona. Zgodnie z definicją prawną KSRG stanowi integralną część organizacji bezpieczeństwa wewnętrznego państwa. System ten stanowi w całości zespół różnego typu działań, w tym organizacyjnych, szkoleniowych, materiałowo-technicznych oraz finansowych³¹⁶. Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy obejmuje obszar całego kraju, w tym wszystkie jednostki ratownicze, w celu zapewnienia bezpieczeństwa pożarowego, technicznego, ekologicznego i chemicznego, niezależnie od lokalizacji, rodzaju i charakteru prowadzonej akcji.

Należy pamiętać, że aby realizować takie założenia jak ratowanie życia, zdrowia, mienia i ochrony środowiska, KSRG w dużym stopniu zajmuje się również działaniami dotyczącymi prognozowania, profilaktyki i rozpoznania, a w konsekwencji – reagowania na pojawiające się zagrożenia. Wspomniana profilaktyka i rozpoznanie umożliwiają z wysokim prawdopodobieństwem przewidzieć zdarzenia, które (w bliższej lub dalszej perspektywie czasu) mogą stanowić zagrożenie na wybranym obszarze. Najważniejsze w tym względzie pozostawać będzie organizowanie i kierowanie działaniami ratowniczymi, a tym samym ratowanie życia, zdrowia, mienia oraz środowiska w ramach przedsięwzięć podejmowanych przez uporządkowaną wewnętrzną strukturę jednostek ochrony przeciwpożarowej³¹⁷.

3.2. Państwowa Straż Pożarna w strukturze KSRG

3.2.1. Ustawowe zadania strażaków służących w jednostkach Państwowej Straży Pożarnej

Ustawowe zadania Państwowej Straży Pożarnej zmieniały się na przestrzeni minionych lat. Formę oraz wymiar obowiązków poszerzano o kolejne kompetencje, zwiększając zakres pełnionej służby wobec społeczeństwa oraz infrastruktury. Jak wspomniano wyżej, 24 sierpnia 1991 r. w związku z przyjęciem dwóch ustaw, tj. ustawy o Państwowej Straży Pożarnej oraz ustawy o ochronie przeciwpożarowej, rozpoczął się nowy etap w dziejach historii pożarnictwa.

³¹⁵ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 29 grudnia 1999 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz.U. 1999, nr 111, poz. 1311).

³¹⁶ A. Warmiński, *Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy*, „Wiedza Obronna” 2012, nr 4, s. 19–20.

³¹⁷ Tamże, s. 19.

Zgodnie z literą nowych aktów prawnych komendant główny PSP został centralnym organem administracji państwowej w sprawach ochrony przeciwpożarowej oraz organizacji Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego. W dniu 1 lipca 1992 r. Państwowa Straż Pożarna rozpoczęła działalność jako zawodowa, umundurowana i wyposażona w specjalistyczny sprzęt formacja, przeznaczona do walki z pożarami, klęskami żywiołowymi i innymi miejscowymi zagrożeniami³¹⁸.

O podstawowych zadaniach Państwowej Straży Pożarnej w szczególności mówi art. 1 ust. 2 wspomnianej ustawy z 1991 r. o działalności Państwowej Straży Pożarnej, w którym wskazano, że strażacy podejmują się działań mających na celu:

1. rozpoznawanie zagrożeń pożarowych i innych miejscowych zagrożeń;
2. organizowanie oraz prowadzenie akcji ratowniczych w czasie pożarów, występowania klęsk żywiołowych czy też likwidacji miejscowych zagrożeń;
3. wykonywanie pomocniczych specjalistycznych czynności ratowniczych szczególnie w czasie występowania klęsk żywiołowych lub likwidacji miejscowych zagrożeń przez inne służby ratownicze;
4. kształcenie kadr zgodnie z potrzebami Państwowej Straży Pożarnej, innych jednostek ochrony przeciwpożarowej, a także powszechnego systemu ochrony ludności;
5. prowadzenie stałego nadzoru nad przestrzeganiem przepisów przeciwpożarowych;
6. podejmowanie prac o charakterze naukowo-badawczym związanych z tematyką ochrony przeciwpożarowej oraz ochrony ludności;
7. współpraca z Szefem Krajowego Centrum Informacji Kryminalnych w celu odpowiedniego realizowania przeznaczonych mu ustawowo zadań;
8. współdziałanie ze strażami pożarnymi oraz służbami ratowniczymi innych państw czy organizacji międzynarodowych na podstawie umów międzynarodowych lub odrębnych przepisów, które są wiążące dla Rzeczypospolitej Polskiej;
9. realizację innych zadań, które wynikają z umów międzynarodowych lub odrębnych przepisów wiążących Rzeczpospolitą Polską na zasadach i w zakresie w nich określonych³¹⁹.

³¹⁸ J. Popis, *Historia pożarnictwa*, „Kultura Bezpieczeństwa. Nauka–Praktyka–Refleksje” 2013, nr 14, s. 19.

³¹⁹ Ustawa o Państwowej Straży Pożarnej, art. 1 ust. 2.

3.2.2. Funkcjonowanie PSP w systemie KSRG

Państwowa Straż Pożarna należy do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego i stanowi jego główne ogniwo. Jako organizator KSRG Państwowa Straż Pożarna włączona jest do systemu z całą posiadaną bazą, zapleczem kadrowym, sprzętem oraz zapotrzebowaniem logistycznym. W par. 2 pkt 7 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 3 lipca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego wskazano, że system ten skupia także inne jednostki ochrony przeciwpożarowej³²⁰. Jednostki te wyszczególniono w art. 15 ustawy z 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej. Do tego zestawienia można dołączyć: jednostki organizacyjne Wojskowej Ochrony Przeciwpożarowej; zakładową straż pożarną; zakładową służbę ratowniczą; gminną zawodową straż pożarną; powiatową (miejską) zawodową straż pożarną; terenową służbę ratowniczą; ochotniczą straż pożarną (OSP)³²¹; związek ochotniczych straży pożarnych; inne jednostki ratownicze, które w ramach dobrowolności, na zasadach przyjętych przez obie strony umowy cywilnoprawnej dołączyły do systemu i zgodziły się wspomagać akcje ratownicze³²².

Niebagatelne znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania i rozwijania KSRG mają inne służby, inspekcje i straże oraz instytucje i podmioty (w tym np. przedsiębiorstwa), które w sposób dobrowolny i na podstawie umowy cywilnoprawnej godzą się na współpracę w akcjach ratowniczych. Umowy te określają m.in. zakres współpracy, gotowość operacyjną i monitorowanie jej utrzymania, organizację łączności, zasady i procedury dysponowania oraz postępowania na miejscu zdarzenia, a także wyznaczają tzw. obszary chronione³²³. Umowy

³²⁰ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 3 lipca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz.U. 2017, poz. 1319), par. 2 pkt. 7.

³²¹ Pierwsze jednostki OSP włączono do systemu na przełomie 1995 i 1996 r. Szczegółowe procedury dotyczące włączania OSP do KSRG ujęto w dalszej części niniejszej pracy, w podrozdziale 3.3.2 zatytułowanym *Działalność i włączanie jednostek OSP do KSRG*.

³²² Ustawa o ochronie przeciwpożarowej, art. 15.

³²³ Obszar chroniony – pojęcie to otrzymało definicję prawną w 2017 r., zawartą w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 3 lipca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz.U. 2017, poz. 1319). Zgodnie z powyższym jest to obszar, na którym – niezależnie od podziału administracyjnego – siły i środki jednostek KSRG docierają na miejsce zdarzenia w możliwie najkrótszym czasie, stosownie do rodzaju zagrożenia. Uznaje się, że obszary chronione są wzajemnie graniczne, odseparowanie ich od podziału administracyjnego, a tym samym umożliwienie „przekraczania” granic rejonów działania powoduje, że mogą one niejako „wkraczać” w rejon działań sąsiednich komend. Jak wskazują R. Radkowski i Z. Zwęgliński, obszar chroniony wyznaczony dla danego podmiotu interwencyjnego (np. jednostki ratowniczo-gaśniczej) obejmuje, poza właściwą częścią macierzystego terenu działania (np. własnej komendy PSP), także obszar podległy administracyjnie podmiotowi sąsiadującemu (np. ościennej komendzie PSP). Określenie obszarów, które podlegają ochronie w ramach sieci podmiotów KSRG, jest zadaniem przypisanym organom PSP. Proces ten powinien być oparty na przewidywanym czasie przybycia pierwszych i kolejnych zasobów KSRG na miejsce zdarzenia, który wynosi odpowiednio 8 i 15 min. Dodatkowo dokumentacja operacyjna powinna zawierać graficzne przedstawienie tych obszarów.

R. Radkowski, T. Zwęgliński, *Wybrane problemy związane z kierowaniem działaniami ratowniczymi na terenach działania i w obszarach chronionych jednostek ochrony przeciwpożarowej*, „Zeszyty Naukowe SGSP” 2020, nr 73 (1), s. 261–276.

odnoszą się kolejno do kwestii udziału podmiotów w aktualizacji analiz zagrożeń i zapewniania zabezpieczenia operacyjnego oraz udziału w ćwiczeniach, a dodatkowo – co równie ważne – nakreślają formę i zakres finansowania kosztów działań wspierających.

Komendant Główny Państwowej Straży Pożarnej, wojewoda oraz starosta na terenie odpowiednio: kraju, województwa i powiatu określają i koordynują zadania i funkcjonowanie Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego, a także zapewniają stałą kontrolę wykonywania w tym wymiarze zadań. Co ważne, zwierzchnicy danego obszaru kierują tym systemem w przypadku wystąpienia nadzwyczajnych zagrożeń życia, zdrowia, mienia lub środowiska.

Centralnym organem administracji rządowej przeznaczonym do organizacji KSRG oraz tworzenia i utrzymywania na odpowiednim poziomie ochrony przeciwpożarowej jest Komendant Główny PSP³²⁴, który podległy jest ministrowi ds. wewnętrznych i administracji. System ten działa na trzech poziomach odpowiadających strukturze administracyjnej – powiatowym, wojewódzkim oraz krajowym.

W ramach systemu strażacy zgodnie z posiadanymi siłami i środkami współpracują z innymi inspekcjami, służbami, strażami, a także innymi podmiotami zobligowanymi na drodze umowy cywilnoprawnej do współdziałania w akcjach ratowniczych. Wśród tych podmiotów znajdują się m.in.: Policja, Straż Miejska, Państwowe Ratownictwo Medyczne, Straż Graniczna, Centra Zarządzania Kryzysowego, a także organizacje pozarządowe, w tym: Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Polski Czerwony Krzyż, Związek Harcerstwa Polskiego, Aeroklub Polski, Polski Związek Alpinizmu³²⁵. Państwowa Straż Pożarna współdziałała również z Państwową Inspekcją Ochrony Środowiska, Instytutem Meteorologii i Gospodarki Wodnej, Państwową Agencją Atomistyki, stacjami ratownictwa górniczego, Morską Służbą Poszukiwań i Ratownictwa, Lotniczym Pogotowiem Ratunkowym³²⁶.

Zadania, które wykonują strażacy, są różnorodne i zmienia się ich skala (w zależności od rozmiaru czy natężenia zdarzenia). Powyższe czynniki sprawiają, że działania prowadzone przez strażaków w ramach KSRG w dużej mierze mogą wymagać wykorzystania specjalistycznej wiedzy, umiejętności oraz wyposażenia. Ze względów ekonomicznych niemożliwe byłoby wyposażenie wszystkich jednostek w specjalistyczny sprzęt oraz

³²⁴ Od 5 grudnia 2019 r. Komendantem Głównym PSP pozostawał gen. bryg. Andrzej Bartkowiak. W dniu 10 stycznia 2024 r. stanowisko Komendanta Głównego PSP objął nadbryg. Mariusz Feltynowski, jego zastępcami mianowano: st. bryg. mgr inż. Pawła Fryszta, nadbryg. Józefa Galicę oraz st. bryg. dr inż. Grzegorza Szyszko.

³²⁵ *Biuletyn Informacyjny Komendy Wojewódzkiej Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie za rok 2020*, Kraków 2021, s. 34–35.

³²⁶ *Biuletyn informacyjny Państwowej Straży Pożarnej za rok 2017*, KG PSP, Warszawa 2018, s. 35.

zapewnienie specjalistycznego wykształcenia całej kadry, aby reagowała syntetycznie i wielokierunkowo na szeroki wachlarz potencjalnych zagrożeń. Działania ratowniczo-gaśnicze prowadzone przez strażaków dzieli się w związku z tym na: czynności podstawowe³²⁷ związane z podstawowym ratownictwem oraz czynności specjalistyczne³²⁸ (ratownictwo specjalistyczne). Ratownictwo podstawowe, jak wskazano wyżej, leży w kompetencjach komendantów powiatowych, z kolei za ratownictwo specjalistyczne odpowiadają komendanci wojewódzcy, którzy po przeprowadzeniu analizy zabezpieczenia operacyjnego wyznaczają odpowiednie środki do zwalczania pojawiającego się zagrożenia³²⁹.

W ramach KSRG strażacy prowadzą działania specjalistyczne związane m.in. z ratownictwem chemicznym i ekologicznym (49 grup w skali Polski), technicznym (26 grup w skali Polski) czy też polegające na rozwiązywaniu kwestii dotyczących zagrożeń wynikających z występowania czynników biologicznych oraz zdarzeń o charakterze terrorystycznym. Strażacy z KSRG wykonują często zadania m.in. w grupach wodno-nurkowych (51 grup w skali Polski), wysokościowych (32 grupy w skali Polski), a szczególnie poszukiwawczo-ratowniczych (21 grup w skali kraju) oraz sonarowych (15 grup w skali kraju). Działania te wykonują tzw. specjalistyczne grupy ratownicze (SGR)³³⁰. System przeznaczony jest do organizowania pomocy ratowniczej i humanitarnej zarówno na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jak i poza jej granicami. Podmioty należące do opisywanej struktury (wraz z posiadanym sprzętem i wykształceniem) w sytuacji wystąpienia nagłego zagrożenia są w stanie zadysponować swoje siły i środki w trybie pilnym, co ma na celu umożliwienie ich przybycia na miejsce zdarzenia w jak najkrótszym czasie³³¹. Szczegóły organizacji wymienionych powyżej dziedzin ratownictwa specjalistycznego są dopracowywane zgodnie

³²⁷ Czynności podstawowe – „czynności wykonywane w poszczególnych dziedzinach ratownictwa przez wszystkich ratowników”. *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 17 września 2021 r. w sprawie szczegółowej organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego* (Dz.U. 2021, poz. 1737), par. 2 ust. 1.

³²⁸ Czynności specjalistyczne – „czynności wykonywane z użyciem sprzętu specjalistycznego przez odpowiednio przeszkolonych ratowników”. *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 17 września 2021 r. w sprawie szczegółowej organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego* (Dz.U. 2021, poz. 1737), par. 2 ust. 1.

³²⁹ J. Ziobro, *Teoretyczne i praktyczne konteksty funkcjonowania Ochotniczych Straży Pożarnych. Aspekty prawno-organizacyjne i geograficzno-przestrzenne. Cz. 1*, Difin, Warszawa 2019, s. 97.

³³⁰ Specjalistyczna grupa ratownicza – „pododdział przeznaczony do realizacji specjalistycznych czynności ratowniczych”, posiadających uprawnienia i odpowiednie przeszkolenia, wyposażony w sprzęt do wykonywania ww. zadań ratowniczych. *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 17 września 2021 r. w sprawie szczegółowej organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego* (Dz.U. 2021, poz. 1737), par. 6 ust. 1 pkt 8.

³³¹ *Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej, Organizacja KSRG*, <https://www.gov.pl/web/kgpsp/organizacja-ksrg> (dostęp 11.07.2023).

z wewnętrznymi zasadami określonymi przez komendanta głównego PSP³³², w których ujęto kwestie dotyczące standardów: operacyjnych, sprzętowych oraz czasowych prowadzenia działań ratowniczych, które uzależniono od stopnia zagrożenia mogącego wystąpić na terenie powiatu.

Rozmieszczanie podmiotów KSRG zajmujących się zwłaszcza ratownictwem specjalistycznym i planowaniem sieci odbywa się zgodnie z ogólnie ustalonymi standardami czasowymi, dotyczącymi maksymalnego czasu podjęcia działań, które muszą być spełnione dla 80% powierzchni i 80% populacji danego województwa³³³. Standardy czasowe związane z czasem dotarcia na miejsce zdarzenia odpowiednich sił i środków są ważnym elementem i wyznacznikiem skuteczności systemu. Do pojawiających się zagrożeń, które związane będą wyłącznie z prowadzeniem czynności z zakresu ratownictwa podstawowego, dotarcie służb od chwili zgłoszenia nie powinno przekraczać 15 minut. Wyznaczono także normy dla ratownictwa specjalistycznego, które uwzględniają stopień zagrożenia powiatu. Dodatkowo w takich sytuacjach należy uwzględnić stopień wykorzystania poszczególnych rodzajów ratownictwa specjalistycznego (podstawowy, rozszerzony). Dla obszarów objętych wysokim stopniem zagrożenia czas ten wynosi 15 minut; dla skategoryzowanych jako stopień średni – 20 minut; z kolei dla obszarów o niskim poziomie zagrożeń czas ten wzrasta do 25 minut. W zakresie rozszerzonym ratownictwa specjalistycznego czas ten jest zależny zarówno od stopnia występującego na danym obszarze zagrożenia, jak i od rodzaju ratownictwa. Przykładowo dla ratownictwa technicznego czas ten wynosi 45 minut³³⁴, a dla jednostek specjalistycznych, związanych z działaniami poszukiwawczo-ratowniczymi, wynosi do 330 minut³³⁵. Należy podkreślić, że rozszerzone specjalistyczne ratownictwo realizowane jest przez grupy ratownicze, które kształtowane są na podstawie wytypowanych jednostek PSP, spełniających konkretne wymagania w tej materii. Powyższe dane określone są w odpowiednio przygotowanych i aktualizowanych dokumentach, w których ujęte są również kwestie dotyczące organizacji poszczególnych rodzajów ratownictwa i grup specjalistycznych oraz zasad organizowania przez nich działań³³⁶.

³³² Zob. *Ratownictwo specjalistyczne*, <https://www.gov.pl/web/kmpsp-piotrkow-trybunalski/ratownictwo-specjalistyczne> (dostęp 31.08.2024).

³³³ *Zasady organizacji ratownictwa technicznego w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym*, KG PSP, Warszawa 2013.

³³⁴ *Zasady organizacji ratownictwa technicznego w KSRG*, KG PSP, Warszawa 2013, s. 9.

³³⁵ *Zasady organizacji działań poszukiwawczo-ratowniczych w KSRG*, KG PSP, Warszawa 2016, s. 16–17.

³³⁶ *Wykaz ważniejszych zasad obowiązujących w KSRG*, <https://www.gov.pl/web/kgpsp/wykaz-wazniejszych-zasad-obowiazujacych-w-ksrg> (dostęp 20.12.2023).

Na prawidłowe funkcjonowanie systemu wpływają łącznie: planowanie, standaryzacja przepływu informacji o występujących zdarzeniach, koordynacja działań, ustalenie zasad zarządzania siłami i środkami, podejmowanie odpowiednich działań niezbędnych do przeprowadzania skutecznych akcji ratowniczych (w tym organizacji odwodów operacyjnych³³⁷) oraz dokumentacja podejmowanych działań (w celu późniejszej weryfikacji i wyciągnięcia odpowiednich wniosków). Powyższe czynniki pozwalają również oszacować lokalne uwarunkowania i przewidzieć zawczasu mogące pojawić się zagrożenia.

Organizacja KSRG, jak wskazano, osadzona jest na trzech poziomach: powiatowym, wojewódzkim oraz centralnym / krajowym. Szczebel powiatowy to podstawowy poziom wykonawczy, który koncentruje potencjał ratowniczy przeznaczony zwłaszcza do wykonywania zadań wynikających z przynależności do systemu, powiązanych z obszarem konkretnego powiatu. W tym wymiarze prowadzone są wszelkie podstawowe działania ratownicze, ale również akcje specjalistyczne (o ile w systemie dostępne są odpowiednie siły i środki). Na poziomie powiatowym przyjmowane i realizowane są zgłoszenia zdarzeń wymagających podjęcia działań ratowniczych zgodnie z procedurą zawartą w planach ratowniczych³³⁸ z uwzględnieniem sił ratowniczych systemu, w szczególności jednostek ratowniczo-gaśniczych (JRG) PSP oraz jednostek OSP. Za bezpieczeństwo wewnętrzne na tym poziomie odpowiada starosta, natomiast KSRG reprezentuje komendant powiatowy PSP, którego organ podległy przynależy do zespolonej administracji rządowej w powiecie. W skład systemu na omawianym poziomie, oprócz komend powiatowych (miejskich) PSP (z jednostkami ratowniczo-gaśniczymi), wchodzi również Powiatowy Zespół Zarządzania Kryzysowego, pełniący funkcję organu doradczego starosty, oraz Powiatowe Centrum

³³⁷ Odwód operacyjny na obszarze województwa, centralny odwód operacyjny – wydzielony zasób ratowniczy na poziomie wojewódzkim i krajowym, organizowany w celu prowadzenia działań ratowniczych, w sytuacji gdy prowadzenie działań ratowniczych przekracza możliwości podmiotów ratowniczych z terenu powiatu lub województwa. Na komendancie wojewódzkim, jako na organie, który odpowiada za tworzenie wojewódzkiego odwodu operacyjnego, spoczywa odpowiedzialność zapewnienia gotowości do prowadzenia działań oddziałów i pododdziałów do niego przynależących oraz wyznaczanie rejonów koncentracji. Z kolei uzyskiwanie gotowości centralnego odwodu pozostaje w gestii komendanta głównego PSP. Odwody operacyjne na obu wspomnianych poziomach posiadają własne dowództwo oraz sztab.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 17 września 2021 r. w sprawie szczegółowej organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz.U. 2021, poz. 1737), par. 46 ust. 1.

³³⁸ Plan ratowniczy tworzony jest przez właściwego komendanta powiatowego / wojewódzkiego PSP, a zatwierdza go: starosta dla obszaru powiatu, po wcześniejszym zaopiniowaniu go przez właściwego komendanta wojewódzkiego PSP; starosta i prezydent, w sytuacji gdy miasto funkcjonuje na prawach powiatu; wojewoda dla obszaru województwa, po uzyskaniu opinii Komendanta Głównego PSP. W dokumencie tym zawarte są m.in. zadania przydzielone do podmiotów przynależących do KSRG oraz do podmiotów, które z nim współdziałają, z uwzględnieniem zasad i sposobów ich alarmowania. Plan ratowniczy powinien być cyklicznie aktualizowany (przynajmniej raz w roku), co zagwarantuje skuteczne współdziałanie służb i podmiotów podczas prowadzenia działań ratowniczych. Plany ratownicze muszą być powiązane z planami zarządzania kryzysowego, które odnoszą się do zakresu zadań podejmowanych w czasie występowania klęsk żywiołowych, katastrof i innych zdarzeń nadzwyczajnych.

Zarządzania Kryzysowego jako aparat wykonawczy urzędu starosty. Do tego zestawienia doliczyć można inne służby, inspekcje i straże oraz instytucje włączone do systemu, specjalistów w sprawach ratownictwa, a także inne podmioty, które do KSRG włączone zostały na podstawie umowy cywilnoprawnej (zgodnie z decyzją starosty)³³⁹.

Dysponowanie sił i środków na poziomie powiatowym następuje za sprawą powiatowego stanowiska kierowania PSP. Obowiązuje tu, jak wspomniano, zasada najkrótszego i najszybszego dojazdu służb do miejsca zdarzenia. W rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 3 lipca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego w rozdziale 2 „Funkcjonowanie KSRG na obszarze powiatu, województwa i kraju” w par. 4 możemy zapoznać się z wytycznymi organizacji KSRG na obszarze powiatu, która według zapisów obejmuje:

- opracowanie analiz zagrożeń oraz analiz zabezpieczenia operacyjnego;
- opracowanie powiatowego planu ratowniczego;
- ustalenie sieci podmiotów KSRG i ich obszarów chronionych;
- aktualizację danych dotyczących gotowości operacyjnej i podwyższonej gotowości operacyjnej;
- ustalenie metod powiadamiania w sytuacji wystąpienia nagłego lub nadzwyczajnego zagrożenia;
- przemieszczanie sił i środków KSRG do czasowych miejsc stacjonowania;
- ustalenie metod powiadamiania, alarmowania i współdziałania podmiotów podczas działań ratowniczych;
- wdrożenie systemu dysponowania sił i środków do działań ratowniczych³⁴⁰.

Z kolei zadania przewidziane do realizacji przez komendanta powiatowego (miejskiego) PSP to odpowiednio: kierowanie podległymi jednostkami, organizowanie systemu ratowniczo-gaśniczego, w tym akcji ratowniczych na szczeblu powiatowym oraz dysponowanie i kierowanie sił i środków pozostających w dyspozycji KSRG. W komendzie powiatowej (miejskiej) PSP odpowiada również za podwyższanie gotowości operacyjnej³⁴¹. Takie

³³⁹ B. Stęplewski, *Podstawy niemilitarnego zarządzania...*, dz. cyt., s. 203–207.

³⁴⁰ *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 3 lipca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego* (Dz.U. 2017, poz. 1319), par. 4 ust. 1.

³⁴¹ Podwyższona gotowość operacyjna – czasowe zwiększenie gotowości operacyjnej w sytuacji wystąpienia lub zwiększonego prawdopodobieństwa wystąpienia katastrofy naturalnej lub awarii technicznej, których skutki mogą zagrozić życiu lub zdrowiu dużej liczby osób, mieniu w wielkich rozmiarach lub środowisku na znacznych obszarach, lub w przypadku wystąpienia i utrzymywania się wzmożonego zagrożenia pożarowego. *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 3 lipca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego* (Dz.U. 2017, poz. 1319), par. 2 ust. 2 pkt 8.

rozwiązanie stosowane jest w przypadku wzrostu prawdopodobieństwa wystąpienia katastrofy naturalnej lub awarii technicznej, w wyniku której na dużą skalę może być zagrożone życie lub zdrowie dużej liczby osób lub ich mienie.

Wyższy poziom KSRG – poziom wojewódzki – uruchamiany jest wówczas, gdy:

- siły i środki systemu zlokalizowane na obszarze powiatu są niewystarczające (dzieje się tak w przypadku zwiększenia skali zdarzenia, wystąpienia kilku zdarzeń jednocześnie, braku wyspecjalizowanych jednostek³⁴² na danym obszarze);
- skala zaistniałego zdarzenia wykracza poza granice powiatu³⁴³.

Za organizację KSRG na poziomie wojewódzkim odpowiada wojewoda, którego wspomaga komendant wojewódzki PSP. Szczebel wojewódzki oznacza poziom wspomagania i koordynacji wszelkich podejmowanych na obszarze województwa działań ratowniczych. Potencjał ratowniczy w tym przypadku stanowią siły i środki wojewódzkiego odwodu operacyjnego z grupami specjalistycznymi oraz krajowa baza sprzętu specjalistycznego. Zasobami odwodu operacyjnego dysponuje odpowiedni terytorialnie Komendant Wojewódzki PSP, z kolei składowymi grup specjalistycznych pozostają siły i środki wydzielone z poziomów powiatowych. Wspomniane odwody tworzone są w celu skutecznego prowadzenia nie tylko działań ratowniczych w czasie występowania typowych zdarzeń (pożary lub inne wydarzenia o charakterze powszechnym), ale także w trakcie trwania klęsk żywiołowych lub katastrof³⁴⁴. Według rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 3 lipca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego Komendant Wojewódzki PSP pozostaje odpowiedzialny za:

- opracowanie analiz zagrożeń oraz analiz zabezpieczenia operacyjnego;
- opracowanie wojewódzkiego planu ratowniczego;
- ustalanie obszarów chronionych dla specjalistycznych grup ratowniczych oraz dla podmiotów KSRG przewidzianych do realizacji zadań poza terenem własnego działania;
- aktualizację danych dotyczących gotowości operacyjnej odwodów operacyjnych na obszarze województwa oraz w ramach pomocy transgranicznej;

³⁴² Do tego typu jednostek zaliczyć można m.in. specjalistyczne grupy: ratownictwa wodno-nurkowego, ratownictwa chemiczno-ekologicznego, ratownictwa wysokościowego, ratownictwa technicznego, poszukiwawczo-ratownicze, sonarowe.

³⁴³ B. Stęplewski, *Podstawy niemilitarnego zarządzania...*, dz. cyt., s. 203–207.

³⁴⁴ *Rządowy Program Ratownictwa i Ochrony Ludności na lata 2014–2020*, załącznik nr 1 do *Uchwały nr 59/2014 Rady Ministrów z 29 kwietnia 2014 r.*, Warszawa 2014, s. 7.

- dysponowanie sił i środków specjalistycznych grup ratowniczych i odwodów operacyjnych na obszarze województwa;
- ustalanie zasad powiadamiania i współdziałania podmiotów na obszarze województwa podczas działań ratowniczych³⁴⁵.

Na poziomie wojewódzkim, podobnie jak w przypadku poziomu powiatowego, funkcjonowanie KSRG oparte jest na planach ratowniczych. Dysponowanie sił i środków analogicznie jak na poziomie powiatowym następuje za sprawą wojewódzkiego stanowiska koordynacji ratownictwa, które – zgodnie z podległością – dysponuje wojewódzkim odwodem operacyjnym. Odwód stanowią wydzielone siły i środki PSP i OSP KSRG z terenu województwa. Do struktury poziomu wojewódzkiego przynależy również Wojewódzki Zespół Reagowania Kryzysowego, któremu powierzane są zadania w ramach KSRG, a wykonywane są przy pomocy jednostek ochrony przeciwpożarowej, służb, inspekcji, straży wojewódzkich oraz organów administracji niespolonej wyznaczonych przez właściwego wojewodę.

Trzeci poziom – krajowy – stanowi zaś funkcję wspomagającą i koordynującą dla podejmowanych na obszarze kraju działań ratowniczych, włączając w to działania ratowniczo-gaśnicze. Szczebel ten uruchamiany jest w sytuacji, gdy siły i środki podmiotów wojewódzkich uczestniczących w działaniach są niewystarczające.

Do zadań wyznaczonych dla Komendanta Głównego PSP należy kierowanie i ustalanie standardów w zakresie KSRG. W jego dyspozycji pozostaje również:

- dysponowanie podmiotami, które wchodzi w skład systemu na obszarze kraju przez utworzone stanowisko kierowania;
- ustalenie rozmieszczenia specjalistycznego sprzętu wspierającego KSRG;
- opracowanie planu sieci jednostek należących do systemu;
- dysponowanie i kierowanie siłami odwodów operacyjnych;
- przeprowadzenie działaniami ratowniczymi, które ze względu na rozmiar lub zasięg przekroczyły możliwości operacyjne sił ratowniczych wojewódzkich;
- kreowanie centralnego odwodu operacyjnego, a także nadzorowanie gotowości operacyjnej podmiotów tworzących centralny odwód operacyjny w KSRG;
- ustalanie, w jaki sposób sprawdzana jest gotowość operacyjna wszelkich podmiotów należących do KSRG³⁴⁶;

³⁴⁵ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 3 lipca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz.U. 2017, poz. 1319), par. 4 ust. 2.

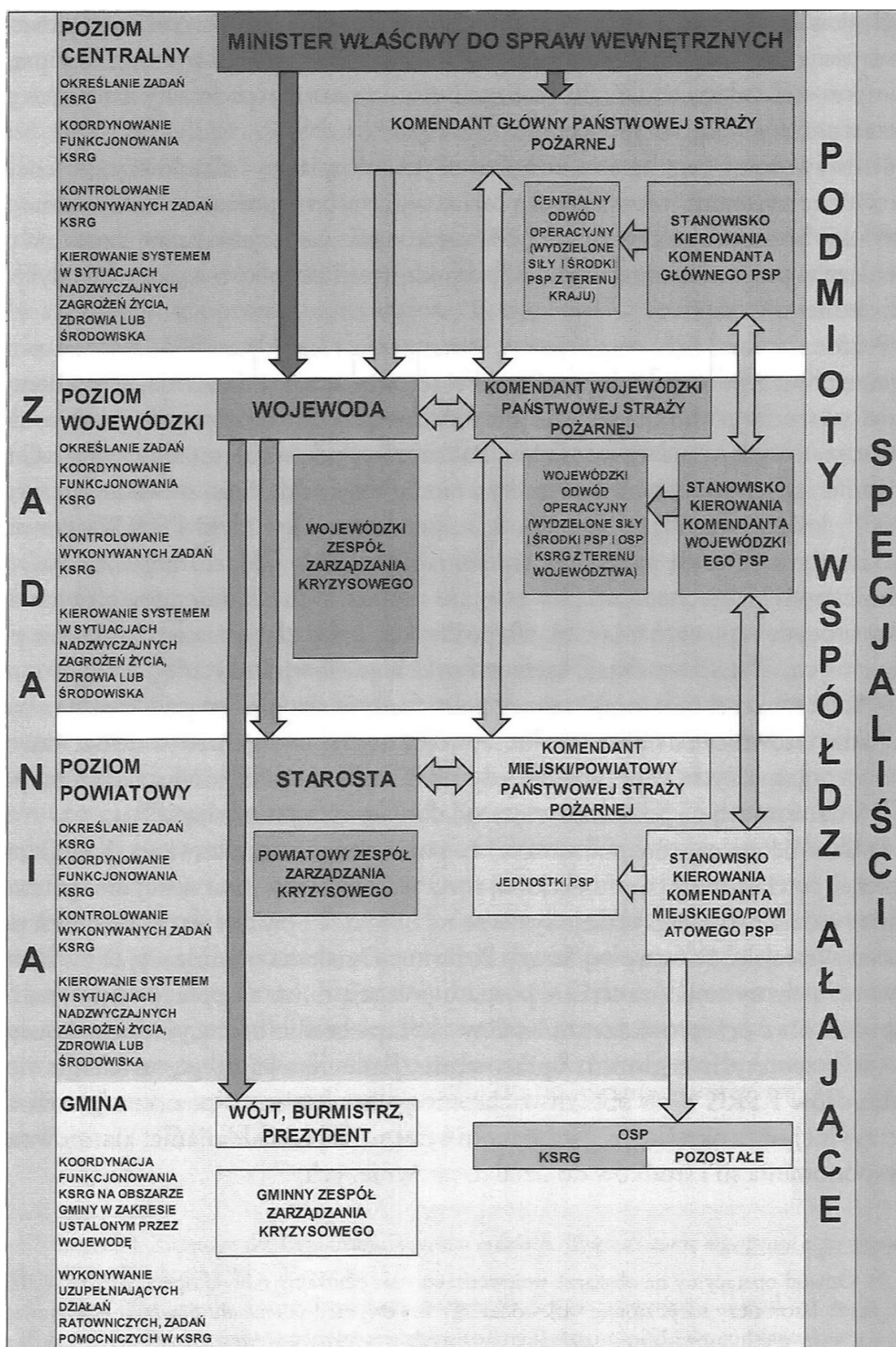
³⁴⁶ J. Ziobro, *Teoretyczne i praktyczne konteksty...*, dz. cyt., s. 87.

- opracowanie szeregu zasad dotyczących: organizacji łączności alarmowania i powiadamiania; funkcjonowania systemów teleinformatycznych; organizowania działań ratowniczych i ewidencjonowania zdarzeń; powiadamiania i współdziałania podmiotów w czasie prowadzonych działań ratowniczych; analizy zdarzeń; organizowania ćwiczeń ratowniczych; podwyższania gotowości operacyjnej; zasad tworzenia w ramach KSRG zespołów ratowniczych; współpracy z mediami podczas prowadzenia działań ratowniczych³⁴⁷.

Szczegółowo schemat organizacyjny KSRG został zobrazowany na rysunku 7.

³⁴⁷ *Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego, Dolnośląski Urząd Wojewódzki, Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy*, <https://duw.pl/czk/krajowy-system-ratownic/13472,Organizacja-KSRG.html> (dostęp 29.09.2023).

Rys. 7. Struktura organizacyjna i zadania Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego

Źródło: J. Ziobro, *Teoretyczne i praktyczne konteksty funkcjonowania Ochotniczych Straży Pożarnych. Aspekty prawno-organizacyjne i geograficzno-przestrzenne. Cz. 1*, Difin, Warszawa 2019, s. 96.

Należy nadmienić, że KSRG działa w dwóch zasadniczych stanach. Pierwszy z nich nazywany jest stanem stałego czuwania i doraźnego reagowania, a działania podejmowane w jego trakcie związane są z jak najszybszym podjęciem czynności ratowniczych przez siły i środki własne, które stacjonują na obszarze danego powiatu. W tym przypadku brane jest pod uwagę kryterium możliwie najszybszego dotarcia na miejsce zdarzenia, czyli kryterium obszaru chronionego, o który wspomniano powyżej. Obszar ten często nie pokrywa się z granicami gminy, powiatu lub województwa, na których terenie podstawowo działania podejmuje jednostka. Drugi stan wiąże się z uruchomieniem poziomu wojewódzkiego lub krajowego, czyli z sytuacją, kiedy wymagane jest zasięgnięcie po siły i środki spoza (odpowiednio) powiatu (poziom podstawowy jest niewystarczający) lub województwa³⁴⁸.

Warto podkreślić, że funkcjonowanie KSRG skupione jest na zasobach osobowych i wyposażeniu technicznym, ale konieczne jest również uwzględnienie relacji, które zachodzą pomiędzy nimi – w ujęciu czasowym (statycznym i dynamicznym) oraz przestrzennym. Różne zdarzenia i zagrożenia, ich charakter, wielkość, miejsce występowania, warunki atmosferyczne i inne czynniki będą wymagały zapewnienia innego potencjału technicznego i osobowego umożliwiającego wyeliminowanie występujących niebezpieczeństw i ich późniejszych skutków. Do potencjału technicznego zaliczyć można m.in.: pojazdy, urządzenia, narzędzia ratownicze, systemy teleinformatyczne zapewniające łączność (alarmowanie; powiadamianie; dysponowanie odpowiedniej ilości i rodzajów służb, zagwarantowanie współpracy między nimi; przetwarzanie i analizowanie informacji, które mogą wspomagać organizację, a tym samym ułatwiać prowadzenie działań ratowniczych) oraz ochronę osobistą ratowników. Jak wskazano wyżej, potencjał techniczny również będzie zależny i powinien odpowiadać na bieżące potrzeby wynikające z występujących zagrożeń i prowadzonych działań, a także uwarunkowań terenowych. Potencjał osobowy z kolei odnosi się bezpośrednio do zapewniania ciągłości prawidłowej obsługi posiadanego sprzętu, wskazuje na konieczność posiadania specjalistycznej wiedzy, umiejętności i kompetencji połączonych z odpowiednim wykształceniem i sprawnością fizyczną, a także spełnianiem odpowiednich warunków zdrowotnych. Powyższe elementy pozwolą na wykonywanie zadań i czynności ratowniczych zarówno w zakresie podstawowym, jak i specjalistycznym³⁴⁹.

Strukturę KSRG można rozpatrywać również w ujęciu:

³⁴⁸ Rządowy Program Ratownictwa i Ochrony Ludności, Warszawa 2014, s. 6.

³⁴⁹ J. Ziobro, *Teoretyczne i praktyczne konteksty...*, dz. cyt., s. 93.

- statycznym, które obejmuje w szczególności podział na piony, komórki organizacyjne, stanowiska, szczeble decyzyjne (ustalone według przyjętych zależności i podporządkowań), a także podział zadań, uprawnień oraz odpowiedzialności;
- dynamicznym, które odnosi się do czynności prowadzonych w czasie działań ratowniczo-gaśniczych mogących wpływać na zaawansowanie przygotowania KSRG oraz prowadzić do zmiany struktury wewnątrz systemu;
- przestrzennym, które dotyczy rozmieszczenia wszelkich elementów – sił i środków (w tym specjalistycznego sprzętu), które będą wykorzystywane do reagowania na pojawiające się zagrożenia i osiągnięcia zamierzonych w tym względzie celów działania³⁵⁰.

Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy ma określoną strukturę, funkcjonuje zgodnie z ogólnie ustalonymi regułami, które ugruntowane są na zasadzie wzajemnych powiązań. W ujęciu procesowym system ten osiąga wymaganą skuteczność dzięki planowaniu, organizowaniu, wykonywaniu oraz kontrolowaniu działań przez organy współtworzące system. Przyjęte każdorazowo rozwiązania podlegają zmianom i odpowiadają na fluktuację warunków otoczenia, a także występujących zagrożeń. Planowanie jest istotnym elementem organizacji, skupia się przede wszystkim na analizie zagrożeń oraz ocenie potencjalnego występowania zdarzeń i wachlarza możliwości reagowania³⁵¹.

Z punktu widzenia funkcjonowania KSRG ważne są również działania planistyczne, które można podzielić na dwa obszary. Pierwszy obszar jest związany z organizowaniem planowania, obejmuje w szczególności: przestrzenną budowę sieci, planowanie wyposażenia oraz ilości i jakości zasobów osobowych. Drugi obszar wiąże się z funkcjonowaniem planowania, dotyczy organizacji i prowadzenia działań ratowniczych zgodnie z przyjętymi zasadami, w których skład wchodzi m.in.: sporządzenie planów ratowniczych, zarządzanie informacją, dysponowanie sił i środków do działań, prowadzenia działań ratowniczych oraz kierowania nimi, zapewnienie na miejscu zdarzenia wymaganej ilości i jakości sił i środków³⁵².

W Polsce potencjał KSRG przedstawia się następująco (stan na 31.12.2020 r.)³⁵³:

- 503 jednostki ratowniczo-gaśnicze PSP;

³⁵⁰ J. Ziobro, *Teoretyczne i praktyczne konteksty...*, dz. cyt., s. 93.

³⁵¹ B. Wiśniewski, *System bezpieczeństwa państwa. Konteksty teoretyczne i praktyczne*, Wyższa Szkoła Policji w Szczecinie, Szczecino 2013, s. 70.

³⁵² J. Ziobro, *Teoretyczne i praktyczne konteksty...*, dz. cyt., s. 94.

³⁵³ Do końca 2023 r. przybyły: 1 JRG, 420 jednostek OSP włączonych do KSRG (co daje łącznie 5030), 3 jednostki Wojskowych Straży Pożarnych, 1 zakładowa służba ratownicza; ubyły 2 zakładowe straże pożarne; bez zmian pozostały Lotniskowe Służby Ratowniczo-Gaśnicze.
Biuletyn Informacyjny Państwowej Straży Pożarnej za rok 2020, KG PSP, Warszawa 2021, s. 38–40.

- 4610 jednostek OSP włączonych do KSRG;
- 5 zakładowych straży pożarnych;
- 2 Lotniskowe Służby Ratowniczo-Gaśnicze;
- 20 jednostek Wojskowych Straży Pożarnych³⁵⁴.

W systemie do dyspozycji pozostawało 29 969 strażaków z PSP³⁵⁵, 105 897 strażaków z OSP, którzy mogli bezpośrednio brać udział w akcjach ratowniczych (spełniali wymogi takie jak: wiek 18–65 lat, ważne badania lekarskie, szkolenie pożarnicze). Do tej listy można dodać jednostki Wojskowej Straży Pożarnej (WSP), Zakładowej Straży Pożarnej (ZSP) i Lotniskowej Służby Ratowniczo-Gaśniczej (LSR-G), które skupiały łącznie 803 ratowników³⁵⁶. Potencjał KSRG z podziałem na województwa przedstawia tabela 4.

Tabela 4. Potencjał Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego (stan na dzień 31 grudnia 2020 r.)

Lp.	Nazwa województwa	Liczba JRG PSP	Liczba posterunków	Liczba szkolnych JRG	Liczba jednostek OSP
1.	dolnośląskie	44	2	0	279
2.	kujawsko-pomorskie	31	0	1	215
3.	lubelskie	29	4	0	341
4.	lubuskie	19	0	0	147
5.	łódzkie	34	0	0	345
6.	małopolskie	33	2	1	417
7.	mazowieckie	61	6	1	557
8.	opolskie	17	0	0	170
9.	podkarpackie	28	1	0	330
10.	podlaskie	19	3	0	201
11.	pomorskie	30	1	0	235
12.	śląskie	47	3	1	387

³⁵⁴ Organizacja KSRG, Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej, <https://www.gov.pl/web/kgpsp/organizacja-ksrg> (dostęp 01.09.2023).

³⁵⁵ Na koniec 2022 r. w PSP w skali kraju służyło 32 289 strażaków.

Biuletyn Informacyjny Państwowej Straży Pożarnej za rok 2022, KG PSP, Warszawa 2023, s. 44.

³⁵⁶ *Biuletyn Informacyjny Państwowej Straży Pożarnej za rok 2020*, KG PSP, Warszawa 2021, s. 38–40.

13.	świętokrzyskie	17	1	0	226
14.	warmińsko-mazurskie	24	0	0	197
15.	wielkopolskie	44	0	1	370
16.	zachodniopomorskie	26	4	0	193
Razem		503	27	5	4610

Źródło: *Biuletyn Informacyjny Państwowej Straży Pożarnej za rok 2020*, KG PSP, Warszawa 2021, s. 38.

Kolejno wspomnieć można o wyliczeniach wskazujących, że do końca 2020 r. aż 85,86% populacji objęto 15-minutowym czasem dojazdu jednostek ochrony przeciwpożarowej³⁵⁷. Potwierdzają to także dane Komendy Głównej PSP z 2020 r., które wykazują, że na miejsce zdarzenia strażacy z KSRG w 85,01% docierali w czasie krótszym niż 15 minut³⁵⁸.

3.3. Rola jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych w KSRG

3.3.1. Ochotnicze Straże Pożarne – podstawa prawna, zadania ustawowe

Ochotnicze Straże Pożarne (OSP) są jednostkami ochrony przeciwpożarowej. Funkcjonują na podstawie ustawy z 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz.U. 1991, nr 81, poz. 351), a w szczególności ustawy z 17 grudnia 2021 r. o ochotniczych strażach pożarnych (dalej: ustawa o ochotniczych strażach pożarnych) (Dz.U. 2021, poz. 2490)³⁵⁹. Zgodnie z art. 1 ust. 2 ustawy o ochotniczych strażach pożarnych OSP pozostają jednostkami „umundurowanymi, wyposażonymi w specjalistyczny sprzęt, przeznaczonymi do walki z pożarami, klęskami żywiołowymi lub innymi miejscowymi zagrożeniami, w tym prowadzącymi działania w zakresie ratownictwa specjalistycznego, jednostkami ochrony przeciwpożarowej”³⁶⁰. Ochotnicze Straże Pożarne działają w formie stowarzyszenia, dlatego obowiązują je również zapisy ustawy z 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. 2020, poz. 2261)³⁶¹. Dodatkowo każda jednostka OSP kieruje się ustanowionym, wewnątrznie obowiązującym

³⁵⁷ Dane te pochodzą z połączenia stanu sieci drogowej oraz informacji zawartych w Narodowym Spisie Powszechnym z 2011 r.

Sprawozdanie z realizacji zadań Programu Ratownictwa i Ochrony Ludności na lata 2014–2020 wykonywanych w 2020 r. przez Państwową Straż Pożarną wraz z podsumowaniem ogólnym okresu obowiązywania Programu, KG PSP, Warszawa 2021, s. 7, <https://www.gov.pl/attachment/fe7b0fbd-d7a4-4563-a6d5-3801a60ffd1d> (dostęp 01.09.2023).

³⁵⁸ *Organizacja KSRG*, KG PSP, <https://www.gov.pl/web/kgpsp/ksrg> (dostęp 01.09.2023).

³⁵⁹ Ustawa z 17 grudnia 2021 r. o ochotniczych strażach pożarnych wykracza poza granice czasowe pracy, jednak jej zapisy w dużej mierze były powszechnie znane i używane do systematyzowania działalności i funkcjonowania jednostek OSP w Polsce. Ustawa ta w sposób precyzyjny uporządkowała powyższe kwestie.

³⁶⁰ *Ustawa z 17 grudnia 2021 r. o ochotniczych strażach pożarnych* (Dz.U. 2021, poz. 2490), art. 1 ust. 2.

³⁶¹ *Ustawa z 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach* (Dz.U. 2020, poz. 2261).

statutem. Mottem strażaków pozostaje hasło „Bogu na chwałę – ludziom na ratunek”. Zgodnie z założeniami strażacy ochotnicy spełniają służebną rolę wobec społeczności lokalnej, powierzone zadania wykonują z poszanowaniem godności oraz praw obywateli.

Podjęmowane przez strażaków z OSP działania mają na celu ochronę życia, zdrowia oraz mienia i środowiska. Usystematyzowane zapisy zawarto w art. 3 ustawy o ochotniczych strażach pożarnych. Według treści przepisów powyższe obowiązki mogą być spełnione dzięki:

- prowadzeniu działań ratowniczych, udziałowi w działaniach ratowniczych oraz akcjach ratowniczych, a także udziałowi w działaniach prowadzonych przez inne służby, inspekcje i straże;
- udziałowi w działaniach ratowniczych i akcjach ratowniczych poza granicami kraju na podstawie umów międzynarodowych;
- udziałowi w alarmowaniu i ostrzeganiu ludności o zagrożeniach;
- udziałowi w ochronie ludności;
- wykonywaniu kwalifikowanej pierwszej pomocy;
- organizowaniu ćwiczeń oraz udziałowi w szkoleniach, ćwiczeniach i zawodach sportowo-pożarniczych organizowanych przez Państwową Straż Pożarną, gminę lub inne uprawnione podmioty;
- zabezpieczaniu obszaru chronionego właściwej jednostki ratowniczo-gaśniczej Państwowej Straży Pożarnej, określonego w powiatowym (miejskim) planie ratowniczym;
- propagowaniu zasad i dobrych praktyk w zakresie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów;
- organizowaniu przedsięwzięć służących krzewieniu sportu i kultury fizycznej;
- organizowaniu przedsięwzięć oświatowo-kulturalnych propagujących wiedzę i umiejętności w zakresie ochrony przeciwpożarowej;
- upowszechnianiu i wspieraniu współdziałania między lokalnymi partnerami społecznymi i gospodarczymi z zakresu ochrony przeciwpożarowej;
- propagowaniu zasad udzielania pierwszej pomocy;
- wspieraniu gminy w realizacji pomocy na rzecz społeczności lokalnej;
- integrowaniu społeczności lokalnej;
- udziałowi we współpracy międzynarodowej gminy³⁶².

³⁶² Ustawa o ochotniczych strażach pożarnych, art. 3.

3.3.2. Działalność i włączanie jednostek OSP do KSRG

Jednostki OSP działające w KSRG mają za zadanie zabezpieczanie miast, wsi czy osiedli. Często ze względu na swoje bliskie położenie przybywają pierwsze na miejsce zdarzenia, a tym samym podejmują działania likwidujące skutki występujących zdarzeń i przeciwdziałają rozszerzaniu się zagrożeń. Zgodnie z założeniami KSRG jednostki OSP przeznaczone są do realizacji takich zadań jak:

- opanowanie i wygaszenie pożarów;
- ratownictwo techniczne, w szczególności potrzebne podczas wypadków drogowych;
- organizowanie bezpiecznej ewakuacji osób i zwierząt z obszarów zagrożonych, a także ochrona mienia przed zniszczeniem;
- oznakowanie i zabezpieczenie terenu, na którym prowadzone są działania ratownicze;
- wykonywanie działań ratowniczych na wodzie, również podczas powodzi;
- usuwanie negatywnych skutków zdarzeń, występujących w szczególności po gwałtownych zdarzeniach atmosferycznych i zapewnienie wsparcia socjalnego dla osób poszkodowanych;
- dekontaminacja (wstępna, na poziomie podstawowym w razie wystąpienia skażeń);
- w miarę możliwości i posiadania odpowiednich sił i środków – wykonywanie innych zadań³⁶³.

Niebagatelny wpływ Ochotniczej Straży Pożarnej na kształtowanie bezpieczeństwa powszechnego oddaje tabela 5, która przedstawia zestawienie liczby członków z OSP (w KSRG i poza systemem), którzy w latach 2011–2018 brali udział w akcjach ratowniczo-gaśniczych. Dodatkowo możemy zapoznać się z danymi wskazującymi na znaczący udział procentowy strażaków przynależących do OSP w KSRG biorących udział w wyżej wymienionych działaniach. Rokrocznie udział ten wskazywał na ponad 70-procentowe zaangażowanie strażaków z OSP włączonych do KSRG.

Tabela 5. Liczba członków OSP (w KSRG i poza systemem) biorących udział w akcjach ratowniczo-gaśniczych w latach 2011–2018

Rok	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Liczba członków z OSP w KSRG biorących udział w akcjach rat.-gaśn.	984 503	1 034 450	866 470	975 861	1 260 438	1 069 555	1 311 352	1 291 728

³⁶³ A. Forjas, *Działalność Ochotniczych Straży Pożarnej i ich wpływ na bezpieczeństwo społeczności lokalnych*, „Roczniki Studenckie Akademii Wojsk Lądowych” 2020, nr 4, s. 11–12.

Liczba członków z OSP poza KSRG biorących udział w akcjach rat.-gaśn.	349 452	387 760	300 383	341 935	435 717	311 370	421 782	402 413
% strażaków z OSP w KSRG w globalnej liczbie ochotników uczestniczących w akcjach	73,8%	72,74%	74,26%	74,05%	74,31%	77,45%	75,66%	76,25%

Źródło: dane Komendy Głównej PSP na podstawie: W. Pawlak i in., *Analizy strategiczne Florian 2050*, t.1, Zarząd Główny Związku Ochotniczych Straży Pożarnych RP, Warszawa 2019, s. 103.

Należy podkreślić, że funkcjonowanie OSP jest zależne od osobistego wkładu członków lokalnych społeczności, ale także od wsparcia, które jest głównie udzielane przez administrację rządową, samorządową i PSP. Charakter społeczny tych jednostek i różnorodność podmiotów zaangażowanych w proces utrzymania wymaganej gotowości operacyjnej sprawia, że jest to duże wyzwanie organizacyjne. Mimo to jednostki OSP mają znaczący wpływ na efektywność całego systemu oraz skuteczność podejmowanych działań ratowniczych.

Członkowie OSP dzielą się na:

- członków zwyczajnych, do których należą pełnoletni obywatele RP, a także cudzoziemcy mający stałe miejsce zamieszkania na terytorium Polski i posiadający pełne prawa publiczne. W wyjątkowych przypadkach mogą to być również cudzoziemcy bez stałego miejsca zamieszkania w naszym kraju;
- członków wspierających, czyli osoby fizyczne lub prawne, niezależnie od miejsca zamieszkania (w kraju czy za granicą), które wspomagają działalność OSP finansowo bądź w innej formie oraz za swoją zgodą zostały przyjęte przez zarząd OSP;
- członków honorowych, to znaczy osoby fizyczne, niezależnie od miejsca zamieszkania, które szczególnie zasłużyły się w ochronie przeciwpożarowej. Godność członka honorowego nadawana jest podczas walnego zebrania OSP. Dodatkowo członkowie honorowi nie mają obowiązku opłacania składek członkowskich;
- członków młodzieżowych drużyn pożarniczych (MDP), czyli osób w wieku do 18 lat, które uzyskały zgodę rodzica, opiekuna prawnego albo opiekuna faktycznego³⁶⁴.

Sprawniejsze dysponowanie siłami i środkami, które są w posiadaniu OSP, a którymi dysponują jednostki, umożliwia prowadzona ich ewidencja. Za tworzenie wykazu odpowiedzialny jest Komendant Powiatowy (Miejski) PSP, we współpracy z właściwym dla danej jednostki administracyjnej wójtem / burmistrzem / prezydentem miasta oraz starostą. Prowadzony spis ma umożliwić prowadzenie skutecznych działań ratowniczych

³⁶⁴ K. Miazga, Z. Mrozek, *Finansowanie i organizacja ochotniczych straży pożarnych*, C.H. Beck, Warszawa 2024, s. 7–8.

i dysponowanie do nich odpowiednio przygotowanych jednostek, w odpowiedniej sile³⁶⁵. Strażacy z OSP w ramach podnoszenia swoich kompetencji i umiejętności praktycznych uczestniczą w różnego typu szkoleniach, które pozwalają na podejmowanie i skuteczniejsze przeprowadzanie działań ratowniczo-gaśniczych. Wszystkie jednostki OSP przynależące do KSRG co do zasady powinny wykonywać podstawowe czynności ratownicze, z kolei czynności związane z ratownictwem specjalistycznym powinny realizować w zakresie podstawowym³⁶⁶.

Częstą praktyką pozostaje ujmowanie jednostek przynależących do KSRG w Gminnych Planach Zarządzania Kryzysowego, co pokazuje, jak istotną rolę spełniają one w ramach zapewniania bezpieczeństwa lokalnego. Siatka bezpieczeństwa ujęta w wyżej wymienionych planach podkreśla wiodący charakter OSP w kwestii zwalczania szeregu zagrożeń (m.in. pożarów, powodzi, podtopień, innych ekstremalnych warunków pogodowych, wypadków drogowych czy awarii systemów technicznych). W zapisach jednostki te ujmowane są także jako podmioty wspomagające inne działania oraz służby. Odpowiednie wykształcenie i wyposażenie OSP w specjalistyczny sprzęt skutkować może wysoką samowystarczalnością jednostek w trakcie prowadzenia szeregu działań, bez konieczności angażowania strażaków zawodowych³⁶⁷.

Ochotnicze Straże Pożarne są istotnym elementem KSRG. Muszą jednak spełniać szereg określonych wymogów, by wejść w skład systemu. Wszelkie szczegółowe warunki oraz tryb włączania jednostek ochrony przeciwpożarowej do KSRG oparte są na zapisach:

- Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z 15 września 2014 r. w sprawie zakresu, szczegółowych warunków i trybu włączania jednostek ochrony przeciwpożarowej do krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (dalej: rozporządzenie w sprawie włączania jednostek ochrony przeciwpożarowej do KSRG)³⁶⁸;

³⁶⁵ Do udziału w działaniach ratowniczych oraz akcjach ratowniczych uprawnieni są strażacy z OSP, którzy są pełnoletni – ukończyli 18 rok życia, ale maksymalnie do ukończenia 65 roku życia. Muszą także posiadać ważne badania lekarskie oraz odbyć szkolenie podstawowe.

³⁶⁶ J. Ziobro, *Teoretyczne i praktyczne konteksty...*, dz. cyt., s. 98.

³⁶⁷ A. Forjas, *Działalność Ochotniczych Straży Pożarnych...*, art. cyt., s. 12.

³⁶⁸ *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z 15 września 2014 r. w sprawie zakresu, szczegółowych warunków i trybu włączania jednostek ochrony przeciwpożarowej do krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego* (Dz.U. 2014, poz. 1317).

- Procedury P-23 opracowanej przez Komendę Główną PSP, która dotyczy rozpatrywania wniosku do Komendanta Głównego PSP w sprawie włączenia jednostki OSP do Krajowego Systemu-Ratowniczo Gaśniczego³⁶⁹.

Jednostka OSP, która wnioskuje o dołączenie do KSRG, zazwyczaj przechodzi inspekcję gotowości operacyjnej, mającą na celu sprawdzenie parametrów, które decydują o możliwości jej integracji z systemem. Poszczególne OSP, które mają zostać włączone do KSRG, muszą posiadać:

- co najmniej jeden średni lub ciężki samochód pożarniczy³⁷⁰;
- wyszkolonych ratowników w liczbie zapewniającej pełną obsadę co najmniej dwóch samochodów pożarniczych (12 ratowników) będących w stałej gotowości operacyjnej;
- skuteczny system łączności, powiadamiania i alarmowania;
- urządzenia łączności w sieci radiowej systemu na potrzeby działań ratowniczych³⁷¹.

Jednostka ta musi pozostawać w stałej gotowości, aby podejmować działania ratownicze. Jednocześnie wszystkie OSP chcące dołączyć do systemu muszą na swoim wyposażeniu posiadać:

- zestaw do KPP (kwalifikowanej pierwszej pomocy) – przeznaczony dla osób, które znajdują się w stanie nagłego zagrożenia życia lub zdrowia;
- co najmniej cztery komplety aparatów ochrony dróg oddechowych (uznawanych za sprzęt niezbędny do prowadzenia działań ratowniczych wewnątrz obiektów);
- inne wyposażenie, które może okazać się niezbędne do prowadzenia podstawowych działań ratowniczych, np. zestaw hydrauliczny (niezbędny przy działaniach z zakresu ratownictwa technicznego na drogach)³⁷².

Znaczącym kryterium przy kwalifikacji jednostek OSP do KSRG jest to, czy wnioskowana jednostka OSP jest uwzględniona w zbiorczym planie sieci podmiotów KSRG. Istotny czynnik stanowi również przynależność terytorialna do gminy, która nie posiada jednostek OSP włączonych do KSRG lub w której tylko jedna jednostka OSP jest już częścią systemu. Do kluczowych kryteriów kwalifikacji należy dążenie do zapewnienia

³⁶⁹ Procedura P-23. Rozpatrywanie wniosku do Komendanta Głównego PSP w sprawie włączenia jednostki OSP do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego, http://www.strazchelm.pl/wp-content/uploads/2019/10/procedura_ksrg.pdf (dostęp 04.02.2024).

³⁷⁰ W analogicznym rozporządzeniu z 1998 r. zapis ten odnosił się do minimalnej liczby dwóch średnich lub ciężkich samochodów pożarniczych. Obecnie zapis ten złagodiono, co otworzyło drogę licznym jednostkom OSP do włączenia się do systemu.

³⁷¹ L. Berliński, *Zarządzanie i dowodzenie Ochotniczą Strażą Pożarną. Wiedza, nowoczesność i tradycja*, Difin, Warszawa 2012, s. 125–126.

³⁷² *Procedura P-23...*, dz. cyt., s. 4.

funkcjonowania co najmniej dwóch jednostek OSP włączonych do KSRG działających na obszarze gminy (nie włączając gmin, w których działają JRG).

Jednostka OSP, która nie spełnia powyższych wymogów, może być włączona do systemu w przypadku, gdy jej działalność będzie miała szczególne zastosowanie w warunkach przewidzianych w planie działań ratowniczych. Ocena wspomnianych warunków dokonywana jest przez właściwego miejscowo Komendanta Powiatowego PSP³⁷³. Jednostka OSP może stać się częścią struktur KSRG pod warunkiem złożenia odpowiednich dokumentów w Komendzie Wojewódzkiej PSP: wniosku o włączenie, karty jednostki OSP, umowy z właściwą Komendą Powiatową/Miejską PSP oraz porozumienia z lokalnymi władzami samorządowymi. Po złożeniu i ocenie przez Komendę Wojewódzką PSP pełna dokumentacja jest przesyłana do Komendy Głównej PSP. Jeśli dokumentacja zostanie zatwierdzona, wydawana jest decyzja, która pozwala na włączenie jednostki do KSRG³⁷⁴.

Włączenie trzeciej lub kolejnej jednostki OSP możliwe jest to tylko wtedy, gdy działania jednostki są zgodne z warunkami określonymi w planie działań ratowniczych. Wyjątkiem od tej zasady jest sytuacja, kiedy wnioskowana jest kolejna jednostka OSP, ale jednocześnie złożono wniosek o wyłączenie już działającej jednostki OSP, której przynależność stała się bezcelowa z różnych powodów. W przypadku ubiegania się o włączenie trzeciej lub kolejnej jednostki OSP (lub drugiej i kolejnej, jeśli na terenie gminy jest już JRG) wniosek powinien zawierać uzasadnienie od odpowiedniego terytorialnie Komendanta Powiatowego/Miejskiego i być zaopiniowany przez Komendanta Wojewódzkiego PSP.

Kolejny wyjątek od powyższych zasad stanowi sytuacja, gdy jednostka OSP jest przeznaczona do prowadzenia specjalistycznych działań ratowniczych. W takim przypadku jednostka OSP może zostać włączona do KSRG niezależnie od liczby jednostek OSP już obecnych w KSRG na obszarze danej gminy. Wniosek o włączenie musi być odpowiednio uzasadniony przez Komendanta Powiatowego/Miejskiego i otrzymać pozytywną opinię od Komendanta Wojewódzkiego PSP³⁷⁵.

Przytoczone powyżej rozporządzenie z 2014 r. w sprawie włączania jednostek ochrony przeciwpożarowej do KSRG systematyzuje kwestie dotyczące okresu, na jaki włączane są jednostki OSP do systemu. Wcześniejsze przepisy nie precyzowały, czy porozumienie jest

³⁷³ L. Berliński, *Zarządzanie i dowodzenie...*, dz. cyt., s. 126.

³⁷⁴ *Procedura P-23. Rozpatrywanie wniosku do Komendanta Głównego PSP w sprawie włączenia jednostki OSP do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego*, http://www.strazchelm.pl/wp-content/uploads/2019/10/procedura_ksrg.pdf (dostęp 04.02.2024).

³⁷⁵ *Jakie wymagania musi spełnić OSP aspirujące do KSRG?*, <https://strazacki.pl/test/artyku%C5%82y/jakie-wymagania-musi-spe%C5%82ni%C4%87-osp-aspiruj%C4%85ce-do-ksrg> (dostęp 04.02.2024).

zawierane na czas określony, czy nieokreślony z możliwością zakończenia obowiązywania zapisów włączających do KSRG. Te kwestie można było swobodnie ustalać w porozumieniu. Od 2014 r. prawodawca jednoznacznie stwierdził, że porozumienie z daną jednostką OSP zawierane jest na czas określony, co oznacza, że ten zapis nie może być swobodnie zmieniony w ramach przyjmowanych regulacji³⁷⁶. Co do zasady okres obowiązywania porozumień wyznaczono na 5 lat (z możliwością wygaszenia, rozwiązania lub przedłużenia). Wspomniane porozumienia są podpisywane przez trzy strony: właściwego Komendanta Miejskiego / Powiatowego, prezesa danej jednostki OSP i wójtę / burmistrza, burmistrza / prezydenta miasta).

3.3.3. Finansowanie działań podejmowanych przez jednostki OSP

Działania OSP w znacznej mierze finansowane są ze środków przynależnych poszczególnym jednostkom samorządu terytorialnego (stanowią podstawowe źródło jej finansowania) oraz z budżetu państwa, które przekazywane są Komendantowi Głównemu PSP³⁷⁷. Kolejnym sposobem pokrywania kosztów funkcjonowania OSP jest finansowanie ich ze środków pochodzących ze zbiorów publicznych, datków od osób fizycznych i prawnych przekazywanych jako darowizny lub dobrowolne składki oraz ze środków własnych. Co ciekawe, wpływy do OSP inicjują również instytucje ubezpieczeniowe – jest to zgodne z zapisami art. 38 i 39 ustawy z 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej³⁷⁸.

Ochotnicze Straże Pożarne przeznaczają finanse przede wszystkim na:

- zakup sprzętu przeciwpożarowego, umundurowania strażackiego oraz prawidłowe ich utrzymanie;
- zakup samochodów pożarniczych, motopomp, sprzętu ratownictwa technicznego;
- zapewnianie karosacji³⁷⁹ samochodów będących w użytku danych jednostek OSP;

³⁷⁶ D. P. Kała, *Nowe zasady włączania jednostek ochrony przeciwpożarowej do krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego*, <https://www.lexfire.pl/menu/publikacje/item/562-nowe-zasady-wlaczania-jednostek-ochrony-przeciwpozarowej-do-krajowego-systemu-ratowniczo-gasniczego> (dostęp 04.02.2024).

³⁷⁷ D. Marczyński, *KSRG – wczoraj, dziś, jutro*, <https://www.ppoz.pl/czytelnia/organizacja/KSRG---wczoraj-dzis-jutro/idn:952> (dostęp 03.02.2024).

³⁷⁸ Art. 38 ust. 1 ustawy o ochronie przeciwpożarowej (Dz.U. 1991, nr 81, poz. 351) stanowi: „Zakłady ubezpieczeń są obowiązane przekazywać Komendantowi Głównemu Państwowej Straży Pożarnej 10% sumy wpływów uzyskanych z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia od ognia na uzasadnione potrzeby jednostek ochrony przeciwpożarowej, w szczególności na zapewnienie gotowości bojowej tych jednostek, budowę i modernizację obiektów strażnic, badania naukowe i działalność racjonalizatorską w zakresie bezpieczeństwa pożarowego i przeciwdziałania innym zagrożeniom, a także propagowanie bezpieczeństwa pożarowego”. Środki te Komendant Główny PSP w 50% przeznaczają dla jednostek OSP i 50% dla innych jednostek ochrony przeciwpożarowej.

³⁷⁹ Karosacja – przygotowywanie samochodów specjalistycznych do eksploatacji. Proces ten polega na zabudowaniu i/lub odnowieniu pojazdu, aby stał się wielofunkcyjnym samochodem pożarniczym, który jest w pełni sprawny i gotowy do działań w trudnych warunkach, przy intensywnej eksploatacji. Jest to termin

- szkolenia z zakresu ochrony przeciwpożarowej lub ratownictwa, w szczególności kursy kwalifikowanej pierwszej pomocy;
- organizacje zawodów sportowo-pożarniczych;
- budowanie i remontowanie remiz.

Ustawa o ochotniczych strażach pożarnych wskazuje także na obowiązki wobec OSP, które mają spełniać gminy w ramach wsparcia wykonywanych zadań, pełnionych celem ochrony przeciwpożarowej. Zgodnie z art. 10 ustawy o ochotniczych strażach pożarnych, w zależności od posiadanych sił i środków, gminy zapewniać mają m.in.:

- obiekty, tereny, pojazdy i sprzęt specjalistyczny, środki ochrony indywidualnej, umundurowanie i środki łączności oraz ich utrzymanie;
- ubezpieczenie strażaków ratowników OSP i kandydatów na strażaków ratowników OSP oraz członków młodzieżowych drużyn pożarniczych i dziecięcych drużyn pożarniczych, w tym ubezpieczenie grupowe, od odpowiedzialności cywilnej i od następstw nieszczęśliwych wypadków, podczas wykonywania powierzonych zadań;
- badania lekarskie strażaków ratowników OSP przeprowadzane w celu stwierdzenia braku przeciwwskazań do udziału w działaniach ratowniczych;
- badania lekarskie kandydatów na strażaków ratowników OSP przeprowadzane w celu stwierdzenia braku przeciwwskazań do udziału w szkoleniu podstawowym przygotowującym do bezpośredniego udziału w działaniach ratowniczych;
- wyżywienie strażaków ratowników OSP podczas prowadzenia działań ratowniczych, udziału w działaniach ratowniczych oraz akcjach ratowniczych, udziału w działaniach prowadzonych przez inne służby, inspekcje i straże trwających co najmniej 6 godzin, a także szkoleniach, ćwiczeniach i zawodach sportowo-pożarniczych trwających co najmniej 8 godzin³⁸⁰.

Pod uwagę należy również wziąć wynagrodzenie strażaków ratowników OSP. Zgodnie z art. 15 ustawy z 17 grudnia 2021 r. o ochotniczych strażach pożarnych strażakom OSP uczestniczącym w działaniu ratowniczym, akcji ratowniczej, szkoleniu czy ćwiczeniu przysługuje ekwiwalent pieniężny. Wysokość tego ekwiwalentu jest ustalana przez właściwą radę gminy, nie rzadziej niż raz na dwa lata. Odbywa się to w drodze uchwały, co ważne, ekwiwalent nie może przekraczać 1/175 przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego brutto,

szeroki i może obejmować wiele modyfikacji pojazdów i specjalistycznych prac. Wszelkie zmiany muszą być przeprowadzane w sposób rzetelny, co wiąże się również z koniecznością spełniania szeregu norm ujętych szczegółowo w rozmaitych rozporządzeniach.

³⁸⁰ Ustawa o ochotniczych strażach pożarnych, art. 10.

ogłoszonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” na podstawie art. 20 pkt 2 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Ekwiwalent pieniężny jest wypłacany z budżetu właściwej gminy i naliczany za każdą rozpoczętą godzinę, zaczynając od zgłoszenia wyjazdu z jednostki. Co więcej, strażacy ratownicy OSP uczestniczący w wyżej wymienionych działaniach z ramienia OSP zachowują uprawnienie do innych świadczeń, przewidzianych w odrębnych przepisach, za czas nieobecności w pracy³⁸¹.

3.3.4. Związek Ochotniczych Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej

Związek Ochotniczych Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej (ZOSP RP) jest stowarzyszeniem ogólnopolskim i skupia w swoich szeregach jednostki OSP oraz jednostki prawne, które reprezentują interesy związku i wspierają realizację celów statutowych. Ogniwa związku znajdują się na wszystkich szczeblach administracyjnych kraju jako Zarządy Oddziałów Gminnych (OG ZOSP RP), Powiatowych (ZP ZOSP RP), Wojewódzkich (ZW ZOSP RP) oraz Zarząd Główny (ZG ZOSP RP)³⁸². Organizację powołano 28 grudnia 1956 r.³⁸³, a nieprzerwanie od 1992 r. prezesem Zarządu Głównego ZOSP pozostaje Waldemar Pawlak. Obecnie związek funkcjonuje na podstawie wspomnianej ustawy z 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach, ustawy z 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej oraz statutu własnego. Członkami związku pozostają OSP jako jednostki prawne. Każda jednostka OSP, która chciałaby uzyskać wsparcie ze strony ZOSP RP, może przystąpić do opisywanego stowarzyszenia.

Związek jest kontynuatorem chlubnych tradycji ruchu strażackiego wyrażających się w niesieniu bezinteresownej pomocy ludziom i służeniu Ojczyźnie. Wykonuje zadania o charakterze użyteczności publicznej w zakresie ochrony przeciwpożarowej, wspiera różnorodne formy pracy kulturalno-oświatowej, popularyzuje dorobek historyczny ruchu strażackiego, rozwija działalność artystyczną i sportową (organizuje zawody) w Ochotniczych Strażach Pożarnych. ZOSP RP zajmuje się również organizacją różnego rodzaju szkoleń, dostarczaniem wyposażenia. Wszystkie powyższe dążenia zmierzają do zapewnienia jak

³⁸¹ A. Nowakowski, *Ekwiwalent pieniężny za udział w akcji ratowniczej/szkoleniu/ćwiczeniu*, <https://www.gov.pl/web/mswia/ekwiwalent-pieniezny-za-udzial-w-dzialaniu-ratowniczym-lub-szkoleniu-pozarniczym-organizowanym-przez-panstwowaa-straz-pozarna-lub-gmine> (dostęp 07.02.2024).

³⁸² M. Tobolski, *Zintegrowany System Ratowniczy Rzeczypospolitej Polskiej*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa, Poznań 2015, s. 71.

³⁸³ Tradycje ZOSPRP sięgają 1921 r., kiedy to odbył się I Ogólnopolski Zjazd Straży Pożarnych RP. W tym czasie organizacje strażackie funkcjonujące pod zaborami zdecydowały się utworzyć Główny Związek Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej. Działająca w obecnym kształcie ZOSPRP kultywuje tradycję ww. organizacji.

najlepszych warunków dla skutecznego funkcjonowania jednostek OSP na obszarze całego kraju³⁸⁴.

Zgodnie ze statutem ZOSP RP wymienić można następujące cele organizacji:

- podejmowanie działań mających na celu ochronę życia, zdrowia i mienia przed zagrożeniami, takimi jak pożary, klęski żywiołowe, zagrożenia ekologiczne oraz inne miejscowe zagrożenia;
- pełnienie roli rzecznika i reprezentanta członków Związku w kontaktach z organami administracji publicznej;
- wykonywanie zadań związanych z ochroną przeciwpożarową, które zostały powierzone przez instytucje administracji publicznej;
- kooperacja w trakcie tworzenia aktów prawnych odnoszących się do ochrony przeciwpożarowej i opiniowanie ich;
- działanie na rzecz ochrony środowiska naturalnego;
- informowanie społeczności o występujących zagrożeniach pożarowych i innych miejscowych zagrożeniach oraz możliwościach zapobiegania im;
- rozwijanie i promowanie działalności kulturalnej;
- promowanie kultury fizycznej i sportu;
- organizowanie edukacji pożarniczej i obronnej, szczególnie dla dzieci i młodzieży³⁸⁵.

Powyższe cele realizowane są przez:

- współpracę z Państwową Strażą Pożarną, instytucjami administracji publicznej oraz innymi podmiotami;
- wsparcie OSP w zakresie dostarczania sprzętu, zaopatrywania w mundury, odznaki i dystynkcje oraz organizowania szkoleń;
- gromadzenie środków finansowych;
- zapewnienie konsultacji prawnych dotyczących działalności OSP;
- angażowanie społeczności do udziału w realizacji zadań związanych z ochroną przeciwpożarową;
- inicjowanie i koordynowanie wydarzeń sportowych oraz przeglądów osiągnięć amatorskiego ruchu artystycznego OSP;
- realizację inicjatyw wydawniczych, organizowanie wystaw, wsparcie w gromadzeniu eksponatów muzealnych;

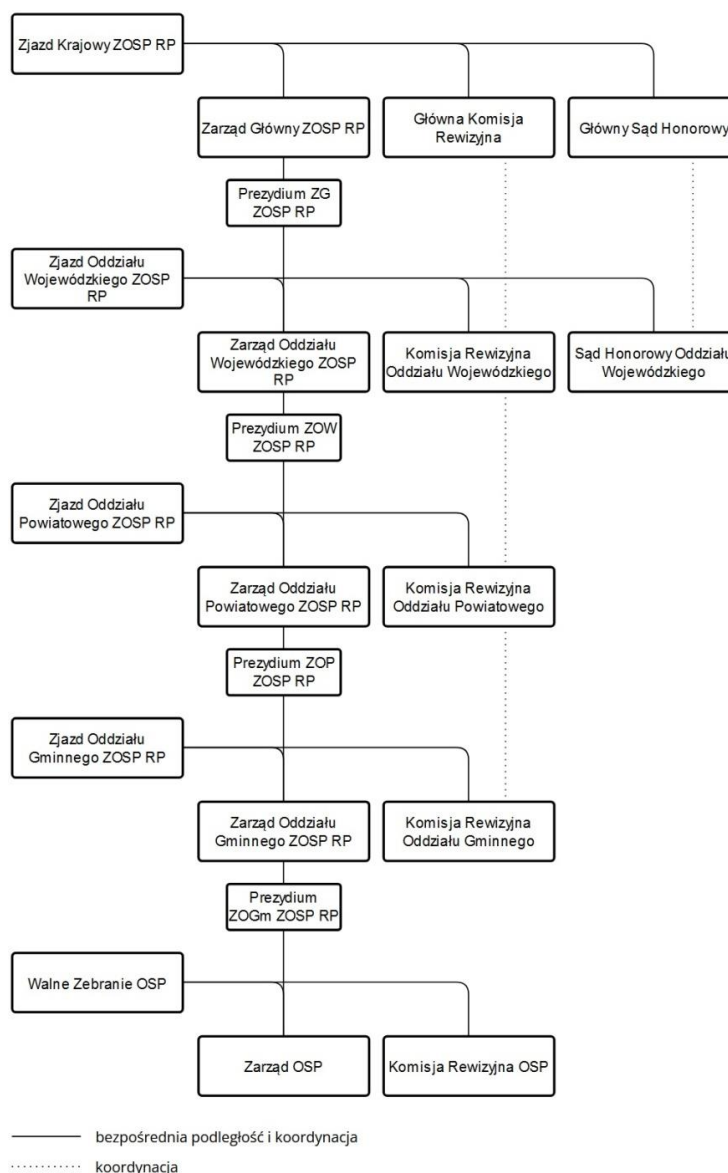
³⁸⁴ M. Tobolski, *Zintegrowany System Ratowniczy...*, dz. cyt., s. 73.

³⁸⁵ *Status Związku OSP RP*, par. 8, <https://zosprp.pl/statut/> (dostęp 31.08.2024).

- składanie wniosków do organów administracji publicznej dotyczących ulepszenia stanu ochrony przeciwpożarowej;
- wspieranie innowacji i racjonalizacji w dziedzinie ochrony przeciwpożarowej³⁸⁶.

Rysunek 8 przedstawia schemat organizacyjny ZOSP RP. Najbliższe OSP są struktury gminne i powiatowe. Działalność zarządów (szczególnie gminnych) stanowi platformę wymiany informacji i poglądów, a także wzajemnych ustaleń i uzgodnień. Poprzez uchwały Zarząd Oddziału Gminnego (ZOG) wydaje polecenia realizacyjne³⁸⁷.

Rys. 8. Schemat organizacyjny ZOSP RP

Źródło: M. Tobolski, *Zintegrowany System Ratowniczy...*, dz. cyt., s. 72.

³⁸⁶ Związek Ochotniczych Straży Pożarnych w Rzeczypospolitej Polskiej, <https://zosprp.pl/misja/> (dostęp 13.12.2023).

³⁸⁷ L. Berliński, *Zarządzanie i dowodzenie...*, dz. cyt., s.121.

Podsumowując, KSRG to funkcjonalna grupa składająca się z różnorodnych instytucji, podmiotów i osób fizycznych realizująca szeroki zakres działań, które wynikają z pojawiających się zagrożeń zarówno naturalnych, jak i antropogenicznych, występujących w różnym natężeniu. Wszelkim podejmowanym działaniom przyświecają kluczowe cele – ratowanie życia i zdrowia człowieka, posiadanego mienia oraz ochrona środowiska naturalnego. Struktura systemu, czyli sposób, w jaki elementy są ze sobą powiązane, pozwala na tworzenie spójnej całości. Wszystkie elementy KSRG współpracują ze sobą i z otoczeniem zewnętrznym, aby osiągnąć wyznaczone cele i zwiększać poziom bezpieczeństwa. Głównym elementem systemu są jednostki ochrony przeciwpożarowej, w tym PSP i OSP, które dysponują znaczącym potencjałem osobowym i sprzętowym. Istotne dla organizacji KSRG są obowiązujące normy prawne, które omawiają szczegółowo jego działanie, wyznaczają elementy składowe oraz odnoszą się do prawidłowej współpracy z innymi podmiotami włączonymi do systemu. Efektywność i sprawność KSRG uzależniona jest od sposobu zorganizowania sieci przestrzennej systemu oraz gotowości operacyjnej, czyli zdolności technicznych i osobowych. W związku ze zmiennością środowiska bezpieczeństwa KSRG jest stale ulepszany, o czym świadczy doskonalenie i wprowadzanie nowelizacji aktów prawnych. Ma to być także odpowiedź na pojawiające się nowe szanse, wyzwania, a w szczególności zagrożenia, którym trzeba zapobiegać i które należy zwalczać.

4. Państwowa Straż Pożarna i Ochotnicze Straże Pożarne w kreowaniu bezpieczeństwa powszechnego na obszarze aglomeracji krakowskiej

4.1. Działalność Państwowej Straży Pożarnej w aglomeracji krakowskiej

4.1.1. Państwowa Straż Pożarna na obszarze aglomeracji krakowskiej – struktura i potencjał

W obrębie województwa małopolskiego wyróżnić można następujące jednostki organizacyjne PSP: Komenda Wojewódzka PSP w Krakowie, 19 podlegających jej komend powiatowych, w tym 3 komendy miejskie znajdujące się w Krakowie, Tarnowie oraz Nowym Sączu. W skład komend powiatowych / miejskich PSP na obszarze opisywanego województwa wchodzi 32 jednostki ratowniczo-gaśnicze (JRG)³⁸⁸, a także 2 posterunki JRG (w Siedliskach od 2005 r. oraz w Mszanie Dolnej od 2006 r.)³⁸⁹. Do tego wyliczenia należy dodać także jednostkę organizacyjną szczebla centralnego – Szkołę Aspirantów PSP mieszczącą się w Krakowie i podległą operacyjnie KM PSP w Krakowie³⁹⁰. W ramach aglomeracji krakowskiej działa 10 jednostek JRG, przy czym 9 w powiecie krakowskim i 1 w powiecie wielickim. Rozmieszczenie tych podmiotów przedstawiono graficznie na mapie województwa na rysunku 9. Funkcję Małopolskiego Komendanta Wojewódzkiego Państwowej Straży Pożarnej od czerwca 2020 r. pełnił st. bryg. Piotr Filipek³⁹¹.

³⁸⁸ Najmłodszymi jednostkami są: JRG nr 6 – powstała w 2001 r. przy KM PSP w Krakowie, JRG nr 7 – funkcjonująca od 2005 r. przy KM PSP w Krakowie oraz JRG nr 2 – powstała w 2004 r. przy KP PSP w Tarnowie.

Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie, <http://www.krakow112.pl/index.php/psp/> (dostęp 31.08.2024).

³⁸⁹ P. Rus, Ż. Zając, *Państwowa Straż Pożarna w zwalczaniu zagrożeń o charakterze epidemiologicznym na przykładzie województwa małopolskiego*, *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis „Studia de Securitate”* 2023, z. 13 (1), s. 173–174.

³⁹⁰ System KSRG wspierały również 3 Zakładowe Straże Pożarne, 1 Zakładowa Służba Ratownicza oraz 2 jednostki Wojskowej Ochrony Przeciwpożarowej. Ciekawym przypadkiem, który można byłoby dołączyć do zestawienia, jest Lotniskowa Służba Ratowniczo-Gaśnicza Międzynarodowego Portu Lotniczego im. Jana Pawła II Kraków–Balice (podobnie jak w aglomeracji łódzkiej LSRG Łódź–Lublinek). Ze względu na specyfikę jednostek, których udział w akcjach ograniczony jest do rejonu operacyjnego, zakładów czy lotniska, nie będą one brane pod uwagę w niniejszym opracowaniu.

³⁹¹ Obecnie (od 8.03.2024 r.) KW PSP kieruje bryg. mgr inż. Przemysław Pręczyk, który od 18 września 2020 r. pozostawał Zastępcą Komendanta Wojewódzkiego Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie.

Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie, Kierownictwo, <https://www.gov.pl/web/kwpsp-krakow/kierownictwo> (dostęp 10.07.2023).

Rys. 9. Rozmieszczenie Jednostek Ratowniczo-Gaśniczych oraz posterunków czasowych PSP na obszarze województwa małopolskiego (stan na 31.12.2020 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: KW PSP, *Biuletyn informacyjny Komendy Wojewódzkiej Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie za rok 2002* (dalej: *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*), s. 7.

W województwie małopolskim funkcjonują (dane na 31.12.2020 r.) następujące grupy specjalistyczne PSP:

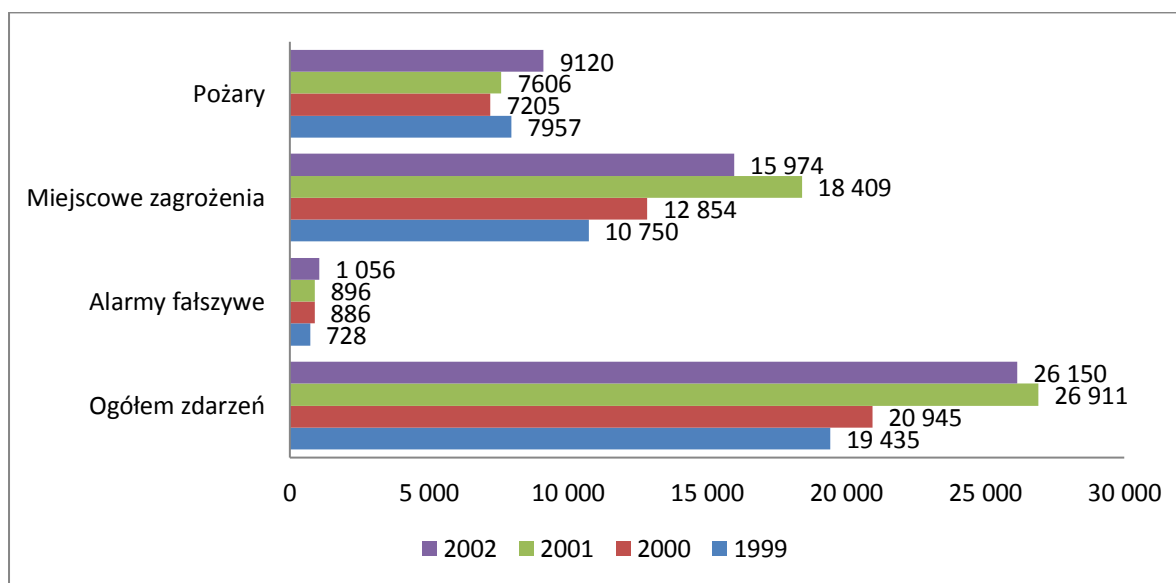
- Specjalistyczna Grupa Ratownictwa Chemiczno-Ekologicznego „Kraków 6”;
- Specjalistyczna Grupa Ratownictwa Chemiczno-Ekologicznego „Tarnów 1”;
- Specjalistyczna Grupa Ratownictwa Chemiczno-Ekologicznego „Nowy Sącz 1”;
- Specjalistyczna Grupa Ratownictwa Chemiczno-Ekologicznego „Nowy Targ 1”;
- Specjalistyczna Grupa Ratownictwa Chemiczno-Ekologicznego „Oświęcim”;
- Specjalistyczna Grupa Ratownictwa Wysokościowego „Kraków 3”;
- Specjalistyczna Grupa Ratownictwa Wysokościowego „Krynica”;
- Specjalistyczna Grupa Ratownictwa Wysokościowego „Limanowa”;
- Specjalistyczna Grupa Ratownictwa Wodno-Nurkowego „Kraków”;
- Specjalistyczna Grupa Ratownictwa Wodno-Nurkowego „Tarnów”;
- Specjalistyczna Grupa Poszukiwawczo-Ratownicza „Nowy Sącz”;

- Specjalistyczna Grupa Poszukiwawczo-Ratownicza „Kraków-5”;
- Specjalistyczna Grupa Ratownictwa Technicznego „Kraków”;
- Specjalistyczna Grupa Ratownictwa Technicznego „Tarnów”;
- Specjalistyczna Grupa Ratownictwa Technicznego „Chrzanów”³⁹².

Należy zauważyć, że dane do końca 2020 r. wykazują, że na obszarze aglomeracji krakowskiej działało 5 grup specjalistycznych³⁹³.

Ciekawym zestawieniem jest porównanie zmian w liczbie zdarzeń, do których dysponowali byli strażacy. Na obszarze województwa małopolskiego w 2002 r. odnotowano ogółem 26 150 zdarzeń. Względem roku 2001 było ich o 2,6% mniej. Natomiast w ogólnej liczbie zdarzeń rok do roku zwiększyła się o 26% liczba pożarów i o 19% zmniejszyła się liczba wyjazdów do miejscowych zagrożeń. Poniższe statystyki przedstawiają, jak zmieniała się liczba zdarzeń w latach 1999–2002.

Wykres 3. Liczba zdarzeń według rodzaju na obszarze województwa małopolskiego w latach 1999–2002

Źródło: opracowanie własne na podstawie: KW PSP w Krakowie, *Biuletyn Informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 26.

³⁹² Grupy te w zależności od liczebności, posiadanego wyposażenia i wyszkolenia utrzymują określony poziom gotowości operacyjnej. Poziomy te wprowadzane są przez Komendę Główną PSP do poszczególnych rodzajów grup. Zob. Zarządzenie nr 10 Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej z 28 grudnia 2017 r. w sprawie sposobu przeprowadzania inspekcji gotowości operacyjnej podmiotów krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz.Urz.KGPSP 2017, poz. 21).

KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny Komendy Wojewódzkiej Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie za rok 2020*, s. 38 (dalej: *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*).

³⁹³ W 2020 r. były one dysponowane do działań 168 razy, przy czym najczęściej zdarzeń odnotowała Specjalistyczna Grupa Ratownictwa Chemiczno-Ekologicznego „Kraków 6”, która wyjeżdżała 93 razy w skali roku.

KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie za rok 2020*, s. 10 (dalej: *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*).

Z analizowanych danych wynika, że w skali województwa do najczęstszych przyczyn powstawania pożarów należały:

- w 2000 r. – podpalenia (umyślne) w tym akty terroru³⁹⁴ – 3118 razy, nieostrożność osób dorosłych (NOD) – 1483 przypadki, NOD przy wypalaniu pozostałości roślinnych na polach – 147 zdarzeń;
- w 2001 r. – podpalenia (umyślne) w tym akty terroru – 3563 razy, NOD – w 1325 przypadkach, NOD przy wypalaniu pozostałości roślinnych na polach – 235 zdarzeń;
- w 2002 r. – podpalenia (umyślne) w tym akty terroru – 4478 razy; NOD – w 1820 przypadkach, NOD przy wypalaniu pozostałości roślinnych na polach – 260 zdarzeń³⁹⁵.

Powyższe dane wskazują, że liczba pożarów w latach 2000–2002 wzrosła o blisko 2000. Zdecydowaną przewagę w przyczynach powstawania pożarów stanowiły podpalenia oraz NOD w posługiwaniu się ogniem otwartym i przy wypalaniu pozostałości roślinnych.

Biorąc pod uwagę przyczyny powstawania miejscowych zagrożeń (MZ) w skali województwa, należy z kolei wskazać, że do najczęściej występowały:

- w 2000 r. – gwałtowne opady atmosferyczne – 2122 przypadki; niezachowanie zasad bezpieczeństwa ruchu środków transportu – 2332 razy; huragany, silne wiatry, tornada – 1071 zdarzeń;
- w 2001 r. – gwałtowne opady atmosferyczne – 6399 przypadków; niezachowanie zasad bezpieczeństwa ruchu środków transportu – 2654 razy; huragany, silne wiatry, tornada – 1504 zdarzenia;
- w 2002 r. – gwałtowne opady atmosferyczne – 1620 przypadków; niezachowanie zasad bezpieczeństwa ruchu środków transportu – 2826 razy; huragany, silne wiatry, tornada – 2447 zdarzeń³⁹⁶.

Dane dowodzą, że w 2001 r. w skali województwa mieliśmy do czynienia ze znaczącym wzrostem MZ. Strażacy wyjeżdżali ponad 18 000 razy do tego typu zdarzeń. W 1999 r. było ich 10 750, w 2000 r. – 12 854, z kolei w 2002 r. – 15 974. Wzrost z 2001 r. spowodowany był przede wszystkim odnotowywaniem zwiększonej liczby zdarzeń związanych z gwałtownymi opadami atmosferycznymi. W latach 2000–2002 sukcesywnie wzrastały także wyjazdy, których przyczynami były niezachowanie zasad bezpieczeństwa ruchu środków transportu oraz akcje związane z huraganami, silnymi wiatrami oraz tornadami.

³⁹⁴ Akty terroru – to sytuacje, w których okoliczności jednoznacznie sugerują określoną przyczynę, np. kilka miejsc wybuchu pożaru, nocna pora, trwający konflikt czy groźby.

³⁹⁵ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 75–76.

³⁹⁶ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 76–77.

Każde z wymienionych wyżej zdarzeń wiąże się z wystąpieniem negatywnych konsekwencji, których wielkość, z podziałem na straty pożarowe i dotyczące miejscowych zdarzeń, w latach 2000–2002 przedstawia tabela 6.

Tabela 6. Zestawienie strat wynikłych w trakcie pożarów i miejscowych zagrożeń oraz mienie uratowane w województwie małopolskim w latach 2000–2002

Rodzaj zdarzenia	Straty i mienie uratowane	2000	2001	2002
Pożary	Straty (ogółem)	40 864 zł	35 130 zł	48 809 zł
	w tym: budynki	17 200 zł	16 407 zł	18 027 zł
	Mienie uratowane	2 078 682 zł	1 613 515 zł	758 298 zł
Miejscowe zagrożenia	Straty (ogółem)	58 395 zł	334 636 zł	56 307 zł
	w tym: budynki	956 zł	31 561 zł	2 946 zł
	Mienie uratowane	551 558 zł	3 004 426 zł	544 358 zł

Źródło: KW PSP w Krakowie, *Biuletyn Informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 77.

W związku z występowaniem większej liczby miejscowych zagrożeń w 2001 r. szacowane zniszczenia w tym okresie były zdecydowanie wyższe niż w roku 2000 czy 2002.

Na obszarze aglomeracji krakowskiej w latach 1999–2003 również dochodziło do wielu zdarzeń. Można zauważyć, że w ramach jednostek z roku na rok przybywało zdarzeń³⁹⁷. Tylko w powiecie wielickim odnotowano: w 1994 r. – 223 wyjazdy, w 1998 r. – 659 wyjazdów, w 1999 r. – 804 wyjazdy (257 do pożarów, 527 do miejscowych zagrożeń i 20 alarmów fałszywych³⁹⁸), w 2000 r. – 891 wyjazdów (261 do pożarów – 29% ogółu zdarzeń, 609 do miejscowych zagrożeń – 69%, oraz 21 alarmów fałszywych – 2%³⁹⁹), w 2001 r. – 933 wyjazdy, w 2002 r. – 1120 wyjazdów, a w 2003 r. – 1352 wyjazdy. Na przestrzeni 9 lat ogólna liczba zdarzeń wzrosła zatem ponad 5-krotnie. Szczególnie szybko wzrastała liczba miejscowych zagrożeń. Porównując lata od 1999 do 2002 można zauważyć, że w krótkim czasie podwoiła się liczba MZ. Statystyki zdarzeń wyglądają podobnie w KM PSP w Krakowie. W 1999 r. na wymienionym obszarze odnotowano 6101 zdarzeń, w 2000 r. – 6189, w 2001 r. – 7081, w 2002 r. – 7505, a w 2003 r. – 8827. Uwzględniając chociażby rok 2000, można stwierdzić,

³⁹⁷ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 27, 196.

³⁹⁸ KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2000*, dz. cyt., s. 41.

³⁹⁹ Tamże, s. 23.

że w powiatach przynależących do aglomeracji krakowskiej doszło do 7080 zdarzeń, przy czym w całym województwie odnotowano 20 945 wyjazdów jednostek PSP⁴⁰⁰. Przedstawione dane ujawniają, że zdarzenia w skali aglomeracyjnej w tym czasie stanowiły blisko 1/3 wszystkich wyjazdów mających miejsce w województwie. Warto przyrzeć się także średniej liczbie wyjazdów przypadającej na jednego strażaka. W 2000 r. statystyka wynosiła 17,1 w KP PSP w Wieliczce oraz 12,3 w KM PSP w Krakowie. Komenda Powiatowa PSP w Wieliczce zajęła w tym roku drugie miejsce, zaraz po KP PSP w Nowym Targu, podczas gdy Komenda Miejska w Krakowie uplasowała się na 5 miejscu⁴⁰¹.

Strażacy z KM PSP w Krakowie w 2000 r. zaangażowali się w 6190 działań⁴⁰², z czego 2753 stanowiły wyjazdy do pożarów, 3154 wyjazdy do MZ, a 283 wyjazdy do alarmów fałszywych. W 2008 r. strażacy wyjeżdżali do akcji 9972 razy, zaangażowano 63 337 strażaków. Zestawienie danych z lat 2000–2008 pozwala zauważyć stałą tendencję wzrostową, która osiągnęła szczególnie wyraźne nasilenie w latach 2003 i 2007. Statystyka ta również potwierdza przewagę miejscowych zagrożeń nad pożarami⁴⁰³. Wykres 4 przedstawia dane dotyczące interwencji podejmowanych w latach 2000–2008 przez KM PSP w Krakowie.

W ujęciu wieloletnim przyczyny występowania pożarów i miejscowych zagrożeń były podobne. Dane za 2008 r. dla KM PSP w Krakowie dowodzą, że najczęściej pożarów powstało w wyniku: podpaień (1268 zdarzeń), nieostrożności osób dorosłych (1167 zdarzeń), wad i nieprawidłowej eksploatacji urządzeń (221 zdarzeń) oraz wad środków transportu (78 zdarzeń). Dodatkowo duża część przyczyn została określona jako „inne” lub „nieustalone” (799 zdarzeń). Za źródła miejscowych zagrożeń w 2008 r. w KM PSP w Krakowie uznano: nietypowe zachowanie się zwierząt / owadów (1112 przypadków), huragany, silne wiatry (566 przypadków), wady i nieprawidłowe eksploatowanie środków transportu (339 przypadków), opady (152 przypadki). Podobnie jak w przypadku pożarów duża część przyczyn, bo aż 2132, oznaczono jako „inne” lub „nieustalone”⁴⁰⁴.

⁴⁰⁰ Tamże, s. 43.

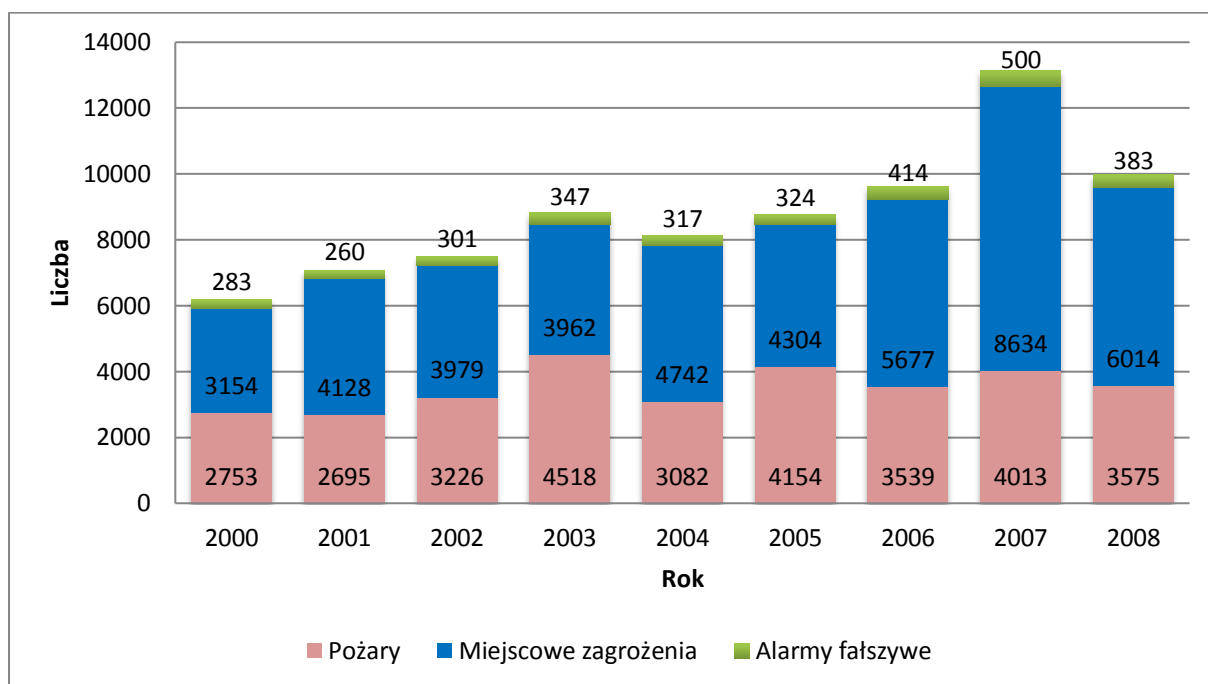
⁴⁰¹ Tamże, s. 45.

⁴⁰² Dane te różnią się nieznacznie od danych zamieszczonych w *Biuletynie informacyjnym KM PSP w Krakowie za rok 2008*. Wskazują one, że w 2000 r. odnotowano 6190 zdarzeń, w 2001 r. – 7083, w 2002 r. – 7506 oraz w 2003 r. 8827.

⁴⁰³ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2008*, dz. cyt., s. 8.

⁴⁰⁴ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2008*, dz. cyt., s. 11.

Wykres 4. Statystyka interwencji podejmowanych w latach 2000–2008 przez KM PSP w Krakowie

Źródło: KM PSP w Krakowie, *Biuletyn Informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2008*, dz. cyt., s. 8.

Komenda Powiatowa PSP w Wieliczce w 1999 r. zanotowała natomiast 205 pożarów małych, 50 średnich i 2 duże. W 2000 r. było to 238 pożarów małych i 23 średnie. Spośród alarmów fałszywych w 1999 r. stwierdzono 9 alarmów o charakterze złośliwym oraz 12 w dobrej wierze. Z kolei w 2000 r. ujawniono 10 alarmów fałszywych o charakterze złośliwym, 8 w dobrej wierze oraz 2 z instalacji wykrywania pożarów. Zanotowano również wzrost miejscowych zagrożeń o 15%, porównując rok 2000 do roku 1999. Nastąpił przyrost wyjazdów zarówno do wypadków, jak i powodzi i podtopień, które miały miejsce na przełomie lipca i sierpnia 2000 r.⁴⁰⁵

Odnosząc się do pożarów w powiecie wielickim w 2000 r. do ich przyczyn zaliczono:

- w 112 przypadkach – podpalenia (umyślne), w tym akty terroru (43,1% ogółu przyczyn);
- w 82 przypadkach – nieustalone (31,3%);
- w 14 przypadkach – nieostrożność osób dorosłych przy obchodzeniu się z ogniem otwartym, w tym papierosy i zapałki (5,3%);
- w 13 przypadkach – wady urządzeń i instalacji elektrycznych, bez urządzeń ogrzewczych (5%);

⁴⁰⁵ KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2000*, dz. cyt., s. 39.

- w 11 przypadkach – NOD przy wypalaniu pozostałości roślinnych na polach (4,2%);
- w 28 przypadkach – inne przyczyny (10,7%)⁴⁰⁶.

Miejscowe zagrożenia w tym czasie najczęściej były spowodowane: w 250 przypadkach (41% ogółu miejscowych zagrożeń) – gwałtownymi opadami atmosferycznymi; w 118 (19,4%) – niezachowaniem zasad bezpieczeństwa ruchu środków transportu; w 77 (12,6%) – wystąpieniem huraganów, silnych wiatrów, tornad; w 100 (16,5%) innymi przyczynami, nie wymienionymi powyżej, a 64 przypadki (10,5%) uznano za nieustalone⁴⁰⁷. Podczas wszystkich prowadzonych działań przez PSP w 2000 r. odnotowano 9 zgonów, 98 osób zostało rannych, w tym 16 dzieci⁴⁰⁸.

Informacje zamieszczone w biuletynie informacyjnym KW PSP w Krakowie za 2002 r. ujawniają, że zabezpieczenie operacyjne województwa – biorąc pod uwagę posiadane siły i środki (w szczególności z KSRG) – było w tym czasie niewystarczające. W dokumencie wskazano, że w zakresie:

- gaszenia pożarów – ok. 60% populacji województwa znajduje się w zasięgu dojazdu podmiotów ratowniczych do 8 minut, z kolei 2% populacji w zasięgu działania przekraczającym 30 minut;
- ratownictwa medycznego – 50% w zasięgu do 8 minut, w przypadku 5% populacji dojazd przewyższa 30 minut;
- działania specjalistycznych grup ratowniczych – 50% populacji jest objętych czasem dojazdu do 45 minut oraz 10% w zasięgu działania przekraczającym 75 minut.

Powyższe, niekorzystne dane znalazły odzwierciedlenie w założeniach wzmocnienia systemu KSRG na wspomnianym obszarze. Postanowienia te zakładały m.in.:

- powołanie nowych JRG i doposażenie już istniejących, szczególnie w sprzęt specjalistyczny;
- włączenie do KSRG nowych jednostek OSP (chęć uzyskania wskaźnika minimum 1 OSP w KSRG w gminie);

⁴⁰⁶ Do innych przyczyn zaliczyć można m.in.: wady urządzeń ogrzewczych na paliwo stałe, wady środków transportu, wyładowania atmosferyczne, zdarzenia związane z nieprawidłową eksploatacją urządzeń ogrzewczych na paliwo stałe.

KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2000*, dz. cyt., s. 56–57.

⁴⁰⁷ Do innych przyczyn zaliczyć można chociażby: nietypowe zachowanie się zwierząt (w tym owadów) stwarzające zagrożenie – 7 przypadków, uszkodzone sieci – 6, wady środków transportu – 5, nieprawidłowe zabezpieczenie wykopów, studni, włazów itp. – 5, nieprawidłową eksploatację środków transportu – 3, gwałtowne przybory wód, zatory lodowe – 3, celowe działania człowieka – 2, wyładowania atmosferyczne – 2, czy też nieprawidłową eksploatację konstrukcji budowlanych budynków – 2.

KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2000*, dz. cyt., s. 59.

⁴⁰⁸ KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2000*, dz. cyt., s. 38.

- tworzenie nowych i udoskonalanie już istniejących specjalistycznych grup ratowniczych;
- dołączanie do KSRG podmiotów (innych niż wymienione), które mogłyby wspomóc działania systemu⁴⁰⁹.

Propozycje zmian w 2002 r. sugerowały, że do poprawienia czasu reakcji i zwiększenia posiadanych sił i środków niezbędne będzie w szczególności utworzenie nowych JRG i dołączanie kolejnych OSP do KSRG. Dla ogółu województwa plany zamieszczone w omawianym dokumencie wskazywały na konieczność utworzenia 5 nowych JRG oraz włączenia 46 OSP do KSRG. Dane aglomeracyjne przedstawiały się następująco: w powiecie krakowskim miejskim zaplanowano utworzenie dwóch nowych JRG (w roku 2006 i 2009), w powiecie krakowskim ziemskim utworzenie dwóch nowych JRG (w roku 2006 i 2008) oraz włączenie kolejnych dwóch OSP do systemu, w powiecie wielickim proponowano włączenie jednej nowej OSP do KSRG⁴¹⁰.

Dodatkowym elementem, który był odnotowywany i wymagał wprowadzenia zmian, było to, że nie we wszystkich działaniach ratowniczych wyszczególniono kierującego działaniami ratowniczymi. Przeprowadzane akcje powinny mieć koordynatora, który czuwa m.in. nad dysponowaniem sił i środków, co ma szczególne znaczenie dla powodzenia tych działań⁴¹¹.

W 2002 r. strażacy z województwa małopolskiego, a w dużej mierze z powiatu krakowskiego i częściowo wielickiego, borykali się również z brakiem pokrycia łączności radiowej w sieci wojewódzkiej. Poniższa mapa przedstawia obszary (zaznaczone kolorem czerwonym), w których rejestrowano brak słyszalności⁴¹².

⁴⁰⁹ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 28.

⁴¹⁰ Na koniec 2020 r. można jednoznacznie wskazać, że założenia co do włączania OSP do KSRG zostały spełnione z nawiązką, jednak biorąc pod uwagę powstawanie nowych JRG – jak wspomniano wyżej – od 2002 r. w ramach aglomeracji utworzono jedną JRG nr 7 w Krakowie.

KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 29, 31.

⁴¹¹ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 35.

⁴¹² Tamże, s. 34.

Rys. 10. Pokrycie łącznością radiową w sieci wojewódzkiej na koniec 2002 r.

Źródło: KW PSP w Krakowie, *Biuletyn Informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 34.

Kolejnego utrudnienia upatrywano w braku włączenia wszystkich JRG do systemu alarmowania, który oparty jest na skróconym numerze 998. Problem stanowiły także połączenia z podanym numerem od osób znajdujących się przy granicy powiatów. Zdarzało się, że były one przekierowywane do innych Powiatowych / Miejskich Stanowisk Kierowania (SKKP/SKKM PSP). Z działań, które przysłużyły się do zmniejszenia liczby fałszywych alarmów, zaliczyć można wyposażenie SKKP/SKKM PSP w urządzenia do rejestracji rozmów telefonicznych oraz wyświetlania numeru dzwoniącego⁴¹³. Wprowadzono również rejestratory analizujące czas wyjazdów i pobytu na miejscu zdarzenia, łącznie z określeniem sił i środków

⁴¹³ Zalecenia zgodne z Rozporządzeniem MSWiA z 29 grudnia 1999 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji KSRG, par. 16 pkt. 14. (Dz.U. 1999, nr 111, poz. 1311).

zadysponowanych do działań. Czynności te usprawniły wykonywanie analiz prowadzonych akcji ratowniczo-gaśniczych⁴¹⁴.

Rok 2002 był także ważny pod względem zmian w prawodawstwie za sprawą wejścia w życie ustawy o stanie klęski żywiołowej⁴¹⁵, która zaktualizowała zapisy ustawy o ochronie przeciwpożarowej⁴¹⁶. Dotychczasowe Wojewódzkie oraz Powiatowe / Miejskie Zespoły ds. Ochrony Przeciwpożarowej i Ratownictwa zostały rozwiązane. W ich miejsce wojewodowie, starostowie oraz prezydenci miast na prawach powiatu powołali odpowiednio Wojewódzkie i Powiatowe / Miejskie Zespoły Reagowania Kryzysowego⁴¹⁷.

Co ciekawe, zmiany technologiczne spowodowały, że w 2002 r. wprowadzono możliwość przesyłania korespondencji za pośrednictwem systemu Linux – drogą elektroniczną – między komendą wojewódzką a komendami powiatowymi i miejskimi. Korespondencję ograniczono wyłącznie do wiadomości jawnych⁴¹⁸.

Obecnie na obszarze Małopolski można zauważyć znaczący wzrost liczby zdarzeń, do których wysyłane są JRG. Wyjazdy związane z gaszeniem pożarów w latach 1999–2020 utrzymywały się w większości na względnie podobnym poziomie. Liczba ta nie była jednak stała na przestrzeni lat. Największy wzrost wyjazdów do pożarów odnotowano w 2012 r., kiedy to JRG z opisywanego obszaru podjęły 15 299 tego rodzaju akcji. Najmniej wyjazdów związanych z pożarami odnotowano z kolei w 2019 r. Statystyki wskazują w tym czasie na 1849 przejazdów gaśniczych.

Znaczący wzrost wyjazdów strażaków z PSP i OSP w 2020 r. wiązał się bezpośrednio z pandemią COVID-19, która wymusiła przemodelowanie zadań i działań, do których zobligowani zostali strażacy. Wzrost ten wynikał również z rosnącej liczby zdarzeń dotyczących powodzi i podtopień w Małopolsce⁴¹⁹.

⁴¹⁴ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 35, 40–41.

⁴¹⁵ *Ustawa z 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej* (Dz.U. 2002, nr 62, poz. 558, z późn. zm.)

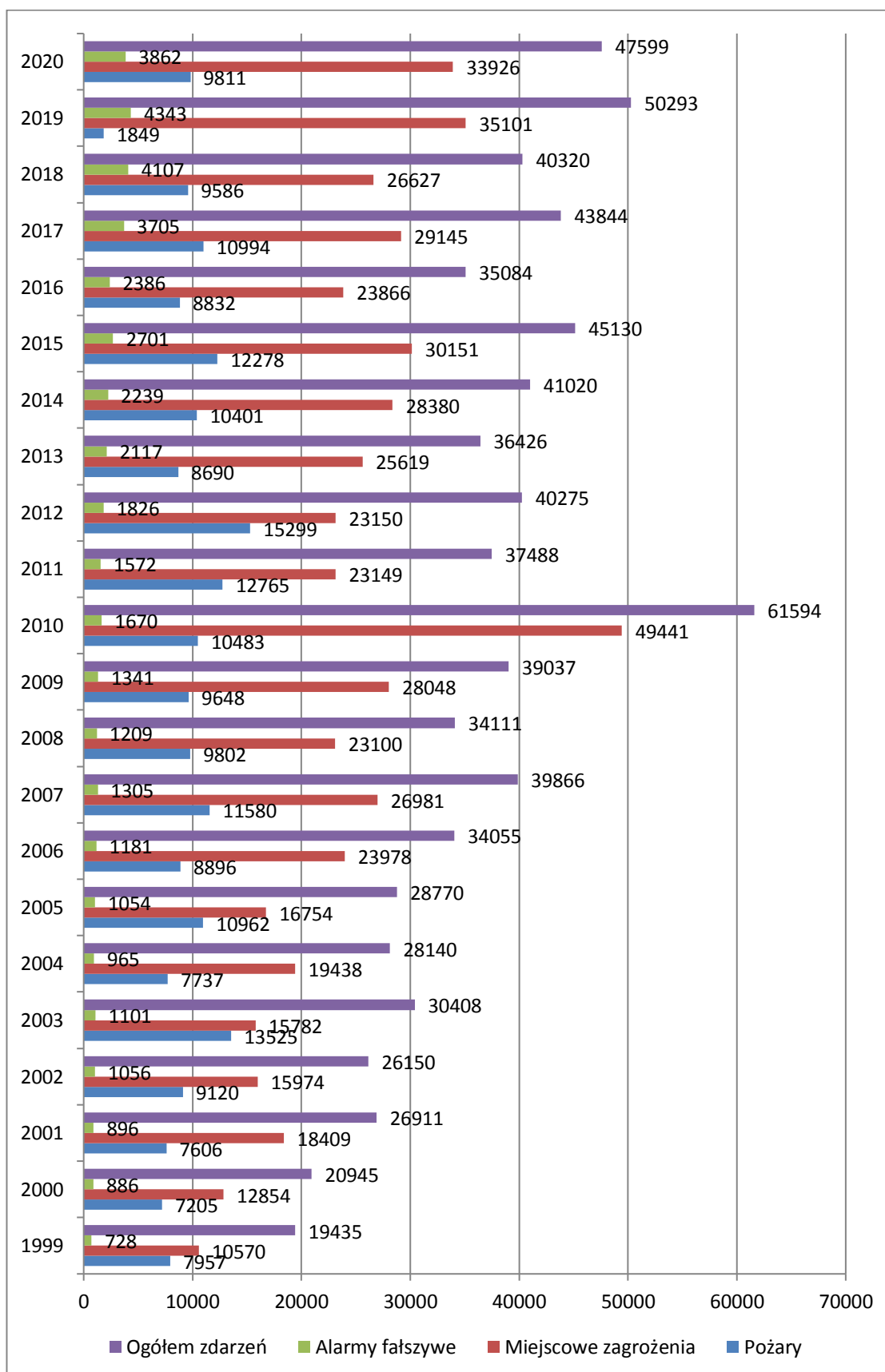
⁴¹⁶ *Ustawa z 27 lutego 2003 r. o zmianie ustawy o ochronie przeciwpożarowej* (Dz.U. 2003, nr 52, poz. 452).

⁴¹⁷ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 21.

⁴¹⁸ Tamże, s. 41.

⁴¹⁹ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 18.

Wykres 5. Liczba zdarzeń podejmowanych przez PSP na obszarze województwa małopolskiego według rodzaju w latach 1999–2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie: biuletynów informacyjnych wydawanych przez KW PSP w Krakowie.

W dużej mierze zauważalny jest sukcesywny wzrost udziału strażaków z PSP w działaniach dotyczących zabezpieczenia zdarzeń związanych z występowaniem sytuacji określanych jako miejscowe zagrożenia⁴²⁰. Na przełomie XX i XXI wieku (w latach 1999–2002) odnotowywano od 10 tys. do 18 tys. tego typu zdarzeń rocznie. Ostatnie lata, a szczególnie rok 2019 i 2020, wskazują natomiast na wielokrotnienie wyjazdów do miejscowych zagrożeń. W tych latach JRG podejmowały w tym zakresie około 34–35 tys. akcji⁴²¹.

Rokrocznie od 1999 r. stopniowo wzrasta także liczba fałszywych alarmów. W 1999 r. było ich 728, z kolei w 2020 r. aż 3862. Można wyróżnić kilka lat, w których liczba fałszywych alarmów była nieznacznie niższa od roku poprzedzającego. Takie sytuacje wystąpiły w latach: 2004 (spadek o 36 zgłoszeń w porównaniu z rokiem poprzednim), 2008 (spadek o 96 zgłoszeń), 2011 (spadek o 98 zgłoszeń). Znaczące spadki zaobserwowano tylko w latach 2016 (o 315 mniej) oraz 2020 (o 481 mniej). Ostatni opisany rok – 2020 – jest szczególny ze względu na rozprzestrzeniającą się pandemię COVID-19. Powyższe kwestie szczegółowo odzwierciedla wykres 5.

W 2020 r. w skali województwa małopolskiego strażacy wyjeżdżali: w 21% przypadków do pożarów, w 71% do miejscowych zagrożeń i w 8% do alarmów fałszywych. Pożarniczy zegar ratownictwa⁴²² wskazuje, że strażacy na tym obszarze w 2020 r. wyjeżdżali do zdarzeń statystycznie co 11 minut i 3 sekundy, w tym do miejscowych zagrożeń co 15 minut i 30 sekund, do pożarów co 53 minuty i 34 sekundy oraz do alarmów fałszywych co 2 godziny 16 minut i 6 sekund⁴²³. Zwiększenie liczby wyjazdów i przeprowadzanych akcji ratowniczo-gaśniczych spowodowało nagromadzenie wielu nadgodzin. Wśród funkcjonariuszy PSP w województwie małopolskim służących w systemie zmianowym było to średnio

⁴²⁰ Według art. 2 ustawy z 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej za miejscowe zagrożenia uznawane są zdarzenia wynikające z rozwoju cywilizacyjnego i naturalnych praw przyrody niebędące pożarem ani klęską żywiołową, stanowiące zagrożenie dla życia, zdrowia, mienia lub środowiska, któremu zapobieżenie lub którego usunięcie skutków nie wymaga zastosowania nadzwyczajnych środków.

⁴²¹ Najwięcej tego typu zdarzeń (blisko 50 tys.) odnotowano w 2010 r. Wyjazdy te w dużej mierze były odpowiedzią na skutki powodzi (14 maja–9 czerwca 2010 r.), która wystąpiła na skutek obfitych opadów deszczu i podniesienia się poziomu wód w dorzeczu górnej Wisły. W wielu miejscach doszło do przerwania wałów przeciwpowodziowych lub ich przesiąknięcia. Zalane zostały m.in. miasta: Kraków, Oświęcim, Czechowice-Dziedzice, Chełm Śląski, Sandomierz, Jasło, Tarnobrzeg.

⁴²² Pożarniczy zegar ratownictwa (in. zegar pożarniczy) – przedstawia dane dotyczące liczby interwencji z podziałem na rodzaje: pożary, miejscowe zdarzenia, alarmy fałszywe podejmowanych przez strażaków z danej jednostki w określonym czasie (np. dzień, miesiąc, kwartał, rok). Statystyki te pozwalają przedstawić wyjazdowość, a tym samym skalę obciążenia akcjami ratowniczo-gaśniczymi w czasie. Informuje także o średnim czasie dojazdu do wyżej wymienionych rodzajów zdarzeń.

⁴²³ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 53–54.

214,5 godziny w skali roku, z kolei wśród pracowników systemu codziennego – średnio 63,6 godziny⁴²⁴.

Spośród wszystkich pożarów najczęściej stanowiły zdarzenia małe – 94,40%, średnie – 4,44%, oraz duże i bardzo duże – 0,15%. Z kolei miejscowe zagrożenia najczęściej były lokalne – 87,80%, małe – 9,44%, oraz średnie – 2,74%. Resztę stanowiły zagrożenia duże. Jeżeli chodzi o alarmy fałszywe, to w 49,40% były to zawiadomienia w dobrej wierze, w 47,38% – z instalacji wykrywania, a w 3,21% przypadków – alarmy złośliwe⁴²⁵.

Miejscowe zagrożenia na obszarze województwa małopolskiego w 2020 r. spowodowane były przede wszystkim: zdarzeniami medycznymi – 35%; zdarzeniami w komunikacji drogowej – 22%; silnymi wiatrami – 18%; opadami deszczu – 11%; przyborami wód – 5%. Pożary w dotyczyły: upraw – 32,31%; obiektów mieszkalnych – 21,96%; środków transportu – 6,60%; obiektów produkcyjnych – 1,98%; lasów – 1,72%; obiektów magazynowych – 0,42%, oraz innych (np. śmietniki, nieużytki) – 34,67%⁴²⁶. W 2020 r. (podobnie jak w roku 2010) odnotowano zwiększoną wyjazdowość związaną ze zjawiskami atmosferycznymi. W wyniku intensywnych opadów deszczu górskie zlewnie nie były w stanie w tym czasie przyjąć nawału wody w swoich korytach, powodując tym samym podtopienia i powodzie. Na skutek tych zdarzeń dochodziło do zerwania dróg czy mostów, zniszczeń domów i gospodarstw⁴²⁷.

Liczba strażaków biorących udział w akcjach ratowniczych w latach 2016–2020 w skali województwa małopolskiego pozostawała zmienna. Było to odpowiednio: 138 709 strażaków w 2016 r.; 150 862 strażaków w 2017 r.; 142 674 strażaków w 2018 r.; 185 988 strażaków w 2019 r. oraz 172 698 strażaków w 2020 r.⁴²⁸

Zależności co do liczby zdarzeń w aglomeracji krakowskiej w latach 2016–2020 przedstawia tabela 7.

⁴²⁴ Łącznie za nadgodziny w województwie małopolskim wypłacono średnio 2510,14 zł na strażaka systemu zmianowego oraz 939,42 zł na funkcjonariusza systemu codziennego. Łącznie za przepracowane nadgodziny strażakom wypłacono 10 063 363,67 zł.

KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 94–95.

⁴²⁵ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 54, 56.

⁴²⁶ Tamże, s. 58

⁴²⁷ W 2020 r. najczęściej akcji przeprowadzano w powiatach: bocheńskim, limanowskim i myślenickim.

KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 67–68.

⁴²⁸ Tamże, s. 80.

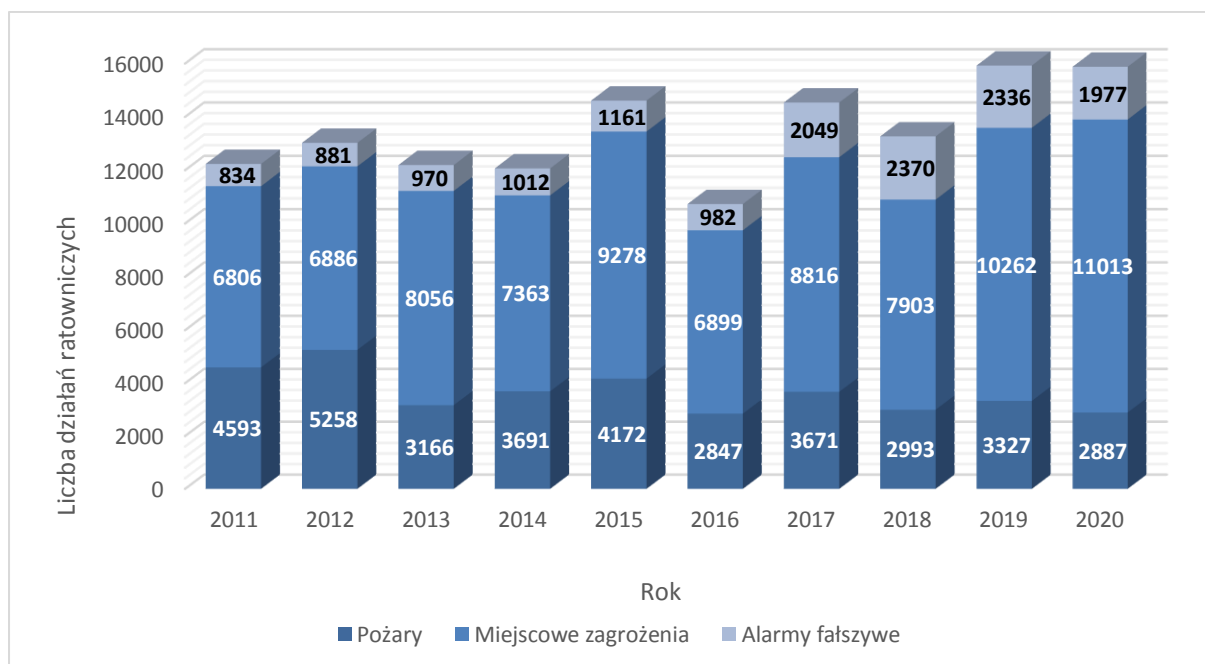
Tabela 7. Liczba zdarzeń w latach 2016–2020 w jednostkach PSP na obszarze aglomeracji krakowskiej

Nazwa jednostki	Rok				
	2016	2017	2018	2019	2020
KM PSP w Krakowie	10 730	14 539	13 267	15 920	15 877
KP PSP w Wieliczce	1530	2069	1779	2555	2029

Źródło: opracowanie własne na podstawie: KW PSP w Krakowie, *Biuletyn Informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 55.

Zmienność liczby zdarzeń, do których dysponowali byli strażacy z KM PSP w latach 2011–2020 na obszarze Krakowa i powiatu krakowskiego, ujmuje wykres 6.

Wykres 6. Liczba zdarzeń odnotowanych w latach 2011–2020 przez KM PSP w Krakowie

Źródło: KM PSP w Krakowie, *Biuletyn Informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 11.

Strażacy z KM PSP w Krakowie w 2020 r. wyjeżdżali 11 013 razy do miejscowych zagrożeń, 2887 razy do pożarów oraz 1977 do alarmów fałszywych. W samym Krakowie odnotowano 10 940 zdarzeń⁴²⁹.

Do zestawienia danych można dołączyć przyczyny powstawania pożarów, które zarejestrowano w 2020 r. w KM PSP w Krakowie. Zalicza się do nich przede wszystkim:

⁴²⁹ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 10.

- nieostrożność osób dorosłych przy posługiwaniu się ogniem otwartym – 648 przypadków;
- podpalenia umyślne, w tym akty terroru – 867 przypadków;
- wady urządzeń i instalacji elektrycznych – 92 przypadki;
- wady środków transportu – 77 przypadków.

Biorąc pod uwagę miejsce występowania, pożary w dużej mierze powstawały w obiektach mieszkalnych (556 przypadków), uprawach i rolnictwie (553 przypadki)⁴³⁰.

Do najczęstszych przyczyn występowania miejscowych zagrożeń w KM PSP w Krakowie w 2020 r. przypisano m.in.:

- niezachowanie zasad bezpieczeństwa w ruchu środków transportu – 1507 przypadków;
- huragany, silne wiatry – 1319 przypadków;
- nietypowe zachowanie się zwierząt (w tym owadów) stwarzających zagrożenie – 624 przypadki;
- wady środków transportu – 328 przypadków;
- gwałtowne opady atmosferyczne – 460 przypadków.

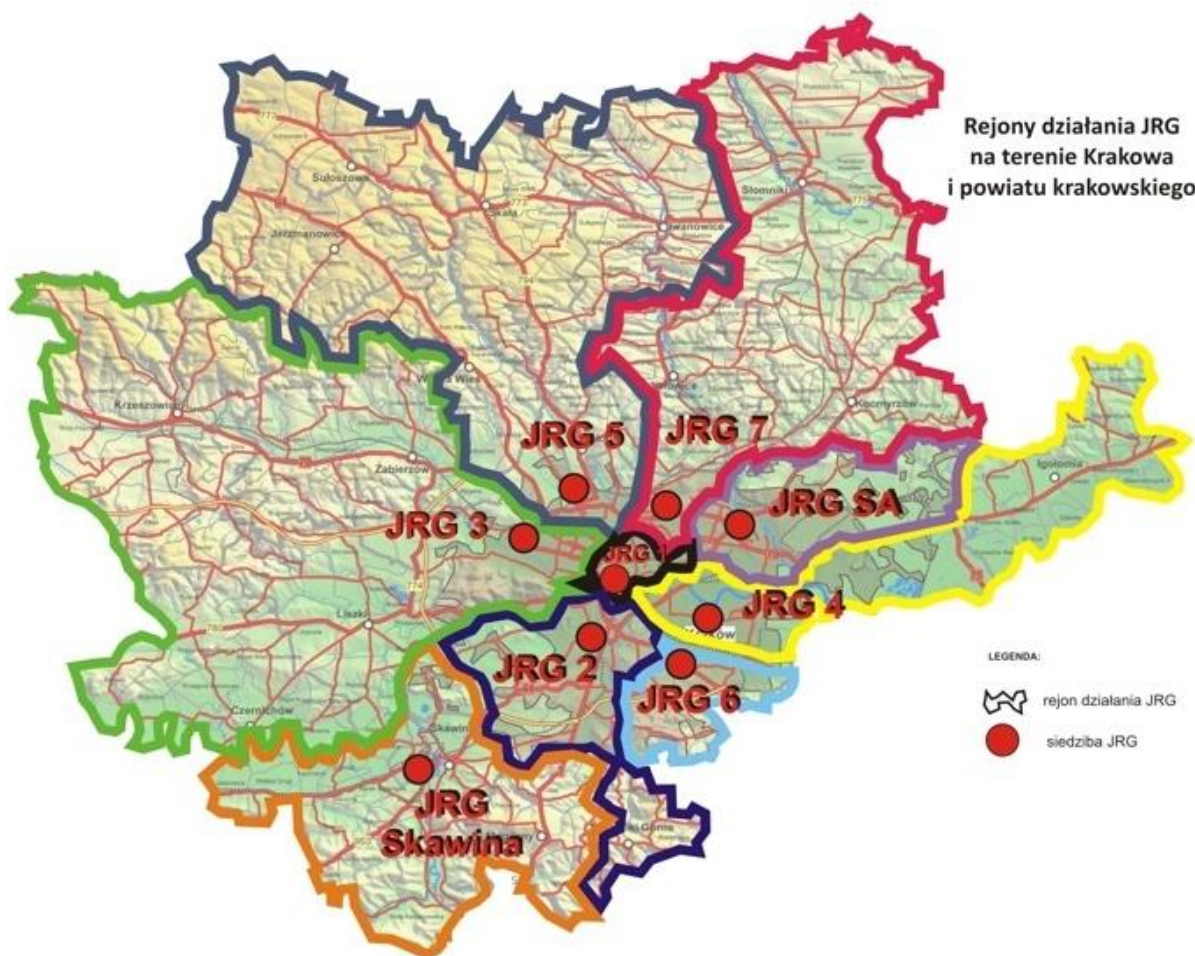
Do miejscowych zagrożeń dochodziło przeważnie w: obiektach użyteczności publicznej (2736 przypadków), obiektach mieszkalnych (2673 przypadki) oraz środkach transportu (1790 przypadków)⁴³¹.

Poniższa mapa przedstawia rejony działań JRG w Krakowie i powiecie krakowskim, wraz ze wskazaniem ich siedzib.

⁴³⁰ Tamże.

⁴³¹ Tamże, s. 11.

Rys. 11. Jednostki Ratowniczo-Gaśnicze na obszarze Krakowa i powiatu krakowskiego – umiejscowienie oraz rejon działań

Źródło: Komenda Miejska PSP w Krakowie, <http://www.krakow112.pl/index.php/psp> (dostęp 29.10.2024).

Najwięcej wyjazdów w 2020 r. zanotowała JRG nr 3 – 2879. Na drugim miejscu uplasowała się JRG nr 5 z liczbą interwencji 2425 i na trzecim miejscu JRG SA PSP z 1991 wyjazdami. Najmniej interwencji odnotowano w jednostkach JRG nr 4 – 864 wyjazdów oraz JRG Skawina – 978 interwencji. Od 1999 r. do 2020 r. w KM PSP z wielokrotnością się (blisko czterokrotnie) liczba wyjazdów do miejscowych zagrożeń, zwiększyła się także liczba alarmów fałszywych, jednak liczba pożarów utrzymuje się na względnie podobnym poziomie⁴³².

Tendencja dotycząca największej liczby wyjazdów JRG nr 3 była analogiczna w latach 2008–2019 (według dostępnych dokumentów). Podobnie wygląda sytuacja JRG nr 4 i JRG Skawina, które od lat notują najmniejszy udział w działaniach ratowniczych. Co ciekawe, w 2008 r. wykazano znaczącą zbieżność liczby interwencji w stosunku do liczby osób, które mieszkają w rejonie tych jednostek. Wskazane jednostki różniły się jednak liczbą strażaków na

⁴³² KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 13.

1000 mieszkańców. Dla JRG nr 3 było to 0,39, a dla JRG nr 4 – 1,29, co oznacza, że średnia była ponad 3-krotnie większa. Jeszcze niższym wskaźnikiem odznaczała się JRG nr 7 – 0,38. Strażacy z JRG nr 3 i JRG nr 7 uczestniczyli w 28% zdarzeń z Krakowa i powiatu krakowskiego⁴³³.

Strażacy wielokrotnie brali udział w akcjach ratowniczo-gaśniczych poza własnym rejonem działania. Dla przykładu, jednostki przynależące do KM PSP w Krakowie odnotowały:

- JRG nr 1 – 60 wyjazdów poza rejon własnego działania, ale na terenie Krakowa lub powiatu krakowskiego;
- JRG nr 2 – 135 wyjazdów poza rejon działania, ale na terenie Krakowa lub powiatu krakowskiego;
- JRG nr 3 – 43 wyjazdy poza rejon działania, ale na terenie Krakowa lub powiatu krakowskiego;
- JRG nr 4 – 45 wyjazdów poza rejon działania, ale na terenie Krakowa lub powiatu krakowskiego;
- JRG nr 5 – 42 wyjazdy poza rejon działania, ale na terenie Krakowa lub powiatu krakowskiego, oraz 5 na innym obszarze;
- JRG nr 6 – 99 wyjazdów poza rejon działania, ale na terenie Krakowa lub powiatu krakowskiego, 4 akcje w powiecie wielickim⁴³⁴
- JRG nr 7 – 128 wyjazdów poza rejon działania, ale na terenie Krakowa lub powiatu krakowskiego;
- JRG Skawina – 11 wyjazdów poza własny rejon działania⁴³⁵.

W obu powiatach liczba zdarzeń we wskazanym okresie wzrastała. W przypadku KM PSP w Krakowie był to wzrost o ponad 47,9%, porównując liczbę zdarzeń w 2016 r. do roku 2020. Z kolei w KP PSP w Wieliczce tylko od 2016 do 2020 r. przybyło zdarzeń o nieco ponad 32,6%. Zauważyć należy, że na obszarze zarówno powiatu krakowskiego i miasta Kraków, jak i powiatu wielickiego ze względu na pandemię COVID-19 zanotowano nieznaczny spadek liczby zdarzeń w skali rok do roku, porównując rok 2019 do roku 2020.

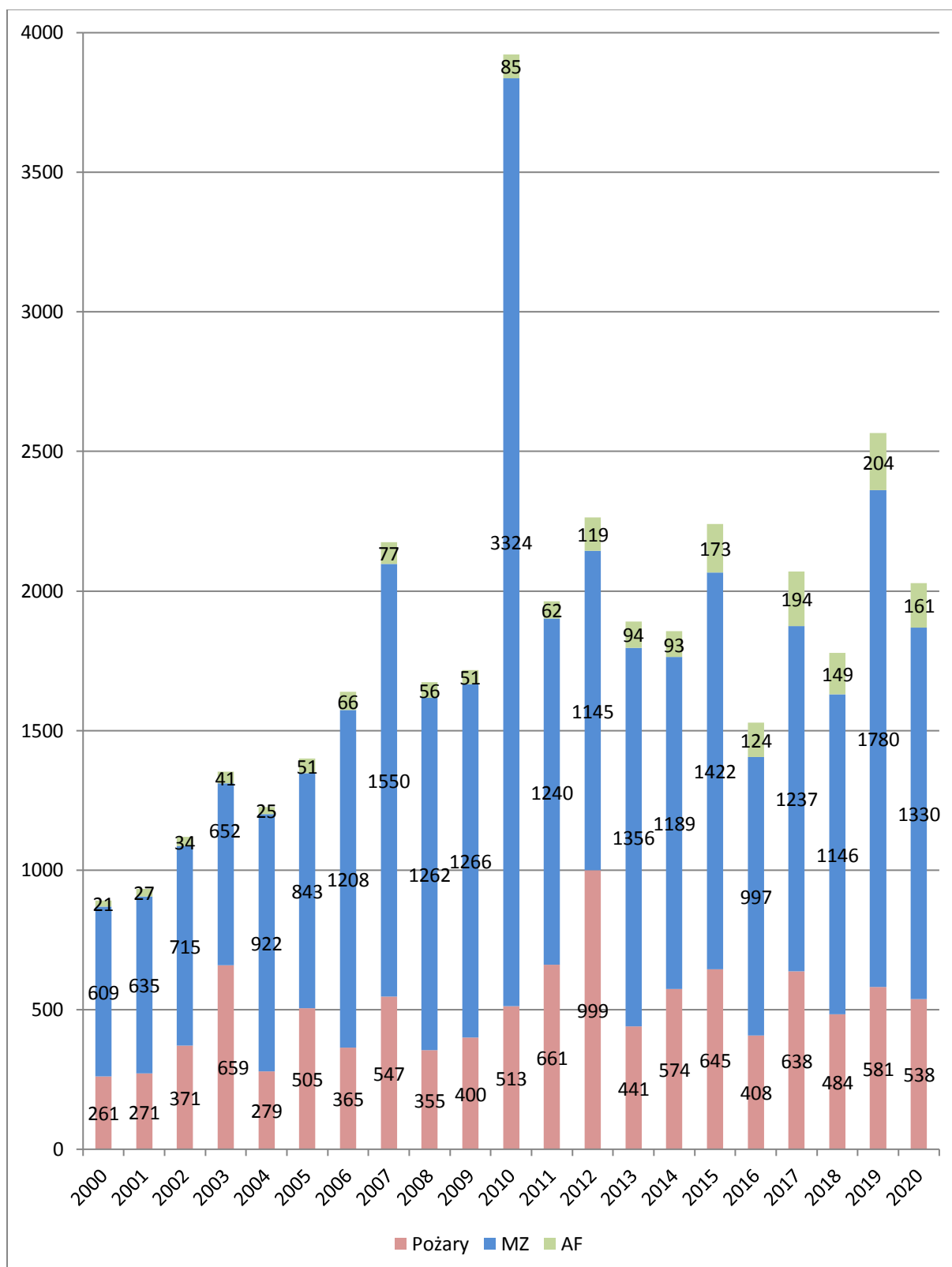
Na wykresie 7 zestawiono liczbę wyjazdów (z uwzględnieniem formy występującego zdarzenia) strażaków z KP PSP w Wieliczce w latach 2002–2020.

⁴³³ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2008*, dz. cyt., s. 9–10.

⁴³⁴ Więcej informacji o działalności JRG nr 6 i Grupy Ratownictwa Chemiczno-Ekologicznego „Kraków 6” w trakcie zwalczania COVID-19 w 2020 r. zamieszczono w podrozdziale 4.3.

⁴³⁵ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 67, 71, 74, 78, 83, 88, 95.

Wykres 7. Wyjazdy strażaków z KP PSP w Wieliczce do zdarzeń w latach 2000–2020

Źródło: opracowanie własne.

Dzięki dostępności danych można przyjrzeć się zestawieniu zdarzeń za lata 2014–2020, które łącznie przedstawia tabela 8.

Tabela 8. Liczba zdarzeń odnotowanych na obszarze powiatu wielickiego w latach 2014–2020 z uwzględnieniem pożarów i miejscowych zagrożeń

Rok	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Razem zdarzeń	1856	2240	1529	2069	1779	2565	2029
Požary	574	645	408	638	484	581	538
Miejscowe zagrożenia	1189	1422	997	1237	1146	1780	1330

Źródło: opracowanie własne na podstawie: KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn Informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2020*, dz. cyt., s. 11.

Na obszarze powiatu wielickiego bardzo duży pożar odnotowano w 2017 r. (jedno zdarzenie), a w latach 2015 i 2018 zarejestrowano po jednym pożarze dużym. W ramach miejscowych zagrożeń w latach 2014–2020 nie stwierdzono działań związanych z występowaniem klęsk żywiołowych. W 2016 r. odnotowano jedno duże miejscowe zagrożenie. Z kolei w latach 2019 i 2020 zaprotokołowano po dwa duże miejscowe zagrożenia⁴³⁶. Odnieść można się także do alarmów fałszywych, które wpisują się niejako w prowadzone przez strażaków działania. Tabela 9 przedstawia szczegółowy podział alarmów fałszywych, które odnotowano w KP PSP w Wieliczce w latach 2014–2020.

Tabela 9. Alarmy fałszywe w powiecie wielickim w latach 2014–2020

Alarmy fałszywe	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ogółem	93	173	124	194	149	204	161
– złośliwe	2	9	2	2	1	3	2
– w dobrej wierze	62	113	81	124	92	161	116
– z inst. wyk. poż.	29	51	41	68	56	40	43

Źródło: opracowanie własne na podstawie: KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn Informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2020*, dz. cyt., s. 11.

Rozkład procentowy zdarzeń, do których wyjeżdżali strażacy z KP PSP w Wieliczce, wskazuje, że w 2020 r. w 66% przypadków były to miejscowe zagrożenia, w 26% pożary, a w 8% alarmy fałszywe. Najwięcej akcji przeprowadzono w gminach Niepołomice (539) i Wieliczka (918), a najmniej w gminach Biskupice (153) i Gdów (223)⁴³⁷.

⁴³⁶ KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2020*, dz. cyt., s. 11.

⁴³⁷ Tamże, s. 13–14.

Przeanalizować można również czas dojazdu do miejsca zdarzenia. Dane dla województwa małopolskiego i aglomeracji krakowskiej w 2020 r. przedstawia tabela 10.

Tabela 10. Czas dojazdu jednostek z aglomeracji krakowskiej do zdarzeń w 2020 r.

Czas	Województwo małopolskie	Miasto Kraków	Powiat krakowski	Powiat wielicki
> 30 min	1,66%	1,58%	2,08%	0,80%
21–30 min	2,19%	1,81%	1,91%	1,77%
16–20 min	3,31%	2,24%	3,06%	3,75%
11–15 min	22,16%	14,44%	23,92%	29,82%
6–10 min	46,13%	49,91%	48,24%	49,62%
do 5 min	24,55%	30,02%	20,79%	14,24%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: KW PSP w Krakowie, *Biuletyn Informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 59.

Tabela pokazuje, że w skali województwa najczęściej dojazdów realizowanych było w czasie od 6 minut do 10 minut oraz do 5 minut. W Krakowie tendencja ta była analogiczna. Z kolei w powiecie krakowskim i wielickim największy odsetek dojazdów odnotowano dla czasu od 6 minut do 10 minut oraz od 11 minut do 15 minut.

Znaczące zestawienie stanowi także liczba osób poszkodowanych i ofiar śmiertelnych w zdarzeniach, w które zaangażowane są jednostki PSP i OSP. Tabela 11 przedstawia dane w skali województwa małopolskiego w latach 2015–2020 z podziałem na pożary i miejscowe zagrożenia.

Tabela 11. Liczba osób poszkodowanych i ofiar śmiertelnych w województwie małopolskim w latach 2015–2020

	Rok					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ofiary śmiertelne w pożarach	33	30	23	32	23	43
ofiary śmiertelne w miejscowych zagrożeniach	172	174	193	215	207	233
osoby ranne w pożarach	282	270	241	210	197	218
osoby ranne w miejscowych zagrożeniach	4595	5303	4857	4812	4742	3423

Źródło: opracowanie własne na podstawie: KW PSP w Krakowie, *Biuletyn Informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 57.

Liczba ofiar śmiertelnych w pożarach w województwie małopolskim w latach 2015–2020 wahała się od 23 osób w latach 2017 i 2019 do 43 osób w 2020 r.⁴³⁸ Najmniej ofiar w wyniku miejscowych zagrożeń odnotowano w roku 2017 (172 zgony), a najwięcej w 2020 r. (233 zgony). Najmniej osób rannych w pożarach odnotowano w 2019 r. – 197 osób, a najwięcej w roku 2015 – 282 poszkodowanych. Podczas miejscowych zagrożeń najmniej rannych odnotowano w roku 2020 – 3423, najwięcej w roku 2015 – 4595 osób.

Dane aglomeracyjne dotyczące osób poszkodowanych w 2020 r. przedstawiają się następująco:

- w Krakowie odnotowano 10 osób rannych i 9 ofiar śmiertelnych w wyniku pożarów oraz 448 poszkodowanych i 34 ofiary śmiertelne w miejscowych zagrożeniach;
- w powiecie krakowskim zarejestrowano 8 osób rannych i 1 osobę, która poniosła śmierć w pożarze oraz 229 rannych oraz 26 ofiar śmiertelnych w miejscowych zagrożeniach⁴³⁹;
- w powiecie wielickim odnotowano 6 osób rannych i 1 ofiarę śmiertelną w pożarach oraz 117 osób rannych i 10 ofiar śmiertelnych przy miejscowych zagrożeniach⁴⁴⁰.

Liczbę osób poszkodowanych w latach 2014–2020 na obszarze powiatu wielickiego przedstawia tabela 12.

Tabela 12. Liczba osób poszkodowanych w zdarzeniach w latach 2014–2020 na obszarze powiatu wielickiego

Rok	Pożary		MZ	
	ofiary śmiertelne	ranni	ofiary śmiertelne	ranni
2014	0	5	8	174
2015	0	17	5	172
2016	0	5	10	638
2017	0	8	7	181
2018	0	5	6	168
2019	1	1	3	124
2020	1	6	10	117

Źródło: KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2020*, dz. cyt., s. 14.

⁴³⁸ W 2019 r. w wyniku pożarów rannych zostało 9 dzieci i 29 strażaków/ ratowników. Z kolei w 2020 r. 10 dzieci i 19 strażaków/ ratowników. W miejscowych zagrożeniach: w 2019 r. rannych zostało 498 dzieci i 44 strażaków/ratowników, w 2020 r. zginęło 7 dzieci, a rannych zostało 253 dzieci i 12 strażaków/ratowników. KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 60.

⁴³⁹ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 10.

⁴⁴⁰ KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2020*, dz. cyt., 14.

Co ważne, jednostki PSP i OSP (szczególnie te z KSRG) wspomagają działania Państwowego Ratownictwa Medycznego (PRM). Dane internetowego Rejestru Jednostek Współpracujących z PRM są aktualizowane na bieżąco⁴⁴¹. Analizie poddawany jest posiadany przez strażaków z PSP sprzęt do ratownictwa medycznego⁴⁴². W skali województwa jednostki KSRG uczestniczyły łącznie w 2020 r. w 2444 akcjach, prowadząc medyczne działania ratownicze. W tym czasie udzielono pomocy 2266 osobom. Z powodu braku dostępności zespołów PRM strażacy zastępowali je w trakcie 178 izolowanych zdarzeń ratownictwa medycznego⁴⁴³ – w samym Krakowie było ich 30, a 25 w powiecie krakowskim⁴⁴⁴. Dodatkowo przy 331 wyjazdach PRM prosiło o pomoc strażaków m.in. w celu przeniesienia pacjenta o dużej masie lub umożliwienia dostępu do pacjenta⁴⁴⁵.

4.1.2. Zatrudnienie w jednostkach PSP

Z perspektywy działalności PSP ważną kwestią pozostaje liczba zatrudnionych w jednostkach funkcjonariuszy, którzy mogą reagować na pojawiające się zagrożenia. Zapisy rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 8 kwietnia 1999 r. w sprawie określenia szczegółowych zasad organizacji komendy wojewódzkiej i powiatowej Państwowej Straży Pożarnej (Dz.U. 1999, nr 38, poz. 375, z późn. zm.) oraz Biuletynu Informacyjnego Komendy Wojewódzkiej Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie za rok 2002 sugerują, że liczba służących strażaków na obszarze województwa we wszystkich komendach powiatowych i miejskich oraz komendzie wojewódzkiej powinna wynosić łącznie 1 etat na 1000 stałych mieszkańców województwa. Wskaźnik ten jednocześnie stanowił miernik stanu zabezpieczenia przeciwpożarowego obszaru chronionego. Średnia krajowa wynosiła w tym czasie 0,74, z kolei w województwie małopolskim wskaźnik ten był niższy i wynosił 0,61, co wskazuje na konieczność zatrudnienia nowych strażaków⁴⁴⁶. Informacje zawarte we wspomnianym biuletynie jednoznacznie pokazują, że choć problem z deficytem w liczbie zatrudnionych trwał już kilka lat, starania nie przyniosły większych rezultatów. W 2001 r. w całym województwie

⁴⁴¹ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 47.

⁴⁴² W 2020 r. 100% strażaków z JRG w województwie małopolskim posiadało tytuł ratownika.

⁴⁴³ Izolowane zdarzenie ratownictwa medycznego – to zdarzenie będące we właściwościach Państwowego Ratownictwa Medycznego (PRM), podczas którego ratownicy jednostek ochrony przeciwpożarowej (JOP), realizują medyczne działania ratownicze (MDR) do czasu przejścia odpowiedzialności za uszkodzowanego przez przybyły na miejsce Zespół Ratownictwa Medycznego (ZRM) lub Lotniczy Zespół Ratownictwa medycznego (LZRM).

T. Sobkowicz, *Izolowane Zdarzenia Ratownictwa Medycznego*, „Strażak Mazowiecki” 2020, nr 4 (148), s. 8–9.

⁴⁴⁴ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 101.

⁴⁴⁵ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 47.

⁴⁴⁶ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 5.

pozyskano 25 nowych etatów – 5 dla KM PSP w Tarnowie oraz 20 dla KM PSP w Krakowie, co było możliwe tylko dzięki zlikwidowaniu zakładowej straży pożarnej PKP SA. W praktyce, z punktu widzenia bezpieczeństwa przeciwpożarowego województwa, przyrost etatów był pozorny. W związku z tym, że problem niedoboru strażaków nadal dotyczył jednostki na obszarze województwa, ponownie wystąpiono do Wojewody Małopolskiego o zwiększenie liczby etatów. Od stycznia 2003 r. pracę rozpoczęło kolejnych 5 strażaków: KM PSP w Tarnowie zatrudniła 3 funkcjonariuszy, a KP PSP Myślenice i KP PSP Sucha Beskidzka po 1 funkcjonariuszu⁴⁴⁷. Etaty w poszczególnych jednostkach PSP na obszarze województwa małopolskiego w 2002 r. przedstawia tabela 13.

Tabela 13. Zatrudnienie funkcjonariuszy w jednostkach organizacyjnych PSP w województwie małopolskim w 2002 r.

Lp.	Jednostka organizacyjna Państwowej Straży Pożarnej	Liczba mieszkańców w powiecie w tys. (dane na 31.12.2001 r.)	Liczba etatów w 2002 r.	Wskaźnik liczby strażaków na 1000 mieszkańców	Normatywna liczba strażaków	Braki kadrowe	
						Ilościowo	Procentowo
1	KP w Bochni	98 563	54	0,57	95	41	44
2	KP w Brzesku	90 106	54	0,62	87	33	38
3	KP w Chrzanowie	130 666	68	0,54	125	57	46
4	KP w Dąbrowie Tarnowskiej	58 934	48	0,84	57	9	16
5	KP w Gorlicach	108 420	62	0,60	104	42	40
6	KM w Krakowie	977 975	525 ⁴⁴⁸	0,56	939	414	44
7	KP w Limanowej	119 575	54	0,47	115	61	53
8	KP w Miechowie	52 514	56	1,10	51	–	–
9	KP w Myślenicach	114 005	52	0,48	109	57	52
10	KM w Nowym Sączu	279 059	175	0,65	268	93	35
11	KP w Nowym Targu	180 666	120	0,69	173	53	31
12	KP w Olkuszu	123 526	94	0,79	119	25	21

⁴⁴⁷ Tamże, s. 5.

⁴⁴⁸ Na koniec 2000 r. w KM PSP w Krakowie pracowało 502 strażaków. KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2000*, s. 44.

13	KP w Oświęcimiu	154 616	67	0,45	148	81	55
14	KP w Proszowicach	44 804	48	1,11	43	–	–
15	KP w Suchej Beskidzkiej	81 552	43	0,55	78	35	45
16	KM w Tarnowie	303 063	124	0,41	299	175	59
17	KP w Wadowicach	155 529	115	0,77	149	34	23
18	KP w Wieliczce	101 143	51	0,52	97	46	47
19	KP w Zakopanem	66 212	67	1,04	64	–	–
20	KW PSP	–	95	–	129	14	26
21	Razem w województwie małopolskim	3 232 449	1972	0,61	3232	1260	39

Źródło: KW PSP w Krakowie, *Biuletyn Informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 6.

Spośród 1972 przyznanych etatów na koniec 2002 r.⁴⁴⁹ zatrudnionych pozostawało 1949 strażaków⁴⁵⁰. W latach 1999–2002 liczba strażaków służących w województwie małopolskim zmniejszyła się o 21. W 1999 r. w województwie pracowało 1928 strażaków. Zmieniła się również liczba wyznaczonych etatów – 1934 w roku 1999. Wspomniany niższy stan zatrudnienia, jak wynika z uzyskanych dokumentów, spowodowany był blokadą etatów w celu zatrudnienia w kolejnych latach absolwentów szkół PSP⁴⁵¹.

W skali województwa w systemie zmianowym w 2002 r. pracowało 80,4% zatrudnionych funkcjonariuszy – 1567 osób. Najwięcej strażaków pracowało w pionie operacyjnym – 1725 osób, co daje 88,5% ogółu zatrudnionych. W tym okresie w jednostkach PSP pracowało 87 funkcjonariuszek. Kolumna „Liczba etatów w 2002 r.” w tabeli 13 obejmuje także informacje dotyczące etatów dla pracowników cywilnych, do których obowiązków należały m.in. prace administracyjne, w tym zarządzanie dokumentacją, prowadzenie archiwów oraz obsługa korespondencji. Zajmowali się oni ponadto obsługą i utrzymaniem sprzętu

⁴⁴⁹ Do Komisji Dyscyplinarnej funkcjonującej przy Małopolskim Komendancie Wojewódzkim PSP w 2002 r. wpłynęło 6 spraw. Dotyczyły one: braku dyscypliny służbowej, niedopełnienia obowiązków służbowych oraz braku nadzoru nad podwładnymi.

KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 65.

⁴⁵⁰ W 2002 r. zaktualizowano wszelkie informacje dotyczące zatrudnienia w jednostkach PSP (strażaków i cywilów) na obszarze województwa małopolskiego. Dane te wprowadzono do programu „STRAŻ, CYWIL” i udostępniono KG PSP w Warszawie.

KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 56.

⁴⁵¹ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 64.

technicznego i systemów komputerowych, a co równie ważne – rozliczeniami księgowymi. Pracowników cywilnych było w tym czasie 57, a ich podział przedstawiał się następująco:

- KP PSP w Dąbrowie Tarnowskiej – 1;
- KP PSP w Gorlicach – 1;
- KM PSP w Krakowie – 10;
- KP PSP w Limanowej – 2;
- KP PSP w Miechowie – 1;
- KP PSP w Myślenicach – 2;
- KM PSP w Nowym Sączu – 2;
- KP PSP w Nowym Targu – 2;
- KP PSP w Olkusz – 2;
- KP PSP w Proszowicach – 1;
- KM PSP w Tarnowie – 6;
- KP PSP w Wadowicach – 2;
- KP PSP w Wieliczce – 1;
- KP PSP w Zakopanem – 3;
- KW PSP w Krakowie – 21⁴⁵².

Jednostki KP PSP w Bochni, Brzesku, Chrzanowie, Oświęcimiu i Suchej Beskidzkiej nie zatrudniały w tym okresie pracowników cywilnych. Statystyka ta uwidacznia problem z całkowitym brakiem lub niedostateczną liczbą osób zajmujących się obsługą jednostek PSP. Stanowiło to poważne uchybienie, które niejednokrotnie wiązało się z obciążeniem funkcjonariuszy obowiązkami związanymi z pracą biurową.

Dane aglomeracyjne dotyczące zatrudnienia przedstawiono poniżej. W 2000 r. w KM PSP w Krakowie zatrudniano 525 funkcjonariuszy, a w 2002 r. o jednego mniej – 524 funkcjonariuszy, w tym 20 kobiet⁴⁵³. Dane za 2008 r. wskazują, że w KM PSP w Krakowie pracowało już 615 funkcjonariuszy, 13 pracowników cywilnych oraz 8 osób w ramach zasadniczej służby wojskowej⁴⁵⁴. Struktura zatrudnienia w KM PSP w Krakowie w 2008 r. według wysługi lat przedstawiała się następująco: 235 (38%) strażaków pracujących do 3 lat w ramach PSP; 155 (25%) pracujących od 4 lat do 10 lat; 65 (10%) funkcjonariuszy służących

⁴⁵² KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 6, 62.

⁴⁵³ Tamże, s. 70.

⁴⁵⁴ Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie, *Biuletyn informacyjny Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie za rok 2008*, s. 18 (dalej: *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2008*).

od 11 lat do 15 lat; 126 (20%) strażaków w zatrudnieniu od 16 lat do 20 lat oraz 44 (7%) pracujących od 21 lat do 30 lat⁴⁵⁵. Poziom przeszkolenia zawodowego w latach 2006–2008 przedstawiał się następująco:

- kurs szeregowych – odpowiednio 162 (27% ogółu zatrudnionych), 174 (28%) oraz 175 (28%) strażaków w latach 2006–2008;
- kurs podoficerski – odpowiednio 204 (34%), 199 (32%) oraz 190 (31%) osób w latach 2006–2008;
- Szkoła Aspirantów (SA) – odpowiednio 180 (30%), 184 (30%) oraz 190 (31%) funkcjonariuszy w latach 2006–2008;
- Szkoła Główna Służby Pożarniczej (SGSP) – odpowiednio 54 (9%); 56 (9%) oraz 60 (10%) strażaków w latach 2006–2008⁴⁵⁶.

Z kolei w KP PSP w Wieliczce w 2000 r. zatrudnionych pozostawało 51 strażaków⁴⁵⁷ oraz 1 pracownik cywilny⁴⁵⁸. Wśród funkcjonariuszy odnotowano 6 oficerów, 12 aspirantów, 23 podoficerów i 10 szeregowych. W 2000 r. na wyższe stopnie awansowano łącznie 18 osób, po 2 osoby na stopnie oficerskie i aspiranckie oraz po 7 na podoficerskie i szeregowych⁴⁵⁹. Sprawy szkoleniowe w KP PSP w Wieliczce w 2000 r. przedstawiały się następująco: 1 funkcjonariusz ukończył studium zaoczne SA PSP w Krakowie; 3 strażaków kurs kwalifikacyjny strażaków szeregowych; 1 osoba kurs kwalifikacyjny podoficerów⁴⁶⁰. W 2002 r. ubył 1 strażaka – służyło łącznie 50 funkcjonariuszy, w tym 1 kobieta (zob. tabela 14)⁴⁶¹. Dla porównania w 2008 r. zatrudniano 63 funkcjonariuszy i 3 pracowników cywilnych⁴⁶².

W całym województwie małopolskim w 2001 r. zatrudniano strażaków posiadających wykształcenie:

- w 57 przypadkach podstawowe;
- 519 – zasadnicze;

⁴⁵⁵ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2008*, dz. cyt., s. 19.

⁴⁵⁶ Naukę w szkołach wyższych w tym czasie kontynuowało 30 osób, a 6 osób ukończyło studia podyplomowe w SGSP, 2 studia magisterskie w SGSP oraz 3 studia inżynierskie w SGSP.

KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2008*, dz. cyt., s. 20.

⁴⁵⁷ Liczba zapewnionych etatów wynosiła 52.

KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2000*, dz. cyt., s. 44.

⁴⁵⁸ Tamże, s. 61–63.

⁴⁵⁹ Tamże.

⁴⁶⁰ Tamże, s. 63.

⁴⁶¹ Dla porównania w całym województwie małopolskim w 2002 r. pracowało 87 kobiet-strażaków, w tym duży odsetek na obszarze aglomeracji krakowskiej – 21 funkcjonariuszek.

KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 69.

⁴⁶² Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Wieliczce, *Biuletyn informacyjny Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Wieliczce za rok 2020*, s. 8–9 (dalej: *Biuletyn informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2020*).

- 635 – średnie;
- 483 – policealne;
- 53 – licencjackie;
- 220 – wyższe⁴⁶³.

Należy przyrzeć się także sytuacji w Komendzie Wojewódzkiej PSP w Krakowie, Komendzie Miejskiej PSP w Krakowie oraz Komendzie Powiatowej PSP w Wieliczce. Dane te przedstawia tabela 14.

Tabela 14. Struktura zatrudnienia funkcjonariuszy PSP w aglomeracji krakowskiej według wykształcenia w latach 2001 oraz 2002

Jednostka org.	Wykształcenie												Razem	Razem
	wyższe		licencjackie		policealne		średnie		zasadnicze		podstawowe			
Stan na dzień	31.12.2001 r.	31.12.2002 r.	31.12.2001 r.	31.12.2002 r.	31.12.2001 r.	31.12.2002 r.	31.12.2001 r.	31.12.2002 r.	31.12.2001 r.	31.12.2002 r.	31.12.2001 r.	31.12.2002 r.	31.12.2001 r.	31.12.2002 r.
KM PSP Kraków	51	59	20	16	96	108	202	198	138	128	18	15	525	524
KP PSP Wieliczka	4	6	3	1	14	15	9	9	20	19	–	–	50	50
KW PSP Kraków	40	41	5	2	13	13	24	22	10	8	2	2	94	88
Razem w aglomeracji	95	106	25	19	123	136	235	229	168	155	20	17	669	662
Razem w Małopolsce	220	245	53	51	483	500	635	627	519	480	57	46	1967	1949

Źródło: opracowanie własne na podstawie: KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 67.

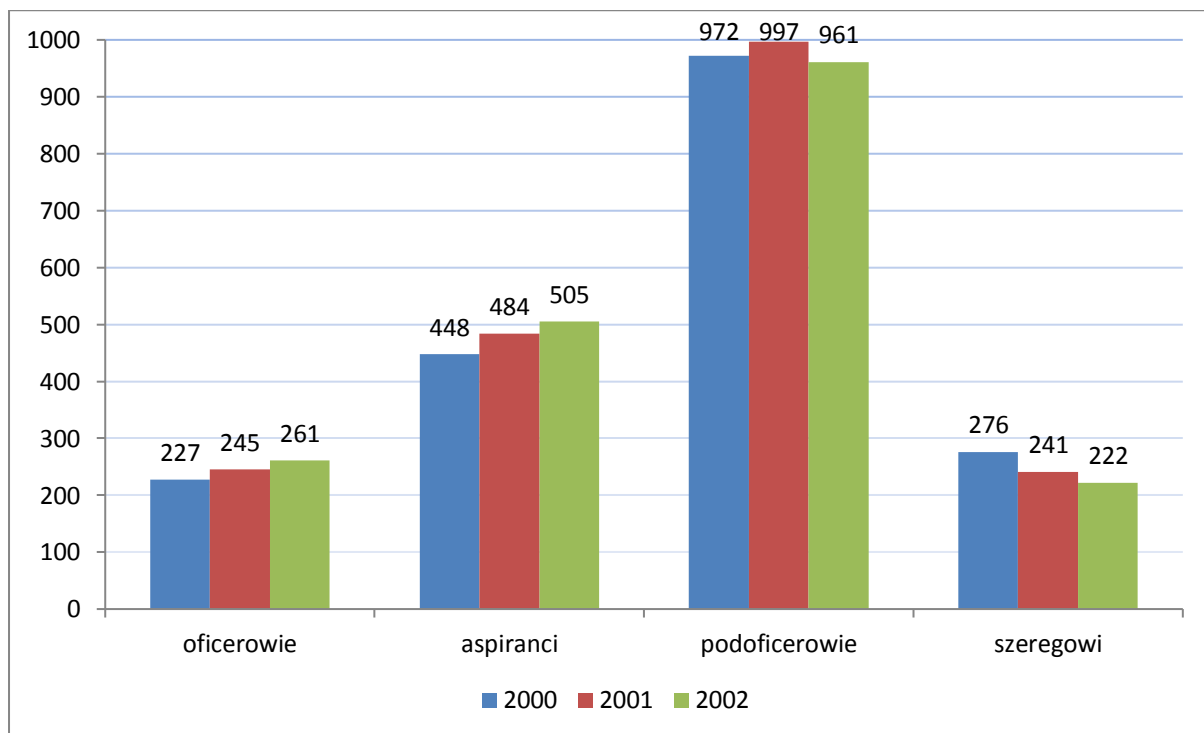
Jak wynika z zestawienia, zwiększyła się liczba funkcjonariuszy posiadających wykształcenie wyższe, spadła z kolei liczba osób z wykształceniem średnim, zasadniczym oraz podstawowym. W 2000 r. spośród strażaków z Małopolski do szkół pożarniczych skierowano 158 strażaków, w 2001 r. 170 osób oraz w 2002 r. 151 funkcjonariuszy. W ramach zwiększania swoich kwalifikacji strażacy z Małopolski uczestniczyli w:

⁴⁶³ W 2003 r. sytuacja dotycząca wykształcenia w województwie małopolskim przedstawiała się następująco: 46 funkcjonariuszy z wykształceniem podstawowym, 480 z wykształceniem zasadniczym, 627 z wykształceniem zasadniczym, 500 z wykształceniem policealnym, 51 ukończyło studia licencjackie i 245 magisterskie. KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 68.

- Kursie Kwalifikacyjnym Szeregowych (KKS), który obejmował odpowiednio: w 2000 r. – 59 osób, w 2001 r. – 31 oraz w 2002 r. – 40;
- Kursie Kwalifikacyjnym Podoficerów (KKP), który ukończyło: w 2000 r. – 60 strażaków, 2001 r. – 101 strażaków oraz w 2002 r. – 58 strażaków;
- zaocznym studium aspirantów (ZSA), które podjęło odpowiednio 27, 31 i 19 funkcjonariuszy w latach 2000–2002;
- studium oficerskim – w 11 przypadkach (2 osoby w 2000 r. oraz 9 w 2002 r.);
- zaocznych studiach inżynierskich (ZSI), które objęły po 7 strażaków w latach 2000 i 2001 oraz 15 w 2002 r.;
- uzupełniających studiach magisterskich (USM) realizowanych przez 3 osoby w 2000 r. oraz 10 w 2002 r.⁴⁶⁴

Zatrudnienie strażaków można rozpatrywać także pod względem posiadanego stopnia. Statystykę tę na obszarze województwa w latach 2000–2002 przedstawia wykres 8.

Wykres 8. Struktura zatrudnienia funkcjonariuszy PSP województwa małopolskiego według korpusów w latach 2000–2002

Źródło: opracowanie własne na podstawie: KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 66.

⁴⁶⁴ Do powyższego zestawienia należy doliczyć potrzeby zaplanowane na 2003 r., które wskazywały, że optymalne byłoby skierowanie: 10 strażaków na USM, 15 na ZSI, 9 na studium oficerskie, 37 na ZSA, 83 na KKP oraz 34 na KKS.
KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 72.

Odnotować można rosnącą liczbę oficerów (wzrost w ciągu dwóch lat o 34 osoby), aspirantów (wzrost o 57 osób względem lat 2000–2002), a także zmniejszającą się liczbę szeregowych (spadek o 54 osoby). Politykę kadrową nastawiono na podnoszenie kwalifikacji zawodowych przez funkcjonariuszy, w szczególności preferowano studia wyższe w SGSP⁴⁶⁵, Szkołach Aspirantów, Szkołach Podoficerskich PSP, uczelniach cywilnych oraz zatrudnianie osób posiadających już wykształcenie wyższe.

Zatrudnienie w latach 2000–2002 w jednostkach PSP na obszarze aglomeracji, pod względem posiadanych stopni, przedstawia tabela 15.

Tabela 15. Struktura zatrudnienia funkcjonariuszy PSP według korpusów w aglomeracji krakowskiej w latach 2000–2002

Jednostka org.	Zatrudnieni				
	Razem	Oficerów	Aspirantów	Podofic.	Szereg.
Stan na dzień 31.12.2000 r.					
KM PSP Kraków	492	65	80	274	73
KP PSP Wieliczka	51	6	12	23	10
KW PSP Kraków	91	40	14	27	10
Razem w aglomeracji	634	111	106	324	93
Razem w Małopolsce	1923	227	448	972	276
Stan na dzień 31.12.2001 r.					
KM PSP Kraków	525	66	97	268	94
KP PSP Wieliczka	50	6	12	26	6
KW PSP Kraków	94	44	15	29	6
Razem w aglomeracji	669	116	124	323	106
Razem w Małopolsce	1967	245	484	997	241
Stan na dzień 31.12.2002 r.					
KM PSP Kraków	524	71	108	260	85
KP PSP Wieliczka	50	7	12	26	5
KW PSP Kraków	88	41	15	24	8
Razem w aglomeracji	662	119	135	310	98
Razem w Małopolsce	1949	261	505	961	222

Źródło: opracowanie własne na podstawie: KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 66.

⁴⁶⁵ Do 31 lipca 2023 r. Szkoła Główna Służby Pożarniczej. Obecnie funkcjonująca jako Akademia Pożarnicza.

Biorąc pod uwagę ogół zatrudnionych strażaków w skali województwa, na obszarze aglomeracji pracowała znacząca część funkcjonariuszy. Blisko 33–34% ogółu zatrudnionych strażaków w latach 2000–2002 służyło na obszarze aglomeracji krakowskiej. Funkcjonariusze z tego obszaru mogli poszczycić się w dużej mierze przynależnością do wyższych korpusów PSP. Względem danych wojewódzkich stanowili oni wysoki odsetek. Blisko połowa oficerów (zatrudnionych w skali województwa) służyła w tym czasie na opisywanym terenie. Wśród aspirantów na obszarze aglomeracji służyła w tych latach blisko 1/4 ogółu strażaków. Z kolei wśród podoficerów była to 1/3 ogółu funkcjonariuszy z województwa małopolskiego. W latach 2000–2002 widoczny jest następujący trend: zwiększa się liczebność kadry oficerskiej i aspiranckiej, z kolei zmniejsza się liczba kadry szeregowych. Trend ten można uznać za analogiczny do przedstawionego w wykresie 8.

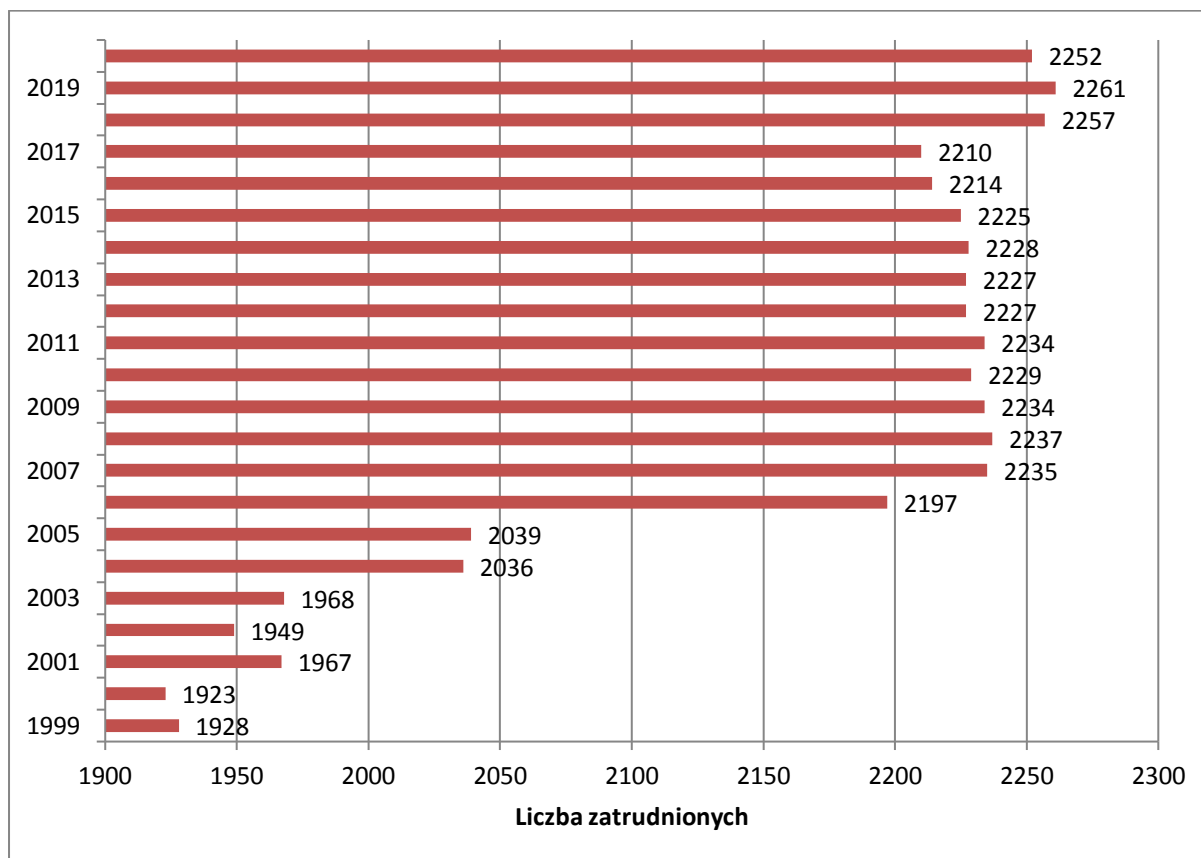
Na dzień 31.12.2020 r. liczba etatów dla strażaków we wszystkich jednostkach organizacyjnych PSP w województwie małopolskim wynosiła łącznie 2252⁴⁶⁶. W porównaniu do roku 2000 całościowa liczba zatrudnionych wzrosła o 329 osób. Należy mieć na uwadze, że od zmiany podziału administracyjnego z 1999 r. na obszarze województwa małopolskiego przybyły dwie jednostki ratowniczo-gaśnicze – JRG nr 7 w Krakowie oraz JRG nr 2 w Tarnowie. Jednostki te zyskały swoje siedziby odpowiednio w latach 2004 oraz 2007⁴⁶⁷. Wzrost zatrudnienia wiązał się także z rosnącą liczbą mieszkańców, szczególnie Krakowa, a także z rosnącymi i zmieniającymi się zagrożeniami. Do kwestii podnoszenia liczby etatów należy dodać konieczność odpowiedzi na poszerzanie kompetencji i zadań przypisanych do strażaków z PSP. Zmieniający się stan zatrudnienia pracowników na przestrzeni lat 1999–2020 przedstawia wykres 9.

⁴⁶⁶ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 34–35.

Na koniec 2023 r. liczba zatrudnionych we wszystkich jednostkach podległych KW PSP w Krakowie utrzymywała się na podobnym poziomie i wynosiła ponad 2,2 tys. funkcjonariuszy.

⁴⁶⁷ J. Kądziołka, *Moje miasto Tarnów – mój powiat tarnowski. Historia Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej w Tarnowie*, <https://www.mmtarnow.com/2012/12/historia-komendy-miejskiej-panstwowej.html> (dostęp 11.07.2023); KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 90–91.

Wykres 9. Stan zatrudnienia funkcjonariuszy w jednostkach organizacyjnych PSP (dane na koniec roku kalendarzowego)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: biuletynów informacyjnych wydawanych przez KW PSP w Krakowie w latach 2002–2020.

W 2020 r. w województwie małopolskim odnotowano następujące zatrudnienie w ramach korpusów: 541 oficerów, 691 aspirantów, 825 podoficerów oraz 195 szeregowych⁴⁶⁸. Zgodnie z powyższymi danymi wywnioskować można w dalszym ciągu, że na przestrzeni lat ubyło strażaków w korpusach szeregowych i aspirantów, a przybyło aspirantów i oficerów, co świadczy o podnoszeniu kompetencji przez funkcjonariuszy za sprawą różnego rodzaju kursów, szkoleń, ale też kształcenia na studiach.

Dane aglomeracyjne dotyczące zatrudnienia w jednostkach PSP przedstawiono poniżej. W 2020 r. w KM PSP w Krakowie zatrudnionych pozostawało 614 funkcjonariuszy oraz 17 pracowników cywilnych⁴⁶⁹. Podobnie jak w przypadku danych wojewódzkich w KM PSP w Krakowie na przestrzeni lat dostrzec możemy wzrost liczby funkcjonariuszy w korpusie aspirantów i oficerów oraz znaczący spadek wśród podoficerów. Tylko od 2016 r. do 2020 r.

⁴⁶⁸ Tylko w 2020 r. do wyższych stopni służbowych awansowano 614 funkcjonariuszy: 143 oficerów, 185 aspirantów, 286 podoficerów.

KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 92.

⁴⁶⁹ Wśród funkcjonariuszy zatrudnionych pozostawało 16 kobiet.

KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 31.

przybyło 3 oficerów, 33 aspirantów oraz 47 szeregowych (wzrost spowodowany zwiększeniem naborów⁴⁷⁰) oraz ubyło 81 funkcjonariuszy z korpusu podoficerów. Wykształcenie wyższe w 2020 r. posiadało 277 osób, policealne – 146 osób oraz średnie – 191 osób⁴⁷¹. Staż służby wśród zatrudnionych w KM PSP w Krakowie był następujący: u 208 strażaków (34%) nie przekraczał 10 lat, u 248 strażaków (41%) wynosił od 11 lat do 15 lat, u pozostałych 158 (25%) funkcjonariuszy staż pracy przekraczał 15 lat⁴⁷².

Z kolei w KP PSP w Wieliczce w 2020 r. zatrudniano 65 strażaków, w tym: 20 oficerów, 22 aspirantów, 18 podoficerów oraz 5 szeregowych. Tylko w 2020 r. awansowano 15 osób: 5 strażaków do korpusu oficerskiego, 7 do aspiranckiego i 3 do podoficerskiego⁴⁷³. Liczbę osób zatrudnionych w KP PSP w Wieliczce na przestrzeni lat 2000–2020 przedstawia tabela 16.

Tabela 16. Liczba pracowników KP PSP w Wieliczce na przestrzeni lat 2000–2020

Rok	Liczba pracowników (stan na dzień 31 grudnia)	
	strażacy	pracownicy cywilni
2000	51	1
2001	50	1
2002	50	1
2003	51	0
2004	53	2
2005	51	2
2006	59	2
2007	62	2
2008	63	3
2009	64	3
2010	63	3
2011	63	3
2012	64	3
2013	65	3
2014	66	3
2015	65	3

⁴⁷⁰ Tylko w 2020 r. przyjęto 25 nowych osób – absolwentów szkół pożarniczych lub do służby przygotowawczej.

⁴⁷¹ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 31.

⁴⁷² Tylko w 2020 r. wystąpiono z 184 wnioskami awansowymi na wyższe stopnie służbowe dla strażaków z KM PSP w Krakowie.

KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 33, 35.

⁴⁷³ Dane dotyczące działalności jednostki obejmują lata od 2008 r. Wcześniejsze dane uległy procesowi brakowania ze względu na obowiązujące przepisy dotyczące archiwizacji, która umożliwia ich niszczenie. Często spowodowane jest to ograniczonym miejscem do składowania dokumentów.

KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2020*, dz. cyt., s. 8–9.

2016	65	3
2017	63	3
2018	66	3
2019	66	3
2020	65	3

Źródło: opracowanie własne.

Powiaty wielicki i krakowski charakteryzują się dużym przyrostem rocznym liczby ludności (powyżej 2,5 tys. osób). Dodatkowo powiat wielicki cechował jeden z najniższych (obok powiatu proszowickiego) wskaźników zatrudnienia strażaków w przeliczeniu na 1000 mieszkańców, wynosił on 0,508⁴⁷⁴. Komenda Miejska PSP w Krakowie zanotowała wskaźnik na poziomie 0,668 strażaka na 1000 mieszkańców⁴⁷⁵. Wskaźniki wyliczono na podstawie rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 26 lipca 2006 r. w sprawie organizacji komendy wojewódzkiej i powiatowej PSP (Dz.U. 2006, nr 143, poz. 1037). Wspomniana kwestia wyglądała podobnie w roku 2000, kiedy to wskaźnik zatrudnienia strażaków w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wynosił 0,52 (średnia wojewódzka to 0,72). Szacowano wówczas, że aby utrzymać optymalny poziom bezpieczeństwa publicznego w powiecie, konieczne będzie zwiększenie etatów o kolejne 42 miejsca⁴⁷⁶, co – jak widać – do końca 2020 r. nie zostało spełnione.

Należy podkreślić, że w jednostkach PSP niebagatelne znaczenie odgrywają także zatrudnieni pracownicy cywilni. W całej Małopolsce w 2020 r. zagospodarowanych było 112,5 etatu, z czego 28 w KW PSP w Krakowie, 16 w KM PSP w Krakowie oraz 3 w KP PSP w Wieliczce⁴⁷⁷.

4.1.3. Działalność kontrolno-rozpoznawcza

Strażacy z PSP przeprowadzają także szereg działań związanych z działalnością kontrolno-rozpoznawczą⁴⁷⁸. Zakres obowiązków w tym obszarze obejmuje różnorodne zadania związane

⁴⁷⁴ KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2020*, dz. cyt., s. 8.

⁴⁷⁵ Najwyższy wskaźnik odnotowano dla KP PSP w Proszowicach – 1,135 oraz KP PSP Miechów – 1,109 strażaka na 1000 mieszkańców.

KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 31.

⁴⁷⁶ KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2000*, s. 61.

⁴⁷⁷ Inne dane w ramach dokumentu wskazują, że etatów pracowników cywilnych było 110.

KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 31, 92.

⁴⁷⁸ Działania kontrolno-rozpoznawcze realizowane były na podstawie *Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 19 stycznia 1998 r. w sprawie czynności kontrolno-rozpoznawczych z zakresu ochrony przeciwpożarowej oraz osób uprawnionych do ich przeprowadzenia* (Dz.U. 1998, nr 15, poz. 69, z późn. zm.). Wspomniane akty zmieniono w 1999 r. oraz 2005 r.

z identyfikacją i przewidywaniem możliwych do wystąpienia zagrożeń, monitorowaniem przestrzegania przepisów przeciwpożarowych oraz przygotowaniem do prowadzenia działań ratowniczych. Działania kontrolno-rozpoznawcze prowadzone są w celu ciągłego nadzoru i podnoszenia ogólnego poziomu bezpieczeństwa zarówno na poziomie lokalnym, jak i regionalnym. Strażacy podejmują następujące zadania: rozpoznanie zagrożeń pożarowych oraz miejscowych zagrożeń; przestrzeganie i egzekwowanie przepisów m.in. ustawy Prawo ochrony środowiska⁴⁷⁹; uczestnictwo w sprawach objętych postępowaniem administracyjnym i egzekucyjnym; kontrola uzgadniania projektów budowlanych, ocena spełniania przez nie wymagań z zakresu bezpieczeństwa pożarowego, akceptowanie w drodze postanowień zamiennych warunków w ekspertyzach technicznych⁴⁸⁰ odnoszących się do istniejących obiektów, ale także ogólna poprawa stanu bezpieczeństwa pożarowego⁴⁸¹.

Na obszarze województwa małopolskiego w latach 2000–2002 przeprowadzono szereg czynności kontrolno-rozpoznawczych. Ich zestawienie wraz z wynikami przeprowadzonych kontroli przedstawiają dane zamieszczone w tabeli 17.

Tabela 17. Wyniki kontroli przestrzegania przepisów przeciwpożarowych w latach 2000–2002 na obszarze województwa małopolskiego

Lp.	Wykonane czynności kontrolno-rozpoznawcze	2000	2001	2002
1	Liczba przeprowadzonych kontroli	3471	3543	3883
2	Liczba skontrolowanych obiektów	3885	4175	4266
3	Liczba wydanych decyzji pokontrolnych	1396	1329	1246
4	Liczba wydanych zakazów eksploatacji	11	10	3
5	Liczba odwołań od decyzji	9	9	18
6	Liczba odbiorów (ogółem)	1004	1041	1056
	w tym: sprzeciwy	85	86	117

⁴⁷⁹ Ustawa z 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz.U. 2001, nr 62, poz. 627).

⁴⁸⁰ Zamiennne warunki w ekspertyzach technicznych to rozwiązania techniczne, które zastępują standardowe wymagania przepisów budowlanych lub przeciwpożarowych. Są one stosowane w sytuacjach, gdy bezpośrednie spełnienie tych przepisów jest trudne lub niemożliwe. Ekspertyzy techniczne w tym kontekście mają na celu wykazanie, że zastosowanie tych alternatywnych rozwiązań nie pogorszy warunków ochrony przeciwpożarowej obiektu w porównaniu ze standardowymi wymaganiami.

⁴⁸¹ KW PSP w Łodzi, *Biuletyn informacyjny Państwowej Straży Pożarnej woj. łódzkiego, Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej w Łodzi – sprawozdanie z działalności za rok 2020*, s. 26 (dalej: *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*).

7	Liczba nieprawidłowości – zagrożenie życia ludzi	477	450	452
8	Liczba nieprawidłowości pozostałych	3274	4382	3381*
9	Wystąpienia do innych organów	387	474	354

* Najczęstszymi nieprawidłowościami były: w 1042 przypadkach nieterminowość badań instalacji użytkowych, w 494 sytuacjach nieprawidłowości w wyposażeniu w podręczny sprzęt gaśniczy (także brak przeglądu tego sprzętu), a w 391 przypadkach stwierdzono nieprawidłowości z zakresu stanu drożności dróg ewakuacyjnych.

Źródło: KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 79.

Powyzsza tabela wskazuje na wzrost liczby przeprowadzanych kontroli w latach 2000–2002 o 12%. Tym samym powiększyła się liczba skontrolowanych obiektów (z 2885 w 2000 r. do 4266 w 2002 r. – wzrost o 10%). Odnotowano także przyrost liczby odbiorów i wydanych pozwoleń na użytkowanie obiektów (z 1004 w 2000 r. do 1056 w 2002 r. – wzrost o 5%). Zmniejszyła się natomiast liczba wydawanych zakazów eksploatacji. Dodatkowo zauważyć należy, że wzrosła liczba wydawanych sprzeciwów przez KM / KP PSP (z 85 w 2000 r. do 117 w 2002 r. – wzrost o 38%)⁴⁸².

Czynności kontrolno-rozpoznawcze niejednokrotnie kończyły się zastosowaniem środków przymusu i represji, których celem było wyegzekwowanie wykonania wszelakich zaleceń pokontrolnych, w tym usunięcia pojawiających się usterek. Tabela 18 przedstawia zależności, z lat 2000–2002 w skali aglomeracyjnej oraz wojewódzkiej, dotyczące nakładanych mandatów, wszczętych postępowań egzekucyjnych oraz przekazywania spraw do kolegium ds. wykroczeń.

Tabela 18. Działalność represyjna w latach 2000–2002 na obszarze województwa małopolskiego i aglomeracji krakowskiej

Komenda	Mandaty			Postępowanie egzekucyjne			Kolegia ds. wykroczeń		
	2000	2001	2002	2000	2001	2002	2000	2001	2002
Kraków	29	14	6	–	–	–	–	–	–
Wieliczka	1	2	–	–	1	–	–	–	–
Razem w województwie	163	159	73	20	30	1	5	3	–

Źródło: KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 80–81.

⁴⁸² KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 79.

Na przestrzeni lat spadała liczba nakładanych mandatów, co jest szczególnie widoczne w 2002 r. Spadek ten wynikał z utracenia (17 października) mocy rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 15 września 1992 r. w sprawie określenia wykroczeń, za które funkcjonariusze niektórych organów nadzorowanych przez Ministra Spraw Wewnętrznych upoważnieni są do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego oraz zasad i trybu wydawania upoważnień (Dz.U. 1992, nr 71, poz. 358)⁴⁸³. W związku z powyższym strażacy z PSP utracili możliwość nakładania grzywien w drodze mandatu karnego⁴⁸⁴.

Tabela 19 wskazuje, ile i jakie działania, w szczególności z zakresu kontrolno-rozpoznawczego, podejmowano celem zwiększenia posiadanej wiedzy przez strażaków z PSP w 2002 r. na obszarze województwa małopolskiego.

Tabela 19. Organizacja konferencji i seminariów naukowo-technicznych w 2002 r. dla strażaków służących na obszarze województwa małopolskiego

	Konferencje naukowo-techniczne	Seminaria naukowo-techniczne ogólne	Seminaria naukowo-techniczne dla rzeczoznawców i prewentystów	Narady szkoleniowe	Razem
Liczba wydarzeń	3	1	10	2	16
Liczba uczestników	278	60	532	103	973

Źródło: KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 84.

W ramach prowadzonych działań sporządza się analizę stanu wykonania monitoringu pożarowego przez obiekty do tego zobowiązane. W 2002 r. na obszarze województwa małopolskiego do posiadania monitoringu zobligowanych pozostawało 441 obiektów – 277 (63%) z nich wywiązywało się z nałożonego obowiązku, 16% obiektów było podłączonych do instalacji sygnalizacyjno-alarmowej (ISA), a w 21% przypadków obiekty nie były podłączone do monitoringu ani nie posiadały ISA. W 2002 r. sytuacja w aglomeracji krakowskiej przedstawiała się następująco:

- w powiecie krakowskim odnotowano 276 obiektów zobowiązanych do monitoringu, w tym 165 posiadających monitoring (w 111 przypadkach odnotowano braki w wyposażeniu, przy czym 50 z nich posiadało ISA);

⁴⁸³ Nakładanie mandatów przez PSP zaktualizowano przepisami *Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 11 sierpnia 2003 r. w sprawie wykroczeń, za które funkcjonariusze pożarnictwa pełniący służbę w Państwowej Straży Pożarnej są uprawnieni do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego, oraz warunków i sposobu wydawania upoważnień* (Dz.U. 2003, nr 156, poz. 1529).

⁴⁸⁴ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 81.

- w powiecie wielickim zarejestrowano 5 obiektów, które powinny posiadać monitoring, wymóg ten spełniał tylko 1 z nich⁴⁸⁵.

Dane te pokazują, że większość, bo aż 64% ogółu, obiektów zobowiązanych do posiadania monitoringu znajdowała się w granicach aglomeracji krakowskiej⁴⁸⁶.

Komendantom PSP, zgodnie z zapisami ustawy z 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska⁴⁸⁷, powierzono zadania z zakresu kontroli działań zapobiegających poważnym awariom przemysłowym. Zakłady zwiększonego ryzyka (ZZR) i zakłady dużego ryzyka (ZDR) zobligowane zostały do zgłoszenia swojej działalności do 31 marca 2002 r. oraz przedstawienia programu zapobiegania awariom do 30 września 2002 r. Zakłady dużego ryzyka musiały dodatkowo do końca 2002 r. przedłożyć raporty o bezpieczeństwie oraz przygotować wewnętrzne plany ratownicze. Termin ten został w późniejszym czasie przedłużony do 30 czerwca 2003 r. Stało się to możliwe za sprawą ustawy z 19 grudnia 2002 r. o zmianie ustawy o odpadach oraz niektórych innych ustaw⁴⁸⁸. Do zakładów o dużym ryzyku wystąpienia awarii przemysłowej na koniec 2002 r. w województwie małopolskim zaliczano 8 obiektów, jeden z nich znajdował się na obszarze aglomeracji krakowskiej. Była to Huta im. T. Sendzimira S.A., działająca w Krakowie⁴⁸⁹. Z kolei do ZZR na koniec 2002 r. zaliczono 7 zakładów, przy czym 3 z nich znajdowały się na obszarze aglomeracji krakowskiej. Były to: Firma Handlowa ARGE Sp. z o.o., PKN ORLEN oraz Elektrociepłownia Kraków S.A. Siedziby wszystkich wymienionych zakładów umiejscowione były w Krakowie⁴⁹⁰. Dodatkowo rozpoznano 5 innych ZZR, które nie dokonały zgłoszeń. Wszystkie z nich znajdowały się w powiecie krakowskim. Były to odpowiednio: IGLOKRAK; KRAKOWIANKA Lodowisko; Chłodnie IGLOPOL; Zakłady Mięsne Kraków; Kopalnia Wapienia Czatkowice⁴⁹¹. Podsumowując, spośród 20 rozpoznanych zakładów ZZR i ZDR w województwie małopolskim 9 znajdowało się w tym czasie na obszarze aglomeracji krakowskiej⁴⁹². Liczba ta stanowi dość duże obciążenie dla

⁴⁸⁵ Wymaganego obowiązku nie spełniło m.in. Muzeum Żup Krakowskich, które było wyposażone w ISA. KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 85, 87–88.

⁴⁸⁶ W 2002 r. zwiększono zakres przeprowadzanych czynności kontrolno-rozpoznawczych ze względu na wizytę Ojca Świętego Jana Pawła II w sierpniu. Sporządzono i skontrolowano obiekty, które znajdowały się na trasie przejazdu. W szczególności były to przedsiębiorstwa posiadające na stanie materiały toksyczne, wybuchowe czy pożarowo-niebezpieczne. Skontrolowano wykonany obiekt tymczasowy jakim był ołtarz papieski wykonany na Błoniach Krakowskich oraz przeprowadzono czynności odbiorcze Sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Łagiewnikach.

⁴⁸⁷ Ustawa z 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz.U. 2001, nr 62, poz. 627).

⁴⁸⁸ Ustawa z 19 grudnia 2002 r. o zmianie ustawy o odpadach oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2003, nr 7, poz. 78).

⁴⁸⁹ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 90.

⁴⁹⁰ Tamże, s. 91.

⁴⁹¹ Tamże.

⁴⁹² Tamże, s. 92.

funkcjonariuszy PSP, którzy zobligowani są do przeprowadzania kontroli w ZDR minimum raz w roku i kontroli w ZZR minimum raz na 3 lata. Kontrole te mają na celu w szczególności analizę przestrzegania przepisów ochrony przeciwpożarowej, a także innych wymagań, które zawarto we wspomnianej ustawie z 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska.

W ramach planów funkcjonariusze odpowiedzialni za przeprowadzenie czynności kontrolno-rozpoznawczych w skali roku powinni przeprowadzić 60 kontroli. W 2020 r. przeprowadzono średnio 52,94 kontroli na funkcjonariusza, co było związane z wprowadzaniem obostrzeń pandemicznych. W KM PSP w Krakowie w 2020 r. przeprowadzono średnio 63,5 kontroli na funkcjonariusza, z kolei w KP PSP w Wieliczce – 50. W województwie małopolskim w 2019 r. przeprowadzono średnio 88 kontroli na funkcjonariusza⁴⁹³. W skali rok do roku (porównując rok 2020 z 2019) zanotowano spadek kontroli o ok. 34%, a co za tym idzie – wykryto mniej nieprawidłowości, bo 507 w 2019 r. i 257 w 2020 r.

Dane dotyczące wyników kontroli prowadzonych w województwie małopolskim w latach 2018–2020 przedstawia tabela 20.

Tabela 20. Wyniki kontroli przestrzegania przepisów przeciwpożarowych na terenie województwa małopolskiego w latach 2018–2020

Lp.	Wykonane czynności kontrolno-rozpoznawcze	2018	2019	2020
1	Liczba przeprowadzonych czynności kontrolno-rozpoznawczych	3421	4245	2808
2	Liczba skontrolowanych obiektów	4095	4760	3091
3	Liczba wydanych decyzji pokontrolnych	498	507	257
4	Liczba wydanych zakazów eksploatacji	11	37	4
5	Liczba odwołań od decyzji	21	19	0
6	Liczba odbiorów (ogółem)	975	1033	1087
	w tym: sprzeciw	169	172	157
7	Liczba nieprawidłowości – zagrożenie życia ludzi	143	254	91
8	Liczba nieprawidłowości (ogółem)	2921	2420	1087
9	Wystąpienia do innych organów	163	230	188
10	Opinie w zakresie bezpieczeństwa pożarowego obiektów i terenów	1127	1244	971

Źródło: KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 97.

⁴⁹³ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 96.

Dodatkowo można wskazać grupy obiektów, w których prowadzono czynności kontrolno-rozpoznawcze. W skali województwa małopolskiego najczęściej kontrolowano obiekty użyteczności publicznej, najrzadziej gospodarstwa rolne. Znaczący wzrost kontroli odnotowano w 2020 r. w lasach. Tabela 21 przedstawia szczegółowe dane grup budynków kontrolowanych latach 2018–2020.

Tabela 21. Liczba czynności kontrolno-rozpoznawczych przeprowadzonych w województwie małopolskim w latach 2018–2020 w poszczególnych grupach obiektów

Lp.	Grupy obiektów	2018	2019	2020
1	obiekty użyteczności publicznej	1664	1733	1075
2	obiekty zamieszkania zbiorowego	639	708	440
3	budynki mieszkalne wielorodzinne	295	306	356
4	obiekty produkcyjne i magazynowe	717	629	731
5	gospodarstwa rolne	7	9	7
6	lasy	93	94	125
7	obiekty wypoczynku dzieci i młodzieży	353	384	355

Źródło: KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 98.

W skali województwa małopolskiego w trakcie prowadzenia czynności kontrolno-rozpoznawczych stwierdzono 1087 nieprawidłowości związanych z ochroną przeciwpożarową, w tym 91 rażących nieprawidłowości zagrażających życiu ludzi⁴⁹⁴. Wydano 257 decyzji nakazujących usunięcie stwierdzonych nieprawidłowości oraz 4 zakazy (całościowe lub częściowe) eksploatacji obiektów. Nałożono 14 grzywien w drodze mandatów karnych. Spośród 1087 czynności kontrolno-rozpoznawczych tzw. odbiorów w 157 przypadkach wniesiono sprzeciw przy dopuszczaniu do eksploatacji⁴⁹⁵.

Do czynności kontrolno-rozpoznawczych należy także analiza stanu realizacji wyposażenia obiektów w system sygnalizacji pożarowej⁴⁹⁶. W 2020 r. na obszarze województwa znajdowało się 1119 obiektów zobligowanych do posiadania tego systemu. Od

⁴⁹⁴ Najczęściej powtarzającymi się nieprawidłowościami w 2020 r. w województwie małopolskim pozostawały: stan dróg ewakuacyjnych – 131 przypadków, stan instalacji użytkowych – 122, zagrożenia życia ludzi – 91, stan instalacji przeciwpożarowych – 88 oraz zaopatrzenia w wodę – 68 przypadków.

⁴⁹⁵ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 98–100.

⁴⁹⁶ Informacje o konieczności stosowania stałych urządzeń gaśniczych oraz systemów sygnalizacji pożarowej, dźwiękowych systemów ostrzegawczych i gaśnic zamieszczone są w rozdziale 6 *Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów* ((Dz.U. 2010, nr 109, poz. 719).

2019 r. liczba ta wzrosła o 74 obiekty. Spośród ogółu obiektów: 1090 było wyposażonych w system sygnalizacji pożarowej, a 1046 połączonych z obiektami PSP, 29 nie spełniało wymogu wyposażenia w system sygnalizacji pożarowej. Dodatkowo kolejne 1436 obiektów (które nie są objęte obowiązkiem posiadania tego typu zabezpieczeń) jest wyposażone we wspomniany system. Na obszarze województwa znajduje się 106 obiektów, które za sprawą Generalnego Konserwatora Zabytków objęte są obowiązkiem monitoringu pożarowego⁴⁹⁷.

W 2020 r. w województwie funkcjonowało 11 ZDR i 9 ZZR (w 2019 r. działało 8 ZZR), w których w 2020 r. przeprowadzono 18 czynności kontrolno-rozpoznawczych (12 w ZDR oraz 6 w ZZR). W aglomeracji krakowskiej działał jeden ZDR (ArcelorMittal Poland S.A. w Krakowie) oraz cztery ZZR (Alkat Sp. z o.o. w Krakowie, Terminal Paliw PKN ORLEN S.A. w Krakowie, MAXAM Polska Sp. z o.o. w Krzeszowicach, PGE Energia Ciepła S.A. Oddział 1 w Krakowie)⁴⁹⁸.

Skupiając się na działaniach KM PSP w Krakowie, można stwierdzić, że w 2008 r. strażacy przeprowadzili 881 czynności kontrolno-rozpoznawczych⁴⁹⁹, które odbywały się w: obiektach użyteczności publicznej – 424 razy, obiektach zamieszkania zbiorowego – 162 razy, budynkach mieszkalnych wielorodzinnych – 184 razy, obiektach produkcyjno-magazynowych – 109 razy, zakładach stwarzających zagrożenie dla ludzi i środowiska – 4 razy, oraz lasach – 2 razy. W związku z wykrytymi nieprawidłowościami wydano 165 decyzji administracyjnych nakładających obowiązek dostosowania obiektów / obszarów do obowiązujących przepisów przeciwpożarowych, informacje te przekazywano także do innych organów. Najczęstsze wykryte nieprawidłowości to: brak zapewnienia odpowiednich warunków ewakuacji, niedrożność i źle utrzymane drogi ewakuacyjne, brak aktualnej dokumentacji technicznej instalacji, brak znaków bezpieczeństwa, brak instrukcji bezpieczeństwa pożarowego. Wydano 111 zaświadczeń o spełnianiu (bądź nie) wymogów zgodnych z przepisami przeciwpożarowymi i użytkowaniu zgodnie z przeznaczeniem. Wydano także 456 decyzji o dopuszczeniu obiektów / terenów do eksploatacji. W 120 przypadkach

⁴⁹⁷ Najwięcej obiektów objętych obowiązkiem stanowią muzea oraz obiekty kultu religijnego.

KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 101.

⁴⁹⁸ Zakłady dużego ryzyka realizują obowiązek prawny związany z przepisami art. 263 ustawy Prawo ochrony środowiska, który obliuguje je do tworzenia i przekazywania komendantom wojewódzkim wykazu z danymi dotyczącymi: rodzaju, kategorii i ilości substancji niebezpiecznych znajdujących się na terenie zakładu według stanu na koniec roku kalendarzowego.

KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 105–106.

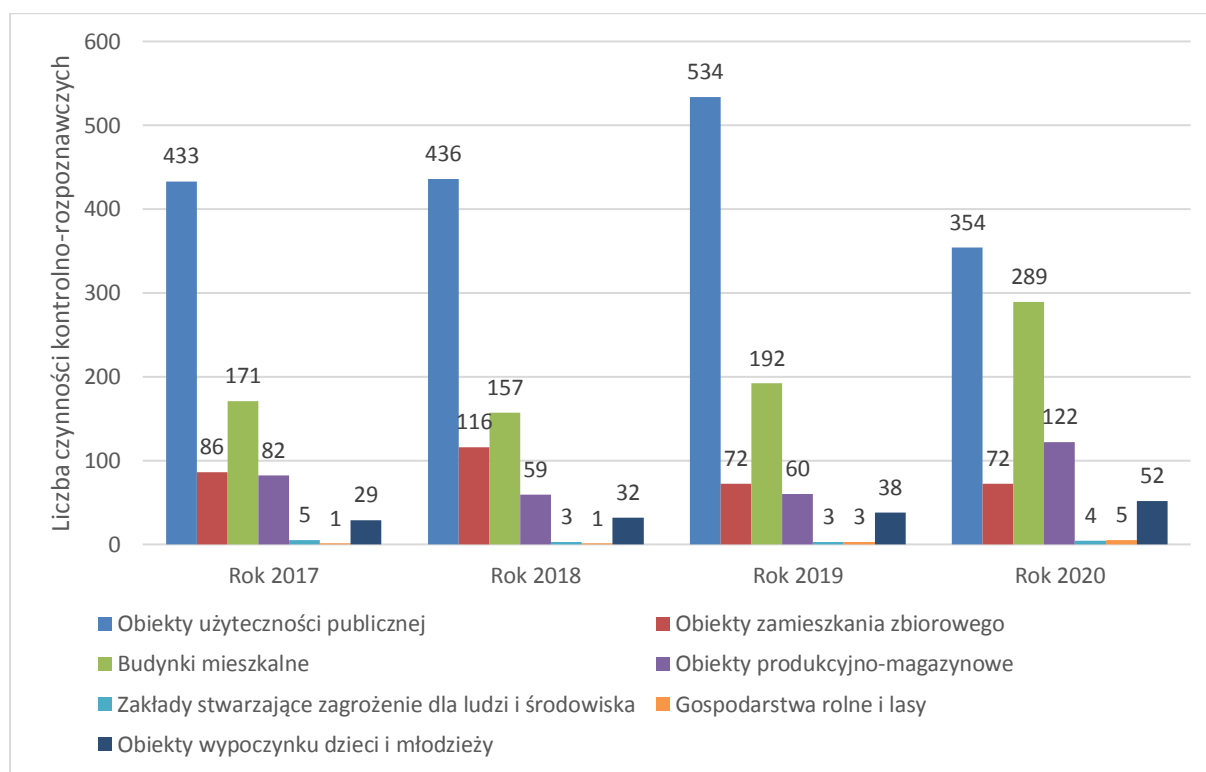
⁴⁹⁹ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2008*, dz. cyt., s. 15.

wydano decyzję odmowną w tej kwestii⁵⁰⁰. W celu zwiększenia bezpieczeństwa na obszarze Krakowa i powiatu krakowskiego opracowano szereg sprawozdań i analiz⁵⁰¹.

Na obszarze działania KM PSP w Krakowie w 2008 r. liczba obiektów monitorowanych wynosiła 431 (o 25 więcej niż w roku 2007). Były to: hotele (133); obiekty administracyjne, centrale telefoniczne (112); obiekty handlowe i gastronomiczne (49); muzea i archiwa (41); banki (38); kina, teatry, obiekty sportowe i kluby (22); obiekty pomocy społecznej i szpitale (19); garaże i dworce (9); obiekty przemysłowe (8)⁵⁰².

W 2020 r. przeprowadzono z kolei 898 czynności kontrolno-rozpoznawczych⁵⁰³ – najwięcej z nich podjęto w obiektach użyteczności publicznej, budynkach mieszkalnych oraz obiektach produkcyjno-magazynowych. Wykres 10 przedstawia porównanie liczby przeprowadzonych czynności kontrolno-rozpoznawczych w latach 2017–2020 z podziałem na miejsce prowadzenia działań.

Wykres 10. Czynności kontrolno-rozpoznawcze przeprowadzone przez KM PSP w Krakowie w latach 2017–2020

Źródło: KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 23.

⁵⁰⁰ Tamże, s. 15–16.

⁵⁰¹ Zob. KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2008*, dz. cyt., s. 17.

⁵⁰² KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2008*, dz. cyt., s. 14.

⁵⁰³ Dla porównania w 2019 r. przeprowadzono 902 czynności kontrolno-rozpoznawcze. Stąd zauważyć można, że w 2020 r. liczba ta pozostała na poziomie zbliżonym do poprzednich lat. Można więc stwierdzić, że pandemia COVID-19, pomimo znaczących utrudnień w pracy wydziału, nie wpłynęła negatywnie na skuteczność działań pionu kontrolno-rozpoznawczego.

W związku z prowadzonymi działaniami Komendant Miejski w 2020 r. wydał 65 decyzji nakazujących usunięcie 1101 stwierdzonych nieprawidłowości, mogących powodować zagrożenie życia i ludzi⁵⁰⁴. W tabeli 22 zaprezentowano także dane za lata 2017–2020, aby porównać liczbę i rodzaj stwierdzonych nieprawidłowości.

Tabela 22. Porównanie liczby najczęściej stwierdzanych nieprawidłowości przez KM PSP w Krakowie w latach 2017–2020

	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020
Liczba stwierdzonych nieprawidłowości (ogółem)	152	55	264	101
w tym:				
niezapewnienie odpowiednich warunków ewakuacji ludzi z budynków	46	10	68	18
brak aktualnej dokumentacji dotyczącej stanu technicznego instalacji użytkowych w obiektach	21	17	40	14
brak instalacji wodociągowych przeciwpożarowych	16	2	33	7
zły stan dróg ewakuacyjnych, zwłaszcza w zakresie drożności, elementów wystroju i składowania materiałów palnych	11	8	23	19
brak instrukcji bezpieczeństwa pożarowego	13	4	26	4
brak systemu sygnalizacji pożarowej	1	8	0	2
brak dróg pożarowych	10	6	19	13

Źródło: KM PSP w Krakowie, *Biuletyn Informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 23.

W 2020 r. strażacy dokonali 544 kontroli tzw. odbiorów obiektów, przy czym w 68 przypadkach wyrażono sprzeciw bądź uwagi lub zastrzeżenia co do eksploatacji obiektu lub terenu⁵⁰⁵. Strażacy uczestniczyli w 3 kontrolach ZDR – ArcelorMittal Poland S.A. (oddział w Krakowie) i ZZR – ALKAT Sp. z o.o. (zakład w Krakowie) oraz Terminalu Paliw Polskiego Koncernu Naftowego Orlen S.A. w Olszanicy. Wydano 356 opinii, zaświadczeń lub

⁵⁰⁴ Dla porównania w roku 2017 wydano 57 decyzji administracyjnych nakazujących usunięcie 152 stwierdzonych nieprawidłowości, w 2018 r. wydano 52 decyzje administracyjne nakazujące usunięcie 55 stwierdzonych nieprawidłowości, a w 2019 r. wydano 94 decyzje administracyjne nakazujące usunięcie 264 stwierdzonych nieprawidłowości.

KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 23–24.

⁵⁰⁵ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 26.

postanowień w sprawie miejsc organizowania imprez masowych⁵⁰⁶ i składowania odpadów. Analizowano, czy spełniają one przepisy ochrony przeciwpożarowej⁵⁰⁷.

W 2020 r. na tym obszarze pozostawało 1093 miejsc włączonych do monitoringu przeciwpożarowego⁵⁰⁸. W większości były to: obiekty administracyjne, garaże i obiekty mieszkalne, hotele, obiekty handlowe i gastronomiczne, muzea i archiwa, obiekty przemysłowe oraz domy pomocy społecznej (DPS) i szpitale⁵⁰⁹. Z kolei 1399 miejsc posiadało system sygnalizacji pożarowej⁵¹⁰. Tabela 23 przedstawia ogólną liczbę obiektów, które wyposażone były w system sygnalizacji pożarowej oraz pozostawały włączone do systemu monitoringu pożarowego w SKKM PSP w Krakowie w latach 2014–2020. Oczywiście trzeba pamiętać, że nie wszystkie obiekty (posiadające system sygnalizacji pożarowej i / lub obiekty podłączone do monitoringu pożarowego) były do tego zobligowane. Były też zobowiązane do tego obiekty, które nie spełniały powyższego obowiązku.

Tabela 23. Liczba obiektów wyposażonych w system sygnalizacji pożarowej i włączonych do systemu monitoringu pożarowego w SKKM PSP w Krakowie w latach 2014–2020

Rodzaj obiektu	Rok						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Obiekty wyposażone w system sygnalizacji pożarowej (SSP)	906	961	1038	1111	1205	1306	1399
Obiekty podłączone do monitoringu pożarowego	659 (73%)	706 (73%)	763 (73%)	840 (76%)	922 (76%)	1017 (77%)	1093 (78%)

Źródło: KM PSP w Krakowie, *Biuletyn Informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 30.

Natomiast strażacy z KP PSP w Wieliczce w 2000 r. przeprowadzili 96 kontroli obiektów, w tym: 64 w budynkach użyteczności publicznej (szkoły, przedszkola, budynki administracyjno-biurowe); 26 w zakładach produkcyjnych i magazynowych (np. stacje paliw płynnych); 3 w miejscach zamieszkania zbiorowego (np. hotele i motele); 1 w obiekcie

⁵⁰⁶ Strażacy angażowani są również w przeprowadzanie zabezpieczeń dla imprez masowych. Tylko w KM PSP w Krakowie w 2020 r. wydano 27 opinii dotyczących organizacji imprez masowych i 30 w sprawie pozostałych zgromadzeń. W celu poprawienia bezpieczeństwa tego typu wydarzeń dysponowano do ich zabezpieczenia zastępy ratowniczo-gaśnicze.

KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 17, 77.

⁵⁰⁷ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 25.

⁵⁰⁸ W innej części *Biuletynu Informacyjnego KM PSP w Krakowie za 2020 r.* wskazano, że podłączonych do monitoringu pożarowego było 1267 obiektów.

⁵⁰⁹ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 20.

⁵¹⁰ Tamże, s. 30.

zabytkowym; 1 na zapleczu budowy; 1 w terenie leśnym. W wyniku prowadzonych działań wydano 44 decyzje, w tym 2 dotyczące wstrzymania robót i eksploatacji. Skierowano także 1 wniosek do prokuratury w związku ze stwierdzonymi uchybieniami. Dokonano 28 odbiorów obiektów i wystawiono 1 mandat na kwotę 100 zł⁵¹¹. Strażacy w ramach prowadzonych zadań podnosili swoje kompetencje. W 2000 r. przeprowadzono szkolenia dla wszystkich pracowników komórek kontrolno-rozpoznawczych i komendantów nadzorujących, które odbyły się w postaci dwóch dwudniowych seminariów (w Zawoi oraz Wysowej)⁵¹².

Podobnie przedstawiają się dane za rok 2020. Strażacy z KP PSP w Wieliczce przeprowadzili w tym czasie 100 czynności kontrolno-rozpoznawczych, z czego 68 stanowiły czynności podstawowe, 32 odbiory obiektów budowlanych. Nie przeprowadzono żadnych kontroli sprawdzających. W 100 kontrolach zweryfikowano 118 obiektów, w tym: 58 budynków użyteczności publicznej (49%); 9 budynków zamieszkania zbiorowego (8%); 10 budynków mieszkalnych wielorodzinnych (9%); 30 budynków produkcyjnych, magazynowych i obiektów technologicznych (25%) oraz 11 leśnictw (9%). W czasie kontroli podstawowych stwierdzono 9 nieprawidłowości: 4 w budynkach użyteczności publicznej (45%), 2 w budynkach zamieszkania zbiorowego (22%) oraz 3 w lasach (33%)⁵¹³.

Komenda Powiatowa PSP w Wieliczce zajmowała także stanowiska i wydawała opinie do innych organów. W kwestii nowo wybudowanych obiektów wydano 26 pozytywnych i 6 negatywnych stanowisk. Dokumenty opracowano dla: 14 budynków użyteczności publicznej (2 negatywne stanowiska), 2 budynków zamieszkania zbiorowego (1 negatywne stanowisko), 10 budynków mieszkalnych wielorodzinnych (3 negatywne stanowiska) oraz 6 budynków produkcyjnych i magazynowych⁵¹⁴.

Liczbę wykonanych czynności kontrolno-rozpoznawczych przeprowadzonych przez KP PSP w Wieliczce w latach 2016–2020 przedstawia tabela 24.

Tabela 24. Czynności kontrolno-rozpoznawcze wykonane na terenie KP PSP w Wieliczce w latach 2016–2020

Lp.	Wykonane czynności kontrolno-rozpoznawcze	2016	2017	2018	2019	2020
1	Liczba przeprowadzonych kontroli	194	122	139	123	100
2	Liczba skontrolowanych obiektów	264	145	171	147	118

⁵¹¹ KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2000*, dz. cyt., s. 55.

⁵¹² Tamże, s. 60.

⁵¹³ W ramach czynności przeprowadzono 5 kontroli obiektów wypoczynku dzieci i młodzieży. KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2020*, dz. cyt., s. 24–25.

⁵¹⁴ KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2020*, dz. cyt., s. 26.

3	Liczba wydanych decyzji pokontrolnych	2	30	2	1	3
4	Liczba wydanych zakazów eksploatacji	0	0	0	0	0
5	Liczba odwołań od decyzji	0	0	0	0	0
6	Liczba odbiorów (ogółem)	34	27	45	34	32
	w tym: sprzeciwy	3	5	13	5	6
7	Liczba nieprawidłowości: zagrożenie życia ludzi pozostałych	2	5	0	0	0
		231	111	45	63	9
8	Wystąpienia do innych organów	0	0	0	2	1
9	Liczba wydanych opinii	38	50	52	77	56

KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2020*, dz. cyt., s. 23–24.

W ramach 56 wydanych opinii przez KP PSP w Wieliczce wyszczególnić można m.in.:

- 1 opinię dotyczącą zapewnienia warunków bezpieczeństwa pożarowego w szkole;
- 16 opinii dotyczących zapewnienia warunków bezpieczeństwa pożarowego dla przedszkoli, punktów przedszkolnych, klubów malucha, żłobków;
- 3 opinie dotyczące bezpieczeństwa imprez masowych oraz uzgodnień w sprawie zabezpieczenia ratowniczego wykorzystania dróg w sposób szczególny;
- 9 opinii dotyczących bezpieczeństwa wypoczynku dzieci i młodzieży;
- 11 opinii dotyczących spełnienia wymagań ochrony przeciwpożarowej w miejscach zbierania i przetwarzania odpadów;
- 3 zaświadczenia w zakresie wytwarzania i obrotu materiałami wybuchowymi, bronią, amunicją oraz wyrobami i technologią o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym⁵¹⁵.

Na obszarze działań KP PSP w Wieliczce znajduje się 50 obiektów podłączonych do monitoringu pożarowego; 24 objęte są obowiązkiem wyposażenia w instalację sygnalizacyjno-alarmową i podłączenia do monitoringu pożarowego (co wynika z zapisów Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dn. 24 października 2005 r. w sprawie czynności kontrolno-rozpoznawczych przeprowadzonych przez Państwową Straż Pożarną (DZ.U. 2005 nr 225, poz. 1934); 9 obiektów wyposażonych jest w instalację sygnalizacji pożaru i podłączenia do monitoringu pożarowego (obowiązek wynika z Postanowienia Komendanta

⁵¹⁵ KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2020*, dz. cyt., s. 26.

Wojewódzkiego PSP). Funkcjonuje także 17 obiektów podłączonych do systemu przeciwpożarowego KP PSP w Wieliczce, które nie posiadają obowiązku prawnego podłączenia do monitoringu pożarowego⁵¹⁶.

W związku z nasilającym się występowaniem pożarów w miejscach składowania odpadów KP PSP w Wieliczce zintensyfikowała w ostatnich latach liczbę czynności kontrolno-rozpoznawczych przeprowadzanych w tych obiektach / na tych obszarach. W 2019 r. było ich 276, a w 2020 r. już 368 w skali województwa. Stwierdzone nieprawidłowości najczęściej dotyczyły braków w instrukcjach bezpieczeństwa pożarowego lub jej nieodpowiednich zapisów, niewłaściwego magazynowania i przetwarzania materiałów, nieprawidłowości instalacji użytkowych, urządzeń i instalacji przeciwpożarowych, nieodpowiedniego zaopatrzenia w gaśnice, zaopatrzenia w wodę czy przeprowadzenia i oznakowania dróg pożarowych⁵¹⁷. Przyglądając się tylko działalności KP PSP w Wieliczce w 2020 r., uzgodniono 16 operatów przeciwpożarowych⁵¹⁸ w zakresie gospodarowania odpadami oraz wydano 27 postanowień. Było to możliwe także dzięki podjętej w tym zakresie współpracy z organami samorządowymi powiatu⁵¹⁹.

4.1.4. Zaangażowanie strażaków w przeprowadzanie akcji społecznych

Strażacy z PSP w omawianej aglomeracji od lat zaangażowani są w prowadzenie działalności edukacyjnej, prewencyjnej i integracyjnej. Na przestrzeni lat brali udział w różnych akcjach skierowanych do lokalnych mieszkańców, a w szczególności dzieci i młodzieży, np. organizowano „Dni otwartych strażnic”, które umożliwiają zwiedzanie jednostek oraz przeprowadzanie pokazów sprzętu i wyposażenia znajdującego się na stanie jednostek PSP.

Strażacy (zarówno z Małopolski, jak i całego kraju) od lat angażują się w przygotowanie i przeprowadzanie Turnieju Wiedzy Pożarniczej „Młodzież zapobiega pożarom” dla dzieci ze szkół podstawowych i ponadpodstawowych. Druhowie z PSP biorą również udział w akcjach związanych ze sprawdzaniem obiektów, w których mają przebywać dzieci (w ferie zimowe lub

⁵¹⁶ Tamże, s. 27.

⁵¹⁷ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 109.

⁵¹⁸ Operat przeciwpożarowy – Operat przeciwpożarowy wyznacza wymogi ochrony przeciwpożarowej dla instalacji, obiektów budowlanych lub ich części oraz miejsc magazynowania odpadów. Powinien być zatwierdzony przez właściwego komendanta powiatowego lub miejskiego Państwowej Straży Pożarnej. Następnie, na wniosek organu wydającego decyzję o gospodarowaniu odpadami, przeprowadzana jest kontrola w celu sprawdzenia zgodności z wymogami ochrony przeciwpożarowej w miejscach wytwarzania, zbierania lub przetwarzania odpadów.

Operat przeciwpożarowy, <https://www.gov.pl/web/kppsp-bytow/operat-przeciwpozarowy> (dostęp 01.02.2025).

⁵¹⁹ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 26.

wakacje) w ramach organizowanych grupowych wyjazdów (kolonii), oraz z informowaniem o zabezpieczeniu pożarowym budynków. Wydawano ponadto broszury dotyczące ochrony przeciwpożarowej w trakcie wypoczynku dzieci i młodzieży. Strażacy z PSP od lat uczestniczą w „Akademii Misia Ratownika”, stworzonej przez Stowarzyszenie „Misie Ratuja Dzieci”. Jednym z jej celów było wyposażenie samochodów ratowniczych PSP w maskotki zwane „Miś Ratownik”. W ramach takich akcji funkcjonariusze starają się wpajać i krzewić poprawne postawy wśród najmłodszych, zwłaszcza w sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa, w tym zagrożenia życia i udzielania pierwszej pomocy. Na spotkaniach (m.in. ze strażakami) omawiane są treści z zakresu profilaktyki przeciwpożarowej, ochrony zdrowia i innych zagadnień związanych z szeroko pojętym bezpieczeństwem⁵²⁰.

Przykładem działalności prowadzonej przez strażaków z KP PSP w Wieliczce na przełomie XX i XXI w. jest program „Podaruj dzieciom słońce”, w ramach którego strażacy prowadzili pogadanki w szkołach oraz prezentowali sprzęt ratowniczo-gaśniczy. Dzięki temu dzieci mogły uczyć się, jak bezpiecznie postępować w sytuacjach awaryjnych, a także miały okazję zobaczyć z bliska, jak wygląda praca strażaka. Współorganizowali również Dzień Radości z okazji Dnia Dziecka oraz Dni Niepołomic, zapewniając atrakcje i zabawy dla dzieci. W ramach działań edukacyjnych strażacy angażowali się w organizację konkursów na szczeblu międzyszkolnym, takich jak powiatowy konkurs „Nie bój się pomóc – pierwsza pomoc ratuje życie”, przy którym współpracowali z Policją, Pogotowiem Ratunkowym, PCK, Starostwem Powiatowym oraz Urzędem Miasta i Gminy Wieliczka. Konkurs skierowany był do młodzieży i dzieci szkół podstawowych, gimnazjum i liceów powiatu wielickiego. Ponadto strażacy uczestniczyli w organizacji gminnych i powiatowych zawodów sportowo-pożarniczych, które miały na celu promocję zdrowej rywalizacji oraz sprawności fizycznej wśród młodzieży i dorosłych. Kolejną ważną inicjatywą jest program „Żyj bezpiecznie”, który kontynuowano w następnych latach, skierowany do dzieci ze szkół podstawowych. Program również prezentuje treści o szeroko pojętym bezpieczeństwie i połączony jest z przybliżaniem zawodu strażaka i przygotowywaniem do reagowania w sytuacjach zagrożenia⁵²¹.

Istotne znaczenie dla przeprowadzania akcji społecznych mają interaktywne sale edukacyjne „Ognik”. Dane na 2020 r. wskazują, że w województwie małopolskim funkcjonowało ich 12. Sale działały także przy KM PSP w Krakowie i KP PSP w Wieliczce. W ramach działalności tych sal funkcjonariusze przekazują (w szczególności dzieciom i młodzieży szkolnej) wiedzę oraz przybliżają kwestię szeroko rozumianego bezpieczeństwa.

⁵²⁰ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 94.

⁵²¹ KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2000*, dz. cyt., s. 60.

Mimo pandemii łącznie w 2020 r. (w całym województwie) w zajęciach w salach „Ochnik” uczestniczyło 1328 dzieci, nauczycieli i rodziców. Na obszarze Krakowa, powiatu krakowskiego i wielickiego w 2020 r. zorganizowano kolejne edycje akcji prewencyjnych, m.in.: „Kręci mnie bezpieczeństwo”⁵²²; „Kręci mnie bezpieczeństwo nad wodą”; „Czad i ogień – obudź czujność”; „Bezpieczne życie” (m.in. przekazywanie zasad bezpiecznego poruszania się po drogach czy zasad postępowania podczas wypadku, w razie wystąpienia pożaru); „Bezpieczna droga do szkoły”; „Stop pożarom traw”; „Wypalanie traw zabija – nie zabijaj”⁵²³, „Czujka na straży twojego bezpieczeństwa”. Były to działania ogólnokrajowe, z długoletnią tradycją, w które włączali się strażacy z aglomeracji krakowskiej. Tylko w ramach kampanii „Czujka na straży twojego bezpieczeństwa”, która miała zachęcić mieszkańców do montowania czujników tlenu węgla i czujek dymowych w domach i mieszkaniach, przeprowadzono spotkania z mieszkańcami gmin / powiatów, spotkania w szkole, z władzami samorządowymi, audycje i emisje na antenie radia i telewizji, a także wydano publikacje w prasie i Internecie, w tym w mediach społecznościowych. Wyprodukowano także materiały promocyjne, które przekazywane były lokalnym mieszkańcom⁵²⁴. Strażacy z KM PSP w Krakowie w ramach wspomnianych akcji rozdali 16 czujników tlenu węgla.

Komenda Powiatowa PSP w Wieliczce i Komenda Miejska PSP w Krakowie angażowały się również w takie akcje jak „Bezpieczne zimowisko” i „Bezpieczne wakacje”, które w okresie ferii zimowych i wakacji miały na celu zaktywizowanie najmłodszych. Podobnie jak przy innych tego rodzaju działaniach dzieci i młodzież mogły zapoznawać się ze strażnikami, specyfiką zawodu strażaka i zasadami bezpieczeństwa⁵²⁵.

Strażaków organizują także akcje lokalne. Funkcjonariusze z KM PSP w Krakowie zaangażowani są w programy „Bezpieczny powiat” oraz „Bezpieczny Kraków”⁵²⁶. Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza Skawina organizuje od lat inicjatywę „Skawińska Koperta Życia”, której celem jest przede wszystkim przyspieszenie działań ratunkowych podejmowanych przez służby medyczne w sytuacjach zagrożenia życia i zdrowia mieszkańców⁵²⁷. Wartą wymienienia inicjatywą pozostawało tworzenie lodowisk i ślizgawek dla dzieci i młodzieży. Od lat strażacy prowadzą akcje „Bezpieczne lodowiska”⁵²⁸, aby wspierać przygotowywanie terenu

⁵²² Wymienione akcje często związane były z kontrolowaniem obiektów, w których przebywać będą najmłodszy podczas ferii i wakacje. W ich ramach umożliwiono odwiedzenie jednostek ratowniczo-gaśniczych, zapoznanie się ze sprzętem oraz działalnością PSP, a także pogłębienie wiedzy na temat ochrony przeciwpożarowej.

⁵²³ Działania te szczególnie uwidaczniają się w okresie letnim.

⁵²⁴ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 122–123.

⁵²⁵ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2008*, dz. cyt., s. 37–38.

⁵²⁶ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 65.

⁵²⁷ Tamże, s. 96.

⁵²⁸ Tylko w 2002 r. w całym województwie małopolskim zorganizowano 41 lodowisk.

i wykonanie lodowisk na boiskach szkolnych, w parkach, ogródkach jordanowskich oraz na terenach osiedli mieszkaniowych⁵²⁹. Przez lata organizowano szereg konkursów plastycznych jak „Krakowska straż pożarna w oczach dziecka” czy „112 w trudnej sprawie – nie używaj przy zabawie”⁵³⁰.

Strażacy są inicjatorami projektów do budżetów obywatelskich⁵³¹. Przykładowo dzięki zwycięskiemu projektowi zakupiono symulator zagrożeń pożarowych dla JRG nr 2 działającej przy KM PSP w Krakowie, aby szerzyć prawidłowe postawy. Jego celem miało być ułatwienie prowadzenia prelekcji dla dzieci i młodzieży oraz uświadamianie ich o istniejących niebezpieczeństwach⁵³². Działalność związaną z wykorzystywaniem środków z budżetu obywatelskiego w celu poprawy bezpieczeństwa powszechnego mieszkańców opisano szerzej w podrozdziale 4.1.5.

Strażacy zaangażowani są także w akcje krwiodawcze. Przykładowo przy Komendzie Miejskiej PSP w Krakowie działa Klub Honorowych Dawców Krwi (HDK), który cyklicznie organizuje akcje oddawania krwi. Tylko w październiku 2020 r. w ramach jednorazowej akcji krew oddało ponad 40 osób. Byli to m.in. strażacy z PSP i OSP z Krakowa i powiatu krakowskiego, strażnicy miejscy z Krakowa, żołnierze Wojsk Obrony Terytorialnej (WOT), pracownicy Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratowniczego (WOPR) oraz inni sympatycy ochrony przeciwpożarowej⁵³³.

W 2020 r. ze względu na pandemię COVID-19 powyższa działalność została ograniczona. Zrezygnowano ze spotkań w placówkach edukacyjnych oraz spotkań z seniorami. Nie rozpowszechniano też w tak dużym zakresie jak w latach poprzednich materiałów edukacyjnych w formie fizycznej, tylko za pośrednictwem stron internetowych⁵³⁴.

Zauważyć można, że jednostki PSP od lat aktywnie angażują się w różnorodne akcje społeczne, konsekwentnie dążąc do realizacji swojego podstawowego celu – niesienia pomocy i wsparcia (lokalnej) społeczności. Ich zaangażowanie przejawia się nie tylko w licznych

KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 94.

⁵²⁹ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2008*, dz. cyt., s. 38.

⁵³⁰ Tamże, s. 37, 39.

⁵³¹ Budżet obywatelski – proces decyzyjny, podczas którego mieszkańcy danych miast mają wpływ na wydatkowanie środków publicznych. W Polsce po raz pierwszy budżet wprowadzono w Sopocie w 2011 r. Kwestie budżetu obywatelskiego uregulowane są w Ustawie z 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym. W art. 5a pkt. 5 wskazano tam, że w gminach będących miastami na prawach powiatu utworzenie budżetu obywatelskiego jest obowiązkowe, z tym że wysokość budżetu obywatelskiego wynosi co najmniej 0,5% wydatków gminy zawartych w ostatnim przedłożonym sprawozdaniu z wykonania budżetu.

Załącznik do ogłoszenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z 6 kwietnia 2020 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o samorządzie gminnym (Dz.U. 2020, poz. 713).

⁵³² KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 73.

⁵³³ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 64–65.

⁵³⁴ KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2020*, dz. cyt., s. 27–28.

działaniach ratowniczych, ale także w inicjatywach edukacyjnych, profilaktycznych i charytatywnych. Dzięki stałemu i niezmiennemu zaangażowaniu strażaków udaje się podnieść świadomość społeczną w zakresie bezpieczeństwa oraz realnie wpływać na poprawę jakości życia wielu ludzi.

4.1.5. Finansowanie jednostek PSP

Środki budżetowe jednostek PSP związane są w dużej mierze z wydatkami na wypłaty i ich pochodne. Obok wynagrodzeń możemy wymienić m.in.: nagrody indywidualne, jubileuszowe, roczne, dodatkowe wynagrodzenia roczne dla pracowników cywilnych, uposażenia dla funkcjonariuszy, odprawy emerytalne. Ponadto wypłacane są: świadczenia pieniężne zamiast umundurowania, równoważniki pieniężne za brak lokalu mieszkalnego, pomoc mieszkaniowa, gratyfikacje urlopowe, odprawy pośmiertne i zasiłki pogrzebowe, odszkodowania za doznany uszczerbek na zdrowiu itp. Wszystkie środki ujęto w rozdziale „Uposażenie i inne świadczenia pieniężne strażaków” ustawy o PSP. Kolejno budżet przeznaczony jest na wydatki rzeczowe, do których zaliczyć można zakupy niższego rzędu, często zużywalne. Obejmują one: zakup odzieży ochronnej; zakupy związane z eksploatacją i naprawą pojazdów znajdujących się na wyposażeniu komend⁵³⁵; zakup materiałów biurowych i literatury specjalistycznej; zakup wyposażenia i remonty obiektów; opłaty za rachunki (ogrzewanie, wodę, gaz, energię elektryczną); zakupy środków pianotwórczych; zakupy materiałów, wyposażenia uzbrojenia i techniki specjalnej oraz łączności i informatyki. Do tego zestawienia doliczyć należy opłaty m.in. za: rachunki za rozmowy telefoniczne, dzierżawy łączny, przesyłki pocztowe, badania lekarskie strażaków, szkolenia i podnoszenie kwalifikacji zawodowych funkcjonariuszy⁵³⁶.

W 2002 r. budżet całkowity wszystkich Komend Miejskich i Powiatowych wyniósł łącznie 75 942 200 zł. Fundusz ten nie był wystarczający, dlatego wydatki trzeba było przemodelować i skupić się na podstawowej działalności i oddłużeniu komend. Kilka komend otrzymało limity na wydatki majątkowe, wśród nich była Komenda Powiatowa PSP w Krakowie, limit ustalono na kwotę 2 800 000 zł⁵³⁷.

Najwięcej środków PSP ponosi na tzw. wydatki bieżące (rozliczenie roczne), które odpowiadają za wspomniane wynagrodzenia pracowników cywilnych i funkcjonariuszy,

⁵³⁵ Wydatki te na początku XXI w. były znaczące, ponieważ jednostki PSP dysponowały przestarzałym sprzętem, który był awaryjny. Biuletyny wskazywały, że brakowało wystarczających środków na odnowienie taboru samochodowego.

⁵³⁶ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 96–97.

⁵³⁷ Tamże, s. 97.

koszty utrzymania, zakupy towarów i usług, a także koszty zadań zleconych innym podmiotom⁵³⁸. Do wydatków majątkowych zaliczamy w dużej mierze wydatki w zakresie budownictwa oraz z przeznaczeniem na zakupy inwestycyjne, tj. sprzętu i pojazdów, których wartość jednostkowa przekracza kwotę 10 000 zł⁵³⁹. Wydatki majątkowe często wykorzystywane są do inwestycji przeprowadzanych przy pomocy środków europejskich lub innych źródeł zagranicznych, które nie podlegają zwrotowi⁵⁴⁰.

Komendy osiągają także dochody. W 2002 r. w skali województwa było to łącznie 180 743,07 zł, które pochodziły z:

- odsetek od rachunków bankowych;
- rozliczeń z ubiegłych lat;
- czynszów;
- wynajmów samochodów;
- czynności kontrolno-rozpoznawczych⁵⁴¹.

Jak zaznaczono chociażby w Biuletynie Informacyjnym KW PSP za 2002 rok, środki przyznawane jednostkom PSP nie pokrywały bieżących wydatków mimo oszczędnego zagospodarowania dotacji celowych. Funduszy brakowało m.in. na należyte utrzymywanie obiektów, zapewnienie ciągłości działań operacyjnych czy wywiązywanie się z określonych przepisami zobowiązań wobec funkcjonariuszy (świadczeń socjalnych oraz wyposażenia osobistego zgodnego z wymogami przepisów BHP). Wspomniane obiekty w tym okresie wymagały gruntownych remontów i modernizacji. Do poprawy sytuacji finansowej zobligowały się m.in.: starostwa powiatowe, urzędy gmin i miast z województwa małopolskiego, firmy ubezpieczeniowe, Państwowy Zakład Ubezpieczeń (PZU), Powiatowe Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Fundacja Ratownictwa Techniczno-Chemicznego i Ekologicznego, które (w miarę możliwości) starały się wspomóc działalność jednostek PSP. W roku 2002 otrzymane środki w kwocie 6 678 647 zł⁵⁴² (w skali województwa) przeznaczono na ulepszenie funkcjonowania komend, w szczególności skupiając się na jej

⁵³⁸ U. Smółkowska, Z. Wołodkiewicz-Donimirski, M. Karkowska, *Wydatki bieżące*, <https://www.sejm.gov.pl/sejm10.nsf/BASLeksykon.xsp?id=5806646FE26AB229C1257A61002B72A1&litera=W> (dostęp 09.07.2024).

⁵³⁹ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 127.

⁵⁴⁰ U. Smółkowska, Z. Wołodkiewicz-Donimirski, W. Walis-Rusecka, K. Kurczewska, *Wydatki majątkowe*, <https://www.sejm.gov.pl/sejm10.nsf/BASLeksykon.xsp?t=s&id=2D903317A08583ECC1257A6100432B4A&q=maj%C4%85tkowe> (dostęp 09.07.2024).

⁵⁴¹ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 97.

⁵⁴² Środki te przekazały: starostwa powiatowe – 5 384 801 zł, Gminne Fundusze Ochrony Środowiska – 542 700 zł, miasta i gminy – 295 919 zł, firmy ubezpieczeniowe (za pośrednictwem KG PSP) – 235 500 zł, Fundacja Ratownictwa Techniczno-Chemicznego i Ekologicznego – 109 752 zł oraz PZU – 10 000 zł.

podstawowej działalności, czyli bieżącym utrzymaniu, naprawach i remontach, zakupie sprzętów, samochodów i ich wyposażenia, doposażeniu Centrum Powiadomienia Ratunkowego, przeprowadzaniu sportowych zawodów powiatowych, kupnie paliwa, materiałów oraz usług⁵⁴³. Wszystkie Komendy PSP na obszarze województwa małopolskiego w 2002 r. wydały na inwestycje 3 713 042 zł, kwota ta obejmowała zakupy inwestycyjne za 1 057 795 zł oraz zakup sprzętu za 42 657 zł. Spośród wspomnianych środków KM PSP w Krakowie otrzymała 448 698 zł, z kolei KP PSP w Wieliczce – 365 800 zł, co stanowi ok. 22% ogółu środków przeznaczonych w 2002 r. dla wszystkich komend PSP funkcjonujących w województwie małopolskim⁵⁴⁴.

Całościowe wykonanie budżetu KW PSP w Krakowie wynosiło w 2002 r. 9 319 000 zł. Pulę w wysokości 760 000 zł przeznaczono na zakup samochodów dla komend miejskich i powiatowych. Działania te współfinansowano wraz z Wojewódzkim Funduszem Ochrony Środowiska (WFOŚ) w Krakowie, starostwami powiatowymi i urzędami miast i gmin z województwa małopolskiego. Dodatkowo KW PSP w Krakowie ze środków przeznaczonych na wydatki bieżące zakupiła dla komend powiatowych i miejskich:

- 10 szt. narzędzi hydraulicznych – koszt zakupu 499 000 zł;
- pomost pneumatyczny – 27 000 zł;
- sprzęt komputerowy – 50 000 zł;
- samochód dowódczo-rozpoznawczy wraz z wyposażeniem Nissan Patrol – 152 000 zł;
- dwa samochody operacyjne – 120 000 zł;
- ubrania żaroodporne – 8000 zł⁵⁴⁵.

Na inwestycje budowlane w województwie małopolskim na przełomie XX i XXI w. przyznano finansowanie w kwocie⁵⁴⁶: 3 mln 263 tys. zł w 1999 r., 1 mln 494 tys. zł w 2000 r., 1 mln 552 tys. zł w 2001 r. oraz 3 mln 629 tys. zł w 2002 r. Ważnym wydarzeniem było oddanie do użytku w czerwcu 2002 r. nowej strażnicy dla JRG nr 6 w Krakowie. Całkowity koszt budowy wyniósł 6 440 000 zł, z czego zdecydowaną większość – 4 600 000 zł – przeznaczono

⁵⁴³ Za środki te zakupiono także łódź wraz z wyposażeniem.

KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 97.

⁵⁴⁴ Tamże, s. 98.

⁵⁴⁵ Wniesiono także wkład finansowy (618 400 zł) do zakupu specjalistycznego sprzętu transportowego dla Komend Powiatowych w Wieliczce, Oświęcimiu, Brzesku dotowanych przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska.

KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 99.

⁵⁴⁶ Wojewoda małopolski w latach 2000–2002 finansował zadania budowlane w kwotach odpowiednio: 4 mln 735 tys. zł, 4 mln 854 tys. zł oraz 4 mln 898 tys. zł.

KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 101.

z budżetu Urzędu Miasta Krakowa oraz 1 400 000 zł z budżetu Małopolskiego UW⁵⁴⁷. Rozbudowano także budynek Komendy Wojewódzkiej w Krakowie, który spełnia też funkcje siedziby JRG nr 3. Inwestowano w tym czasie również w Ośrodek Szkolenia Grup Wysokościowych, który docelowo przekazano na potrzeby Szkoły Aspirantów PSP w Krakowie⁵⁴⁸. W 2003 r. rozpoczęto budowę JRG nr 7 przy ul. Rozrywka (oddaną do użytku w maju 2005 r.)⁵⁴⁹.

Duże znaczenie w ogólnym budżecie i finansowaniu jednostek PSP ma zakup sprzętu i pojazdów pożarniczych. Tylko w 2002 r. na ten cel w województwie małopolskim przeznaczono 16 894 000 zł. Były to w zdecydowanej większości środki budżetowe oraz pochodzące z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (WFOŚiGW). Do wydatków ujętych w 2002 r. zaliczyć można inwestowanie w sprzęt dla jednostek PSP funkcjonujących w szczególności na obszarze aglomeracji krakowskiej. Wydatki objęły zakup m.in.:

- średniego samochodu ratowniczo-gaśniczego z napędem szosowym i funkcją do ograniczania stref skażeń dla KM PSP Kraków. Jego wartość to ok. 338 000 zł, z czego 169 000 zł dopłaty pochodziło z WFOŚiGW w Krakowie;
- 6 ciężkich terenowych samochodów ratowniczo-gaśniczych z funkcją do ograniczania stref skażeń. Samochody przekazano KM PSP w Tarnowie, Nowym Sączu, KP PSP w Chrzanowie, Wieliczce. Ich łączna wartość to ok. 3 307 000 zł, z czego 1 294 000 zł dopłaty pochodziło z WFOŚiGW w Krakowie;
- hydraulicznego podnośnika ratowniczego SH-24 przeznaczonego dla KP PSP Wieliczka o wartości 755 000 zł;
- samochodu terenowego, z przeznaczeniem dowódczo-rozpoznawczym (Nissan Patrol) dla Wojewódzkiego Stanowiska Koordynacji Ratownictwa (WSKR⁵⁵⁰) o wartości 222 920 zł, które WFOŚiGW dofinansował kwotą 70 000 zł;
- 9 zestawów ciężkich hydraulicznych narzędzi ratowniczych przeznaczonych do ratownictwa techniczno-ekologicznego dla Komend Powiatowych oraz Miejskich PSP o łącznej wartości ok. 500 000 zł;

⁵⁴⁷ Cały cykl budowy trwał trzy kwartały. Powierzchnia całkowita JRG wynosi 3122,46 m², powierzchnia użytkowa 2627,00 m², kubatura garaży 790,00 m³.

L. Bernaś, *Historia Jednostki Ratowniczo-Gaśniczej nr 6*, <http://www.dzielnica12.krakow.pl/dzk/psphistoria.htm> (dostęp 27.10.2024).

⁵⁴⁸ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 100.

⁵⁴⁹ *Strażacy Krakowa i ziemi krakowskiej*, S. Bukowiec (red.), Palindrom, Bochnia 2010, s. 48.

⁵⁵⁰ Obecnie Stanowisko Kierowania Komendanta Wojewódzkiego.

- 2 lekkich samochodów ratowniczych o napędzie szosowym (ratownictwa chemiczno-ekologicznego) Fiat Ducato/Waldi 2,8 JTD z przeznaczeniem dla KP PSP Proszowice i Wieliczka. Ich łączna wartość opiewała na kwotę 146 200 zł (dofinansowanie odbiorców wyniosło 74 400 zł);
- sorbentów i neutralizatorów (w tym sorbentu sypkiego, dyspergentów);
- innego sprzętu ratownictwa wodnego i chemicznego⁵⁵¹.

Na koniec 2002 r. wszystkie jednostki PSP w województwie małopolskim posiadały 348 pojazdów⁵⁵², na które składało się: 105 samochodów gaśniczych, 61 samochodów pomocniczych oraz 182 samochody specjalne. Samochody, które wprowadzono do eksploatacji od początku 1999 r., stanowiły ok. 18% ogółu pojazdów użytkowanych przez strażaków. W latach 2000–2002 pozyskano m.in.: 14 samochodów gaśniczych, 27 samochodów operacyjnych i administracyjnych, 4 samochody ratownictwa technicznego, 5 samochodów z podnośnikiem, 2 samochody z drabiną, 11 samochodów kwatermistrzowskich oraz po 1 samochodzie – dźwigu oraz karetkę. Zauważyć należy, że rozpoczęto inwestowanie w nowocześniejszy i sprawniejszy sprzęt. Biuletyny podkreślają, że inwestycje te nie byłyby możliwe bez zaangażowania i pozyskiwania środków przez komendantów powiatowych i miejskich⁵⁵³.

Nowe pojazdy wprowadzane w latach 2000–2002 trafiały również do jednostek PSP funkcjonujących na obszarze aglomeracji krakowskiej. Do KM PSP w Krakowie trafiło 16 pojazdów, do KW PSP w Krakowie 5 pojazdów, a do KP PSP w Wieliczce 1 samochód⁵⁵⁴.

W aglomeracji krakowskiej wyposażenie w samochody na koniec 2002 r. przedstawiało się następująco:

- KM PSP w Krakowie – 28 pojazdów gaśniczych, 16 pomocniczych oraz 42 specjalne;
- KP PSP w Wieliczce – 3 samochody gaśnicze, 2 pomocnicze oraz 7 specjalnych;
- KW PSP w Krakowie – 2 pojazdy gaśnicze, 9 pomocniczych oraz 6 specjalnych⁵⁵⁵.

Łącznie w aglomeracji dysponowano 125 pojazdami, co stanowi znaczący odsetek (blisko 36%) pojazdów dostępny wówczas dla ogółu jednostek w skali województwa.

Ważnym zestawieniem jest także czas eksploatacji pojazdów użytkowanych na obszarze województwa małopolskiego przez jednostki PSP. W 2002 r. było 107 samochodów,

⁵⁵¹ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 106–107.

⁵⁵² Wszystkie samochody pozostające na stanie PSP w Małopolsce pokonały łącznie w 2002 r. blisko 2,1 mln kilometrów.

⁵⁵³ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 117.

⁵⁵⁴ Tamże, s. 123.

⁵⁵⁵ Tamże, s. 119.

które były wykorzystywane przez strażaków do 5 lat (od roku produkcji), od 6 do 10 lat użytkowano 128 pojazdów, od 11 do 15 lat – 48 pojazdów, od 16 do 20 lat – 46 pojazdów, powyżej 20 lat – 19 samochodów. Najstarsze pojazdy były użytkowane od 29 lat⁵⁵⁶.

W Biuletynie KW PSP za 2002 r. możemy zapoznać się z analizą dotyczącą konieczności wymiany pojazdów bojowych eksploatowanych w województwie małopolskim w poszczególnych latach. Stwierdzono tym samym, że na przestrzeni lat 1999–2020 jednostki powinny wymienić łącznie 247 pojazdów (w tym 97 gaśniczych i 150 specjalnych)⁵⁵⁷. Porównując powyższe dane, wskazać można, że odnowieniu (w perspektywie blisko 20 lat) ulec powinna cała flota. Przeglądy przeprowadzane w jednostkach PSP ujawniły, że zdezelowane sprzęty potrzebują pilnych napraw, np. ze względu na to, że nie podają piany gaśniczej, a pomieszczenia garażowe, w których stacjonują pojazdy, nie są wyposażone w odciąg spalin oraz brakuje myjni zimowych dla samochodów (co powinno zostać ujęte w planach rozbudowy)⁵⁵⁸.

Porównując powyższe informacje z danymi za rok 2020, finansowanie jednostek PSP z województwa małopolskiego w ramach ustawy budżetowej wynosiło 226 884 000 zł. Kwota ta została zwiększona o kolejne 24 518 380 zł, w tym do komend powiatowych i miejskich trafiło 16 036 500 zł. Wyższe środki zostały przeznaczone głównie na wypłatę rekompensaty za przedłużony czas pracy oraz świadczeń motywacyjnych, a także realizację przedsięwzięć („Wzmocnienie motywacyjnego systemu uposażeń funkcjonariuszy” i „Zwiększenie konkurencyjności wynagrodzeń pracowników cywilnych”) w ramach Programu modernizacji Policji, Straży Granicznej, Państwowej Straży Pożarnej i Biura Ochrony Rządu w latach 2017–2020. Środki w kwocie 1 104 133 zł przeniesiono z budżetu KW PSP w Krakowie, aby przekazać je komendom powiatowym i miejskim PSP. Celem zmiany w budżecie była konieczność bieżącego utrzymania jednostek (799 000 zł) oraz wypłaty strażakom rekompensaty za przedłużony czas służby (dodatkowe 305 133 zł). W 2020 r. wykonanie budżetu jednostek PSP wyniosło ogółem 261 214 142,41 zł (planowano wykonanie budżetu w kwocie o 6,22 mln zł większej). Komenda Wojewódzka PSP w Krakowie wykonała budżet na poziomie 41 391 428,04 zł. Najwięcej środków przeznaczono na wydatki majątkowe (55,60%), wynagrodzenia wraz z pochodnymi (20,66%) oraz inne wydatki bieżące (18,12%). Najmniej środków przekazano na świadczenia, równoważniki i ekwiwalenty (3,89%) oraz pozostałe należności funkcjonariuszy (1,73%). Z kolei komendy powiatowe i miejskie

⁵⁵⁶ Tamże, s. 121.

⁵⁵⁷ Tamże, s. 124.

⁵⁵⁸ Tamże, s. 126.

wydatkowały łącznie 219 822 714,37 zł. Najwięcej przeznaczono w tym czasie na: wynagrodzenia wraz z pochodnymi (73,03%), świadczenia, równoważniki i ekwiwalenty (14,15%) oraz pozostałe wydatki bieżące (10,11%). Najmniej funduszy przekazano zaś na pozostałe należności funkcjonariuszy (2,54%) i wydatki majątkowe (00,17%)⁵⁵⁹.

Dodatkowo w 2020 r. jednostki PSP z województwa małopolskiego pozyskały 3 128 424,28 zł pochodzące z Funduszu Wsparcia Państwowej Straży Pożarnej⁵⁶⁰. Jej składowe stanowiły wpłaty z gmin, miast powiatów, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego, Lasów Państwowych; wpłaty od osób fizycznych oraz oprocentowania środków przekazanych w zarządzanie Ministrowi Finansów. Pozyskane środki przeznaczono na: finansowanie zakupu pojazdów strażackich oraz specjalistycznych urządzeń i wyposażenia, materiałów, sprzętów, odzieży ochronnej, remonty i naprawy sprzętu i wyposażenia oraz remonty i modernizacje budynków, szkolenia serwisowe (podstawowe i uzupełniające) oraz inne usługi. Co więcej, komendy powiatowe i miejskie otrzymały z darowizn rzeczowych łącznie 116 462,85 zł, a z firm ubezpieczeniowych 479 908,62 zł⁵⁶¹.

Za wskazane środki zamówiono dla komend miejskich i powiatowych w województwie małopolskim: 151 kompletów ubrań strażackich specjalnych Ballyclare Limited XENON PL (o łącznej wartości 573 719,97 zł); 290 par butów Haix Fire Eagle dla komend powiatowych i miejskich PSP województwa małopolskiego (o łącznej wartości 281 436,30 zł). Zadbano także o unowocześnianie, uaktualnianie systemów i oprogramowania, w tym ujednolicenia oprogramowania do działań administracyjnych oraz zamówiono cyfrowy system telekomunikacyjny dla Wojewódzkiej Sieci Teleinformatycznej. Wydatki na te cele opiewały na kwoty 330 870 zł oraz 1 198 798,59 zł. Tylko dla KM PSP w Krakowie zakupiono: 2 lekkie samochody operacyjne Fiat Tipo Street, których wartość osiągnęła 123 589,20 zł, oraz 23 pary butów Haix Fire Flash o wartości 21 783,30 zł⁵⁶². Następne wydatki w ramach KM PSP w Krakowie to: zakup 2 kamer termowizyjnych FLIR K55 o wartości 52 870,34 zł, zakup części i podzespołów do aparatów powietrznych – 54 801,15 zł, rozbudowa systemu łączności

⁵⁵⁹ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 124–126.

⁵⁶⁰ Fundusz Wsparcia Państwowej Straży Pożarnej – utworzony 1.01.2011 r. w związku z wprowadzeniem i wejściem w życie zmian ustawy z 29 października 2010 r. o zmianie ustawy o Państwowej Straży Pożarnej (Dz.U. 2010, nr 239, poz. 1589). Funkcjonuje on na poziomie centralnym (pochodne środków przyznanych Komendantowi Głównemu PSP), wojewódzkim (pochodne środków przyznanych komendantom wojewódzkim PSP) oraz szkół PSP. Zgodnie z obowiązującymi przepisami wsparcie finansowe od samorządów, osób fizycznych i prawnych dla jednostek PSP może być realizowane wyłącznie poprzez ww. Fundusz Wsparcia. *KR RIO: zasady finansowania straży pożarnej przez powiaty do zmiany*, <https://samorząd.pap.pl/kategoria/prawo/kr-rio-zasady-finansowania-straży-pożarnej-przez-powiaty-do-zmiany> (dostęp 20.08.2024).

⁵⁶¹ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 127.

⁵⁶² Tamże, s. 130.

radiowej – 49 999,50 zł, zakup uniwersalnego kontenera rolkowego służącego do przewozu sprzętu ze stelażem na osprzęt, wykorzystywanego do ratownictwa budowlanego – 39 000 zł, oraz remont świetlicy JRG w Skawinie – 42 681 zł. Przeprowadzono także przetarg na budowę KP PSP w Wieliczce łącznie z magazynem przeciwpowodziowym. Wartość inwestycji oszacowano na 18 440 000 zł. Dodatkowo przeznaczono 164 900 zł na pełnienie funkcji inwestora zastępczego przy wspomnianej budowie. Nadzór autorski nad inwestycją wyceniono na 85 103,70 zł⁵⁶³.

Porównując liczbę zamówień publicznych realizowanych przez jednostki podlegające KW PSP w Krakowie, można stwierdzić, że od 2015 r. do 2020 r. liczba ta wzrosła 3-krotnie⁵⁶⁴. Wysoka liczba zamówień wskazuje na zwiększoną aktywność PSP w zakresie zakupów niezbędnego wyposażenia, materiałów i usług, co jest kluczowe dla efektywnego funkcjonowania jednostek PSP. Modernizowano i rozwijano infrastrukturę PSP poprzez zakup nowoczesnego sprzętu czy technologii wspomagających działalność strażaków. Do Komendy Wojewódzkiej PSP w Krakowie i jednostek podrzędnych trafiają m.in. drony, które wykorzystywane są w trakcie prowadzenia akcji ratowniczo-gaśniczych w celu ich usprawnienia, np. dzięki prowadzeniu bezprzewodowej transmisji z miejsca zdarzenia. Są używane do monitorowania i oceny sytuacji, ponieważ mogą szybko przelatywać nad obszarami dotkniętymi pożarami, katastrofami naturalnymi czy wypadkami, dostarczając strażakom kluczowych informacji w czasie rzeczywistym. To pozwala na lepsze planowanie akcji ratunkowych i podejmowanie skuteczniejszych działań. Drony zwiększają bezpieczeństwo, mogą docierać do miejsc niebezpiecznych lub trudno dostępnych dla ludzi, minimalizując ryzyko dla strażaków. Drony są również niezwykle przydatne w poszukiwaniu i ratownictwie za sprawą wyposażenia w kamery termowizyjne, które pozwalają wykrywać ciepło emitowane przez ludzi. Jest to szczególnie ważne podczas poszukiwań osób zaginionych w trudno dostępnych terenach⁵⁶⁵.

Zwielokrotnienie zamówień może również świadczyć o dążeniu PSP do poprawy bezpieczeństwa publicznego, szczególnie poprzez wspomniane inwestycje w nowe technologie i wyposażenie, które mogą pozytywnie wpływać na czas reakcji i skuteczność prowadzonych działań (w trakcie wyjazdów pożarów i miejscowych zagrożeń), a tym samym ograniczyć skutki wspomnianych wydarzeń.

⁵⁶³ Tamże, s. 134.

⁵⁶⁴ Tamże, s. 135.

⁵⁶⁵ M. Rachwalska, *Do kogo trafiają strażackie drony?*, <https://infosecurity24.pl/sluzby-mundurowe/straz-pozarna/komenda-glowna-psz-rozdziela-drony> (dostęp 01.02.2025).

Należy również pamiętać o realizowanych projektach finansowanych z środków europejskich. Kontynuowano projekt „Na straży danych – cyfryzacja procesów realizowanych w jednostkach PSP województwa małopolskiego wraz z budową systemu bezpieczeństwa danych” realizowany w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014–2020. Założeniami programu było usprawnienie i ustandaryzowanie usług realizowanych w sposób cyfrowy. Całościowa wartość projektu opiewała na kwotę 10 356 000 zł. Kolejny program, realizowany w latach 2016–2021, to „Zwiększenie skuteczności prowadzenia długotrwałych akcji ratowniczych”. Był to projekt ogólnokrajowy i jego wartość osiągnęła kwotę 217 555 000 zł, w tym do KW PSP w Krakowie trafiło 11 555 000 zł. Program skupiał się na doposażeniu jednostek ratowniczych w pojazdy i specjalistyczny sprzęt, który jest niezbędny do przeprowadzania długotrwałych akcji ratunkowych oraz prowadzenia szkoleń i edukacji w zakresie ratowania zdrowia, życia i mienia. Inny projekt na lata 2017–2022 – „Usprawnienie systemu ratownictwa na drogach – etap IV” – opiewał na kwotę 322 796 029,42 zł, przy czym do KW PSP w Krakowie trafiło 18 984 271,35 zł. W projekcie skupiono się na doposażeniu jednostek w sprzęt ratownictwa techniczno-drogowego. Dalej wymienić można program „Usprawnienie systemu ratownictwa w transporcie kolejowym – etap I”. Całkowity koszt projektu, realizowanego w latach 2017–2022, wyniósł 328 249 969,20 zł. Do KW PSP w Krakowie trafiło 21 579 830 zł. Z finansów europejskich wspomagano także działania strażaków prowadzone w związku z pandemią COVID-19 (zob. podrozdział 4.3). Ponadto dofinansowano zakup „Mobilnych laboratoriów CBRN-E dla Państwowej Straży Pożarnej” dla KW PSP w Krakowie i Katowicach. Łączna wartość projektu – 8 068 000 zł, w tym dla KW PSP w Krakowie – 4 010 000 zł⁵⁶⁶.

Poniżej przedstawiono dokładne zestawienie zmian w finansowaniu KM PSP w Krakowie oraz KP PWP w Wieliczce, które posłuży do porównania zwiększenia wydatków w skali do roku 2020 włącznie i ujęciu priorytetów finansowych, które również uległy zmianie. Po zapewnieniu podstawowych potrzeb można przejść do potrzeb wyższego rzędu, które też niejako związane są ze zwielokrotnieniem liczby zdarzeń i ewolucji występujących zagrożeń.

W roku 2008 KM PSP w Krakowie otrzymała dotację na kwotę łączną 5 209 971 zł, przy czym środki z budżetu państwa⁵⁶⁷ wynosiły 1 900 271 zł. Dofinansowanie z Urzędu Miasta Krakowa (UMK) objęło 2 909 800 zł (m.in. na zakup samochodu ratowniczo-gaśniczego wraz

⁵⁶⁶ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 150–154.

⁵⁶⁷ Dotacje z budżetu państwa – pochodzą bezpośrednio z rocznego planu finansowego państwa. Budżet państwa określany jest jako plan finansowy, uwzględniający planowane dochody i wydatki danego państwa na kolejny rok budżetowy.

z wyposażeniem, zakup drabiny SD-37, zabudowy do podwozi samochodów ciężkich gaśniczych), dzielnice miasta Krakowa przekazały 199 900 zł (przeznaczone na zakup sprzętu pożarniczo-ratowniczego, ochronnego i dydaktycznego), pomoc ze strony gmin Skawina, Liszki, Świątniki Górne wyniosła 130 000 zł (zakup samochodu do przewozu ratowników), starostwo powiatu krakowskiego wsparło działania strażaków kwotą 70 000 zł (z przeznaczeniem na modernizację budynku JRG Skawina)⁵⁶⁸. W ramach planu wydatków z dotacji Skarbu Państwa KM PSP w Krakowie wykonała budżet na kwotę 37 539 382 mln zł (100% planu). Najwięcej pochłonęły wydatki m.in. na: uposażenia funkcjonariuszy – 23 764 975,18 zł; nagrody jubileuszowe, uznaniowe, odprawy emerytalno-rentowe, odszkodowania i ekwiwalenty za niewykorzystane urlopy – 2 311 115,06 zł; świadczenia funkcjonariuszy – 1 905 833,27 zł. Plan wydatków z dotacji UMK wyniósł z kolei 3 364 700 zł (wykonany w 99,95%). W tym przypadku najwięcej kosztów poniesiono na zakupy inwestycyjne samochodu ratowniczo-gaśniczego, sprzętu pożarniczego, ratowniczego i dydaktycznego, zakup samochodu z drabiną SD-37 oraz 3 szt. nadwozi samochodów specjalnych pożarniczych i sprzętu ratowniczego (3 015 854,65 zł)⁵⁶⁹.

Komenda Miejska PSP otrzymała w tym czasie do eksploatacji: samochód ratownictwa wysokościowego (SCD-37), ciężki samochód ratowniczo-gaśniczy, średni samochód ratowniczo-gaśniczy z funkcją ograniczania stref skażeń, 3 szt. zabudów do samochodów ratowniczo-gaśniczych, sprzęt specjalistyczny dla grup ratownictwa chemicznego, wysokościowego, ratownictwa wodnego czy grupy poszukiwawczo-ratowniczej. Dodatkowo komendę wyposażono w samochód ratownictwa technicznego. Z gmin pozyskano łącznie 160 000 zł, które przeznaczone na: organizację obchodów 135-lecia Krakowskiej Straży Pożarnej, nabycie zestawu multimedialnego do szkoleń, zakup segmentowej bramy dla JRG Skawina, nabycie 2 specjalistycznych pojazdów do przewozu strażaków. Oprócz tego ze starostwa pozyskano 70 000 zł (modernizacja JRG Skawina). Następnie z środków pozabudżetowych otrzymano: 250 000 zł z Gminnego Funduszu Ochrony Środowiska na dofinansowanie termomodernizacji JRG nr 5 oraz zakup odzieży specjalnej i ochronnej, zakup sorbentów i neutralizatorów; 143 000 zł z WFOŚ na termomodernizację JRG nr 5; 117 943,71 zł z Fundacji Ratownictwa Techniczno-Chemicznego i Ekologicznego⁵⁷⁰.

⁵⁶⁸ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2008*, dz. cyt., s. 23.

⁵⁶⁹ W 2008 r. KM PSP utrzymywała 98 pojazdów i 251 sztuk sprzętu silnikowego, którego konserwacją i naprawami zajmował się Punkt Napraw i Konserwacji przy ul. Wyki 3. W 2008 r. wykonano 486 różnego rodzaju napraw.

KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2008*, dz. cyt., s. 25–28.

⁵⁷⁰ Tamże, s. 23–24.

Budżet KM PSP w Krakowie w 2020 r. uchwalono (w ramach ustawy budżetowej) na 53 946 747 zł, z czego 45 221 750 zł przeznaczono na wynagrodzenia i składki od nich naliczane, 2 671 010 zł wydano na równoważniki pieniężne i ekwiwalenty, 2 248 000 zł na wydatki osobowe niezaliczane do uposażeń⁵⁷¹ oraz 3 805 987 zł na pozostałe wydatki rzeczowe⁵⁷². Budżet ten zwiększono o 7 800 386 zł, aby sfinansować:

- przedsięwzięcia „Wzmocnienie motywacyjnego systemu uposażeń funkcjonariuszy” i „Zwiększenie konkurencyjności wynagrodzeń pracowników cywilnych” w ramach „Programu modernizacji Policji, Straży Granicznej, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Ochrony Państwa w latach 2017–2020” – 201 095 zł;
- wypłaty rekompensat za niewykorzystany czas wolny od służby – 3 958 239 zł;
- zadania wynikające z „Programu modernizacji Policji, Straży Granicznej, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Ochrony Państwa w latach 2017–2020”, czyli doposażenie w nowoczesny sprzęt informatyczny i zwiększenie ochrony osobistej strażaków – 396 100 zł;
- ubezpieczenia pojazdów będących na stanie jednostek PSP – 55 851 zł;
- uzupełnienie uposażeń i wyrównanie ich podwyższenia – 2 055 601 zł + 369 000 zł;
- utrzymanie jednostek KM PSP – 674 000 zł;
- świadczenia motywacyjne – 90 500 zł⁵⁷³.

W tym czasie KM PSP w Krakowie pozyskała ponadto z UMK 2 915 500 zł, z czego 497 500 zł przekazano na realizację projektów budżetu obywatelskiego, 400 000 zł na funkcjonowanie Zintegrowanego Centrum Zarządzania Kryzysowego, 368 000 zł z zadań dzielnic oraz 1 650 000 zł dofinansowania do zakupu ciężkiego i średniego samochodu ratowniczo-gaśniczego oraz dwóch lekkich samochodów operacyjnych. Po wszystkich zmianach budżet KM PSP w Krakowie wyniósł 64 656 778 zł⁵⁷⁴. Dodatkowo działalność KM PSP w Krakowie wsparły środki w kwocie 384 245 zł, które wpłynęły na konto Funduszu Wsparcia Państwowej Straży Pożarnej, w większości pochodzące z gmin (212 000 zł), powiatu krakowskiego (145 000 zł) oraz innych podmiotów (27 245 zł)⁵⁷⁵.

Wspomniany budżet obywatelski obejmował w Krakowie m.in. takie projekty jak:

⁵⁷¹ Związane m.in. z wypłacaniem funduszy za remont lokalu, brak lokalu, pomoc mieszkaniową, dopłaty do wypożyczenia, przejazdy do szkół, zwroty kosztów nauki, odprawy pośmiertne i zasiłki pogrzebowe.

⁵⁷² KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 37.

⁵⁷³ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 39.

⁵⁷⁴ Budżet obywatelski rokrocznie wzrasta. Jeszcze w 2011 r. wynosił nieco ponad 41 mln zł.

KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 39–40.

⁵⁷⁵ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 41.

- „Szybsza walka z pożarami na Starym Mieście i Kazimierzu” dotyczący zakupu nowoczesnej kamery termowizyjnej dla JRG nr 1;
- „Nie dla czadu na Starym Mieście i Kazimierzu” dotyczący zakupu detektora wielogazowego dla JRG nr 1 oraz czujek dymu i czadu, które strażacy przekazali mieszkańcom Śródmieścia;
- „Popularyzacja ochrony przeciwpożarowej w Dzielnicy I”⁵⁷⁶.

Budżet KP PSP w Wieliczce w roku 1999 wynosił 1 437 776 zł, a darowizny 14 484 zł. W 2000 r. było to 1 687 400 zł, które zostało zwiększone decyzją KG PSP o 74 086 zł (w szczególności na przeprowadzenie remontów). Na płace przeznaczono w tych latach 957 313 zł (w 1999 r.) oraz 1 666 618 zł (w 2000 r.). Wydatki osobowe nieliczone do wynagrodzeń (m.in. równoważnik za umundurowanie, gratyfikacje urlopowe, remonty i braki lokalu dla emerytów i funkcjonariuszy, pomoce mieszkaniowe) wyniosły odpowiednio 193 476 zł w 1999 r. oraz 197 013 zł w roku 2000. Biuletyny wskazywały, że rokrocznie zwiększały się opłaty związane z utrzymaniem jednostek. Same opłaty za energię i wodę wzrosły o 1000 zł w skali roku (z 21 967 w 1999 r. do 22 967 w 2000 r.). W 1999 r. na opał, części zamienne do środków transportu, paliwa, smary, odzież specjalną, obuwie specjalne, materiały biurowe, środki czystości do utrzymania obiektu i higieny osobistej oraz szafy BHP wydano 148 370 zł. Z kolei w 2000 r. do powyższych wydatków dołączono także sprzęt informatyczny, materiały techniki biurowej i operacyjnej, uzbrojenie osobiste strażaków (helmy – 28 000 zł), materiały na remont dachu i elewacji. Na powyższe wydano łącznie 198 276 zł. Wydatki niematerialne w 1999 r. wynosiły 83 258 zł, natomiast w 2000 r. na ten cel przeznaczono 42 458 zł (wymiana bram garażowych) i dodatkowo 33 721 zł (przeeglądy, ekspertyzy, analizy orzeczenia, badanie okresowe funkcjonariuszy). Z pozyskanych funduszy opłacane są także usługi kominiarskie, telekomunikacyjne, przesyłki pocztowe, naprawy sprzętu kwatermistrzowskiego, środków transportu. Do ważniejszych inwestycji, które udało się zrealizować KP PSP w Wieliczce, możemy zaliczyć: w 1999 r. zakup wyciągarki samochodowej, zestawów komputerowych, kamer przemysłowych, przyczepy pod łódź, których koszty osiągnęły 23 559 zł; w 2000 r. nabyto kserokopiarkę oraz samochód dowódczo-sztabowy Honker (współfinansowane przez starostwo powiatowe). Do jednostek przekazywane były też darowizny, za które kupiono: w 1999 r. poduszkę wysokociśnieniową do ratownictwa drogowego, ubrania i obuwie

⁵⁷⁶ Były to projekty realizowane w ramach JRG nr 1. Co ciekawe, w 2020 r. jednym ze zwycięskich pomysłów krakowskiego budżetu obywatelskiego, który zrealizowano w kolejnym roku, został projekt zgłoszony przez dowódcę JRG nr 1 – „Strażacka Mobilna Izba Przyjęć”. Wartość projektu oszacowano na 1 280 000 zł. KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 70.

specjalne, materiały na remont i modernizację Powiatowego Stanowiska Kierowania; w 2000 r. pozyskano nagłośnienie i wymieniono bramy garażowe. Z środków KG PSP dofinansowano remont dachu, zaplecza warsztatowego, garaży oraz elewacji zewnętrznej. Prowadzono także wiele prac we własnym zakresie, w które zaangażowani byli sami funkcjonariusze, m.in. wyremontowano klatkę schodową jednostki. Łączne wydatki KP PSP w Wieliczce w 2000 r. osiągnęły kwotę ok. 1 800 000 zł⁵⁷⁷.

Jak wspomniano wcześniej, duże znaczenie w działalności jednostek PSP ma pomoc jednostek samorządu terytorialnego. Tylko starostwo powiatu wielickiego w latach 1999–2002 przekazało dla KM PSP w Wieliczce: 3 komplety ubrań do nurkowania wraz z wyposażeniem (bez aparatów powietrznych), przecinarkę do betonu i stali, pilarkę do drewna, samochód dowódczo-sztabowy, podnośnik hydrauliczny z drabiną, zestaw ratowniczy PSP R1, komputer PC. Ponadto podpisano wiele umów z zakładami pracy, które mogłyby przekazać PSP posiadany sprzęt w ramach prowadzonych akcji ratowniczo-gaśniczych⁵⁷⁸.

Finansowanie w KP PSP w Wieliczce w 2020 r. objęło 5 889 184 zł i zostało następnie zwiększone o:

- 21 532 zł na „Wzmocnienie motywacyjnego systemu uposażeń funkcjonariuszy”; „Zwiększenie konkurencyjności wynagrodzeń pracowników cywilnych” w ramach „Programu modernizacji Policji, Straży Granicznej, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Ochrony Państwa w latach 2017–2020”;
- 2 211 618 zł w celu zwiększenia uposażeń;
- 313 580 zł jako rekompensata pieniężna za przedłużony czas służby dla funkcjonariuszy, bieżące utrzymanie jednostek, w szczególności zakup paliwa, naprawę i konserwację sprzętu oraz na zakup mediów przez komendy;
- 41 900 zł w ramach realizacji zadań „Programu modernizacji Policji, Straży Granicznej, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Ochrony Państwa w latach 2017–2020”.

Łącznie jednostka (po zwiększeniu) otrzymała 6 487 814 zł z budżetu państwa. Wydatki te w większości pokryły: wynagrodzenia wraz z pochodnymi – 4 868 276,44 zł; pozostałe należności funkcjonariuszy – 112 600,12 zł; świadczenia, równoważniki, ekwiwalenty i pozostałe należności – 864 933,93 zł; pozostałe wydatki bieżące – 6487,37 zł. W sumie wykonanie budżetu opiewało na kwotę 6 487 803,37 zł⁵⁷⁹.

⁵⁷⁷ KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2000*, dz. cyt., s. 64, 66, 68–69, 71.

⁵⁷⁸ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 198.

⁵⁷⁹ Wynagrodzenia wraz z pochodnymi uwzględniają: wynagrodzenia pracowników cywilnych, dodatkowe wynagrodzenia roczne, uposażenia funkcjonariuszy, nagrody roczne dla funkcjonariuszy oraz składki od wynagrodzeń na ubezpieczenia społeczne i fundusz pracy. Pozostałe należności funkcjonariuszy – w tym

Środki KP PSP w Wieliczce spoza budżetu państwa pochodziły m.in. z powiatu. Finansowanie przeznaczono na:

- obsługę Centrum Zarządzania Kryzysowego – 48 500 zł, w tym na zakup materiałów i wyposażenia, konserwację i naprawę sprzętu łączności, usługi telekomunikacyjne i wynajem infrastruktury Radiowo-Telewizyjnego Centrum Nadawczego Kraków/Chorągiewka;
- organizację Narady Rocznej oraz wydatki bieżące umożliwiające zapewnienie ciągłości prowadzenia działań ratowniczych (rękawice ochronne, maski chirurgiczne, maski FFP2, środki pianotwórcze, skafandry suche lodowo-ratownicze) – 28 000 zł;
- budowę nowej strażnicy dla KP PSP w Wieliczce – 19 646 zł;
- dofinansowanie w kwocie 12 000 zł zakupu zestawu poduszek pneumatycznych dla KP PSP w Wieliczce⁵⁸⁰.

Od gmin Kłaj, Gdów, Biskupice w ramach Funduszu Wsparcia Państwowej Straży Pożarnej pozyskano dodatkowo 8000 zł. W ramach darowizn rzeczowych otrzymano akcesoria biurowe (4 monitory oraz 2 niszczarki), których łączna wartość wynosiła 4000 zł⁵⁸¹.

Z KW PSP w Krakowie do JRG Wieliczka w 2020 r. trafił ciężki samochód ratowniczo-gaśniczy GCBARt 5,4/31 MAN wraz z wyposażeniem, które obejmowało: ciężki zestaw hydrauliczny Lukas, pompy i motopompy, agregaty prądotwórcze, pilarki, drabiny, armaturę wodno-pianową, aparaty powietrzne z butlami kompozytowymi, mierniki, detektory, linki ratownicze, zestaw poduszek pneumatycznych, zestaw ratownictwa medycznego R1, zestawy oświetleniowe i latarki, radiotelefony⁵⁸².

Jedną z nowszych inwestycji dla KP PSP w Wieliczce stanowiła zapowiadzana w grudniu 2020 r. budowa nowej strażnicy dla jednostki. Powierzchnia użytkowa wynosić ma

zestawieniu ujęto wydatki na nagrody uznaniowe i zapomogi. Świadczenia, równoważniki, ekwiwalenty i pozostałe należności – do tej grupy wydatków przypisano równoważnik za brak lokalu, równoważnik za remont lokalu, dopłaty do wypoczynku, przejazdu raz w roku, zasiłki na zagospodarowanie, zwrot kosztów podnoszących kwalifikacje, ekwiwalent w zamian za umundurowanie, nagrody jubileuszowe, odprawy i ekwiwalenty za niewykorzystany urlop, które wypłaca się funkcjonariuszom w związku ze zwolnieniem ze służby, świadczenia motywacyjne, rekompensaty pieniężne dla strażaków za przedłużony czas służby, jednorazowe odszkodowania. Z kolei do pozostałych wydatków bieżących zaliczono: zakup materiałów i wyposażenia akcesoriów komputerowych, zakup energii, usługi remontowe, zdrowotne i inne, podróże służbowe krajowe, odpisy na zakładowy fundusz świadczeń socjalnych, opłaty na rzecz jednostek samorządu terytorialnego oraz inne opłaty i składki.

KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2020*, dz. cyt., s. 29–31.

⁵⁸⁰ KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2020*, dz. cyt., s. 32.

⁵⁸¹ Tamże, s. 32–34.

⁵⁸² Tamże, s. 36–37.

2199,90 m². Wartość inwestycji, łącznie z JRG oraz magazynem przeciwpowodziowym, oszacowano na ponad 22 mln zł⁵⁸³.

4.1.6. Bezpieczeństwo i higiena pracy w jednostkach PSP

W 2002 r. odnotowano 147 wypadków w jednostkach organizacyjnych PSP województwa małopolskiego, w tym jeden zakwalifikowano jako wypadek śmiertelny⁵⁸⁴ oraz jeden jako wypadek zbiorowy. Poszkodowanych zostało 148 pracowników: 127 strażaków z PSP, 20 druhów z OSP oraz 1 pracownik cywilny. W większości przypadków na wypadki wpływ miały: nieprawidłowe zachowanie się, nieostrożność własna i osób trzecich, a także mało efektywny nadzór ze strony kadry dowódczej. Tabela 25 przedstawia liczbę akcji ratowniczych, uczestniczących w nich strażaków, liczbę wypadków i poszkodowanych w tych zdarzeniach na przestrzeni lat 2000–2002⁵⁸⁵.

Tabela 25. Akcje ratownicze i wypadki w województwie małopolskim w latach 2000–2002

Jednostka PSP	Akcje ratownicze	Uczestniczący w akcjach ratowniczych (PSP i OSP)	Wypadki	Poszkodowani w wypadkach
2000	20 666	138 612	121	124
2001	26 911	181 843	133	140
2002	26 149	178 514	147	148

Źródło: opracowanie własne na podstawie: KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 42.

Szczegółowe zestawienie wypadków, osób rannych oraz liczbę niezdolności do pracy z lat 2000–2002 na obszarze województwa małopolskiego przedstawia tabela 26.

⁵⁸³ Inwestycja ukończona pod koniec 2023 r. Ostatecznie wartość budowy przekroczyła 25,6 mln zł. S. Woźniak, *Podpisanie umowy na realizację inwestycji pn.: „Budowa strażnicy Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Wieliczce wraz z magazynem przeciwpowodziowym”*, <https://www.gov.pl/web/kppsp-wieliczka/podpisanie-umowy-na-realizacje-inwestycji-pn-budowa-straznicy-komendy-powiatowej-panstwowej-strazy-pozarnej-w-wieliczce-wraz-z-magazynem-przeciwpowodziowym> (dostęp 26.10.2024).

⁵⁸⁴ W 2002 r. wobec 3 funkcjonariuszy skierowano wnioski o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego w związku z niedopełnieniem obowiązków służbowych, co doprowadziło do powstania wypadku śmiertelnego. KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 54.

⁵⁸⁵ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 42.

Tabela 26. Rodzaje wypadków w latach 2000–2002 wśród strażaków z województwa małopolskiego

Rok	Liczba wypadków			Liczba dni niezdolności do służby (pracy)	Liczba poszkodowanych			
	ogółem	indywidualnych	zbiorowych		Razem w wypadkach	w wypadkach		
						śmiertelnych	ciężkich	lekkich
2000	121	120	1	4047	124	–	1	123
2001	133	131	2	3666	140	2	–	138
2002	147	146	1	4048	148	1	–	147

Źródło: opracowanie własne na podstawie: KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s.43.

Należy się przyjrzeć również danym dotyczącym struktury wieku, czasu zatrudnienia oraz posiadanego stopnia wśród osób poszkodowanych w wypadkach. Tabela 27 przedstawia zestawienie osób poszkodowanych (ujmując powyższe dane) z lat 2000–2002 w województwie małopolskim. Do największej liczby zdarzeń w tym okresie dochodziło wśród strażaków w grupie wiekowej 26–35 lat oraz 36–45 lat, których staż pracy wynosił 8–15 lat, służących w grupie podoficerów. Są to strażacy, którzy najczęściej wyjeżdżają do akcji, biorą udział w ćwiczeniach i szkoleniach. Powyższe dane zostały wyszczególnione i podkreślone we wspomnianej tabeli 27. Dodatkowo, co istotne, w wymienionym okresie dochodziło do jednego wypadku pracowników cywilnych rocznie⁵⁸⁶.

Tabela 27. Liczba poszkodowanych strażaków w województwie małopolskim w latach 2000–2002 według wieku, stażu pracy, stopnia służbowego

Rok	Poszkodowanych (ogółem)	Poszkodowani według wieku					Poszkodowani według stażu służby lub pracy w dniu wypadku					Liczba wypadków, którym ulegli				
		do 25 lat	26–35 lat	36–45 lat	46–55 lat	ponad 55 lat	do 3 lat	4–7 lat	8–15 lat	16–25 lat	ponad 25 lat	strażacy PSP				druhowie OSP
												szeregowcy	podoficerowie	aspiranci	oficerowie	
2000	124	24	<u>63</u>	29	6	2	23	20	<u>66</u>	13	2	21	<u>54</u>	23	6	19
2001	140	19	52	<u>58</u>	10	1	27	22	<u>59</u>	27	5	11	<u>67</u>	29	7	25
2002	148	18	<u>82</u>	41	7	–	28	31	<u>59</u>	28	2	14	<u>76</u>	31	6	20

Źródło: KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 43.

⁵⁸⁶ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 43.

Kolejno stwierdzono także, w jakich okolicznościach powstawały wyżej wymienione wypadki strażaków na obszarze województwa w latach 2000–2002. Dane te przedstawia tabela 28. Podkreślono liczbę najczęściej występujących wydarzeń, w czasie których dochodzi do wypadków.

Tabela 28. Okoliczności wypadków wśród strażaków z województwa małopolskiego w latach 2000–2002

Rok	Wypadki ogółem	Wypadki zaistniałe podczas								
		alarmu	akcji ratowniczo-gaśniczej	jazdy do i z akcji, manewrów, zawodów	szkoleń i ćwiczeń	konservacji, napraw sprzętu, urządzeń	innej służby		drogi na służbę i ze służby	podróży służbowej
							w strażnicy	poza strażnicą		
2000	121	1	<u>41</u>	4	<u>37</u>	11	11	1	13	2
2001	133	5	<u>39</u>	7	<u>39</u>	8	17	4	10	4
2002	147	1	<u>43</u>	7	<u>43</u>	12	19	3	18	1

Źródło: KW PSP w Krakowie, *Biuletyn Informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 44.

Do największej liczby wypadków dochodziło podczas ćwiczeń i szkoleń oraz akcji ratowniczych. W głównej mierze wydarzeniami, które powodowały wypadki, były: potknięcia, poślizgnięcia, utrata równowagi, upadek (w tym z wysokości do zagłębień i otworów). Przeważnie przyczynę wypadków stanowiły: nieprawidłowe zachowanie się, nieostrożność, nieuwaga własna lub osób trzecich (w 56% wypadkach w 2000 r., 59% w 2001 r. oraz 69% w roku 2002)⁵⁸⁷. Na drugim miejscu uplasowały się trudne, nierówne, śliskie przejście, przestrzenie czy też podłoże (w 19% przypadków w 2000 r., 20% w 2001 r. oraz 14% w roku 2002). Do następstw tych zdarzeń należały w większości:

- złamania, pęknięcia kości, zwichnięcia (odpowiednio w 50% przypadków w 2000 r., 51% w 2001 r. oraz w 53% w roku 2002);
- stłuczenia (23% ogółu wypadków w 2000 r. oraz 24% w latach 2001 i 2002);
- rany (w 16% przypadków w 2000 r., 21% w 2001 r. oraz 24% w roku 2002).

W następstwie wypadków w 2002 r. w województwie małopolskim wypłacono odszkodowania na kwotę łączną 196 607,65 zł. W 2001 r. kwota ta była o 48 028,95 zł niższa, wynosiła

⁵⁸⁷ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 44–45.

148 578,70 zł, co stanowi wzrost o 32% w skali roku. Z kolei w 2000 r. wypłacono odszkodowania na kwotę 122 493,20 zł (62% mniej niż w roku 2002)⁵⁸⁸.

W jednostkach PSP przeprowadzane są okresowe szkolenia BHP, które kończą się egzaminem sprawdzającym przyswojenie wiadomości. Jak wskazuje Biuletyn Informacji KW PSP w Krakowie za 2002 rok, stan wiedzy z zakresu BHP poprawia się z roku na rok⁵⁸⁹. Podkreśla się, że wprowadzony obowiązek bezzwłocznego informowania służby BHP KW PSP o zaistniałym wypadku poprawił nadzór dotyczący badania przyczyn i okoliczności zdarzeń, które były zgłaszane przez poszkodowanych w związku z pełnioną pracą / służbą⁵⁹⁰. W 2002 r. w województwie stan etatowy osób, którym podlega organizacja służby BHP w PSP, wynosił 20 osób, przy czym tylko 2 etaty stanowiły stanowiska samodzielne. W 18 przypadkach zatrudnionym przypisano etaty łączone z innymi stanowiskami pracy⁵⁹¹.

Zalecenia z zakresu BHP wskazywały w tym okresie, że każdy strażak uczestniczący w akcjach ratowniczych powinien być wyposażony w środki ochrony indywidualnej, które posiadają wymagany certyfikat bezpieczeństwa, są oznaczone odpowiednim znakiem, mają świadectwo dopuszczenia wydane przez CNBOP oraz deklarację zgodności z obowiązującymi normami i przepisami⁵⁹².

Według danych z biuletynu z 2002 r. analiza stanu wyposażenia strażaków w środki ochrony indywidualnej w skali województwa małopolskiego, która była sporządzana w latach 2000–2002, wskazywała, że nastąpiła duża poprawa w tej kwestii. Zwiększono zaopatrzenie w rękawice specjalne, kominiarki niepalne, buty specjalne skórzane oraz kurtki sztormiaki. W blisko 100% strażacy posiadali: ubrania specjalne UPS, buty specjalne gumowe, ubrania, obuwie koszarowe oraz koszulki letnie. Tabela 29 przedstawia sytuację braków w wyposażeniu strażaków w latach 2000–2002.

Tabela 29. Braki w wyposażeniu strażaków w woj. małopolskim w latach 2000–2002

Rodzaj wyposażenia	2000 r.	2001 r.	2002 r.
Buty specjalne skórzane	1240 p.	960 p.	527 p.
Rękawice specjalne	248 p.	177 p.	50 p.
Kominiarki niepalne	565 szt.	324 szt.	102 szt.

⁵⁸⁸ Tamże, s. 45–46.

⁵⁸⁹ Tamże, s. 50.

⁵⁹⁰ Tamże, s. 52.

⁵⁹¹ Tamże, s. 53.

⁵⁹² Tamże, s. 55.

Sztormiaki	1191 szt.	936 szt.	861 szt.
Koszulka zimowa	2179 szt.	2084 szt.	1684 szt.
Hełmy	108 szt.	116 szt.	85 szt.
Pasy bojowe	296 szt.	293 szt.	250 szt.
Maski do aparatów oddechowych nadciśnieniowych	504 szt.	581 szt.	470 szt.
Sygnalizator bezruchu	269 szt.	271 szt.	206 szt.

Źródło: KW PSP w Krakowie, *Biuletyn Informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 108–109.

Braki w zaopatrzeniu były uzupełniane w miarę dostępnych środków finansowych. O poprawie wyposażenia świadczą także zakupy hełmów z dożywotnią gwarancją. W 2001 r. jednostki PSP z województwa małopolskiego weszły w posiadanie 196 szt., z kolei w 2002 r. w 140 szt. hełmów⁵⁹³. Warto przeanalizować wyposażenie strażaków w środki ochrony indywidualnej na obszarze aglomeracji krakowskiej na koniec 2002 r. Wskazane dane przybliżono w tabeli 30.

Tabela 30. Stan wyposażenia strażaków w środki ochrony indywidualnej w jednostkach PSP na obszarze aglomeracji krakowskiej (dane na dzień 31.12.2002 r.)

Lp.	Asortyment		Jednostki organizacyjne PSP na obszarze aglomeracji krakowskiej			Razem w woj. małopolskim
			KW PSP w Krakowie	KM PSP w Krakowie	KP PSP w Wieliczce	
1	Ubrania specjalne	norm.	75	505	51	1833
		stan	110	505	58	1846
2	Buty specjalne (gumowe)	norm.	75	505	51	1809
		stan	41	505	51	1708
3	Buty specjalne (skórzane)	norm.	68	505	51	1845
		stan	36	350	51	1318
4	Rękawice specjalne	norm.	75	505	51	1814
		stan	75	505	51	1764
5	Kominiarka niepalna	norm.	75	505	51	1808
		stan	15	505	42	1706
6	Sztormiak	norm.	68	505	51	1921
		stan	12	0	50	1060
7	Ubranie koszarowe	norm.	50	1010	102	3480
		stan	50	1010	75	3349

⁵⁹³ Tamże, s. 109.

8	Koszulka letnia	norm.	150	1010	102	3824
		stan	150	1010	51	3599
9	Koszulka zimowa	norm.	150	1010	102	3824
		stan	0	0	51	2140
10	Obuwie koszarowe	norm.	25	505	51	1753
		stan	30	505	51	1701
11	Hełm	norm.	75	505	51	1822
		stan	57	505	51	1737
12	Pas bojowy	norm.	75	505	51	1766
		stan	25	505	51	1516
13	Maska do aparatów oddechowych nadciśnieniowych	norm.	48	505	51	1701
		stan	3	375	51	1231
14	Sygnalizator bezruchu	norm.	3	140	13	615
		stan	1	140	13	409

Źródło: KW PSP w Krakowie, *Biuletyn Informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 111–112.

Niestety na stanie KM PSP w Krakowie znajdowało się dużo hełmów (389) oraz pasów bojowych (455), których rok produkcji to 1994, co oznacza, że były po czasookresie użytkowania. Na stanie komend znajdujących się na obszarze aglomeracji krakowskiej nie odnotowano zapasów magazynowych⁵⁹⁴. Tylko w 2002 r. w skali województwa dokonano zakupów: 100 szt. ubrań specjalnych, 165 par butów specjalnych gumowych, 520 par butów specjalnych skórzanych⁵⁹⁵, 395 par rękawic specjalnych, 210 kominiarek niepalnych, 181 sztormiaków, 553 szt. ubrań koszarowych, 1043 koszulek letnich, 1209 koszulek zimowych, 330 par obuwia koszarowego, 248 hełmów, 152 pasów bojowych oraz 27 masek do aparatu oddechowego nadciśnieniowego⁵⁹⁶. W podziale na aglomeracje jednostki zakupiły:

- KW PSP w Krakowie – 11 szt. ubrań specjalnych, 2 pary butów specjalnych gumowych, 20 par butów specjalnych skórzanych oraz 50 par rękawic specjalnych;
- KM PSP w Krakowie – 33 szt. ubrań specjalnych, 350 par butów specjalnych skórzanych, 10 par rękawic specjalnych, 10 kominiarek niepalnych, 173 szt. ubrań koszarowych, 31 koszulek letnich, 96 par obuwia koszarowego, 36 hełmów, 11 pasów bojowych;

⁵⁹⁴ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 109, 111–112.

⁵⁹⁵ Do 2000 r. strażacy użytkowali przede wszystkim buty typu „skutery”.

KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 116.

⁵⁹⁶ W skali województwa w 2002 r. jednostki posiadały 624 aparaty powietrzne, zaś dla aglomeracji dane wskazywały, że było ich odpowiednio 157 w KM PSP w Krakowie oraz 14 na stanie KP PSP w Wieliczce.

- KP PSP w Wieliczce – 3 szt. ubrań specjalnych, 15 par butów specjalnych gumowych, 5 kominiarek niepalnych, 4 szt. ubrań koszarowych, 8 par obuwia koszarowego⁵⁹⁷.

Kontrole przeprowadzone w KM PSP w Krakowie w 2002 r. wskazały w wielu przypadkach na nadmierne zagęszczenie stacjonujących w jednostkach pojazdów i sprzętów oraz zbyt wąskie pomieszczenia oraz bramy wyjazdowe, co również może prowadzić do powstawania wypadków, szczególnie w czasie alarmów. Ponadto uwydatniono konieczność przeprowadzenia remontów w wielu pomieszczeniach jednostek oraz modernizacji instalacji wentylacyjnych. Strażacy w miarę możliwości starali się przeprowadzać podstawowe prace we własnym zakresie, jednak prace specjalistyczne wymagają zlecenia wykonania firmom zewnętrznym⁵⁹⁸.

W roku 2020 na obszarze województwa małopolskiego doszło do 45 wypadków w jednostkach PSP⁵⁹⁹, które miały miejsce podczas: służby, pracy w związku ze służbą, pracą, w drodze na służbę i ze służby⁶⁰⁰. W ramach aglomeracji krakowskiej 8 wypadków nastąpiło wśród służących w KM PSP w Krakowie, a 4 w KP PSP w Wieliczce. W całym województwie małopolskim wypłacono łącznie 125 391 zł tytułem odszkodowania (było to o 54 404 zł więcej niż w roku 2019). Strażacy z woj. małopolskiego po wypadkach przebywali łącznie 1214 dni na zwolnieniu lekarskim. Wszystkie zdarzenia zaliczono do wypadków lekkich. Wskaźnik częstotliwości wypadków⁶⁰¹ wyniósł 0,26 (w 2019 r. pozostawał na poziomie 0,45). Powyższe dane mogą wskazywać na bardzo dobrą znajomość przepisów BHP i prawidłową ocenę występujących zagrożeń wśród strażaków⁶⁰². W latach 2016–2020 nie odnotowano wypadków ciężkich oraz śmiertelnych wśród strażaków z PSP z województwa małopolskiego. Wypadki zbiorowe odnotowano w latach 2016 (1 zdarzenie), 2017 (2 zdarzenia), 2019 (2 zdarzenia) oraz 2020 (1 zdarzenie). Do incydentów najczęściej dochodziło w trakcie zajęć sportowych, działań ratowniczo-gaśniczych, szkoleń i alarmów oraz innej służby / pracy w strażnicy. W 2020 r. najwięcej zdarzeń odnotowano podczas zajęć sportowych – 10 (o 24 wypadki mniej niż w roku

⁵⁹⁷ Co ciekawe, część zakupionego wyposażenia wyprodukowano na obszarze aglomeracji łódzkiej. Producentami byli m.in. ZOSP RP Wytwórnia Umundurowania Strażackiego w Brzezinach (ubrania specjalne, koszarowe, rękawice specjalne, kominiarki niepalne, pasy bojowe), firma „Dzianko” z Łodzi (koszulki letnie, zimowe) czy Fagum-Stomil z Łodzi (buty specjalne gumowe).

KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 112–115.

⁵⁹⁸ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 49.

⁵⁹⁹ W 2019 r. odnotowano 78 wypadków (3162 dni niezdolności do pracy), w 2018 r. 76 wypadków (3297 dni niezdolności do pracy), w 2017 r. 83 wypadki (3096 dni niezdolności do pracy) oraz w 2016 r. 76 wypadków (3199 dni niezdolności do pracy).

⁶⁰⁰ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 79.

⁶⁰¹ Jest to wskaźnik ujmujący stosunek liczby wypadków do liczby strażaków uczestniczących w akcjach ratowniczo-gaśniczych.

⁶⁰² KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 79–80.

2019) oraz podczas akcji ratowniczo-gaśniczych – 15 (o 3 mniej niż w roku 2019)⁶⁰³. Tabela 31 przedstawia wydarzenia, które powodowały wypadki w jednostkach PSP województwa małopolskiego w latach 2016–2020.

Tabela 31. Wydarzenia powodujące wypadki w jednostkach PSP z województwa małopolskiego w latach 2016–2020

Zdarzenie	2016	2017	2018	2019	2020
Wypadki (ogółem)	76	83	76	78	45
Uderzenie, przygniecenie przez spadający, wysypujący, wylewający się czynnik materialny	3	3	2	8	2
Zetknięcie się lub uderzenie o nieruchome czynniki materialne	9	5	12	7	4
Zetknięcie się, uderzenie, pochwycenie, przygniecenie przez czynniki materialne będące w ruchu	6	8	3	7	5
Potknięcie się, poślizgnięcie, utrata równowagi, upadek, w tym: z wysokości, do zagłębień i otworów	26	30	33	24	19
Wypadek komunikacyjny	1	1	2	3	1
Skrajne temperatury, uciążliwe warunki atmosferyczne	0	0	3	0	0
Porażenie prądem elektrycznym	0	0	0	0	0
Wybuch	0	0	2	0	0
Zetknięcie się z substancjami chemicznymi, zakaźnymi, promieniowaniem i innymi czynnikami niebezpiecznymi i szkodliwymi	3	0	2	0	0
Fizyczne obciążenie dynamiczne	22	26	14	23	8
Inne wydarzenia (kontakt ze zwierzętami, zadziałanie sił przyrody)	6	10	3	6	6

Źródło: KW PSP w Krakowie, *Biuletyn Informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 81.

Jak wskazuje tabela, rokrocznie najczęściej wypadków występuje skutek potknięcia, poślizgnięcia się, utraty równowagi oraz upadku, na co przekładają się przyczyny zdarzeń, których najczęściej odnotowuje się w kategoriach trudne, nierówne, śliskie przejścia (przestrzenie, podłoże) oraz nieprawidłowe zachowanie się, nieostrożność nieuwaga własna oraz osób trzecich. Skutkami tych zdarzeń najczęściej były: złamania, pęknięcia kości, zwichnięcia; stłuczenia; rany. W 2020 r. odnotowano odpowiednio 22 złamania / pęknięcia

⁶⁰³ Na obszarze województwa małopolskiego w 2020 r. odnotowano także: 7 wypadków podczas szkoleń i ćwiczeń, 4 wypadki w strażnicy, po 3 wypadki poza strażnicą i podczas konserwacji napraw sprzętu i urządzeń oraz po 1 wypadku w czasie alarmu, drogi na służbę i ze służby, a także jazdy do i z akcji, manewrów, zawodów.

KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 80.

kości / zwichnięcia (spadek o 27 względem roku 2019), 12 stłuczeń (spadek o 3 względem roku 2019) oraz 5 ran (o 4 mniej niż w roku 2019)⁶⁰⁴.

Liczbę poszkodowanych można także porównać na podstawie posiadanego stażu służby oraz wieku. W 2020 r. najwięcej poszkodowanych strażaków z województwa małopolskiego znajdowało się w grupach wiekowych 36–45 lat (22 funkcjonariuszy) oraz 26–35 lat (35 osób), których staż pracy wynosił 8–15 lat (39 strażaków) oraz 16–25 lat (20 funkcjonariuszy). Jeśli chodzi o przynależność do korpusu, to najwięcej poszkodowanych odnotowano wśród podoficerów (35), aspirantów (29), oficerów (14), szeregowych (6) oraz u 1 pracownika cywilnego. Zależności te były tożsame dla lat 2015–2019⁶⁰⁵.

Poniżej przedstawiono dane aglomeracyjne dotyczące wypadkowości wśród strażaków. W latach 2006–2008 w KM PSP w Krakowie odnotowano odpowiednio 38, 48 i 32 wypadki. We wskazanym okresie nie odnotowano wypadków zbiorowych. Rokrocznie zwiększała się liczba ratowników z PSP i OSP biorących udział w akcjach – od 46 310 w roku 2006, 58 865 w roku 2007, do 63 377 w roku 2008, przy czym różna pozostawała liczba akcji ratowniczych: w 2006 r. – 9219 wyjazdów, w 2007 r. – 13 147 akcji, a w 2008 r. – 9634 wyjazdy. W 2008 r. do wypadków najczęściej dochodziło podczas obciążenia fizycznego (10 przypadków) i nieprawidłowego zachowania się podczas prowadzonych działań (12 przypadków)⁶⁰⁶. W latach 2006–2008 za czynniki zagrożeń z kategorii „uciążliwe” najczęściej uznawano obciążenia fizyczne (odpowiednio 15, 10 i 10 razy), natomiast z kategorii „niebezpieczne” najwięcej odnotowano nieprawidłowych zachowań osób (odpowiednio 15, 14, 12 razy). Tylko w 2008 r. przyznano odszkodowania na łączną kwotę 92 872 zł. Najwięcej poszkodowanych pozostawało niezdolnych do służby w czasie od 16 do 30 dni – 10 osób, ponad 50 dni – 8 osób, od 31 do 50 dni – 7 osób. Kolejno do 3 dni niezdolności do pracy wykazały 4 osoby, a od 4 do 15 dni – 3 osoby⁶⁰⁷. Powyższe dane świadczą o tym, że urazy były poważne, a ich leczenie wymagało większej liczby dni rekonwalescencji.

W 2020 r. KM PSP w Krakowie odnotowano 8 wypadków określanych jako indywidualne oraz lekkie. Poszkodowani przebywali średnio 39,25 dnia niezdolni do pracy, co wskazuje, że czas rekonwalescencji, mimo iż były to wypadki lekkie, był wydłużony. Z danych za lata 2012–2020 możemy wywnioskować, że liczba wypadków była zmienna. Najwięcej wypadków odnotowano w roku 2012 (32) oraz 2018 (21), a najmniej w roku 2020 (8).

⁶⁰⁴ W 2020 r. odnotowano także 2 uszkodzenia wzroku oraz 4 inne następstwa.

KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 82–83.

⁶⁰⁵ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 83.

⁶⁰⁶ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2008*, dz. cyt., s. 31.

⁶⁰⁷ Tamże, s. 32.

Rokrocznie przeprowadzane są także kontrole w ramach bezpieczeństwa i higieny służby / pracy. Tylko w roku 2020 przeprowadzono 36 kontroli, przy czym 27 dotyczyło uzbrojenia osobistego strażaków, a 9 z nich to kontrole BHP oraz kontrole warunków pracy (prowadzone przez służbę BHP KM PSP w Krakowie)⁶⁰⁸. Do największej liczby wypadków w ramach KM PSP w Krakowie dochodziło (tak jak przy ogólnych danych KW PSP w Krakowie) podczas zajęć sportowych oraz akcji ratowniczo-gaśniczych. Z kolei najczęstszymi przyczynami wypadków były: nieprawidłowe zachowanie się, nieostrożność, nieuwaga własna i osób trzecich oraz trudne, nierówne, śliskie przejścia. W 2020 r. do największej liczby wypadków doszło wśród strażaków służących od 8 do 15 lat (4 wypadki) oraz od 16 do 25 lat (2 wypadki). Poszkodowanymi były najczęściej osoby w przedziale wiekowym 26–35 lat oraz 36–45 lat. Na przestrzeni lat najwięcej urazów powypadkowych stanowiły złamania, pęknięcia kości, zwichnięcia, stłuczenia oraz rany. Zmienna pozostaje kwota odszkodowań, która zależna była od liczby wypadków w skali roku. Spośród lat 2012–2020 najmniejszą sumę wypłat odnotowano w 2014 r. – blisko 14 tys. zł, a największą w 2012 r. – blisko 97 tys. zł. W 2020 r. wypłaty te wynosiły ponad 39 tys. zł⁶⁰⁹.

W KP PSP w Wieliczce w 2000 r. odnotowano 8 wypadków, w tym 3 z udziałem druhow z OSP. W porównaniu z danymi z 1999 r. zanotowano wzrost wypadków o 300%, przy ogólnym wzroście liczby wyjazdów o 11%. Analizując wypadkowość według przynależności do korpusu, możemy stwierdzić, że ucierpiało po 2 podoficerów i aspirantów, 1 podoficer i 3 druhow z OSP. Wypadki nastąpiły: w czasie prowadzenia akcji ratowniczej – 5 zdarzeń, oraz po 1 zdarzeniu w trakcie szkoleń i ćwiczeń, w strażnicy oraz podczas podróży służbowej. Do przyczyn wypadków zaliczono: nieprzestrzeganie przepisów BHP – 37,5% zdarzeń (3 przypadki); trudne nierówne przejście – 25% zdarzeń (2 przypadki); wady konstrukcyjne, materiałowe (1 zdarzenie), utratę wytrzymałości konstrukcji (1 zdarzenie), niewłaściwy stan psychofizyczny (1 zdarzenie) – po 12,5%. Wypadki nastąpiły wskutek: uderzenia, przygnięcia przez spadający, wysypujący, wylewający się czynnik materialny; potknięcia, poślizgnięcia, utraty równowagi; zetknięcia lub uderzenia o czynnik będący w ruchu; zetknięcia lub uderzenia o nieruchome czynniki materialne. W wyniku wypadków strażacy odnieśli w tym czasie następujące obrażenia: złamania, pęknięcia kości, stłuczenia, zwichnięcia. Wszystkie wypadki określono jako lekkie, a poszkodowani strażacy pozostawali niezdolni do pracy łącznie 248 dni. Tylko w czasie działań gaśniczych doszło do 5 wypadków spowodowanych niezachowaniem szczególnej ostrożności, które związane były z potknięciami, poślizgnięciami,

⁶⁰⁸ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 55.

⁶⁰⁹ Tamże, s. 56–57.

utrata równowagi na podłożu lub stopniu. Jak określono w *Biuletynie Informacyjnym KP PSP w Wieliczce za rok 2000*, były to wypadki, których można było uniknąć. W tym okresie w jednostce przeprowadzono 2 kontrole BHP. Oceniono, że w porównaniu z latami wcześniejszymi sytuacja dotycząca przestrzegania przepisów BHP się poprawiła. Wszystko to za sprawą przeprowadzanych remontów (garaży, budynku wewnątrz i z zewnątrz, wstawienia nowych bram) oraz zainstalowania dodatkowych sanitariatów i remontu istniejących. Uznano jednak, że część socjalna nie spełnia określonych wymagań, szczególnie części sypialniane, które były zbyt małe⁶¹⁰.

Z kolei w 2020 r. KP PSP w Wieliczce doszło tylko do 4 lekkich wypadków indywidualnych wśród funkcjonariuszy – 2 z nich miały miejsce w trakcie zajęć sportowych, a kolejne 2 podczas prowadzenia akcji ratowniczo-gaśniczych. W 2020 r. przez wzgląd na pandemię COVID-19 strażaków zobligowano w dużej mierze do podjęcia samokształcenia z zakresu BHP. Przeprowadzono jedno okresowe szkolenie dla kadry kierowniczej, 48 szkoleń okresowych oraz 2 wstępne w związku z przyjęciem do pracy / służby⁶¹¹.

Podsumowując, wyszkolenie w zakresie BHP rokrocznie poprawia się. Zadania z zakresu BHP realizowane są przede wszystkim poprzez:

- przeprowadzanie kontroli warunków pracy i przestrzeganie przepisów i zasad bezpieczeństwa i higieny pracy;
- prowadzenie postępowań powypadkowych, rejestru wypadków i opracowanie wniosków;
- opracowywanie i aktualizację oceny ryzyka zawodowego na stanowiskach pracy
- prowadzenie szkoleń dla pracowników;
- współpracę z Państwową Inspekcją Sanitarną i organizacjami związkowymi.

Dodatkowo strażacy i komendy zobligowani są do: kontroli sprzętu i urządzeń pożarniczych będących na wyposażeniu PSP; stałego podnoszenia wiedzy i umiejętności w zakresie BHP; doposażenia funkcjonariuszy w środki ochrony indywidualnej; zwracania uwagi na bezpieczeństwo w pomieszczeniach garaży, magazynów, warsztatów. W ramach tych działań organizowane są także przeglądy sprzętów, którymi posługują się strażacy. W samej KP PSP w Wieliczce w 2020 r. zorganizowano 189 przeglądów aparatów ochrony układu oddechowego (OUO) oraz 198 przeglądów masek, w tym 13 napraw⁶¹².

⁶¹⁰ Z tytułu wypadków w 2020 r. tylko w dwóch przypadkach wypłacono 3800 zł odszkodowania (brak danych co do pozostałych wypłaconych odszkodowań).

KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2000*, dz. cyt., s. 69, 72–74.

⁶¹¹ KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2020*, dz. cyt., s. 49–50.

⁶¹² Tamże, s. 48, 50, 52–54.

Mimo spadku ogólnej liczby wypadków nadal odnotowuje się zdarzenia w trakcie zajęć i zawodów sportowych czy ćwiczeń i szkoleń. Trzeba mieć na uwadze rosnącą liczbę wyjazdów do akcji, co również może przyczynić się do kolejnych możliwości wystąpienia wypadku w trakcie pełnienia służby.

Co ważne, jednostki PSP (w tym jednostki na obszarze aglomeracji krakowskiej) prowadzą rejestr czynników szkodliwych, mutagennych, rakotwórczych, czynników biologicznych, który zawiera wykaz, klasyfikację, rodzaj oraz informacje na temat działania szkodliwego, połączony z wykazem funkcjonariuszy narażonych na działanie tych czynników. W 2020 r. ze względu na pandemię COVID-19 zaktualizowano czynniki ryzyka zawodowego⁶¹³.

4.1.7. Ćwiczenia i szkolenia w PSP

Strażacy pełnią niezwykle odpowiedzialne i wymagające zadania, narażając swoje życie i zdrowie na niebezpieczeństwo, aby ratować innych. Szkolenia są kluczowym elementem przygotowania funkcjonariuszy do skutecznego wykonywania tych zadań, gdyż zapewniają im aktualną wiedzę na temat procedur i technik ratowniczych, które są niezbędne w dynamicznie zmieniających się sytuacjach kryzysowych. Pomagają w rozwijaniu umiejętności praktycznych, takich jak obsługa nowoczesnego sprzętu ratowniczego czy prowadzenie działań ratowniczych w różnorodnych warunkach. Podnoszą także świadomość strażaków na temat bezpieczeństwa pracy, co minimalizuje ryzyko wypadków i kontuzji podczas akcji. W rezultacie regularne szkolenia i ćwiczenia są nieodłącznym elementem działalności strażaków, przyczyniając się do ich efektywności, bezpieczeństwa oraz gotowości do stawienia czoła wszelkim wyzwaniom, które mogą pojawić się w trakcie ich służby.

Tylko w latach 2000–2002 na obszarze Małopolski wyszkolono łącznie 669 strażaków z zakresu ratownictwa medycznego: 243 w 2000 r., 206 w 2001 r. oraz 220 w 2002 r.⁶¹⁴ W 2002 r. wspomniane 220 osób przeszkolono w trakcie 8 szkoleń⁶¹⁵. W roku 2002 wyszkolenie w ramach poszczególnych kursów posiadało: z zakresu wysokościowego I – 35 funkcjonariuszy, z zakresu wysokościowego II – 36 strażaków, z zakresu chemicznego – 369 strażaków, z obsługi drabin – 319 druhow, a z obsługi podnośników – 225 funkcjonariuszy⁶¹⁶.

⁶¹³ Tamże, s. 50.

⁶¹⁴ Potrzeby na rok 2003 wyznaczono na 319 przeszkolonych strażaków z zakresu ratownictwa medycznego. KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 73.

⁶¹⁵ Tamże, s. 60.

⁶¹⁶ Tamże, s. 72.

Dane dotyczące liczby wyszkolonych strażaków PSP z województwa małopolskiego w latach 2000–2002 przedstawia tabela 32.

Tabela 32. Liczba kursów i przeszkolonych strażaków w latach 2000–2002 na obszarze województwa małopolskiego

Rodzaj kursu	Liczba kursów	Liczba przeszkolonych osób	Liczba kursów	Liczba przeszkolonych osób	Liczba kursów	Liczba przeszkolonych osób
	rok 2000		rok 2001		rok 2002	
KKS	2	63	1	32	1	31
Kurs ratownictwa wysokościowego cz. I	1	6	3	13	0	0
Kurs ratownictwa wysokościowego cz. II	0	0	0	0	1	9
Kurs ratownictwa chemiczno-ekologicznego	3	95	3	72	1	25
Kurs ratownictwa medycznego	2	40	13	272	8	219
Kurs kierowania ruchem drogowym	34	656	23	519	0	0
Kurs obsługi drabin mechanicznych	2	49	1	22	0	0
Kurs obsługi żurawia DUT – 0502	1	29	0	0	0	0
Kurs stermotorzystów	2	40	0	0	0	0
Kurs napelniania zbiorników ciśnieniowych	0	0	4	52	0	0
Kurs obsługi agregatów prądotwórczych	0	0	2	38	0	0
Kurs obsługi podnośników hydraulicznych	0	0	1	25	0	0
Kurs obsługi Holmatro	0	0	0	0	14	322
Kurs naczelników OSP	0	0	0	0	1	21
RAZEM	47	978	51	1045	26	627

Źródło: opracowanie własne na podstawie: KW PSP w Krakowie, *Biuletyn Informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 137.

Dane wskazują na znaczące nieścisłości w niektórych kursach. Przykładowo w ramach jednego dokumentu (biuletyn KW PSP za 2002 r.) stwierdzono przeszkolenie 310 oraz 322 osób z obsługi Holmatro (sprzęt hydrauliczny). Podobnie wygląda kwestia kursu obsługi żurawi, w dwóch miejscach w biuletynie podano sprzeczne dane (o braku przeprowadzonych szkoleń, a w innym o wyszkoleniu 4 funkcjonariuszy PSP). Niewielką różnicę w treści dokumentu odnotowano także w liczbie przeszkolonych funkcjonariuszy w ramach kursu ratownictwa medycznego (219 a 220). Ustalono, jakie powinny być potrzeby wyszkolenia wśród strażaków w kolejnych kursach. W roku 2003 najwięcej strażaków planowano przeszkolić z zakresu chemicznego – ok. 375 osób, z obsługi drabin – ok. 325 osób, z obsługi podnośników – ok. 225 osób, a także stermotorzystów – ok. 110 funkcjonariuszy⁶¹⁷.

Na obszarze województwa w 2002 r. przeprowadzono wiele innych szkoleń specjalistycznych. Wśród nich wymienić można m.in.:

- kurs instruktorski w zakresie tresury psów ratowników (część I i II), zorganizowany w Szkole Aspirantów (SA) PSP w Krakowie – 1 funkcjonariusz PSP i 2 druhów z OSP;
- kurs młodszego nurka – 1 funkcjonariusz (odbył się w miejscowości Borne Sulinowo);
- szkolenie dla aspirantów PSP w zakresie wykonywania czynności kontrolno-rozpoznawczych – 1 strażak (miejsce przeprowadzenia: SA PSP w Poznaniu);
- szkolenie członków grup wodno-nurkowych – 2 strażaków.

Dodatkowo do egzaminu przystąpiło 9 strażaków z psami z KM PSP w Nowym Sączu, 24 strażaków z Małopolskiej Grupy Poszukiwawczo-Ratowniczej oraz 6 strażaków z Grupy Ratownictwa Wysokościowego JRG nr 3 KM PSP w Krakowie⁶¹⁸.

Strażacy przechodzą ponadto testy w komorach dymowych. W 2002 r. w Małopolsce w 1579 testach sprawdzono 1846 strażaków. Na obszarze aglomeracji krakowskiej przeprowadzono łącznie 636 takich testów, przy czym 603 w powiecie krakowskim i 33 w powiecie wielickim⁶¹⁹, co stanowi ponad 40% ogółu przeprowadzonych testów w komorach dymowych w skali województwa. W celu potwierdzenia kondycji strażaków przeprowadzane są też testy sprawności fizycznej⁶²⁰.

W 2002 r. przeprowadzano szkolenia dla pracowników KW PSP w Krakowie, m.in. szkolenia związane z: przeciwdziałaniem chorobie alkoholowej wśród strażaków (biorąc pod uwagę specyfikę i warunki służby); zasadami organizacji łączności na potrzeby KSRG;

⁶¹⁷ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 72.

⁶¹⁸ Tamże, s. 60.

⁶¹⁹ Tamże, s. 133, 135–136.

⁶²⁰ Tamże, s. 61.

zagadnieniami dotyczącymi BHP; doskonaleniem nauki języka angielskiego oraz niemieckiego wśród pracowników KW PSP w Krakowie oraz komendantów powiatowych i miejskich, a także ich zastępców⁶²¹. Zorganizowana w lipcu 2002 r. narada szkoleniowa w Dobczycach dotyczyła: problematyki psychologii i filozofii pracy w PSP, kwestii związanych z Unią Europejską, analizy pożaru zbiornika w Rafinerii Nafty w Trzebini⁶²², współpracy Oddziału Małopolskiego Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Pożarnictwa z KW PSP oraz stanu BHP w jednostkach PSP na terenie województwa małopolskiego. Narada obejmowała komendantów powiatowych i miejskich z kadrą kierowniczą KW PSP⁶²³. Kolejna narada szkoleniowa przeznaczona dla wspomnianego kręgu zainteresowanych zorganizowana we wrześniu 2002 r. w Dobczycach poruszała tematykę: BHP w trakcie działań oraz ćwiczeń; propozycji dodatkowych ubezpieczeń dla strażaków; sposobów rozwiązywania skarg i odwołań; kontaktu z mediami; zagadnień związanych z prawem ochrony środowiska oraz ratownictwa chemicznego PSP⁶²⁴. W trakcie kolejnej narady szkoleniowej zorganizowanej również dla tej samej grupy w grudniu 2002 r. w Zakopanem omawiano m.in. zasady:

- ochrony przeciwpożarowej w kontekście Unii Europejskiej, przepisy i standardy obowiązujące w krajach członkowskich;
- udzielania zgody na dodatkowe zatrudnienie strażaków oraz odpowiedzialności dyscyplinarnej w świetle obowiązujących przepisów;
- ubiegania się o uregulowanie stanu prawnego nieruchomości PSP;
- BHP podczas prowadzenia działań ratowniczo-gaśniczych ćwiczeń i szkoleń;
- archiwizowania dokumentów wraz z prowadzoną kasacją⁶²⁵.

Strażacy biorą także udział w ćwiczeniach taktyczno-bojowych, aby nabywać doświadczenia praktycznego. Przykładem ćwiczeń taktyczno-bojowych były te przeprowadzone w kwietniu 2002 r. w kompleksie leśnym „Las Strzelecki”, znajdującym się w miejscowości Niedzieliska Wygoda (powiat brzeski). W ramach ćwiczeń sprawdzono możliwości Małopolskiej Brygady Odwodowej i funkcjonowanie systemu KSRG w sytuacji pożaru lasu. W 2002 r. przeprowadzono także ćwiczenia pod kryptonimem „BAZA 2002”,

⁶²¹ Tamże, s. 58.

⁶²² Pożar rozpoczął się 5 maja 2002 r. Przyczyną pożaru był piorun, który uderzył w zbiornik wypełniony 800 tonami ropy naftowej. W akcji brało udział 280 strażaków z różnych województw – małopolskiego, opolskiego, śląskiego oraz świętokrzyskiego. Straty oszacowano na 8 mln zł. Kluczowym zadaniem strażaków było schładzanie ropy oraz niedopuszczenie do tego, by pożar rozprzestrzenił się na trzy pobliskie zbiorniki. *8 mln zł strat po pożarze w rafinerii w Trzebini*, https://www.rmf24.pl/fakty/news-8-mln-zl-strat-po-pozarze-w-rafinerii-w-trzebini,nId,162396#crp_state=1 (dostęp 31.08.2024).

⁶²³ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 58.

⁶²⁴ Tamże.

⁶²⁵ Tamże, s. 59.

które odbyły się w Woli Rzędzińskiej (powiat tarnowski) w Bazie Paliw nr 9. Ich celem była ocena i sprawdzenie mobilności jednostek przynależących do KSRG, a w szczególności założeń planów ratowniczych⁶²⁶.

W 2002 r. przeprowadzono 10 ćwiczeń powiatowych i jedne wojewódzkie⁶²⁷ z udziałem wspomnianej Małopolskiej Brygady Obwodowej PSP⁶²⁸. W rezultacie ujawniono konieczność: poprawy łączności na poziomie lokalnym, doposażenia jednostek PSP i OSP w sprzęt specjalistyczny, np. pompy oraz pompy szlamowe o dużej wydajności czy działka wodno-pianowe. Wskazywano także na konieczność podniesienia wyszkolenia wśród druhów z OSP⁶²⁹.

Dane aglomeracyjne przedstawiają się następująco. Strażacy z KM PSP w Krakowie brali udział w wielu szkoleniach kwalifikacyjnych. Przykładowo w 2008 r. 42 funkcjonariuszy ukończyło szkolenie podstawowe strażaka jednostki ochrony przeciwpożarowej, a 19 z nich szkolenie uzupełniające strażaka jednostki ochrony przeciwpożarowej. Brali udział także w wielu kursach i szkoleniach specjalistycznych takich jak: kurs wysokościowy podstawowy – 8 osób, kurs wysokościowy wstępny – 8 osób, kurs obsługi zbiorników ciśnieniowych w zakresie napełniania gazami sprężonymi – 12 osób, kurs obsługi drabin mechanicznych – 21 osób, kurs inspektora ochrony radiologicznej – 3 osoby, kurs ratownictwa medycznego (samodzielny) – 1 osoba, kurs ratownictwa medycznego w ramach kursu podstawowego strażaka ochrony przeciwpożarowej – 43 osoby, egzamin recertyfikacyjny z ratownictwa medycznego – 157 osób, kurs kierowania ruchem drogowym podczas prowadzenia działań ratowniczych – 42 osoby⁶³⁰.

W samej KM PSP w Krakowie w 2008 r. jednostki ratowniczo-gaśnicze nr 2, 3, 4 oraz JRG Skawina brały udział w ćwiczeniach zorganizowanych w Tyńcu, które dotyczyły zebrania plamy oleju na Wiśle oraz działań po przerwaniu wałów przeciwpowodziowych⁶³¹. Organizowano także ćwiczenia taktyczno-bojowe, m.in.:

- w obiekcie Krakowskiej Szkoły Wyższej – pozorowany pożar z dużym zadymieniem – przeprowadzono ewakuację;

⁶²⁶ Tamże, s. 139, 141.

⁶²⁷ Plan na 2003 r. zakładał taką samą liczbę ćwiczeń.

⁶²⁸ Małopolska Brygada Obwodowa – jest częścią Wojewódzkiego Odwołu Operacyjnego oraz Centralnego Odwołu Operacyjnego. Do jej głównych zadań należy wsparcie prowadzenia działań ratowniczo-gaśniczych w sytuacjach kryzysowych (pożary, powodzie, katastrofy naturalne). Brygada dysponuje specjalistycznym sprzętem oraz pojazdami rozmieszczonymi w różnych częściach województwa małopolskiego – pododdziałach. Siły brygady wspierają lokalne jednostki PSP i OSP w prowadzonych działaniach.

⁶²⁹ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 35.

⁶³⁰ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2008*, dz. cyt., s. 19–20.

⁶³¹ Tamże, s. 5.

- w Elektrociepłowni „Łęg” – zapoznanie z topografią, specyfiką obiektu oraz kontrola skuteczności procedur alarmowania, dysponowania i powiadamiania;
- na terenie Zakładu ArcelorMittal Poland S.A. – scenariusz pożaru zbiornika magazynowego benzolu w parku zbiorników oraz awaria cysterny kolejowej podczas transportu benzolu⁶³².

Na obszarze KP PSP w Wieliczce w 2000 r. 39 funkcjonariuszy ukończyło kurs ratownictwa medycznego; 2 strażaków kurs ratownictwa chemiczno-ekologicznego; 8 osób kurs stermotorzystów⁶³³. Zorganizowano ćwiczenia „Brzegi 2000” oraz „Brzegi 2000 bis” na akwenu Brzegi z udziałem sił i środków Małopolskiej Brygady Odwodowej⁶³⁴. Z kolei w 2003 r. przeprowadzono ćwiczenia „Ewakuacja” (organizowane w ramach całego województwa małopolskiego), które umożliwiły przeszkolenie 65 szkół z procedur dotyczących bezpiecznego i sprawnego opuszczania budynków. W akcjach uczestniczyło łącznie 11 330 dzieci. Podobne przedsięwzięcia kontynuowano również w obiektach: Auto Skoda-Murawski; Pogotowia Ratunkowego w Wieliczce; Kopalni Soli w Wieliczce – obiekty magazynowe⁶³⁵.

Należy wspomnieć o danych za rok 2020. Ze względu na pandemię COVID-19 zmieniła się liczba i specyfika przeprowadzanych działań w tym zakresie. W województwie małopolskim w 2020 r. przeprowadzono łącznie 63 testy w komorze dymowej w ramach Ośrodka Szkolenia Komendy Wojewódzkiej PSP w Krakowie, w których uczestniczyło 244 strażaków. W latach poprzednich przeszkolono więcej strażaków: w 2019 r. – 375; w 2018 r. – 436, 2017 r. – 494, w 2015 r. – 619 oraz w 2015 r. 581 strażaków⁶³⁶.

Państwowa Straż Pożarna realizuje zadania z zakresu ratownictwa medycznego. W 2020 r. na obszarze województwa zrealizowano 1 kurs kwalifikowanej pierwszej pomocy (KPP), który umożliwił przeszkolenie 5 funkcjonariuszy. Przeprowadzono również 12 egzaminów, których celem było potwierdzenie posiadania tytułu ratownika. Egzaminy te zaliczyło 255 funkcjonariuszy. Dalsze przedsięwzięcia w tym względzie zostały mocno ograniczone przez wspomnianą pandemię COVID-19. Duża część strażaków (2245) realizowała szkolenie w formie kursu e-learningowy „Imedic”. Kurs z powodzeniem zdało 2245 słuchaczy⁶³⁷.

⁶³² KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2008*, dz. cyt., s. 6–8.

⁶³³ KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2000*, dz. cyt., s. 63.

⁶³⁴ Tamże, s. 60, 67.

⁶³⁵ KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2003*, s. 8 (dalej: *Biuletyn informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2003*).

⁶³⁶ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 88.

⁶³⁷ Tamże, s. 46–47, 85.

W marcu 2020 r. w Centrum Symulacji Medycznej Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Nowym Sączu odbyły się XII Małopolskie Warsztaty w Ratownictwie Medycznym, skierowane głównie do koordynatorów i instruktorów ratownictwa. Wydarzeniu przyświeca chęć podnoszenia kwalifikacji osób uczestniczących w medycznych działaniach ratowniczych. Warsztaty ukończyło 53 funkcjonariuszy PSP. W związku z pandemią COVID-19 w ramach szkolenia skupiono się na możliwościach prowadzenia działań związanych z ratownictwem medycznym w ubraniach służących ochronie przeciwbiologicznej i przeciwichemicznej⁶³⁸.

Dodatkowo w 2020 r. w województwie przeprowadzono szereg szkoleń z zakresu pomocy psychologicznej. Pierwszym z nich było szkolenie dla strażaków z JRG powiązane z organizacją i udzielaniem wsparcia psychicznego dla osób poszkodowanych na miejscu zdarzenia – 149 przeszkolonych strażaków. Kolejne szkolenie dotyczyło alkoholu i środowiska pracy – 35 przeszkolonych pracowników cywilnych i funkcjonariuszy KW PSP w Krakowie. Inne szkolenie poświęcono lobbingowi – przeszkolono 46 pracowników cywilnych i funkcjonariuszy KW PSP w Krakowie. Odbyło się też szkolenie dla dowódców JRG, Komendantów Miejskich / Powiatowych „Zadbaj o siebie i swoich bliskich w czasie i po pandemii”. Następnie zorganizowano szkolenie „Społeczne i psychologiczne skutki zdarzeń CBRNE”, które ukończyło 20 strażaków z różnych JRG z województwa małopolskiego⁶³⁹.

W ramach działań wojewódzkich w Małopolsce w 2020 r. organizowano webinaria, transmisje na żywo oraz retransmisje szkoleń, których tematyka dotyczyła m.in.:

- pojazdów wyposażonych w alternatywne źródła zasilania i zagrożenia, jakie mogą wystąpić w trakcie zdarzeń z ich udziałem;
- zagrożeń w czasie pożaru instalacji fotowoltaicznej;
- zasad dysponowania holowników SGRT województwa małopolskiego i współpracy z holownikami SGRT;
- problemów bieżących związanych z ratownictwem chemiczno-ekologicznym w PSP;
- sposobów otwierania wind podczas innych miejscowych zagrożeń;
- zasad organizacji ratownictwa wodnego w tym ratownictwa lodowego w PSP;
- działań PSP podejmowanych, gdy poszkodowany jest w hipotermii;
- wykorzystywania bezzałogowych statków powietrznych w PSP⁶⁴⁰.

⁶³⁸ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 47, 86.

⁶³⁹ Oprócz tego z pomocy psychologa korzystać mogli strażacy z PSP, w szczególności w przypadkach braku radzenia sobie z konsekwencjami i emocjami zdarzeń traumatycznych.

Tamże, s. 47–48.

⁶⁴⁰ Tamże, s. 85.

Tabela 33 przedstawia wykaz szkoleń i egzaminów przeprowadzonych dla strażaków z województwa małopolskiego w roku 2020.

Tabela 33. Wykaz szkoleń i egzaminów przeprowadzonych wśród strażaków PSP w 2020 r. w województwie małopolskim

Nazwa szkolenia	Liczba edycji	Liczba absolwentów
Szkolenie podsumowujące cykl doskonalenia zawodowego	4	78
Szkolenie doskonalące dla strażaków KSRG z zakresu współdziałania z SP ZOZ Lotnicze Pogotowie Ratunkowe	2	24
Szkolenie specjalistyczne w zakresie CBRNE	1	20
Szkolenie z ratownictwa wysokościowego realizowanego przez KSRG w zakresie podstawowym	1	12
Szkolenie z zakresu kwalifikowanej pierwszej pomocy	1	5
Szkolenie w zakresie sygnalisty hakowego*	1	36
Udzielanie wsparcia psychicznego na miejscu zdarzenia	1	88
Zadbaj o siebie i o swoich bliskich w czasie i po pandemii	5	53
Szkolenie z RODO	3	99
Szkolenie na patent stermotorzysty żeglugi śródlądowej	1	36
Zintegrowany kurs – prawo zamówień publicznych	1	20
Nowa ustawa – prawo zamówień publicznych i inne regulacje	1	4
Szkolenie z obsługi wózków widłowych	1	5
Zasady bezpiecznego obchodzenia się z tlenem	1	15
Razem	24	495

* Sygnalista-hakowy, to osoba odpowiedzialna m.in. za zawieszanie i odczepianie ładunków, użytkowanie właściwego sprzętu dźwigowego i wyposażenia, przekazywanie sygnałów do operatora dźwignicy.

Źródło: KW PSP w Krakowie, *Biuletyn Informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 86.

Ważnym aspektem (na szczeblach wojewódzkim i aglomeracyjnym) było także przeprowadzanie szkoleń związanych z Ochroną Danych Osobowych oraz szkoleń z zakresu przepisów BHP⁶⁴¹.

W 2020 r. zgodnie z „Rocznym planem ćwiczeń powiatowych z udziałem MBO na rok 2020” zakładano przeprowadzenie 23 różnego rodzaju ćwiczeń z Małopolską Brygadą Obwodową (MBO)⁶⁴². Podobnie wyglądała sytuacja z realizowaniem działań z udziałem oddziałów i pododdziałów przynależących do Centralnego Odwołu Operacyjnego (COO). W ramach „Rocznego planu ćwiczeń powiatowych z udziałem oddziałów i pododdziałów COO na rok 2020” zaplanowano przeprowadzenie 22 tego typu aktywności. Zajęcia zgodnie z planem odbywać się miały również w ZDR w celu przeszkolenia strażaków na wypadek powstania poważnej awarii przemysłowej. W związku z pandemią większość ćwiczeń przeniesiono na rok 2021. Zorganizowano wyłącznie ćwiczenia dla Specjalistycznej Grupy Poszukiwawczo-Ratowniczej (SGPR) we wrześniu 2020 r. na poligonie oraz w Ośrodku Szkolenia Poligonowego Wojsk Lądowych w Żaganiu⁶⁴³. Pierwsze wydarzenie dotyczyło wyszkolenia przewodników psów, które kończyło się egzaminem, natomiast drugi kurs był związany z działaniami ratowniczymi na wypadek katastrof budowlanych, podczas których wykorzystywane są psy gruzowiskowe. Z kolei w Krakowie na zalewie Zakrzówek, również we wrześniu 2020 r., przeprowadzono ćwiczenia dla Specjalistycznej Grupy Ratownictwa Wodno-Nurkowego (SGRWN) „Kraków” oraz Specjalistycznej Grupy Ratownictwa Chemiczno-Ekologicznego (SGRChem-Eko) „Kraków 6”. Brało w nich udział ok. 40 strażaków (wspomaganych z JRG nr 2 i JRG nr 6). Scenariusz zakładał prowadzenie prac podwodnych przy uszczelnianiu rurociągu pod wodą wraz z zebraniem substancji z powierzchni wody⁶⁴⁴.

Poniżej przedstawiono dane aglomeracyjne. W KM PSP w Krakowie w 2020 r. przeprowadzono szereg szkoleń i ćwiczeń, które dotyczyły m.in. ratownictwa medycznego, chemiczno-ekologicznego, technicznego, obsługi dronów (wykorzystywanych w akcjach ratowniczo-gaśniczych), otwierania winda w trakcie prowadzonych działań⁶⁴⁵. W 2020 r. w różnego rodzaju szkoleniach udział wzięło 83 strażaków. Ze względu na pandemię COVID-19 nie zorganizowano żadnej ewakuacji, a sama liczba szkoleń i ćwiczeń została w wysokim stopniu ograniczona. Udało się jednak przeprowadzić szereg ćwiczeń taktyczno-bojowych oraz

⁶⁴¹ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 162–163.

⁶⁴² Tamże, s. 50.

⁶⁴³ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 23.

⁶⁴⁴ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 50, 86–87.

⁶⁴⁵ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 18.

zapoznać jednostki obiektami. W JRG nr 1 były to obiekty takie jak: Klasztor Ojców Augustianów i Kościół Św. Katarzyny Aleksandryjskiej i Św. Małgorzaty w Krakowie, Unity Centre⁶⁴⁶, Instytut Muzykologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, Poligon Szkoły Aspirantów SA PSP w Kościelcu, Bulwar Kurlandzki (rzeka Wisła), Salon Toyoty (przy al. Pokoju w Krakowie). Przykładowo, jak już wspomniano w sierpniu jednostka ta uczestniczyła w ćwiczeniach na poligonie SA PSP w miejscowości Kościelec. Celem ćwiczeń było przeszkolenie strażaków z systemu gaśniczo-tnącym, ratownictwa w czasie wypadków samochodowych oraz podawania proszku gaśniczego z pojazdów na palącą się substancję ropopochodną (z uwagi na wysokie koszty środka gaśniczego tego typu ćwiczenia należą do rzadkości). Strażacy z tej jednostki uczestniczyli w ćwiczeniach z ratownictwa wodnego, w tym lodowego⁶⁴⁷. Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 2 przeprowadziła ćwiczenia (zapoznanie z budynkiem) w Centrum Handlowym Bonarka City Center, Zespole Szkół i Placówek „Centrum dla Niewidomych i Słabowidzących”⁶⁴⁸. Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 3 przeprowadziła ćwiczenia na obiektach: 11. Małopolskiej Brygady Obrony Terytorialnej, Międzynarodowego Portu Lotniczego im. Jana Pawła II, Zakładu Uzdatniania Wody „Rudawa” Miejskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji S.A. oraz w Dolinie Będkowskiej, kompleksu leśnego nadleśnictwa Krzeszowice, wiaduktu na obwodnicy Słomnik⁶⁴⁹. Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 4 brała udział w ćwiczeniach na zalewach: Zakrzówek, Bagry, Przylasek Rusiecki, Jezioro Czorsztyń; rzeka Wisła oraz w Elektrociepłowni Kraków⁶⁵⁰. Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 5 zaznajomiła się w 2020 r. z budynkami: biurowym Super Krak S.A., MAN Truck & Bus Polska Sp. z o.o., Centrum Konferencyjno-Hotelowego Krowodrza oraz hipermarketu IKEA⁶⁵¹. Działalność JRG nr 6 skupiła się na doskonaleniu umiejętności strażaków z zakresu postępowania ze skażonym czynnikiem biologicznym, w tym prawidłowego użytkowania środków ochrony osobistej. Brali także udział we wspomnianych ćwiczeniach taktyczno-bojowych „Zakrzówek 2020”⁶⁵². Strażacy z JRG nr 7 przeprowadzili w 2020 r. jedne ćwiczenia taktyczno-bojowe w Zespole Rekreacyjnym Comarch S.A. (Obiekt – SSE1) oraz współuczestniczyli w ćwiczeniach dotyczących możliwości doraźnego

⁶⁴⁶ Z obiektem zapoznawały się również JRG nr 3 i JRG nr 4.

⁶⁴⁷ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 67–69.

⁶⁴⁸ Tamże, s. 72.

⁶⁴⁹ Tamże, s. 75–76.

⁶⁵⁰ Po części były to działania prowadzone przez Specjalistyczną Grupę Ratownictwa Wodno-Nurkowego „Małopolska” z udziałem sił i środków JRG nr 4. W ramach ćwiczeń na akwenach sternotorzyści doskonalili manewrowanie jednostkami pływającymi, podpływanie do przeszkód czy pokonywanie wody pod prąd. KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 78–79.

⁶⁵¹ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 85.

⁶⁵² Tamże, s. 89–90.

przeniesienia SKKM do miejsca zastępczego⁶⁵³. Dla funkcjonariuszy z JRG Skawina przeprowadzono w 2020 r. ćwiczenia w Przyłasku Rusieckim (ratownictwo na obszarach wodnych, z współuczestnictwem JRG nr 4) oraz dwukrotnie na rzece Wiśle⁶⁵⁴.

Funkcjonariusze z KM PSP w Krakowie brali również udział w ćwiczeniach „Dyslokacja 2020” zorganizowanych w grudniu 2020 r. Polegały one na przemieszczeniu Stanowiska Kierowania Komendanta Miejskiego PSP i doprowadzenie do pełnej funkcjonalności i obsługi zdarzeń w nowo wyznaczonym miejscu⁶⁵⁵.

Z kolei KP PSP w Wieliczce organizowała m.in. ćwiczenia: w obiektach Leroy Merlin w Wieliczce (założenie ćwiczeń: dwa scenariusze – pożar pomieszczenia na terenie magazynu wraz z ewakuacją oraz wypadek podczas pracy podestem wolnobieżnym – przygnięcie uszkodzonego przez podest), na autostradzie A4 oraz w sortowni Poczty Polskiej Platinet S.A. w Niepołomicach. Dodatkowo w lipcu 2020 r. zorganizowano warsztaty szkoleniowe z zakresu ratownictwa technicznego z wykorzystaniem sześciu fabrycznie nowych kabin samochodów ciężarowych MAN. Doskonano wykonanie dostępu do osób uszkodzonych znajdujących się wewnątrz pojazdu, stabilizację pojazdów ciężarowych oraz techniki wykonania dostępu do osób – usunięcie szyb, drzwi, wyparcie przodu kabiny razem z deską rozdzielczą, zastosowanie metody tzw. trzecich drzwi, wykonanie otworu w poszyciu dachu. W wiele z wymienionych działań zaangażowano jednostki OSP z powiatu wielickiego. Komenda Powiatowa PSP włączona jest w organizację cyklicznych ćwiczeń drużyn z OSP, które dostosowane są do zgłaszanych przez nich potrzeb (zob. podrozdział 4.2.2)⁶⁵⁶.

Nie należy zapominać, że strażacy organizują i biorą udział w zawodach sportowo-pożarniczych w różnych dyscyplinach – siatkówce, piłce nożnej, ratownictwie wysokościowym i innych⁶⁵⁷. Rokrocznie odbywają się Wojewódzkie i Krajowe Zawody w Sporcie Pożarniczym, w których udział biorą reprezentanci jednostek z aglomeracji krakowskiej. Podobnie wygląda kwestia z organizacją i uczestnictwem w Ogólnopolskich Halowych Turniejów Drabin Hakowych⁶⁵⁸. W 2020 r. odbyły się VI Mistrzostwa Polski Strażaków PSP w Narciarstwie Alpejskim. Reprezentacja z Małopolski (w tym dwóch funkcjonariuszy z aglomeracji) zajęła wówczas pierwsze miejsce w klasyfikacji drużynowej. Na przełomie lutego i marca odbył się 44. Bieg Piastów – zawody w biegach narciarskich. Na podium dystansów 25- i 50-

⁶⁵³ Tamże, s. 92.

⁶⁵⁴ Tamże, s. 96.

⁶⁵⁵ Tamże, s. 99.

⁶⁵⁶ KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2020*, dz. cyt., s. 45–47.

⁶⁵⁷ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 61.

⁶⁵⁸ Tamże, s. 139, 141.

kilometrowego znaleźli się strażacy z jednostek KM PSP w Krakowie. W czerwcu z kolei odbyły się XVI Zawody Radiowe o Puchar Komendanta Miejskiego PSP w Krakowie⁶⁵⁹. Rokrocznie strażacy brali także udział m.in. w mistrzostwach Polski w sporcie pożarniczym. Strażacy uczestniczą też w zawodach w dwuboju pożarniczym (tor przeszkód 100 m oraz wspinanie przy użyciu drabiny hakowej), halowych mistrzostwach województwa małopolskiego w piłce nożnej o puchar Małopolskiego Komendanta Wojewódzkiego Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie, halowych turniejach w piłce nożnej o puchar Komendanta Miejskiego PSP w Krakowie czy Mistrzostwach Polski Strażaków PSP w Maratonie MTB (Mountain Bike)⁶⁶⁰. Często strażacy z aglomeracji krakowskiej wyjeżdżają na mistrzostwa poza granicę Polski, trenują i rywalizują ze strażakami z innych państw. Niestety, ze względu na pandemię COVID-19 w 2020 r. częściowo wydarzenia sportowe również zostały ograniczone⁶⁶¹.

4.2. Funkcjonowanie jednostek OSP na obszarze aglomeracji

Na obszarze województwa małopolskiego na koniec 2002 r. do systemu KSRG było włączonych 278 jednostek OSP. Rozmieszczenie OSP w KSRG funkcjonujących na obszarze województwa małopolskiego na koniec 2002 r. przedstawia rysunek 12. Dodatkowo poza systemem funkcjonowało ponad 1000 OSP⁶⁶².

⁶⁵⁹ Zawody mają na celu promowanie idei pożarnictwa, odbywają się zdalnie za pomocą radiostacji krótkofalowych.

KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 60.

⁶⁶⁰ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2008*, dz. cyt., s. 35–36.

⁶⁶¹ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 90–91.

⁶⁶² KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 21, 24.

Rys. 12. Rozmieszczenie jednostek OSP w KSRG na obszarze województwa małopolskiego na koniec 2002 r.

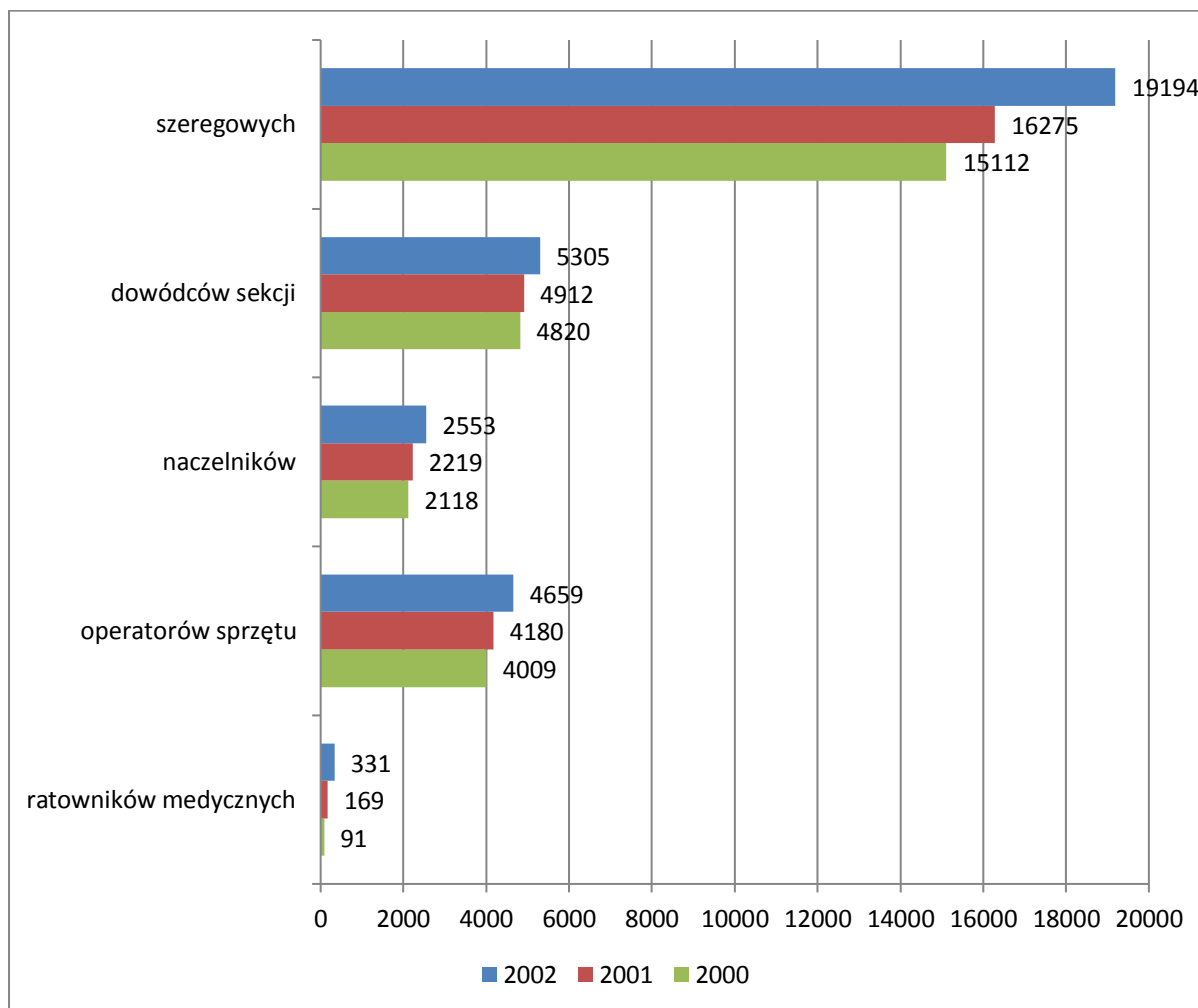

Źródło: KW PSP w Krakowie, *Biuletyn Informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 24.

Co istotne, wśród druhów z OSP wzrastało wykształcenie. Wykres 11 przedstawia poziom wykształcenia wśród członków OSP w latach 2000–2002 na obszarze województwa małopolskiego⁶⁶³.

⁶⁶³ Prognozy na 2003 r. wskazywały, że jednostki OSP powinny wzbogacić się o 1789 szeregowych, 1032 dowódców sekcji, 573 naczelników, 816 operatorów sprzętu oraz 1043 ratowników medycznych. KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s.73.

Wykres 11. Ilość wyszkolonych członków OSP w latach 2000–2002 na obszarze województwa małopolskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie: KW PSP w Krakowie, *Biuletyn Informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 73.

Wiele członków OSP posiadało wykształcenie w zakresie kursu szeregowych. Na przestrzeni lat 2000–2002 przybyło 4082 osób, które ukończyły ww. szkolenie. W tym samym czasie zwiększyła się także liczba dowódców sekcji (o 485) oraz naczelników (o 435). Dodatkowo wzrosła ilość operatorów sprzętu (o 650) oraz ratowników medycznych (o 340)⁶⁶⁴.

W 2002 r. na całym obszarze województwa małopolskiego przeprowadzono 37 inspekcji gotowości operacyjnej jednostek OSP włączonych do KSRG. Większość z nich dotyczyła wykonania selektywnego radiowego alarmowania jednostek⁶⁶⁵. Spośród 278 jednostek OSP przynależących do KSRG tylko 43 nie dysponowały wskazanym systemem

⁶⁶⁴ W ramach uznania za prowadzoną działalność i poświęcenie dla poprawy bezpieczeństwa Małopolski Komendant Wojewódzki wystąpił w 2002 r. o nadanie medali OSP dla 111 druhów.

KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 64–65.

⁶⁶⁵ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 11, 13.

alarmowania⁶⁶⁶. Wyniki wykazały również, że w jednostkach brakowało sprzętu ochrony osobistej ratowników, druhowie nie posiadali aktualnych badań lekarskich. Kolejno podkreślano, że posiadany nowy sprzęt (np. hydrauliczny) nie został zamontowany na wozie bojowym, co wskazywało na opieszałość lub nieumiejętność zamontowania go przez strażaków z OSP. Odniesiono się także do braków aktualnych kontroli agregatów prądowców. Rewizja dokumentacji wykazała nieścisłości w drukach kierujących działaniami ratowniczymi (KDR). Na koniec wspomniano o niesprawności selektywnego alarmowania lub całkowitego braku podłączenia jednostek do systemu⁶⁶⁷.

W tym czasie dla OSP na obszarze województwa małopolskiego pozyskano samochody gaśnicze, specjalne, pomocnicze, a także do zabudowy pożarniczej. Wśród nich było 19 nowych, oznakowanych pojazdów marki Fiat Ducato, wyposażonych w sprzęt przeznaczony dla lekkich samochodów ratowniczych. Środki na te pojazdy pochodziły z dotacji WFOŚiGW w Krakowie. Przekazano także: 3 ciężkie samochody gaśnicze, 2 średnie samochody gaśnicze, 3 samochody ciężarowe – pomocnicze, 2 samochody terenowe (UAZ, Tarpan Honker), 11 samochodów marki Polonez (częściowo oznakowanych, z przeznaczeniem do przystosowania na samochody operacyjne dla komendantów gminnych) oraz 1 lekki samochód ratownictwa technicznego (do naprawy, po wypadku). Część wymienionych pojazdów została przekazana z jednostek PSP, a część przekazano KW PSP przez Małopolski Urząd Wojewódzki⁶⁶⁸.

Ochotnicza Straż Pożarna na obszarze Małopolski wspierana jest przez WFOŚiGW. W 2001 r. i 2002 r. OSP otrzymała odpowiednio 1,86 mln zł i 1,92 mln zł na prowadzoną działalność. Do zakupów finansowanych lub współfinansowanych przez WFOŚiGW zaliczyć można:

- 70 kompletów hydraulicznych narzędzi ratowniczych do ratownictwa techniczno-ekologicznego. Łączna wartość zestawów wynosiła 2 520 000 zł, z czego dofinansowanie odbiorców wynosiło ok. 1 260 000 zł);
- 3 szt. pomp spalinowych o dużej wydajności, przeznaczonej do wody zanieczyszczonej. Ich wartość wyniosła ok. 150 000 zł, przy czym dofinansowanie KG PSP ze środków ubezpieczeniowych wyniosło ok. 38 000 zł);

⁶⁶⁶ Selektywny system alarmowania – system powiadamiania jednostek o zdarzeniu. Początkowo powiadomienia wysyłane były analogowo poprzez radiotelefon (na odpowiednich częstotliwościach). Obecnie zastąpiony przez selektywny system alarmowo-wywoławczy – uruchamia zdalnie syreny strażackie, generuje połączenia telefoniczne i przesyła wiadomości do druhów z OSP o występującym zagrożeniu i jego lokalizacji. KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 35.

⁶⁶⁷ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 39–40.

⁶⁶⁸ Zapisy biuletynu wskazują, że ujednoliceniu ulec powinny wymagania dla prowadzonej gospodarki transportowej przez wszystkie jednostki PSP. KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 118.

- 60 szt. pomp szlamowych Honda WT-40X. Ich wartość wyniosła ok. 600 000 zł, z czego dofinansowanie KG PSP ze środków ubezpieczeniowych opiewało na kwotę ok. 150 000 zł);
- 25 szt. elektrycznych pomp zanurzeniowych Svedala. Ich wartość to ok. 84 000 zł, a dofinansowanie KG PSP ze środków ubezpieczeniowych wyniosło ok. 21 000 zł;
- 21 lekkich samochodów ratowniczych o napędzie terenowym (z przeznaczeniem do ratownictwa chemiczno-ekologicznego) Fiat Ducato/Waldi 2,8 JTD dla jednostek OSP przynależących do KSRG. Ich wartość to 2 205 000 zł, z czego dofinansowanie odbiorców wyniosło 1 160 000 zł;
- 22 lekkie samochody ratownicze o napędzie szosowym (z przeznaczeniem do ratownictwa chemiczno-ekologicznego) Fiat Ducato/Waldi 2,8 JTD dla jednostek OSP przynależących do KSRG. Ich wartość to 1 608 200 zł, z czego dofinansowanie odbiorców wyniosło 819 000 zł)⁶⁶⁹.

Z kolei już w roku 2020 na obszarze województwa małopolskiego funkcjonowało 944 jednostek OSP, w tym 417 przynależących do KSRG⁶⁷⁰. W 2020 r. włączono 12 jednostek OSP, kolejnym 9 jednostkom przedłużono termin utrzymania jednostek w systemie. Tabela 34 przedstawia proces włączania jednostek OSP do KSRG w latach 2012–2020.

Tabela 34. Włączanie jednostek OSP do KSRG na obszarze województwa małopolskiego w latach 2012–2020

Powiat	Jednostki OSP w KSRG	Jednostki OSP włączone w latach									
		do 2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Bochnia	18	11	–	1	–	1	1	1	1	–	2
Brzesko	13	11	–	1	–	–	1	–	–	–	–
Chrzanów	16	14	–	–	–	1	–	1	–	–	–
Dąbrowa Tarnowska	10	10	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Gorlice	16	12	–	1	–	2	–	–	1	–	–
Kraków	48	43	–	–	1 – 1*	–	3	–	–	2	–
Limanowa	30	21	–	–	–	2	2	1	–	1	3
Miechów	11	10	–	–	–	–	1	–	–	–	–

⁶⁶⁹ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 99, 106–107.

⁶⁷⁰ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 35.

Myślenice	28	24	–	–	–	2	–	–	–	–	2
Nowy Sącz	46	28	1	2	–	4	2	–	3	2	4
Nowy Targ	23	21	–	–	–	1	–1*	1	–	–	1
Olkusz	19	19	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Oświęcim	14	9	1	–	–	–	–	2	1	1	–
Proszowice	11	10	–1*	–	1	–	–	–	–	1	–
Sucha Beskidzka	22	21	–	–	–	–	–	1	–	–	–
Tarnów	39	33	2	–	2	1	–	–	1	–	–
Wadowice	26	24	1 – 1*	–	–	1	–	–	–	1	–
Wieliczka	14	13	1	–	–	–	–	–	–	–	–
Zakopane	13	11	–	–	–	1	–	1	–	–	–
Razem	417	345	6	5	4	16	10	8	7	8	12

* Komendant Główny PSP na wniosek Małopolskiego Komendanta Wojewódzkiego wydał decyzję o wygaśnięciu włączenia kilku jednostek OSP do KSRG. Dotyczy to jednostek:

1. OSP Koziniec, powiat wadowicki (wyłączono w 2012 r.),
2. OSP Karwin, powiat proszowicki (wyłączono w 2012 r.),
3. OSP Rudno Górne, powiat krakowski (wyłączono w 2014 r.),
4. OSP Łopuszna, powiat nowotarski (wyłączono w 2016 r.).

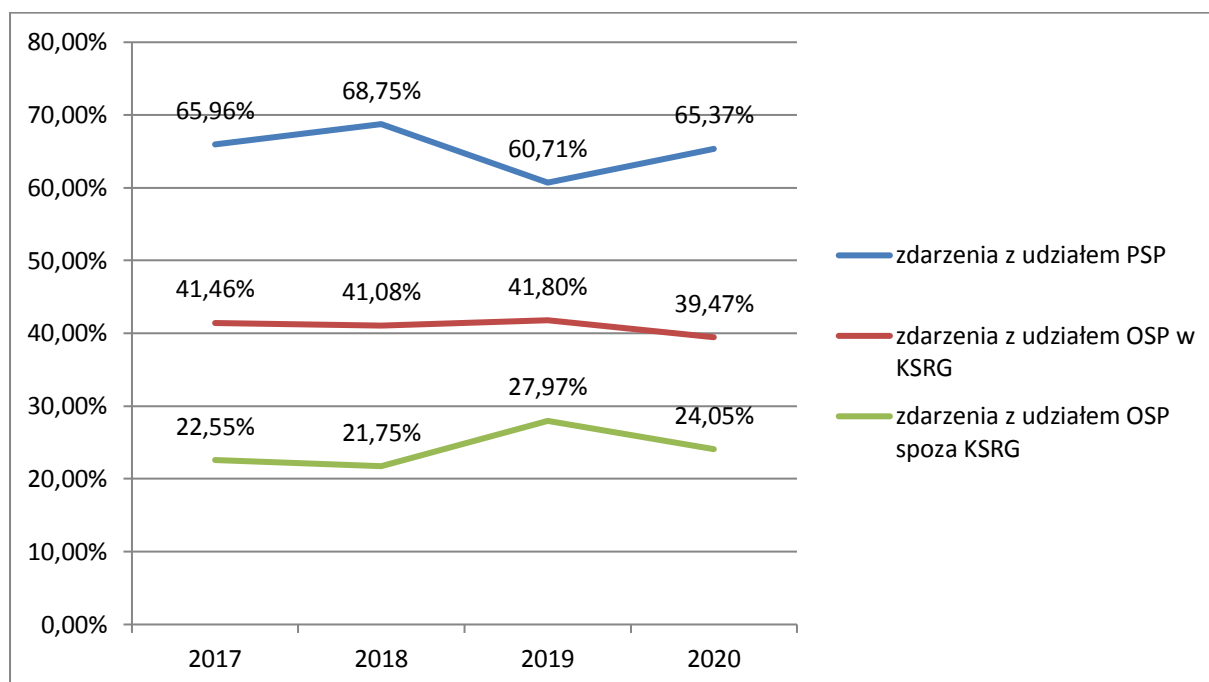
Źródło: KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 36.

Na przestrzeni lat 2012–2020 przybyło 76 jednostek OSP w KSRG w województwie małopolskim, cztery jednostki (wspomniane powyżej) nie otrzymały jednak przedłużenia włączenia do KSRG. Decyzje o wygaśnięciu wydaje Komendant Główny PSP na wniosek Małopolskiego Komendanta Wojewódzkiego PSP. Na obszarze aglomeracji krakowskiej w latach 2012–2020 włączono 7 jednostek OSP do KSRG, w tym 6 w powiecie krakowskim i 1 w powiecie wielickim. Były to: OSP Szarów (w 2012 r. – powiat wielicki), OSP Złotniki (w 2014 r.), OSP Więclawice, Wola Filipowska i Jeziorzany (w 2016 r.), OSP Waganowice i Biały Kościół (w 2019 r.)⁶⁷¹.

Działalność jednostek OSP na obszarze województwa małopolskiego jest znacząca. W zdarzeniach biorą udział zarówno OSP dołączone do KSRG, jak i te spoza sytemu. Wykres 12 przedstawia procentowy rozkład udziału jednostek PSP i OSP w zdarzeniach na obszarze województwa małopolskiego w latach 2017–2020.

⁶⁷¹ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 36.

Wykres 12. Udział jednostek ochrony przeciwpożarowej w zdarzeniach w województwie małopolskim w latach 2017–2020

Źródło: KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 57.

Możemy także przyjrzeć się działalności OSP z aglomeracji krakowskiej. Udział w wyjazdach 50 najbardziej zaangażowanych jednostek przedstawia tabela 35. Wśród nich znajdują się: 34 jednostki OSP z powiatu krakowskiego, 6 jednostki OSP z miasta Kraków oraz 10 jednostek OSP z powiatu wielickiego. Spośród wymienionych straży 34 znajdowały się w KSRG. Najbardziej zaangażowanymi jednostkami OSP spoza systemu w 2020 r. były m.in.: Giebułtów (162 wyjazdy), Wyciąże (142 wyjazdy), Tyniec (121 wyjazdów), Przyłasek Rusiecki (120 wyjazdów), Kryspinów (117 wyjazdów), Wieliczka (116 wyjazdów) oraz Balice (103 wyjazdy).

Tabela 35. Zestawienie 50 jednostek OSP z aglomeracji krakowskiej z najwyższą sumą wyjazdów do zdarzeń w 2020 r. (z uwzględnieniem zajmowanego miejsca)

Miejsce w rankingu województwa	Nazwa jednostki OSP	KSRG	Pożary	Miejscowe zagrożenia	Alarmy fałszywe	Zabezpieczenie rejonu	Suma wyjazdów	Powiat
1	Niepołomice	Tak	63	169	20	0	252	wielicki
2	Czarnochowice	Tak	34	155	6	0	195	wielicki
3	Kłaj	Tak	28	125	11	0	164	wielicki

5	Giebułtów	Nie	15	144	3	0	162	krakowski
9	Słomniki	Tak	40	114	2	0	156	krakowski
10	Biały Kościół	Tak	31	114	1	0	146	krakowski
11	Mogilany	Tak	19	117	8	0	144	krakowski
12	Krzyszowice	Tak	22	110	10	0	142	krakowski
14	Wyciąże	Nie	112	20	10	0	142	Kraków
21	Modlnica	Tak	17	105	10	0	132	krakowski
22	Zabierzów	Tak	28	90	12	0	130	krakowski
25	Łuczyce	Tak	24	99	3	0	126	krakowski
27	Tenczynek	Tak	22	96	8	0	126	krakowski
30	Tyniec	Nie	36	83	2	0	121	Kraków
32	Przylasek Rusiecki	Nie	98	14	8	0	120	Kraków
34	Kryspinów	Nie	41	68	8	0	117	krakowski
36	Wieliczka	Nie	44	68	4	0	116	wielicki
43	Gdów	Tak	23	80	8	0	111	wielicki
44	Skala	Tak	25	82	3	0	110	krakowski
45	Jerzmanowice	Tak	54	47	8	0	109	krakowski
47	Staniątki	Tak	24	79	5	0	108	wielicki
51	Balice	Nie	26	73	4	0	103	krakowski
53	Wola Filipowska	Tak	33	66	3	0	102	krakowski
54	Rzeszotary	Nie	49	49	3	0	101	krakowski
57	Rzozów	Nie	52	47	1	0	100	krakowski
59	Skawina I	Tak	30	62	5	0	97	krakowski
60	Kostrze	Nie	33	59	4	0	96	Kraków
61	Liszki	Tak	40	53	3	0	96	krakowski
62	Zielonki	Tak	22	71	3	0	96	krakowski

64	Wolica	Nie	79	14	2	0	95	Kraków
67	Zbydniowice	Tak	25	68	1	0	94	Kraków
72	Goszcza	Tak	19	71	2	0	92	krakowski
77	Wola Batorska	Tak	35	46	7	0	88	wielicki
83	Trąbki	Tak	28	54	1	0	83	wielicki
84	Michałowice	Tak	16	62	4	0	82	krakowski
93	Bolechowice	Nie	24	54	1	0	79	krakowski
97	Szarów	Tak	16	56	6	0	78	wielicki
98	Więclawice	Tak	14	60	4	0	78	krakowski
102	Krzęcin	Tak	12	63	1	0	76	krakowski
108	Wola Radziszowska	Tak	32	42	0	0	74	krakowski
109	Czułówek	Tak	28	44	1	0	73	krakowski
111	Czernichów	Tak	23	45	4	0	72	krakowski
125	Węgrzce	Tak	6	58	5	0	69	krakowski
129	Mników	Tak	25	41	1	0	67	krakowski
131	Facimiech	Nie	36	29	1	0	66	krakowski
132	Miłocice	Tak	19	47	0	0	66	krakowski
136	Jaśkowice	Tak	16	48	1	0	65	krakowski
139	Owczary	Nie	11	52	1	0	64	krakowski
142	Wielmoża	Nie	14	50	0	0	64	krakowski
147	Podłęże	Nie	7	53	2	0	62	wielicki

Źródło: Statystyki wyjazdów do zdarzeń jednostek OSP z województwa małopolskiego w 2020 r., <https://112malopolska.pl/statystyki-wyjazdow-do-zdarzen-jednostek-osp-z-wojewodztwa-malopolskiego-w-2020-roku/> (dostęp 26.10.2024).

W 2020 r., spośród OSP w KSRG z woj. małopolskiego, 2951 druhów posiadało ważne uprawnienia z zakresu KPP. Aż 301 jednostek (z 417 OSP w KSRG) posiadało po minimum 4 ratowników z ważnymi uprawnieniami z KPP (71%). Wszystkie jednostki OSP w KSRG

posiadały na wyposażeniu w tym czasie co najmniej po jednym zestawie R1/R2, 301 jednostek posiadało także AED (71%)⁶⁷².

Mimo ograniczeń związanych z pandemią COVID-19 w 2020 r. 576 druhów z Małopolski uczestniczyło w testach w komorze dymowej w Ośrodku Szkolenia Komendy Wojewódzkiej PSP w Krakowie. W latach poprzednich liczba ta była o wiele wyższa: w 2019 r. testy w komorze przeszło 1977 druhów; w 2018 r. – 2015, w 2017 r. – 2223, w 2016 r. 2030, a w 2015 r. – 2102 strażaków z OSP⁶⁷³.

Dodatkowo w 2020 r. udało się przeprowadzić wiele innych szkoleń dla strażaków z OSP. Wyszkolenie (liczbę edycji i przeszkolonych druhów) przedstawia tabela 36.

Tabela 36. Liczba uczestników i szkoleń dla druhów z OSP w 2020 r. w województwie małopolskim

Nazwa szkolenia	Liczba edycji	Liczba absolwentów
Szkolenie podstawowe strażaków ratowników OSP	19	520
Szkolenie z zakresu ratownictwa technicznego dla strażaków ratowników OSP	1	20
Szkolenie kierowców konserwatorów sprzętu ratowniczego OSP	1	26
Szkolenie kierujących działaniem ratowniczym dla OSP	9	150
Szkolenie naczelników OSP	6	109
Szkolenie doskonalące dla strażaków KSRG z zakresu współdziałania z SP ZOZ Lotnicze Pogotowie Ratunkowe (teoria)	6	92
Razem	42	917

Źródło: KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 88.

W 2020 r. dotacje dla jednostek OSP z województwa małopolskiego wyniosły łącznie 2 914 000 zł (1 558 000 zł na wydatki bieżące oraz 1 356 000 zł na wydatki inwestycyjne). Były to środki przyznane z budżetu państwa w ramach „Programu modernizacji Policji, Straży Granicznej, Państwowej Straży Pożarnej i Biura Ochrony Rządu w latach 2017–2020”. W ramach realizacji zadania „Przygotowanie jednostek ochotniczych straży pożarnych do działań ratowniczo-gaśniczych” zwiększono dodatkowo środki przeznaczone dla jednostek OSP o 597 000 zł, co wskazuje, że w 2020 r. po zmianach otrzymały one łącznie 3 511 000 zł

⁶⁷² KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 47.

⁶⁷³ Tamże, s. 88.

dofinansowania. Wysokość dotacji MSWiA z budżetu państwa w roku 2019 opiewała na kwotę 3 134 906 zł; w 2018 r. – 5 547 478 zł; w 2017 r. – 3 120 289 zł oraz w 2016 r. – 2 454 000 zł⁶⁷⁴.

Wydatki bieżące w 2020 r. w jednostkach OSP działających na obszarze województwa małopolskiego obejmowały:

- inwestycje budowlane (remonty strażnic) – 824 000 zł;
- sprzęt techniki specjalnej – 342 000 zł;
- sprzęt informatyki i łączności – 52 000 zł;
- wyposażenie osobiste i ochronne – 340 000 zł;
- środki dodatkowe – 197 000 zł.

Łącznie wyniosły one 1 755 000 zł.

Z kolei wydatki inwestycyjne poniesione przez jednostki OSP z województwa małopolskiego obejmowały:

- sprzęt transportowy – 1 394 000 zł;
- sprzęt techniki specjalnej – 362 000 zł.

Tego typu wydatki wyniosły łącznie 1 756 000 zł, co potwierdza łączną kwotę dotacji na poziomie 3 511 000 zł⁶⁷⁵.

W wysokim stopniu finansowano jednostki OSP w zakresie kupna samochodów. W całym województwie kwota ta wyniosła 1 394 000 zł. W samym powiecie krakowskim 6 jednostek otrzymało dofinansowania na zakup samochodów pożarniczych (GBA) na łączną kwotę 994 000 zł. Były to OSP z Kościelnik (130 000 zł dofinansowania), Naramy (164 000 zł), Przegini Narodowej (100 000 zł), Rzeszotarów (100 000 zł), Rzozowy (100 000 zł) i Wielmoży (400 000 zł). Wymienione jednostki w tym czasie nie przynależały do KSRG.

Na przestrzeni lat dofinansowywano również jednostki OSP w KSRG z woj. małopolskiego w ramach programu realizacji zadania publicznego „Zapewnienie gotowości bojowej jednostki ochrony przeciwpożarowej włączonej do krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego”:

- w 2011 r. – 6 418 583 zł;
- w 2012 r. – 4 994 361 zł;
- w 2013 r. – 6 394 696 zł;
- w 2014 r. – 6 346 013 zł;

⁶⁷⁴ W ramach budżetów dla jednostek OSP przewidywane są środki na rzecz MDP. Tylko w latach 2017–2019 środki te wynosiły odpowiednio 279 841 zł; 413 478 zł; 320 906 zł.

KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 140.

⁶⁷⁵ Tamże, s. 141.

- w 2015 r. – 6 828 199 zł;
- w 2016 r. – 6 444 895 zł;
- w 2017 r. – 6 859 000 zł;
- w 2018 r. – 7 103 000 zł;
- w 2019 r. – 6 959 000 zł;
- w 2020 r. – 11 108 000 zł, przy czym 1 200 000 zł pochodziło ze zwiększonej dotacji programu „Zapewnienie gotowości bojowej jednostki ochrony przeciwpożarowej włączonej do krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego” w związku z rozstrzygnięciem I i II tury „Bitwy o Wozy” (zob. podrozdział 4.2.1)⁶⁷⁶.

Z powyżej wymienionego programu – „Zapewnienie gotowości bojowej jednostki ochrony przeciwpożarowej włączonej do krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego” – dotacje na zakup pojazdów otrzymało 29 jednostek OSP z KSRG z województwa małopolskiego. Łączna liczba przyznanego dofinansowania opiewała na kwotę 7 981 000 zł. Z aglomeracji krakowskiej dotację otrzymały OSP z KSRG:

- z powiatu krakowskiego – Kobylany (dofinansowanie w kwocie 370 000 zł), Krzeszowice (210 000 zł);
- z powiatu wielickiego – Szarów (100 000 zł)⁶⁷⁷.

Ze środków pochodzących z NFOSIGW/WFOŚiGW jednostki OSP otrzymały z kolei wsparcie w kwocie 13 191 000 zł, z przeznaczeniem na zakup sprzętu ratowniczo-gaśniczego. Otrzymanie wskazanych środków było możliwe dzięki „Porozumieniu w sprawie współdziałania w zakresie zwalczania zagrożeń dla środowiska z 30 października 2015 r.”, zawartego pomiędzy Ministrem Spraw Wewnętrznych i Ministrem Środowiska⁶⁷⁸.

Łącznie w 2020 r. na obszarze województwa małopolskiego z dotacji MSWiA, KSRG, środków pochodzących z NFOSIGW/WFOŚiGW i finansów pozyskanych z ubezpieczalni jednostki OSP dokonały zakupów na łączną kwotę 45 681 841 zł, w tym na: 1 lekki samochód ratowniczo gaśniczy, 50 średnich samochodów ratowniczo-gaśniczych oraz 4 ciężkie samochody ratowniczo-gaśnicze⁶⁷⁹.

Dodatkowo w 2020 r. jednostki PSP w województwie małopolskim przekazały łącznie 54 pojazdy i 34 sztuki sprzętu na rzecz OSP. W roku 2018 przekazano 178 samochodów z kolei w 2019 r. – 130. Jednostki z OSP w aglomeracji krakowskiej otrzymały:

⁶⁷⁶ Tamże, s. 142.

⁶⁷⁷ Tamże, s. 144.

⁶⁷⁸ Tamże, s. 145.

⁶⁷⁹ Tamże.

- powiat krakowski – 4 samochody osobowe, 2 szt. GBA/GLBG (średni samochód gaśniczy/lekki samochód gaśniczy), 2 szt. SRr/SRt (samochód ratowniczo-rozpoznawczy / ratownictwa technicznego) oraz 6 innych;
- powiat wielicki – 8 samochodów osobowych i 1 inny⁶⁸⁰.

Na przestrzeni lat czyniono wiele starań związanych z bieżącym doposażaniem jednostek OSP, szczególnie tych włączonych do KSRG, aby mogły w jak największym stopniu odpowiadać na pojawiające się zagrożenia, z podkreśleniem dbałości o życie i zdrowie druhów wykonujących czynności ratownicze. Działania te przyczyniły się do tego, że na koniec 2020 r. wszystkie jednostki OSP z KSRG posiadały zestawy ratownictwa medycznego R1, zdecydowana większość z nich posiadała także na stanie defibrylatory AED. W dalszym ciągu trwały prace nad całościowym wyposażeniem jednostek w komplety aparatów ochrony układu oddechowego, a także tnąco-rozpierające hydrauliczne zestawy ratownicze. Powyższy sprzęt może pozwolić na reagowanie na różne zdarzenia związane z występowaniem pożarów i szeroko pojętych miejscowych zagrożeń. W tabeli 37 można zapoznać się z danymi w skali województwa dotyczącymi standardów określonych w procedurze P-23 i porównać je ze stanem wyposażenia jednostek OSP z KSRG⁶⁸¹.

Tabela 37. Stan wyposażenia jednostek OSP z KSRG z województwa małopolskiego w stosunku do standardu określonego w procedurze P-23

Rodzaj wyposażenia	Normatyw wyposażenia jednostki OSP z KSRG w szt.	Liczba jednostek niespełniających standardu	Łączna liczba brakującego sprzętu do standardu	Liczba procentowa OSP spełniających standard
Aparaty ODO	4	0	0	100%
PSP R1	1	0	0	100%
Hydrauliczne zestawy ratownicze	1	4	4	99,04%
Pompy szlamowe	1	0	0	100%
Agregaty	1	0	0	100%
Samochody	1	1	1	99,75%

Źródło: KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 37.

⁶⁸⁰ Tamże, s. 137.

⁶⁸¹ Tamże, s. 37.

Spośród OSP z KSRG z województwa małopolskiego do realizacji ratownictwa specjalistycznego w zakresie podstawowym wyznaczono:

- ratownictwo wodne – 147 jednostek, w tym 10 z powiatu krakowskiego oraz 3 z powiatu wielickiego;
- ratownictwo techniczne – 152 jednostki, w tym 9 z powiatu krakowskiego oraz 8 z powiatu wielickiego;
- ratownictwo wysokościowe – 75 jednostek, w tym 5 z powiatu krakowskiego oraz 3 z powiatu wielickiego;
- ratownictwo chemiczno-ekologiczne – 96 jednostek, w tym 11 z powiatu krakowskiego oraz 4 z powiatu wielickiego;
- działania poszukiwawczo-ratownicze – 80 jednostek, w tym 3 z powiatu krakowskiego oraz 4 z powiatu wielickiego⁶⁸².

4.2.1. Jednostki OSP z miasta Krakowa i powiatu krakowskiego

W 2001 r. w Krakowie i powiecie krakowskim funkcjonowały 33 jednostki OSP włączone do KSRG, w 2015 r. było ich 42⁶⁸³. Z kolei w 2020 r. było ich już 48, dodatkowo wspierane były przez 134 OSP spoza systemu (w większości zlokalizowane na obszarze powiatu ziemskiego) oraz 3 jednostki OSP działające przy: MPK S.A., Gegenbauer oraz Muzeum Ratownictwa w Krakowie⁶⁸⁴. Proces włączania OSP do KSRG w Krakowie i powiecie krakowskim w latach 2003–2020 przedstawia tabela 38.

Tabela 38. Proces włączania Ochotniczych Straży Pożarnych do KSRG w Krakowie i powiecie krakowskim w latach 2003–2020

Jednostki OSP w KSRG	Okres												
	do 2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011–2015	2016	2017–2018	2019	2020
48	38	1	1	0	1	1	0	1	0	3	0	2	0

Źródło: KM PSP w Krakowie, *Biuletyn Informacyjny Komendy Miejskiej Państwowej straży Pożarnej w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 9.

⁶⁸² Tamże, s. 38.

⁶⁸³ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2008*, dz. cyt., s. 2–3.

⁶⁸⁴ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 9.

Druhowie brali udział także w licznych szkoleniach. Na obszarze Krakowa i powiatu krakowskiego tylko w 2008 r. zorganizowano:

- Kurs Dowódców OSP – 17 przeszkolonych;
- Kurs Ratownictwa Technicznego dla OSP – 30 przeszkolonych;
- Kurs strażaków ratowników OSP cz. I i II – 211 przeszkolonych⁶⁸⁵.

Jednostki OSP współdziałały w wielu prowadzonych ćwiczeniach, szczególnie z PSP. W 2008 r. jednostki OSP z powiatu krakowskiego: Wołowice, Złotniki, Piekary, Zielonki, Czernichów, Jaśkowice, Wola Radziszowska, Radziszów, Skawina I, Krzęcin wraz z JRG nr 2, 3 i 4 oraz JRG Skawina uczestniczyły w ćwiczeniach w Tyńcu (zob. podrozdział 4.1.7)⁶⁸⁶. Dodatkowo należy podkreślić, że strażacy dokonali w tym czasie 17 inspekcji OSP⁶⁸⁷.

W 2008 r. KM PSP w Krakowie przekazała sprzęt dla jednostek OSP: komputer i monitor dla OSP Jeziorzany; radiotelefon nasobny oraz komputer i monitor dla OSP Łuczyce; komputer i monitor dla OSP Skała; radiotelefon nasobny dla OSP Krzeszowice, pilarkę spalinową dla OSP Skawina; maszt oświetleniowy z wyposażeniem dla OSP Zielonki; radiotelefon samochodowy dla OSP Radziszów; szafę metalową dla OSP Igołomia-Wawrzeńczyce; kanapę kaszubską dla OSP Siedlec; tablicę magnetyczną dla OSP Krzeszowice. Łączna wartość przekazanego sprzętu to blisko 16 tys. zł⁶⁸⁸.

Stwierdzić można, że wzrastał udział jednostek OSP w działaniach ratowniczych. Potwierdzają to chociażby dane dotyczące wyjazdowości druhów z Krakowa i powiatu krakowskiego. Odnotowywano odpowiednio:

- w 2006 r. → OSP w KSRG – 1342 wyjazdy (432 do pożarów, 891 do miejscowych zagrożeń, 19 do alarmów fałszywych); OSP spoza systemu – 615 wyjazdów (284 do pożarów, 328 do miejscowych zagrożeń, 3 do alarmów fałszywych);
- w 2007 r. → OSP w KSRG – 2250 wyjazdów (694 do pożarów, 1534 do miejscowych zagrożeń, 22 do alarmów fałszywych); OSP spoza systemu – 1154 wyjazdy (505 do pożarów, 635 do miejscowych zagrożeń, 14 do alarmów fałszywych);
- w 2008 r. → OSP w KSRG – 1508 wyjazdów (541 do pożarów, 947 do miejscowych zagrożeń, 20 do alarmów fałszywych); OSP spoza systemu – 695 wyjazdów (360 do pożarów, 334 do miejscowych zagrożeń oraz 1 do alarmu fałszywego)⁶⁸⁹.

⁶⁸⁵ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn Informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2008*, dz. cyt., 14.

⁶⁸⁶ Tamże, s. 6.

⁶⁸⁷ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn Informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2008*, dz. cyt., s. 13.

⁶⁸⁸ Tamże, s. 24.

⁶⁸⁹ Tamże, s. 10.

W 2014 r. odnotowano 4657 interwencji z udziałem jednostek OSP, z kolei w latach 2019 i 2020 było ich odpowiednio 7657 oraz 6139. Duża część zdarzeń jest w całości obsługiwana przez jednostki OSP. W 2020 r. było 4778 takich zdarzeń. Najwięcej zdarzeń, w których udział brały OSP, przypadało na rejony JRG nr 3 i JRG nr 5, co również potwierdza opisywaną wzmoczoną działalność jednostek PSP na tym obszarze. W 2020 r. jednostki z OSP z Krakowa i powiatu krakowskiego wyjeżdżały do miejscowych zagrożeń 2105 razy, do pożarów – 793 razy oraz do alarmów fałszywych – 120 razy. Tabela 39 przedstawia wyjazdowość OSP z Krakowa i powiatu krakowskiego w latach 2014–2020 z podziałem na: pożary, miejscowe zagrożenia i alarmy fałszywe, z uwzględnieniem jednostek z KSRG i spoza systemu oraz interwencji podejmowanych wspólnie z PSP oraz samodzielne.

Tabela 39. Interwencje jednostek OSP z Krakowa i powiatu krakowskiego w latach 2014–2020 z uwzględnieniem jednostek włączonych do KSRG i spoza KSRG

Liczba interwencji jednostek OSP									
Rok	OSP	Pożary		Miejscowe zagrożenia		Alarmy fałszywe		Razem	
		Wszystkie interwencje	Samodzielne interwencje	Wszystkie interwencje	Samodzielne interwencje	Wszystkie interwencje	Samodzielne interwencje	Wszystkie interwencje	Samodzielne interwencje
2014	OSP w KSRG	1116	882	1380	1018	72	55	2568	1955
	OSP spoza KSRG	1127	890	897	689	65	56	2089	1635
2015	OSP w KSRG	1248	952	2015	1528	93	72	3356	2552
	OSP spoza KSRG	1354	1070	1662	1288	76	61	3092	2419
2016	OSP w KSRG	885	608	1293	782	82	54	2260	1444
	OSP spoza KSRG	903	662	913	528	69	44	1885	1234
2017	OSP w KSRG	1189	879	1971	1385	97	78	3257	2342
	OSP spoza KSRG	1281	985	1449	973	71	52	2801	2010
2018	OSP w KSRG	845	578	1688	1130	87	59	2620	1767
	OSP spoza KSRG	1044	774	1423	931	83	54	2550	1759

2019	OSP w KSRG	995	729	2610	1979	152	111	3757	2819
	OSP spoza KSRG	1240	951	2536	1967	124	91	3900	3009
2020	OSP w KSRG	793	567	2105	1643	120	90	3018	2300
	OSP spoza KSRG	1095	851	1904	1523	122	104	3121	2478

Źródło: KM PSP w Krakowie, *Biuletyn Informacyjny Komendy Miejskiej Państwowej straży Pożarnej w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt. s. 15.

Biorąc pod uwagę statystyki KM PSP w Krakowie za rok 2020, następujące jednostki OSP wspierały działania PSP: JRG nr 1 – 27 razy; JRG nr 3 – 1539 razy (w tym samodzielne działania podjęto 340 razy); JRG nr 4 – 45 razy⁶⁹⁰. Z kolei działania JRG nr 6 strażacy z OSP wspomagali w trakcie 86 zdarzeń⁶⁹¹. Brak danych dotyczących pozostałych jednostek ratowniczo-gaśniczych działających w ramach KM PSP w Krakowie.

Dane za 2020 r. wskazują, że w Krakowie i powiecie krakowskim do KSRG było włączonych 48 jednostek OSP. Jak wspomniano, w 2019 r. w powiecie krakowskim do KSRG włączono: OSP Waganowice i Biały Kościół⁶⁹². Dodatkowo z KSRG w 2014 r. wyłączono wspomnianą OSP Rudno Górne (gm. Igołomia-Wawrzeńczyce)⁶⁹³.

Dotacje celowe przyznane dla jednostek OSP funkcjonujących w 2020 r. na obszarze KM PSP w Krakowie przedstawiały się następująco:

- OSP w KSRG – 48 jednostek otrzymało łącznie 1 004 945 zł, w tym 650 000 zł środków inwestycyjnych (fundusze przeznaczono m.in. na zakup średniego i lekkiego samochodu ratowniczo-gaśniczego) oraz 354 945 zł na wydatki bieżące (przeznaczono m.in. na wykonanie remontów w OSP i zakupienie środków ochrony osobistej druhów);
- OSP spoza systemu – 37 jednostek otrzymało łącznie 849 400 zł, w tym 680 400 zł środków inwestycyjnych (fundusze przeznaczono m.in. na zakup 5 średnich samochodów ratowniczo-gaśniczych) oraz 169 000 zł na wydatki bieżące (przeznaczono m.in. na remonty jednostek OSP oraz zakupienie środków ochrony osobistej druhów);

⁶⁹⁰ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 67, 74, 78.

⁶⁹¹ Najczęściej były to OSP Biezanów i OSP Zbydniowice.

KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 88.

⁶⁹² M. Rogala, *Do KSRG włączono nowe jednostki [LISTA]*, <https://remiza.com.pl/do-ksrg-wlaczone-nowe-jednostki-grudzien/> (dostęp 09.07.2024).

⁶⁹³ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 36–37.

- MDP – 3 jednostki OSP, przy których funkcjonują MDP, otrzymały łącznie 30 000 zł (przeznaczono je na zakup torów przeszkód)⁶⁹⁴.

Budżety przyjęte przez sejmiki wojewódzkie na 2018 r. wskazywały na duże zainteresowanie i chęć dofinansowania jednostek OSP. Województwo małopolskie zadeklarowało pomoc rządu 3,5 mln zł (było to 2. miejsce w skali kraju na tego typu wydatki)⁶⁹⁵.

Ważnym wydarzeniem dla OSP w 2020 r. było przekazanie promes, które potwierdzały przyznanie dofinansowań dla OSP z województwa małopolskiego na zakup 52 samochodów ratowniczo-gaśniczych. Ich łączną wartość wyceniono na ponad 40 mln zł⁶⁹⁶. Jeden z wozów – średni samochód ratowniczo-gaśniczy – trafił w grudniu do OSP Szarów (powiat wielicki).

Komenda Miejska PSP w Krakowie w 2020 r. przekazała na rzecz OSP pojazdy i sprzęty silnikowe. Do OSP z aglomeracji krakowskiej trafiły m.in.: SCRChem Jelcz przekazany do OSP Wieliczka, SD 30 E-ONE przekazany do OSP Czernichów, GPr Jelcz przekazany do OSP Muzeum Ratownictwa, przyczepa STA przekazana do OSP Tyniec, przyczepa SAM przekazana do OSP Ujazd, 2 motory marki Honda przekazane do OSP Jerzmanowice, agregat prądotwórczy przekazany do OSP Wilczkowice, agregat prądotwórczy przekazany do OSP Liszki⁶⁹⁷.

Dodatkowo jednostki OSP z aglomeracji krakowskiej otrzymały pomoc z JRG nr 5 KM PSP w Krakowie, która polegała również na bieżącej konserwacji i przeglądach okresowych aparatów powietrznych oraz masek. Dla OSP sprawdzono 1165 masek oraz 733 aparaty. Uzupełniono także 394 razy powietrze w butlach od aparatów. Strażacy z PSP nadzorowali prace nad legalizacją 232 szt. butli powietrznych, którą przeprowadzała zewnętrzna firma⁶⁹⁸.

Jednostki OSP od lat były wspierane przez różnego rodzaju programy, np. Bezpieczna Małopolska czy Małopolskie Remizy, które skupiają się na doposażaniu remiz w nowoczesny sprzęt (w szczególności pojazdy ratowniczo-gaśnicze) czy wsparciu modernizacji i rozbudowy infrastruktury remiz⁶⁹⁹.

W 2020 r. przeprowadzono tylko jedno szkolenie podstawowe dla nowych druhów z OSP, które ukończyło 19 osób. Szkolenie odbyło się w formie wideokonferencji – część

⁶⁹⁴ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 20.

⁶⁹⁵ M. Rogala, *Budżety województw 2018. Kto dał więcej strażakom?*, <https://remiza.com.pl/budzety-województw-2018-kto-dal-wiecej-strazakom/> (dostęp 07.07.2024).

⁶⁹⁶ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 13.

⁶⁹⁷ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 50.

⁶⁹⁸ Tamże, s. 87.

⁶⁹⁹ M. Domańska-Smoleń, P. Szymczewska, A. Nigbor, B. Storch, P. Piotrowska, *Kronika małopolskich Ochotniczych Straży Pożarnych*, Polska Press, Kraków 2018, s. 35, 41.

teoretyczna, oraz z zachowaniem reżimu sanitarnego – część praktyczna. Pozostałe 4 szkolenia, zawieszono i zaplanowano ich dokończenie w 2021 r.⁷⁰⁰

W 2020 r. dokonywano inspekcji gotowości operacyjnej jednostek OSP: włączonych do KSRG – 19 razy, i spoza systemu – 2 razy⁷⁰¹. Sprawdzano sprzęt, oceniano wyszkolenie druhow, przestrzeganie procedur operacyjnych i zdolność jednostki do prowadzenia szybkich i skutecznych reakcji na zagrożenia i sytuacje awaryjne.

W 2020 r. z inicjatywy MSWiA zorganizowano profrekwencyjną inicjatywę nazwaną „Bitwa o wozy”. Akcja zakładała, że w ramach województwa gmina do 20 tys. mieszkańców, która osiągnie największą liczbę osób głosujących podczas wyborów prezydenckich, otrzyma wóz strażacki o wartości ok. 800 000 zł. W województwie małopolskim w drugiej turze jedną z najwyższych frekwencji zanotowała gmina Sułoszowa, która wchodzi w skład powiatu krakowskiego. Gmina ta otrzymała promesę na zakup wozu strażackiego⁷⁰².

Jak wspomniano w rozdziale 3, strażacy angażują się także w działalność mającą na celu promowanie i krzewienie prawidłowych postaw wśród najmłodszych. Do tego celu w dużej mierze przyczynia się prowadzenie i zaangażowanie w Dziecięce i Młodzieżowe Drużyny Pożarnicze. Funkcjonariusze wspomagali organizowanie kolejnych finałów Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy oraz włączali się w szereg innych akcji społecznych, m.in. wspierając organizację Turnieju Wiedzy Pożarniczej „Młodzież zapobiega pożarom” czy „Czujka na straży Twojego bezpieczeństwa”⁷⁰³. Co ciekawe, strażacy promują kulturę, muzykę, śpiew i umiejętność gry na różnego rodzaju instrumentach. Na obszarze powiatu krakowskiego działa m.in. Orkiestra Dęta Miasta i Gminy Świątniki Górne, w której grają również druhowie z OSP⁷⁰⁴.

Członkowie OSP włączali się także w szereg działań związanych z zabezpieczaniem wydarzeń masowych, takich jak Światowe Dni Młodzieży w 2016 r., np. OSP Rzeszotary, gmina Świątniki Górne. Niejednokrotnie zabezpieczali wizyty papieży: Jana Pawła II czy Benedykta XVI⁷⁰⁵.

Działalność OSP z Krakowa i powiatu krakowskiego była równie mocno widoczna podczas prowadzenia działań związanych z powodzią, która miała miejsce w 2010 r. Zajmowali

⁷⁰⁰ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 17.

⁷⁰¹ Tamże.

⁷⁰² *Bitwa o wozy 2020*, <https://suloszowa.pl/bitwa-o-wozy-2020/> (dostęp 16.10.2024).

⁷⁰³ M. Domańska-Smołeń, P. Szymczewska, A. Nigbor, B. Storch, P. Piotrowska, *Kronika...*, dz. cyt., s. 40.

⁷⁰⁴ Na koniec 2018 r. orkiestra liczyła 60 osób – dzieci, młodzieży i osób starszych.

⁷⁰⁵ *Strażacy Krakowa i ziemi krakowskiej*, S. Bukowiec (red.), Palindrom, Bochnia 2010, s. 39, 86.

się m.in. ewakuacją lokalnej ludności, umacnianiem i uszczelnianiem wałów, transportowaniem zaopatrzenia, w tym żywności⁷⁰⁶.

4.2.2. Jednostki OSP z powiatu wielickiego

W 2000 r. druhowie z OSP z powiatu wielickiego wyjeżdżali łącznie 495 razy do zdarzeń, w tym 186 razy do pożarów, 302 razy do miejscowych zagrożeń oraz 7 razy do alarmów fałszywych⁷⁰⁷. Największy udział w akcjach odnotowały jednostki OSP Niepołomice – 81 razy (41 pożarów, 38 miejscowych zagrożeń i 2 alarmy fałszywe), oraz OSP Staniątki (23 pożary oraz 37 miejscowych zagrożeń). W trakcie prowadzonych działań 3 druhów uległo lekkiemu wypadkowi. Sekcja operacyjno-szkoleniowa KP PSP w Wieliczce przeprowadziła w tym czasie 12 kontroli gotowości operacyjnej w jednostkach OSP w KSRG⁷⁰⁸. Członkowie OSP uczestniczyli w szkoleniach szeregowców – 34 osoby, z zakresu ratownictwa przedmedycznego – 17 osób (w Szkole Aspirantów PSP w Krakowie)⁷⁰⁹. W 2002 r. na obszarze powiatu wielickiego 13 jednostek OSP wchodziło w skład KSRG (z czego jedna była jednostką specjalistyczną – OSP Zabierzów Bocheński, ratownictwo wodne)⁷¹⁰. W 2003 r. w powiecie wielickim funkcjonowały 52 jednostki OSP, 13 z nich pozostawało przyłączonych do KSRG. Druhowie w 2003 r. brali udział w 829 akcjach: 516 pożarach, 300 miejscowych zagrożeniach oraz 13 alarmach fałszywych. Przechodzili także kursy: naczelników – 78 osób; w zakresie sprzętu specjalistycznego – 4 osoby⁷¹¹. Przeprowadzono różne przedsięwzięcia zgrywające jednostki OSP z innymi służbami, w 2003 r. były to m.in. ćwiczenia taktyczno-bojowe sprawdzające powiatowy plan ratowniczy pod względem działań przeciwpowodziowych oraz na obiektach m.in. Coca Coli w Staniątkach i Szkoły Podstawowej w Staniątkach⁷¹².

Na koniec 2018 r. tylko w Wieliczce (miasto i gmina) funkcjonowało 16 jednostek OSP, które skupiały ponad 600 druhów, 250 z nich mogło uczestniczyć w akcjach ratowniczych. W tym okresie, strażacy brali udział w ponad 700 zdarzeniach⁷¹³.

⁷⁰⁶ J. Moniczewski, L. Buczak, *A tu się pali jak cholera! Szkice z dziejów Krakowskiej Straży Pożarnej*, Komenda Miejska PSP w Krakowie, Kraków 2010, s. 172, 174.

⁷⁰⁷ W 2003 r. wyjeżdżali łącznie 829 razy. Odnotowano 516 akcji związanych z występowaniem pożarów, 300 miejscowych zagrożeń i 13 alarmów fałszywych.

⁷⁰⁸ W 2003 r. przeprowadzono 13 kontroli w OSP w KSRG i 2 kontrole w OSP spoza KSRG.

⁷⁰⁹ KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2000*, dz. cyt., s. 43, 72.

⁷¹⁰ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 197.

⁷¹¹ KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2003*, dz. cyt., s. 15–17, 23.

⁷¹² Tamże, s. 8, 15.

⁷¹³ M. Domańska-Smoleń, P. Szymczewska, A. Nigbor, B. Storch, P. Piotrowska, *Kronika...*, dz. cyt., s. 132–133.

W powiecie wielickim do OSP w KSRG w 2020 r. przynależały jednostki: z gminy Biskupice – OSP Biskupice, Trąbki; z gminy Gdów – Gdów, Pierzchów, Winiary; z gminy Kłaj – Kłaj i Szarów; z gminy Niepołomice – Zabierzów Bocheński, Staniątki, Niepołomice, Wola Batorska; gminy Wieliczka – Podstolice, Chorągwica, Czarnochowice. Łącznie na obszarze powiatu funkcjonuje 60 jednostek OSP, z czego 14 włączonych do KSRG⁷¹⁴. Co ciekawe, w sierpniu 2020 r. powstała kolejna jednostka – OSP Brzegi, znajdująca się w gminie Wieliczka, która jest zaliczana do Grupy Ratownictwa Wodno-Nurkowego⁷¹⁵.

Strażacy z OSP uczestniczyli w tym czasie w 1529 akcjach ratowniczych (w 2019 r. było ich 1406), co przekłada się na udział 11 018 druhów w działaniach (w 2019 r. było to 15 041 strażaków). W tym roku nie doszło do żadnego wypadku druhów z OSP podczas wykonywanych działań. W 2019 r. odnotowano 2 takie zdarzenia⁷¹⁶.

W 2020 r. ze względu na pandemię odwołano wiele szkoleń przeznaczonych dla druhów, ograniczono także kampanie społeczne, skupiając się na walce z pandemią COVID-19.

Do ważniejszych ćwiczeń, które udało się przeprowadzić z jednostkami OSP w powiecie wielickim, należały te zorganizowane w obiektach Leroy Merlin w Wieliczce, na autostradzie A4 oraz w sortowni Poczty Polskiej Platinet S.A. w Niepołomicach. Latem 2020 r. odbyły się również warsztaty z ratownictwa technicznego, podczas których wykorzystywano 6 nowych kabin ciężarówek MAN. Teoretyczne sesje miały miejsce w OSP Niepołomice, a praktyczne w zakładach MAN w Niepołomicach (szerzej opisane w podrozdziale 4.1.7). W warsztatach udział brały: JRG Wieliczka, OSP Niepołomice, Staniątki, Wola Batorska, Podłęże, Szarów, Kłaj, Czarnochowice⁷¹⁷. Przeprowadzono także 2 szkolenia podstawowe dla strażaków ratowników z OSP z powiatu wielickiego. Wiedza teoretyczna przekazywana była zdalnie za pośrednictwem platform internetowych, z kolei zajęcia praktyczne realizowano z zachowaniem reżimu sanitarnego. W ten sposób udało się przeszkolić 68 druhów⁷¹⁸. Zakres szkoleń przeprowadzonych dla strażaków z OSP w latach 2016–2020 przedstawia szczegółowo tabela 40.

⁷¹⁴ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 35–36, 38.

⁷¹⁵ KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2020*, dz. cyt., s. 15–18.

⁷¹⁶ Tamże, s. 51.

⁷¹⁷ Tamże, s. 45–47.

⁷¹⁸ Tamże, s. 18–19.

Tabela 40. Szkolenia organizowane dla druhów z powiatu wielickiego w latach 2016–2020

Rodzaj szkolenia	Rok				
	2016	2017	2018	2019	2020
Podstawowe – realizowane jednoetapowo	47	25	59	66	68
Ratownictwa technicznego	21	105	–	11	–
Kierowców konserwatorów	52	49	21	–	–
Kierujących działaniami ratowniczymi	–	–	57	19	–
Naczelników	–	–	38	–	–
Razem	120	179	175	96	68

Źródło: KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn Informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2020*, dz. cyt., s. 19.

Zauważyć można, że w latach 2019 i 2020 zmniejszyła się liczba przeprowadzonych szkoleń w porównaniu do lat 2016 czy 2017. Zestawiając rok 2017 z 2019, było ich mniej o blisko połowę, zaś porównując rok 2017 do 2020, widać spadek liczby szkoleń o 62%.

Komenda Powiatowa PSP w Wieliczce organizuje w każdy czwartek (z wyłączeniem dni świątecznych) ćwiczenia z jednostkami OSP z terenu powiatu. Tematyka dostosowana jest do potrzeb OSP, które zgłaszają druhowie. Ćwiczenia odbywają się na terenie Komendy PSP w Wieliczce i na obiektach zewnętrznych. Celem tych działań jest zapoznanie ze specyfiką kompleksów i możliwymi do wystąpienia zagrożeniami w danych obiektach⁷¹⁹.

W 2020 r. przeprowadzono dwie inspekcje gotowości operacyjnej w OSP KSRG z powiatu wielickiego. Reszta zaplanowanych działań w tym zakresie została wstrzymana ze względu na pandemię COVID-19. Pokontrolne zalecenia przekazano odpowiednim jednostkom i wójtom gmin, na których terenie funkcjonują dane OSP⁷²⁰.

Ochotnicza Straż Pożarna z powiatu wielickiego otrzymała w 2020 r. szereg dotacji w ramach programów obsługiwanych przez KP PSP w Wieliczce:

- „Przygotowanie jednostek ochotniczych straży pożarnych do działań ratowniczo-gaśniczych” – jednostki spoza systemu otrzymały 81 000 zł na remonty, zakup wyposażenia osobistego strażaków, sprzętu uzbrojenia techniki specjalnej. Pomoc objęła 12 jednostek OSP z rejonu powiatu;
- „Zapewnienie gotowości bojowej jednostek ochrony przeciwpożarowej działających w ramach krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego” – jednostki otrzymały łącznie

⁷¹⁹ Tamże, s. 20.

⁷²⁰ Tamże.

220 694 zł na zakup pojazdu, sprzętu, remonty strażnic. Z pomocy skorzystało 12 jednostek włączonych do KSRG⁷²¹.

Z zakładów ubezpieczeń społecznych – z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia od ognia na określone cele ochrony przeciwpożarowej – środki otrzymały 2 jednostki OSP z powiatu wielickiego. Łączna kwota pomocy wyniosła 130 000 zł. Ze środków dofinansowano zakup samochodów pożarniczych. Jednostki OSP otrzymały również pomoc finansową na zakup 3 nowych samochodów ratowniczo-gaśniczych. Środki w kwocie 1 190 000 zł pochodziły z Narodowego i Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW/WFOŚiGW). Wszystkie wymienione dofinansowania dla jednostek OSP w 2020 r. wyniosły w sumie 1 621 694 zł⁷²². Wielokrotnie pozyskiwano także fundusze z programów wsparcia, które oferuje UE, z przeznaczeniem na zakup nowoczesnego sprzętu lub przeprowadzenie niezbędnych remontów⁷²³.

Jednostki OSP z powiatu wielickiego (podobnie jak te w Krakowie i powiecie krakowskim) na przestrzeni lat angażowały się w przeprowadzanie akcji społecznych (kampanii i inicjatyw edukacyjnych), które dotyczyły szeroko pojętego bezpieczeństwa i miały na celu zwiększenie świadomości społecznej. Przykładem mogą być chociażby regularnie organizowane zajęcia z zakresu pierwszej pomocy, uczące dzieci, młodzież i dorosłych, jak reagować w nagłych sytuacjach zdrowotnych. Członkowie OSP nie zapominają przy tym o swojej kondycji zdrowotnej. W 2020 r. dla druhow z OSP przeprowadzono instruktaże dotyczące profilaktyki antynowotworowej⁷²⁴. Wczesne wykrywanie nowotworów, stanowiących obecnie chorobę cywilizacyjną, dzięki akcjom badań przesiewowych znacząco zwiększa szanse na skuteczne leczenie.

Strażacy z OSP dbają też o tężyznę fizyczną. Długą tradycję mają sportowo-pożarnicze zawody. Tylko w powiecie wielickim rokrocznie organizowane są Powiatowe Zawody Sportowo-Pożarnicze Ochotniczych Straży Pożarnych. Pierwsza edycja odbyła się w 2000 r.⁷²⁵

Członkowie OSP organizują i wspierają działalność Młodzieżowych Drużyn Pożarniczych. W 2018 r. na obszarze miasta i gminy Wieliczka zrzeszały one 120 dziewcząt i chłopców. Druhowie, oprócz krzewienia prawidłowych postaw i szkolenia następnego pokolenia ratowników, współorganizowali dla nich wyjazdy wakacyjne – obozy szkoleniowe.

⁷²¹ Tamże, s. 21, 33.

⁷²² Tamże, s. 21.

⁷²³ M. Domańska-Smoleń, P. Szymczewska, A. Nigbor, B. Storch, P. Piotrowska, *Kronika...*, dz. cyt., s. 132, 133.

⁷²⁴ KP PSP w Wieliczce, *Biuletyn informacyjny KP PSP w Wieliczce za rok 2020*, dz. cyt., s. 20.

⁷²⁵ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2002*, dz. cyt., s. 198.

Uczestniczyli także w Małopolskich Złotach MDP, które organizowane były na obszarze Wieliczki. Strażacy z OSP zachęcali młodzież do udziału i włączali się w organizację wspomnianego już Turnieju Wiedzy Pożarniczej „Młodzież Zapobiega Pożarom”. Zarówno druhowie, jak i członkowie MDP uczestniczyli w wielu organizowanych zawodach sportowo-pożarniczych⁷²⁶.

Dodatkowo budynki Domów Strażaka oraz remiz OSP udostępniane są na potrzeby różnych wydarzeń. Dzięki temu społeczności mogą wykorzystać te miejsca na spotkania, imprezy, uroczystości i inne aktywności, wspierając tym samym integrację i rozwój lokalnej społeczności⁷²⁷. Mieszkańcy mają okazję się poznać, co pozytywnie przekładać się może na ich skłonność do pomocy w sytuacjach kryzysowych. W trakcie takich wydarzeń przeprowadzane są często szkolenia i pokazy dotyczące bezpieczeństwa pożarowego, pierwszej pomocy i innych zagadnień związanych z ochroną życia i zdrowia. Dodatkowo pomagają utrzymać gotowość i mobilizację ochotników oraz ułatwiać pozyskiwanie nowych członków. W momencie gdy, budynki OSP stają się miejscem spotkań, mieszkańcy mogą w jeszcze bardziej świadomy sposób postrzegać wagę obecności i działalności strażaków w swojej społeczności, co również buduje zaufanie i poczucie bezpieczeństwa.

Ochotnicza Straż Pożarna z powiatu wielickiego odgrywała także niezwykle ważną rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa i zdrowia podczas licznych wydarzeń oraz sytuacji kryzysowych. W trakcie powodzi w 2010 r. OSP niosła pomoc dotkniętym obszarom, ratując ludzi oraz ochraniając mienie przed zalaniem. Podczas mistrzostw Euro 2012 strażacy z OSP odpowiadali za zabezpieczenie pobytu reprezentacji Włoch. Podczas Światowych Dni Młodzieży w 2016 r. OSP skutecznie zapewniała bezpieczeństwo pielgrzymom, w tym na polach Campus Misericordiae. Ponadto rokrocznie OSP funkcjonujące na obszarze omawianej aglomeracji czuwają także nad przebiegiem wyścigu kolarskiego Tour de Pologne⁷²⁸. Te działania podkreślają wszechstronność i zaangażowanie OSP w ochronę życia i zdrowia ludzi, zarówno w sytuacjach codziennych, jak i podczas dużych, międzynarodowych wydarzeń.

Co ciekawe, druhowie z OSP z powiatu wielickiego zostają doceniani i uczestniczą w plebiscytach, m.in. prowadzonym przez Gazetę Krakowską „Strażak Małopolski”. W 2017 r. OSP w Łazanach uplasowała się na 1. miejscu w powiecie wielickim i 3. w województwie w kategorii Jednostka OSP Roku⁷²⁹.

⁷²⁶ M. Domańska-Smoleń, P. Szymczewska, A. Nigbor, B. Storch, P. Piotrowska, *Kronika...*, dz. cyt., s. 133.

⁷²⁷ Tamże.

⁷²⁸ Tamże, s. 134.

⁷²⁹ W ramach plebiscytu nagrody przyznawane są w kategoriach: Strażak Ochotnik Roku, Jednostka OSP Roku, Młodzieżowa Drużyna Pożarnicza Roku, Strażak Zawodowy Roku.

4.3. Państwowa Straż Pożarna i Ochotnicze Straże Pożarne w działaniach dotyczących zwalczania pandemii COVID-19

Poruszając temat pandemii COVID-19, w pierwszej kolejności należy przytoczyć jej charakterystykę⁷³⁰. Pandemia choroby zakaźnej COVID-19 wywołana wirusem SARS-CoV-2 w głównej mierze atakuje układ oddechowy nosiciela⁷³¹.

Pierwsze przypadki COVID-19 pojawiły się w listopadzie 2019 r. w Chińskiej Republice Ludowej. W krótkim czasie pierwsze ogniska nowej choroby pojawiły się na innych kontynentach. Wówczas Światowa Organizacja Zdrowia (WHO), w związku z pogarszającą się sytuacją 11 marca 2020 r., przekwalifikowała epidemię choroby COVID-19 na zdarzenie o charakterze pandemicznym⁷³².

Zjawisko to pod koniec 2019 r., a w Polsce na początku 2020 r.⁷³³ zmieniło oblicze bezpieczeństwa rozumianego jako stan pewności i stabilizacji oraz procesu, do którego nieustannie każdy dąży. Ponadto występujące zagrożenie o charakterze naturalnym, jakim była pandemia COVID-19, stanowiło główny punkt odniesienia do stanu przygotowania podmiotów bezpieczeństwa narodowego do tego typów zagrożeń niemilitarnych, które bardzo często występują gwałtownie, aczkolwiek w odpowiedni sposób zaplanowane i uwzględnione w działaniach strategicznych nie powinny wprowadzać chaosu i dezorganizacji, jakie miały miejsce wiosną 2020 r. na terytorium całego państwa.

Przebieg pandemii, także w omawianej aglomeracji, był niezwykle dynamiczny i początkowo nieprzewidywalny. Od początku pandemii do 31 grudnia 2020 r. w woj. małopolskim stwierdzono 108 494 zakażeń koronawirusem i 2661 zgonów. W kolejnych miesiącach przybywało osób zakażonych i ofiar pandemii⁷³⁴. Dane te pokazują skalę problemu

Czytelnicy wybrali Strażaka Zawodowego i Ochotnika, Jednostkę OSP i Młodzieżową Drużynę Pożarniczą, <https://gazetakrakowska.pl/czytelnicy-wybrali-strazaka-zawodowego-i-ochotnika-jednostke-osp-i-mlodziezowa-druzyne-pozarnicza-r/ar/c3-11938905> (dostęp 30.11.2024).

⁷³⁰ Duża część informacji dotyczących funkcjonowania PSP w Małopolsce w trakcie pandemii COVID-19 pochodzi z artykułu: *Państwowa Straż Pożarna w zwalczaniu zagrożeń o charakterze epidemiologicznym na przykładzie województwa małopolskiego*, napisanego przeze mnie we współautorstwie z mgr Ż. Zając. Artykuł ukazał się w czasopiśmie „*Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia de Securitate*” 2023, z. 13 (1), s. 173–188.

⁷³¹ Z. Zając, A. Ziarko, *COVID-19 (aspekt medyczny)*, [w:] *Encyklopedia bezpieczeństwa*, O. Wasiuta, S. Wasiuta (red.), Wydawnictwo Libron, Kraków 2022, s. 139–145.

⁷³² Z. Zając, A. Ziarko, *COVID-19...*, dz. cyt., s. 139–145.

⁷³³ Pierwszy przypadek zakażenia wirusem SARS-CoV-2 w Polsce potwierdzono 4 marca 2020 r. w województwie lubuskim. Pacjentem „zero” był mężczyzna wracający do kraju z Republiki Federalnej Niemiec.

⁷³⁴ Przyjmuje się, że w czasie pandemii (nawet według oficjalnych, zaniżonych danych) zakażonych zostało blisko 15% ludności województwa. Inaczej ujmując, na jedną osobę zmagającą się z COVID-19 przypadało 7 mieszkańców, którzy pozostawali wolni od tej choroby. Przy tych wyliczeniach trzeba wziąć pod uwagę możliwość kolejnego zachorowania przez tę samą jednostkę.

zachorowalności na COVID-19, a co za tym idzie przeciążenia służb dążących do zminimalizowania rozprzestrzeniania się wirusa.

PSP i OSP obok PRM, Sił Zbrojnych RP, Policji czy też Straży Granicznej – odgrywały istotną rolę podczas zwalczania skutków pandemii COVID-19. Wymienione formacje wraz z personelem medycznym wspólnymi siłami starały się minimalizować rozprzestrzenianie się wirusa SARS-CoV-2, prowadząc różnego rodzaju działalność, zwłaszcza w zakresie bezpieczeństwa lokalnego mieszkańców. Mowa przede wszystkim o organizacji mobilnych izb przyjęć, namiotów wymazowych bądź szpitali polowych i zabezpieczeniu ich pod względem technicznym, zarówno na początku, jak i podczas wykonywaniach w nich usług medycznych. Oprócz tego należy wspomnieć, że rozwój pandemii COVID-19 zmienił zasady funkcjonowania poszczególnych jednostek, w tym Państwowej Straży Pożarnej, głównie w aspekcie organizacji pracy oraz udzielania pomocy zgodnie z przeznaczeniem omawianej formacji. Należy pamiętać, że PSP, angażując siły i środki do zwalczania zagrożenia o charakterze epidemiologicznym, jednocześnie wykonywała swoje ustawowe zadania⁷³⁵.

Województwo małopolskie dysponowało w tym czasie pięcioma Specjalistycznymi Grupami Ratownictwa Chemiczno-Ekologicznego, których zadaniem było zabezpieczenie terenu pod względem ratownictwa chemicznego oraz ekologicznego, w którego ramy wpisuje się COVID-19. Niniejsze jednostki znajdowały się w Krakowie, Tarnowie, Nowym Sączu, Nowym Targu oraz Oświęcimiu. Z uwagi na pojawienie się nowego zagrożenia o charakterze naturalnym wymienione jednostki notowały zdecydowanie większą aktywność niż w poprzednich latach, głównie przez wzgląd na to, że działalność chemiczna została automatycznie przekształcona w zabezpieczenie biologiczne. Skupiano się szczególnie na czterech najważniejszych obszarach prowadzonej działalności, to znaczy na: nowych zadaniach wynikających z zagrożenia, zapewnieniu stosowania środków ochronnych na odpowiednim poziomie, utrzymaniu stanów minimalnych, a także czynnym udziale w akcjach humanitarnych poza granicami państwa⁷³⁶.

Zaczynając od zmian, jakie zaszły na skutek pandemii wewnątrz badanego podmiotu, należy zwrócić uwagę na odgórne wprowadzenie stosownych ograniczeń, które służą minimalizowaniu procesu transmisji patogenu zarówno w społeczeństwie, jak i wśród służb ratowniczo-porządkowych, które na co dzień pełnią swoje obowiązki w zespołach

Koronawirus SARS-CoV-2, województwo małopolskie, <https://koronawirusunas.pl/województwo-malopolskie> (dostęp 21.07.2023).

⁷³⁵ P. Hac, *Współdziałanie wybranych podmiotów bezpieczeństwa wewnętrznego w Polsce w warunkach epidemii Covid-19 – znaczenie oraz wyzwania*, „Wiedza Obronna” 2020, nr 272 (3), s. 50-55.

⁷³⁶ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 42–43, 70.

wyjazdowych, w związku z czym czyni to niniejszą pracę niezwykle kontaktową. Wdrożono więc procedury mające ograniczyć możliwości „przeniknięcia” wirusa SARS-CoV-2 do wnętrza jednostek. Wiedząc jednak, iż całkowite wyeliminowanie ryzyka jest niemożliwe, zwłaszcza w momencie wzrastającej liczby pozytywnych przypadków zakażenia, stosowano rozwiązania, których celem było maksymalne ograniczenie potencjalnej wewnętrznej transmisji koronawirusa⁷³⁷. Zadanie to realizowano przede wszystkim poprzez reżim sanitarny połączony z powszechną dekontaminacją pomieszczeń, dezynfekcją dłoni, używanego sprzętu czy też powierzchni, z którymi strażacy mieli bezpośrednio styczność. Utrudniono również przemieszczanie się osób pomiędzy jednostkami organizacyjnymi PSP. Mając na względzie ograniczenie mieszania się obsad osobowych, wprowadzono system czterozmianowy w jednostkach ratowniczo-gaśniczych. Zwracano także szczególną uwagę na symptomy chorobowe pojawiające się wśród załóg strażackich, które natychmiastowo wykluczały danego funkcjonariusza z pełnionego dyżuru. W razie wystąpienia takiej sytuacji organizowane były miejsca izolacji dla strażaków. W szczytowym momencie pandemii COVID-19 w 2020 r., czyli w okresie jesienno-zimowym, na kwarantannie na terenie województwa małopolskiego przebywało 90 strażaków PSP, natomiast chorobę COVID-19 stwierdzono u 47 z nich. Łącznie w całym roku u 123 strażaków Państwowej Straży Pożarnej stwierdzono pozytywny wynik testu na obecność wirusa SARS-CoV-2. Aby zapewnić gotowość operacyjną, braki osobowe uzupełniane były za pośrednictwem zaangażowania kadetów oraz podchorążych ze szkół Państwowej Straży Pożarnej w pomoc Małopolanom⁷³⁸.

W 2020 r. tylko w KM PSP w Krakowie odnotowano 50 266 godzin absencji chorobowej w służbie. Tak wysoki wskaźnik niejednokrotnie spowodowany był przebywaniem strażaków na kwarantannie lub izolacji domowej. Dla porównania w roku 2019 było to 39 275 godzin⁷³⁹. W związku z zachorowalnością na COVID-19, przebywaniem w izolacji lub kwarantannie w KM PSP w Krakowie w 2020 r. odnotowano absencję wśród 122 pracowników. Przy czym statystyki wskazują, że spośród wymienionych strażaków z wirusem w trakcie pełnienia służby spotkało się minimum 61 z nich⁷⁴⁰.

Istotnym elementem przy zwalczaniu pandemii COVID-19 była także pomoc druhów. Pod koniec maja 2020 r. 35 jednostek OSP w KSRG z miasta Krakowa i powiatu krakowskiego

⁷³⁷ T. Zwęgliński, R. Radkowski, *Jednostki ochrony przeciwpożarowej podczas epidemii COVID-19. Funkcjonowanie i zadania w pierwszych miesiącach aktywności wirusa SARS-CoV-2*. „Zeszyty Naukowe SGSP” 2020, nr 76 (4), s. 102–103.

⁷³⁸ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 70–71.

⁷³⁹ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 34.

⁷⁴⁰ Tamże, s. 97.

otrzymało sprzęt niezbędny do walki z COVID-19. Łącznie w ramach współpracy przekazano 60 zestawów sprzętu. Zakup ten był sfinansowany z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach „Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014–2020. Małopolska Tarcza Antykryzysowa – Pakiet Medyczny”⁷⁴¹. W sierpniu tego samego roku za pośrednictwem KW PSP w Krakowie przekazano 48 zestawów logistycznych dla jednostek OSP z województwa małopolskiego⁷⁴². Sprzęt również przekazano w celu walki z pandemią COVID-19. Po zestawie otrzymały także KW PSP w Krakowie i KM PSP w Krakowie. Dodatkowo zakupiono namioty przez Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego przy wsparciu KW PSP w Krakowie. Powyższe działanie odbyło się w ramach pakietu medycznego małopolskiej tarczy antykryzysowej i sfinansowano je m.in. ze środków europejskich⁷⁴³.

Strażacy z 35 jednostek OSP z KSRG z powiatu krakowskiego wyposażeni zostali m.in. w opryskiwacze, środki biobójcze oraz środki ochrony osobistej. W skład zestawów wchodziły: środki wirusobójcze, 4 kombinezony, 4 półmaski ochronne FFP2, 50 par rękawic ochronnych nitrylowych, 4 szt. gogli ochronnych czy zapas oleju silnikowego do opryskiwaczy⁷⁴⁴.

W przypadku nowych działań, które pandemia wirusa SARS-CoV-2 wymusiła na małopolskiej Państwowej Straży Pożarnej i Ochotniczych Strażach Pożarnych, należy przede wszystkim pokreślić bezcenne wsparcie dla systemu ochrony zdrowia, który kilkakrotnie był na granicy wydolności funkcjonalnej. Długie kolejki karettek oczekujących na przekazanie pacjenta na szpitalny oddział ratunkowy bądź izbę przyjęć przyczyniły się do doraźnego zastępowania ZRM w przypadku występowania stanów nagłego zachorowania, do których ratownicy medyczni nie mogli dotrzeć w odpowiednim czasie, a strażacy mogli być niemal natychmiast na miejscu zdarzenia⁷⁴⁵. Jedną z przyczyn takiej sytuacji, oprócz niewydolności PRM, było bardzo dobre wyszkolenie strażaków w ramach kwalifikowanej pierwszej pomocy. Jednocześnie wśród kadry pożarniczej często znajduje się wielu dyplomowanych ratowników medycznych⁷⁴⁶, którzy na co dzień wybrali pracę w strukturach PSP, a nie PRM. Aby świadczona pomoc była bezpieczna, zarówno dla strażaków, jak i osób poszkodowanych, strażacy (PSP i OSP), podobnie jak inne podmioty ratowniczo-porządkowe, zostali wyposażeni

⁷⁴¹ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 10.

⁷⁴² Do Krakowa i powiatu krakowskiego trafiło 7 tego typu zestawów.

⁷⁴³ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 14.

⁷⁴⁴ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 98.

⁷⁴⁵ Tamże, s. 71, 104.

⁷⁴⁶ *Ratownicy medyczni Państwowej Straży Pożarnej na pierwszej linii walki z korona wirusem*, <https://www.gov.pl/web/kgpsp/ratownicy-medyczni-panstwowej-strazy-pozarnej-na-pierwszej-linii-walki-z-koronawirusem> (dostęp 01.02.2025).

w indywidualne środki ochrony, tj.: maski FFP2/FFP3, rękawiczki nitrylowe bądź lateksowe, gogle, okulary lub inne osłony zabezpieczające oczy i twarz. Uznano to za niezbędne minimum wymagane podczas licznych interwencji oraz kontaktu z potencjalnymi osobami zakażonymi⁷⁴⁷.

Rys. 13. Punkt wymazowy znajdujący się przy Szpitalu św. Rafała w Krakowie, przy ul. Bochenka 12, zorganizowany na bazie namiotu będącego na wyposażeniu Państwowej Straży Pożarnej

Źródło: zbiory własne.

Zadania wynikające z zastępowania ZRM należały do kluczowych zadań wykonywanych podczas pandemii, choć realizowano również inne działania. Niewątpliwie warto zaznaczyć obecność Państwowej Straży Pożarnej przy tworzeniu przyszpitalnych polowych izb przyjęć, m.in. na bazie namiotów będących na wyposażeniu PSP (rys. 13)⁷⁴⁸, oraz przy początkowej segregacji pacjentów (mierzeniu temperatury, pomocy przy uzupełnianiu niezbędnych dokumentów medycznych). Postępowanie służyło szybszej procedurze triażu oraz zwiększało możliwości obsługi jak największej liczby mieszkańców aglomeracji. Wspomniane namioty były również wykorzystywane do budowy mobilnych punktów wymazowych typu drive-thru oraz test & go, które każdego dnia kontrolowane były przez dyżurujące grupy

⁷⁴⁷ M. Szymczak, *Straż pożarna w obliczu stanu epidemii*, „W Akcji” 2020, nr 2, s. 25.

⁷⁴⁸ W szczytowym okresie w 2020 r. strażacy zapewniali obsługę dla 27 przyszpitalnych izb przyjęć, przeznaczonych dla pacjentów podejrzanych o zarażenie koronawirusem. KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 72.

wyjazdowe. Podczas rutynowej kontroli sprawdzano przewody elektryczne, oświetlenie, konstrukcję namiotu oraz jego poszycie, a także stabilność całego obiektu. Straż odpowiadała za zabezpieczenie punktów przed czynnikami atmosferycznymi, zwłaszcza niekorzystną działalnością wiatru, deszczu, śniegu oraz nadmiernego nasłonecznienia, a także czynnikami wewnętrznymi, tj. nieszczelnością wewnętrznej instalacji elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo strażacy aktywnie działali na rzecz bezpośredniej pomocy osobom dotkniętym COVID-19, przede wszystkim w podeszłym wieku, które na skutek izolacji bądź kwarantanny nie mogły opuszczać lokalu mieszkalnego. Wówczas straż dostarczała potrzebującym podstawową żywność oraz niezbędne środki higieniczne⁷⁴⁹. Ponadto transportowano osoby do miejsc odbycia kwarantanny lub na szczepienie do odpowiedniego punktu. Pomagano personelowi medycznemu oddelegowanemu do pobierania wymazów na obecność koronawirusa lub transportowania wykonanych próbek do wskazanego laboratorium⁷⁵⁰.

W początkowej fazie pandemii, czyli od 16 marca 2020 r., Państwowa Straż Pożarna wraz z Karpackim Oddziałem Straży Granicznej pełniła dyżury na granicy polsko-słowackiej. W ramach wsparcia na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa sanitarnego prowadzono kontrole podróżnych, uruchamiano dodatkowe punkty przygraniczne służące do badania osób z podejrzeniem lub z zakażeniem wirusem SARS-CoV-2. W tamtym czasie skontrolowano ponad 4000 samochodów oraz ok. 6000 osób na przejściach granicznych. Oprócz tego zadaniem strażaków PSP było przekazywanie mieszkańcom stosownych komunikatów oraz apeli o pozostanie w domu⁷⁵¹.

Dane z biuletynu KW PSP za 2020 r. wskazują, że KW PSP w Krakowie przeznaczyła na wydatki związane z pandemią COVID-19 blisko 8 mln zł⁷⁵². Były to wydatki na usługi i niezbędny sprzęt oraz jego rozdysponowanie w ramach jednostek PSP w województwie małopolskim. Zakupy obejmowały: zamgławiacze; opryskiwacze; środki wirusobójcze; fumigatory⁷⁵³ (produkt biobójczy); generatory ozonu; nadtlenek wodoru; komory dekontaminacyjne; kombinezony ochronne; gogle ochronne; półmaski; rękawice nitrylowe;

⁷⁴⁹ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 71.

⁷⁵⁰ G. Bugaj, *Przygotowanie PSP do działań w sytuacji zagrożenia niebezpiecznym czynnikiem biologicznym w kontekście pandemii COVID-19*, „Zeszyty Naukowe SGSP” 2021, nr 80 (2), s. 97–98.

⁷⁵¹ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 9, 72.

⁷⁵² Środki pochodziły z Rezerw Celowych Skarbu Państwa, Rezerw Usuwania Skutków Klęsk Żywiolowych, Środków Marszałka Województwa Małopolskiego oraz wspomnianego już projektu „Małopolska Tarcza Antykryzysowa – Pakiet Medyczny”.

KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 157.

⁷⁵³ Fumigator – urządzenie służące do przeprowadzania fumigacji, czyli procesu dezynfekcji lub sterylizacji przy użyciu chemicznych gazów lub oparów. Metoda ta jest stosowana w celu eliminacji mikroorganizmów, owadów, grzybów oraz innych szkodników.

agregaty do suszenia ubrań, węży pożarniczych oraz ubrań gazoszczelnych; namioty stelażowe; wodę demineralizowaną; urządzenia do mycia, dezynfekcji; środki piorące i inne⁷⁵⁴.

Strażacy otrzymali również pomoc finansową w ramach wspomnianego projektu „Małopolska Tarcza Antykryzysowa – Pakiet Medyczny”. Projekt, współfinansowany w 85% z Europejskiego Funduszu Społecznego oraz 15% z Budżetu Państwa⁷⁵⁵, podzielony był na dwie edycje. Całkowity koszt realizacji I edycji wyniósł 114 061 350 zł, z czego 5 100 000 zł trafiło do KW PSP w Krakowie. Z kolei II druga edycja opiewała na kwotę 3 000 000 zł, z czego 1 032 488 zł rozdysponowane zostało przez KW PSP w Krakowie⁷⁵⁶.

Pandemia COVID-19 stanowiła istotne obciążenie finansowe. Tylko w KM PSP w Krakowie wydatkowano ponad 89 mln zł na działania związane z zakupami niezbędnych środków do zmierzenia się z pandemią: środków do dezynfekcji, rękawic, masek, kombinezonów ochronnych, filtropochłaniaczy, testów COVID, termometrów, butelek z rozpylaczem, dozowników, środków czystości, namiotów pneumatycznych i innych⁷⁵⁷.

Na prośbę ówczesnego Wojewody Małopolskiego Łukasza Kmity oraz decyzją Małopolskiego Komendanta Wojewódzkiego PSP st. bryg. Piotra Filipka w Ośrodku Szkolenia Komendy Wojewódzkiej Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie utworzono magazyn logistyczny, który posłużył do gromadzenia środków ochrony indywidualnej, płynów dezynfekcyjnych oraz sprzętu szpitalnego. Wszystkie zapasy pochodziły z Agencji Rezerw Materiałowych. Utworzony magazyn przeznaczony był do zadysponowania m.in. dla krakowskich szpitali, również tych tymczasowych, które utworzono na potrzeby walki z chorobą COVID-19⁷⁵⁸. Tylko w 2020 r. do wspomnianego obiektu dostarczono łącznie ok. 800 ton sprzętu oraz innych środków przeznaczonych do zwalczania pandemii⁷⁵⁹.

O szerokim zakresie działań realizowanych przez Państwową Straż Pożarną (również z obszaru omawianej aglomeracji) w ramach przeciwdziałania transmisji wirusa SARS-CoV-2 świadczy m.in. udział funkcjonariuszy w akcjach humanitarnych w Białorusi oraz Mołdawii, które polegały na dostarczeniu i rozdysponowaniu środków ochrony indywidualnej, a także

⁷⁵⁴ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 128, 131–133, 157–158.

⁷⁵⁵ *Małopolska Tarcza Antykryzysowa – Pakiet Medyczny I*, <https://www.gov.pl/web/wsse-krakow/malopolska-tarcza-antykryzysowa---pakiet-medyczny> (dostęp 29.10.2024).

⁷⁵⁶ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 153–154.

⁷⁵⁷ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 104.

⁷⁵⁸ Strażacy zajmowali się również dezynfekcją miejsc publicznych, takich jak przystanki autobusowe. Tamże, s. 159.

⁷⁵⁹ Tamże, s. 159.

respiratorów i medykamentów⁷⁶⁰. Podobną pomoc w ramach projektu „Zwiększenie skuteczności reagowania ukraińskich służb ratowniczych na sytuacje kryzysowe” otrzymała również Ukraina – przekazano m.in. 4 zamgławiacze elektryczne, 4 namioty, 4 agregaty prądotwórcze w celu zwalczania pandemii COVID-19. Komenda Wojewódzka PSP w Krakowie przekazała także używane samochody ratowniczo-gaśnicze do straży działających w obwodach chersońskim oraz iwano-frankiwskim⁷⁶¹.

Łącznie w całym 2020 r. małopolska Państwowa Straż Pożarna interweniowała 7240 razy w związku z przeciwdziałaniem skutkom pandemii COVID-19. Najwięcej realizowanych zadań dotyczyło przyszpitalnych punktów przyjęć (4179 razy) oraz dekontaminacji przestrzeni użytkowej (1323 razy). Najmniej interwencji dotyczyło transportowania żywności do osób przebywających w izolacji (80 razy)⁷⁶². Szczegółowe zestawienie liczby interwencji na terenie aglomeracji podejmowanych w związku z koronawirusem przedstawia tabela 41.

Tabela 41. Liczba interwencji w związku z koronawirusem podejmowanych przez strażaków na obszarze aglomeracji krakowskiej w roku 2020

Rodzaj interwencji	Obszar		Razem w województwie małopolskim
	powiat krakowski	powiat wielicki	
Akcja informacyjna	59	37	318
Dekontaminacja	279	19	1323
Dowożenie pomocy dla osób w kwarantannie	11	155	522
Dowożenie żywności w związku z izolacją	5	–	80
Inne	34	2	196
Przejścia graniczne	–	–	101
Przyszpitalne punkty przyjęć	2605	–	4179
Transport darów	81	22	415
Transport środków ochrony indywidualnej	1	5	106
Łącznie	3066	240	7240

Źródło: opracowanie własne na podstawie: KW PSP w Krakowie, *Biuletyn Informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 71.

⁷⁶⁰ Ministerstwo Spraw Zagranicznych, *Polska pomoc humanitarna dla Białorusi*, <https://www.gov.pl/web/dyplomacja/polska-pomoc-humanitarna-dla-bialorusi> (dostęp 9.07.2023); KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 70.

⁷⁶¹ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 155–156.

⁷⁶² Tamże, s. 71.

We wszystkich zdarzeniach na obszarze województwa małopolskiego w 2020 r. udział brało 33 472 strażaków w 11 233 zastępach (z PSP 5361 z nich wraz z 17 544 ratownikami; z OSP w KSRG 3259 zastępów wraz z 9002 druhami oraz 2603 zastępów OSP spoza systemu z 6926 ratownikami). W całym 2020 r. strażacy z PSP zużyli ponad: 65 tys. maseczek ochronnych, 121 tys. par rękawiczek jednorazowych, 1300 kombinezonów ochronnych, 7,5 tys. litrów płynów do dezynfekcji rąk oraz 15,5 tys. litrów płynu wykorzystywanego do dezynfekcji powierzchni⁷⁶³.

Jednostki KM PSP w Krakowie w 2020 r. wyjeżdżały 2728 razy w związku z pandemią COVID-19⁷⁶⁴, w 2566 przypadkach do kontroli namiotów przy szpitalach, 108 razy do dekontaminacji i 54 razy do innych przypadków. Z kolei jednostki OSP w KSRG z Krakowa i powiatu krakowskiego wyjeżdżały do tego rodzaju działań 200 razy (80 razy do dezynfekcji obiektów, 49 razy do transportu darów, zakupów dla osób objętych kwarantanną oraz w ramach akcji „Strażacy Medykom”, 46 razy do akcji informacyjnych, 25 razy w innych przypadkach), a jednostki OSP spoza systemu wyjeżdżały 191 razy (95 razy do dezynfekcji obiektów, 50 razy do akcji informacyjnych, 31 razy do transportu darów, zakupów dla osób objętych kwarantanną oraz w ramach akcji „Strażacy Medykom”, 15 razy w innych wypadkach). Strażacy zaangażowani byli w budowę i nadzór przyszpitalnych namiotów do segregacji wstępnej osób podejrzanych o zarażenie się COVID-19. Namioty wspomagały działanie oddziałów ratunkowych lub spełniały rolę punktów wymazowych⁷⁶⁵. W 2020 r. strażacy obsługiwali 33 namioty przy 18 szpitalach w Krakowie i powiecie krakowskim⁷⁶⁶. Strażacy z KM PSP w Krakowie włączali się również w prowadzenie działań profilaktycznych przeciwko COVID-19 dla Szpitala Uniwersyteckiego w Krakowie. Rozstawiono dwa namioty, które służyły jako przyszpitalne izby przyjęć, oraz przyczepę dekontaminacyjną obsługiwaną przez strażaków z JRG nr 1 i JRG nr 6⁷⁶⁷.

W 2020 r. strażacy z PSP aktywnie uczestniczyli w tworzeniu planów budowy szpitali tymczasowych przeznaczonych dla pacjentów z COVID-19, które miały być zlokalizowane na terenie Centrum Targowo-Konferencyjnego EXPO Kraków i Małej Hali Tauron Arena Kraków, tak aby spełniały normy bezpieczeństwa pożarowego. Strażacy brali udział

⁷⁶³ Tamże.

⁷⁶⁴ Tylko w JRG nr 1 KM PSP w Krakowie w 2020 r. odnotowano 337 działań podjętych przez strażaków w ramach walki z COVID-19.

KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 67.

⁷⁶⁵ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 105.

⁷⁶⁶ Tamże, s. 99–100.

⁷⁶⁷ Tamże, s. 65, 97.

w spotkaniach roboczych organizowanych przez Wojewodę Małopolskiego oraz wizytacjach w powstających tymczasowych szpitalach na terenie EXPO Kraków⁷⁶⁸.

Co więcej, w związku z problemami z dostarczaniem tlenu medycznego dla osób zakażonych na obszarze działań KM PSP w Krakowie Wydział Operacyjno-Szkoleniowy stworzył bazę butli z tlenem medycznym dostępnych w PSP oraz OSP powiatu krakowskiego, które mogłyby wspierać szpitale w razie potrzeby⁷⁶⁹.

Duże znaczenie w zwalczaniu zagrożeń i przeciwdziałaniu COVID-19 miała Specjalistyczna Grupa Ratownictwa Chemiczno-Ekologicznego „Kraków 6” działająca przy JRG nr 6. Od pierwszych dni grupa była w stanie zaangażować się w działania związane z minimalizowaniem możliwości transferu COVID-19. W 2020 r. grupa odnotowała najwyższą w historii funkcjonowania liczbę wyjazdów do interwencji. Jednostka wyjeżdżała ogółem blisko 1900 razy, z czego 194 zdarzenia odbywały się z udziałem wyżej wymienionej grupy specjalistycznej ratownictwa. Do akcji 98 razy wyjeżdżali także dowódcy JRG nr 6, którzy pozyskiwali sprzęt specjalistyczny ułatwiający realizację zadań i zwiększający ochronę osobistą strażaków podczas wykonywanych działań. Strażacy początkowo przekazywali swoje stany magazynowe (np. środki biobójcze, do dezynfekcji) innym jednostkom. Strażacy z JRG nr 6 skupiali się na doskonaleniu umiejętności swoich oraz innych funkcjonariuszy z PSP i druhów z OSP z zakresu postępowania ze skażonymi czynnikami biologicznymi, w tym prawidłowego użytkowania środków ochrony osobistej. W trakcie prowadzonych działań pozyskano specjalistyczny sprzęt, m.in. fumigatory, zamglawiacze termiczne, ozonatory, sprzęt ochrony indywidualnej, przyłbice, maseczki, sprzęt do dezynfekcji pojazdów, środki biobójcze, pojemniki do transportu próbek CBRN (chemicznych, biologicznych, radiologicznych, nuklearnych). Z budżetu rad dzielnic zakupiono dla strażaków z SGRChem-Eko „Kraków 6” 50 szt. kombinezonów. Współpracowano w tym czasie z wieloma instytucjami i podmiotami:

- Laboratorium Virogenetics Małopolskiego Centrum Biotechnologii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w kontekście prowadzenia badań nad efektywnością metod dezynfekcji za pomocą fumigacji i ozonowania obszarów skażonych czynnikami biologicznymi;
- Wojskowym Ośrodkiem Medycyny Prewencyjnej w Krakowie w zakresie postępowania z materiałami biologicznymi oraz postępowania w trakcie występowania chorób szczególnie zakaźnych;

⁷⁶⁸ Tamże, s. 102.

⁷⁶⁹ Tamże, s. 99.

- Wojewódzkim Sztabem Wojskowym w Krakowie – reagowanie na sytuacje kryzysowe w momencie występowania zagrożeń czynnikami CBRN;
- 11. Małopolską Brygadą Obrony Terytorialnej – szkolenia dla żołnierzy dotyczące zasad bezpiecznej i skutecznej dezynfekcji, metod dekontaminacji oraz wyboru odpowiednich środków ochrony osobistej⁷⁷⁰.

Jednostka odpowiedzialna była również za opracowanie *Vademecum postępowania na wypadek COVID-19*, które obejmowało kluczowe wytyczne dotyczące odpowiedniego zabezpieczenia ratowników PSP oraz OSP w trakcie działań związanych z podejrzeniem lub potwierdzeniem zakażenia COVID-19. Strażacy z jednostki uczestniczyli w konsultacjach dotyczących zakupów niezbędnych do zabezpieczenia ratowników oraz zaopatrzenia w sprzęt do dezynfekcji i środki wirusobójcze, zależnie od rozwoju pandemii. Kolejnym zadaniem strażaków było przygotowywanie środka wirusobójczego z zakupionych półproduktów, zgodnie z wytycznymi WHO (Światowej Organizacji Zdrowia), oraz jego dystrybucja do wszystkich jednostek organizacyjnych PSP w województwie małopolskim. Dodatkowo organizowano szkolenia w formie wideokonferencji, które koncentrowały się na procedurach działania podczas akcji ratowniczo-gaśniczych w przypadku podejrzenia lub potwierdzenia COVID-19. Ważnym spotkaniem, które jeszcze w lutym 2020 r. poprowadził zastępca dowódcy JRG nr 6, było szkolenie dla wszystkich strażaków województwa małopolskiego mające uświadomić zagrożenia związane z czynnikiem biologicznym oraz zasady minimalizowania ryzyka transmisji wirusa; omówiono także drogi rozprzestrzeniania się. Szkolenia realizowano także dla członków Ochotniczej Straży Pożarnej z Krakowa i powiatu krakowskiego. Przeprowadzono m.in. szkolenie dla osób odpowiedzialnych za zarządzanie placówkami oświatowymi dotyczące dobrych praktyk sanitarnych mających ograniczyć transmisję wirusa SARS-CoV-2. Szkolenie, skierowane do zarządców placówek oświatowych z terenu Krakowa, odbyło się w Urzędzie Miasta Krakowa. Wprowadzono też procedurę umożliwiającą bezpieczne przeprowadzanie konserwacji sprzętu OUO (w szczególności dla jednostek OSP)⁷⁷¹.

Dzięki JRG nr 6 przeprowadzono badanie na temat skuteczności fumigacji nadtlakiem wodoru oraz ozonowania pomieszczeń po kontakcie z wirusem SARS-CoV-2. Celem badań było określenie precyzyjnych parametrów stężeń i czasu trwania procesów dezynfekcji (fumigacja i ozonowanie) niezbędnych do inaktywacji wirusów. W badaniach wykorzystano

⁷⁷⁰ Tamże, s. 88, 90–91.

⁷⁷¹ Tamże, s. 98.

mysi koronawirus (MHV), mający taką samą budowę jak SARS-CoV-2, pod ścisłym nadzorem pracowników laboratorium Virogenetics. Wyniki badań potwierdziły skuteczność tych procesów w dezynfekcji zamkniętych pomieszczeń po obecności osób zakażonych SARS-CoV-2. Szczegółowe raporty wraz z obserwacjami i wnioskami zostały przesłane do Komendy Głównej PSP jako materiał dydaktyczny dla wszystkich jednostek organizacyjnych PSP i były dołączane do nowych Zasad Organizacji Ratownictwa Chemicznego w KSRG⁷⁷².

Komendant Miejski PSP w Krakowie nakazał opracowanie *Vademecum wiedzy na temat COVID-19*, które zawierało wytyczne oraz rekomendacje dotyczące utrzymania gotowości operacyjnej w trakcie pandemii, mające na celu ochronę przed narażeniem na COVID-19. Wprowadzono 4-zmianowy system pracy, aby zwiększyć bezkontaktowość w trakcie zmiany służby. W koszarach JRG nr 2, JRG nr 5 i JRG nr 6 zorganizowano izolatoria dla strażaków, którzy mogli mieć styczność z wirusem⁷⁷³.

W czasie pandemii ograniczono bezpośrednią obsługę interesantów, która odbywała się wyłącznie za pośrednictwem dziennika podawczego, przy czym pisma składane były niejednokrotnie do tzw. urn umieszczanych przy wejściach do jednostek. Jak już wspomniano wyżej odwoływano wydarzenia o charakterze otwartym – szkolenia, konferencje, sympozja, wyjazdy zagraniczne, odwoływano lub ograniczono akcje społeczne (w tym te kierowane do najmłodszych) oraz zajęcia sportowe. Zalecano kontaktem z jednostkami drogą elektroniczną i telefoniczną. W jednostkach wprowadzono reżim sanitarny polegający na noszeniu maseczek (zasłanianiu ust i nosa), dezynfekcji rąk, noszeniu rękawiczek jednorazowych. Dla osób pracujących w systemie codziennym wprowadzono możliwość pracy zdalnej⁷⁷⁴.

W związku z chęcią jak największego ograniczenia bezpośrednich kontaktów wprowadzono także do powszechnego użytku system wideokonferencyjny, który wykorzystywano w jednostkach m.in. do przeprowadzania narad (również z przedstawicielami władz samorządowych) i szkoleń⁷⁷⁵.

Dodatkowym działaniem, w które włączono strażaków, była m.in. dystrybucja termometrów bezdotykowych do placówek oświatowych oraz wytwarzanie przyłbic (szczególnie strażacy z JRG nr 4 w KM PSP w Krakowie). Strażacy wspomagali także

⁷⁷² Badania zostały wykonane we współpracy z zespołem laboratorium Virogenetics Małopolskiego Centrum Biotechnologii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie pod kierownictwem prof. Krzysztofa Pyrcia. KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 108–110.

⁷⁷³ Tamże, s. 98.

⁷⁷⁴ Tamże, s. 97.

⁷⁷⁵ KW PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KW PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 73–74.

przeprowadzenie wyborów prezydenckich. Ich zadaniem w tym zakresie było np. rozdysponowanie środków odkażających oraz fumigowanie lokali wyborczych⁷⁷⁶.

Przeanalizowane dane wskazują, iż wszystkie działania podejmowane przez strażaków z województwa małopolskiego, w tym z aglomeracji krakowskiej, w ramach przeciwdziałania pandemii choroby COVID-19 nie wpłynęły w sposób negatywny na gotowość operacyjną jednostek organizacyjnych. Wszystkie interwencje wynikające z ustawowych zadań były realizowane cały czas – niezależnie od sytuacji epidemiologicznej⁷⁷⁷. Było to możliwe dzięki dobrze przeprowadzonej organizacji pracy. Dodatkowo należy zaznaczyć, że strażacy z PSP i OSP (na obszarze opisywanej aglomeracji) działali zgodnie z obowiązującymi obostrzeniami (stanowiąc przykład dla innych obywateli) i wykonywali swoje czynności z wykorzystaniem środków ochrony indywidualnej, w tym środków: ochrony układu oddechowego (jednorazowe maski chirurgiczne albo półmaski FFP2 lub FFP3), ochrony oczu (przyłbice albo gogle), ochrony rąk (rękawiczki nitrylowe, środki do dezynfekcji rąk), ochrony ciała (odzież chroniąca przed czynnikami infekcyjnymi)⁷⁷⁸. Na stanie jednostek pojawiły się również pulsoksymetry⁷⁷⁹.

⁷⁷⁶ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 99.

⁷⁷⁷ M. Szymczak, *Straż pożarna...*, dz. cyt., s. 25, 28.

⁷⁷⁸ KM PSP w Krakowie, *Biuletyn informacyjny KM PSP w Krakowie za rok 2020*, dz. cyt., s. 102.

⁷⁷⁹ Tamże, s. 93.

5. Państwowa Straż Pożarna i Ochotnicze Straże Pożarne w kreowaniu bezpieczeństwa powszechnego na obszarze aglomeracji łódzkiej

5.1. Działalność PSP na obszarze aglomeracji łódzkiej

5.1.1. Interwencje strażaków jednostek PSP – charakterystyka w ujęciu statystycznym

Na obszarze województwa łódzkiego wyróżnić można następujące jednostki organizacyjne PSP: Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej (KW PSP) w Łodzi, 19 podlegających po nią komend powiatowych oraz 3 komendy miejskie znajdujące się w Łodzi, Piotrkowie Trybunalskim i Skierniewicach. W skład komend powiatowych / miejskich PSP na obszarze opisywanego województwa wchodzi 34 jednostki ratowniczo-gaśnicze (JRG)⁷⁸⁰. Na obszarze aglomeracji łódzkiej funkcjonują: JRG w Pabianicach; JRG w Koluszkach; JRG w Brzezinach; w powiecie zgierskim – JRG Zgierz, Stryków, Ozorków, oraz na obszarze Łodzi: JRG nr 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11⁷⁸¹. Z powyższych informacji wynika, że połowa JRG z całego obszaru województwa ulokowana jest w granicach aglomeracji łódzkiej.

Poniższa mapa (rys. 14) przedstawia rozmieszczenie jednostek ratowniczo-gaśniczych funkcjonujących na obszarze aglomeracji łódzkiej. Kolejne numery oznaczają:

1. JRG nr 1 w Łodzi;
2. JRG nr 2 w Łodzi;
3. JRG nr 3 w Łodzi;
4. JRG nr 4 w Łodzi;
5. JRG nr 5 w Łodzi;
6. JRG nr 6 w Łodzi;
7. JRG nr 7 w Łodzi;
8. JRG nr 8 w Łodzi;

⁷⁸⁰ Reforma administracyjno-ustrojowa – wdrożona z dniem 1 stycznia 1999 r. reforma, która spowodowała konieczność dostosowania struktur organizacyjnych oraz zadań PSP. Na obszarze nowego województwa łódzkiego, na bazie 14 komend rejonowych PSP i 7 jednostek ratowniczo-gaśniczych, powstało 21 komend PSP (18 komend powiatowych i 3 komendy miejskie). Najmłodszą Komendą Powiatową PSP w województwie łódzkim pozostaje ta utworzona 1 stycznia 2002 r. w Brzezinach, wszystko to za sprawą utworzenia powiatu brzezińskiego na mocy *Rozporządzenia Rady Ministrów z 31 maja 2001 r. w sprawie utworzenia, ustalenia granic i zmiany nazw powiatów oraz zmiany siedziby władz powiatu* (Dz.U. 2001, nr 62, poz. 631). Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej w Łodzi, *Biuletyn Informacji Publicznej*, <https://interwencje.straz.lodz.pl/> (dostęp 07.07.2024).

⁷⁸¹ *Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej w Łodzi*, <https://www.gov.pl/web/kmpsp-lodz/jednostki-ratowniczo-gasnicze> (dostęp 23.08.2024).

9. JRG nr 9 w Łodzi;
10. JRG nr 10 w Łodzi;
11. JRG nr 11 w Łodzi;
12. JRG w Zgierzu;
13. JRG w Strykowie;
14. JRG w Ozorkowie;
15. JRG w Brzezinach;
16. JRG w Koluszkach;
17. JRG w Pabianicach.

Rys. 14. Rozmieszczenie JRG na obszarze aglomeracji łódzkiej (stan na dzień 31.12.2020 r.)

Źródło: opracowanie własne.

Należy wspomnieć również o funkcjonujących na obszarze województwa łódzkiego grupach ratownictwa specjalistycznego – są to:

- Specjalistyczna Grupa Poszukiwawczo-Ratownicza „Łódź” – powstała w 2013 r., funkcjonuje w ramach JRG nr 9 w Łodzi⁷⁸²;
- Specjalistyczna Grupa Ratownictwa Technicznego „Łódź” – powstała w 2013 r., funkcjonuje w ramach JRG nr 5 w Łodzi;
- Specjalistyczna Grupa Ratownictwa Wysokościowego „Łódź 10” – utworzona w 2013 r. w ramach JRG nr 10 w Łodzi;
- Specjalistyczna Grupa Ratownictwa Chemiczno-Ekologicznego „Łódź 4” – powstała w 2013 r. w ramach JRG nr 4 w Łodzi⁷⁸³;
- Specjalistyczna Grupa Ratownictwa Chemiczno-Ekologicznego „Piotrków” – utworzona w ramach JRG w Piotrkowie Trybunalskim, zaczęła działalność w latach 90. XX w.;
- Specjalistyczna Grupa Ratownictwa Wodno-Nurkowego „Łódź 10” – powstała w 2013 r. w ramach JRG nr 10 w Łodzi;
- Specjalistyczna Grupa Ratownictwa Wodno-Nurkowego „Piotrków” – powołana w 2013 r. na bazie sił i środków z JRG w Bełchatowie, Piotrkowie Trybunalskim, Radomsku oraz Tomaszowie Mazowieckim;
- Specjalistyczna Grupa Ratownictwa Wodno-Nurkowego „Sieradz” – powołana w ramach JRG w Sieradzu w 2017 r.⁷⁸⁴

Przez lata zmienna pozostawała liczba działań ratowniczo-gaśniczych, do których angażowani byli strażacy z JRG z województwa łódzkiego. Poczynając od roku 1999, można zauważyć znaczący, rokroczny wzrost wyjazdów związanych z występującymi zdarzeniami. Największą liczbę działań ratowniczo-gaśniczych odnotowano w 2017 r. W tym czasie strażacy

⁷⁸² W marcu 2020 r. świętowano 20-lecie powstania Specjalistycznej Grupy Poszukiwawczo-Ratowniczej „Łódź”. Na dzień 15 marca 2020 r. w jej skład wchodziło 43 funkcjonariuszy pełniących służbę w JRG nr 1, 2, 4, 6 oraz 9, a także Ośrodka Szkolenia Komendy Wojewódzkiej PSP w Łodzi. W 2019 r. grupa ta wykorzystana została do zadań poszukiwawczo-ratowniczych 19 razy. Grupa dysponuje następującym sprzętem: mikrobusem z JRG nr 1; ciężkim samochodem ratownictwa technicznego z JRG nr 8; lekkimi samochodami rozpoznawczo-ratowniczymi i poszukiwawczo-ratowniczymi, samochodem poszukiwawczo-ratowniczym oraz quadem na przyczepie z JRG nr 9.

20 lat SGPR „Łódź”, <https://remiza.com.pl/20-lat-sgpr-lodz/> (dostęp 08.07.2024).

⁷⁸³ *25 lat Państwowej Straży Pożarnej ziemi łódzkiej*, A. Sobótka (red.), KW PSP w Łodzi, Łódź 2017, s. 94–99.

⁷⁸⁴ Ł. Sienicki, *Grupy specjalistyczne Państwowej Straży Pożarnej*, <https://remiza.com.pl/grupy-specjalistyczne-panstwowej-strazy-pozarnej/> (dostęp 12.08.2024).

interweniowali 38 256 razy. Z kolei w 1999 r., kiedy to odnotowano 15 264 wyjazdów (wykres 13)⁷⁸⁵, czas podjęcia interwencji (czasu dojazdu na miejsce) wyniósł:

- w mieście – do 5 minut – został spełniony w 77,34% przypadków;
- na wsi – do 10 minut – spełniono w 60,93% przypadków;
- pozostałe – do 15 minut – spełniono przy 72,07% wyjazdach⁷⁸⁶.

Pożarniczy zegar ratownictwa w tym czasie w województwie łódzkim przedstawiał się następująco: interwencja ratownicza do 34 minut, pożar co 55 minut, miejscowe zagrożenie co 103 minuty, fałszywy alarm co 15 godzin i 30 minut⁷⁸⁷.

Statystyka uwzględniająca zależności aglomeracyjne w 1999 r. prezentuje się następująco:

- m. Łódź: pożary⁷⁸⁸ – 2959, miejscowe zagrożenia (MZ) – 1222, alarmy fałszywe (AF) – 198, razem – 4379; ofiary śmiertelne: pożary – 20, MZ – 13;
- powiat łódzki wschodni: pożary – 587, MZ – 345, AF – 37, razem – 969; ofiary śmiertelne: pożary – 2; MZ – 11;
- powiat pabianicki: pożary – 481, MZ – 131, AF – 45, razem – 657; ofiary śmiertelne: pożary – 1, MZ – 2;
- powiat zgierski: pożary – 757, MZ – 493, AF – 36, razem – 1286; ofiary śmiertelne: pożary – 3, MZ – 11⁷⁸⁹.

Powyższe dane wskazują, że wyjazdy (7291) w obrębie aglomeracji łódzkiej stanowiły znaczącą część ogółu wyjazdów przeprowadzonych na obszarze województwa w roku 1999. Taką tendencję potwierdzają także bieżące statystyki opisane w dalszej części rozdziału.

⁷⁸⁵ *Biuletyn informacyjny Państwowej Straży Pożarnej woj. łódzkiego. Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej w Łodzi – sprawozdanie z działalności za rok 2001*, KW PSP w Łodzi, Łódź 2002, s. 12 (dalej: *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2001*).

⁷⁸⁶ Tamże, s. 29.

⁷⁸⁷ W celu ujednoczenia metodyki ustalania strat pożarowych oraz szacowania uratowanego mienia w KW PSP opracowano stosowną instrukcję pn. „Zasady ewidencjonowania zdarzeń w systemie Wspomagania Decyzji Państwowej Straży Pożarnej”, która zatwierdzana jest przez KG PSP.

Biuletyn informacyjny Państwowej Straży Pożarnej woj. łódzkiego. Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej w Łodzi – sprawozdanie z działalności za rok 1999, KW PSP w Łodzi, Łódź 2000, s. 23 (dalej: *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 1999*).

⁷⁸⁸ Pożary pod względem powierzchni dzielimy na: małe – do 70 m², średnie – od 71 m² do 300 m², duże od 301 m² do 1000 m² oraz bardzo duże, w sytuacji gdy powierzchnia pożaru przekracza 1000 m².

Narada roczna. Podsumowanie działalności Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Zgierzu 2020, KP PSP w Zgierzu, Zgierz 2021, s. 22 (dalej: *Narada roczna KP PSP w Zgierzu 2020*).

⁷⁸⁹ Najwięcej ofiar śmiertelnych (ponad 50%) odnotowuje się w pożarach budynków wielorodzinnych. *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 1999*, dz. cyt., s. 19–20.

W roku 2000 w całym województwie łódzkim odnotowano 15 758 akcji ratowniczych, z kolei w 2001 r. – 16 581 akcji⁷⁹⁰. Dane z 2001 r. wskazują, że w 39,9% przypadków (6608 interwencji) były to pożary (najwięcej pożarów stanowiły pożary średnie – 439), w 56,7% MZ – 9410 (najwięcej o charakterze lokalnym – 955) oraz w 3,4% AF – 563 (najwięcej zgłaszanych w tzw. dobrej wierze⁷⁹¹ – 316). W 2001 r. najwięcej pożarów w przeliczeniu na 1000 mieszkańców odnotowano w powiatach łódzkim i łódzkim wschodnim. Wpływ na taką sytuację miała w tym czasie stara, zwarta zabudowa, gęstość zaludnienia oraz (często nieodpowiednie) warunki budowlane⁷⁹². W 2001 r. do najczęstszych przyczyn powstawania pożarów zaliczano:

- nieodpowiedzialność osób dorosłych (NOD) przy posługiwaniu się ogniem otwartym, w tym papierosami i zapalkami – 3554 przypadki;
- podpalenia (umyślne) – 1263 przypadki;
- wady urządzeń i instalacji elektrycznych (przewody, osprzęt) – 366 przypadków;
- wady środków transportu – 236 przypadków;
- nieprawidłową eksploatację urządzeń i instalacji elektrycznych – 126 przypadków;
- nieprawidłową eksploatację urządzeń ogrzewczych na paliwo stałe – 110 przypadków;
- nieostrożność osób nieletnich (NON) przy posługiwaniu się ogniem otwartym, w tym papierosami i zapalkami – 86 przypadków;
- NOD w pozostałych przypadkach – 122 przypadki;
- inne przyczyny – 135 przypadków⁷⁹³.

Podział liczby wyjazdów ze względu na rodzaj miejscowych zagrożeń na obszarze województwa łódzkiego w 2001 r. kształtował się następująco: 1284 – silny wiatr; 206 – przybór wód; 121 – opady śniegu; 1253 – opady deszczu; 103 – zagrożenia chemiczne; 86 – zagrożenia ekologiczne; 2 – zagrożenia radiologiczne; 77 – zagrożenia budowlane; 116 – zagrożenia infrastruktury komunalnej; 1892 – zagrożenia w komunikacji drogowej; 6 – zagrożenia w komunikacji kolejowej; 4 – zagrożenia w komunikacji lotniczej; 91 – zagrożenia na obszarach wodnych; 4 – zagrożenia medyczne; 1620 – nietypowe

⁷⁹⁰ Należy przy tym pamiętać, że nie liczba zdarzeń będzie stanowić o szkodliwości dla społeczeństwa, ale wartości strat, które spowodowane są występowaniem pożarów.

⁷⁹¹ Na przestrzeni lat obserwuje się znaczący wzrost alarmów fałszywych. Niektóre określane są jako tzw. alarmy fałszywe w dobrej wierze. Zaliczane są do nich zdarzenia, które według osób zgłaszających wyglądają niebezpiecznie, np. unoszący się dym, pary, zapachy (gazy). Wyjazdy tego typu kończą się często samoistnym zakończeniem przed przyjazdem straży na miejsce zdarzenia.

⁷⁹² *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2001*, dz. cyt., s. 35, 37.

⁷⁹³ Tamże, s. 41.

zachowanie się zwierząt⁷⁹⁴. Sytuację wyjazdową strażaków z PSP w aglomeracji łódzkiej do miejscowych zagrożeń przedstawia poniższa tabela⁷⁹⁵.

Tabela 42. Liczba miejscowych zagrożeń z podziałem na rodzaje w aglomeracji łódzkiej w 2001 r.

Miejscowe zagrożenia	Powiat				Razem
	Łódź	łódzki wschodni	zgierski	pabianicki	
silne wiatry	229	56	109	30	424
przybór wód	3	103	2	3	111
opady śniegu	47	2	10	6	65
opady deszczu	129	146	57	20	352
chemiczne	46	4	10	6	66
ekologiczne	30	4	6	6	46
radiologiczne	0	0	0	1	1
budowlane	33	1	9	2	45
infrastruktury komunalnej	24	3	4	4	35
w komunikacji drogowej	204	161	144	42	551
w komunikacji kolejowej	2	1	1	0	4
w komunikacji lotniczej	3	0	0	0	3
na obszarach wodnych	6	8	8	2	24
medyczne	2	0	0	0	2
nietypowe zachowanie się zwierząt, owadów	521	23	164	62	770
Razem	1279	512	524	184	–

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2001*, dz. cyt., s. 42.

Tabela ta również w bezpośredni sposób wskazuje, że bardzo duża część ogółu wyjazdów do miejscowych zagrożeń przypada na powiaty aglomeracji łódzkiej, co powoduje zwiększenie

⁷⁹⁴ Tamże, s. 42.

⁷⁹⁵ Obecny powiat brzeziński w całości znajdował się w 2001 r. w granicach powiatu łódzkiego wschodniego.

zapotrzebowania sił i środków na wspomnianym obszarze⁷⁹⁶. W każdym powiecie najczęściej zdarzeń spowodowanych jest: silnymi wiatrami, opadami deszczu, w komunikacji drogowej oraz innymi nietypowymi przypadkami.

Wspomnieć należy także o najczęstszych przyczynach powstawania miejscowych zagrożeń – w całym województwie były to w kolejności:

- niezachowanie zasad bezpieczeństwa w ruchu środków transportu – 1917 przypadków (20,37% ogółu MZ)⁷⁹⁷;
- inne przyczyny – 1840 przypadków (19,55%);
- nietypowe zachowanie się zwierząt, owadów stwarzających zagrożenie – 1620 przypadków (17,22%);
- huragany, silne wiatry – 1541 przypadków (16,38%);
- gwałtowne opady atmosferyczne – 1244 przypadki (13,22%);
- wady środków transportu – 194 przypadki (2,06%);
- gwałtowne przybory wód – 160 przypadków (1,70%);
- uszkodzenie sieci i instalacji przesyłowych – 134 przypadki (1,42%);
- celowe działanie człowieka – 134 przypadki (1,42%);
- nieumyślne działanie człowieka – 85 przypadków (0,90%)⁷⁹⁸.

Wykres 13 uwidacznia, jak w latach 1999–2020 zmieniała się liczba odnotowywanych działań ratowniczo-gaśniczych prowadzonych przez JRG PSP.

⁷⁹⁶ W 2001 r. występowały ulewne opady powodujące powodzie i podtopienia. W ramach dyspozycji Krajowego Centrum Koordynacji Ratownictwa (KCKR) wydzielone siły wojewódzkie wchodzące w skład Centralnego Odvodu Operacyjnego brały udział w likwidacji skutków powodzi w województwie mazowieckim, świętokrzyskim, lubelskim, małopolskim oraz pomorskim. Łącznie oddelegowano 365 ratowników oraz sprzęt techniczny, specjalistyczny i oświetleniowy.

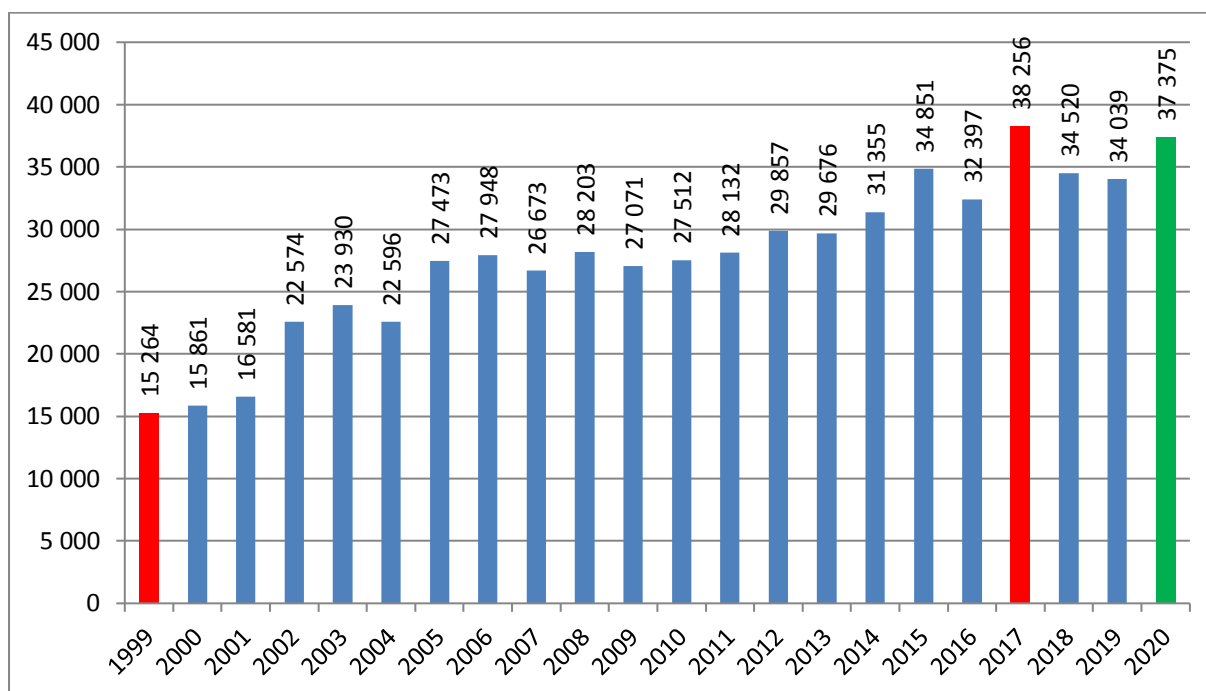
Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2001, dz. cyt., s. 43.

⁷⁹⁷ W wypadkach zginęło w tym czasie najczęściej osób (63%), biorąc pod uwagę ogół MZ.

Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2001, dz. cyt., s. 45.

⁷⁹⁸ Tamże, s. 43.

Wykres 13. Liczba odnotowanych działań ratowniczo-gaśniczych prowadzonych przez JRG PSP w latach 1999–2020 na obszarze województwa łódzkiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Biuletyn informacyjny Państwowej Straży Pożarnej woj. łódzkiego. Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej w Łodzi – sprawozdanie z działalności za rok 2020*, KW PSP w Łodzi, Łódź 2021, s. 94 (dalej: *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*).

Diagram wyraźnie wskazuje, że liczba odnotowywanych zdarzeń na przestrzeni lat znacząco wzrosła. W 2020 r. odnotowano 37 375 interwencji z udziałem strażaków PSP w JRG w województwie łódzkim⁷⁹⁹. Warto przyrzeć się także specyfice prowadzonych interwencji. W 2020 r. w województwie łódzkim strażacy z PSP wyjeżdżali 7143 razy do pożarów (19% ogółu zdarzeń), 2731 razy do alarmów fałszywych (7%) oraz 27 504 razy (74%) do miejscowych zagrożeń. W porównaniu z 2019 r. kwestia prowadzonych interwencji przedstawiała się następująco: 9668 pożarów (o 2525 zdarzeń mniej w porównaniu z 2020 r.); 2925 alarmów fałszywych (o 194 mniej w stosunku do 2020 r.)⁸⁰⁰.

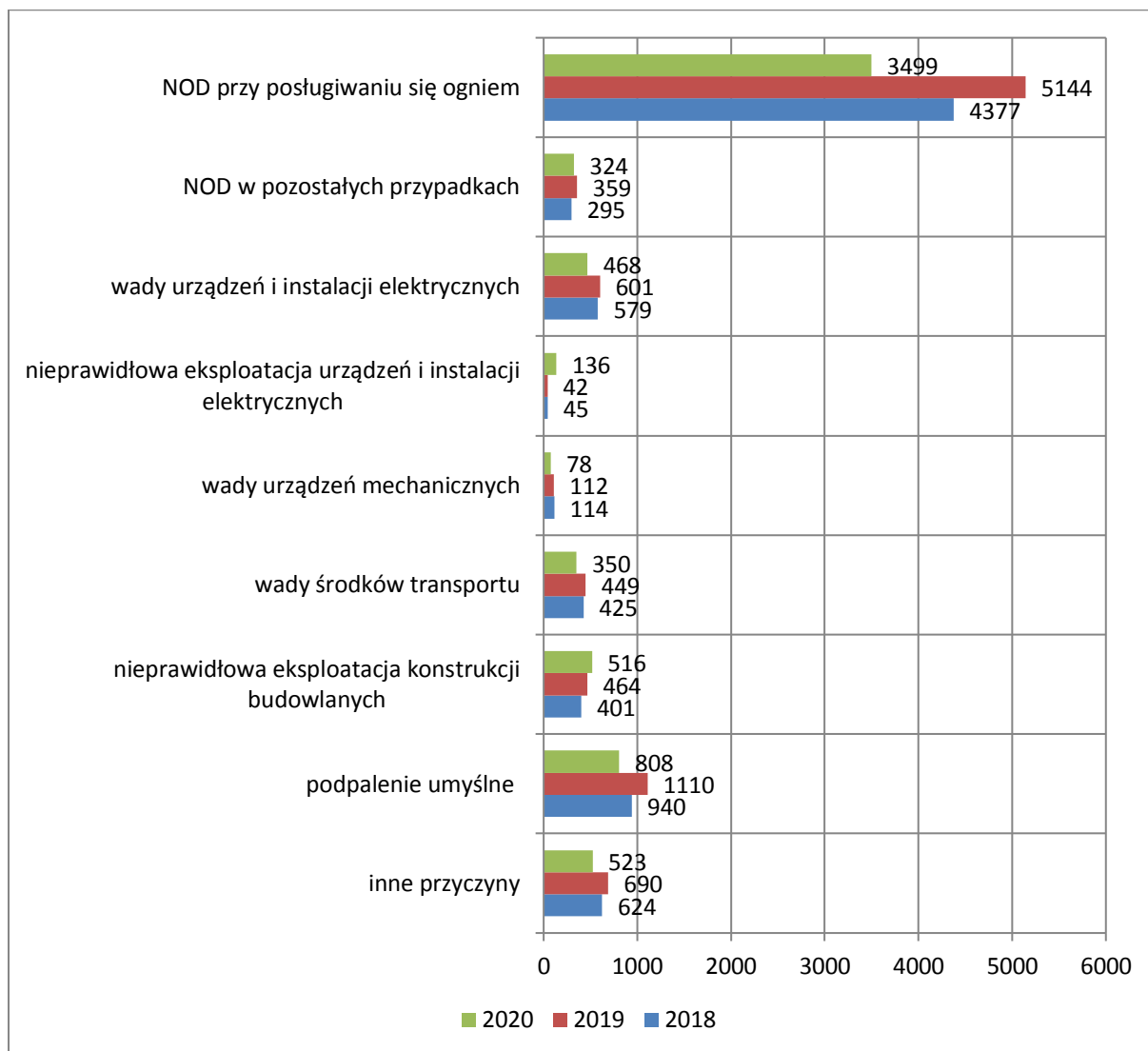
⁷⁹⁹ Łącznie strażacy z województwa łódzkiego w 2020 r. uratowali mienie o wartości 992 mln zł. Wartość uratowanego mienia przypadającego na jedno zdarzenie wynosiła ok. 29 tys. zł. Podczas wszystkich akcji ratowniczo-gaśniczych zużyto 40 968 m³ wody, co spowodowało, że szacowane koszty zużytej wody opiewały na kwotę 185 tys. zł. Środków pianotwórczych zużyto 20 841 l, co odpowiada 157 tys. zł. Nie należy także zapominać o ratownictwie chemiczno-ekologicznym i technicznym – w czasie ogółu działań prowadzonych przez PSP z województwa łódzkiego w 2020 r. zużyto 60 924 kg sorbentów i 6238 kg dyspergentów.

⁸⁰⁰ Na obszarze aglomeracji łódzkiej w 2020 r. stwierdzono 1340 wyjazdy do alarmów fałszywych w dobrej wierze, w 2019 r. było ich 1419. Wyjazdów jednostek PSP do alarmów o charakterze złośliwym w 2020 r. odnotowano 71, z kolei w 2019 r. – 84. Do alarmów fałszywych zaliczane są także te wywołane za pomocą zamontowanej instalacji wykrywania. Do tego typu zdarzeń strażacy z PSP wyjeżdżali w 2020 r. 1320 razy, z kolei w 2019 r. – 1422 razy.

Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020, dz. cyt., s. 95.

Najczęściej występujące przyczyny pożarów na przestrzeni lat 2018–2020 przedstawia wykres 14. Jak widać, w podanym przedziale pożary w zdecydowanej większości były spowodowane nieostrożnością osób dorosłych.

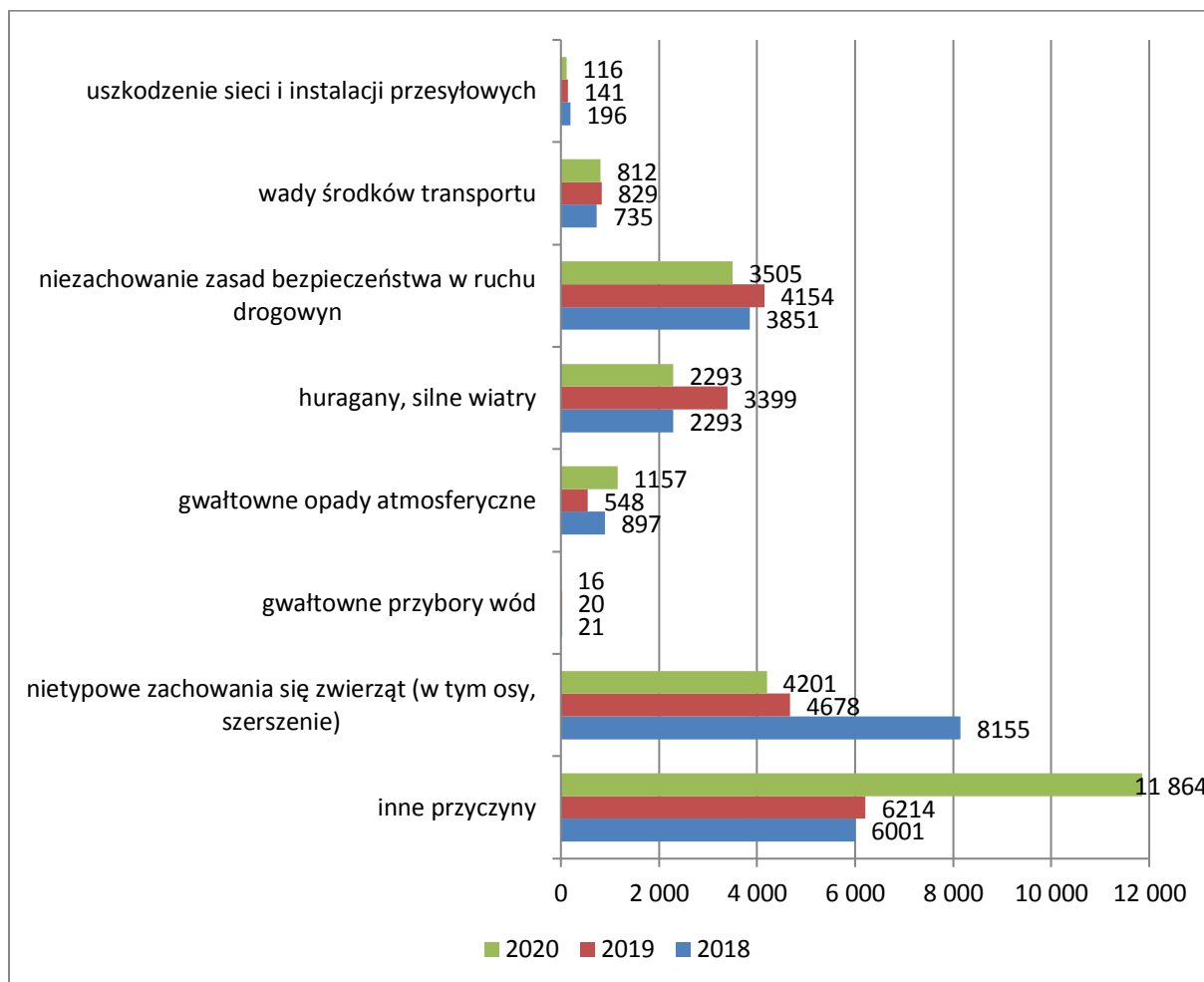
Wykres 14. Najczęstsze przyczyny powstawania pożarów w województwie łódzkim w latach 2018–2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*, dz. cyt., s. 98.

Z kolei najczęstsze przyczyny miejscowych zagrożeń na obszarze województwa łódzkiego w ostatnich latach stanowiły: nietypowe zachowania zwierząt (w szczególności os i szerszeni), huragany / silne wiatry, niezachowanie zasad bezpieczeństwa w ruchu drogowym oraz inne przyczyny. Powyższe czynniki w ujęciu od 2018 r. do 2020 r. przedstawia wykres 15.

Wykres 15. Najczęstsze przyczyny powstawania miejscowych zagrożeń w województwie łódzkim w latach 2018–2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*, dz. cyt., s. 99.

Ciekawe zestawienie stanowi również statystyka wyjazdów strażaków z PSP województwa łódzkiego z podziałem na miesiące. Dane wskazują jednoznacznie, że najwięcej zdarzeń, do których są dysponowani strażacy z tego regionu, przypada na miesiące letnie, z kolei najmniej – na miesiące zimowe. W związku z dużą intensyfikacją zdarzeń w okresie od czerwca do września jednostki PSP są w większym stopniu obciążone, co wymaga znacznego zaangażowania posiadanych sił i środków. Nie należy zapominać o wzroście wyjazdów strażaków w okresie wiosennym, najczęściej spowodowanych pożarami związanymi z wypalaniem traw⁸⁰¹. W ciepłych miesiącach, a szczególnie w okresie letnim, strażacy ewidencjonują także wzmogoną liczbę wyjazdów do miejscowych zagrożeń, powodowanych przede wszystkim przez anomalie pogodowe – burze, porywiste wiatry, nadmierne opady

⁸⁰¹ Analizując zestawienie liczby pożarów w rozkładzie miesięcznym w latach 2018–2020 ze wszystkich jednostek PSP na obszarze województwa łódzkiego, można dostrzec z łatwością zależność największego wzrostu wyjazdów do ww. zdarzeń w kwietniu.

deszczu, które stanowią zagrożenie dla życia, zdrowia, środowiska czy też mienia⁸⁰². Dodatkowo w miesiącach letnich wzrasta liczba wyjazdów z powodu zagrożenia ze strony owadów błonkoskrzydłych (osy, szerszenie). Ich aktywność i liczebność związana jest także z występowaniem ciepłych zim i wzrastaniem średniej temperatury w Polsce, co sprzyja rozmnażaniu się owadów. W latach 2018–2020 strażacy z PSP z województwa łódzkiego interweniowali w takich zdarzeniach odpowiednio: 8155, 4678 oraz 4201 razy⁸⁰³. Wskazane zależności ogółu interwencji z województwa łódzkiego z lat 2018–2020 z podziałem na miesiące przedstawia tabela 43.

Tabela 43. Liczba zdarzeń, w których uczestniczyli strażacy z PSP z JRG województwa łódzkiego, w latach 2018–2020 z podziałem na miesiące

	2018	2019	2020
Styczeń	1630	1790	1683
Luty	1498	1961	2180
Marzec	2361	2851	2562
Kwiecień	2772	3616	3616
Maj	2589	2390	2816
Czerwiec	3980	4016	4023
Lipiec	5324	3683	4152
Sierpień	5248	3872	5975
Wrzesień	3411	3750	3440
Październik	2342	2528	2918
Listopad	1639	1711	1992
Grudzień	1826	1871	2085

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*, dz. cyt., s. 100.

Kolorem niebieskim oznaczono miesiące z najmniejszą liczbą wyjazdów do zdarzeń w skali danego roku. Kolorem czerwonym zapisano miesiące z najwyższą liczbą odnotowywanych zdarzeń w skali roku.

⁸⁰² W województwie łódzkim w 2020 r. odnotowano 5852 wyjazdy strażaków PSP do tego typu zdarzeń. Rekordowym w tym względzie był rok 2017, kiedy to odnotowano 12 134 analogiczne interwencje. *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*, dz. cyt., s. 100–101.

⁸⁰³ Liczba wyjazdów do tego typu zdarzeń zmalała w ostatnich latach ze względu na rozszerzoną akcję strażaków kierowaną zwłaszcza do właścicieli lub zarządców nieruchomości. Opracowano ogólnokrajowe, ujednolicone zalecenia w ramach „Zasad postępowania podczas interwencji prowadzonych w związku ze zgłoszeniem wystąpienia zagrożeń od rojów lub gniazd owadów błonkoskrzydłych”. Strażacy wyjeżdżać będą do usunięcia roju lub gniazda, które mogą stanowić bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego, w szczególności osób o ograniczonej zdolności poruszania się, ale także budynków użyteczności publicznej i placówek oświatowych. *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*, dz. cyt., s. 100–101.

Podobne zestawienie sporządzono także dla miasta Łódź. Analiza danych za 2020 r. pokazuje, że na terenie Łodzi można zaobserwować analogiczny trend dotyczący intensywności zdarzeń w skali roku. Na obszarze Łodzi statystyki kształtowały się następująco⁸⁰⁴:

- w styczniu: 533 zdarzeń, 1066 wykorzystanych pojazdów; 4395 ratowników zaangażowanych w akcje ratowniczo-gaśnicze,
 - alarmy fałszywe: 82,
 - pożary: 131,
 - miejscowe zagrożenia: 320;
- w lutym: 595 zdarzeń, 1221 pojazdów, 5110 ratowników,
 - alarmy fałszywe: 81,
 - pożary: 135,
 - miejscowe zagrożenia: 379;
- w marcu: 726 zdarzeń, 1408 pojazdów, 6002 ratowników,
 - alarmy fałszywe: 100,
 - pożary: 181,
 - miejscowe zagrożenia: 445;
- w kwietniu: 737 zdarzeń, 1585 pojazdów, 6010 ratowników,
 - alarmy fałszywe: 79,
 - pożary: 224,
 - miejscowe zagrożenia: 434;
- w maju: 724 zdarzeń, 1405 pojazdów, 5600 ratowników,
 - alarmy fałszywe: 69,
 - pożary: 122,
 - miejscowe zagrożenia: 533;
- w czerwcu: 1070 zdarzeń; 1614 pojazdów; 7188 ratowników,
 - alarmy fałszywe: 110,
 - pożary: 112,
 - miejscowe zagrożenia: 848;
- w lipcu: 1034 zdarzeń; 1670 pojazdów; 6542 ratowników,
 - alarmy fałszywe: 98,

⁸⁰⁴ Dane statystyczne w ramach poniższej strony dostępne są od 1.01.2019 r. Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej w Łodzi, *Biuletyn Informacji Publicznej*, <https://interwencje.straz.lodz.pl/> (dostęp 07.07.2024).

- pożary: 120,
- miejscowe zagrożenia: 816;
- w sierpniu: 1328 zdarzeń; 1991 pojazdów; 7955 ratowników,
 - alarmy fałszywe: 123,
 - pożary: 105,
 - miejscowe zagrożenia: 1100;
- we wrześniu: 999 zdarzeń, 1602 pojazdów, 6128 ratowników,
 - alarmy fałszywe: 99,
 - pożary: 134,
 - miejscowe zagrożenia: 766;
- w październiku: 858 zdarzeń; 1494 pojazdów, 5616 ratowników,
 - alarmy fałszywe: 111,
 - pożary: 101,
 - miejscowe zagrożenia: 646;
- w listopadzie: 723 zdarzeń, 1273 pojazdów, 4968 ratowników,
 - alarmy fałszywe: 88,
 - pożary: 111,
 - miejscowe zagrożenia: 524;
- w grudniu: 729 zdarzeń, 1241 pojazdów, 4895 ratowników⁸⁰⁵,
 - alarmy fałszywe: 73,
 - pożary: 122,
 - miejscowe zagrożenia: 534.

Analogicznie wygląda także statystyka dla innych powiatów aglomeracji łódzkiej⁸⁰⁶. Dane te potwierdzają, że najczęściej zdarzeń notuje się w miesiącach letnich (w tym przypadku są to czerwiec, lipiec, sierpień), a najmniej w zimowych (styczeń, luty).

Do ogółu zdarzeń (37 375) w 2020 r. strażacy na obszarze województwa łódzkiego zadysponowali 61 287 zastępów jednostek. W większości (37 260 przypadków) na pojawiające się zagrożenia reagowały zastępy PSP. Zaangażowano 258 111 strażaków, w tym 140 954 z PSP. Uśredniając przedstawione wyniki, można stwierdzić, że statystycznie do każdego

⁸⁰⁵ Ratownicy i pojazdy powtarzające się, łącznie wykorzystane w prowadzonych akcjach ratowniczo-gaśniczych.

⁸⁰⁶ KP PSP w Pabianicach w 2020 r. odnotowała najczęściej zdarzeń w miesiącach: maj – 89, sierpień – 302 i wrzesień – 90. Najmniej z kolei w miesiącach: styczeń – 44, marzec – 50, listopad – 48.

Sprawozdanie z działalności Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Pabianicach w roku 2020, KP PSP w Pabianicach, Pabianice 2021, s. 31 (dalej: *Sprawozdanie z działalności KP PSP w Pabianicach w roku 2020*).

zdarzenia wyjeżdżały po 2 zastępy liczące 8 ratowników jednostek ochrony przeciwpożarowej (JOP). Średnio wyjeżdżały one po 102 razy na dobę do różnego rodzaju zdarzeń (co około 15 minut). Wskaźnik roczny wskazuje z kolei, że odnotowywano po 1100 interwencji w ramach poszczególnych JRG, a 1699 na Komendę Powiatową / Miejską PSP⁸⁰⁷. W 25 913 przypadkach (na 37 375 łącznie) siły tzw. pierwszego rzutu docierały na miejsce zdarzenia w czasie do 15 minut od ich zadysponowania. Średni czas trwania interwencji podejmowanych przez strażaków PSP z województwa łódzkiego trwał:

- w 45% przypadków do 60 minut;
- w 29% przypadków do 120 minut;
- w 25% przypadków do 30 minut⁸⁰⁸.

Podczas prowadzonych działań ratowniczych strażacy na porządku dziennym muszą udzielać pomocy osobom rannym, spotykają się także ze śmiercią osób uczestniczących w zdarzeniach. Dane za 1999 r. wskazują, że we wszystkich prowadzonych akcjach na obszarze województwa łódzkiego odnotowano 205 ofiar, z czego 165 zmarło w konsekwencji MZ, a 45 w wyniku pożarów. W 2020 r. odnotowano 194 ofiary śmiertelne – 45 w pożarach, a 149 w MZ. Z kolei w 2001 r. ofiar było już 238, z czego 56 ofiar pożarów i 182 MZ (63% osób zginęło w wypadkach drogowych, 22% w akwenach)⁸⁰⁹. W 2002 r. odnotowano zaś 249 ofiar (42 w pożarach, 207 w MZ). Tabela 44 przedstawia dane z lat 1999–2002 dotyczące liczby ofiar śmiertelnych odnotowanych w powiatach funkcjonujących w ramach aglomeracji łódzkiej.

Tabela 44. Ofiary śmiertelne w pożarach oraz miejscowych zagrożeniach na obszarze województwa łódzkiego w latach 1999–2002

Powiat	Ofiary śmiertelne								ogółem w powiatach
	pożarów 1999	MZ 1999	pożarów 2000	MZ 2000	pożarów 2001	MZ 2001	pożarów 2002	MZ 2002	
m. Łódź	20	13	25	8	26	14	9	6	121
łódzki wschodni	2	11	6	8	2	5	3	6	43
pabianicki	1	2	b.d.	5	1	9	5	5	28
zgierski	3	11	1	12	7	16	4	15	69
brzeziński	–	–	–	–	–	–	–	4	4

⁸⁰⁷ Dane z 2019 r. wskazują, że strażacy wyjeżdżali średnio co 16 minut, odnotowywali po ok. 94 wyjazdów na dobę, JRG rocznie obciążone było 1002 wyjazdami, a Komendy Powiatowe/Miejskie PSP – 1548 zdarzeniami w skali roku.

⁸⁰⁸ *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*, dz. cyt., s. 96–97.

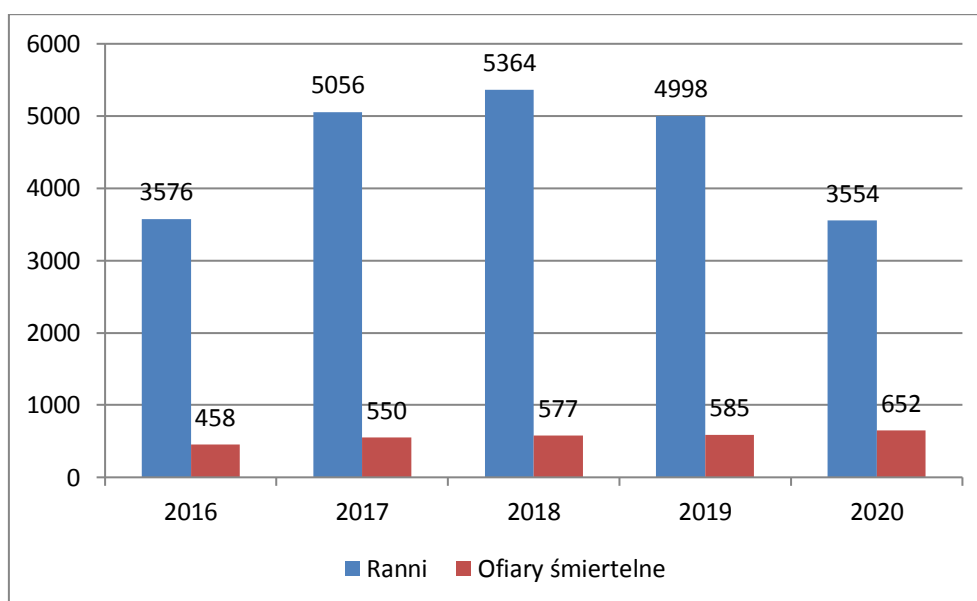
⁸⁰⁹ *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2001*, dz. cyt., s. 44–45.

Razem w aglomeracji	26	37	32	33	36	44	21	36	265
	63		65		80		57		
Razem w województwie	45	160	45	149	56	182	42	207	886
	205		194		238		249		

Źródło: *Biuletyn informacyjny Państwowej Straży Pożarnej woj. Łódzkiego. Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej w Łodzi – sprawozdanie z działalności za rok 2002*, KW PSP w Łodzi, Łódź 2003, s. 47.

Powyższą statystykę w zestawieniu z liczbą osób poszkodowanych w latach 2016–2020 na obszarze województwa łódzkiego przedstawia wykres 16.

Wykres 16. Liczba osób poszkodowanych w latach 2016–2020 na obszarze województwa łódzkiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*, dz. cyt., s. 104.

Najwięcej osób poszkodowanych w województwie łódzkim notowano w czasie wyjazdów do miejscowych zagrożeń, w latach 2016–2020 było to odpowiednio: 3211, 4685, 4958, 4702 oraz 3294 osoby. Podobnie przedstawiają się statystyki dotyczące zgonów, największą liczbę ofiar śmiertelnych odnotowuje się w czasie prowadzenia czynności związanych z miejscowymi zagrożeniami. Liczba zgonów wahała się od 432 w 2016 r. do 621 w 2020 r. (tendencja wzrostowa). Podczas wyjazdów do miejscowych zagrożeń najwięcej zgonów odnotowano w przypadku wypadków drogowych – 129 osób zginęło w 3137 zdarzeniach (2212 osób zostało rannych), a 305 ofiar zmarło w trakcie umożliwienia dotarcia do miejsc, gdzie zgłoszono możliwość zasłabnięcia bądź zgonu⁸¹⁰.

⁸¹⁰ *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*, dz. cyt., s. 105.

Przenosząc analizę na grunt aglomeracji łódzkiej, można stwierdzić, że w 2020 r. odnotowano łącznie:

- w powiecie brzezińskim – 875 zdarzeń (o 132 więcej niż w roku 2019), w tym: 125 pożarów (116 małych; 4 średnie oraz 5 dużych), 696 miejscowych zagrożeń oraz 54 alarmy fałszywe. Na obszarze powiatu w związku z ww. zdarzeniami śmierć poniosły 3 osoby, 75 osób zostało rannych⁸¹¹;
- w powiecie łódzkim wschodnim – 1357 zdarzeń (o 10 więcej niż w roku 2019), w tym: 261 pożarów (234 małe, 18 duże), 998 miejscowych zagrożeń oraz 98 alarmów fałszywych. W wyniku występujących zdarzeń 17 osób poniosło śmierć, a 137 zostało rannych⁸¹²;
- w Łodzi – 10 004 zdarzenia (o 33 więcej niż w 2019 r.), w tym: 1598 pożarów, 7300 miejscowych zagrożeń oraz 1106 alarmów fałszywych. Śmierć poniosło 212 osób, 934 zostało rannych⁸¹³;
- w powiecie zgierskim – 2992 zdarzenia (o 171 więcej niż w 2019 r.⁸¹⁴), w tym: 531 pożarów (507 pożarów małych, 21 średnich, 2 duże oraz 1 bardzo duży), 2285 miejscowych zagrożeń oraz 176 alarmów fałszywych⁸¹⁵;
- w powiecie pabianickim – 1432 zdarzenia (o 69 więcej niż w roku 2019), w tym: 282 pożary, 1032 miejscowe zagrożenia oraz 118 alarmów fałszywych. Śmierć poniosło 35 osób, a 150 zostało rannych⁸¹⁶.

Nie należy również zapominać, że jednostki ochrony przeciwpożarowej (JOP) wspomagają działania Państwowego Ratownictwa Medycznego (PRM). Zasady tego wsparcia szczegółowo opisano w Wojewódzkim Planie Działania Systemu (WPDS) w „Procedurze

⁸¹¹ Informacja z działalności Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Brzezinach za rok 2020, KP PSP w Brzezinach, Brzeziny 2021, s. 3 (dalej: *Informacja z działalności KP PSP w Brzezinach za rok 2020*).

⁸¹² Sprawozdanie z działalności Komendy Powiatowej PSP powiatu łódzkiego wschodniego za 2020 rok, KP PSP w Koluszkach, Koluszki 2021, s. 5 (dalej: *Sprawozdanie z działalności KP PSP powiatu łódzkiego wschodniego za 2020 rok*).

⁸¹³ Tylko w 2020 r. JRG z Łodzi interweniowały 293 razy poza stałym obszarem swoich działań. Informacja o stanie bezpieczeństwa miasta Łodzi w zakresie ochrony przeciwpożarowej za rok 2020, KM PSP w Łodzi, Łódź 2021, s. 13, 17.

⁸¹⁴ Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej w Łodzi, *Biuletyn Informacji Publicznej*, <https://interwencje.straz.lodz.pl/> (dostęp 22.08.2024).

⁸¹⁵ Brak informacji o ofiarach i osobach poszkodowanych. Podano wyłącznie dane dotyczące JRG PSP Ozorków – w 2020 r. w zdarzeniach, podczas których strażacy prowadzili akcje ratowniczo-gaśnicze, zginęło 11 osób, a 59 zostało rannych.

Narada roczna KP PSP w Zgierzu 2020, dz. cyt., s. 22.

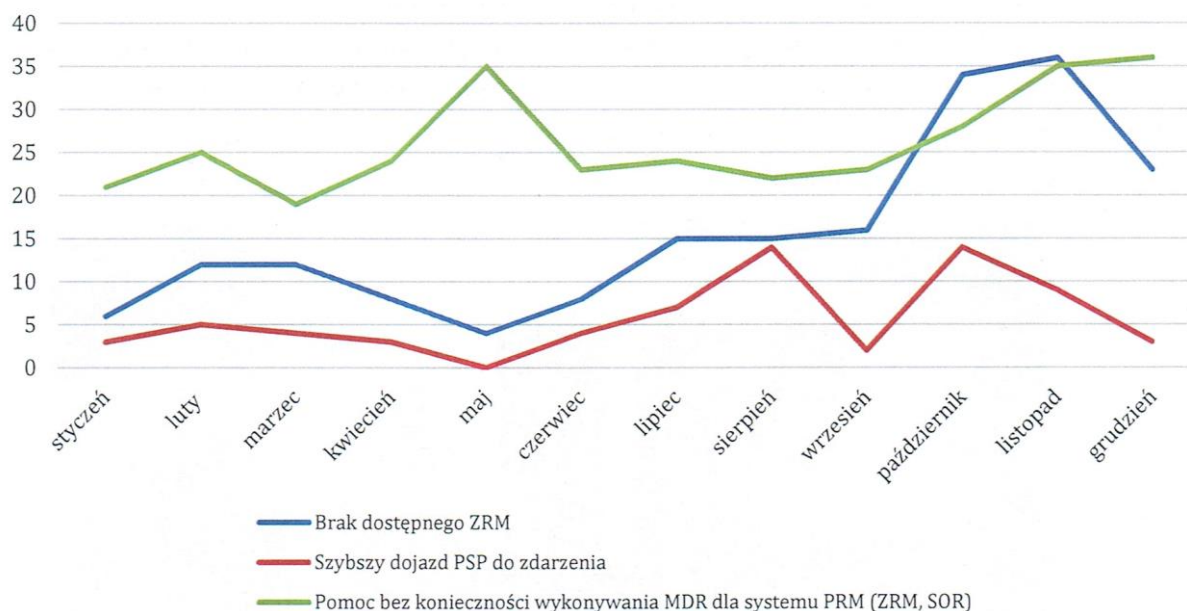
⁸¹⁶ Śmierć w 34 przypadkach nastąpiła w czasie zdarzeń skategoryzowanych jako miejscowe zagrożenia. Podobnie przedstawia się kwestia osób rannych – 143 osoby zostały ranne w wyniku wystąpienia miejscowych zagrożeń. *Sprawozdanie z działalności KP PSP w Pabianicach w roku 2020*, dz. cyt., s. 27, 31.

współpracy jednostek systemu z jednostkami współpracującymi z systemem PRM⁸¹⁷. Działania podejmowane przez strażaków są różne i zależą od występujących zdarzeń. Podział podejmowanych interwencji ujęto w trzech kategoriach:

- brak dostępnego Zespołu Ratownictwa Medycznego (ZRM);
- czas dojazdu JOP do miejsca zdarzenia jest krótszy niż dla ZRM;
- pomoc bez konieczności wykonywania medycznych działań ratowniczych (MDR)⁸¹⁸ dla systemu PRM (ZRM i Szpitalnych Oddziałów Ratunkowych – SOR).

Statystykę dotyczącą udziału JOP w izolowanych zdarzeniach ratownictwa medycznego (IZRM) w 2020 r. na obszarze województwa łódzkiego przedstawia poniższy wykres.

Wykres 17. Udział JOP w izolowanych zdarzeniach ratownictwa medycznego (IZRM) w 2020 r. na obszarze województwa łódzkiego

Źródło: Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020, dz. cyt., s. 106.

Wykres 18 przedstawia z kolei podział udziału JOP z województwa łódzkiego w IZRM w 2020 r. z uwzględnieniem charakteru stanu zagrożenia życia.

⁸¹⁷ W biuletynach informacyjnych komend powiatowych brakuje szczegółowych danych dotyczących wspomaganiania działań PRM przez strażaków.

⁸¹⁸ Medyczne działania ratownicze – na poziomie podstawowym jest to udzielenie kwalifikowanej pierwszej pomocy (KPP), z kolei na poziomie zaawansowanym będą to świadczenia zdrowotne inne niż medyczne czynności ratunkowe.

5.1.2. Kwalifikacje zawodowe strażaków PSP

W jednostkach PSP województwa łódzkiego na przestrzeni lat zmieniała się liczba zatrudnionych strażaków. Dane na 1999 r. wskazują, że limit etatów wynosił 2229 osób, w tym 2183 funkcjonariuszy. Duże utrudnienie w tym okresie stanowiła kwestia rozmieszczenia strażaków w odpowiednich jednostkach PSP zgodnie z obowiązującymi limitami etatów po reformie administracyjnej. Liczba zatrudnionych na dzień 31 grudnia 2001 r. wynosiła 2161 strażaków oraz 64 pracowników cywilnych⁸¹⁹, a na koniec 2020 r. zatrudnione były 2303 osoby (2214 strażaków oraz 89 pracowników cywilnych). Limit etatów wśród funkcjonariuszy wynosił 2291 osób. Etaty niewykorzystane (jak wynika z biuletynów informacyjnych Państwowej Straży Pożarnej) są związane z potrzebą zabezpieczenia miejsc pracy dla absolwentów szkół pożarniczych. Do tego dołączyć trzeba przeniesienia oraz przechodzenie funkcjonariuszy na emeryturę. Liczba etatów od 2002 r. do 2020 r. zwiększyła się z 2193 do 2291. Liczba ta wzrastała sukcesywnie w kolejnych latach: w 2004 r. do 2202 etatów, w 2006 r. do 2271 oraz w 2019 r. do 2291 etatów. Na przestrzeni lat zwiększył się również znacząco limit etatów wśród pracowników cywilnych – z 46 w 1999 r. do 82, które pozostawały stałe od 2009 r. aż do 2020 r., czyli badanego roku końcowego⁸²⁰.

W kolejnych latach widać również zmianę pod względem poziomu wykształcenia strażaków z jednostek PSP, z roku na rok przybywa osób z wykształceniem wyższym. W roku 1999 poziom wykształcenia zatrudnionych strażaków w jednostkach na obszarze województwa łódzkiego przedstawiał się następująco: 247 osób – wykształcenie wyższe, 1160 osób – średnie, 695 osób – zasadnicze oraz 63 osoby – podstawowe⁸²¹. Poziom posiadanego wykształcenia wśród funkcjonariuszy w latach 2010–2020 prezentuje tabela 45.

⁸¹⁹ W 2001 r. zlikwidowano wszystkie zakładowe straże pożarne Polskich Kolei Państwowych S. A., z tego ramienia jednostkom KM PSP w Łodzi, KP PSP Łódź-Wschód oraz KP PSP Opoczno przyznano odpowiednio 6, 2 i 2 dodatkowe etaty, które umożliwiły zatrudnienie strażaków ze zlikwidowanych straży zakładowych PKP Łódź-Olechów oraz ZSP PKP Idzikowice.

Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2001, dz. cyt., s. 7.

⁸²⁰ *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*, dz. cyt., s. 19–20.

⁸²¹ Ujednolicenie w kwestii wykształcenia podkreślono w art. 28 ustawy z 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej, który wskazuje, że strażakiem w PSP może zostać osoba, która posiada co najmniej wykształcenie średnie.

Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2001, dz. cyt., s. 8.

Tabela 45. Poziom wykształcenia strażaków z jednostek PSP na obszarze województwa łódzkiego w latach 2010–2020

Poziom wykształcenia	Zatrudnienie											Trend 2019/2020	Udział zatrudnienia (w proc.)
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020		
Wyższe	690	720	785	807	829	880	913	981	949	956	958	+2	43,27%
Średnie	1505	1485	1444	1420	1404	1346	1309	1311	1287	1290	1255	-35	56,68%
Zasadnicze	66	53	22	30	25	8	6	6	4	3	1	-2	0,05%
Podstawowe	5	4	2	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0,00%
Zatrudnienie razem	2266	2262	2253	2258	2259	2235	2229	2298	2240	2249	2214		

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*, dz. cyt., s. 20.

Nie sposób nie zauważyć, że na przestrzeni 22 lat strażacy w województwie łódzkim podnosili swoje wykształcenie. Przybyło (blisko 4-krotnie) funkcjonariuszy z wykształceniem wyższym, na podobnym poziomie utrzymuje się liczba strażaków z wykształceniem średnim, natomiast liczba funkcjonariuszy z wykształceniem podstawowym została zminimalizowana do zera, a z wykształceniem zasadniczym – do jednego zatrudnionego.

W związku z podnoszeniem kwalifikacji zawodowych strażacy liczyć mogą na awans do wyższego korpusu (od szeregowego, przez podoficerski i aspirancki, po oficerski). Poniższe tabele przedstawiają zatrudnienie w poszczególnych korpusach w latach 1999–2001 oraz 2010–2020.

Tabela 46. Podział zatrudnienia strażaków z jednostek PSP na obszarze województwa łódzkiego w latach 1999–2001 ze względu na przynależność do korpusu

Korpusy	Zatrudnienie			Trend
	1999	2000	2001	
Oficerowie	237	253	271	+7%
Aspiranci	344	359	380	+6%
Podoficerowie	1141	1202	1222	+2%
Szeregowcy	443	351	288	-18%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2001*, dz. cyt., s. 10.

Tabela 47. Zatrudnienie strażaków z jednostek PSP na obszarze województwa łódzkiego w latach 2010–2020 z podziałem na przynależność do korpusu

Korpusy	Zatrudnienie											Trend
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Oficerowie	359	375	402	420	435	461	469	449	445	447	458	+11
Aspiranci	501	475	453	450	469	478	497	516	534	547	570	+23
Podoficerowie	937	947	933	1028	1075	1122	1190	1157	1111	1057	1010	-47
Szeregowcy	469	465	465	360	280	174	73	106	150	198	176	-22

Źródło: *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*, dz. cyt., s. 24.

Zauważyć można, że na przestrzeni lat 1999–2020 podwoiła się liczba oficerów, o ponad połowę zwiększyła się liczba aspirantów, liczba podoficerów zmalała o blisko 20%, a zasoby korpusu szeregowców zmniejszyły się o około 40%.

Z danych z 2020 r. wynika, że w województwie łódzkim 37 funkcjonariuszy ukończyło Szkołę Aspirantów PSP w systemie przemiennym⁸²² oraz 15 osób ukończyło Szkołę Główną Służby Pożarniczej w systemie zaocznym. Kolejne 44 osób rozpoczęło naukę w Szkole Głównej Służby Pożarniczej⁸²³. Dodatkowo w 2020 r. na obszarze województwa łódzkiego służbę rozpoczęło 24 absolwentów szkół pożarniczych (6 oficerów, 18 aspirantów). Zostali oni w przeważającej większości przekierowani do Komend Powiatowych / Miejskich, które znajdują się najbliżej ich miejsca zamieszkania⁸²⁴. Zestawienie to potwierdza wspomniany trend dotyczący podwyższania kompetencji i wykształcenia przez strażaków z PSP.

Na podstawie przedstawionych poniżej danych jednostek PSP działających na obszarze aglomeracji łódzkiej w latach 2000 i 2020 można prześledzić zmiany w liczbie zatrudnionych (w tym zmiany w przynależności do poszczególnych korpusów) oraz w ich wykształceniu.

W 2000 r. na obszarze aglomeracji łódzkiej:

- w powiecie zgierskim służyło 20 strażaków w systemie codziennym i 125 w systemie zmianowym, 10% z nich posiadało wykształcenie wyższe, 49% – średnie, 41% – zasadnicze. Rozkład zatrudnienia w Komendzie Powiatowej PSP w Zgierzu pod względem posiadanych stopni służbowych wyglądał następująco:
 - 13 oficerów (9%);

⁸²² System przemienny kształcenia w jeszcze większym stopniu umożliwia funkcjonariuszom łączenie teorii z praktyką. Polega na jednoczesnym podnoszeniu wykształcenia i służbie w JRG.

⁸²³ Na studiach inżynierskich naukę rozpoczęło 18 osób, uzupełniających magisterskich – 9 osób i 1 osoba na studiach magisterskich cywilnych, dodatkowo 16 osób rozpoczęło poszerzanie swoich umiejętności w ramach studiów podyplomowych (przeznaczonych dla osób ubiegających się o pierwszy stopień oficerski).

⁸²⁴ *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*, dz. cyt., s. 25.

- 17 aspirantów (12%);
- 89 podoficerów (61%);
- 26 szeregowców (18%)⁸²⁵;
- w KM PSP w Łodzi służyło 692 funkcjonariuszy (581 z nich pracuje w systemie zmianowym oraz 111 w codziennym), 7,5% z nich posiadało wykształcenie wyższe, 54,5% – średnie, 37% – zasadnicze, 1% – podstawowe. Wśród pracowników wyróżnić można:
 - 56 oficerów (8%);
 - 95 aspirantów (13,5%);
 - 407 podoficerów (59%);
 - 134 szeregowców (19,5%)⁸²⁶;
- powiat łódzki wschodni zatrudnił 75 strażaków, dodatkowo 2 pracowników cywilnym zapewniono zatrudnienie na pół etatu⁸²⁷.

Niestety w wielu aspektach ciężko porównać powyższe dane z danymi z KP PSP w Pabianicach, która udostępniła swoje dane wyłącznie od 2009 r.

Według dostępnych danych na koniec 2020 r. w powiatach należących do aglomeracji łódzkiej zatrudnionych było z kolei:

- w Łodzi – 690 funkcjonariuszy (w tym 115 oficerów, 177 aspirantów, 339 podoficerów oraz 59 szeregowców)⁸²⁸;
- w powiecie brzezińskim – 44 funkcjonariuszy (w tym 8 oficerów, 14 aspirantów, 17 podoficerów oraz 5 szeregowych) + 2 pracowników cywilnych⁸²⁹;

⁸²⁵ Według danych z Komend Powiatowych i Miejskich PSP duża część starszej kadry odeszła na emeryturę w czasie reorganizacji w 1992 r., korzystając z zaopatrzenia emerytalnego, co znacznie odmłodziło tamtejsze zasoby pracownicze.

Materiały na naradę roczną Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Zgierzu za 2000 r., KP PSP w Zgierzu, Zgierz 2001, s. 2–3 (dalej: *Materiały na naradę roczną KP PSP w Zgierzu za 2000 r.*).

⁸²⁶ *Informacje o stanie bezpieczeństwa pożarowego, występujących zagrożeniach oraz stopniu przygotowania Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej w Łodzi do prowadzenia działań ratowniczych na terenie Łodzi w 2000 r.*, KM PSP w Łodzi, Łódź 2001, s. 9–10 (dalej: *Informacje o stanie bezpieczeństwa pożarowego, występujących zagrożeniach oraz stopniu przygotowania KM PSP w Łodzi w roku 2000*).

⁸²⁷ *Informacja Komendanta Powiatowego Państwowej Straży Pożarnej o stanie ochrony przeciwpożarowej w roku 2000. /materiały dla prasy/*, KP PSP w Koluszkach, Koluszki 2001, s. 5–6 (dalej: *Informacja KP PSP o stanie ochrony przeciwpożarowej. Koluszki 2000*).

⁸²⁸ Limit zatrudnienia wynosił 709 funkcjonariuszy, co oznacza 19 wakatów.

Informacja o stanie bezpieczeństwa miasta Łodzi w zakresie ochrony przeciwpożarowej za rok 2020, dz. cyt., s. 7.

⁸²⁹ Limit etatowy KP PSP w Brzezinach wynosił w 2020 r. 46 etatów.

Informacja z działalności KP PSP w Brzezinach za rok 2020, dz. cyt., s. 30.

- w powiecie zgierskim – 144 funkcjonariuszy (w tym 30 oficerów, 22 aspirantów, 74 podoficerów oraz 7 szeregowych) + 3 pracowników cywilnych⁸³⁰;
- w powiecie pabianickim – 83 funkcjonariuszy (w tym 18 oficerów, 44 podoficerów i 21 aspirantów) + 4 pracowników cywilnych⁸³¹;
- w powiecie łódzkim wschodnim – 52 funkcjonariuszy oraz 2 pracowników cywilnych⁸³².

Wyszkolenie strażaków na obszarze aglomeracji łódzkiej w 2020 r. przedstawiało się następująco:

- powiat pabianicki: 41% strażaków – wykształcenie średnie, 41% – policealne, 6% – licencjackie, 34% – wyższe⁸³³;
- powiat łódzki wschodni: 42% strażaków – wykształcenie średnie, 14% – policealne, 44% – wyższe ogólne⁸³⁴;
- powiat zgierski: 36% strażaków – wykształcenie średnie, 19,5% – policealne 44,4% – wyższe (w tym licencjackie)⁸³⁵.

W biuletynach informacyjnych nie zamieszczono danych dotyczących wykształcenia strażaków z jednostek PSP w Łodzi oraz powiatu brzezińskiego. Mimo wymienionych przeciwności można zauważyć, że utrzymuje się trend wzrostowy w zatrudnieniu w komendach powiatowych i miejskiej PSP na obszarze aglomeracji łódzkiej. Wraz z rosnącym poziomem wykształcenia funkcjonariuszy zwiększają się także możliwości awansu na wyższe stopnie zawodowe.

5.1.3. Czynności kontrolno-rozpoznawcze

Ważnym aspektem działalności PSP są zagadnienia kontrolno-rozpoznawcze. Zakres obowiązków obejmuje różnorodne zadania związane z identyfikacją i przewidywaniem

⁸³⁰ Limit zatrudnienia wynosił 146 funkcjonariuszy.

Narada roczna KP PSP w Zgierzu 2020, dz. cyt., s. 11, 18–19.

⁸³¹ Tylko w 2020 r. w ramach jednostki napisano 43 wnioski o awans na wyższe stopnie służbowe dla funkcjonariuszy.

Sprawozdanie z działalności KP PSP w Pabianicach w roku 2020, dz. cyt., s. 2–3, 15.

⁸³² W 2020 r. zatrudniano 52 strażaków na 54 przyznane etaty. Brak informacji w biuletynie co do liczby funkcjonariuszy w poszczególnych pionach. Co ciekawe, tylko w 2020 r. awanse na wyższe stopnie służbowe w ramach jednostki otrzymało 20 strażaków. Najwięcej, bo aż 13 awansów przypadło w korpusie podoficerskim, 3 w korpusie aspiranckim oraz po 2 w korpusie szeregowym i oficerskim.

Sprawozdanie z działalności KP PSP powiatu łódzkiego wschodniego za 2020 rok, dz. cyt., s. 27.

⁸³³ *Sprawozdanie z działalności KP PSP w Pabianicach w roku 2020*, dz. cyt., s. 3.

⁸³⁴ *Sprawozdanie z działalności KP PSP powiatu łódzkiego wschodniego za rok 2020*, KP PSP w Koluszkach, Koluszki 2021, s. 28.

⁸³⁵ *Narada roczna KP PSP w Zgierzu 2020*, dz. cyt., s. 18.

możliwych do wystąpienia zagrożeń, monitorowaniem przestrzegania przepisów przeciwpożarowych oraz przygotowaniem do prowadzenia działań ratowniczych. Działania kontrolno-rozpoznawcze realizowane są w celu ciągłego nadzoru i podnoszenia ogólnego poziomu bezpieczeństwa na poziomie zarówno lokalnym, jak i regionalnym. Strażacy podejmują w związku z tym następujące zadania: rozpoznanie zagrożeń miejscowych i pożarowych; przestrzeganie i egzekwowanie przepisów m.in. ustawy Prawo ochrony środowiska; uczestnictwo w sprawach objętych postępowaniem administracyjnym i egzekucyjnym; kontrola uzgadniania projektów budowlanych, ocena spełniania przez nich wymagań z zakresu bezpieczeństwa pożarowego; akceptowanie w drodze postanowień zamiennych warunków w ekspertyzach technicznych odnoszących się do istniejących obiektów; ogólna poprawa stanu bezpieczeństwa pożarowego⁸³⁶.

Zgodnie z powyższymi założeniami na obszarze województwa łódzkiego w 1999 r. przeprowadzono 4144 kontrole (wykonywane przez 50 uprawnionych funkcjonariuszy) w 5083 obiektach. Stwierdzono łącznie 6141 nieprawidłowości, wydano 1379 decyzji administracyjnych, w tym 27 dotyczących zakazu eksploatacji obiektu. W całym 1999 r. PSP zajęła 1119 stanowisk merytorycznych dotyczących oddania do użytkowania obiektów (użyteczności publicznej – 594, zamieszkania zbiorowego – 25, mieszkalnych wielorodzinnych – 74; produkcyjnych i magazynowych – 419; w gospodarstwach rolnych – 7). W ramach wyżej wymienionych prac wydano 88 postanowień – sprzeciwów w sprawie oddania obiektów do użytkowania⁸³⁷. W ramach prowadzonych kontroli stwierdzono łącznie 393 nieprawidłowości, które mogłyby powodować zagrożenie życia ludzi, w tym:

- 239 – w obiektach użyteczności publicznej;
- 66 – w obiektach zamieszkania zbiorowego;
- 88 – w obiektach mieszkalnych wielorodzinnych.

Z kolei w 2020 r. dokonano 2582 kontroli w 3272 obiektach, do prowadzenia kontroli uprawnionych było 44 funkcjonariuszy. W ramach tych działań sprawdzono: 1202 obiekty produkcyjne i magazynowe (36,69% ogółu skontrolowanych obiektów); 1152 obiekty użyteczności publicznej (35,16%); 375 budynków wielorodzinnych (11,44%); 258 obiektów

⁸³⁶ *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*, dz. cyt., s. 26.

⁸³⁷ W 1999 r. PSP wydało decyzje odmowne w sprawie oddania do użytkowania m.in. dla: Hali Sportowej w Rawie Mazowieckiej przy ul. Kazimierza Wlk. 28, budynku salonu sprzedaży samochodów Renault w Sieradzu przy ul. POW 141, Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Wieluniu przy ul. Szpitalnej 16, Szkoły Podstawowej nr 9 w Zduńskiej Woli przy ul. Kilińskiego 27, budynku handlowo-usługowego w Zgierzu przy ul. Kilińskiego 4 czy Składnicy Dokumentów Archiwalnych w Zgierzu przy ul. Popiełuszki 8.

Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 1999, dz. cyt., s. 21–22.

na obszarach leśnych (7,87%); 145 obiektów zamieszkania zbiorowego (4,42%) oraz 144 gospodarstwa rolne (44,39%)⁸³⁸.

W roku 2020 wydano 301 decyzji administracyjnych stanowiących o konieczności usunięcia uchybień, a także 4 decyzje dotyczące zakazu eksploatacji. Łącznie stwierdzono 3560 nieprawidłowości, które najczęściej dotyczyły:

- w 315 obiektach – stanu instalacji użytkowych;
- w 224 obiektach – zaopatrzenia wodnego dla obiektów;
- w 169 obiektach – instrukcji bezpieczeństwa pożarowego;
- w 148 obiektach – przeciwpożarowych wewnętrznych instalacji wodociągowych;
- w 145 obiektach – stanu dróg ewakuacyjnych (w tym ich drożności, składowania materiałów łatwopalnych oraz znaków bezpieczeństwa);
- w 110 obiektach – urządzeń i instalacji przeciwpożarowych;
- w 100 obiektach – warunków ewakuacji, które mogą stanowić zagrożenie dla życia i zdrowia ludzi;
- w 74 obiektach – stanu dróg pożarowych⁸³⁹.

Należy ponadto pamiętać (jak już wspomniano w rozdziale 4), że w zakładach dużego ryzyka (ZDR) i zakładach zwiększonego ryzyka (ZZR) przeprowadzane są kontrole, odpowiednio minimum raz w roku i minimum raz na trzy lata, mające na celu analizę przestrzegania przepisów ochrony przeciwpożarowej, a także innych wymagań, które zawarto w ustawie z 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska. W 2020 r. na obszarze województwa w 53 wyżej wymienionych obiektach przeprowadzono 22 kontrole, podczas których wykryto 22 nieprawidłowości. Na koniec 2020 r. w województwie łódzkim funkcjonowały 23 ZZR oraz 8 ZDR. Na obszarze aglomeracji łódzkiej działają 4 ZDR: PERN S.A. – Baza Paliw nr 1 (przy ul. Naftowej w Koluszkach); Rozlewnia Gazu Płynnego (przy ul. Dostawczej w Łodzi); EUROFOAM Polska Sp. z o.o. (przy ul. Szczawińskiej w Zgierzu) oraz Linde Gaz Polska Sp. z o.o. (przy ul. Traktorowej w Łodzi). W obrębie aglomeracji łódzkiej funkcjonuje również 7 ZZR: PHU „EKO-GAZ” JATCZAK S.J. (przy ul. Waryńskiego w Brzezinach); Nowa Chłodnia Łódź Sp. z o.o. (przy ul. Traktorowej w Łodzi); BSH Sprzęt gospodarstwa domowego Sp. z o.o. (przy ul. Lodowej w Łodzi); Elektrociepłownia EC3 (przy ul. Pojezierskiej w Łodzi); BGS Sp. z o.o. (przy ul. A. Struga w Zgierzu); Brenntag Polska Sp. z o.o. (przy ul. Kwasowej w Zgierzu) oraz PPHU Tamir Sp. J. (przy ul. Kopernika w Głownie)⁸⁴⁰.

⁸³⁸ *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*, dz. cyt., s. 27.

⁸³⁹ Tamże, s. 27.

⁸⁴⁰ Tamże, s. 36–38.

Ważne w działalności strażaków jest również posiadanie informacji o działalności zakładów, w których występują substancje niebezpieczne, w szczególności dotyczy to zakładów dysponujących znaczną ilością takich substancji, mogących spowodować wystąpienie zagrożeń poza terenem firmy zarówno dla ludzi, jak i środowiska. Są to przedsiębiorstwa, które nie przekraczają norm ZDR i ZZR. Na obszarze województwa na koniec 2020 r. znajdowało się 99 tego typu zakładów, z czego aż 15 w samej Łodzi⁸⁴¹.

W art. 29 ust. 1 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów wskazano obiekty, które są zobowiązane do stosowania dźwiękowego systemu ostrzegawczego (DSO), umożliwiającego rozgłaszanie sygnałów ostrzegawczych i komunikatów głosowych na potrzeby bezpieczeństwa osób przebywających w obiekcie, nadawanych automatycznie po otrzymaniu sygnału z systemu sygnalizacji pożarowej, a także przez operatora⁸⁴². Jest to kolejne zadanie, które wchodzi w zakres obowiązków strażaków, w szczególności właściwego miejscowo komendanta powiatowego lub miejskiego, który uzgadnia i prowadzi ewidencję obiektów, które powinny posiadać DSO. W województwie łódzkim w 2020 r. znajdowało się 159 tego obiektów (ujętych w art. 29 ust. 1 pkt. 4 ww. ustawy), a obowiązek podłączenia do systemu DSO spełniło 99 z nich, dla 6 uzyskano odstępstwo na podstawie postanowienia Łódzkiego Komendanta Wojewódzkiego. Na wspomnianym obszarze znajduje się również 21 obiektów wyposażonych w DSO mimo braku obowiązku dołączenia do systemu⁸⁴³.

Kolejnym zadaniem, które obejmuje działalność strażaków, jest tworzenie i aktualizowanie wykazów parkingów przeznaczonych dla transportu drogowego materiałów niebezpiecznych. Wykazy te obejmują zwłaszcza informacje dotyczące lokalizacji i liczby miejsc parkingowych. W 2020 r. na obszarze województwa znajdowały się 24 takie parkingi,

⁸⁴¹ Tamże, s. 38.

⁸⁴² Wymienione obiekty to m.in.: budynki handlowe lub wystawowe (jednokondygnacyjne – o powierzchni powyżej 8000 m², wielokondygnacyjne – o powierzchni powyżej 5000 m²) zawierające strefę pożarową zakwalifikowaną do kategorii zagrożenia ludzi ZL I; sale widowiskowe i sportowe z liczbą miejsc powyżej 1500; kina i teatry z liczbą miejsc powyżej 600; szpitale i sanatoria z liczbą łóżek powyżej 200 w budynku, z wyłączeniem pomieszczeń intensywnej opieki medycznej, sal operacyjnych oraz sal z chorymi; budynki użyteczności publicznej wysokie i wysokościowe; budynki zamieszkania zbiorowego wysokie i wysokościowe lub z liczbą miejsc noclegowych powyżej 200; stacje metra i stacje kolei podziemnych; dworce i porty, w których jednocześnie może przebywać powyżej 500 osób.

Zob. *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów* (Dz.U. 2010, nr 109, poz. 719), art. 29 ust. 1.

⁸⁴³ *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*, dz. cyt., s. 38.

w tym 9 na obszarze aglomeracji łódzkiej. Lista parkingów w podziale na powiaty kształtowała się następująco:

- powiat zgierski:
 - węzeł „Stryków” przy Obwodzie Utrzymania Autostrady (OUA);
 - węzeł „Zgierz Wschód”;
 - miejsce obsługi podróżnych (MOP) „Głowno Zachód” – autostrada A2;
 - MOP „Głowno Wschód” – autostrada A2;
- powiat brzeziński:
 - MOP „Niesułków” – autostrada A2;
 - MOP „Nowostawy” – autostrada A2;
- powiat łódzki wschodni:
 - MOP „Guzew” – typ II przy trasie S8 w kierunku Rzgowa;
- Łódź:
 - MOP „Wiśniowa Góra Zachód” – przy autostradzie A1;
 - MOP „Wiśniowa Góra Wschód” – przy autostradzie A1⁸⁴⁴.

Strażacy zaangażowani są w uaktualnianie analizy zagrożeń województwa łódzkiego. Zestawienie to zawiera informacje dotyczące stopni zagrożeń⁸⁴⁵ dla poszczególnych powiatów województwa łódzkiego, a także powiatów z nim graniczących. W aglomeracji łódzkiej najwyższy stopień zagrożenia w 2020 r. przypisano Łodzi (Z IV)⁸⁴⁶ oraz powiatom pabianickiemu, zgierskiemu oraz łódzkiemu wschodniemu (Z III). Powiat brzeziński otrzymał stopień Z II. Średnia wojewódzka wynosi Z III. Na obszarze aglomeracji dostrzeżono również zmiany, które mogą wiązać się ze zintensyfikowaniem występowania różnego rodzaju zagrożeń. Wszystko to za sprawą położenia w centrum kraju, otwarcia kolejnego odcinka autostrady A1 (Stryków–Tuszyn) oraz uruchomienia połączeń kolejowych z dworca Łódź-Fabryczna, co stanowi o wzmożonym ruchu drogowym oraz kolejowym⁸⁴⁷.

⁸⁴⁴ Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020, dz. cyt., s. 39.

⁸⁴⁵ Stopnie zagrożeń przyporządkowywane są zgodnie z załącznikiem nr 1 do *Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 3 lipca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego* oraz wcześniejszymi aktami. Stopnie zagrożenia określane są od Z I do Z V, przy czym Z I oznacza bardzo małe zagrożenie, Z II – małe zagrożenie, Z III – średnie zagrożenie, Z IV – duże zagrożenie, z kolei Z V przypisane jest do obszarów o bardzo dużym zagrożeniu. Przy wyznaczaniu stopnia zagrożenia pod uwagę brane są takie czynniki jak: liczba mieszkańców gminy; rodzaj zabudowy; wysokość budynków i palność ich konstrukcji; zakłady przemysłowe znajdujące się na danym obszarze, w tym porty rzeczne i morskie, rurociągi i gazociągi; ciekły wodne i budowle hydrotechniczne; infrastruktura transportowa; transport towarów niebezpiecznych; zagrożenie pożarami lasów oraz inne zagrożenia.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 3 lipca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego (Dz.U. 2017, 1319).

⁸⁴⁶ Łódź jako jedyny powiat otrzymała stopień Z IV w województwie łódzkim.

⁸⁴⁷ Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020, dz. cyt., s. 40.

Strażacy z PSP w województwie łódzkim w 2020 r. wyegzekwowali 123 decyzje administracyjne, które obligowały właścicieli, a także zarządy obiektów, do spełnienia wyznaczonych obowiązków w nakreślonych terminach. W aglomeracji łódzkiej podział ten wygląda następująco: powiat brzeziński – 5 wyegzekwowanych decyzji administracyjnych; powiat łódzki wschodni – 5; Łódź – 7; powiat pabianicki – 24; powiat zgierski – 9. Rokrocznie sprawdzane są również decyzje z lat poprzednich, szczególnie te, dla których upłynął termin realizacji nałożonych obowiązków. W biuletynie informacyjnym Państwowej Straży Pożarnej województwa łódzkiego za rok 2020, utworzonym przez Komendę Wojewódzką Państwowej Straży Pożarnej w Łodzi, możemy zapoznać się z zapisami dotyczącymi przyczyn braku realizacji wyznaczonych decyzji administracyjnych i przeprowadzonych czynności kontrolno-rozpoznawczych, które mogłyby wykazać bieżący stan wykonania obowiązków nałożonych na podmioty. W tym względzie przede wszystkim wskazywano na:

- ograniczenia związane z wprowadzeniem stanu zagrożenia epidemicznego od 14 marca 2020 r.;
- częściowe przeniesienie czynności kontrolno-rozpoznawczych na rok kolejny (2021);
- posiadanie niewystarczającej kadry z pionu kontrolno-rozpoznawczego w jednostkach na obszarze województwa, które posiada szeroki zakres obowiązków, do których sukcesywnie dodawane są nowe miejsca wymagające przeprowadzania kontroli⁸⁴⁸;
- łączenie stanowisk – problem szczególnie dotyczący komendy powiatowe i miejskie, w których stanowisko kontrolno-rozpoznawcze piastuje funkcjonariusz odpowiedzialny również za BHP, będący oficerem prasowym lub wykonujący zadania przypisane do innych stanowisk⁸⁴⁹;
- wykonywanie kontroli na zlecenie Komendanta Głównego PSP, np. terenów leśnych lub składowisk odpadów;
- przedłużanie (na wniosek podmiotów) terminu wykonania nałożonych obowiązków;
- problemy finansowe podmiotu, które uniemożliwiają bądź częściowo ograniczają możliwość spełnienia wszystkich wymogów nałożonych w ramach wydanej decyzji administracyjnej;
- przystępowanie do wykonywania postanowień wydanych w decyzjach w sposób tzw. rozwiązań zamiennych, ustalonych z Komendantem Wojewódzkim PSP w Łodzi;
- zawieszenie działalności przez podmioty lub zmianę miejsca ich działalności;

⁸⁴⁸ W części powiatów są to stanowiska jednoosobowe.

⁸⁴⁹ Tylko w KM PSP w Łodzi stanowisko BHP było odrębnym stanowiskiem w jednostce, w pozostałych komendach, w tym w komendzie wojewódzkiej, jest to stanowisko łączone.

- zmianę podmiotu odpowiedzialnego za wprowadzenie zaleceń ujętych w decyzji;
- wniesienie postanowienia odwoławczego od wydanej decyzji przez podmiot, którego miała obejmować;
- przedłużenia związane z koniecznością uzyskania przez odpowiednie podmioty stosownego pozwolenia od Łódzkiego Konserwatora Zabytków na wypełnienie obowiązków ujętych w decyzjach⁸⁵⁰.

Powyższe dane odnieść można również do danych aglomeracyjnych. W 2000 r. przeprowadzono:

- w Łodzi – 1455 kontroli obejmujących 1557 obiektów;
 - w obiektach mieszkalnych przeprowadzono 625 kontroli oraz wykryto 451 nieprawidłowości, spośród których 135 uznano za mogące spowodować zagrożenie życia ludzi;
 - w obiektach użyteczności publicznej skontrolowano 547 obiektów;
 - w obiektach produkcyjnych przeprowadzono 237 kontroli obejmujących 263 obiekty, wykryto 146 nieprawidłowości, wydano 15 decyzji, w tym 2 o zakazie dalszej eksploatacji;
 - w obiektach zamieszkania zbiorowego przeprowadzono 20 kontroli (hotele, domy pomocy społecznej – DPS);
 - w 128 przypadkach skontrolowano inne obiekty.

W obiektach użyteczności publicznej i budynkach mieszkalnych przeprowadzono 1172 kontrole, sprawdzając 1215 obiektów. W czasie tych działań wykryto 814 nieprawidłowości. W tego typu obiektach dokonano 314 odbiorów i wydano 18 postanowień o braku zgody na użytkowanie obiektów. Podczas wszystkich czynności kontrolno-rozpoznawczych stwierdzono 1074 nieprawidłowości związane z zabezpieczeniem przeciwpożarowym. Celem usunięcia uchybień wydano 447 decyzji administracyjnych nakładających na właścicieli czy zarządców obiektów obowiązek usunięcia usterek we wskazanym terminie. Dodatkowo w tym okresie na obszarze Łodzi do wyposażenia obiektów w instalację sygnalizacji alarmu pożarowego zobligowanych było 194 właścicieli i zarządców – 160 z nich spełniało podane wyżej wymogi, a 48 obiektów podłączono do monitoringu pożarowego Miejskiego

⁸⁵⁰ *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*, dz. cyt., s. 42–45.

Stanowiska Kierowania (MSK) KM PSP. Zgodnie z obowiązującymi przepisami 46 obiektów wyposażonych było w stałe urządzenia gaśnicze⁸⁵¹.

- w powiecie zgierskim – łącznie 243 kontrole (o 33% więcej niż w 1999 r.) obejmujące 270 budynków, w tym:
 - 46 kontroli obiektów użyteczności publicznej i zamieszkania zbiorowego, w których stwierdzono 98 nieprawidłowości w zabezpieczeniu przeciwpożarowym;
 - 45 kontroli obiektów produkcyjnych i magazynowych, w których stwierdzono 54 nieprawidłowości w zabezpieczeniu przeciwpożarowym;
 - 121 kontroli w obiektach rolniczych, w których stwierdzono 7 nieprawidłowości w zabezpieczeniu przeciwpożarowym;
 - 31 kontroli w innych obiektach, w tym 28 kontroli w budynkach mieszkalnych, w których stwierdzono 30 nieprawidłowości w zabezpieczeniu przeciwpożarowym.

W ramach prowadzonych działań wydano 21 decyzji administracyjnych (pokontrolnych) i nałożono 4 mandaty karne w kwocie 150 zł. Dodatkowo przeprowadzono 58 kontroli dotyczących odbiorów obiektów (29 obiektów produkcyjnych i magazynowych, 22 budynków użyteczności publicznej, 4 budynków zamieszkania zbiorowego i 3 mieszkalnych) oraz 3 kontrole mające na celu ustalenie przyczyn powstania i rozprzestrzeniania się pożarów⁸⁵².

- w powiecie łódzkim wschodnim – ogółem 153 kontrole, wydano 42 decyzje administracyjne w sprawie usunięcia uchybień. Kontrole te wykazały łącznie 166 nieprawidłowości, w związku z tym wydano zakaz użytkowania 1 obiektu, nałożono 4 upomnienia, skierowano 2 wnioski do kolegium, nałożono 7 mandatów karnych. Przeprowadzono również 72 kontrole w zakresie przekazania do użytkowania obiektów budowlanych, w których wyniku wydano 61 postanowień niewnoszących sprzeciwu w sprawie użytkowania obiektu, natomiast w 11 przypadkach wniesiono

⁸⁵¹ *Informacje o stanie bezpieczeństwa pożarowego, występujących zagrożeniach oraz stopniu przygotowania KM PSP w Łodzi w roku 2000*, dz. cyt., s. 28–29, 35–36.

⁸⁵² W komendzie obowiązki przeprowadzania czynności kontrolno-rozpoznawczych sprawowało w tym czasie 2 oficerów. Planowano dodać etat dla 1 osoby. Najczęściej stwierdzane nieprawidłowości w kontrolowanych obiektach dotyczyły: instalacji użytkowych (43%), instrukcji przeciwpożarowych (31%), zaopatrzenia wodnego (10%), dróg pożarowych (8%), podręcznego sprzętu gaśniczego (8%).
Materiały na naradę Roczną KP PSP w Zgierzu za 2000 r., dz. cyt., s. 16–20.

sprzeciw. Dokonano 6 uzgodnień planów zagospodarowania przestrzennego oraz przedstawiono wnioski do opracowywanych planów (w 5 przypadkach)⁸⁵³.

Z kolei w 2020 r. w ramach działań kontrolno-rozpoznawczych na obszarze aglomeracji łódzkiej przeprowadzono⁸⁵⁴:

- w powiecie łódzkim wschodnim – 93 kontrole, podczas których stwierdzono 173 nieprawidłowości z zakresu ochrony przeciwpożarowej, a w ich ramach wydano 32 opinie i 9 decyzji administracyjnych. Wśród wymienionych kontroli przeprowadzono 51 „odbiorów”, czyli przekazania obiektów do eksploatacji, w 12 przypadkach zgłoszono sprzeciw lub uwagi dotyczące niezgodności wykonania inwestycji z projektem budowlanym lub przepisami z zakresu ochrony przeciwpożarowej. Pozostałe 42 kontrole to w 35 przypadkach kontrole podstawowe, w 7 – sprawdzające⁸⁵⁵;
- w powiecie zgierskim – 142 kontrole obiektów. W 76 przypadkach były to obiekty użyteczności publicznej i zamieszkania zbiorowego (wykryto 14 nieprawidłowości w zabezpieczeniu pożarowym); w 41 przypadkach skontrolowano obiekty produkcyjne i magazynowe (10 nieprawidłowości); dokonano 25 kontroli innych budynków, np. gospodarstw rolnych, lasów, budynków mieszkalnych (2 nieprawidłowości). Rozpatrzono 92 sprawy dotyczące opiniowania projektów studiów i planów zagospodarowania przestrzennego. Tylko w następstwie kontroli podstawowych wydano 8 decyzji administracyjnych, które nakazywały usunięcie uchybień w zabezpieczeniu przeciwpożarowym⁸⁵⁶;
- w powiecie pabianickim – 233 kontrole, obejmujące 254 obiektów, w tym: 88 obiektów użyteczności publicznej, 12 budynków zamieszkania zbiorowego, 33 budynki mieszkalne wielorodzinne, 79 obiektów produkcyjnych i magazynowych, 26 budynków przynależących do gospodarstw rolnych oraz 16 kompleksów leśnych. Stwierdzono ogółem 367 nieprawidłowości, które w 335 przypadkach dotyczyły zabezpieczenia

⁸⁵³ *Informacja KP PSP o stanie ochrony przeciwpożarowej. Koluszki 2000*, dz. cyt., s. 4.

⁸⁵⁴ Od 2020 r., w wyniku zmian w przepisach dotyczących gospodarowania odpadami, na komendantów PSP nałożono nowy obowiązek, który polega na uzgadnianiu warunków ochrony przeciwpożarowej zawartych w operatach przeciwpożarowych dotyczących instalacji, obiektu lub jego części, a także innych miejsc magazynowania odpadów.

Rozporządzenie Ministra Klimatu z 11 września 2020 r. w sprawie szczegółowych wymagań dla magazynowania odpadów (Dz.U. 2020, poz. 1742).

⁸⁵⁵ *Sprawozdanie z działalności KP PSP powiatu łódzkiego wschodniego za rok 2020*, dz. cyt., s. 18.

⁸⁵⁶ W latach 2015–2020 przeprowadzono kontrole i opracowano opinie odpowiednio: 159, 176, 229, 229, 279 oraz 234 razy, co daje podstawę do wnioskowania, że liczba działań kontrolno-rozpoznawczych wzrasta w perspektywie czasu. W 2020 r. połączono wydział operacyjno-szkoleniowy z sekcją kontrolno-rozpoznawczą, zachowując przy tym 2 etaty dla funkcjonariuszy w korpusie oficerskim, odpowiedzialnych za prowadzenie czynności kontrolno-rozpoznawczych.

Narada roczna KP PSP w Zgierzu 2020, dz. cyt., s. 33–34.

przeciwpożarowego obiektów, a w 32 przypadkach wiązały się ze stwarzaniem zagrożenia dla życia i zdrowia ludzi. Ogółem przeprowadzono 102 kontrole sprawdzające, 70 podstawowych oraz 61 tzw. odbiorów obiektów. Odbiory obiektów w 50 przypadkach zakończyły się wydaniem decyzji pozytywnej, a w 11 przypadkach – negatywnej, wydano także 50 opinii. Odbiory wykonywano w obiektach: użyteczności publicznej – 27 razy, produkcyjno-magazynowych – 22 razy, oraz mieszkalnych wielorodzinnych – 12 razy. Komendant Powiatowy wydał 53 decyzje administracyjne jako organ pierwszej instancji. Wydano 8 upomnień w celu wyegzekwowania postanowień decyzji KP PSP w Pabianicach. Na kontrolowanych nałożono także 4 grzywny na łączną kwotę 4000 zł⁸⁵⁷.

- w powiecie brzezińskim – 69 czynności kontrolno-rozpoznawczych, w ramach których skontrolowano 74 obiekty oraz stwierdzono 82 nieprawidłowości. Działania doprowadziły do wydania 14 decyzji administracyjnych nakazujących usunięcie wykrytych uchybień. Zakres prowadzonych działań objął:
 - 19 budynków użyteczności publicznej, w których stwierdzono ogółem 18 nieprawidłowości, wydano 1 decyzję administracyjną dotyczącą usunięcia nieprawidłowości wykrytych podczas kontroli, 1 upomnienie oraz 3 opinie;
 - 6 obiektów zamieszkania zbiorowego, w których stwierdzono ogółem 13 nieprawidłowości, wydano 2 decyzje administracyjne, które stanowiły o konieczności usunięcia uchybień, 2 upomnienia oraz 1 opinię;
 - 27 obiektów produkcyjnych i magazynowych, w których ujawniono 32 nieprawidłowości, wydano 8 decyzji administracyjnych dotyczących usunięcia wykrytych nieprawidłowości, 2 upomnienia oraz 5 opinii;
 - 7 obiektów wielorodzinnych, w których ujawniono 11 uchybień, wydano również 4 decyzje administracyjne w sprawie usunięcia nieprawidłowości stwierdzonych w czasie przeprowadzania kontroli;
 - 6 obiektów leśnych, w których wykryto 3 nieprawidłowości (uchybień usunięto niezwłocznie, co umożliwiło wstrzymanie wydania decyzji administracyjnych);

⁸⁵⁷ W powiecie pabianickim czynności kontrolno-rozpoznawcze realizowało 3 funkcjonariuszy. W 2020 r. w ramach decyzji KW PSP w Łodzi kontynuowano kontrolowanie budynków mieszkalnych w starej zabudowie. Przeprowadzono 11 kontroli, w 2 budynkach stwierdzono 3 nieprawidłowości.
Sprawozdanie z działalności KP PSP w Pabianicach w roku 2020, dz. cyt., s. 6–7, 14–15.

- 4 gospodarstwa rolne, gdzie stwierdzono 5 nieprawidłowości zakończonych wydaniem decyzji administracyjnej, upomnieniem i nałożeniem grzywny⁸⁵⁸.

Odebrano 23 obiekty na terenie powiatu brzezińskiego, w 9 przypadkach stwierdzono, że budynki wykonano niezgodnie z projektami i przepisami ochrony przeciwpożarowej⁸⁵⁹;

- w Łodzi – 441 czynności kontrolno-rozpoznawczych⁸⁶⁰:
 - 221 kontroli wykonano w obiektach użyteczności publicznej, stwierdzono wówczas 617 nieprawidłowości, 21 spośród wskazanych uchybień uznano za mogące spowodować zagrożenie życia ludzi⁸⁶¹;
 - 83 kontrole wykonano w obiektach produkcyjno-magazynowych, wykrywając 165 uchybień⁸⁶²;
 - 122 kontrole odbyły się w budynkach mieszkalnych, stwierdzono 316 nieprawidłowości;
 - 15 kontroli miało miejsce w obiektach zamieszkania zbiorowego⁸⁶³.

W ramach czynności skontrolowano łącznie 516 obiektów (222 użyteczności publicznej, 117 produkcyjno-magazynowych, 162 budynki mieszkalne i 15 zamieszkania zbiorowego)⁸⁶⁴. Ponadto strażacy z KM PSP w Łodzi w 2020 r. dokonali odbiorów 282 budynków, z czego 119 stanowiły obiekty użyteczności publicznej, 95 budynki mieszkalne, 61 produkcyjno-magazynowe oraz 7 zamieszkania zbiorowego. W 183 przypadkach powiadomiono o uwagach lub sprzeciwiono się wydaniu pozwolenia na użytkowanie, sprawy przekazano do Powiatowego Inspektora Nadzoru Budowlanego (PINB). Łącznie w czasie prowadzenia czynności kontrolno-rozpoznawczych stwierdzono 1130 nieprawidłowości w zakresie zabezpieczenia

⁸⁵⁸ Zestawienie liczby skontrolowanych obiektów, wykrytych nieprawidłowości i wydanych decyzji przez KP PSP w Brzezinach przedstawia się następująco: w latach 2015–2020 skontrolowano odpowiednio – 99, 100, 73, 88, 75 i 69 obiektów; stwierdzono 154, 190, 97, 106, 111 i 82 nieprawidłowości oraz wydano 34, 26, 27, 26, 13, 14 decyzji.

⁸⁵⁹ Takie sprawy, jak wskazuje dokument, kończą się wystąpieniem do Powiatowego Inspektora Nadzoru Budowlanego.

Informacja z działalności KP PSP w Brzezinach za rok 2020, dz. cyt., s. 19–22.

⁸⁶⁰ *Informacja o stanie bezpieczeństwa miasta Łodzi w zakresie ochrony przeciwpożarowej za rok 2020*, dz. cyt., s. 25–29.

⁸⁶¹ W samych tylko żłobkach i przedszkolach dokonano w tym czasie 34 kontroli, wykrywając 85 nieprawidłowości.

⁸⁶² Uchybienia te często związane były z niezgodną z przepisami realizacją inwestycji oraz niedostosowaniem do przepisów o wytwarzaniu i gromadzeniu odpadów.

⁸⁶³ Były to w przeważającej mierze hotele i domy studenckie.

⁸⁶⁴ W 2018 r. na obszarze Łodzi skontrolowano 584 obiekty (330 użyteczności publicznej, 129 produkcyjno-magazynowych, 111 mieszkalnych i 14 zamieszkania zbiorowego). W 2019 r. skontrolowano z kolei 680 obiektów (402 użyteczności publicznej, 153 produkcyjno-magazynowe, 112 mieszkalne oraz 13 zamieszkania zbiorowego).

przeciwpożarowego. W 2020 r. Komendant Miejski PSP w Łodzi wydał 210 opinii pokontrolnych⁸⁶⁵. Wydano 22 decyzje administracyjne⁸⁶⁶ obligujące zarządców do usunięcia nieprawidłowości w wyznaczonym terminie⁸⁶⁷. W omawianym roku 26 obiektów podłączono do systemu monitoringu pożarowego, który nadzorowany jest przez KM PSP, kolejne 288 podmiotów zobligowano do dołączenia do systemu⁸⁶⁸. Natomiast 140 zarządców zobowiązanych było do wyposażenia budynków w dźwiękowy system ostrzegawczy (DSO). Dwie kontrole miały miejsce w ZDR i ZZR⁸⁶⁹. Ponadto strażacy, zgodnie z nałożonymi na nich obowiązkami, które wprowadziła w grudniu 2012 r. nowelizacja ustawy o odpadach, przeprowadzili 46 postępowań administracyjnych związanych z wydawaniem zezwoleń na zbieranie i przetwarzanie, a także pozwoleń na wytwarzanie odpadów. W tym zakresie sprawdzane są przede wszystkim warunki ochrony przeciwpożarowej. Dodatkowe 15 kontroli⁸⁷⁰ dotyczyło obiektów i terenów, wokół których gromadzone są odpady⁸⁷¹.

Mimo panującej od marca 2020 r. pandemii COVID-19 strażacy z jednostek PSP odnotowali zarówno na obszarze aglomeracji, jak i województwa wysoki wskaźnik przeprowadzanych kontroli dotyczących przestrzegania przepisów przeciwpożarowych. W związku z sytuacją epidemiczną zmieniono sposób przeprowadzania czynności kontrolno-rozpoznawczych. Zapoznanie się z dokumentacją projektową oraz powykonawczą odbywało się głównie w siedzibie komendy, po dostarczeniu przez inwestora wymaganych

⁸⁶⁵ Aż 12 z tych opinii dotyczyło obiektów, w których miały odbywać się półkolonie. Kontrole były zgodne z obowiązującym *Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z 30 marca 2016 r. w sprawie wypoczynku dzieci i młodzieży*. Organizatorzy zobowiązani są posiadać m.in. potwierdzenie od właściwego komendanta powiatowego lub miejskiego, że obiekt i teren spełnia wymogi ochrony przeciwpożarowej (art. 1). Z kolei następne 29 opinii dotyczyło przestrzegania procedur w trakcie imprez masowych – 6 z nich było negatywnych. Zapisy opinii wydawane są na podstawie dokumentacji dostarczonej przez organizatora imprezy oraz zgodnie z rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 13 sierpnia 2009 r. w sprawie zakresu instrukcji postępowania w przypadku powstania pożaru lub innego miejscowego zagrożenia w miejscu i w czasie imprezy masowej.

⁸⁶⁶ W roku 2018 wydano 19 decyzji oraz 215 sprzeciwów i uwag, zaś w 2019 r. w wyniku kontroli wystawiono 31 decyzji oraz 204 sprzeciwy i uwagi.

⁸⁶⁷ W 10 przypadkach decyzje dotyczyły budynków mieszkalnych wielorodzinnych, w 8 – budynków użyteczności publicznej, w 2 – obiektów produkcyjnych i magazynowych, w 1 – obiekcie na obszarze leśnym i 1 obiekcie zamieszkania zbiorowego.

⁸⁶⁸ Na koniec 2020 r. do systemu podłączonych było 431 obiektów, 147 z nich nie były do tego zobligowane.

⁸⁶⁹ Były to kontrole w ZDR – AmeriGas Polska Sp. z o.o. oraz ZZR – Linde Gaz Polska Sp. z o.o.

⁸⁷⁰ W 2018 r. w związku z gromadzeniem odpadów przeprowadzono 1 postępowanie dotyczące uzgodnienia warunków ochrony przeciwpożarowej. W 2019 r. były to już 42 postępowania. Z kolei kontrole obiektów i terenów w zakresie gromadzonych odpadów przeprowadzono odpowiednio w 2018 r. – 6 razy, a w 2019 r. – 16 razy.

⁸⁷¹ Ustawa ta powiązana jest z ww. zapisami ustawy z 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz.U. 2001, nr 62, poz. 627).

Ustawa z 14 grudnia 2012 r. o odpadach (Dz.U. 2013, poz. 21), art. 42 ust. 4b–4c.

dokumentów⁸⁷². Wzrost kontroli zagwarantować może również obowiązek informowania PSP o zainstalowaniu na obiektach instalacji fotowoltaicznych powyżej 6,5 kW (konieczność wymuszona zmianami z września 2020 r. w Prawie budowlanym)⁸⁷³.

5.1.4. Strażacy bliżej mieszkańców – zaangażowanie i przeprowadzanie akcji społecznych przez funkcjonariuszy PSP

Strażacy z PSP w ramach wykonywanych obowiązków od lat angażują się w szereg akcji społecznych, które służąć mają uświadamianiu ludzi o możliwych zagrożeniach, zapobieganiu im, a tym samym – poprawie bezpieczeństwa. Do takich przedsięwzięć edukacyjno-promocyjnych zaliczyć można chociażby: „Kręci mnie bezpieczeństwo”; „Zgaś ryzyko”; „Stop pożarom traw”; „Czad i ogień. Obudź czujność”; „Czujka na straży Twojego bezpieczeństwa”; „Ale czad”; „Kręci mnie bezpieczeństwo przez cały rok szkolny”. Ostatnia akcja dotyczy szczególnie dzieci i młodzieży, w jej ramach realizowane są tematy „Bezpieczne wakacje” oraz „Bezpieczne ferie”⁸⁷⁴. Okres letni i zimowy to dobra okazja do przeprowadzenia czynności kontrolno-rozpoznawczych w ośrodkach wypoczynkowych.

Na obszarze województwa oraz aglomeracji łódzkiej w placówkach oświatowych przeprowadzane są ćwiczenia ewakuacyjne, a także spotkania, w trakcie których poruszane są tematy dotyczące m.in.:

- prawidłowego powiadamiania służb o zagrożeniach;
- bezpiecznego poruszania się po drogach;
- odpowiedzialnego wypoczynku nad wodą, w lesie czy górach. W tym przypadku strażacy koncentrują się na zabezpieczeniu obozów harcerskich, w szczególności tych pod namiotami, oraz ich ochronie przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi. Uświadamiają, że w tym zakresie należy zachować i przestrzegać procedur alarmowania i ewakuacji, w tym cyklicznie weryfikować łączność radiową i GSM organizatorów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo. W ramach spotkań poruszane są kwestie prawidłowych postaw i zachowań w czasie wichur i nawałnic;

⁸⁷² Informacja o stanie bezpieczeństwa miasta Łodzi w zakresie ochrony przeciwpożarowej za rok 2020, dz. cyt., s. 26.

⁸⁷³ Tylko w czwartym kwartale 2020 r. do KM PSP w Łodzi wpłynęły 24 takie zawiadomienia.

Ustawa z 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. 2016, poz. 1570), art. 29 ust. 4.

⁸⁷⁴ Biuletyn informacyjny Państwowej Straży Pożarnej woj. łódzkiego. Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej w Łodzi – sprawozdanie z działalności za rok 2019, KW PSP w Łodzi, Łódź 2020, s. 8, 15, 45–47, 57–58 (dalej: Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2019).

- zagrożeń pożarowych związanych z wysokimi temperaturami, wypalaniem traw i bezpieczeństwem podczas żniw, w tym zabezpieczaniem zbiorów ich transportu oraz składowania;
- zagrożeń związanych z ukąszeniami owadów;
- bezpiecznego użytkowania instalacji i urządzeń grzewczych w okresie jesienno-zimowym;
- odpowiedzialnego wypoczynku na śniegu – z uwzględnieniem kwestii wychłodzenia i odmrożeń ciała, a także ostrożnego zachowania przy zbiornikach wodnych, które mogą nie być odpowiednio zamrożone, a pokrywający je lód może się załamać;
- niebezpieczeństw związanych z użytkowaniem materiałów pirotechnicznych⁸⁷⁵.

Strażacy rokrocznie, zwłaszcza w okresie zimowym, zaangażowani są w akcje dotyczące edukowania społeczeństwa w zakresie zatrucia tlenkiem węgla (czadem) oraz wyposażania budynków i mieszkań w czujki. Przykładem tego typu przedsięwzięć była organizacja akcji pod hasłem „Czad i ogień. Obudź czujność” w Łódzkiej Manufakturze w październiku 2020 r.⁸⁷⁶ Mieszkańcy mogli w bezpośrednio dowiedzieć się, jak poprawić swoje bezpieczeństwo w domu. Promowano ideę instalowania automatycznych czujek do wykrywania dymu i tlenku węgla, a także zwracano uwagę na konieczność systematycznego przeprowadzania przeglądów instalacji technicznych (grzewczych oraz kominowych). Uczestnicy mogli wygrać czujkę w zorganizowanych konkursach. Wydarzeniu towarzyszyły pokazy sprzętu, który używany jest do gaszenia pożarów, usuwania zagrożeń i ratowania ludzi, a także pokazy spalania tłuszczu jadalnych oraz wybuchy dezodorantu⁸⁷⁷. W ramach akcji „Otwarte drzwi strażaków ratowników” zorganizowano prezentacje sprzętu gaśniczego i udzielania pierwszej pomocy, promowano zawód strażaka⁸⁷⁸.

Strażacy włączają się także w działania związane z honorowym krwiodawstwem⁸⁷⁹, organizując np. akcję „Ognisty Ratownik – Gorąca Krew”. Do tego typu działań przyłącza się co roku Regionalne Centrum Krwiodawstwa i Krwiolecznictwa w Łodzi⁸⁸⁰. Prężnie działa też Klub Honorowych Dawców Krwi im. św. Floriana przy KP PSP w Koluszkach⁸⁸¹. Tylko

⁸⁷⁵ *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*, dz. cyt., s. 49.

⁸⁷⁶ Akcja promowana także w poprzednich latach, we wszystkich województwach, obejmująca terytorium całego kraju.

⁸⁷⁷ *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*, dz. cyt., s. 15–16.

⁸⁷⁸ Tamże, s. 50.

⁸⁷⁹ Tamże, s. 51.

⁸⁸⁰ Tamże, s. 80.

⁸⁸¹ W. Zawisza, *W służbie innym... 40 lat zawodowego pożarnictwa w Koluszkach 1968–2008*, Drukarnia Tęcza, Łódź 2008, s. 116–117.

w 2020 r. (mimo obostrzeń i ograniczeń) przeprowadzono siedem akcji krwiodawczych, podczas których udało się zebrać 85,5 litra krwi. Jak wskazuje *Sprawozdanie z działalności KP PSP powiatu łódzkiego wschodniego za rok 2020*, strażacy z tej komendy pozostają w czołówce jednostek PSP na obszarze województwa⁸⁸². Przykładowo w 2010 r. zajęli oni pierwsze miejsce pod względem ilości oddanej krwi w ramach honorowego krwiodawstwa „Ognisty Ratownik – Gorąca Krew” (ponad 44 litry krwi oddanej w 4 przeprowadzonych akcjach)⁸⁸³, w 2012 r. było to drugie miejsce (6 akcji, blisko 68 litrów krwi)⁸⁸⁴, a w 2013 r. ponownie zajęli pierwsze miejsce (8 akcji, 67,62 litra krwi)⁸⁸⁵. W 2020 r., po 35 latach przerwy, KP PSP w Zgierzu reaktywowała Klub Honorowych Dawców Krwi „Honorowe Jeże”⁸⁸⁶.

W okresie letnim strażacy kontrolują kąpieliska. W ramach akcji „Kręci mnie bezpieczeństwo nad wodą” sprawdzane jest głównie oznakowanie kąpielisk i ich zgodność z obowiązującymi przepisami, organizowane są też spotkania, podczas których strażacy omawiają zasady bezpiecznego wypoczynku w obrębie akwenów⁸⁸⁷. Należy zaznaczyć, że w dużą część przeprowadzanych akcji społecznych włączani są także przedstawiciele OSP, Policji oraz instytucji rządowych i samorządowych. Dodatkowo przedsięwzięcia te wspierane są przez przedstawicieli różnych firm czy korporacji.

Jak wskazują biuletyny informacyjne, jednostki PSP i OSP na obszarze aglomeracji i województwa od lat pozostają zaangażowane w organizację i przygotowanie młodzieży do eliminacji w ramach Ogólnopolskiego Turnieju Wiedzy Pożarniczej „Młodzież zapobiega pożarom”⁸⁸⁸. Działania straży przyczyniają się także do promowania zdrowego stylu życia, działania w tym zakresie kierowane są w szczególności do osób młodych. Na przykład w 2020 r. w Hali Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji (MOSiR) w Pabianicach przeprowadzono ORLEN PRZEDSZKOLIADA TOUR, której jednym z partnerów była KP PSP w Pabianicach. Celem akcji było przeciwdziałanie otyłości, uczenie prawidłowych nawyków żywieniowych

⁸⁸² *Sprawozdanie z działalności KP PSP powiatu łódzkiego wschodniego za 2020 rok*, dz. cyt., s. 23.

⁸⁸³ *Narada roczna 2011. Biuletyn z działalności KP PSP w Koluszkach za rok 2010*, KP PSP w Koluszkach, Koluszki 2011, s. 5–6.

⁸⁸⁴ W 2012 r. zorganizowano dwie dodatkowe akcje krwiodawstwa dla chorego na białaczkę chłopca. *Narada roczna 2013. Biuletyn z działalności KP PSP w Koluszkach za rok 2012*, KP PSP w Koluszkach, Koluszki 2013, s. 8.

⁸⁸⁵ *Narada roczna 2014. Biuletyn z działalności KP PSP w Koluszkach za rok 2013*, KP PSP w Koluszkach, Koluszki 2014, s. 8–9.

⁸⁸⁶ E. Chrzanowska, *Pożarnictwo zgierskie 1951–2021. Zawsze na straży bezpieczeństwa. 70 lat zawodowego pożarnictwa w Zgierzu*, Drukarnia Wielkopolska, Zgierz 2021, s. 86, 106.

⁸⁸⁷ S. Bujalski, *W Łodzi nie ma kto pilnować kąpielisk. Pomogą strażacy?*,

<https://lodz.wyborcza.pl/lodz/7,35136,18285970,w-lodzi-nie-ma-kto-pilnowac-kapielisk-pomoga-strazacy.html> (dostęp 11.08.2024).

⁸⁸⁸ *Informacja o stanie bezpieczeństwa miasta Łodzi w zakresie ochrony przeciwpożarowej za rok 2020*, dz. cyt., s. 58.

i zachęcenie do uprawiania sportu. Akcję połączono również z warsztatami dla dzieci z udzielania pierwszej pomocy⁸⁸⁹.

Strażacy angażują się również w zbiórki pieniędzy. Biorą czynny udział w corocznej Wielkiej Orkiestrze Świątecznej Pomocy, organizują pokazy, zbierają środki, przekazują fanty na aukcję⁸⁹⁰. Ciekawą akcją stanowił #GnaszynChallenge, który obejmował zbiórkę środków finansowych na terapię genową lekiem Zolgensma dla 2-letniego Wojtka, chorego na rdzeniowy zanik mięśni (SMA). Wyzwanie zainicjowali druhowie z OSP Gnaszyn. Akcja polegała na wykonaniu 10 pompek przez pojedyncze osoby lub grupy pracowników (różnego rodzaju) instytucji, wpłacie dowolnej kwoty na rzecz zbiórki i nominowanie kolejnych trzech osób lub instytucji do wzięcia udziału w wyzwaniu. Dzięki pomocy strażaków z PSP i OSP, a także innych służb oraz ludzi dobrej woli, zbiórka zakończyła się sukcesem. Koszt leczenia opiewał na kwotę 9 mln zł⁸⁹¹. W późniejszym czasie strażacy zaangażowali się we wsparcie także innych dzieci zmagających się z SMA⁸⁹². Podobną akcją prowadzono dla chorej na SMA dziewczynki, inicjatywa polegała na zbieraniu zakrętek przez służby, jednostki samorządowe i mieszkańców. Do inicjatywy włączyła się m.in. KP PSP w Koluszkach⁸⁹³. Obie zbiórki prowadzone były w 2020 r.

5.1.5. Finansowanie działalności jednostek PSP

Z roku na rok rośnie również kwestia dotycząca finansowania działalności jednostek podległych Komendzie Wojewódzkiej PSP w Łodzi. Dane z roku 1999 wskazują, że budżet KW PSP w Łodzi wynosił (z uwzględnionymi zmianami⁸⁹⁴) 6 869 609 zł, z kolei dla wszystkich komend powiatowych wynosił (po zmianach) 63 231 585 zł⁸⁹⁵. Wydatki te w dużej mierze pokrywały unowocześnianie, przebudowywanie, remontowanie lub budowanie nowych budynków, które miały służyć strażakom z PSP i pracownikom cywilnym. Aż 21 spośród 59 obiektów użytkowanych na przełomie XX i XXI w. było eksploatowanych od 25 do 50 lat, kolejnych 11 użytkowano od ponad 50 lat. Statystyki te pokazują, jak ważne i pilne inwestycje

⁸⁸⁹ *Sprawozdanie z działalności KP PSP w Pabianicach w roku 2020*, dz. cyt., s. 15–16.

⁸⁹⁰ W. Zawisza, *W służbie innym...*, dz. cyt., s. 116.

⁸⁹¹ *Sprawozdanie z działalności KP PSP w Pabianicach w roku 2020*, dz. cyt., s. 35.

⁸⁹² M. Rogala, *Już nie tylko dla Wojtusia. Strażacy 'pompują' dla chorych dzieci*, <https://remiza.com.pl/juz-nie-tylko-dla-wojtusia-strazacy-pompuja-dla-chorych-dzieci/> (dostęp 08.07.2024).

⁸⁹³ *Sprawozdanie z działalności KP PSP powiatu łódzkiego wschodniego za 2020 rok*, dz. cyt., s. 24.

⁸⁹⁴ Zmiany te dotyczyły dodatkowego finansowania, które nie zostało początkowo ujęte w ustawie budżetowej na dany rok kalendarzowy.

⁸⁹⁵ *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 1999*, dz. cyt., s. 12.

czekały w kolejnych latach na decydentów w Polsce⁸⁹⁶. Strażacy otwarcie wskazywali, że przyjmowane budżety w tym okresie były wysoce zaniżone. Jedne z ważniejszych inwestycji tamtych lat to budowa strażnicy dla JRG nr 1 i Komendy Miejskiej PSP w Łodzi, a także modernizacje w obiektach węzłów cieplnych i instalacji centralnego ogrzewania, modernizacje kotłowni, wymiana stolarki okiennej oraz termomodernizacja⁸⁹⁷. W 2003 r. rozpoczęto również rozbudowę strażnicy JRG w Koluszkach⁸⁹⁸. Przykłady te pokazują zupełnie inny, ale jakże znaczący rodzaj wydatków, które były ponoszone w celu przeprowadzenia prac remontowych, umożliwiających służbę w odpowiednich warunkach. Dodatkowo wspomnieć należy o konieczności modernizacji lub zakupu nowych urządzeń informatycznych (oprogramowanie oraz sprzęt) dla jednostek PSP na przełomie XX i XXI w. Potrzeba ta wynikała z dużej dynamiki zmian w społeczeństwie, zarządzaniu jednostkami oraz z konieczności zachowania istotnych informacji gromadzonych przez jednostki PSP. Niezbędne było w związku z tym biegłe posługiwanie się urządzeniami informatycznymi przez pracowników, zarówno funkcjonariuszy, jak i zatrudnianych cywilów⁸⁹⁹.

Budżet dla poszczególnych jednostek PSP na obszarze aglomeracji łódzkiej na przestrzeni lat często okazywał się niewystarczający, o czym wspominają chociażby zapisy dokumentów wydawanych przez KP PSP w Koluszkach:

Przyznany budżet dla Komendy Powiatowej PSP na rok 2001 jest bardzo skromny i nie gwarantuje utrzymania w pełnej gotowości bojowej sił i środków będących w dyspozycji. W tym zakresie należy podjąć działania celem pozyskania dodatkowych środków finansowych. Pragnęlibyśmy, aby w roku 2001 można było dysponować przynajmniej takimi samymi środkami finansowymi jak w roku 2000⁹⁰⁰.

W sprawozdaniu za 2001 r. ujęto stwierdzenie, że „z uwagi na sytuację finansową nie można zrealizować wszystkich zadań z aktów wykonawczych MSWiA dotyczących norm

⁸⁹⁶ Przykładowo w maju 2001 r. przekazano do użytku strażnicę JRG nr 1 w Łodzi wraz z siedzibą KM PSP. W październiku 2004 r. miało miejsce uroczyste otwarcie rozbudowanej strażnicy w powiecie łódzkim wschodnim. W maju 2005 r. do użytku oddano nową siedzibę JRG w Ozorkowie. W grudniu 2008 r. (po 5 latach) zakończono rozbudowę siedziby KP PSP w Pabianicach. W 2012 r. wskazano, że budynek KP PSP w Zgierzu zagrożony jest katastrofą budowlaną, a przeprowadzane prace remontowe zakończono w 2016 r. W maju 2010 r. miało miejsce uroczyste otwarcie JRG nr 5 z Łodzi, a w 2015 r. otwarto nową strażnicę w Brzezinach.

25 lat Państwowej Straży Pożarnej..., dz. cyt., s. 79, 119, 149, 160, 220–221.

⁸⁹⁷ *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2001*, dz. cyt., s. 16.

⁸⁹⁸ W. Zawisza, *W służbie innym...*, dz. cyt., s. 72.

⁸⁹⁹ *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 1999*, dz. cyt., s. 30.

⁹⁰⁰ *Informacja KP PSP o stanie ochrony przeciwpożarowej. Koluszki 2000*, dz. cyt., s. 9.

wyposażenia strażaków w ekwipunek osobisty i wyposażenia specjalnego”⁹⁰¹. Podobne wnioski sformułowano także w sprawozdaniu za 2003 r., w którym wskazywano, że „przyznane środki finansowe na rok 2003 dla KP PSP celem realizacji przypisanych zadań ustawowych były skromne i nie pozwalały na właściwe ich realizowanie”⁹⁰². Warto zaznaczyć, że komenda ta w 2003 r. dodatkowo pozyskała 493 647 zł, z czego:

- 230 000 zł pochodziło z WFOŚiGW w Łodzi;
- 80 000 zł przyznano z Powiatowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej powiatu łódzkiego wschodniego;
- 40 000 zł pozyskano z Urzędu Gminy Andrespol;
- 19 000 zł wpłynęło ze starostwa powiatowego w Łodzi;
- 124 647 zł wpłacili sponsorzy.

Podobny trend utrzymywał się w kolejnych latach. We wnioskach przedłożonych w sprawozdaniu z działalności KP PSP w Koluszkach za 2013 r. można przeczytać:

Do najważniejszych celów gospodarki finansowej komendy należy oszczędne, celowe oraz racjonalne wydatkowanie środków publicznych, a więc uzyskiwanie najlepszych efektów z danych nakładów. Ze względu na przyznanie na 2014 r. zbyt niskiej dotacji na zadania inwestycyjne Komenda wskazywała na konieczność poczynienia usilnych starań w celu pozyskania środków pozabudżetowych (z wykorzystaniem Wojewódzkiego Funduszu Wsparcia PSP) niezbędnych do prawidłowego jej funkcjonowania⁹⁰³.

Podobne zapisy o niewystarczających środkach budżetowych dla ww. Komendy Powiatowej znalazły się w przygotowanym przez nią biuletynie informacyjnym za 2016 r.⁹⁰⁴

Niestety, nie we wszystkich biuletynach informacyjnych wykorzystanych na potrzeby niniejszej pracy odnotowywano konkretne kwoty, które przeznaczano na wydatki jednostek PSP. By ukazać skalę poszczególnych kategorii wydatków, posłużę się dokumentacją przekazaną przez KP PSP w Zgierzu. Analizując dane, można zauważyć, że na końcu XX w. komendzie przyznano odpowiednio 4,881 mln zł (w 1999 r.) oraz 4,958 mln zł (w 2000 r.). W większości wydatki te pokrywały płace i pochodne (63% w 1999 r. i 62% w 2000 r.). Pozostałe wydatki w 2000 r. w KP PSP w Zgierzu dotyczyły w 2% zakupu środków trwałych,

⁹⁰¹ *Wydział Organizacyjno-Kadrowy. PO-0332. Plany i sprawozdania roczne KP PSP 2002 r., 20/6/2/03, kat. A „E”*, KP PSP w Koluszkach, Koluszki 2002, s. 11.

⁹⁰² *Informacja o sytuacji pożarowej i miejscowych zagrożeniach za 2003 rok na terenie powiatu łódzkiego wschodniego*, KP PSP w Koluszkach, Koluszki 2004, s. 14–15.

⁹⁰³ *Narada roczna 2014. Biuletyn z działalności KP PSP w Koluszkach za rok 2013*, dz. cyt., s. 50.

⁹⁰⁴ *Biuletyn z działalności KP PSP w Koluszkach w roku 2016*, KP PSP w Koluszkach, Koluszki 2017, s. 46–48.

w 14% zakupu środków rzeczowych oraz w 22% pozostałych należności funkcjonariuszy⁹⁰⁵. Budżet KM PSP w Łodzi w 2020 r. uchwalono z kolei na 23,874 mln zł. Blisko 69% wydatków stanowiły wynagrodzenia i pochodne, 30% wydatki rzeczowe, a 1% zasiłki rodzinne i pielęgnacyjne. W 2000 r. jednostka otrzymała także darowizny finansowe i rzeczowe w wysokości 201 tys. zł. Na konto komendy wpłynęło ponadto 110 tys. zł. ze środków pozyskanych od firm ubezpieczeniowych⁹⁰⁶.

Budżet KW PSP w Łodzi i podległych jednostek na 2020 r. ustalono w wysokości 218 260 000 zł, która miała pokryć wynagrodzenia, uposażenia, świadczenia i równoważniki, inne wydatki rzeczowe oraz projekty (łącznie z wykorzystaniem środków europejskich). W trakcie roku do tej kwoty dołączono 36 568 248 zł, których przeznaczeniem były odpowiednio działy 754 (33 776 248 zł) i 752 (2 792 000 zł)⁹⁰⁷. Dodatkowo w skali roku decyzją Ministra Finansów – w ramach rezerwy celowej i przeniesienia z innych części – przyznano 42 624 673 zł, które przeznaczono przede wszystkim na:

- wynagrodzenia i uposażenia funkcjonariuszy oraz pracowników cywilnych;
- budowę strażnicy JRG PSP Łódź-Olechów;
- dodatkowe finansowanie działań prowadzonych w ramach walki z COVID-19;
- zwiększenie skuteczności prowadzenia długotrwałych akcji ratowniczych;
- finansowanie i wypłatę rekompensat pieniężnych związanych z przedłużeniem czasu służby;
- przeprowadzanie kampanii społecznych⁹⁰⁸.

Do wyżej wskazanej sumy w 2020 r. dodano 2 792 000 zł środków z puli Ministra Obrony Narodowej. Kwota ta została przeznaczona na modernizację PSP w latach 2017–2020, w tym na zakup wyposażenia osobistego i ochronnego dla funkcjonariuszy, sprzętu informatycznego oraz łączności. Budżet dla wszystkich jednostek PSP na obszarze województwa łódzkiego w 2020 r. wyniósł 254 828 248 zł i został zrealizowany w 97,8%⁹⁰⁹. Dynamikę wzrostu budżetu jednostek PSP z obszaru województwa przedstawia wykres 19.

⁹⁰⁵ *Materiały na naradę Roczną KP PSP w Zgierzu za 2000 r.*, dz. cyt., s. 27–28.

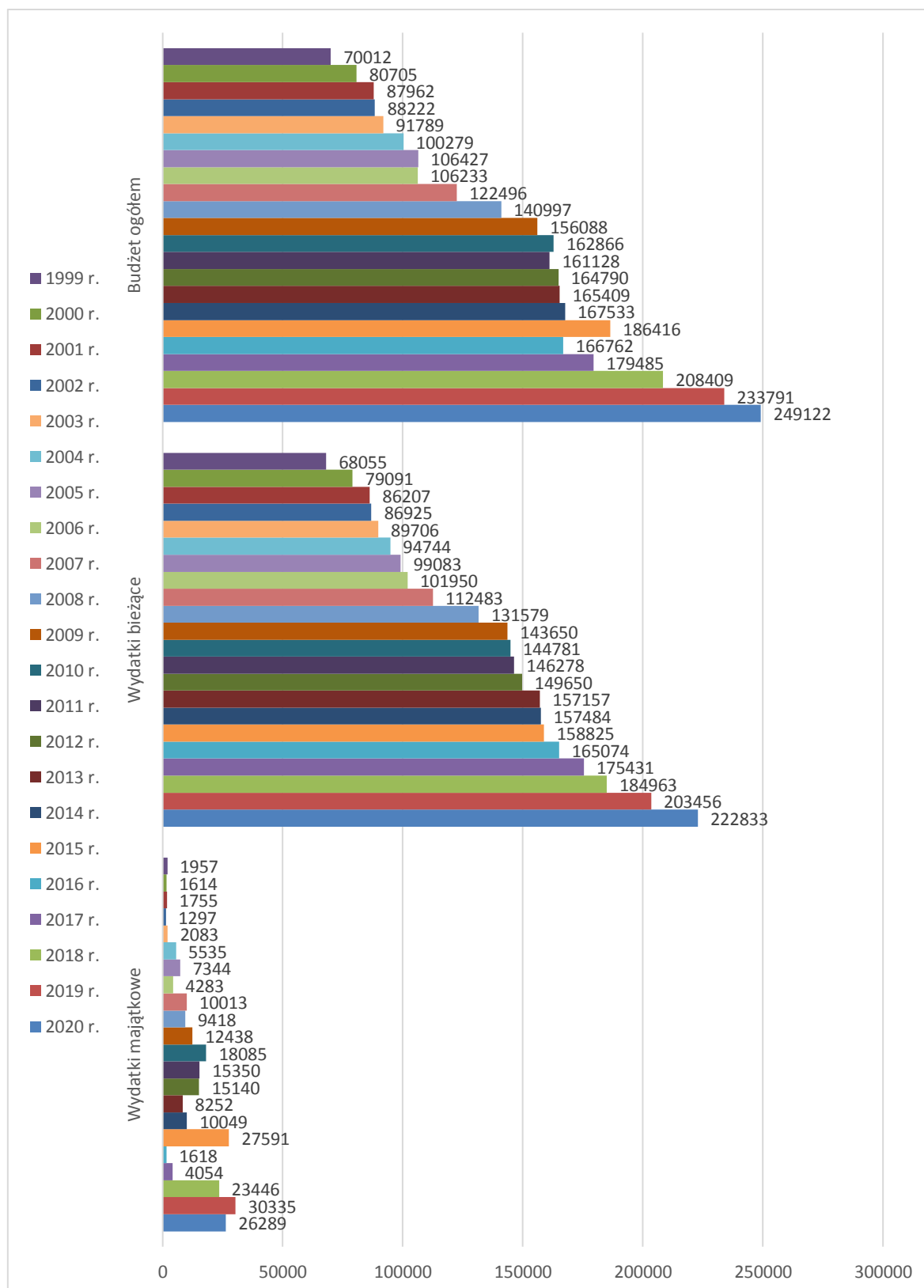
⁹⁰⁶ *Informacje o stanie bezpieczeństwa pożarowego, występujących zagrożeniach oraz stopniu przygotowania KM PSP w Łodzi w roku 2000*, dz. cyt., s. 43–46.

⁹⁰⁷ Załącznik nr 1 do Rozporządzenia Ministra Finansów z 2 marca 2010 r. w sprawie szczegółowej klasyfikacji dochodów, wydatków, przychodów i rozchodów oraz środków pochodzących ze źródeł zagranicznych (Dz.U. 2010, nr 38, poz. 207) zawiera szczegółową klasyfikację dochodów i wydatków publicznych, przychodów, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 5, oraz środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2–3 ustawy z 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. 2009, nr 157, poz. 1240). W dokumencie tym dział 752 odnosi się do obrony narodowej, z kolei dział 754 – do bezpieczeństwa publicznego i ochrony przeciwpożarowej.

⁹⁰⁸ *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*, dz. cyt., s. 55–56.

⁹⁰⁹ Tamże, s. 56–57.

Wykres 19. Dynamika budżetu PSP w latach 1999–2020 (w tys. zł) na obszarze województwa łódzkiego

Źródło: Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020, dz. cyt., s. 60.

Omawiając kwestię funduszy, nie sposób nie wspomnieć też o środkach pozyskanych z Unii Europejskiej. Przykładowo w 2020 r. KW PSP w Łodzi realizowała dwa projekty: „Państwowa Straż Pożarna przyjazna energetycznie środowisku – budowa systemów wytwarzania energii ze źródeł odnawialnych w jednostkach organizacyjnych Państwowej Straży Pożarnej województwa łódzkiego” oraz „System zintegrowanych stanowisk kierowania i dysponowania zasobami ratowniczymi województwa łódzkiego – etap IV”. Pierwszy z projektów opiewał na kwotę 6 136 504 zł, a jego celem było wykonanie instalacji (w 14 komendach) systemów do produkcji energii ze źródeł odnawialnych typu panele solarne, fotowoltaiczne lub pompy ciepła. Drugi projekt, o wartości 13 520 160 zł, obejmował zakup niezbędnego sprzętu i oprogramowania teleinformatycznego dla komend powiatowych i miejskich PSP z województwa łódzkiego⁹¹⁰.

Powyższe porównanie pokazuje jak bardzo zmieniły się potrzeby jednostek PSP – ich priorytety (poczynając od podstawowych potrzeb) oraz koszty utrzymania i funkcjonowania jednostek i funkcjonariuszy, utrzymania, modernizowania i unowocześniania posiadanego sprzętu. Pojawiły się też nowe formy finansowania, które związane są m.in. z pozyskiwaniem różnych funduszy celowych oraz funduszy unijnych.

Budżet przeznaczony dla jednostek PSP na obszarze aglomeracji łódzkiej w 2020 r. przedstawiał się następująco:

- Powiat brzeziński: budżet zamknął się w kwocie 4 mln 340 tys. zł. W 86,5% wykorzystany był na wynagrodzenia i świadczenia dla funkcjonariuszy oraz innych wydatków związanych z bieżącą działalnością jednostki. Na końcowy stan budżetu komendy wpłynęło:
 - zwiększenie finansowania o 573 825 zł tytułem wzmocnienia motywacyjnego systemu uposażeń funkcjonariuszy oraz zwiększenia konkurencyjności wynagrodzeń pracowników cywilnych, które były częścią Programu modernizacji Policji, Straży Granicznej Państwowej Straży Pożarnej i Biura Ochrony Rządu w latach 2017–2020. Dodatkowo w ramach wspomnianego programu przeznaczono 27 600 zł na zakup ubrań specjalnych dla funkcjonariuszy;
 - zwiększenie wydatków inwestycyjnych o 25 000 zł (przeznaczenie – dofinansowanie do zakupu lekkiego samochodu operacyjnego);

⁹¹⁰ *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*, dz. cyt., s. 66.

- pozyskanie środków od samorządów: gminnych, miejskich oraz powiatowych na łączną kwotę 109 800 zł, z czego 80 tys. zł przyznano jednostce w ramach Funduszu Wsparcia PSP⁹¹¹.
- Powiat łódzki wschodni: KP PSP otrzymała dotację w kwocie 4,549 mln zł. W związku ze zmianą ustawy budżetowej w październiku 2020 r. zwiększono kwotę na wydatki bieżące o 53 790 zł oraz o 45 410 zł na wydatki inwestycyjne. Budżet zwiększono także o 40 200 zł w celu zakupu ubrań specjalnych dla strażaków. Środki te pochodziły z „Programu modernizacji Policji, Straży Granicznej, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Ochrony Państwa”. Wśród ogółu wydatków 1,23% stanowiły wydatki majątkowe, 9,48% wydatki rzeczowe oraz 89,29% wynagrodzenia funkcjonariuszy i pracowników cywilnych wraz z świadczeniami socjalnymi. Co więcej, budżet komendy zasiliły dotacje ze środków własnych powiatu łódzkiego wschodniego w kwocie 230 000 zł. Następnie wsparcie finansowe w wysokości 230 000 zł przeznaczone na wydatki inwestycyjne pozyskano z Wojewódzkiego Funduszu Wsparcia PSP od jednostek samorządowych powiatu łódzkiego wschodniego (po 30 000 zł od gmin: Andrespol, Brójce, Koluszki, Nowosolna, Tuszyn, i powiatu łódzkiego wschodniego oraz 50 000 zł od gminy Rzgów)⁹¹².
- Łódź: budżet KM PSP ustalono na 66,788 mln zł. W 82,05% wydatki te obejmowały wynagrodzenia i świadczenia dla funkcjonariuszy oraz pracowników cywilnych, z kolei wydatki rzeczowe i majątkowe stanowiły 17,95% ogółu wydatków. Komenda mogła liczyć na dodatkowe środki pozyskane z Urzędu Miasta w Łodzi – 130 000 zł na wydatki bieżące i 400 tys. zł na wydatki majątkowe⁹¹³. Dodatkowo KG PSP przekazała dla jednostki (z wpływów z firm ubezpieczeniowych) 50 000 zł⁹¹⁴.
- Powiat pabianicki: przyjęto budżet w wysokości 7 574 520 zł, który po zmianach osiągnął kwotę 8 485 462 zł. W 87,17% pieniądze przeznaczono na uposażenia, wynagrodzenia i pochodne, w 3,34% na świadczenia, w 7,49% na wydatki rzeczowe

⁹¹¹ *Informacja z działalności KP PSP w Brzezinach za rok 2020*, dz. cyt., s. 38–39.

⁹¹² Środki te (wraz z dotacjami na wydatki majątkowe pochodzące z budżetu państwa) przeznaczono na zakup lekkiego samochodu operacyjnego (152,5 tys. zł) oraz lekkiego samochodu rozpoznawczo-ratowniczego (135 tys. zł).

⁹¹³ *Sprawozdanie z działalności KP PSP powiatu łódzkiego wschodniego za 2020 rok*, dz. cyt., s. 39–41.

⁹¹⁴ Wydatki bieżące w ramach przyznanej kwoty obejmowały zakup środków umożliwiających walkę z COVID-19, z kolei wydatki majątkowe objęły zakup 3 sztuk skokochronów, samochodu operacyjnego, dofinansowanie zakupu 3 samochodów kwatermistrzowskich.

⁹¹⁴ Dokumenty wskazują, że rośnie także utrzymanie w pełnej sprawności sprzętu pożarniczego i obiektów przynależących do PSP. W 2016 r. było to 323 tys. zł, a w 2020 r. – 677 tys. zł.

Informacja o stanie bezpieczeństwa miasta Łodzi w zakresie ochrony przeciwpożarowej za rok 2020, dz. cyt., s. 10–12.

i 2% na zakupy inwestycyjne. Z Wojewódzkiego Funduszu Wsparcia powiat otrzymał 80 000 zł jako „dofinansowanie zakupu samochodu do likwidacji skażeń chemicznych i ekologicznych”⁹¹⁵.

- Powiat zgierski: budżet wyniósł 14 025 354 zł, wynagrodzenia i pochodne⁹¹⁶ obejmowały 85,5% wydatków, wydatki rzeczowe – 13,5%, wydatki na zakupy inwestycyjne – 0,95%, a wydatki funduszu socjalnego cywili – 0,05%. W ramach Funduszu Wsparcia pozyskano: 64 000 na zakup lekkiego samochodu operacyjnego dla Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Zgierzu (od gm. Zgierz, m. Zgierz, gm. Głowno i Eurofoam Polska Sp. z.o.o.); 67 799 zł na wydatki bieżące (od gm. Aleksandrów Łódzki, gm. Zgierz, starostwa powiatowego w Zgierzu, NZOZ Międzyszkolnego Zakładu Rehabilitacji i Korekcji Wad Postawy, Gospodarstwa Ogrodniczego, firmy ABB Sp. z.o.o.); po 5000 zł od gm. Ozorków i m. Ozorków na zakup pompy do wody brudnej dla Jednostki Ratowniczo-Gaśniczej w Ozorkowie oraz 20 000 zł od gm. Zgierz na dofinansowanie do zakupu lekkiego samochodu kwatermistrzowskiego dla Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Zgierzu. Łącznie pozyskano 161 799 zł z Funduszu Wsparcia PSP. Powiat otrzymał również darowizny rzeczowe, których łączny koszt wynosił 30 201,29 zł⁹¹⁷.

O rozwoju jednostek PSP na obszarze aglomeracji Łódzkiej świadczy też chęć przebudowy jednostek ratowniczo-gaśniczych. W październiku 2020 r. ówczesny Łódzki Komendant Wojewódzki PSP st. bryg. Grzegorz Janowski wraz ze swoim zastępcą nadbryg. Krzysztofem Hejdukiem uczestniczył w wydarzeniu poświęcenia i wmurowania aktu erekcyjnego związanego z budową nowej strażnicy dla Jednostki Ratowniczo-Gaśniczej nr 4 w Łodzi⁹¹⁸. Budowa była realizowana w ramach „Programu modernizacji Policji, Straży Granicznej, Państwowej Straży pożarnej i Służby Ochrony Państwa w latach 2017–2020” (i kontynuacji programu na lata 2022–2025)⁹¹⁹. Jak czytamy w artykule z 24 maja 2024 r.:

Powierzchnia użytkowa obiektu to blisko trzy tysiące metrów kwadratowych. Budynek składa się m.in.: z hali garażowej z 14 stanowiskami dla samochodów ratowniczo-gaśniczych

⁹¹⁵ *Sprawozdanie z działalności KP PSP w Pabianicach w roku 2020*, dz. cyt., s. 5–6.

⁹¹⁶ W tym zestawieniu ujęto łącznie płace funkcjonariuszy i cywili pracujących w KP PSP w Zgierzu.

⁹¹⁷ *Narada roczna KP PSP w Zgierzu 2020*, dz. cyt., s. 49–53.

⁹¹⁸ *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*, dz. cyt., s. 17.

⁹¹⁹ Realizacja inwestycji kosztowała 30 mln zł. W dniu 24 maja 2024 r. w trakcie miejskich obchodów Dnia Strażaka nastąpiło otwarcie nowej siedziby JRG nr 4 w Łodzi.

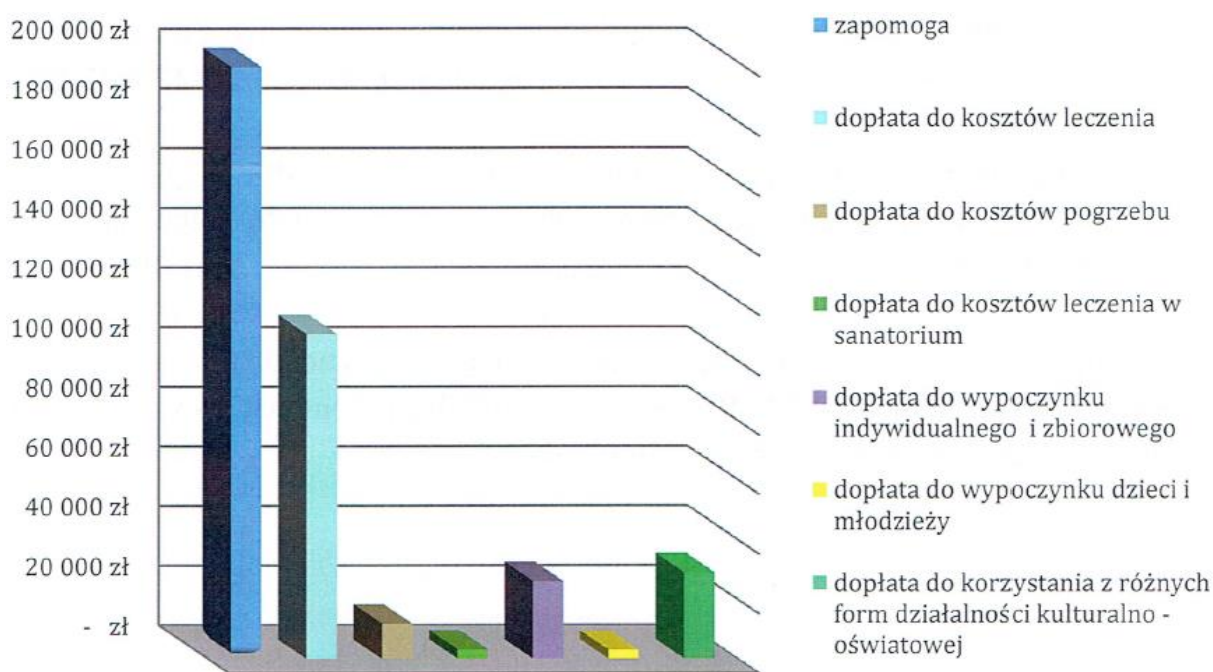
Otwarcie nowej siedziby JRG 4 w Łodzi – inwestycja wyniosła ponad 30 milionów złotych!, <https://strazacki.pl/wiadomosci/otwarcie-nowej-siedziby-jrg-4-w-lodzi-inwestycja-wyniosla-ponad-30-milionow-zlotych/> (dostęp 08.07.2024).

i specjalistycznych, myjni, pomieszczeń technicznych, szatni, pralni z suszarnią, punktu alarmowego, siłowni, pomieszczeń socjalno-bytowych dla funkcjonariuszy JRG, sali szkoleniowej i gabinetów dla dowództwa jednostki⁹²⁰.

Nie należy zapominać, że PSP dba o swoich pracowników, w tym emerytów i rencistów oraz ich rodziny. Rodziny oraz sami zainteresowani mogą ubiegać się o szereg świadczeń socjalnych: zapomogi, dopłaty do kosztów leczenia (m.in. w sanatorium), dopłaty do wypoczynku, także wypoczynku dzieci i młodzieży, dopłaty umożliwiające korzystanie z różnych form działalności kulturalno-oświatowej. Dopłaty przysługują również w przypadku kosztów pogrzebu.

Wykres 20 obrazuje, jak wykorzystywane były środki z funduszu świadczeń socjalnych emerytów i rencistów PSP w województwie łódzkim w 2020 r. Komenda Wojewódzka PSP prowadziła w tym roku działalność na rzecz 3439 uprawnionych emerytów i rencistów⁹²¹. Można zauważyć znaczącą różnicę w porównaniu z liczbą osób uprawnionych w roku 2000, kiedy to grupa emerytów i rencistów liczyła 2195 osób⁹²².

Wykres 20. Wykorzystanie środków finansowych funduszu świadczeń socjalnych emerytów i rencistów pożarnictwa RP w województwie łódzkim w 2020 r.

Źródło: *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*, dz. cyt., s. 62.

⁹²⁰ *Otwarcie nowej siedziby JRG 4 w Łodzi...*, dz. cyt.

⁹²¹ *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*, dz. cyt., s. 61.

⁹²² W roku 2002 r. było ich już 2285.

Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2001, dz. cyt., s. 17.

Spśród ogółu wykorzystanych środków finansowych w 2020 r. możemy wyodrębnić wydatki jednostek przynależących do aglomeracji łódzkiej. Tabela 48 przedstawia szczegółowe zestawienie tych danych. Tylko w KP PSP w Brzezinach, KP PSP w Zgierzu oraz KP PSP w Pabianicach administrowano funduszem socjalnym dla odpowiednio 72, 291 oraz 145 emerytów i rencistów⁹²³. Brak danych dotyczących innych komend⁹²⁴.

Warto zaznaczyć, że służący funkcjonariusze z różnych jednostek PSP nie zapominają o swoich pracownikach, którzy pobierają już rentę lub emeryturę. Dla osób, które zakończyły służbę, organizowane są spotkania m.in. przy okazji Świąt Wielkanocnych lub Bożego Narodzenia (spotkania opłatkowe lub w późniejszym czasie spotkania noworoczne), a także obchodów Dnia Strażaka⁹²⁵. Wydarzenia te wpływają pozytywnie na integrację środowiska.

⁹²³ *Informacja z działalności KP PSP w Brzezinach za rok 2020*, dz. cyt., s. 38; *Narada roczna KP PSP w Zgierzu 2020*, dz. cyt., s. 53; *Sprawozdanie z działalności KP PSP w Pabianicach w roku 2020*, dz. cyt., s. 4.

⁹²⁴ Szczególne braki we wskazanych danych widoczne są w biuletynach z działalności Komend Powiatowych / Miejskiej PSP z okresu przełomu XX i XXI w.

⁹²⁵ *Narada roczna KP PSP w Zgierzu 2020*, dz. cyt., s. 53.

Tabela 48. Wykorzystanie środków finansowych funduszu świadczeń socjalnych emerytów i rencistów pożarnictwa RP jednostek funkcjonujących na obszarze aglomeracji łódzkiej za 2020 r. (w zł)

Komenda Miejska / Powiatowa PSP		Brzeziny	Łódź	Łódź-Wschód	Pabianice	Zgierz	KW PSP w Łodzi	Razem
Środki finansowe do wykorzystania w 2020 r.		20 337,85	243 730,78	24 202,76	47 164,95	72 665,66	142 337,05	550 439,50
Wydatki w 2020 r.	zapomoga	3 600,00	67 000,00	5 900,00	–	12 900,00	20 600,00	110 000,00
	dopłata do kosztów leczenia	1 182,00	18 107,00	6 925,00	2 360,00	9 939,00	17 864,00	56 377,00
	dopłata do kosztów pogrzebu	–	3 500,00	–	700	–	1 400,00	5 600,00
	dopłata do kosztów leczenia w sanatorium	–	123	–	–	–	–	123
	dopłata do wypoczynku indywidualnego i zbiorowego	–	23 437,75	–	–	–	1 559,25	24 997,00
	dopłata do wypoczynku dzieci i młodzieży	–	1 538,00	–	–	–	–	1 538,00
	dopłata do korzystania z różnych form działalności kulturalno-oświatowej	930	3 195,82	900	5 520,00	4 440,00	1 128,90	16 114,72
Środki wykorzystane z 2020 r.		5 712,00	116 901,57	13 725,00	8 580,00	27 279,00	42 552,15	214 749,72
Środki finansowe do wykorzystania w 2021 r.		14 625,85	126 829,21	10 477,76	38 584,95	45 386,66	99 784,90	335 689,33

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*, dz. cyt., s. 63.

Kondycja finansowa Państwowej Straży Pożarnej na obszarze województwa łódzkiego poprawiała się z biegiem lat. Świadczy o tym wzrost zarobków funkcjonariuszy (średnia zarobków w 2000 r. wynosiła 1699 zł⁹²⁶, a w 2020 r. – 4125 zł netto⁹²⁷), a także zakup nowoczesnego sprzętu. W 2020 r. na wyposażeniu jednostek PSP województwa łódzkiego znajdowało się 530 pojazdów (łącznie z przyczepami, naczepami i kontenerami), do których można zaliczyć: 98 pojazdów ratowniczo-gaśniczych, 265 pojazdów specjalnych, 1 pojazd pomocniczy, 14 quadów, 18 kontenerów, 3 naczepy i 131 przyczep. Do powyższego zestawienia można dołączyć podejmowanie wielu prac remontowych⁹²⁸.

5.1.6. Ryzyko zawodowe – wypadki strażaków w trakcie pełnienia służby

W ryzyko zawodowe strażaków z PSP wpisane są także wypadki, które zdarzają się m.in. podczas prowadzenia akcji ratowniczych czy szkoleń. W latach 1999, 2000 i 2001 notowano po 112, 117 i 112 wypadków rocznie wśród strażaków z jednostek PSP z woj. łódzkiego. Liczba poszkodowanych w podanych latach przedstawiała się następująco: 116, 119, 117⁹²⁹. Dla przykładu, dane wybranych jednostek aglomeracyjnych wskazują, że w 2000 r.:

- KM PSP w Łodzi odnotowała 28 wypadków⁹³⁰;
- KP PSP w Zgierzu odnotowała 10 wypadków⁹³¹.

Na terenie podległym KW PSP w Łodzi w 2020 r. doszło zaś do 121 indywidualnych wypadków strażaków⁹³². Nie odnotowano wypadków zbiorowych. Strażacy po wypadkach pozostawali niezdolni do pełnienia służby łącznie przez 5830 dni – 43 funkcjonariuszy było niezdolnych do pracy przez ponad 50 dni, 31 – przez okres od 4 do 15 dni; 22 – przez od 31 do 50 dni; 15 przebywało na zwolnieniu od 16 do 30 dni. Najmniej, bo 10 funkcjonariuszy po wypadku dochodziło do siebie do 3 dni. Do największej liczby wypadków dochodziło w czasie

⁹²⁶ *Materiały na naradę Roczną KP PSP w Zgierzu za 2000 r.*, dz. cyt., s. 28.

⁹²⁷ Zarobki różnią się od posiadanego stopnia, wysługi lat oraz przyznawanych dodatków np. za pracę w szkodliwych warunkach, „mundurówkę”, nagrodę roczną tzw. 13 itp.

Zarobki w straży pożarnej 2020: ile zarabiają strażacy? Oto najnowsze STAWKI. Tak płacą za narażanie życia w Polsce!, <https://nowosci.com.pl/zarobki-w-straży-pozarnej-2020-ile-zarabiaja-strażacy-oto-najnowsze-stawki-tak-placa-za-narazanie-zycia-w-polsce/ar/c3-14803350> (dostęp 20.08.2024).

⁹²⁸ *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*, dz. cyt., s. 68.

⁹²⁹ *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2001*, dz. cyt., s. 12.

⁹³⁰ W 1999 r. doszło do 41 wypadków, z kolei w 2001 r. odnotowano 37 tego typu zdarzeń.

⁹³¹ Wymienione wypadki wydarzyły się podczas szkolenia (5 wypadków), innej służby w straźnicy (3 wypadki), w czasie alarmu (1 wypadek), w czasie akcji ratowniczo-gaśniczych (1 wypadek). Dane wskazują, że 8 na 10 wypadków spowodowana była nieuwagą poszkodowanego. W roku 1999 odnotowano 9 wypadków, w 2001 r. – 13.

Materiały na naradę roczną KP PSP w Zgierzu za 2000 r., dz. cyt., s. 31–32.

⁹³² W 2018 r. było ich 157 (w tym dwa wypadki zbiorowe), z kolei w 2019 r. w jednostce odnotowano 143 tego typu zdarzenia.

zajęć sportowych (53 przypadki⁹³³) oraz akcji ratowniczych (28). W czasie drogi do i z pracy doszło do 9 wypadków, po 3 w trakcie szkoleń / ćwiczeń oraz podczas prowadzenia konserwacji i napraw sprzętu. Do 25 wypadków doszło w czasie wykonywania innych czynności. Wśród najczęstszych przyczyn wypadków funkcjonariusze wskazywali nieprawidłowe zachowanie się, nieostrożność, nieuwagę własną oraz osób trzecich (80 przypadków) oraz trudne, nierówne, śliskie przejścia, przestrzenie, podłoże (21 przypadków). W 56 przypadkach zdarzenia kończyły się złamaniami, pęknięciami kości, zwichnięciami, skręceniami, 19 razy – stłuczeniami, 14 razy – urazami ścięgien i mięśni. Odnotowano także: oparzenia i odmrożenia, rany; obrażenia wewnętrzne, urazy zębów i twarzoczaszki, niedowłady / udary / zawały serca; ostry zespół odcinka lędźwiowego (L–S) i inne następstwa. Zestawiając powyższe dane z wiekiem poszkodowanych, można zauważyć, że najczęściej wypadkom ulegały osoby w wieku 26–35 lat oraz 36–45 lat (po 52 przypadki). Uwzględniając staż pracy, poszkodowanymi w 64 przypadkach byli funkcjonariusze pracujący od 8 do 15 lat, a biorąc pod uwagę stopień, można stwierdzić, że 56 osób, które uległy wypadkowi, to podoficerowie, 32 – aspiranci, 22 – oficerowie oraz 11 – szeregowi. Odszkodowania z tytułu wypadku przyznano 8 funkcjonariuszom i wypłacono łącznie 27 549 zł⁹³⁴.

Przykładowe dane aglomeracyjne z tego roku wskazują, że doszło do następującej liczby wypadków:

- KM PSP w Łodzi odnotowała 32 zdarzenia w trakcie pełnienia służby oraz 3 wypadki w drodze do lub z pracy. Łącznie niezdolność do pracy osób poszkodowanych w wypadkach trwała 1640 dni, co średnio stanowi ok. 51 dni zwolnienia na osobę. Wszystkie wymienione zdarzenia były wypadkami lekkimi. Najczęściej do wypadków dochodziło w trakcie zajęć sportowych (62 przypadki), akcji ratowniczo-gaśniczych (27), służby na terenie strażnicy (23). Do czterech zdarzeń doszło w trakcie szkolenia i ćwiczeń, a do dwóch podczas prowadzenia konserwacji i naprawy sprzętu. Do przyczyn wypadków zaliczono w tym czasie: w 69% przypadków nieprawidłowe zachowanie się, nieostrożność własną i osób trzecich; w 22% zdarzeniach wskazano nagle przypadki medyczne i inne przyczyny; w 6% przypadkach – trudne, nierówne, śliskie przejścia i podłoża oraz w 3% utratę wytrzymałości, awarię czynnika materialnego⁹³⁵.

⁹³³ Do 39 wypadków doszło w trakcie gry w piłkę nożną, 9 w piłkę siatkową, 2 wypadki miały miejsce podczas sportów siłowych, 1 przy koszykówce, a 2 przy innych sportach.

⁹³⁴ *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*, dz. cyt., s. 71–75.

⁹³⁵ W roku 2018 w jednostce doszło do 51 wypadków, w 2019 r. było ich 35.

- W KP PSP w Zgierzu odnotowano 11 wypadków lekkich⁹³⁶. Najczęściej do wypadków dochodziło w trakcie zajęć sportowych – 5 poszkodowanych; po 1 poszkodowanym odnotowano w czasie działań ratowniczo-gaśniczych i w drodze na służbę, a 4 przypadki dotyczyły innych sytuacji (m.in. prowadzenia prac gospodarczo-porządkowych). Za podstawowe przyczyny wypadków uznawano nieuwagę poszkodowanych. Następstwami wypadków w 4 sytuacjach były stłuczenia, w 3 przypadkach złamania, pęknięcia kości, zwichnięcia, odnotowano 2 rany i 2 inne następstwa⁹³⁷.

Niestety ze względu na brak konsekwencji i ogólnie ustalonego kształtu przygotowywanych sprawozdań nie wszystkie jednostki wprowadzały zapisy dotyczące bezpieczeństwa i higieny służby, które powinny przedstawiać m.in. informacje o liczbie wypadków, które przydarzały się osobom służącym i pracującym w jednostkach PSP. Przedstawione dane (podobnie jak w powyższym przypadku) również zależne były od jednostki. Przykładowo w jednych mogliśmy się zapoznać z następstwami wypadków, w innych dowiedzieliśmy się o czasie niezdolności do pracy osób poszkodowanych.

Analizując liczbę wypadków, należy wziąć pod uwagę zwiększony stan zatrudnienia w jednostkach PSP na obszarze województwa łódzkiego, a przede wszystkim ponad dwukrotnie większą liczbę interwencji, do których wyjeżdżają strażacy z PSP, niż na przełomie XX i XXI w. Znaczny wzrost działań prowadzonych przez jednostki PSP nie przekłada się na wzrost liczby wypadków. Brak wzrostu wypadkowości wśród funkcjonariuszy jest dowodem na wysoką jakość szkoleń w JRG oraz ich skuteczne zastosowanie w akcjach ratowniczo-gaśniczych. Zmiana mentalności, ciągle podnoszenie wiedzy oraz odpowiedzialność strażaków przyczyniają się do utrzymywania tego stanu. Dodatkowo należy wspomnieć o elementarnym obowiązku posiadania przez funkcjonariuszy wyposażenia osobistego (m.in. specjalistycznych ubrań, butów, hełmów), który również pozytywnie wpływa na bezpieczniejsze prowadzenie działań przez strażaków.

Szkolenia BHP w JRG prowadzone są rokrocznie na zmianach służbowych. Funkcjonariusze pracujący w systemie codziennym prowadzą szkolenia w ramach

Informacja o stanie bezpieczeństwa miasta Łodzi w zakresie ochrony przeciwpożarowej za rok 2020, dz. cyt., s. 47–49.

⁹³⁶ Poszkodowanych zostało 6 podoficerów, 3 oficerów, 2 aspirantów. W 5 przypadkach były to osoby od 25 do 35 lat, w kolejnych 5 – od 36 do 45 lat i w 1 przypadku osoba do 55 r.ż. Najwięcej ucierpiało strażaków służących od 8 do 15 lat – 7 osób, 2 funkcjonariuszy ze stażem pracy od 16 do 25 lat i po jednej osobie ze stażem od 4 do 7 lat i stażem ponad 25 lat.

⁹³⁷ W 2018 r. zarejestrowano 16 wypadków, z kolei w 2019 r. w jednostkach KP PSP w Zgierzu odnotowano 5 tego typu zdarzeń.

Narada roczna KP PSP w Zgierzu 2020, dz. cyt., s. 42–44.

samokształcenia. Co istotne, osoby odpowiedzialne za prowadzenie szkoleń w JRG kładą duży nacisk na przepisy BHP oraz ich skuteczne przestrzeganie, a także na kwestie związane z odstępstwami od powszechnie uznanych zasad bezpieczeństwa. W praktyce po wypadku i sporządzeniu protokołu powypadkowego załoga jest informowana o przyczynach i skutkach zdarzenia. Dodatkowo podczas szkoleń wykorzystywane są opisy okoliczności i przyczyn wypadków oraz kwartalne i roczne analizy wypadkowości dostarczane przez KG PSP i KW PSP⁹³⁸.

5.1.7. Ćwiczenia i szkolenia w PSP

W finansowanie wpisane są również kwestie związane z doskonaleniem umiejętności i podwyższaniem kompetencji funkcjonariuszy. Przeprowadzane kursy i szkolenia oddziałują w sposób bezpośredni i pozytywny na działalność prowadzoną przez strażaków. Informacje o szkoleniach z początku XXI w. w biuletynach informacyjnych są bardzo ograniczone. Dla przykładu, z dokumentu przedstawiającego dane wojewódzkie z 2001 r. możemy dowiedzieć się, że 195 osób podniosło kwalifikacje zawodowe – 8 osób ukończyło zaoczne studia inżynierskie, 3 osoby studium oficerskie przeznaczone dla absolwentów wyższych uczelni, 20 osób – Szkołę Aspirantów PSP w systemie przemiennym, 103 osoby Kurs Kształcenia Kwalifikacyjnego Podoficerów, po 29 osób Kurs Kształcenia Kwalifikacyjnego Szeregowych i Kurs Kształcenia Kwalifikacyjnego Podoficerów dla funkcjonariuszy, których mianowano na stanowiska administracyjno-kwatermistrzowskie, 2 osoby – Kurs Kształcenia Kwalifikacyjnego dla funkcjonariuszy mianowanych na stanowiska administracyjno-kwatermistrzowskie, a 1 osoba ukończyła Kurs Kwalifikacyjny Podoficerów przeznaczony dla absolwentów uczelni wyższych. Dodatkowo 9 osób ukończyło studia podyplomowe „Zarządzanie w stanach zagrożenia”, które zorganizowała Szkoła Główna Służby Pożarniczej (SGSP)⁹³⁹.

W samej tylko KM PSP w Łodzi w 2001 r. swoje kwalifikacje zawodowe podniosło 89 strażaków, którzy odbyli:

- Kurs Kwalifikacyjny Szeregowców PSP – 10 osób;
- Kurs Kwalifikacyjny Szeregowców PSP mianowanych na stanowiska administracyjno-kwatermistrzowskie – 2 osoby;

⁹³⁸ Tamże, s. 44.

⁹³⁹ Obecnie Akademia Pożarnicza w Warszawie, poprzednia nazwa obowiązywała do 31 lipca 2023 r. *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2001*, dz. cyt., s. 10.

- Kurs Kształcenia Kwalifikacyjnego Podoficerskiego PSP – 50 osób;
- Kurs Kształcenia Kwalifikacyjnego Podoficerskiego PSP mianowanych na stanowiska administracyjno-kwatermistrzowskie – 15 osób;
- Przemienne Zaoczne Studium Aspirantów – 9 osób;
- zaoczne studia inżynierskie w SGSP – 2 osoby;
- zaoczne studia uzupełniające magisterskie w SGSP – 1 osoba;
- podyplomowe studia „Zarządzanie w stanach zagrożenia” w SGSP – 2 osoby⁹⁴⁰.

Przeprowadzono także wiele szkoleń specjalistycznych. Poniższe dane przedstawiają liczbę osób wyszkolonych w ramach danego kursu:

- kurs medyczny – 148 osób;
- kurs obsługi agregatów prądotwórczych – 21 osób;
- kurs chemiczno-ekologiczny – 6 osób;
- kurs obsługi drabin mechanicznych – 5 osób;
- kurs obsługi podestów ruchomych – 5 osób;
- kurs instruktora nurkowania – 4 osoby;
- kurs młodszego nurka – 4 osoby;
- kurs ratownik wysokościowy, część I – 3 osoby;
- kurs ratownik wysokościowy, część II – 4 osoby;
- kurs napełniania zbiorników przenośnych gazami sprężonymi – 3 osoby⁹⁴¹.

Strażacy szkolili się również z zabezpieczania śladów pożarowych (kurs przeprowadzali policjanci z Wydziału Techniki Kryminalnej), a także z możliwości szybkiego otwarcia drzwi antywłamaniowych (ćwiczenia współorganizowano z lokalną firmą produkującą drzwi). Co ważne, funkcjonariusze na bieżąco doskonalili swoje umiejętności z zakresu ratownictwa medycznego⁹⁴². Przeprowadzano większe ćwiczenia z innymi służbami, m.in. Policją, Pogotowiem Ratunkowym i Strażą Miejską, mające na celu zgranie wymienionych jednostek. Ćwiczenia te odbywały się w Komendzie Wojewódzkiej Policji, Wojskowej Akademii Medycznej, Areszcie Śledczym, Jednostce Wojskowej przy ul. Pryncypialnej oraz na parkingu Hali Expo⁹⁴³.

⁹⁴⁰ Informacja o stanie bezpieczeństwa pożarowego i występujących zagrożeniach na terenie miasta Łodzi w roku 2001, KM PSP w Łodzi, Łódź 2002, s. 24.

⁹⁴¹ Tamże, s. 24.

⁹⁴² Tamże.

⁹⁴³ Tamże, s. 24–25.

Kolejnym przykładem podnoszenia kwalifikacji mogą być kursy prowadzone w KP PSP w Zgierzu na samym początku XXI w., w roku 2001. Były one podobne do kursów przeprowadzanych w KM PSP w Łodzi. Kurs medyczny ukończyło 13 funkcjonariuszy, kurs chemiczno-ekologiczny – 4 strażaków, kurs podoficerów dla strażaków mianowanych na stanowiska administracyjno-kwatermistrzowskie – 2 osoby (kobiety), kurs podoficerów PSP – 14 strażaków, szkolenie w zakresie obsługi i eksploatacji podnośników – 4 osoby. Przeprowadzono także inne kursy, np. na temat zamówień publicznych czy kierowania ruchem drogowym⁹⁴⁴.

Funkcjonariusze brali udział w ćwiczeniach „Wypadek 2001”, odbywających się na trasie A1, mające na celu doskonalenie współdziałania podmiotów towarzyszących i wspierających KSRG na terenie powiatu zgierskiego. Podobny cel przyświecał ćwiczeniom zorganizowanym na terenie zakładu Ceramika Tubądzin II w Ozorkowie⁹⁴⁵.

Obecnie w jednostkach PSP także prowadzonych jest wiele wydarzeń, które mają podnieść umiejętności i kompetencje funkcjonariuszy z PSP. Poniższe zapisy przybliżą dane dotyczące wyszkolenia funkcjonariuszy w 2020 r. na obszarze województwa łódzkiego. Szkolenia można podzielić na kilka kategorii. Pierwsza grupa to szkolenia z zakresu psychologii. Kurs „Umiejętności komunikacyjne, interpersonalne i zarządzanie stresem” ukończyło 22 strażaków, a w kursie „Stres. Efektywne sposoby radzenia sobie ze stresem” wzięło udział: 33 strażaków z KP PSP Łódź Wschód, 20 osób z KP PSP Łęczyca i 15 z KP PSP w Pabianicach. Kolejno 5 funkcjonariuszy, 12 słuchaczy szkolenia podstawowego i 23 policjantów antyterrorystów (AT) odbyło szkolenie „Psychologiczne aspekty wsparcia poszkodowanych w zdarzeniach pojedynczych, mnogich, masowych i katastrofach”. Przeszkolono 12 funkcjonariuszy PSP z zakresu zapobiegania zakażeniom HIV. Łącznie na terenie województwa z zakresu psychologii przeszkolono 229 funkcjonariuszy⁹⁴⁶.

Kolejną kategorią szkoleń dotyczy ratownictwa medycznego, w tym zakresie przeprowadzono 20 egzaminów w celu uzyskania tytułu ratownika, co udało się 571 funkcjonariuszom. W dwóch szkoleniach z zakresu kwalifikowanej pierwszej pomocy wzięło udział 35 osób, w szczególności osoby oczekujące na zakwalifikowanie na szkolenie podstawowe w zawodzie⁹⁴⁷.

⁹⁴⁴ *Informacje dotyczące działalności Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Zgierzu za rok 2001, wraz z wnioskami i propozycjami działań służących likwidacji zagrożeń w roku 2002, KP PSP w Zgierzu, Zgierz 2002, s. 3 (dalej: Informacje dotyczące działalności KP PSP w Zgierzu za rok 2001).*

⁹⁴⁵ Tamże, s. 3–4.

⁹⁴⁶ *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020, dz. cyt., s. 81.*

⁹⁴⁷ Tamże, s. 82.

Na przełomie czerwca i lipca 2020 r. 12 strażaków przeszkolono z zakresu gaszenia pożarów wewnętrznych, w tym 4 funkcjonariuszy służących w KM PSP w Łodzi. Szkolenia odbyły się zgodnie z zatwierdzonym w grudniu 2015 r. przez Komendanta Głównego PSP programem szkoleń⁹⁴⁸. W listopadzie 2020 r. odbyły się dwa szkolenia dla strażaków KSRG, które miały na celu udoskonalenie współdziałania z Samodzielnym Publicznym Zakładem Opieki Zdrowotnej Lotnicze Pogotowie Ratunkowe. Przeszkolonych zostało 26 strażaków z jednostek PSP województwa łódzkiego⁹⁴⁹.

We wrześniu 2020 r. nad jeziorem Hańcza zrealizowano cykl szkoleń kwalifikacyjnych i doskonalących z zakresu prowadzenia prac podwodnych i ratownictwa wodnego dla członków Specjalistycznej Grupy Ratownictwa Wodno-Nurkowego „Łódź”. W tym szkoleniu brali udział strażacy nurkowie z KM PSP w Łodzi.

Tabela 49 przedstawia zestawienie szkoleń i warsztatów przeprowadzonych w 2020 r. z udziałem funkcjonariuszy PSP służących w jednostkach na obszarze województwa łódzkiego⁹⁵⁰.

Tabela 49. Zestawienie szkoleń i warsztatów przeprowadzonych w 2020 r.

Nazwa szkolenia	Liczba szkoleń	Liczba absolwentów
Kurs kwalifikowanej pierwszej pomocy	2	35
Szkolenie w zakresie współpracy z LPR	2	26
Gaszenie pożarów wewnętrznych	1	12
Szkolenie aktualizujące inspektorów ochrony przeciwpożarowej	1	12
Szkolenie Urzędu Dozoru Technicznego (UDT) – operator wózka widłowego	1	28
Szkolenie Urzędu Dozoru Technicznego (UDT) – napełnianie zbiorników ciśnieniowych	1	30

Źródło: *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*, dz. cyt., s. 84.

W 2020 r. w ramach doskonalenia zawodowego w ośrodkach szkolenia przeszkolono 1539 funkcjonariuszy z jednostek PSP z województwa łódzkiego. Co więcej, 554 strażaków podeszło w tym okresie do recertyfikacji KPP. Łącznie przeszkolono 2093 strażaków⁹⁵¹.

Od początku marca do początku października 2020 r. zrealizowano 10 szkoleń podsumowujących proces doskonalenia zawodowego, w trakcie których przeszkolono

⁹⁴⁸ Tamże.

⁹⁴⁹ Tamże, s. 83.

⁹⁵⁰ Tamże.

⁹⁵¹ Tamże, s. 85.

228 strażaków. Spotkania odbywały się w Ośrodku Szkolenia KW PSP w Łodzi z siedzibą w Sieradzu, a były to:

- 2 szkolenia przeznaczone dla dowódców JRG – przeszkolono 37 strażaków;
- 1 szkolenie dla pełniących służbę jako etatowa lub nieetatowa obsada stanowisk kierowania – przeszkolono 23 strażaków;
- 7 szkoleń dla strażaków, którzy pełnili służbę w zmianowym rozkładzie czasu służby – przeszkolono 168 strażaków⁹⁵².

Analizując dane z komend PSP funkcjonujących w obrębie aglomeracji łódzkiej, możemy dowiedzieć się, że w ramach podnoszenia umiejętności i kwalifikacji w 2020 r. na obszarze:

- powiatu brzezińskiego – strażacy uczestniczyli w szkoleniach podsumowujących cykl doskonalenia zawodowego wśród funkcjonariuszy PSP, które odbywały się w Ośrodku Szkolenia KW PSP w Łodzi z s. w Sieradzu. Wśród nich znalazło się 6 funkcjonariuszy pełniących służbę w zmianowym rozkładzie czasu służby oraz 2 z obsady stanowisk kierowania. Po 2 strażaków ukończyło I i II kwalifikację w zawodzie technik pożarnictwa. Wszyscy zdali egzamin z wynikiem pozytywnym. Realizowano też ćwiczenia obiektowe, przeprowadzono dwie próbną ewakuacje (jedną w przedszkolu i jedną w Powiatowym Centrum Zdrowia w Brzezinach), a także wykonywano i wdrażano wnioski z przeprowadzonych działań ratowniczych (zarówno własnych, jak na podstawie dokumentacji z innych komend). Kolejnym ważnym wydarzeniem w tym zakresie była organizacja w dniach 22–24 września 2020 r. ćwiczeń związanych z pożarami lasów i doskonaleniem ich gaszenia, w tym dostarczaniem wody na duże odległości. Elementem szkolenia było również budowanie stanowisk wodnych na rzekach i zbiornikach wodnych. Ćwiczenia odbywały się w trzech różnych kompleksach w Grodzisku, Rogowie i Rochnie. Na każdy dzień przydzielono po trzy inne zastępy OSP włączone do KSRG, które miały sprawdzić się podczas prowadzonych działań (Dmosin, Wola Cyrusowa, Polik, Jeżów, Przybyszyce, Rogów, Helenów, Brzeziny oraz Jordanów)⁹⁵³;
- powiatu łódzkiego wschodniego – funkcjonariusze brali udział w kursie obsługi napełniania zbiorników ciśnieniowych, testach w komorze dymowej, egzaminie z zakresu KPP oraz szkoleniu, które podsumowywało proces doskonalenia

⁹⁵² Tamże.

⁹⁵³ *Informacja z działalności KP PSP w Brzezinach za rok 2020*, dz. cyt., s. 14–17.

zawodowego dla dowódców JRG. Wyżej wskazane szkolenia i kursy organizowane były przez Ośrodek Szkolenia KW PSP w Łodzi z s. w Sieradzu. Strażacy z tego rejonu organizowali rozpoznanie operacyjne wybranych obiektów na terenie powiatu oraz przeprowadzili siedem ćwiczeń ewakuacyjnych. Przeprowadzono szkolenia na akwenach w Lisowicach i Kotlinach, w tym ćwiczenia lodowe, a także symulację pożaru pomieszczeń dydaktycznych (w budynku Szkoły Podstawowej im. W. Jagiełły w Starych Skoszewach), co miało na celu doskonalenie technik gaszenia pożarów. Najciekawsze ćwiczenia przeprowadzono w październiku 2020 r. na obszarze 3. Regionalnej Bazy Logistycznej – Skład Regny. Głównym celem było sprawdzenie możliwości taktycznych zastępów Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego i Wojskowej Straży Pożarnej (WSP) Regny podczas pożarów w magazynach Ministerstwa Obrony Narodowej, a co za tym idzie – poprawa współpracy i integracji służb ratowniczych na poziomie powiatu oraz sprawdzenie procedur alarmowania jednostek PSP, OSP i WSP. Ze względu na panującą pandemię COVID-19 w ćwiczeniach uczestniczyły minimalne siły i środki, w tym zastępy z JRG Koluszki, OSP Koluszki i WSP Regny⁹⁵⁴;

- powiatu pabianickiego – strażacy brali udział w warsztatach: „Szpitale i obiekty służby zdrowia”, „Instalacje w budownictwie 2020”, „Kongres pożarnictwa 2020”, „Hale przemysłowe i magazyny – vol. 2”, „Kongres pożarnictwa 2020 – vol. 3”, „Hale przemysłowe i magazyny 2020 – vol. 3” i „Kongres pożarnictwa FIRE 2020 – vol. 4”. Wszystkie wydarzenia odbywały się w formie webinarów. Funkcjonariusze organizowali również rozpoznanie operacyjne wybranych obiektów na terenie powiatu, brali udział w ćwiczeniach „Retencja 2020”. Były to manewry powiatowe w Chechle, w których uczestniczyło 150 strażaków z PSP i OSP. Scenariusz ćwiczeń obejmował pożar lasu, dostarczanie wody (na duże odległości) do celów gaśniczych, ratownictwo techniczne związane z wypadkiem drogowym, ratownictwo wodne dotyczące wypadku na akwenu oraz ratownictwo medyczne⁹⁵⁵;
- powiatu zgierskiego – przeprowadzono 7 ewakuacji (5 w budynkach oświatowych i 2 w zakładach pracy i instytucjach). Dwukrotnie ewakuację przeprowadzono we wrześniu 2020 r. w Corning Optical Communications Polska, Smolice 1e. W działania zaangażowanych było 15 zastępów PSP i OSP – łącznie 65 strażaków. Funkcjonariuszy

⁹⁵⁴ *Sprawozdanie z działalności KP PSP powiatu łódzkiego wschodniego za 2020 rok*, dz. cyt., s. 14–15.

⁹⁵⁵ *Sprawozdanie z działalności KP PSP w Pabianicach w roku 2020*, dz. cyt., s. 15, 35–37.

zapoznano ze specyfiką budynku, doskonalono współdziałanie podmiotów i kierowania działaniami ratowniczymi, przeprowadzono ewakuację osób zagrożonych oraz dodatkowo usprawniano ewidencjonowanie osób objętych ewakuacją (w szczególności obiektów z dużą liczbą użytkowników), sprawdzano organizację i funkcjonowanie sieci radiowych, zaopatrzenia w wodę oraz weryfikowano umiejętności ratownicze. Z kadry JRG powiatu zgierskiego: 6 funkcjonariuszy pobierało naukę w Szkole Głównej Służby Pożarniczej w Warszawie; studia podyplomowe w ramach przeszkolenia zawodowego przygotowującego do zajmowania stanowisk oficerskich kontynuował 1 strażak. Kolejnych 6 strażaków było w trakcie kursu zawodowego – technik pożarnictwa w Centralnej Szkole PSP w Częstochowie. Oprócz tego 2 strażaków ukończyło szkolenia podstawowe (w Szkole Podoficerskiej w Bydgoszczy i Centralnej Szkole PSP w Częstochowie)⁹⁵⁶;

- m. Łodzi – 41 funkcjonariuszy podniosło swoje kwalifikacje (32 osoby odbyły szkolenie podstawowe w zawodzie strażak, 6 osób ukończyło przemienne Zaoczne Studium Aspirantów, a 3 osoby studia I stopnia dla funkcjonariuszy PSP). Mimo ograniczeń przeprowadzano ćwiczenia obiektowe, sprawdzano gotowość operacyjną jednostek, organizowano szkolenia: z zakresu obsługi żurawi przenośnych (HDS), z zakresu hakowego-sygnalisty⁹⁵⁷; podsumowujące proces doskonalenia zawodowego, które organizował Ośrodek Szkolenia KW PSP w Łodzi z s. w Sieradzu. Przeprowadzano także wiele ćwiczeń i szkoleń dla grup specjalistycznych, które działają w strukturach komendy miejskiej:
 - w marcu 2020 r. – obóz szkoleniowy dla Specjalistycznej Grupy Ratownictwa Wysokościowego „Łódź”, w trakcie którego doskonalono wspinaczkę, poręczowanie, budowę stanowisk, a także układy do opuszczania i wyciągania. W październiku nabyte umiejętności sprawdzano podczas ćwiczeń na terenie zapory wodnej w Lubachowie;
 - we wrześniu 2020 r. – obóz szkoleniowy dla Specjalistycznej Grupy Ratownictwa Wodno-Nurkowego „Łódź”. Działania były nastawione na doskonalenie techniki nurkowania i prowadzenia prac podwodnych, w tym poszukiwań. Ćwiczone procedury dotyczące obsługi sprzętu pływającego, który

⁹⁵⁶ *Narada roczna KP PSP w Zgierzu 2020*, dz. cyt., s. 20, 65.

⁹⁵⁷ Ukończone szkolenie w zakresie hakowego-sygnalisty uprawnia do transportowania materiałów oraz innych przedmiotów za pomocą żurawi samojezdnych w czasie prowadzenia działań ratowniczo-gaśniczych.

jest na wyposażeniu grupy. Dodatkowo przeprowadzono nurkowania głębokie, których celem było zaliczenie norm rocznych;

- o w październiku 2020 r. Specjalistyczna Grupa Ratownictwa Chemiczno-Ekologicznego „Łódź” oraz Specjalistyczna Grupa Ratownictwa Technicznego „Łódź” wykonały pokazy i ćwiczenia na terenie Centrum Handlowego Manufaktura, które polegały na symulowanej akcji wycieku substancji chemicznej w zakładzie, a w konsekwencji zabezpieczeniu miejsca zdarzenia, ewakuacji osób, w tym poszkodowanych. Pokazy obejmowały również uwalnianie osób uwięzionych w pojazdach za pomocą specjalistycznego sprzętu hydraulicznego. Wydarzenie to było połączone z promowaniem kampanii informacyjno-edukacyjnej „Czad i ogień. Obudź czujność”⁹⁵⁸.

Pamiętać należy o panujących w tym czasie ograniczeniach spowodowanych rozprzestrzenieniem się pandemii COVID-19. Wiele kursów i szkoleń zniesiono, zawieszono lub przełożono. Mimo to strażacy z PSP niejednokrotnie zaangażowani byli w przeprowadzanie szkoleń i ćwiczeń dla druhów z OSP (zob. rozdział 5.2).

Powyższe informacje stanowią jedynie wycinek kursów i szkoleń, w których uczestniczyli strażacy z jednostek PSP. Materiał miał na celu przedstawienie, jak szeroki zakres obejmuje fraza „podwyższanie kompetencji i umiejętności” strażaków z PSP. Przeprowadzane kursy i szkolenia dostosowywane są do pojawiających się potrzeb i zagrożeń, z którymi mierzą się funkcjonariusze PSP.

5.2. Działalność jednostek OSP na obszarze aglomeracji łódzkiej

Na obszarze województwa łódzkiego w 2001 r. działało łącznie 1489 jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej. W KSRG pozostawało 241 z nich⁹⁵⁹. Odnotowano 748 OSP typu S, które znajdowały się poza systemem, oraz 495 OSP typu M⁹⁶⁰. Wykaz sił OSP na poziomie aglomeracyjnym w 2001 r. przedstawia tabela 50.

⁹⁵⁸ Informacja o stanie bezpieczeństwa miasta Łodzi w zakresie ochrony przeciwpożarowej za rok 2020, dz. cyt., s. 9, 22–23.

⁹⁵⁹ W roku 2000 było ich o 35 mniej, z kolei w roku 2002 było ich już o 18 więcej.

⁹⁶⁰ OSP typu S dysponują jednym lub wieloma samochodami, natomiast do jednostek OSP typu M zalicza się te nieposiadające samochodu pożarniczego, w których przypadku sprzęt gaśniczy umieszczany jest na przyczepie. W razie wystąpienia pożaru może być podpięta do innego środka transportu i pociągnięta na miejsce zdarzenia. *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2001*, dz. cyt., s. 30.

Tabela 50. Liczba jednostek OSP funkcjonujących na terenie aglomeracji łódzkiej w 2001 r.

Lp.	Komendy Powiatowe/Miejskie woj. łódzkiego	Liczba jednostek w powiecie			Razem jednostek OSP
		OSP w KSRG	OSP typu S poza KSRG	OSP typu M	
1	KM PSP Łódź	4	8	0	12
2	KP PSP Łódź-Wschód	22	39	12	73
3	KP PSP Pabianice	12	28	10	50
4	KP PSP Zgierz	19	23	11	53
Razem		55	78	29	162

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2001*, dz. cyt., s. 30.

O rozwoju jednostek sił OSP świadczy sukcesywne dołączanie ich do KSRG. Na koniec 2019 r. w województwie łódzkim działały 1454 jednostki OSP⁹⁶¹, w tym 345 przynależących do KSRG⁹⁶². Liczba ta stale wzrasta.

W województwie łódzkim w 2001 r. jednostki OSP zaangażowano do gaszenia pożarów łącznie 2394 razy (1512 OSP z KSRG i 882 spoza sytemu), z kolei do likwidacji miejscowych zdarzeń 2237 razy (1744 OSP z KSRG i 513 spoza sytemu). W tym czasie udział druhów w działaniach gaśniczych był większy od ich uczestnictwa w miejscowych zagrożeniach. Jako przyczynę tego stanu rzeczy podawano brak wykwalifikowanej i przeszkolonej kadry oraz braki w wyposażeniu w specjalistyczny sprzęt ratowniczy⁹⁶³.

W 2001 r. na obszarze województwa łódzkiego odnotowano 5 uszkodzonych strażaków z jednostek, którzy brali udział w różnego rodzaju akcjach⁹⁶⁴. Z kolei w 2020 r. na obszarze województwa doszło do 9 wypadków z udziałem druhów OSP (w 2019 r. było ich 5), wszystkie z nich były wypadkami indywidualnymi. Łącznie strażacy ochotnicy brali udział w 17 557 akcjach (w 2019 r. było ich 16 469). Do akcji wyjeżdżało 118 109 strażaków⁹⁶⁵ (w 2019 r. było ich 119 450). W 5 przypadkach wypadki zaistniały w czasie działań ratowniczych, 2 wypadki miały miejsce podczas szkolenia, ćwiczeń i inspekcji, 1 wypadek w czasie alarmu oraz 1 w trakcie innej służby w straźnicy. Zdarzenia w 4 przypadkach zakończyły się złamaniem, pęknięciem kości lub zwichnięciem, w 2 przypadkach – ranami, w 1 przypadku – stłuczeniami oraz w 2 przypadkach – innymi następstwami⁹⁶⁶.

⁹⁶¹ *Statystyki wyjazdów OSP*, <https://strazacki.pl/statystyki-wyjazdow-osp-2020/statystyki-osp-2020-woj-lodzkie/> (dostęp 15.08.2024).

⁹⁶² *Sprawozdanie z działalności KP PSP powiatu łódzkiego wschodniego za 2020 rok*, dz. cyt., s. 13.

⁹⁶³ *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2001*, dz. cyt., s. 46–47.

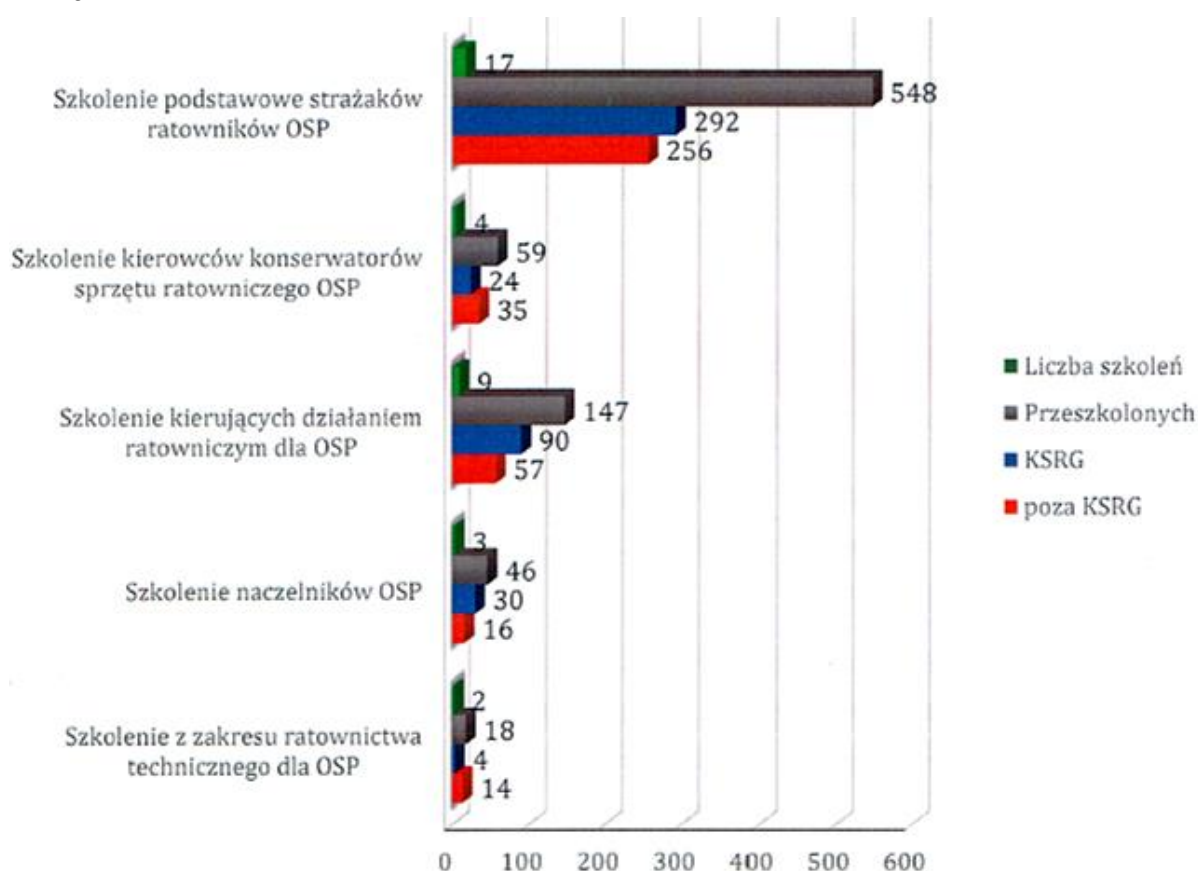
⁹⁶⁴ Tamże, s. 12

⁹⁶⁵ Należy zaznaczyć, że część z nich mogła brać udział w wielu akcjach w skali roku.

⁹⁶⁶ *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*, dz. cyt., s. 79–80.

Druhowie z OSP od lat uczestniczą w wielu szkoleniach, które organizowane są m.in. przez Ośrodek Szkolenia KW PSP w Łodzi z s. w Sieradzu bądź przez Komendy Powiatowe i Miejskie PSP. Dane na 2001 r. wskazują, że przeszkolono 1925 druhów z OSP: na kursie szeregowych – 1301; kursie dowódców – 202; kursie naczelników – 81; kursie operatorów – 245; kursie medycznym – 96⁹⁶⁷. W 2020 r. na obszarze województwa łódzkiego udało się przeprowadzić 35 szkoleń, w których udział wzięło 818 strażaków ratowników OSP. Wykres 21 przedstawia statystyki dotyczące szkoleń strażaków z OSP, przeprowadzanych przez Komendy Powiatowe i Miejskie PSP.

Wykres 21. Szkolenia członków OSP przeprowadzone przez Komendy Powiatowe i Miejskie w 2020 r.

Źródło: *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*, dz. cyt., s. 86.

Nowe zasady wprowadzone w 2015 r. i dotyczące bezpośredniego udziału w akcji i zasad szkolenia członków OSP obejmowały m.in. wymóg zaliczenia testu w komorze dymowej. Obecnie jest to jedno z podstawowych kryteriów ukończenia szkolenia podstawowego dla strażaków ratowników OSP, które pozwala na sprawdzenie skuteczności prowadzenia działań w warunkach zbliżonych do rzeczywistych warunków pożarowych

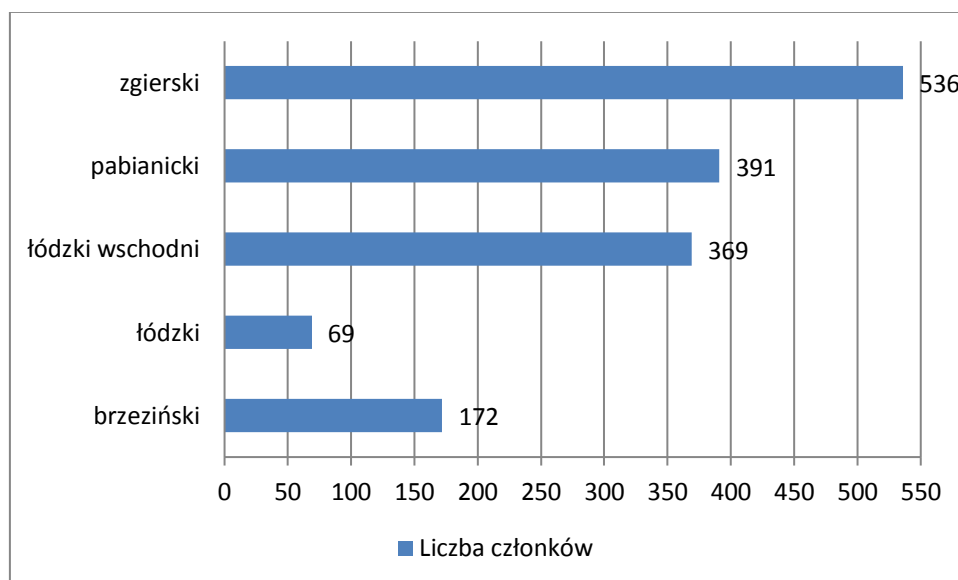
⁹⁶⁷ *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2001*, dz. cyt., s. 33–34.

z wykorzystaniem aparatów ochrony dróg oddechowych, zapewniających izolację od warunków środowiska zewnętrznego⁹⁶⁸. W 2020 r. zaplanowano 49 testów w komorze dymowej, do którego przystąpić początkowo miało 989 druhów⁹⁶⁹. W ramach aglomeracji łódzkiej zaplanowano:

- 2 testy w komorze gazowej w powiecie łódzkim wschodnim, przeegzaminowano 36 druhów;
- 2 testy w powiecie zgierskim, przeegzaminowano 40 osób;
- 4 testy w powiecie pabianickim, przeegzaminowano 39 druhów⁹⁷⁰.

Na przestrzeni lat przeprowadzono szereg takich szkoleń. Na wykresie 22 przedstawiono liczbę druhów z OSP z aglomeracji łódzkiej, którzy zostali przeszkoleni w komorze dymowej w latach 2010–2020.

Wykres 22. Liczba członków OSP z aglomeracji łódzkiej przeszkolonych w komorze dymowej w latach 2010–2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*, dz. cyt., s. 89.

Należy zaznaczyć, że PSP rokrocznie wspiera finansowo jednostki OSP, szczególnie te włączane do KSRG. W 1999 r. jednostki PSP przekazały na ten cel 170 000 zł, a dodatkowo

⁹⁶⁸ *Zasady organizacji szkoleń członków Ochotniczych Straży Pożarnych biorących bezpośredni udział w działaniach ratowniczych*, KG PSP, Warszawa 2015, s. 12.

⁹⁶⁹ Liczba ta w związku z pandemią COVID-19 w ostatecznym rozrachunku była mniejsza o 399 druhów. Z kolei liczba testów zmalała do 30.

Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020, dz. cyt., s. 87.

⁹⁷⁰ W powiecie łódzkim wschodnim rzeczywista liczba słuchaczy była o 4 mniejsza niż planowana, w powiecie pabianickim o 1 mniejsza, a w powiecie zgierskim rzeczywista liczba słuchaczy wyniosła tyle co planowa. Brak danych dotyczących powiatu brzezińskiego oraz Łodzi.

Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020, dz. cyt., s. 87.

przekazano sprzęt o łącznej wartości 840 364 zł⁹⁷¹. W 2001 r. łączna wartość materialna i rzeczowa przekazana dla jednostek OSP opiewała na kwotę 2 580 131 zł⁹⁷².

W latach 2016–2017 nastąpiła zmiana sposobu rozdziału środków z dotacji MSWiA oraz zakładów ubezpieczeniowych. Od tego czasu podziałem zajmuje się Komendant Główny PSP. W latach wcześniejszych za podział odpowiadały Związki Ochotniczych Straży Pożarnych i PSP. Kontrole Najwyższej Izby Kontroli wskazują, że takie rozwiązanie prowadzi do bardziej efektywnego wykorzystywania środków przekazywanych do jednostek OSP⁹⁷³.

Budżet ustalony na 2018 r. wskazywał, że tylko w ramach sejmiku wojewódzkiego województwo łódzkie przeznaczyło 1,5 mln zł na wsparcie działań jednostek OSP na swoim obszarze (co oznacza, że było czwartym województwem pod względem wysokości wydatków przekazanych na ten cel, zaraz po województwach mazowieckim, małopolskim i śląskim)⁹⁷⁴. W 2019 r. z budżetu państwa do jednostek OSP trafiły dotacje: w ramach Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego (5 824 000 zł); z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji (3 273 000 zł); z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji na zadania kulturalno-oświatowe (7 500 000 zł); z funduszu ubezpieczeniowego (616 421,93 zł); dla Młodzieżowych Drużyn Pożarniczych (103 884 zł)⁹⁷⁵. Zestawienie dotyczące zmian w finansowaniu jednostek OSP na obszarze województwa łódzkiego w latach 2014–2019 przedstawia wykres 23. Schemat ukazuje, jak bardzo na przestrzeni lat wzrosło dofinansowanie jednostek OSP. Warto pamiętać, że jednostki PSP wspomagają OSP w pozyskiwaniu i rozliczaniu dotacji, funduszy na remonty oraz podejmują inne obowiązki wykraczające poza ustalony ogólnie zakres obowiązków⁹⁷⁶.

⁹⁷¹ Dodatkowo jednostki OSP otrzymywały dotacje z Funduszu Ubezpieczeniowego.

Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 1999, dz. cyt., s. 29.

⁹⁷² *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2001*, dz. cyt., s. 20.

⁹⁷³ *Ochotnicza Straż Pożarna Ochotniczej Straży Pożarnej nierówna*, <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/osp-osp-nierowna.html> (dostęp 24.08.2024).

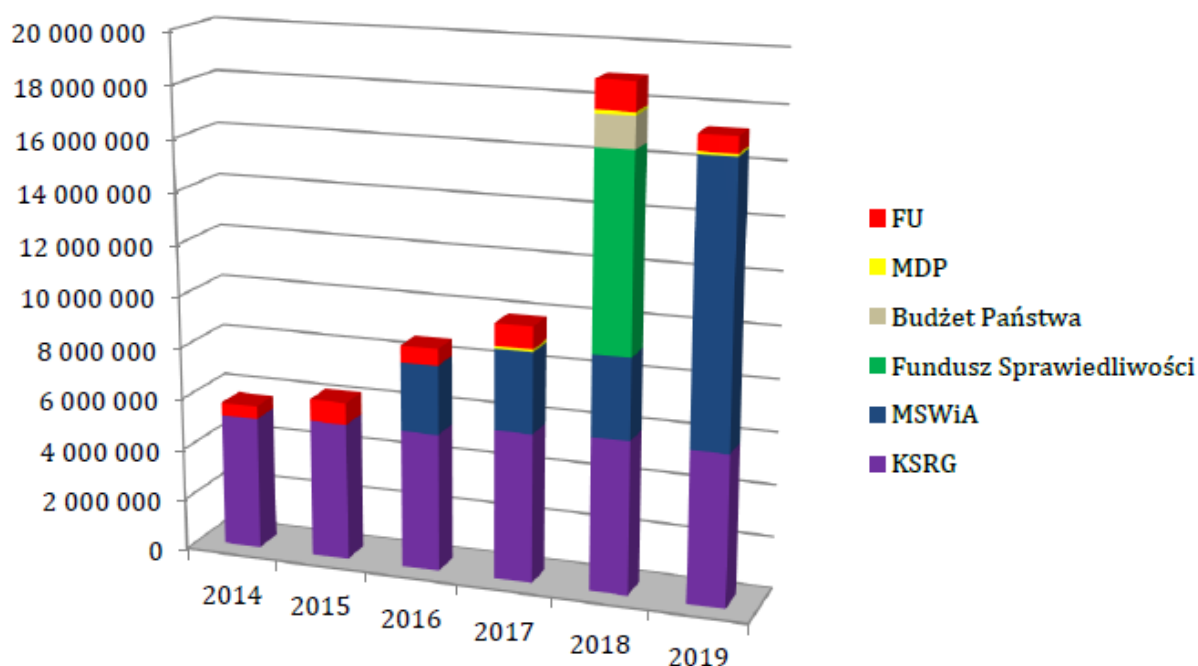
⁹⁷⁴ Oprócz tego budżet ten zakładał wsparcie dla jednostek PSP na poziomie 100 tys. zł. Do wspomnianego budżetu dla OSP trzeba byłoby doliczyć także wsparcie finansowe z innych źródeł oraz uzyskane wsparcie rzeczowe.

M. Rogala, *Budżety województw 2018. Kto dał więcej strażakom?*, <https://remiza.com.pl/budzety-województw-2018-kto-dal-wiecej-strazakom/> (dostęp 07.07.2024).

⁹⁷⁵ *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2019*, dz. cyt., s. 66.

⁹⁷⁶ *Narada roczna KP PSP w Zgierzu 2020*, dz. cyt., s. 15.

Wykres 23. Dofinansowanie jednostek OSP z województwa łódzkiego w latach 2014–2019

Źródło: *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2019*, dz. cyt., s. 67.

W 2020 r. do wszystkich jednostek OSP na obszarze województwa dostarczono 41 nowych samochodów ratowniczo-gaśniczych. Ich łączny koszt wyniósł 33,518 mln zł. Na wyposażenie OSP trafiły także samochody przekazane przez jednostki PSP – 31 pojazdów, oraz 3 przyczepki, w tym 2 z łodzią⁹⁷⁷.

Tak jak wspomniano, OSP jako stowarzyszenia mogą pozyskiwać wpłaty z 1% podatku dochodowego od osób fizycznych. W latach 2017–2020 jednostki OSP funkcjonujące na obszarze województwa łódzkiego pozyskały w ten sposób odpowiednio: w 2017 r. – 189 790 zł; w 2018 r. – 219 207 zł; w 2019 r. – 298 548 zł, a w 2020 r. – 316 196 zł. Wzrasta też liczba darczyńców – z 64 294 w 2017 r. do 75 493 w 2020 r.⁹⁷⁸

Wielu strażaków z OSP i PSP włącza się także w akcje społeczne (jak chociażby te opisane w ramach poprzedniego rozdziału) oraz pomoc podczas różnego rodzaju zbiórek. Przykładem dużego zaangażowania w skali nie tylko województwa, ale i całego kraju, była

⁹⁷⁷ Przykładem dla tego typu działań jest również wsparcie druhów z OPS w Poźdzenicach przez strażaków z JRG nr 9 Łodzi. Zgodnie z decyzją Komendanta Wojewódzkiego PSP w Łodzi w pierwszej połowie 2020 r. jednostka przekazała użytkownikowi średni samochód ratowniczo-gaśniczy z 2005 r. Był to Mercedes Atego, który wyposażony jest w: zbiornik wody na 2,5 tys. litrów, autopompę (wydajność 2,5 tys. litrów/minutę), linię szybkiego natarcia, zbiornik środka pianotwórczego oraz maszt oświetleniowy. M. Rogala, *OSP Poźdzenice z 'nowym' wozem*, <https://remiza.com.pl/osp-pozdzenice-z-nowym-wozem/> (dostęp 08.07.2024).

⁹⁷⁸ *Sprawozdanie z działalności władz Związku Ochotniczych Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej XIV kadencji 2017–2022*, https://zosrpl.pl/wp-content/uploads/2022/10/SPRAWOZDANIE_2017-2022_DRUK.pdf (dostęp 23.08.2024), s. 81.

akcja charytatywna #GnaszynChallenge⁹⁷⁹, która miała na celu wsparcie dzieci zmagających się z rdzeniowym zanikiem mięśni (SMA).

Ochotnicza Straż Pożarna angażuje się także w kształcenie młodych osób, które zakładają i prowadzą Młodzieżowe Drużyny Pożarnicze (zob. rozdział 3). W 2020 r. dotacje KW PSP w Łodzi na rzecz MDP wyniosły 230 tys. zł⁹⁸⁰. Prężnie działające MDP funkcjonują chociażby przy OSP na obszarze Łodzi czy powiatu łódzkiego wschodniego⁹⁸¹. Młodzież bierze udział także w zawodach sportowych czy wspomnianym już corocznym konkursie wiedzy „Młodzież zapobiega pożarom”.

Jednostki OSP są z roku na rok coraz częściej angażowane w prowadzenie akcji ratowniczo-gaśniczych, o czym świadczą chociażby dane aglomeracyjne, które zostaną omówione w kolejnych podrozdziałach. Statystyki poszczególnych jednostek OSP z analizowanego obszaru za 2020 r. przedstawia tabela 51. Powiaty dla większej czytelności oznaczono kolorami: czarnym – powiat zgierski, czerwonym – powiat łódzki wschodni, niebieskim – powiat brzeziński, zielonym – powiat pabianicki, fioletowym – m. Łódź.

Tabela 51. Zestawienie 50 jednostek OSP z aglomeracji łódzkiej z najwyższą sumą wyjazdów do zdarzeń w 2020 r. (z uwzględnieniem zajmowanego miejsca w skali województwa)

Miejsce w rankingu woj.	Nazwa jednostki OSP	KSRG	Požary	Miejscowe zagrożenia	Alarmy fałszywe	Zabezpieczenie rejonu	Suma wyjazdów	Powiat
1	Aleksandrów Łódzki	Tak	77	351	18	0	446	zgierski
5	Tuszyn	Tak	40	143	16	0	199	łódzki wschodni
6	Głowno	Tak	45	139	8	0	192	zgierski
7	Dmosin	Tak	23	140	9	0	172	brzeziński
8	Konstantynów	Tak	33	115	15	0	163	pabianicki
9	Brzeziny	Tak	34	111	11	1	157	brzeziński
10	Łódź-Mikołajew	Nie	9	143	2	0	154	Łódź
16	Rzgów	Tak	30	89	15	0	134	łódzki wschodni

⁹⁷⁹ Akcja wspomniana również w podrozdziale: „Strażacy bliżej mieszkańców – zaangażowanie i przeprowadzanie akcji społecznych przez funkcjonariuszy PSP”.

⁹⁸⁰ Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020, dz. cyt., s. 65.

⁹⁸¹ W. Zawisza, W służbie innym..., dz. cyt., s. 111–113.

20	Tuszyn Las	Tak	32	91	9	0	132	łódzki wschodni
23	Lutomiersk	Tak	33	87	7	0	127	pabianicki
43	Łódź- Andrzejów	Tak	29	62	4	0	95	Łódź
44	Wola Cyrusowa	Tak	15	75	5	0	95	brzeziński
45	Rąbień	Tak	15	75	4	0	94	zgierski
46	Andrespol	Tak	25	64	3	0	92	łódzki wschodni
47	Łódź- Łagiewniki	Tak	7	83	2	0	92	Łódź
48	Łódź-Retkinia	Nie	0	92	0	0	92	Łódź
54	Łódź-Wiskitno	Nie	33	52	4	0	89	Łódź
61	Wola Zaradzyńska	Tak	16	53	6	12	87	pabianicki
62	Łódź Oddział Ratownictwa Wodnego (ORW)	Tak	0	86	0	0	86	Łódź
68	Dłutów	Tak	26	48	3	0	77	pabianicki
72	Kazimierz	Tak	14	57	4	0	75	pabianicki
73	Koluszki	Tak	13	57	2	3	75	łódzki wschodni
76	Justynów	Tak	11	59	4	0	74	łódzki wschodni
78	Łódź- Nowosolna	Nie	24	45	3	1	73	Łódź
79	Nowy Adamów	Nie	19	52	2	0	73	zgierski
80	Chechło	Tak	15	54	1	2	72	pabianicki
85	Biała	Tak	19	50	1	0	70	zgierski
87	Lipiny	Tak	18	49	2	0	69	łódzki wschodni
94	Kielmina	Tak	14	37	8	7	66	zgierski

97	Łódź-Nowe Złotno	Nie	0	65	0	0	65	Łódź
104	Dobroń	Tak	15	44	4	0	63	pabianicki
105	Stryków	Tak	9	35	4	15	63	zgierski
106	Jeżów	Tak	20	40	2	0	62	brzeziński
107	Jordanów	Tak	10	50	1	1	62	brzeziński
110	Stare Skoszewy	Tak	9	52	0	0	61	łódzki wschodni
132	Ustronie Grotniki	Tak	10	43	1	0	54	zgierski
135	Wiśniowa Góra	Tak	11	34	7	0	52	łódzki wschodni
137	Parzęczew	Tak	19	30	2	0	51	zgierski
138	Polik	Tak	12	38	1	0	51	brzeziński
142	Łódź-Mileszki	Nie	18	30	1	0	49	Łódź
147	Pawlikowice	Tak	13	29	6	0	48	pabianicki
155	Starowa Góra	Nie	13	29	5	0	47	łódzki wschodni
156	Wodziniek	Tak	14	31	2	0	47	łódzki wschodni
160	Bełdów	Nie	13	32	0	0	45	zgierski
165	Skotniki	Tak	17	27	0	1	45	zgierski
168	Sanie	Tak	14	28	2	0	44	zgierski
172	GRS Łódź-Jędrzejów	Tak	0	43	0	0	43	Łódź
175	Niesięcin	Tak	7	36	0	0	43	pabianicki
177	Zgierz	Nie	1	42	0	0	43	zgierski
179	Kania Góra	Tak	15	26	1	0	42	zgierski

Źródło: Statystyki wyjazdów OSP – 2020 łódzkie, <https://strazacki.pl/statystyki-wyjazdow-osp-2020/statystyki-osp-2020-woj-lodzkie/> (dostęp 23.08.2024).

5.2.1. Jednostki OSP w powiecie brzezińskim

Opis danych aglomeracyjnych rozpocząć można od powiatu brzezińskiego. W 2003 r. funkcjonowało tam 26 jednostek OSP, tylko 5 z nich było włączonych do KSRG⁹⁸². Strażacy ochotnicy wyjeżdżali łącznie 252 razy do różnego rodzaju akcji. W większości były to pożary – 172 przypadki (13 poza terenem działań), 81 wyjazdów dotyczyło miejscowych zagrożeń (2 poza terenem działań), 1 przypadek był związany z alarmem fałszywym. W akcji brało udział 1262 strażaków i wykorzystano 409 samochodów, w tym 995 strażaków oraz 196 pojazdów przynależących do OSP w KSRG. Najczęściej wyjeżdżały jednostki: OSP Rogów – 56 razy; OSP Dmosin – 53 razy, OSP Jeżów – 50 razy (poza systemem) i OSP Kołacinek – 19 razy⁹⁸³.

W 2003 r. przeprowadzano także wiele manewrów i ćwiczeń, m.in. w kompleksie leśnym z miejscowości Dmosin, które odbyły się z udziałem JRG Brzeziny i OSP z gminy Dmosin. Kolejne działania miały miejsce w kompleksie Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Rogowie, również z udziałem JRG Brzeziny, ale także wszystkich jednostek OSP z KSRG z powiatu brzezińskiego oraz jednostek OSP z gminy Rogów. Udało się także przeprowadzić ćwiczenia w szkole podstawowej i gimnazjum w Rogowie, w których uczestniczyły: JRG w Brzezinach, jednostki OSP z gminy Rogów, Pogotowie Ratunkowe, Policja oraz dyrekcja i personel szkoły, a także przedstawiciele samorządu gminy⁹⁸⁴.

Przeprowadzano także wiele kursów dla druhów z OSP. Były to kursy radiooperatorów sieci radiowych czy kurs szeregowców. Kursy ukończyło łącznie 78 strażaków z OSP. Dbano również o aspekt sportowy – wspólnie z zarządami gminnymi ZOSP RP I w powiecie zorganizowano zawody sportowo-pożarnicze. Najlepsze okazały się drużyny z OSP w Kraszewie (gm. Dmosin) oraz OSP w Helenowie (gm. Brzeziny). Wśród MDP również zwyciężył zespół z OSP w Helenowie. Ponadto zorganizowano I Turniej Piłkarski dla druhów z powiatu brzezińskiego. Strażacy rywalizowali o puchar Komendanta Powiatowego PSP. W turnieju brało udział 90 zawodników zorganizowanych w 9 drużyn⁹⁸⁵.

Każda jednostka z obszaru powiatu, która była włączona do KSRG, podlegała dwukrotnej inspekcji gotowości bojowej. Najważniejszymi aspektami kontroli były takie zagadnienia operacyjno-techniczne jak:

- wyposażenie jednostek, sprawność i konserwacja sprzętu;

⁹⁸² Były to jednostki: OSP Helenów, OSP Dmosin, OSP Jeżów, OSP Przybyszyce, OSP Rogów.
Informacja o działalności Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Brzezinach w roku 2003, KP PSP w Brzezinach, Brzeziny 2004, s. 8.

⁹⁸³ Tamże, s. 7–8.

⁹⁸⁴ Tamże, s. 17.

⁹⁸⁵ Tamże, s. 18–19.

- aktualność badań lekarskich druhów, posiadanie przez nich uprawnień do prowadzenia pojazdów uprzywilejowanych (dotyczy kierowców) oraz stan ich wyszkolenia;
- aktualność badań technicznych pojazdów;
- stan pomieszczeń garażowych;
- wyposażenie i sprawność środków łączności i alarmowania.

Średnia ocena poszczególnych jednostek OSP przedstawiała się następująco: OSP Przybyszyce – 3,87; OSP Dmosin – 4,12; OSP Helenów – 4,18; OSP Jeżów – 4,43 oraz OSP Rogów – 4,50. Średnia ocen ze wszystkich inspekcji wyniosła 4,22. Pod względem badanych parametrów najlepiej wypadły sprawność i konserwacja sprzętu – ocena 4,6, oraz alarmowanie – 4,5. Najgorzej prezentują się zaś wyniki dla ćwiczeń bojowych – 3,8, a także utrzymania strażnicy, informacji o włączniku syreny, miejscu przechowywania kluczy – 4,0⁹⁸⁶.

Ochotnicza Straż Pożarna potrzebuje także wiele sprzętu, który umożliwi jej skuteczne działanie. W 2003 r. OSP Wola Cyrusowa wzbogaciła się o samochód ratowniczo-gaśniczy, z kolei OSP Jeżów o samochód ratownictwa technicznego. Dla jednostek zakupiono również przystawki do selektywnego alarmowania. Sprzęt dla OSP w tym roku przekazała KP PSP w Brzezinach. Wśród przekazanego wyposażenia wymienić można:

- samochód ratowniczo-gaśniczy Jelcz 004 GCBA-6/32;
- samochód ratownictwa technicznego Mercedes SRT;
- zestaw narzędzi hydraulicznych „Lukas”;
- radiotelefony przewoźne RADMOR;
- tokarkę TUE 40;
- armaturę pożarniczą, w której skład wchodziły: węże tłoczne, prądownice wodne, wytwornice pianowe, rozdzielacze, smok ssawny;
- drabiny nasadkowe DN 2,7;
- podnośnik hydrauliczny;
- zwijadła z przewodem elektrycznym;
- lampy halogenowe i statywy;
- stół warsztatowo-spawalniczy;
- szafy metalowe pancerne.

Wartość przekazanego mienia wynosiła ok. 90 000 zł⁹⁸⁷.

⁹⁸⁶ Tamże, s. 20.

⁹⁸⁷ Tamże, s. 28, 32–34.

Środki, które pozyskano z budżetu państwa dla jednostek OSP z KSRG działających na terenie powiatu wyniosły 29 100 zł. Środki z przekazanej puli przeznaczono na: zakup urządzeń i sprzętu ppoż. (29%), odzieży ochronnej (20%) i sprzętu ochrony osobistej (15%), a także na remonty środków transportu i urządzeń (12%), remonty i modernizacje strażnic (5%) oraz inne wydatki (19%)⁹⁸⁸.

Na wskazanym obszarze w 2020 r. nadal funkcjonowało 26 jednostek OSP, w tym nie 5, ale 9 włączonych do systemu. Łącznie jednostki OSP z KSRG prowadziły działania w 751 zdarzeniach (do jednego zdarzenia mogło przystąpić kilka zastępów OSP). Najwięcej interwencji odnotowały OSP Dmosin (172), OSP Brzeziny (155) i OSP Rogów (102). Kolejne jednostki brały udział w: 95 działaniach – OSP Wola Cyrusowa, 62 – OSP Jeżów, 60 – OSP Jordanów, 50 – OSP Polik⁹⁸⁹, 40 – OSP Helenów oraz 15 – OSP Przybyszyce. W czynnościach podejmowanych w 2020 r. uczestniczyło także 7 innych jednostek spoza systemu⁹⁹⁰. Wysokie zaangażowanie jednostek OSP z powiatu brzezińskiego potwierdza procentowy udział jednostek ochrony przeciwpożarowej w działaniach ratowniczo-gaśniczych: JRG – 53%, OSP z KSRG – 73% oraz OSP spoza KSRG – 12%. Warto też zwrócić uwagę na dane w podziale na gaszenie pożarów i likwidowanie miejscowych zagrożeń. W pierwszym przypadku procentowy udział JRG wynosił 83%, OSP z KSRG – 92%, a OSP spoza KSRG – 22%. W kwestii miejscowych zagrożeń statystyka ta przedstawiała się następująco: w 46% działań brały udział JRG, w 71% – OSP z KSRG oraz w 12% – OSP spoza KSRG⁹⁹¹. W 2020 r. na terenie powiatu brzezińskiego odnotowano jednego rannego ratownika-strażaka OSP⁹⁹².

W grudniu 2019 r. decyzją Komendanta Głównego PSP w powiecie brzezińskim do KSRG została włączona jednostka OSP w Woli Cyrusowej oraz przedłużono członkostwo dla OSP w Jordanowie⁹⁹³. W 2020 r. w tym powiecie do KSRG było włączonych 7 innych OSP w miejscowościach: Brzeziny⁹⁹⁴, Helenów, Polik⁹⁹⁵, Dmosin, Rogów, Jeżów, Przybyszyce⁹⁹⁶.

⁹⁸⁸ *Informacja z działalności KP PSP w Brzezinach za rok 2020*, dz. cyt., s. 35.

⁹⁸⁹ Jednostka włączona ponownie do KSRG w listopadzie 2020 r. na okres 5 lat.

⁹⁹⁰ Najczęściej do zdarzeń wyjeżdżały: OSP Lubowidza – 25 razy oraz OSP Grzmiąca – 21.

⁹⁹¹ *Informacja z działalności KP PSP w Brzezinach za rok 2020*, dz. cyt., s. 5–6, 13–14.

⁹⁹² Tamże, s. 4.

⁹⁹³ M. Rogala, *Do KSRG włączono nowe jednostki [LISTA]*, <https://remiza.com.pl/do-ksrg-wlaczone-nowe-jednostki-grudzien/> (dostęp 07.07.2024).

⁹⁹⁴ OSP w Brzezinach została włączona do systemu KSRG w 2009 r.

Informacja o działalności Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Brzezinach za rok 2009, KP PSP w Brzezinach, Brzeziny 2010, s. 4.

⁹⁹⁵ W 2015 r. do systemu KSRG włączono dwie jednostki OSP z obszaru powiatu brzezińskiego – OSP Polik oraz OSP Jordanów.

Informacja o działalności Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Brzezinach za rok 2015, KP PSP w Brzezinach, Brzeziny 2016, s. 8.

⁹⁹⁶ *Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Brzezinach. Jednostki OSP włączone do KSRG*, <https://www.gov.pl/web/kppsp-brzeziny/wlaczone-do-ksrg> (dostęp 09.07.2024).

Perspektywę zmian w OSP na przestrzeni lat na obszarze powiatu ukazują poniższe dane. W 2020 r. zintensyfikowane wydatki na OSP widoczne były również na obszarze aglomeracji łódzkiej. W powiecie brzezińskim w 2020 r. przyznano jednostkom OSP dotację w kwocie 484 100 zł, z MSWiA za pośrednictwem KP PSP w Brzezinach, w ramach programu „Przygotowanie jednostek ochotniczych straży pożarnych do działań ratowniczo-gaśniczych”. Jednostkom włączonym do KSRG przyznano 261 200 zł z budżetu państwa w ramach zadania „Zapewnienie gotowości bojowej jednostki ochrony przeciwpożarowej włączonej do krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego”, z czego 180 000 zł przeznaczono na zakup średniego samochodu ratowniczo-gaśniczego, a za kwotę 7897 zł zakupiono węże hydrauliczne. Pozostałe 73 303 zł dofinansowania jednostki OSP przynależące do KSRG wykorzystano w dużej mierze na wydatki bieżące (inwestycje budowlane – 40 000 zł; wyposażenie osobiste i ochronne strażaków – 28 993 zł; sprzęt uzbrojenia i techniki specjalne – 4310 zł). Kolejną dotację w wysokości 222 900 zł przydzielono z MSWiA również w ramach „Przygotowania jednostek ochotniczych straży pożarnych do działań ratowniczo-gaśniczych”. Pozyskane środki wydawkowano na zakup średniego pojazdu ratowniczo-gaśniczego (180 000 zł), motopompy szlamowej z zestawem węży (7293 zł) oraz wydatki bieżące (35 607 zł). Blisko połowę wydatków bieżących (17 063 zł) przeznaczono na wyposażenie osobiste i ochronne strażaków, 10 500 zł poświęcono na inwestycje budowlane, 7000 zł na sprzęt uzbrojenia i techniki specjalnej oraz 1044 zł na sprzęt informatyki i łączności. Jednostki OSP dysponowały wówczas 49 pojazdami⁹⁹⁷, w tym 35 wozami ratowniczo-gaśniczymi (5 ciężkimi, 28 średnimi, 16 lekkimi) oraz 14 specjalnymi (6 ratownictwa technicznego, 5 operacyjnymi, podnośnikiem, mikrobusem oraz samochodem kwatermistrzowskim). Nowe samochody w 2020 r. zakupiły OSP w Brzezinach, Helenowie i Jasieninie⁹⁹⁸. Ochotnicza Straż Pożarna w Brzezynie wzbogaciła się o nowy ciężki samochód ratowniczo-gaśniczy Scania P450 XT, za którego zabudowę odpowiedzialna była firma Szczęśniak. Jak podaje specyfikacja, pojazd wyposażono m.in. w:

⁹⁹⁷ Należy przy tym pamiętać o wymogach minimalnych, które muszą spełniać jednostki OSP włączane do KSRG, obejmujących (jak zostało wskazane w rozdziale 3) także posiadany sprzęt i wyposażenie. Wymienione obowiązkowe minimum zawarte jest też w wydawanych dokumentach, np. w zatwierdzanym przez Komendanta Głównego PSP „Standardzie wyposażenia średniego samochodu ratowniczo-gaśniczego (GBA), przeznaczonego dla jednostki OSP włączonej do KSRG oraz OSP ujętej w zbiorczym planie sieci jednostek OSP przewidzianych do włączenia do KSRG” czy w Uchwale Prezydium Zarządu Głównego Związku Ochotniczych Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej dotyczącej „Wytucznych w sprawie wyposażenia Jednostek Operacyjno-Technicznych OSP w sprzęt i środki niezbędne do działań ratowniczych”.

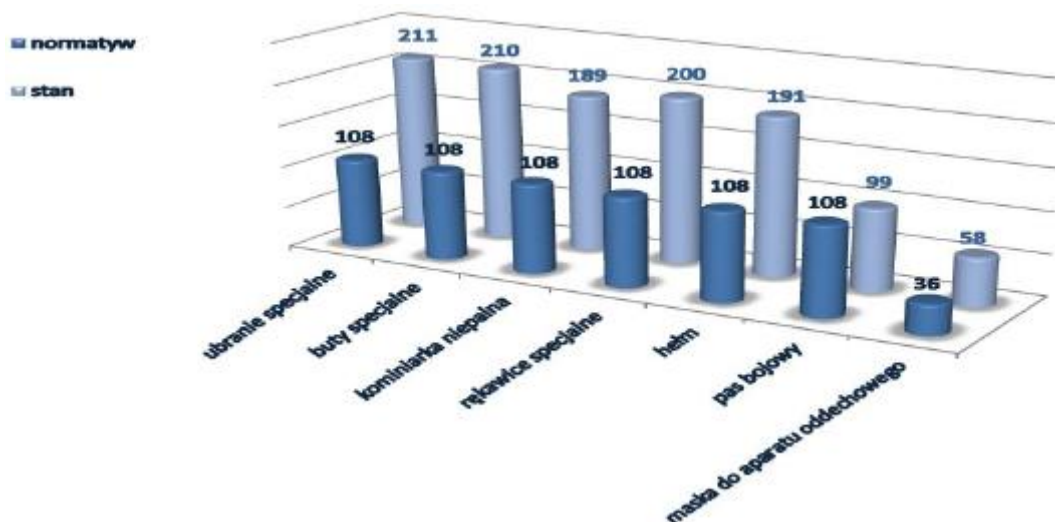
⁹⁹⁸ Pojazdów, których wiek nie przekraczał 10 lat, było 12 sztuk.
Informacja z działalności KP PSP w Brzezinach za rok 2020, dz. cyt., s. 35–37.

zbiornik wody o pojemności 7000 litrów, zbiornik środka pianotwórczego 700 litrów, autopompę o wydajności 5200 litrów na minutę, działko wodno-pianowe, linię szybkiego natarcia i wyciągarkę o uciążu 9 ton. Do tego armatura wodno-pianowa, radiotelefony, latarki, stojak hydrantowy, drabina⁹⁹⁹.

Zakup wozu (1,1 mln zł) współfinansowano z budżetu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego¹⁰⁰⁰. Sprzęty przekazywane są także z jednostek PSP. Komenda Powiatowa PSP w Brzezinach przekazała na rzecz OSP w Jordanowie lekki samochód operacyjny marki Suzuki Grand Vitara¹⁰⁰¹.

Ciekawe zestawienie przedstawia wykres 24, wskazujący stan wyposażenia jednostek OSP w KSRG w środki ochrony indywidualnej strażaków.

Wykres 24. Stan wyposażenia strażaków jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych KSRG w środki ochrony indywidualnej

Źródło: Informacja z działalności KP PSP w Brzezinach za rok 2020, dz. cyt., s. 37.

W zdecydowanej większości jednostki OSP na obszarze powiatu brzezińskiego posiadają sprzęt w liczbie powyżej określonego minimum, przeważnie są to wartości blisko dwukrotnie wyższe od wymaganych. Uzupełnienia wymagają jedynie zapasy pasów bojowych, których na wyposażeniu znajduje się o 9 mniej niż w zapisanych normatywach.

⁹⁹⁹ M. Rogala, *Scania w OSP Brzeziny. Kolejna taka w województwie łódzkim*, <https://remiza.com.pl/scania-w-osp-brzeziny-kolejna-taka-w-województwie-lodzkiem/> (dostęp 07.07.2024).

¹⁰⁰⁰ W ramach aglomeracji łódzkiej tego typu wozy znajdują się m.in. w jednostkach: (na obszarze powiatu pabianickiego) OSP Pabianice, Lutomiersk, Wola Zaradzyńska, Dłutów oraz Łódź Wiskitno.

¹⁰⁰¹ Informacja z działalności KP PSP w Brzezinach za rok 2020, dz. cyt., s. 34.

5.2.2. Jednostki OSP w powiecie zgierskim

W 2001 r. na obszarze powiatu zgierskiego funkcjonowały 42 jednostki OSP typu S¹⁰⁰², 19 z nich było włączonych do systemu KSRG¹⁰⁰³. Jednostki OSP uczestniczyły w wielu akcjach na obszarze powiatu. Udział załóg poszczególnych podmiotów, które tworzą i wspierają KSRG, a które były zaangażowane w działania ratowniczo-gaśnicze, wyglądał następująco: JRG – 76%¹⁰⁰⁴, OSP w KSRG – 22%, OSP poza KSRG – 2%¹⁰⁰⁵. W 2001 r. podczas przeprowadzonych przez druhową akcji ratowniczo-gaśniczych 3 osoby zostały lekko ranne¹⁰⁰⁶.

Do OSP Aleksandrów i OSP Głowno przekazano z JRG w Zgierzu samochód Star 28, motopompy M8/8 i MS 1000 oraz przyczepy – wężową i gaśniczą. Z JRG w Strykowie przekazano następujący sprzęt do: OSP Głowno – samochód Star 200, OSP Zgierz – przyczepkę pianową, OSP Aleksandrów – przyczepkę wężową. Rozpoczęto włączanie do systemu Ochotniczych Straży Pożarnych działających w Strykowie oraz Głownie¹⁰⁰⁷.

Aby doskonalić współdziałanie podmiotów towarzyszących i wspierających KSRG, na terenie powiatu zgierskiego zorganizowano ćwiczenia „Wypadek 2001”. Działania odbywały się na autostradzie A1 w formie symulacji wypadku drogowego o charakterze masowym z udziałem autobusu oraz 3 samochodów osobowych. Do ćwiczeń włączono jednostki PSP i OSP, Pogotowie Ratunkowe oraz Straż Miejską. Na terenie zakładu Ceramika Tubądzin II w Ozorkowie także zorganizowano ćwiczenia, którym przyświecał podobny cel – doskonalenie współpracy służb towarzyszących i wspierających KSRG na obszarze powiatu¹⁰⁰⁸.

Jednostki OSP włączały się również w promowanie wśród społeczeństwa wiedzy z zakresu ochrony przeciwpożarowej i ratownictwa. Tak jak inne jednostki strażacy ochotnicy pozostawali współorganizatorami eliminacji miejsko-gminnych Ogólnopolskiego Turnieju Wiedzy Pożarniczej „Młodzież zapobiega pożarom”. Działania te pokazują, jak długą tradycję ma wspomniany konkurs.

¹⁰⁰² Nie wskazano końcowej liczby OSP. Tylko na obszarze działania JRG Stryków funkcjonowało 19 jednostek OSP.

Informacje dotyczące działalności KP PSP w Zgierzu za rok 2001, dz. cyt., s. 10.

¹⁰⁰³ W 2003 r. było już 21 jednostek włączonych do KSRG.

Materiały na naradę roczną Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Zgierzu, KP PSP w Zgierzu, Zgierz 2004, s. 13 (dalej: *Materiały na naradę roczną KP PSP w Zgierzu za 2003 r.*).

¹⁰⁰⁴ W 2003 r. statystyka udziału podmiotów tworzących i wspierających KSRG, które brały udział w działaniach ratowniczo-gaśniczych, przedstawiała się następująco: 67% – JRG, 29% – OSP w KSRG oraz 4% – OSP poza systemem.

Materiały na naradę roczną KP PSP w Zgierzu za 2003 r., dz. cyt., s. 15

¹⁰⁰⁵ *Informacje dotyczące działalności KP PSP w Zgierzu za rok 2001*, dz. cyt., s. 6.

¹⁰⁰⁶ Tamże, s. 25.

¹⁰⁰⁷ Tamże, s. 29, 32.

¹⁰⁰⁸ Tamże, s. 3–4, 11, 33.

Druhowie z OSP wskazywali na problemy związane z brakiem centralizacji dysponowania podmiotów ratowniczych. Stan ten spowodował, że nie wzięli oni udziału w części działań, które miały miejsce w opisywanym okresie. Często zdarzało się, że dopiero służby, które były już na miejscu zdarzenia, wzywały jednostki PSP i OSP, co znacznie wydłużało czas dotarcia na miejsce zdarzenia i działania podmiotów¹⁰⁰⁹.

W powiecie zgierskim na koniec 2020 r. funkcjonowały 52 jednostki OSP (49 typu S i 3 typu M). Spośród nich 21 było włączonych do KSRG. W szkoleniach organizowanych przez Wydział Operacyjno-Rozpoznawczy KP PSP w Zgierzu uczestniczyło 59 druhow z OSP. Aż 39 osób (31 z OSP w KSRG oraz 8 spoza systemu) wzięło udział w jednoetapowym szkoleniu podstawowym strażaków ratowników, natomiast 20 osób (7 z OSP w KSRG i 12 spoza systemu) ukończyło szkolenie dowódców KDR OSP¹⁰¹⁰.

We wskazanych 21 jednostkach OSP działających w systemie w 2020 r. odnotowano:

- 510 strażaków z ukończonym szkoleniem podstawowym;
- 371 osób mających przeszkolenie z zakresu ratownictwa technicznego;
- 164 strażaków posługujących się ważnym szkoleniem KPP;
- 187 osób wykazujących przeszkolenie dla dowódców;
- 115 druhow z ukończonym szkoleniem naczelników;
- 136 osób posiadających szkolenie dla kierowców-konserwatorów;
- 179 strażaków posługujących się ważnym szkoleniem LPR.

Częściowo przeszkoleni są także strażacy z jednostek spoza KSRG:

- 474 druhow odbyło szkolenie podstawowe;
- 60 osób ukończyło kurs kwalifikowanej pierwszej pomocy;
- 257 strażaków uczestniczyło w szkoleniu z zakresu ratownictwa technicznego;
- 91 druhow odbyło szkolenie dowódców¹⁰¹¹.

Jednostki OSP z powiatu zgierskiego w 2020 r. wyjeżdżały łącznie 1612 razy, w 1123 przypadkach do miejscowych zagrożeń, 427 – do pożarów oraz 62 – do alarmów fałszywych. Jednostki OSP z KSRG, które najczęściej wyjeżdżały do akcji, to OSP: z Aleksandrowa Łódzkiego (432 razy), Główna (187), Rąbienia (93), Paręczewa (51). Z kolei jednostki spoza

¹⁰⁰⁹ Tamże, s. 34.

¹⁰¹⁰ W 2020 r. do KSRG włączono 3 jednostki OSP z gm. Ozorków: Paręczew, Solca Wielka oraz Ozorków. *Narada roczna KP PSP w Zgierzu 2020*, dz. cyt., s. 25–27, 71.

¹⁰¹¹ Tamże, s. 27–29.

OSP, które najczęściej podejmowały wyjazdy do zdarzeń, to OSP: Adamów (70 akcji), Bełdów (44), Zgierz (40) oraz Nakielnica (29)¹⁰¹².

Spśród 21 zaplanowanych na 2020 r. inspekcji gotowości operacyjnej jednostek OSP z KSRG tylko 6 zostało wykonanych. Średnia uzyskanych ocen wyniosła 4,33. Wnioski ogólne z przeprowadzonych inspekcji dotyczyły:

- konieczności dalszego doposażenia jednostek OSP w specjalistyczny sprzęt;
- położenia jeszcze większego nacisku na przestrzeganie zasad BHP (w szczególności zakładania rękawic ochronnych);
- zintensyfikowania szkolenia z zakresu uprawnień do kierowania pojazdami uprzywilejowanymi, kierowania ruchem i działaniami ratowniczymi oraz KPP;
- informowania o posiadanym sprzęcie (wycofaniu z użytkowania lub wprowadzaniu nowych);
- utrzymywania w stałej gotowości i sprawności urządzeń selektywnego wywoływania¹⁰¹³.

W związku z pandemią COVID-19 sprawdzono także stan wyposażenia jednostek w sprzęt ochrony układu oddechowego (OUO) w jednostkach OSP. Statystyki wskazują, że JRG Zgierz, sprawdzając OSP działające w obrębie jednostki, stwierdziła, że dysponują: 164 maskami, 157 aparatami OUO, 206 butlami oraz 127 sygnalizatorami bezruchu. Dodatkowo dla wspomnianych OSP wykonano: 69 przeglądów rocznych posiadanych masek; 54 przeglądy główne masek; 2 naprawy aparatów oraz 90 przeglądów rocznych aparatów¹⁰¹⁴.

W listopadzie 2020 r. OSP w Głownie otrzymała nowy ciężki samochód ratowniczo-gaśniczy. Wóz wraz z wyposażeniem kosztował blisko 1 mln 167 tys. zł. Kwotę w wysokości 1 mln 119 tys. zł dofinansowano z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego. Kwotę, która pozostała do opłacenia, pokryły w całości środki pochodzące z gminy miasta Głowno. Na wyposażeniu jednostki znalazł się także taki sprzęt jak: aparaty powietrzne, wentylator oddymiający, zestaw ratownictwa technicznego, pilarki oraz sprzęt ratownictwa medycznego. Jednostka ta otrzymała w 2019 r. nowy średni samochód ratowniczo-gaśniczy marki Volvo, którego zakup był z kolei dofinansowany ze środków Komendy Głównej PSP oraz WFOŚiGW¹⁰¹⁵.

¹⁰¹² Tamże, s. 29–31.

¹⁰¹³ Tamże, s. 31–32.

¹⁰¹⁴ Tamże, s. 62–63.

¹⁰¹⁵ M. Rogala, *Wóz za ponad milion złotych dla OSP w Głownie*, <https://remiza.com.pl/woz-za-ponad-milion-zlotych-dla-osp-w-glownie-foto/> (dostęp 07.07.2024).

Zdarzają się również przypadki przekazywania sprzętu z OSP do innych jednostek. W ramach udzielanego wsparcia OSP Kania Góra przekazała do KP PSP w Zgierzu przedmioty o wartości 16 450 zł. Były to aparaty powietrzne i maski do aparatu Fenzy (po 4 szt.); sygnalizatory bezruchu (4 szt.) oraz butle powietrzne stalowe (4 szt.)¹⁰¹⁶.

Strażacy z OSP w ramach zaangażowania w różnego rodzaju akcje społeczne niejednokrotnie niosą pomoc schroniskom dla zwierząt i promują adopcję psów i kotów. Przykładem takiej akcji było przeprowadzenie sesji zdjęciowej w schronisku „Psiakowo”, która miała uwrażliwić i skierować uwagę ludzi na powyższy problem. Przy okazji tych działań druhowie z OSP w Aleksandrowie Łódzkim adoptowali psa i nadali mu imię Fire¹⁰¹⁷.

5.2.3. Jednostki OSP w powiecie pabianickim

W następnej kolejności omówione zostaną OSP funkcjonujące na obszarze powiatu pabianickiego. Niestety, ze względu na ograniczenia w dostępie informacji analizę danych z tego rejonu można rozpocząć dopiero od roku 2009. W KSRG znajdowało się wówczas 14 jednostek OSP, poza systemem działało 38 kolejnych. Z otrzymanych danych wynika, że do blisko 40% zdarzeń w powiecie wysyłano w tym czasie wyłącznie jednostki OSP. Jednostki OSP spoza KSRG wyjeżdżały do 8% ogółu zdarzeń w powiecie. Powyższe statystyki wyraźnie wskazują, jak wielką rolę odgrywają druhowie, i podkreślają zasadność rozwijania KSRG. W 2009 r. OSP zostały zadysponowane łącznie 500 razy, w 417 wyjazdach uczestniczyły OSP z KSRG, a w 83 – OSP spoza systemu. Do zdarzeń zadysponowano łącznie 587 samochodów (415 do pożarów, 172 do MZ) oraz 2714 druhów (1912 do pożarów oraz 802 do MZ). Z jednostek OSP spoza systemu użyto 131 samochodów (111 w trakcie pożarów, 11 do MZ) i zadysponowano 617 osób (532 do pożarów oraz 85 do MZ). Należy pamiętać, że poszczególne pojazdy i osoby mogły uczestniczyć więcej niż raz w zdarzeniach skali roku¹⁰¹⁸. Spośród jednostek OSP z KSRG do największej liczby zdarzeń wyjeżdżały OSP: Konstantynów Łódzki – 127 razy (62 pożary, 56 MZ i 9 AF), Lutomiersk – 85 razy (35 pożarów, 48 MZ i 2 AF) oraz Dobroń – 27 razy (15 pożarów, 11 MZ i 1 AF). Najmniej wyjazdów zanotowały OSP Chechło, która wyjeżdżała 11 razy (8 pożarów, 3 MZ), oraz OSP Pawlikowice, która wyjeżdżała tylko 9 razy (do pożarów). Jednostki spoza KSRG, które

¹⁰¹⁶ *Narada roczna KP PSP w Zgierzu 2020*, dz. cyt., s. 51.

¹⁰¹⁷ M. Rogala, *Druhowie z Aleksandrowa Łódzkiego adoptowali psa*, <https://remiza.com.pl/druhowie-z-aleksandrowa-lodzkiego-adoptowali-psa/> (dostęp 07.07.2024).

¹⁰¹⁸ *Sprawozdanie z działalności Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Pabianicach w roku 2009*, KP PSP w Pabianicach, Pabianice 2010, s. 10.

najczęściej wyjeżdżały do zdarzeń, to z kolei OSP Behcice – 16 wyjazdów (13 pożarów, 3 MZ) oraz OSP Niesięcin – 11 wyjazdów (w tym 5 pożarów, 5 MZ). Najrzadziej, bo tylko raz wyjeżdżały OSP: Leszczyny, Piętków, Ldzań, Redociny, Morgi, Jerwonice. W każdym przypadku były to wyjazdy do pożarów¹⁰¹⁹.

Dane z 2020 r. wskazują, że na obszarze powiatu działały 53 jednostki, przy czym 15 z nich było włączonych do KSRG. Jednostki brały udział w 1077 wyjazdach do zdarzeń, z czego 952 działania były realizowane przez jednostki włączone do systemu. W 279 przypadkach strażacy ochotnicy wyjeżdżali do pożarów (221 wyjazdów OSP z KSRG), w 683 – do miejscowych zagrożeń (618 wyjazdów OSP z KSRG), w 55 – do alarmów fałszywych (53 wyjazdy OSP z KSRG) oraz w 60 przypadkach do przekazania na zabezpieczenie operacyjne rejonu (PZR). Jednostki spoza KSRG nie wyjeżdżały do tego typu zdarzeń. Do największej liczby zdarzeń spośród OSP z KSRG wyjeżdżały jednostki:

- OSP Konstantynów – łącznie 163 wyjazdy, w tym 33 do pożarów, 115 do miejscowych zagrożeń oraz 15 do alarmów fałszywych;
- OSP Lutomiersk – łącznie 127 wyjazdów, w tym 33 do pożarów, 87 do miejscowych zagrożeń i 7 do alarmów fałszywych;
- OSP Wola Zaradzyńska – łącznie 87 wyjazdów, w tym 16 do pożarów, 53 do miejscowych zagrożeń, 6 do alarmów fałszywych oraz 12 do PZR;
- OSP Dłutów – łącznie 77 wyjazdów, w tym 26 do pożarów, 48 do miejscowych zagrożeń, 3 do alarmów fałszywych.

Z kolei najwięcej wyjazdów OSP spoza KSRG zanotowały jednostki:

- OSP Behcice – łącznie 19 wyjazdów, w tym 9 do pożarów, 8 do miejscowych zagrożeń oraz 2 do alarmów fałszywych;
- OSP Śładkowie – łącznie 18 wyjazdów, w tym 10 do pożarów, 8 do miejscowych zagrożeń;
- OSP Ldzań – łącznie 12 wyjazdów, po 6 do pożarów i miejscowych zagrożeń¹⁰²⁰.

W ramach pomocy Ochotniczym Strażom Pożarnym z powiatu pabianickiego przyznano 115 600 zł dotacji z budżetu państwa na realizację zadania „Zapewnienie gotowości bojowej jednostek ochrony przeciwpożarowej, działających w ramach krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego”. Najwięcej środków z otrzymanej kwoty jednostki przeznaczyły na remonty (50 611 zł) oraz wydatki bieżące (53 747 zł). Na wydatki bieżące składało się:

¹⁰¹⁹ Tamże, s. 11.

¹⁰²⁰ *Sprawozdanie z działalności KP PSP w Pabianicach w roku 2020*, dz. cyt., s. 32–33.

wyposażenie osobiste i ochronne (45 282 zł), sprzęt uzbrojenia i techniki specjalnej (6136 zł) oraz sprzęt informatyki i łączności (2329 zł). Na wydatki majątkowe przeznaczono 11 242 zł, które to środki pokryły zakup sprzętu uzbrojenia i techniki specjalnej. W latach wcześniejszych dotacje te były znacznie wyższe. W 2018 r. opiewały na kwotę 330 900 zł, z kolei w 2019 r. – na 435 861 zł¹⁰²¹.

Dotacje MSWiA z tytułu „Przygotowania jednostek ochotniczych straży pożarnych do działań ratowniczo-gaśniczych” dla jednostek OSP wyniosły 70 500 zł. Z dotacji tej skorzystało także 14 OSP spoza KSRG. Najwięcej funduszy z tej puli pochłonęły remonty (27 476 zł) oraz wydatki bieżące (31 045 zł), na które składał się zakup sprzętu uzbrojenia i techniki specjalnej (17 979 zł), wyposażenia osobistego i ochronnego (11 350 zł) oraz sprzętu informatyki i łączności (1716 zł). Wydatki majątkowe w postaci zakupu sprzętu uzbrojenia i techniki specjalnej wyniosły 11 979 zł¹⁰²². Zakupy, których dokonały jednostki OSP z wykorzystaniem środków z dotacji, umożliwiły wyposażenie ich w niezbędny sprzęt, umundurowanie oraz środki ochrony indywidualnej.

W 2020 r. jednostka OSP w Tązewach (nieprzynależąca do KSRG) zakupiła średni samochód ratowniczo-gaśniczy, którego wartość wynosiła 815 490 zł. Źródła finansowania powyższego zakupu stanowiły środki: NFOŚiGW lub WFOŚiGW w kwocie 310 000 zł, Komendy Głównej PSP – 250 000 zł, gminy Dłutów – 255 000 zł oraz środki własne OSP – 490 zł. Dodatkowo decyzją KP PSP w Pabianicach Ochotniczej Straży Pożarnej przekazano sprzęt o łącznej wartości 8000 zł, w tym 8 aparatów powietrznych, które trafiły do OSP Makówka, Janowice, Ldzań oraz Jerwonice (po 2 szt. dla każdej jednostki)¹⁰²³.

W 2020 r. KP PSP w Pabianicach w okresie luty–czerwiec przeprowadziła jedno szkolenie podstawowe strażaków ratowników OSP¹⁰²⁴, do którego przystąpiło 40 osób, a ukończyło 39. Z kolei we wrześniu 20 druhów ukończyło szkolenie kierujących działaniem ratowniczym¹⁰²⁵.

W ramach współpracy z PSP podjęto także czynności prowadzące do poprawy funkcjonowania OSP w Janowicach. Dokonano okresowej kontroli instalacji gazowej,

¹⁰²¹ Tamże, s. 22.

¹⁰²² Dotacje te we wcześniejszych latach były znacząco wyższe. W 2018 r. osiągnęły kwotę 233 100 zł, w 2019 r. – 275 011 zł.

Tamże, s. 24.

¹⁰²³ W 2020 r. nie przekazano żadnego pojazdu dla jednostek OSP na terenie powiatu pabianickiego.

Tamże, s. 26.

¹⁰²⁴ Szkolenie zostało zawieszona w związku z pandemią COVID-19 i kontynuowane w późniejszym czasie.

Zagadnienie to wykracza jednak poza ramy czasowe ujęte w niniejszej pracy doktorskiej.

¹⁰²⁵ *Sprawozdanie z działalności KP PSP w Pabianicach w roku 2020*, dz. cyt., s. 33.

elektrycznej odgromowej, budynek wyposażono w hydranty wewnętrzne oraz w awaryjne oświetlenie ewakuacyjne¹⁰²⁶.

5.2.4. Jednostki OSP w powiecie łódzkim wschodnim

W powiecie łódzkim wschodnim w 1999 r. funkcjonowały 72 jednostki Ochotniczych Straży Pożarnych, w tym 60 OSP typu S¹⁰²⁷ (38 na obszarze działań JRG Koluszki oraz 22 na terenie JRG Brzeziny), które wyposażone były w przynajmniej 1 samochód gaśniczy, oraz 12 OSP typu M. W działaniach ratowniczych prowadzonych w 1999 r. udział brało łącznie 41 jednostek OSP. Do jednostek OSP na obszarze powiatu trafiło 1 010 364 zł, przy czym z budżetu komend PSP przekazano 170 000 zł oraz sprzęt o łącznej wartości 840 364 zł¹⁰²⁸. Jednostki OSP w obrębie powiatu posiadały na wyposażeniu 100 samochodów gaśniczych, w tym 18 ciężkich, 41 średnich, 35 lekkich oraz 6 samochodów specjalnych. Ochotnicze Straże Pożarne uczestniczyły w różnego rodzaju szkoleniach, jednym z ważniejszych było szkolenie przeprowadzone dla druhów z OSP w celu zapoznania ich w teorii i praktyce z ładowaniem butli do aparatów izolujących drogi oddechowe¹⁰²⁹.

Do najczęściej angażowanych jednostki OSP wyjeżdżających do akcji ratowniczo-gaśniczych należały: OSP Tuszyn – 155 wyjazdów (najwięcej w województwie łódzkim w roku 1999), OSP Rzgów – 49, OSP Wiśniowa Góra – 38, OSP Andrespol – 37, OSP Bronisin – 33. Podczas prowadzonych akcji ranny został jeden strażak z OSP w Andrespolu. W tym czasie wśród jednostek dołączonych do KSRG na obszarze powiatu były takie, które nie brały udziału w żadnych akcjach, np. OSP Lipiny. Do najbardziej aktywnych jednostek OSP, które nie były włączone do KSRG, ale brały czynny udział w akcjach ratowniczo-gaśniczych, należą OSP Tuszyn Las (25 razy) oraz OSP Przyłęk w gminie Rogów (10 razy)¹⁰³⁰.

Do akcji wyjeżdżało łącznie 1599 samochodów pożarniczych, w 870 przypadkach z JRG PSP i w 729 przypadkach z OSP. Liczba strażaków, którzy brali udział w akcjach, wynosiła ogółem 6826, w tym 3272 funkcjonariuszy z PSP oraz 3553 druhów z OSP. Należy

¹⁰²⁶ Tamże, s. 9.

¹⁰²⁷ W KSRG znajdowało się 18 jednostek OSP typu S, były to jednostki z miejscowości: Koluszki, Helenów, Andrespol, Brójce, Kurowice, Bukowiec, Pałczew, Rzgów, Wiśniowa Góra, Bronisin, Gadka Stara, Kalino, Grodzisko, Dmosin, Jeżów, Rogów, Lipiny, Tuszyn.

Informacje dotyczące działalności KP PSP w Zgierzu za rok 2001, dz. cyt., s. 17–18.

¹⁰²⁸ *Informacja Komendanta Powiatowego Państwowej Straży Pożarnej o stanie ochrony przeciwpożarowej powiatu łódzkiego wschodniego za rok 1999*, KP PSP w Koluszkach, Koluszki 2000, s. 12–13, 29 (dalej: *Informacja o stanie ochrony przeciwpożarowej. Koluszki 1999*).

¹⁰²⁹ Szkolenie zorganizowano dla jednostek, które posiadały w tym czasie tego typu sprzęt.

Tamże, s. 12.

¹⁰³⁰ Tamże, s. 13.

zaznaczyć, że procentowy udział sił i środków podczas pożarów wynosił: w OSP – 54,2%, a w JRG – 45,8%. Z kolei w MZ udział sił i środków pozostających w dyspozycji wyniósł: OSP – 28,25%, a JRG – 71,75%. Różnica w proporcji udziału sił i środków w powyższych zdarzeniach wynikała z potrzeby użycia specjalistycznego sprzętu i wykwalifikowanej kadry. Jednostki OSP nie były jeszcze tak dobrze wyposażone i przygotowane do prowadzenia specjalistycznych działań ratowniczych w trakcie miejscowych zagrożeń. Wskazywano, że niezbędne jest doposażenie jednostek OSP w specjalistyczny sprzęt. Posiadane wyposażenie było w dużej mierze zdezelowane (nie odpowiadało wymaganym walorom techniczno-taktycznym), a jego ograniczone zasoby znajdowały się w większości w OSP funkcjonujących w rejonie działań JRG Koluszki¹⁰³¹.

Analizując wyposażenie jednostek OSP w sprzęt specjalistyczny (m.in. zestawy tnąco-rozpierające, piły do cięcia stali i betonu, piły do cięcia drewna, agregaty prądotwórcze), należy stwierdzić, że w rejonie działania JRG Koluszki taki sprzęt znajdował się w tym czasie w OSP: Tuszyn¹⁰³², Rzgów, Bronisin, Andrespol i Wiśniowa Góra. W rejonie działania JRG Brzeziny napotymano braki w wyposażeniu tego rodzaju sprzętu. Szczególny nacisk położono na doposażenie OSP Jeżów i OSP Dmosin w sprzęt specjalistyczny, ponieważ jednostki te usytuowane były na skraju powiatu i w ich pobliżu przebiegają drogi o dużym natężeniu ruchu, co stwarza zagrożenie wystąpienia wypadków drogowych. W sprawozdaniach do władz wojewódzkich podkreślano, że wyposażenie jednostek w specjalistyczny sprzęt, jak również odpowiednie przeszkolenie druhow w zakresie posługiwania się tym sprzętem pozwoli skrócić czas podjęcia działań na miejscu zdarzenia¹⁰³³.

Powiat łódzki wschodni w 1999 r. należał do czołówki w województwie pod względem liczby jednostek OSP włączonych do KSRG¹⁰³⁴. Aż 18 najlepszych jednostek z terenu powiatu zostało włączonych do systemu¹⁰³⁵ – połowa z nich była zlokalizowana na terenie dwóch gmin: Rzgów – 5 jednostek OSP, Brójce – 4 jednostki, a 2 jednostki OSP były położone na terenie gminy Andrespol. W pozostałych gminach było po jednej jednostce OSP¹⁰³⁶. Dokumentacja

¹⁰³¹ Tamże, s. 14.

¹⁰³² OSP Tuszyn była w tym czasie jednostką, która mogła poszczycić się sprzętem z zakresu ratownictwa drogowego lepszej jakości niż ten, który na stanie posiadali strażacy służący w JRG w Koluszkach czy JRG w Brzezinach.

Informacja o stanie ochrony przeciwpożarowej. Koluszki 1999, dz. cyt., s. 19.

¹⁰³³ Tamże.

¹⁰³⁴ Tylko powiat zgierski miał w tym czasie więcej jednostek OSP w KSRG – łącznie 19.

¹⁰³⁵ Po odłączeniu terenów należących do powiatu brzezińskiego w rejonie działań JRG nadal pozostało 18 jednostek OSP, co było wynikiem wzrostu ogólnej liczby OSP. Zwiększyła się także liczba podejmowanych akcji. Jednostki OSP w 2003 r. wyjeżdżały 1010 razy. Najczęściej angażowane były jednostki OSP z Tuszyna – 218 wyjazdów, Rzgowa – 118, Koluszek – 94, Tuszyn Las – 67 razy oraz Andrespola – 66 razy.

¹⁰³⁶ *Informacja o stanie ochrony przeciwpożarowej. Koluszki 1999*, dz. cyt., s. 14.

wskazuje, że był to kolejny problem, z którym mierzone się w tym czasie. Opisywano negatywny wpływ nierównomiernego rozmieszczenia jednostek OSP na obszarze powiatu, szczególnie tych włączonych do systemu KSRG. Niekorzystne wskaźniki notowane były w gminach: Nowosolna, Dmosin, Rogów, Jeźów, które stanowiły rejon działań JRG Brzeziny. Najkorzystniejsze wskaźniki operacyjne notowano na terenie gmin: Andrespol, Rzgów, Brójce, Tuszyn, co odpowiada rejonowi działań JRG Koluszki. Dane te stanowią o bardzo małej liczbie jednostek OSP włączonych do KSRG w rejonie działania JRG Brzeziny. Przekazana dokumentacja wskazywała również, że proces włączania jednostek OSP do KSRG może ulec w kolejnym roku stagnacji z uwagi na brak odpowiednich środków finansowych¹⁰³⁷.

Na obszarze powiatu łódzkiego wschodniego w 2020 r. funkcjonowało już 46 jednostek OSP, z czego 22 pozostawały w KSRG. Jednostkami OSP z KSRG, które najczęściej brały udział w akcjach, były: Tuszyn – 2014 zdarzeń (41 pożarów, 140 miejscowych zagrożeń, 17 alarmów fałszywych, 3 PZR), Rzgów – 135 zdarzeń (30 pożarów, 89 miejscowych zagrożeń, 15 alarmów fałszywych, 1 PZR), Tuszyn Las – 134 zdarzenia (32 pożary, 92 miejscowe zagrożenia, 10 alarmów fałszywych) oraz Andrespol – 93 zdarzenia (24 pożary, 64 miejscowe zagrożenia, 4 alarmy fałszywe, 1 PZR). Wśród jednostek znajdujących się poza systemem najwięcej wyjazdów zanotowały OSP: Starowa Góra – 51 (13 pożarów, 33 miejscowe zagrożenia, 5 alarmów fałszywych), Kruszów – 25 (15 pożarów, 9 miejscowych zagrożeń, 1 alarm fałszywy), Wierzchy – 24 (22 miejscowe zagrożenia, 2 PZR) oraz Romanów – 20 (15 pożarów, 2 miejscowe zagrożenia, 3 PZR)¹⁰³⁸.

Wysoka wyjazdowość jednostek z gmin Rzgów i Tuszyn, w szczególności OSP z Tuszyń i Rzgowa, wskazuje na celowość utworzenia w tamtym rejonie JRG. Niejednokrotnie dojazd na miejsce zdarzenia jednostek z JRG w Koluszkach zajmował ok. 30–40 minut¹⁰³⁹. Statystyki wskazują, że spośród gmin powiatu łódzkiego wschodniego Ochotnicze Straże Pożarne z obu wymienionych wyżej gmin najczęściej brały udział w wyjazdach do akcji ratowniczo-gaśniczych, w wysokim stopniu wspomagając działania PSP i chroniąc okolicznych mieszkańców. W poszczególnych gminach jednostki OSP wyjeżdżały łącznie: Koluszki – 191 razy, Andrespol – 257 razy, Brójce – 170 razy, Rzgów – 363 razy, Tuszyn – 471 razy, Nowosolna – 132 razy¹⁰⁴⁰.

¹⁰³⁷ Tamże, s. 19.

¹⁰³⁸ *Sprawozdanie z działalności KP PSP powiatu łódzkiego wschodniego za 2020 rok*, dz. cyt., s. 12.

¹⁰³⁹ Projekt utworzenia JRG zakłada, że prace nad jej budową zostaną rozpoczęte w 2026 r.

A. Moryń, *Powiat stawia na bezpieczeństwo. Tu ma powstać zawodowa jednostka*, <https://lodz.tvp.pl/79090312/powstanie-jednostka-ratowniczo-gasnicza-w-tuszyń-powiat-lodzki-wschodni-budowa-straznicy> (dostęp 24.08.2024).

¹⁰⁴⁰ *Sprawozdanie z działalności KP PSP powiatu łódzkiego wschodniego za 2020 rok*, dz. cyt., s. 12.

W 2020 r. KP PSP w Koluszkach zorganizowała jedno szkolenie strażaków ratowników OSP, ukończone przez 35 druhow, oraz jedno szkolenie Naczelników OSP, w którym uczestniczyło 10 strażaków. Przeprowadzono tylko 4 inspekcje OSP włączonych do KSRG. Średnia ocen wyniosła 5,0, co świadczy o bardzo dobrym przygotowaniu jednostek do prowadzenia działań ratowniczo-gaśniczych. Dodatkowo przeprowadzano wideokonferencje, w których uczestniczyli druhowie z OSP. Ich przykładowa tematyka to: transport medyczny osób poszkodowanych, dotacje dla OSP na sprzęt i samochody (w tym wprowadzanie wniosków do elektronicznego Systemu Obsługi Dofinansowań – SOD), przygotowanie młodzieży w wieku 16–18 lat do podejmowania działań w ramach OSP¹⁰⁴¹.

Na obszarze powiatu dla OSP zakupiono 6 samochodów (OSP Rzgów, Stare Skoszewy, Starowa Góra, Tuszyn, Gospodarz, Bronisin) oraz pozyskano kolejne 3 używane pojazdy (OSP Guzów, Bedoń oraz Bronisin)¹⁰⁴². Dofinansowanie dla jednostek OSP w powiecie łódzkim wschodnim zapewniono m.in. z budżetu państwa w ramach realizacji zadania „Zapewnienie gotowości bojowej jednostki ochrony przeciwpożarowej włączonej do krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego”, dzięki któremu otrzymano 387 800 zł. Z tej kwoty 296 516 zł przeznaczono na wydatki inwestycyjne (objęły one głównie dofinansowanie do zakupu samochodu dla OSP Rzgów i remontu strażnic dla OSP w miejscowości Bedoń, Gałków Duży, Grodzisk, Lipiny i Długie) oraz 91 284 zł na wydatki bieżące (zakup sprzętu przeciwpożarowego, techniki specjalnej, chemicznych środków gaśniczych, sprzętu ochrony osobistej, specjalistycznej odzieży ochronnej, urządzeń łączności). Z kolei dotacje MSWiA z programu „Przygotowanie jednostek ochotniczych straży pożarnych do działań ratowniczo-gaśniczych” wyniosły 76 500 zł, z czego 40 500 zł przeznaczono na wydatki bieżące, a 36 000 zł na wydatki inwestycyjne (remonty budynków w OSP Głuchów i Jutroszew, zakup rozpieracza kolumnowego dla OSP Wola Rakowa)¹⁰⁴³.

W 2020 r. z inicjatywy MSWiA zorganizowano profrekwencyjną akcję pod nazwą „Bitwa o wozy”. W ramach województwa gmina do 20 tys. mieszkańców, która osiągnie największą frekwencję (podczas wyborów prezydenckich), miała otrzymać wóz strażacki, którego wartość wynosi ok. 800 000 zł. W pierwszej edycji zwyciężyła gmina Nowosolna z powiatu łódzkiego wschodniego, osiągając frekwencję na poziomie 78%¹⁰⁴⁴. W związku z drugą turą wyborów prezydenckich zorganizowano także drugą edycję akcji. Pod uwagę

¹⁰⁴¹ Tamże, s. 16–17.

¹⁰⁴² Tamże, s. 2.

¹⁰⁴³ Tamże, s. 37.

¹⁰⁴⁴ *Bitwa o wozy. Wyniki I tury*, <https://www.gov.pl/web/mswia/wyniki-i-tury> (dostęp 24.08.2024).

wzięto były podział administracyjny na 49 województw, a z akcji wykluczono 16 gmin, które otrzymały promesy na zakup wozów w pierwszej edycji. W drugiej edycji nowe wyposażenie zagwarantowała sobie gmina Rzgów (frekwencja 77,2%)¹⁰⁴⁵. Wymienione gminy są jedynymi, które otrzymały wozy strażackie w ramach wspomnianej inicjatywy.

5.2.5. Jednostki OSP w Łodzi

W 1999 r. na terenie Łodzi funkcjonowało 21 jednostek OSP, 4 z nich włączono do systemu. Dokumentacja wskazuje jednak, że zdolność do prowadzenia działań ratowniczo-gaśniczych posiadało 12 jednostek¹⁰⁴⁶, które wyposażone były w odpowiedni sprzęt, w tym w samochody pożarnicze, dysponowały wyszkoloną kadrą oraz bazą lokalową (strażnice OSP). We wszystkich jednostkach łącznie do dyspozycji w tym czasie pozostawało 20 samochodów pożarniczych, z czego 15 było własnością gminy Łódź, 4 były własnością OSP i 1 pojazd należał do Zarządu Miejskiego¹⁰⁴⁷.

W swoich szeregach Związek Miejski OSP RP w 1999 r. zrzeszał 635 członków, w tym 323 członków czynnych¹⁰⁴⁸, 298 wspierających oraz 23 honorowych¹⁰⁴⁹. Struktura wiekowa przedstawiała się następująco: 131 druhów w przedziale od 25 do 50 lat, 103 osoby do 25 roku życia oraz 89 powyżej 50 lat. Jeżeli chodzi o statystykę zawodową, to największą część ogółu druhów stanowili robotnicy – 219 członków, rolnicy – 57, inteligencja – 34 oraz strażacy z PSP – 13. Struktura wykształcenia wskazywała, że w OSP służyło wówczas: 127 osób z ukończoną szkołą zawodową, 104 z wykształceniem średnim, 63 z podstawowym oraz 29 z wykształceniem wyższym. W jednostkach typu S pozostawało 37 wyszkolonych dowódców oraz 39 operatorów sprzętu¹⁰⁵⁰.

¹⁰⁴⁵ *Bitwa o wozy. Lista gmin z najwyższą frekwencją wyborczą w II turze wyborów*, <https://pbs.twimg.com/media/Ec9A-4EWAAAXUoE?format=jpg&name=large> (dostęp 24.08.2024).

¹⁰⁴⁶ W 2003 r. w Łodzi było 16 jednostek OSP, jednak nadal tylko 12 miało zdolność do prowadzenia akcji ratowniczo-gaśniczych.

Informacje o stanie bezpieczeństwa pożarowego i występujących zagrożeniach na terenie miasta Łodzi w 2003 r., KM PSP w Łodzi, Łódź 2004, s. 44.

¹⁰⁴⁷ *Informacje o stanie bezpieczeństwa ochrony przeciwpożarowej, występujących zagrożeniach oraz stopniu przygotowania jednostek Państwowej Straży Pożarnej do prowadzenia działań ratowniczych na terenie Łodzi w 1999*, KM PSP w Łodzi, Łódź 2000, s. 78–80 (dalej: *Informacje o stanie bezpieczeństwa ochrony przeciwpożarowej, występujących zagrożeniach oraz stopniu przygotowania jednostek PSP do prowadzenia działań ratowniczych na terenie Łodzi w 1999 r.*).

¹⁰⁴⁸ W 2003 r. w Związku było już 732 członków, z czego 413 to członkowie czynni.

Informacje o stanie bezpieczeństwa pożarowego i występujących zagrożeniach na terenie miasta Łodzi w 2003 r., dz. cyt., s. 44.

¹⁰⁴⁹ Zarząd Miejski nie zatrudniał pracowników do obsługi biura zarządu, jego członkowie pełnili te funkcje społecznie i nie pobierali wynagrodzenia.

¹⁰⁵⁰ *Informacje o stanie bezpieczeństwa ochrony przeciwpożarowej, występujących zagrożeniach oraz stopniu przygotowania jednostek PSP do prowadzenia działań ratowniczych na terenie Łodzi w 1999 r.*, dz. cyt.,

Jednostki OSP na obszarze Łodzi (lub w razie konieczności poza miastem) w 1999 r. uczestniczyły w 91 akcjach ratowniczo-gaśniczych¹⁰⁵¹. Spośród OSP, które miały możliwość brania udziału w akcjach, tylko 9 odnotowało wyjazdy. Najczęściej wyjeżdżały: OSP Łódź-Andrzejów – 33 razy, OSP Łódź-Stare Żłotno – 22 razy oraz OSP Łódź-Mileszki – 10 razy. Z kolei OSP Jędrzejów zanotowała tylko jeden wyjazd, OSP Łódź-Łaskowice, OSP Łódź-Sikawa oraz OSP Łódź-Wiączyń nie wyjeżdżały w tym roku do żadnych zdarzeń. Podobnie sytuacja wyglądała w OSP Łódź-Nowe Żłotno oraz OSP Łódź-Retkinia, które nie odnotowały udziału w akcjach, ponieważ nie prowadziły w tym okresie działalności operacyjnej¹⁰⁵².

Duża część sprzętu, który pozostawał w tym czasie na stanie jednostek OSP, to samochody otrzymane przez KM PSP w Łodzi¹⁰⁵³. W 1999 r. komenda przekazała następujące pojazdy na rzecz OSP:

- samochód gaśniczy Star 244 GBA 2,5/16 do OSP Pajęczno;
- samochód gaśniczy Star 244 GBM 2,5/8 do OSP Wola Zaradzyńska;
- samochód gaśniczy Star 244 GBA 2,5/16 do OSP Prążki;
- samochód gaśniczy Star 244 GBA 2,5/16 do OSP Bedoń¹⁰⁵⁴.

Przekazano także samochód marki Żuk dla OSP Łódź-Wiskitno. Pozyskano dwa nowe samochody Lublin III, które przekazano dla OSP Łódź-Łagiewniki (zakupiony ze środków UM Łódź – 40 000 zł, oraz Zarządu Głównego Związku OSP RP – 15 000 zł) oraz OSP ORW (40 000 zł z dotacji KG PSP oraz 25 000 zł WFOŚiGW w Łodzi)¹⁰⁵⁵.

Na wyposażeniu jednostek OSP znajdowało się również 28 motopomp pożarniczych. Z łódzkich zakładów pracy pozyskano 4 motopompy oraz armaturę pożarniczą (m.in. węże pożarnicze, prądownice)¹⁰⁵⁶.

Ochotnicze Straże Pożarne utrzymywały się z dodatkowych dotacji, tj.: składek członkowskich, darowizn, dochodów własnych OSP, oraz dotacji przekazywanych np. przez władze samorządowe miasta lub Zarząd Główny Związku ZOSP RP. W 1999 r. budżet KM

s. 86–87.

¹⁰⁵¹ W 2003 r. odnotowano 253 akcje ratowniczo-gaśnicze, w których udział brały jednostki OSP.

Informacje o stanie bezpieczeństwa pożarowego i występujących zagrożeniach na terenie miasta Łodzi w 2003 r., dz. cyt., s. 45.

¹⁰⁵² *Informacje o stanie bezpieczeństwa ochrony przeciwpożarowej, występujących zagrożeniach oraz stopniu przygotowania jednostek PSP do prowadzenia działań ratowniczych na terenie Łodzi w 1999 r.*, dz. cyt., s. 81.

¹⁰⁵³ Pozyskanie w 2003 r. 17 pojazdów dla KM PSP w Łodzi umożliwiło przekazanie OSP 14 pojazdów pożarniczych.

Informacje o stanie bezpieczeństwa pożarowego i występujących zagrożeniach na terenie miasta Łodzi w 2003 r., dz. cyt., s. 36.

¹⁰⁵⁴ *Informacje o stanie bezpieczeństwa ochrony przeciwpożarowej, występujących zagrożeniach oraz stopniu przygotowania jednostek PSP do prowadzenia działań ratowniczych na terenie Łodzi w 1999 r.*, dz. cyt., s. 24.

¹⁰⁵⁵ Tamże, s. 83.

¹⁰⁵⁶ Tamże.

PSP dla jednostek z OSP wyniósł 1200 zł, z kolei Zarząd Miejski ZOSP RP przekazał 2000 zł¹⁰⁵⁷. Gmina Łódź przeznaczyła na ten cel 228 000 zł, z czego 110 400 zł zadysponowano na wydatki bieżące (zakup sprzętu i umundurowania, ubezpieczenia strażaków i samochodów, opłaty za energię i ogrzewanie, telefony oraz zakup paliwa). Najwięcej na wydatki bieżące otrzymały jednostki OSP Łódź-Stare Żłotno (21 649 zł) oraz OSP Łódź-Laskowice (11 063 zł). Wydatki inwestycyjne wyniosły 117 600 zł. Szczegółowe wydatki w tej kategorii przedstawia tabela 52.

Tabela 52. Wydatki inwestycyjne w jednostkach OSP funkcjonujących na obszarze m. Łodzi w 1999 r.

Lp.	Nazwa jednostki OSP	Kwota	Celowość wydatku
1	OSP Łódź-Łagiewniki	40 000 zł	Zakup samochodu pożarniczego lekkiego Lublin III
		3 333 zł	Zakup urządzeń alarmowania selektywnego
2	OSP Łódź-Andrzejów	12 000 zł	Modernizacja budynku strażnicy
		3 600 zł	Zakup materiałów budowlanych do budowy nowego garażu
3	OSP Łódź-Mileszki	11 000 zł	Modernizacja budynku strażnicy (wykonanie nowej podłogi w świetlicy)
		3 333 zł	Zakup urządzeń alarmowania selektywnego
4	OSP Łódź-Stare Żłotno	7 000 zł	Modernizacja budynku strażnicy (wykonanie nowych drzwi, okien, zakup materiałów budowlanych)
		15 000 zł	Wyposażenie samochodu pożarniczego lekkiego Lublin w sprzęt ratownictwa technicznego
		3 334 zł	Zakup urządzeń alarmowania selektywnego
5	OSP Łódź-Łaskowice	15 000 zł	Przebudowa i rozbudowa strażnicy (zakup materiałów budowlanych)
6	OSP Łódź-Wiączyń	2 000 zł	Budowa przyłącza wodnego i pomieszczenia WC
7	OSP Łódź-Jędrzejów	2 000 zł	Budowa przyłącza gazowego do strażnicy

Źródło: *Informacje o stanie bezpieczeństwa ochrony przeciwpożarowej, występujących zagrożeniach oraz stopniu przygotowania jednostek PSP do prowadzenia działań ratowniczych na terenie Łodzi w 1999 r.*, dz. cyt., s. 90–91.

Problemy, na które wskazywali strażacy, wynikały m.in. z braku dostatecznego wyposażenia w niezbędny sprzęt. Szczególną uwagę zwracano na niewystarczającą liczbę

¹⁰⁵⁷ Tamże, s. 77, 91.

sprzętu ochrony dróg oddechowych¹⁰⁵⁸. Wymieniano też braki w dostępie do radiotelefonów, zarówno tych nasobnych, jak i zainstalowanych w samochodach, co skutecznie uniemożliwiało komunikowanie się z innymi służbami uczestniczącymi w akcjach ratowniczo-gaśniczych. Sprzętem tego typu dysponowały tylko jednostki: OSP Łódź-Andrzejów, OSP Łódź-Nowosolna, OSP Łódź-Łagiewniki, OSP Łódź-Mieszki oraz OSP Łódź-Stare Złotno. Przyczyny problemu upatrywano także w braku podłączenia do instalacji systemu alarmowania selektywnego, która umożliwiłaby automatyczne uruchomienie syren alarmowych w strażnicach OSP z Miejskiego Stanowiska Kierowania PSP. Do systemu podłączono tylko OSP Łódź-Andrzejów. Końcem 1999 r. ze środków UM Łodzi zakupiono urządzenia, które pozwoliły włączyć OSP Łódź-Mieszki i OSP Łódź-Stare Złotno do systemu alarmowania selektywnego. W planach na kolejne lata pozostawało włączanie następnych jednostek OSP do omawianego systemu¹⁰⁵⁹.

Jednostki OSP posiadały 12 strażnic, które w większości ulokowane były na działkach przynależących do Skarbu Państwa. W 1999 r. wyznaczono potrzeby związane z modernizacją i niezbędnymi remontami. Kolejno były to:

- OSP Łódź-Mikołajew – wykonanie węzła sanitarnego w budynku świetlicy OSP;
- OSP Łódź-Jędrzejów – przyłączenie budynku strażnicy do sieci gazowej;
- OSP Łódź-Andrzejów – wybudowanie garażu dla samochodu pożarniczego lekkiego;
- OSO Łódź-Łaskowice – rozbudowanie i wykonanie remontu budynku strażnicy¹⁰⁶⁰.

Tak jak w innych powiatach, jednostki OSP dzieliły strażnice z radami osiedli, radami sołeckimi czy innymi lokalnymi organizacjami.

Członkowie OSP prowadzą szeroką działalność związaną z popularyzacją zagadnień ochrony przeciwpożarowej w społeczeństwie. Dużą uwagę poświęcają dzieciom oraz młodzieży szkolnej. Druhowie organizują różne spotkania, promują MDP, które były zorganizowane przy: OSP Łódź-Mikołajew, OSP Łódź-Andrzejów, OSP Łódź-Łagiewniki, OSP Łódź-Wiączyń, i były to drużyny męskie. Drużyna mieszana funkcjonowała przy OSP Łódź-Stare Złotno. Młodzieżowe Drużyny Pożarnicze zrzeszały w tym czasie 66 członków, w tym 13 dziewcząt¹⁰⁶¹.

¹⁰⁵⁸ W 1999 r. tylko OSP Łódź-Andrzejów, OSP Łódź-Stare Złotno oraz OSP Łódź-Mieszki wyposażone były w sprzęt ochrony dróg oddechowych.

¹⁰⁵⁹ *Informacje o stanie bezpieczeństwa ochrony przeciwpożarowej, występujących zagrożeniach oraz stopniu przygotowania jednostek PSP do prowadzenia działań ratowniczych na terenie Łodzi w 1999 r.*, dz. cyt., s. 83–84.

¹⁰⁶⁰ Tamże, s. 87.

¹⁰⁶¹ Tamże, s. 87.

Jednostki OSP od lat współuczestniczą również w organizacji Ogólnopolskiego Turnieju „Młodzież zapobiega pożarom”. W ramach przygotowania do konkursu druhowie dostarczają zainteresowanym odpowiednie materiały¹⁰⁶². Zarząd Miejski OSP w Łodzi w ramach dokształcania młodych osób zorganizował obóz wypoczynkowo-szkoleniowy, w którym udział wzięło 38 członków MDP z OSP Łódź-Wiączyń, OSP Łódź-Andrzejów, OSP Łódź-Stare Złotno oraz 10-osobowa grupa młodzieży z jednostek OSP z gminy Ksawerów. Dofinansowanie do wydarzenia zapewnił Urząd Miasta w Łodzi¹⁰⁶³.

Aby podnosić kwalifikacje swojej kadry, OSP ORW zorganizowała trzy obozy szkoleniowe dla płetwonurków – dwa z nich odbyły się w Budziszławiu Kościelnym, z kolei trzecie miało miejsce poza granicami kraju, na Korsyce. Dodatkowo zorganizowano obóz młodzieżowy, który również odbył się w Budziszławiu Kościelnym. Koszty uczestnictwa pokrywali sami zainteresowani¹⁰⁶⁴.

Druhowie z OSP dbają także o tężyznę fizyczną. Od lat corocznie organizują miejskie zawody sportowo-pożarnicze. W 1999 r. miała miejsce już VI edycja tego wydarzenia. Patronat honorowy nad zawodami objął Prezydent Miasta Łodzi. Nagrody dla zwycięzców (okolicznościowe puchary) ufundował UM w Łodzi¹⁰⁶⁵.

Na przyszłe lata OSP wyznaczyła następujące cele:

- włączanie kolejnych jednostek OSP do KSRG;
- szkolenie druhow, m.in. z zakresu KPP;
- odmładzanie i pozyskiwanie funduszy na zakup samochodów pożarniczych, sprzętu do ratownictwa technicznego oraz drogowego;
- wyposażanie jednostek OSP w nowoczesne środki łączności oraz sprzęt ochrony dróg oddechowych;
- rozpowszechnianie wiedzy o zagrożeniach pożarowych;
- organizowanie i rozwijanie MDP¹⁰⁶⁶.

Na obszarze miasta Łódź w 2020 r. działało 15 Ochotniczych Straży Pożarnych, które zlokalizowane były głównie na przedmieściach miasta. Do KSRG należało 5 OSP: Łódź-Stare

¹⁰⁶² W 1999 r. do eliminacji przystąpiło 56 szkół, w tym 43 podstawowe oraz 13 ponadpodstawowych. Nagrody dla zwycięzców eliminacji miejskich ufundował UM w Łodzi.

¹⁰⁶³ Dofinansowanie kosztów organizacji obozu pokryły: Zarząd Główny OSP RP, UM w Łodzi, UG Ksawerów oraz inni darczyńcy.

Informacje o stanie bezpieczeństwa ochrony przeciwpożarowej, występujących zagrożeniach oraz stopniu przygotowania jednostek PSP do prowadzenia działań ratowniczych na terenie Łodzi w 1999 r., dz. cyt., s. 84–85, 91.

¹⁰⁶⁴ Tamże, s. 85.

¹⁰⁶⁵ Tamże, s. 91.

¹⁰⁶⁶ Tamże, s. 92.

Złotno, Łódź-Andrzejów, Łódź-Łagiewniki, OSP Grupa Ratownictwa Specjalistycznego (OSP GRS) Łódź-Jędrzejów oraz OSP ORW. Spośród 15 ochotniczych straży funkcjonujących na obszarze Łodzi wszystkie oznaczone były jako typ S, jednak 14 posiadało zdolność do prowadzenia akcji ratowniczo-gaśniczych, sprzęt oraz przeszkoloną kadrę. Związek Ochotniczych Straży Pożarnych RP w Łodzi zrzeszał w swoich szeregach 810 członków, z czego 542 pozostawało czynnych. Należy też wspomnieć, że w OSP działały 92 kobiety. W ramach prowadzonych na obszarze powiatu młodzieżowych drużyn pożarniczych działało 13 dziewcząt oraz 31 chłopców¹⁰⁶⁷.

Jednostki OSP z Łodzi w 2020 r. uczestniczyły w 797 akcjach ratowniczo-gaśniczych¹⁰⁶⁸. W 79,9% zdarzeń wyjeżdżano do miejscowych zagrożeń, 17,9% przypadków stanowiły wyjazdy do pożarów, a 2,2% działań spowodowanych było alarmami fałszywymi. Do największej liczby zdarzeń spośród OSP z KSRG wyjeżdżali strażacy z OSP: Łódź-Andrzejów – 88 razy (28 pożarów, 56 miejscowych zagrożeń, 4 alarmy fałszywe), Łódź-Łagiewniki – 87 razy (6 pożarów, 79 miejscowych zagrożeń, 2 alarmy fałszywe) oraz OSP ORW Łódź – 66 razy (wszystkie wyjazdy do miejscowych zagrożeń). Z kolei biorąc pod uwagę OSP spoza systemu, najczęściej w działaniach ratowniczo-gaśniczych udział brały jednostki OSP: Łódź-Mikołajew – 138 razy (9 pożarów, 128 miejscowych zagrożeń, 1 alarm fałszywy), Łódź-Wiskitno – 82 razy (31 pożarów, 47 miejscowych zagrożeń, 4 alarmy fałszywe), Łódź-Nowosolna – 64 razy (24 pożary, 37 miejscowych zagrożeń, 3 alarmy fałszywe)¹⁰⁶⁹.

We wszystkich jednostkach OSP w Łodzi było dostępnych 40 samochodów pożarniczych, 10 z nich należało do UM w Łodzi, 29 do OSP, a 1 pojazd należał do Oddziału Miejskiego Związku. Zakupiono 3 samochody:

- dla OSP GRS Łódź-Jędrzejów – samochód ratownictwa specjalistycznego, umożliwiający przewóz psów ratowniczych;
- dla OSP Łódź-Łagiewniki – samochód wsparcia technicznego (bus osobowy);
- dla OSP Łódź-Retkinia – samochód ratownictwa technicznego.

Z użytkowania wyłączono 3 pojazdy (1 szt. GBA i 2 szt. GLBM) i przekazano innym użytkownikom¹⁰⁷⁰.

¹⁰⁶⁷ Informacja o stanie bezpieczeństwa miasta Łodzi w zakresie ochrony przeciwpożarowej za rok 2020, dz. cyt., s. 50–51.

¹⁰⁶⁸ Niejednokrotnie były to akcje prowadzone poza obrębem miasta. Dla porównania można również wskazać, że strażacy z OSP z Łodzi w 2019 r. wyjeżdżali 529 razy do różnego rodzaju zdarzeń.

¹⁰⁶⁹ Informacja o stanie bezpieczeństwa miasta Łodzi w zakresie ochrony przeciwpożarowej za rok 2020, dz. cyt., s. 51.

¹⁰⁷⁰ Tamże, s. 50, 53.

Podobnie jak w przypadku innych jednostek OSP w 2020 r. odwołano wiele szkoleń dla druhów. Nie przeprowadzono szkolenia podstawowego strażaków ratowników ratownictwa technicznego. Odwołano także corocznie odbywające się Miejskie Manewry Pożarnicze Ochotniczych Straży Pożarnych¹⁰⁷¹. Udało się jednak uczestniczyć w kilku ciekawych wydarzeniach. W lutym 2020 r. jednostka OSP GRS Łódź-Jędrzejów wzięła udział w V Zimowych Manewrach Grup Poszukiwawczych (4 druhów) oraz w szkoleniu doskonalącym gruzowiskowych zespołów ratowniczych, które odbyło się w październiku w Nowym Sączu (7 osób). W czerwcu 2020 r. 6 druhów ukończyło szkolenie pletwonurków zorganizowane w Helu przez OSP ORW w Łodzi. W kolejnym czerwcowym szkoleniu, które odbyło się w Pęczniewie na zbiorniku Jeziorsko, 2 członków OSP zdobyło patent sterników motorowodnych¹⁰⁷².

Środki, z których finansowane są jednostki OSP, w dużej mierze pochodzą z budżetu miasta Łodzi. Łącznie wszystkim OSP w Łodzi przyznano 1 042 449 zł, z czego 842 449 zł przeznaczono na prowadzenie działalności bieżącej, a 200 000 zł na realizację zadań inwestycyjnych. Tak jak w przypadku innych jednostek OSP środki pozyskiwano z 1% odpisów podatku, przekazywanych darowizn, ale także ze składek członkowskich członków OSP. W ostatnim czasie do źródeł dołączono również środki przekazywane w ramach budżetu obywatelskiego¹⁰⁷³ oraz środki przekazywane przez Rady Osiedli¹⁰⁷⁴. Tylko z budżetu obywatelskiego w 2020 r. dla OSP przekazano sprzęt o wartości 1 011 134 zł. Do wydatków należało: 300 000 zł pozyskane za zakup samochodu ratownictwa technicznego dla OSP Łódź-Retkinia; 222 000 zł na zakup samochodu ratownictwa specjalistycznego do przewozu psów ratowniczych dla OSP GRS Łódź-Jędrzejów; 178 500 zł na zakup pojazdu wsparcia technicznego (bus osobowy) przeznaczonego dla OSP Łódź-Łagiewniki; 122 634 zł na zakup sprzętu pożarniczego dla OSP Łódź-Mikołajew; 120 000 zł na sprzęt specjalistyczny dla OSP Łódź-Wiskitno, 48 000 zł na sprzęt specjalistyczny dla OSP ORW w Łodzi oraz 20 000 zł na zakup hełmów i środków łączności dla OSP Łódź-Stare Żłotno¹⁰⁷⁵.

¹⁰⁷¹ W październiku 2019 r. manewry te odbywały się w zakładzie szkoleniowo-produkcyjnym METALGAL Sp. z o.o. W manewrach uczestniczyło 12 jednostek OSP z Łodzi. Co ciekawe, zakład zatrudnia osoby z dysfunkcjami narządu słuchu.

Informacja o stanie bezpieczeństwa miasta Łodzi w zakresie ochrony przeciwpożarowej za rok 2019, Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej w Łodzi, KM PSP w Łodzi, Łódź 2020, s. 20, 52.

¹⁰⁷² *Informacja o stanie bezpieczeństwa miasta Łodzi w zakresie ochrony przeciwpożarowej za rok 2020*, dz. cyt., s. 54.

¹⁰⁷³ W Łodzi budżet ten jest organizowany od 2013 r.

¹⁰⁷⁴ Należy pamiętać, że działalność Oddziału Miejskiego ZOSP RP finansowana jest przez członków Ogniw Miejskiego Związku, czyli jednostki OSP. Rokrocznie na ten cel przekazywane są składki członkowskie ustalane podczas Walnego Zebrania Członków OSP. Tyczy się to także Oddziałów Powiatowych.

Informacja o stanie bezpieczeństwa miasta Łodzi w zakresie ochrony przeciwpożarowej za rok 2020, dz. cyt., s. 55–56.

¹⁰⁷⁵ Tamże, s. 56.

Dla jednostek OSP z KSRG z MSWiA łącznie pozyskano 40 300 zł na działalność, z czego 17 644 zł przekazano na remonty obiektów strażnic (10 000 zł dla OSP Łódź-Łagiewniki, a 7644 zł dla OSP Łódź-Stare Żłotno), a 22 656 zł na zakup sprzętu pożarniczego, umundurowania bojowego i sprzętu ochronnego (z tej puli 10 439 zł trafiło do OSP ORW, 7812 zł do OSP GRS Łódź-Jędrzejów oraz 4405 zł do OSP Łódź-Andrzejów). Środki z puli MSWiA dla jednostek OSP spoza KSRG wyniosły ogółem 97 300 zł. Spośród przekazanych środków 41 838 zł trafiło do OSP Łódź-Sikawa z przeznaczeniem na remonty obiektów strażnic. Jednak najwięcej środków z tego budżetu – 55 462 zł – wykorzystano na zakup sprzętu pożarniczego, umundurowania bojowego i sprzętu ochronnego. Dofinansowanie dla poszczególnych jednostek OSP wyniosło:

- OSP Łódź-Mikołajew – 6000 zł;
- OSP Łódź-Wiskitno – 13 000 zł;
- OSP Łódź-Nowe Żłotno – 10 241 zł;
- OSP Łódź-Sikawa – 2612 zł;
- OSP Łódź-Wiączyń – 2538 zł;
- OSP Łódź-Nowosolna – 7280 zł;
- OSP Łódź-Mieszki – 6000 zł;
- OSP Łódź-Retkinia – 4500 zł;
- OSP Łódź-Łaskowice – 3291 zł¹⁰⁷⁶.

Oprócz tego w ramach porozumienia z Zarządem Miejskim ZOSP PR w Łodzi i na wniosek KM PSP w Łodzi przyznano dodatkowe dotacje celowe w kwocie 5000 zł dla OSP Łódź-Mikołaje oraz Łódź-Nowosolna, pochodzące z MSWiA. Środki te przeznaczone na zakup sprzętu pożarniczego, sprzętu ochronnego, umundurowania bojowego. Obie jednostki uznano bowiem za jedne z najistotniejszych pod względem zabezpieczenia przeciwpożarowego miasta¹⁰⁷⁷.

Jednostki OSP na obszarze Łodzi posiadają 12 obiektów strażnic. Ich stan określany był jako dobry, jednak wskazywano na potrzebę przeprowadzenia prac remontowych i konserwacyjnych w kilku z nich. Na pierwszym miejscu umieszczono konieczność termomodernizacji budynku strażnicy dla OSP GRS Łódź-Jędrzejów¹⁰⁷⁸ oraz dokończenie trwającego remontu strażnicy OSP Łódź-Sikawa. Warto podkreślić, że obiekty te często prócz

¹⁰⁷⁶ Tamże, s. 57.

¹⁰⁷⁷ Tamże.

¹⁰⁷⁸ W 2024 r. jednostce przyznano 70 000 zł na remont strażnicy.

T. Grala, *Rekordowe wsparcie na modernizację strażnic OSP*, <https://www.lodzkie.pl/strona-glowna/aktualnosc/rekordowe-wsparcie-na-modernizacje-stra%C5%BCnic-osp-202403070810> (24.08.2024).

przeznaczenia na działalność OSP służą także jednostkom pomocniczym Rady Miejskiej w Łodzi – radom osiedli, a ponadto korzystają z nich organizacje społeczne i kulturalne. Powyższe informacje wskazują, że wokół strażnic gromadzi się życie lokalnych społeczności, są one otwarte również dla dzieci i młodzieży z sąsiedztwa¹⁰⁷⁹.

5.3. Działalność jednostek PSP i OSP w ramach walki z pandemią COVID-19 w aglomeracji łódzkiej

W 2020 r. ze względu na wybuch pandemii COVID-19 strażacy z PSP i OSP musieli przeorganizować dotychczasowe codzienne działanie. Duża część działalności była uzależniona od wprowadzanych przez rząd aktów prawnych oraz specustaw, które miały ograniczyć rozprzestrzenianie się choroby. W pewnym zakresie ograniczono również działania związane z edukacją społeczeństwa, które przyjmowały powtarzalną formę. Ze względu na pandemię wiele imprez odwołano, ograniczono, w tym przeniesiono do tzw. sfery on-line¹⁰⁸⁰.

Zmianie uległa także praca w komendach, pracowników cywilnych i częściowo funkcjonariuszy kierowano do tymczasowej pracy zdalnej w trybie wymiennym. Zmodyfikowano również system pracy zmianowej – z trzyzmianowego na czterozmianowy. W 2020 r. zawieszono konieczność wykonywania badań okresowych przez funkcjonariuszy¹⁰⁸¹. Wiele zaplanowanych na 2020 r. szkoleń specjalistycznych ze względu na pandemię COVID-19 zostało odwołanych lub przełożonych¹⁰⁸². Ograniczono możliwość organizacji Dnia Strażaka czy innych akcji promujących bezpieczeństwo. Co istotne, w zdecydowanej większości anulowano inspekcje gotowości operacyjnej jednostek OSP, które przynależą do KSRG¹⁰⁸³. W wyniku pandemii ograniczono także działalność związaną z krzewieniem sportu i kultury fizycznej, m.in. w Łodzi odwołano Miejskie Mistrzostwa w Piłce Siatkowej Strażaków. Anulowano przeprowadzenie corocznych miejskich eliminacji do Ogólnopolskiego Turnieju Wiedzy Pożarniczej „Młodzież zapobiega pożarom”¹⁰⁸⁴.

¹⁰⁷⁹ *Informacja o stanie bezpieczeństwa miasta Łodzi w zakresie ochrony przeciwpożarowej za rok 2020*, dz. cyt., s. 57.

¹⁰⁸⁰ *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*, dz. cyt., s. 48–49.

¹⁰⁸¹ E. Chrzanowska, *Pożarnictwo zgierskie...*, dz. cyt., s. 83.

¹⁰⁸² Odblokowanie szkoleń i procesu kształcenia nastąpiło za sprawą zmiany formy zajęć ze stacjonarnej na zdalną.

Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020, dz. cyt., s. 83.

¹⁰⁸³ Przeprowadzanie inspekcji gotowości operacyjnej OSP pod względem przygotowania do działań ratowniczych są obowiązkowe dla każdej Komendy Miejskiej lub Powiatowej na obszarze całego kraju. *Sprawozdanie z działalności KP PSP powiatu łódzkiego wschodniego za 2020 rok*, dz. cyt., s. 17.

¹⁰⁸⁴ *Informacja o stanie bezpieczeństwa miasta Łodzi w zakresie ochrony przeciwpożarowej za rok 2020*, dz. cyt., s. 54–55.

W trakcie pandemii koronawirusa strażaków z PSP i OSP angażowano w różne działania mające na celu wsparcie walki z chorobą i ograniczenie jej rozprzestrzeniania. Ich zadaniem było m.in. transportowanie środków ochrony indywidualnej, które znajdowały się w magazynie Agencji Rezerw Materiałowych, do szpitali znajdujących się w Łodzi, Wojewódzkiej Stacji Ratownictwa Medycznego w Łodzi, a także innych szpitali mieszczących się w powiatach przynależących do aglomeracji łódzkiej. W marcu 2020 r. szpital w Zgierzu został wyposażony w siedem respiratorów, które były na wyposażeniu innych JRG w województwie łódzkim. Już 15 marca 2020 r. w Zgierzu (11 dni po wykryciu w Polsce zachorowania na koronawirusa u pierwszego pacjenta¹⁰⁸⁵) strażacy z PSP ze Zgierza i Łodzi wykonali specjalne służby ochronne w Wojewódzkim Szpitalu Specjalistycznym, aby odgraniczyć strefy zagrożone na korytarzach, oraz wspomagali transport materiałów niezbędnych do funkcjonowania szpitala (rys. 15). Wśród wielu działań można także wymienić użyczenie oraz rozstawienie pięciu namiotów pneumatycznych z oświetleniem i ogrzewaniem, które docelowo mogły służyć jako polowa izba przyjęć szpitala¹⁰⁸⁶. Wyznaczono i odgrodzono teren wokół namiotu. Utworzono specjalne ciągi komunikacyjne służące pacjentom i personelowi. Co ważne, strażacy zapewniali stałą obsługę techniczną użytkowanego sprzętu¹⁰⁸⁷. Jak wskazują informacje zamieszczone w sprawozdaniu KM PSP w Łodzi, w akcję użyczenia sprzętu kwatermistrzowskiego (w szczególności namiotów) zaangażowane były także jednostki z OSP z terenu miasta. Ochotnicze Straże Pożarne, tak jak inne jednostki, włączyły się w działania związane z kontrolowaniem miejsc odbywania kwarantanny oraz na zlecenie Wydziału Zarządzania Kryzysowego i Bezpieczeństwa UM w Łodzi pełniły całodobowe służby. Wspomniane działania rozpoczęły się 18 marca 2020 r. i trwały one z różną intensywnością do końca roku kalendarzowego, a także w latach późniejszych¹⁰⁸⁸.

Strażacy z KP PSP w Brzezinach zorganizowali, a w późniejszym czasie nadzorowali, polową izbę przyjęć w Powiatowym Centrum Zdrowia w Brzezinach. Jednostki PSP i OSP zajmowały się również dostarczaniem środków do dezynfekcji do placówek oświatowych oraz samorządów terytorialnych¹⁰⁸⁹, a nawet dostarczaniem posiłków do osób przebywających na kwarantannie. Ich zadaniem było również wspomaganie PRM w transportowaniu osób

¹⁰⁸⁵ W dniu 4 marca 2020 r. wykryto pierwszy przypadek zachorowania na koronawirusa w Polsce.

¹⁰⁸⁶ M. Rogala, *Łódzkie: Działania wspomagające Państwowej Straży Pożarnej*, <https://remiza.com.pl/lodzkie-dzialania-wspomagajace-panstwowej-strazy-pozarnej/> (dostęp 07.07.2024).

¹⁰⁸⁷ E. Chrzanowska, *Pożarnictwo zgierskie...*, dz. cyt., s. 83.

¹⁰⁸⁸ *Informacja o stanie bezpieczeństwa miasta Łodzi w zakresie ochrony przeciwpożarowej za rok 2020*, dz. cyt., s. 52.

¹⁰⁸⁹ Jednostki wsparły także członków komisji wyborczych i w trakcie wyborów prezydenckich w 2020 r. strażacy dostarczali maseczki, rękawiczki, przyłbice i płyny do dezynfekcji.

podejrzanych o zakażenie się koronawirusem¹⁰⁹⁰. Strażacy zajmowali się dekontaminacją miejsc publicznych i samochodów¹⁰⁹¹. Tylko KP PSP w Brzezinach i KP PSP w Koluszkach odnotowały w 2020 r. odpowiednio po 70¹⁰⁹² i 72¹⁰⁹³ zdarzenia bezpośrednio związane z pandemią koronawirusa¹⁰⁹⁴.

Rys. 15. Prace w Wojewódzkim Szpitalu Specjalistycznym w Zgierzu związane z przygotowaniem do pandemii COVID-19

Źródło: *Narada roczna KP PSP w Zgierzu 2020*, dz. cyt., s. 57.

Po pojawieniu się szczepionek (na koniec grudnia 2020 r.) strażacy wszystkich jednostek włączyli się w akcję promującą i informującą o punktach, w których można przyjąć szczepienie. Ważną rolę odegrały także OSP, które zajmowały się transportem osób starszych, samotnych, niepełnosprawnych w celu przyjęcia szczepionki¹⁰⁹⁵.

Co ciekawe, pomoc dla jednostek płynęła często od społeczności. Podczas pandemii, szczególnie na jej początku, we wsparcie strażaków z PSP i OSP włączyła się lokalna ludność

¹⁰⁹⁰ *Informacja z działalności KP PSP w Brzezinach za rok 2020*, dz. cyt., s. 17.

¹⁰⁹¹ *Sprawozdanie z działalności KP PSP powiatu łódzkiego wschodniego za 2020 rok*, dz. cyt., s. 13.

¹⁰⁹² Na obszarze powiatu brzezińskiego wytypowano do walki z pandemią i wyposażono w odpowiednie środki ochrony indywidualnej następujące jednostki OSP w KSRG: Brzeziny, Dmosin, Jordanów, Jeżów, Rogów. *Informacja z działalności KP PSP w Brzezinach za rok 2020*, dz. cyt., s. 17.

¹⁰⁹³ *Sprawozdanie z działalności KP PSP powiatu łódzkiego wschodniego za 2020 rok*, dz. cyt., s. 13.

¹⁰⁹⁴ JRG PSP w Strykowie odnotowała 42 tego typu zdarzenia.

¹⁰⁹⁵ Akcja była kontynuowana również w późniejszym czasie i przybrała formę ogólnopolską. Inicjatywa przyjęła nazwę „Szczepimy się z OSP”. Aby zintensyfikować działania, rządzący wprowadzili system nagród dla OSP, które udzieliły pomocy w realizacji jak największej liczby szczepień.

Zob.: *Szczepimy się z OSP*, <https://www.gov.pl/web/kmpsp-krakow/szczepimy-sie-z-osp> (dostęp 24.08.2024). E. Chrzanowska, *Pożarnictwo zgierskie...*, dz. cyt., s. 83.

i przedsiębiorstwa. Przykładem tego typu działań było m.in. przekazywanie maseczek, na które było największe zapotrzebowanie w tym okresie¹⁰⁹⁶.

W kwietniu 2020 r. funkcjonariusze Specjalistycznej Grupy Ratownictwa Chemiczno-Ekologicznego w Łodzi (działającej przy JRG nr 4) przygotowali blisko 6,5 tys. litrów płynu, w tym 4 tys. litrów z przeznaczeniem do dezynfekcji powierzchni i 2,5 tys. litrów do dezynfekcji rąk. Zawarto także porozumienie z Krajową Administracją Skarbową (KAS), którego głównym celem było pozyskanie pochodzącego z nielegalnych źródeł alkoholu etylowego, który służyć miał do produkcji środków dezynfekcyjnych. Strażacy wspomagali ocenę jakości oraz składu przechowywanego w magazynach KAS alkoholu, który mógł posłużyć do produkcji środków do dezynfekcji¹⁰⁹⁷. Środki te przekazywane były w szczególności łódzkim szpitalom, a także instytucjom, zgłaszającym takie zapotrzebowanie¹⁰⁹⁸.

Należy również wspomnieć o tworzeniu szpitali tymczasowych w Polsce. Do takich szpitali należał ten utworzony już w listopadzie 2020 r. w Hali Expo w Łodzi. Jego budowa trwała 30 dni i kosztowała ok. 15 mln zł. Szpital uruchomiono po raz pierwszy w marcu 2021 r. i funkcjonował do czerwca 2021 r. jako oddział zamiejscowy Wojewódzkiego Specjalistycznego Szpitala im. dr W. Biegańskiego w Łodzi. Tymczasowa placówka zapewniała zabezpieczenie dla 272 łóżek obserwacyjno-zakaźnych, w tym 100 łóżek respiratorowych. Pozostawał on w stanie pasywnym i służył jako rezerwa, z możliwością wykorzystania w przypadku nagłego pogorszenia się sytuacji pandemicznej, zwiększenia liczby ciężko chorych i konieczności ich hospitalizacji. Punkt został uruchomiony ponownie na początku grudnia 2021 r. Od stycznia 2021 r. służył także jako punkt szczepień przeciwko COVID-19. Dane wskazują, że od czerwca 2021 r. tylko w tym obiekcie zaszczepionych zostało 16 tys. osób. Przez cały okres funkcjonowania szpital tymczasowy przyjął 864 pacjentów, pracowało w nim 100 lekarzy oraz ponad 130 pielęgniarek. Decyzją wojewody łódzkiego ze względu na poprawiającą się sytuację pandemiczną szpital zakończył działalność końcem kwietnia 2022 r.¹⁰⁹⁹ Wiele szpitali przekształcało także oddziały w oddziały o charakterze zakaźnym, które mogły przyjmować pacjentów zmagających się z chorobą.

¹⁰⁹⁶ Początkowo były to jednak maseczki materiałowe, które – jak się okazało – nie spełniają wymaganych norm ochronnych, zabezpieczających przed czynnikami biologicznymi.

¹⁰⁹⁷ W tym celu wykorzystano spektrometry i alkoholomierze. Tylko w ciągu dwóch dni strażacy byli w stanie przebadać ok. 20 tys. litrów alkoholu etylowego.

¹⁰⁹⁸ M. Rogala, *SGRChem-Eko 'ŁÓDŹ-4' w walce z korona wirusem*, <https://remiza.com.pl/sgrchem-eko-lodz-4-w-walce-z-koronawirusem/> (dostęp 07.07.2024).

¹⁰⁹⁹ K. Lurka, *Łódź – zamknięcie szpitala tymczasowego*, <https://www.termedia.pl/mz/Lodz-zamkniecie-szpitala-tymczasowego,46363.html> (dostęp 13.08.2024).

W 2020 r. w jednostkach PSP na obszarze województwa łódzkiego przeprowadzono cykl spotkań w formie on-line, które związane były z rozprzestrzenianiem się pandemii COVID-19. Zakres webinarów obejmował kwestie dotyczące:

- zabezpieczenie ratownika podczas prowadzenia działań;
- procedur po zakończeniu akcji ratowniczej;
- zachowania reżimu sanitarnego w miejscu pracy w praktyce.

Szkolenia obejmowały zarówno funkcjonariuszy, jak i pracowników cywilnych¹¹⁰⁰.

Pandemia COVID-19 w 2020 r. wymusiła na wielu instytucjach na obszarze aglomeracji, ale także w skali województwa czy kraju, zaznajomienie się z innymi metodami pracy, w tym z wspomnianą pracą zdalną / hybrydową. Nagły, wymuszony postęp technologiczny w jednostkach publicznych zmusił do zainwestowania jeszcze większych środków w ulepszenie i modernizację systemów informatycznych i telekomunikacyjnych, co wpłynęło pozytywnie na zwiększenie bezpieczeństwa usług oraz poprawę ich jakości. Inwestycje opierały się także na wdrażaniu systemów, które umożliwiły prowadzenie synchronicznych szkoleń zdalnych (z możliwością bieżącej interakcji uczestników) oraz prowadzenie jednocześnie wielu wideokonferencji. Wideotelefony zostały wdrożone we wszystkich jednostkach PSP na obszarze województwa, uzyskano odpowiednie szkolenie od producenta i wsparcie techniczne. Dodatkowo postanowiono zwiększyć bezpieczeństwo systemów kopii bezpieczeństwa oraz backupów, wyposażono je w pojemniejsze macierze dyskowe. Zmodernizowano system zasilania awaryjnego, który umożliwia podtrzymywanie kluczowych urządzeń teleinformatycznych zapewniających ciągłość działania PSP (w ich skład wchodzi w szczególności system alarmowy)¹¹⁰¹.

Dla strażaków z PSP i OSP pandemia stanowiła ogromne wyzwanie. Niestety również wśród strażaków zdarzały się przypadki zachorowań na COVID-19, co skutecznie utrudniało prawidłowe funkcjonowanie jednostek. Należy pamiętać o oświadczeniach związanych z podejmowaniem opieki nad dzieckiem w wieku do lat 8, co spowodowane było zamykaniem w tym okresie żłobków, przedszkoli czy szkół¹¹⁰².

¹¹⁰⁰ *Biuletyn informacyjny PSP woj. łódzkiego za rok 2020*, dz. cyt., s. 82.

¹¹⁰¹ *Tamże*, s. 67–68.

¹¹⁰² *Informacja o stanie bezpieczeństwa miasta Łodzi w zakresie ochrony przeciwpożarowej za rok 2020*, dz. cyt., s. 16.

Podsumowanie

Miasta na przestrzeni lat pełniły różnorakie funkcje, od przemysłowej – związanej z rozwojem fabryk i przedsiębiorstw, a w tym miejsc pracy; handlowej – obejmującej wymianę towarów, transportową i budową kolejnych arterii komunikacyjnych; administracyjnej, w której siedzibę mają władze samorządów – wojewódzkie, powiatowe, gminne, czy nawet władze państwowej; turystycznej, jako atrakcyjny region odnotowujący dużą ilość osób zwiedzających; medycznej – uwzględniając funkcjonujące szpitale i ośrodki medyczne (w tym te specjalistyczne), aż po kulturalno-oświatową związaną z funkcjonowaniem instytucji kulturalnych np. teatrów, kin, muzeów oraz uczelni i instytucji badawczych. Z punktu widzenia każdego obywatela ważna jest także ta bezpośrednio związana ze stałym zapewnianiem odpowiedniego stanu bezpieczeństwa.

Na bezpieczeństwo i ilość zdarzeń wpływa duża gęstość zaludnienia w ww. aglomeracjach, a także zwarta zabudowa (widoczna szczególnie w miastach) oraz lokalizacja różnego rodzaju zakładów przemysłowych, w których przerabia się lub też składowane są substancje niebezpieczne (łatwopalne, groźne dla środowiska) w tym toksyczne środki przemysłowe. Kolejno wymienić można znaczące zagrożenia w transporcie. Przez obie aglomeracji przebiegają ważne szlaki komunikacyjne, które na przestrzeni lat uległy znacznemu rozszerzeniu. Zwielokrotniona została także liczba pojazdów, którymi dysponują i przemieszczają się kierowcy. W dalszym ciągu dochodzi do znacznej liczby kolizji i wypadków, do których dysponowani są strażacy z PSP i OSP, a bezpieczeństwo w ruchu drogowym powinno zostać ulepszone mimo statystyk wskazujących poprawę w tej materii. Do dnia dzisiejszego (w szczególności w aglomeracji krakowskiej) brakuje obwodnic miast, wiele ulic pozostaje zakorkowanych i narażonych na występowanie zdarzeń drogowych. Często mamy również do czynienia z niezadowolającym stanem nawierzchni dróg i chodników, zmianami w organizacji ruchu, brakiem oświetlenia (lub ich ograniczoną ilością) wydzielonych ścieżek dla pieszych i rowerzystów, czy innymi czynnikami mogącymi wpływać na bezpieczeństwo uczestników ruchu. Wydarzenia tego typu – kolizje, wypadki, karambole w dużej mierze powodować będą utrudnienia w ruchu, w najgorszym przypadku nawet paraliż komunikacyjny. Szybkie podjęcie czynności na miejscu zdarzenia, w tym skuteczna działalność strażaków z PSP i OSP znacząco przyspieszyć może powrót do stanu normalnego.

Kolejnym zagrożeniem, z którym na obszarze obu aglomeracji muszą zmagać się strażacy są powodzie i podtopienia. Na przestrzeni lat poczyniono wiele starań w kontekście

tworzenia i odbudowy wałów przeciwpowodziowych, budowania zbiorników retencyjnych czy zakupu odpowiedniego sprzętu pozwalającego na odpompowywanie wody lub osuszanie obszarów popowodziowych. Znacznie większe zagrożenie w tym względzie ma aglomeracja krakowska, przez którą przebiega rzeka Wisła, Rudawa, Dłubnia, Prądnik, Serafa, Wilga, Szreniawa, Skawinka i inne - wraz z dopływami. Wartki nurt, płynących rzek z rejonów górskich niejednokrotnie doprowadzał do sytuacji alarmowych w Krakowie i pobliskich okolicach. Do zdarzeń związanych z siłami natury zaliczyć można także wiele wyjazdów spowodowanych skutkami porywistych wiatrów – zerwane dachy, połamane drzewa i gałęzie, a także przygniecione czy wywrócone auta, to tylko nieliczne konsekwencje huraganów, których skutki zwielokrotniają wyjazdy jednostek PSP.

Również na obszarze obu aglomeracji strażacy na przestrzeni lat niejednokrotnie interweniowali w związku z pojawiającymi się zagrożeniami budowlanymi i możliwością wystąpienia katastrofy budowlanej. Wynikają one przede wszystkim z lokalizacji na wskazanym obszarze licznych nieremontowanych, starych, zniszczonych obiektów ale także błędów konstrukcyjnych.

Bezpieczeństwo powszechne ewoluuje, tak samo jak ewoluuje KSRG. Wszystko to za sprawą konieczności reagowania na pojawiające się zagrożenia związane z postępowaniem cywilizacyjnym, technicznym, czy urbanizacyjnym. Wielopłaszczyznowy proces obejmuje analizę zagrożeń i zabezpieczeń operacyjnych, planowanie sieci podmiotów, organizację i koordynowanie systemu, aktualizację procedur i zasad ratowniczych oraz dostosowywanie wyposażenia technicznego jednostek (w szczególności w specjalistyczny sprzęt) oraz szkolenie funkcjonariuszy.

Omawiane bezpieczeństwo powszechne jest niezwykle ważne, ponieważ zapewnia ochronę życia, zdrowia i mienia obywateli, co jest fundamentem funkcjonowania każdej społeczności. Dzięki dobrze zorganizowanemu systemowi bezpieczeństwa można skutecznie reagować na zagrożenia, zapobiegać katastrofom oraz tworzyć stabilne i zaufane środowisko, w którym ludzie mogą żyć, pracować i rozwijać się bez obawy o swoje bezpieczeństwo.

Głównym celem niniejszej pracy pozostawało ustalenie roli i charakteru działań Państwowej Straży Pożarnej i Ochotniczych Straży Pożarnych w zapewnianiu bezpieczeństwa powszechnego, w latach 1999-2020, na obszarach aglomeracji krakowskiej i łódzkiej. Dodatkowo został on dopełniony o osiem szczegółowych celów badawczych, które w większości udało się osiągnąć. Duży czasookres zmusił do rozpatrywania przemian szczególnie biorąc pod uwagę daty krańcowe rozprawy doktorskiej.

Zebrane podczas procesu badawczego informacje umożliwiły opracowanie odpowiedzi na główny problem badawczy tej pracy. Na potrzeby niniejszej rozprawy doktorskiej sformułowany jako pytanie: Jaką rolę w latach 1999-2020 odegrała Państwowa Straż Pożarna i Ochotnicze Straże Pożarne w zapewnianiu bezpieczeństwa powszechnego na obszarach aglomeracji krakowskiej i łódzkiej i jaki był charakter ich działań? Rozwiązanie tego zagadnienia było możliwe dzięki sprecyzowaniu ośmiu szczegółowych problemów. Dokonano wnikliwej analizy celem poszukiwania wyjaśnienia dla opracowanych pytań, które znalazły odzwierciedlenie w kolejnych częściach dysertacji. Kluczową kwestią w tym względzie pozostawała weryfikacja postawionej głównej hipotezy badawczej zakładającej, że na przestrzeni lat 1999-2020 Państwowa Straż Pożarna i Ochotnicze Straże Pożarne odegrały kluczową rolę w kreowaniu bezpieczeństwa powszechnego na obszarach aglomeracji krakowskiej i łódzkiej, a ich działalność ulegała licznym przekształceniom. Stwierdzenie to zostało potwierdzone, a obszary zmian i prowadzone działania podkreślono w trakcie weryfikacji kolejnych hipotez szczegółowych, które omówiono poniżej.

Po pierwsze, ustalono, że na przestrzeni lat 1999-2020 zmianom ulegały kolejne uwarunkowania prawne dotyczące bezpieczeństwa powszechnego na obszarze aglomeracji krakowskiej i łódzkiej. Uaktualnieniu ulegały m.in.: ustawa o ochronie przeciwpożarowej, ustawa o Państwowej Straży Pożarnej, Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie czynności kontrolno-rozpoznawczych z zakresu ochrony przeciwpożarowej oraz osób uprawnionych do ich przeprowadzenia, czy też dotyczące szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego.

Po drugie wskazano, że służbami, które współtworzyły bezpieczeństwo powszechne na obszarze aglomeracji krakowskiej i łódzkiej w latach 1999-2020 pozostawały w dużej mierze te, które wchodziły w skład KSRG. W szczególności skupiono się na ujętych w tytule rozprawy formacjach – PSP i OSP, które mają największy wpływ na kreowanie bezpieczeństwa powszechnego i tworzą trzon KSRG. W dysertacji wyszczególniono jednostki (wojewódzkie, powiatowe, miejskie), które wchodziły w skład PSP na obszarze obu aglomeracji. Wspomniano także o OSP, które funkcjonują na opisywanym terenie oraz prześledzono możliwości włączania (lub odłączania) ich do systemu KSRG.

Po trzecie ustalono, że ważnym aspektem dla poprawnego kształtowania się bezpieczeństwa powszechnego na obu obszarach pozostawała kwestia zatrudnienia strażaków. Zauważyć należy, że mimo zwielokrotnienia wyjazdów na przestrzeni lat zatrudnienie strażaków uległo zwiększeniu, jednak nie było ono wystarczające. Należy pamiętać, że prócz wspomnianego zwielokrotnienia zdarzeń na obu obszarach przybyło mieszkańców, rozwinęła

się infrastruktura, w tym transport, powstawały nowe przedsiębiorstwa, z których mogły płynąć nowe zagrożenia, organizowano różnego rodzaju imprezy masowe, zwiększała się liczba turystów oraz postępowały zmiany klimatyczne.

Początkowo duży chaos z zatrudnieniem notowano w PSP po uformowaniu nowego podziału administracyjnego w 1999 r. Przyczyną tego były liczne zmiany organizacyjne oraz konieczność dostosowania się do wprowadzonych reform i nowych granic (gmin, powiatów i województw) oraz przenoszenia funkcjonariuszy między jednostkami. Rok 1999 można uznać za czas wdrażania i doskonalenia rozwiązań strukturalnych oraz rozpoznawania nowych obszarów kompetencyjnych poszczególnych organów, celem zapewnienia właściwego funkcjonowania nowo utworzonych jednostek organizacyjnych PSP i wszystkich elementów Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego na obszarze obu aglomeracji, ale także całego kraju.

Co ważne, na przestrzeni lat rozbudowano struktury PSP. Na obszarze aglomeracji krakowskiej od 1999 r. powstały dwie JRG: nr 6 (w 2001 r.) oraz nr 7 (w 2005 r.). Obie wzmocniły KM PSP w Krakowie. Z kolei w aglomeracji łódzkiej za sprawą *Rozporządzenia Rady Ministrów z 31 maja 2001 r. w sprawie utworzenia, ustalenia granic i zmiany nazw powiatów oraz zmiany siedziby władz powiatu* (Dz.U. 2001, nr 62, poz. 631) utworzony został nowy powiat – brzeziński. Na jego bazie powstała nowa KP PSP z JRG w Koluszkach.

Co istotne, propozycje zmian od 2002 r. sugerowały, że do poprawienia czasu reakcji i zwiększenia posiadanych sił i środków niezbędne będzie utworzenie nowych JRG i dołączanie kolejnych OSP w KSRG. W szczególności mowa tu o utworzeniu drugiej JRG na obszarze powiatu łódzkiego-wschodniego. Obszar ten, za sprawą specyficznego układu i umiejscowienia JRG bliżej granic powiatu powoduje wydłużenie (do kilkudziesięciu minut) dojazdów do przeciwległych części wskazanego obszaru. Powiaty ościenne wielokrotnie podejmowały akcje w powiecie łódzkim-wschodnim w ramach wyznaczonych obszarów chronionych.

Na obszarze obu aglomeracji rozwijane pozostawały specjalistyczne grupy ratownictwa, które powstawały na bazie poszczególnych JRG PSP funkcjonujących na tych terenach. W krakowskiej na dzień 31.12.2020 r. można było mówić o: Specjalistycznej Grupie Ratownictwa Chemiczno-Ekologicznego „Kraków 6” (działająca od 2013 r. w oparciu o JRG 6); Specjalistycznej Grupie Ratownictwa Wysokościowego „Kraków 3” (od 1994 r. na podstawie JRG 3); Specjalistycznej Grupie Poszukiwawczo-Ratowniczej „Kraków-5” (od 2014 r. na bazie JRG 5); Specjalistycznej Grupie Ratownictwa Technicznego „Kraków” (od 2014 r. związana z JRG 2) oraz Specjalistycznej Grupie Ratownictwa Wodno-Nurkowego „Kraków” (od 2001 r. w ramach JRG 4). Z kolei w aglomeracji łódzkiej działały: Specjalistyczna Grupa

Ratownictwa Wysokościowego „Łódź 10” (utworzona w oparciu JRG nr 10 w Łodzi); Specjalistyczna Grupa Ratownictwa Chemiczno-Ekologicznego „Łódź 4” (powstała na bazie JRG nr 4 w Łodzi); Specjalistyczna Grupa Poszukiwawczo-Ratownicza „Łódź” (funkcjonująca na podstawie JRG nr 9 w Łodzi); Specjalistyczna Grupa Ratownictwa Technicznego „Łódź” (związana z JRG nr 5 w Łodzi); Specjalistyczna Grupa Ratownictwa Wodno-Nurkowego „Łódź” (wykorzystująca zasoby JRG nr 10). Wszystkie grupy powstałe na obszarze aglomeracji łódzkiej rozpoczęły funkcjonowanie w roku 2013.

Na przestrzeni lat zwiększyła się liczba zatrudnionych funkcjonariuszy. W aglomeracji krakowskiej na koniec 2001 r. odnotowano łącznie 575 zatrudnionych strażaków (w KM PSP w Krakowie i KP PSP w Wieliczce) oraz 679 w roku 2020. Z kolei w aglomeracji łódzkiej na koniec 2000 r. tylko w Łodzi i powiatach łódzkim-wschodnim i zgierskim służyło 787 funkcjonariuszy, w 2020 r. było ich już 1013. Wskazuje to na pewne różnice w zatrudnieniu. Mimo podobnej liczby mieszkańców szacować można, że w większym stopniu z niedoborami w kadrze strażaków boryka się aglomeracja krakowska. Świadczy o tym wskaźnik zatrudnienia funkcjonariuszy w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Powiat wielicki cechował jeden z najniższych (obok powiatu proszowickiego) wyników w woj. małopolskim, który wynosił 0,508 strażaka/na 1000 mieszkańców. Nie lepiej wyglądała kwestia zatrudnienia w KM PSP w Krakowie. W 2020 r. powyższy wskaźnik wynosił 0,668. Sytuacja ta pozostaje niezmienna od lat. Tylko w powiecie wielickim w 2020 r. szacowano, że ilość etatów w komendzie powiatowej powinna wzrosnąć o kolejne 42, co nie zostało spełnione do końca 2020 r. Od 2000 do 2020 r. liczba zatrudnionych funkcjonariuszy w powyższej komendzie zwiększyła się o 14. Pamiętać przy tym należy, że obszar powiatu wielickiego od lat zalicza stały wzrost mieszkańców. Odpowiedniemu zwiększeniu w obu aglomeracjach na przestrzeni lat nie ulegała również liczba etatów pracowników cywilnych.

Kolejną istotnym elementem dotyczącym zatrudnienia, który można było odnotować zarówno na obszarze jednej jak i drugiej aglomeracji pozostawała zmiana w posiadanym przez strażaków wykształceniu. Na przełomie XX i XXI wieku najwięcej służących posiadało wykształcenie policealne, średnie, zasadnicze, a także szereg zatrudnionych posiadało wyłącznie wykształcenie podstawowe. Sytuacja ta zupełnie inaczej przedstawiała się już pod koniec drugiej dekady XXI w., kiedy to zdecydowana większość strażaków dysponowała wykształceniem wyższym. Na przestrzeni lat zredukowano liczbę pracowników posługujących się wykształceniem podstawowym oraz zasadniczym. Dane te są tożsame zarówno dla obu aglomeracji, ale także na podobne tendencje wskazują zamieszczone dane z całego województwa małopolskiego i łódzkiego. Podnoszenie wykształcenia wśród strażaków ma

kluczowe znaczenie dla poprawy bezpieczeństwa powszechnego. Wyższy poziom wiedzy i umiejętności umożliwiają mogą skuteczniejsze reagowanie w sytuacjach kryzysowych, efektywne wykrywanie zagrożeń oraz sprawniejszą współpracę z innymi służbami. Dodatkowo, dzięki temu strażacy i druhowie w lepszy sposób są w stanie pełnić rolę edukatorów, promując świadomość prewencyjną w społeczności, co również przyczynia się do ogólnego wzrostu poziomu bezpieczeństwa powszechnego.

Strażacy i druhowie z obu aglomeracji na przestrzeni lat organizowali i uczestniczyli w szeregu szkoleń i kursów, dzięki którym podwyższali swoje umiejętności i kompetencje. Obejmowały one m.in. tematykę: ratownictwa medycznego, wysokościowego I i II stopnia, chemiczno-ekologicznego, kierowania ruchem drogowym, napełniania zbiorników ciśnieniowych, zasad organizacji łączności, doskonalenia umiejętności językowych, BHP, współdziałania z SP ZOZ Lotnicze Pogotowie Ratunkowe, CBRNE, sygnalisty hakowego, RODO, ster motorzystów, udzielania wsparcia psychicznego na miejscu zdarzenia, tresury psów ratowników, nurkowania. Uczyli się obsługi: drabin, żurawia, podnośników hydraulicznych, agregatów prądotwórczych, wózków widłowych. Przeprowadzane pozostawały także testy w komorze dymnej. Rozwój technologii i ewolucja zagrożeń wpływały także na konieczność wprowadzania i rozszerzania prowadzonych kursów i szkoleń. Druhowie z OSP w szczególności brali udział w kursach naczelników OSP, dowódców, szeregowych, operatorów, czy szkoleniach medycznych. Dodatkowo można mówić także o kursach radiooperatorów, czy dotyczących ratownictwa technicznego. Wymogiem, który warunkował ich udział w akcjach ratowniczo-gaśniczych było także zaliczenie wspomnianego testu w komorze dymowej. Testy te, z pomocą jednostek PSP, były regularnie przeprowadzane. Wielu strażaków podnosiło swoje kompetencje. Organizowane były chociażby: Kursy Kwalifikacyjne Podoficerów, Kursy Kwalifikacyjne Szeregowych, czy kursy dla aspirantów PSP w zakresie wykonywania czynności kontrolno-rozpoznawczych. Strażacy na przestrzeni lat brali także niejednokrotnie udział w ćwiczeniach taktyczno-bojowych, aby nabywać doświadczenia praktycznego i doskonalić współpracę z innymi służbami, inspekcjami i strażami. Podnosili także poziom tężyzny fizycznej uczestnicząc w szeregu wydarzeń sportowych, w tym w zawodach dedykowanych dla strażaków z PSP i OSP.

Przeanalizowano również działalność OSP. Zauważono, że na przestrzeni lat 1999-2020 na obszarze obu aglomeracji powstawały nowe jednostki zrzeszające druhow. Wiele OSP dołączało także przez lata do struktur KSRG. Świadczy to o coraz większym zaangażowaniu społeczeństwa w działalność ratowniczo-gaśniczą. Należy pamiętać, że aby jednostka OSP mogła zostać włączona do KSRG, musiała spełniać określone wymogi, takie jak odpowiednie

wyposażenie w sprzęt ratowniczy, odpowiedni poziom wyszkolenia strażaków oraz zdolność do prowadzenia działań ratowniczo-gaśniczych. Docelowo, zgodnie z *Metodyką budowy planu sieci jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych przewidzianych do włączenia do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego* zatwierdzoną przez Komendanta Głównego PSP w listopadzie 2020 r., ustalono, a następnie prowadzono działania, aby gminy posiadały przynajmniej dwie jednostki OSP w KSRG, dzięki czemu zapewnione zostanie skuteczniejsze i szybsze reagowanie na różne zagrożenia.

Po czwarte, Państwowa Straż Pożarna odgrywa kluczową rolę we współczesnym systemie ratownictwa i ochrony ludności, który musi stale się rozwijać w odpowiedzi na pojawiające się nowe zagrożenia i obowiązki związane z ich eliminowaniem. Przez lata funkcjonowania PSP zakres jej obowiązków znacznie się rozszerzył. Współcześnie strażacy przygotowani są na podejmowanie nowych, nietypowych zadań, a ich służba jest często bardzo dynamiczna. Regułę te potwierdza analiza wydarzeń, do których byli dysponowani na przestrzeni lat.

Po przeglądzie działalności PSP i OSP na obszarze aglomeracji krakowskiej i łódzkiej na przestrzeni lat 1999-2020 należy potwierdzić, że jednostki te nie są już wyłącznie kojarzone z gaszeniem pożarów. W aglomeracji krakowskiej w 2000 r. odnotowywano 7081 zdarzeń, do których wyjeżdżali strażacy z PSP. Pożary stanowiły 3014 z nich (42,57% ogółu wyjazdów), miejscowe zagrożenia – 3763 (53,14%) oraz 304 alarmy fałszywe (4,29%). Z kolei w roku 2020 było ich 17 906, z czego 3425 stanowiły wyjazdy do pożarów (19,13% ogółu wyjazdów), 12 343 – miejscowych zagrożeń (68,93%) oraz 2138 – alarmów fałszywych (11,94%). Patrząc na ogół wyjazdów liczba ta na przestrzeni lat 1999-2020 wzrosła ponad dwukrotnie.

Podobnie wygląda kwestia wzrostu wyjazdowości w aglomeracji łódzkiej. W 1999 r. odnotowano 7291 wyjazdów, z czego 4784 (65,62% ogółu zdarzeń) to akcje związane z gaszeniem pożarów, 2191 – miejscowymi zagrożeniami (30,05%) oraz 316 alarmami fałszywymi (4,33%). Z kolei w 2020 r. na obszarze aglomeracji łódzkiej odnotowano 16 660 interwencji. Jest to liczba (podobnie jak w aglomeracji krakowskiej) ponad dwukrotnie wyższa od wskazanej w roku 1999. W 2020 r. strażacy z PSP w aglomeracji łódzkiej wyjeżdżali 2797 razy do pożarów (16,79% ogółu zdarzeń), 12 311 razy do miejscowych zagrożeń (73,90%) oraz 1552 razy (9,31%) do alarmów fałszywych.

Zauważyć należy, że znacząco wzrosła liczba wyjazdów do miejscowych zagrożeń dotyczących m.in. zabezpieczania miejsc wypadków, opanowywania lokalnych sytuacji kryzysowych związanych chociażby z występowaniem klęsk żywiołowych (powodzie, wichury), czy awarii technicznych. Wzrosła także liczba alarmów fałszywych – ponad

siedmiokrotnie w aglomeracji krakowskiej oraz blisko pięciokrotnie w aglomeracji łódzkiej. Porównując procentowy rozkład wyjazdów na przełomie XX i XXI w. oraz w roku 2020 należy stwierdzić, że pożary zmniejszyły swój zakres w ogólnej liczbie podejmowanych akcji. Mimo iż ich liczba pozostawała na względnie podobnym poziomie na przestrzeni lat, zauważyć można, że w aglomeracji krakowskiej zmalała z 42,57% w 2000 r. do 19,13% w 2020 r. W aglomeracji łódzkiej dane te przedstawiały się podobnie - 65,62% pożarów w 1999 r. do 16,79% w 2020 r.

Należy wspomnieć także o wadze analizowanych w niniejszej pracy obszarów. Uwzględniają to dane przedstawione na tle całego województwa. Przyjmując daty krańcowe w woj. małopolskim strażacy w 2000 r. wyjeżdżali łącznie 20 945 razy (z czego 34,81% ogółu wyjazdów zrealizowano w aglomeracji krakowskiej). Z kolei w 2020 r. zostali wezwani do 47 599 akcji (z tego 37,62% ogółu przeprowadzonych akcji dotyczyło zdarzeń w aglomeracji krakowskiej). Natomiast w woj. łódzkim liczby te przedstawiają się następująco – w 1999 r. odnotowano 15 264 wyjazdów (z czego 47,77% ogółu wyjazdów realizowanych było w aglomeracji łódzkiej), a w roku 2020 było ich 37 375 (z czego 44,41% ogółu przeprowadzonych akcji dotyczyło zdarzeń w aglomeracji łódzkiej).

Powyższe dane potwierdzają również problem braku wystarczającej kadry. Mimo, iż przybywa zdarzeń, nie przybywa w zadowalającym tempie etatów strażaków. Funkcjonariusze w ramach pełnionej służby pozostają silnie obciążeni, co może wpływać na efektywność pracy, czy prowadzić do wypalenia zawodowego.

Równie ważna dla lokalnej społeczności jest działalność druhów z OSP. W obu aglomeracjach rośnie liczba podejmowanych przez nich interwencji, co pokazuje, jak niezbędni są w zapewnianiu bezpieczeństwa powszechnego. Dzięki doskonałej znajomości terenu i okolicznych mieszkańców mogą szybciej i skuteczniej reagować na wszelkie zagrożenia. Co więcej, OSP dysponuje coraz lepszym, nowocześniejszym sprzętem oraz wykształceniem, co pozwala im na jeszcze efektywniejsze działanie. Niejednokrotnie sami wykonują czynności na miejscu zdarzenia (bez udziału jednostek PSP), co dodatkowo podkreśla ich profesjonalizm i zaangażowanie. Ich obecność i poświęcenie są nieocenione, a wkładany wysiłek i oddanie zasługują na wielkie uznanie.

Niebagatelne znaczenie dla rozwoju i sprawdzenia przygotowania służb, inspekcji i straży było pojawienie i rozprzestrzenianie się pandemii choroby Covid-19, która w Polsce rozpoczęła się wiosną 2020 roku. Jednostki te zostały postawione w stan najwyższej gotowości i z dnia na dzień przeznaczone do zadań, które były zdecydowanie odmienne od ich codziennej rutyny. Dużą rolę w aspekcie eliminacji rozprzestrzeniania się wskazanej choroby pełniły

jednostki ratowniczo-gaśnicze. Trwająca pandemia Covid-19 zmieniła zasady funkcjonowania poszczególnych jednostek PSP i OSP, zwłaszcza w aspekcie organizacji pracy oraz udzielania pomocy zgodnie z przeznaczeniem omawianych formacji.

Po piąte, potwierdzono hipotezę dotyczącą skuteczności identyfikacji zagrożeń w ramach przeprowadzanych czynności kontrolno-rozpoznawczych. Szczegółowe przedstawienie tego typu działań pozwoliło lepiej zrozumieć, w jaki sposób straż pożarna działała na rzecz bezpieczeństwa powszechnego oraz jakie kroki były podejmowane, aby minimalizować ryzyko wystąpienia niebezpiecznych sytuacji. Dzięki tym informacjom można również ocenić skuteczność działań prewencyjnych i wprowadzać ewentualne dalsze usprawnienia. PSP od lat zajmuje się identyfikacją zagrożeń pożarowych oraz innych miejscowych zagrożeń; sprawdza zgodność funkcjonowania różnego rodzaju przedsiębiorstw z przepisami, w szczególności zapisami ustawy Prawo ochrony środowiska; uczestniczy w sprawach objętych postępowaniem administracyjnym i egzekucyjnym; uzgadnia, kontroluje i ocenia projekty budowlane pod kątem spełnienia wymagań bezpieczeństwa pożarowego; akceptuje alternatywne warunki zawarte w ekspertyzach technicznych dotyczących istniejących obiektów oraz zapewnia ogólne polepszenie stanu bezpieczeństwa pożarowego. Prowadząc czynności kontrolno-rozpoznawczych funkcjonariusze kontrolują najczęściej budynki użyteczności publicznej.

Strażacy w ramach ww. działań wydają pozwolenia na użytkowanie obiektów, przeprowadzają analizy stanu wykonania monitoringu pożarowego, załączania instalacji sygnalizacyjno-alarmowej, czy dźwiękowego systemu ostrzegawczego. Wyznaczają, aktualizują listę i kontrolują obiekty zaliczane do ZDR (audyty minimum raz do roku) i ZZR (inspekcje minimum raz na 3 lata) oraz inne zakłady niezaliczone do powyższych, w których występują substancje niebezpieczne (w znacznych ilościach) mogące stanowić zagrożenie zarówno dla ludzi jak i środowiska. Komendy uzupełniają także dokumentację dotyczącą parkingów, które przeznaczone są dla transportu drogowego materiałów niebezpiecznych, lista ta jest corocznie aktualizowana (jednostki PSP z aglomeracji łódzkiej udostępniały ww. listę w swoich Biuletynach, z kolei krakowska nie podawała tego typu danych).

Co ważne, należy pamiętać, że w trakcie trwania pandemii Covid-19 w 2020 r. liczba wykonywanych czynności kontrolno-rozpoznawczych, została ograniczona do niezbędnego minimum. Decyzja ta była motywowana potrzebą optymalizacji zasobów oraz zwiększenia efektywności operacyjnej. Pomimo tych ograniczeń, wprowadzone zmiany nie wpłynęły w tym czasie negatywnie na utrzymywanie bezpieczeństwa powszechnego.

Strażacy zaangażowani są także w przeprowadzanie aktualizacji planów ratowniczych, analiz zabezpieczenia operacyjnego obszaru, na którym funkcjonują, czy analiz zagrożeń. W związku z występowaniem zdarzeń drogowych na obszarze dróg krajowych i autostrad komendy zawierają odpowiednie m.in. porozumienia, o współpracy w zakresie zdarzeń drogowych oraz bezpieczeństwa na drogach, z Generalną Dyрекcją Dróg Krajowych i Autostrad. Funkcjonariusze dokonują również aktualizacji wykazu sił i środków przeznaczonych do prowadzenia działań ratowniczych na swoim terenie operacyjnym, dzieje się to często w związku z zakupami nowego sprzętu lub przekazywania sprzętu innym jednostkom lub wyłączenia z użytku.

Po szóste, strażacy z PSP i druhowie z OSP na obszarze obu aglomeracji prowadzili szereg kampanii edukacyjnych, szkoleń oraz warsztatów dla dzieci, młodzieży i dorosłych, ucząc zasad bezpieczeństwa pożarowego. Zajmowali się promowaniem zasad bezpiecznego zachowania, w szczególności w sytuacjach zagrożenia. Współpracowali ze społeczeństwem, w szczególności lokalnymi mieszkańcami i prowadzili szereg akcji (np. Czujka na straży Twojego bezpieczeństwa), które miały na celu przekazywanie wiedzy dotyczącej pożarów, miejscowych zagrożeń, przybliżając (szczególnie najmłodszym) sylwetkę i zawód strażaka (np. w trakcie dni otwartych strażnic) oraz zachęcając do przyjmowania prawidłowych postaw w sytuacjach zagrożenia. Organizowali także pokazy i symulacje akcji ratunkowych. Angażowali się w lokalne inicjatywy, takie jak festyny, czy akcje charytatywne, współpracując z samorządami, szkołami, organizacjami pozarządowymi i innymi instytucjami.

Włączali się w kampanie dotyczące ochrony zdrowia, w tym przekazywali treści dotyczące pierwszej pomocy oraz zapobiegające uzależnieniom. Promowali zdrowy tryb życia, zachęcali do aktywności fizycznej poprzez organizowanie biegów, zawodów sportowych i innych wydarzeń rekreacyjnych. Szczególnie w swojej działalności aktywizowali się w okresie świątecznym, ferii zimowych czy wakacji. Ich zadanie w tym czasie polegało na szczególnym zadbaniu i zapewnianiu bezpiecznego wypoczynku dla dzieci i młodzieży np. poprzez organizowanie różnego rodzaju pogadanek w placówkach szkolnych. W swojej działalności strażacy z PSP zajmowali się także przekazywaniem ostrzeżeń np. o możliwości wystąpienia niebezpiecznych zjawisk atmosferycznych. Dodatkowo ważnym aspektem działań służących ogółowi społeczeństwa były prowadzone akcje krwiodawcze, połączone z organizowaniem przy Komendach PSP Klubów Honorowych Dawców Krwi (tak jak ma to miejsce chociażby w KP PSP w Koluszkach). Oczywiście, nie należy zapominać o wsparciu innych służb w czasie zabezpieczania wydarzeń o charakterze masowym. Działania te pokazują również, że PSP i OSP nie tylko zajmowały się gaszeniem pożarów i akcjami ratunkowymi, ale

także aktywnie wspierały społeczność poprzez różnorodne inicjatywy edukacyjne, prewencyjne i pomocowe. Powyższe przedsięwzięcia przyczyniają się do budowania bezpieczniejszego i bardziej świadomego społeczeństwa, wspierając tym samym kształtowanie bezpieczeństwa powszechnego.

Po siódme, z punktu widzenia funkcjonowania PSP i OSP ważną kwestią, wpływającą na kształtowanie bezpieczeństwa powszechnego, pozostawało finansowanie działalności PSP i OSP. Istotne w tym względzie były m.in. inwestycje w budynki i infrastrukturę przynależącą do jednostek, co przyczynia się do poprawy stanu technicznego i ich funkcjonalności.

Strażacy i druhowie mierzyli się z wzrastającymi kosztami utrzymania jednostek. Poczynając od wzrostu cen za zakupy sprzętów, ich konserwacji i naprawy, poprzez podwyżki cen za media, środki czystości, na zakupach paliw i opłatach za ogrzewanie kończąc. Bardzo dobrym (choć częściowym) rozwiązaniem pozostawały inwestycje w odnawialne źródła energii, które pozytywnie wpływają na środowisko, ale przede wszystkim służyły zmniejszeniu kosztów utrzymania poszczególnych jednostek.

Działalność OSP była głównie finansowana ze środków przyznawanych przez jednostki samorządu terytorialnego, które stanowiły podstawowe źródło utrzymania oraz z budżetu państwa (pieniądze te trafiają i są rozdysponowane przez Komendanta Głównego PSP). Dodatkowo OSP pozyskiwało fundusze z publicznych zbiórek, darowizn od osób prywatnych i firm, dobrowolnych składek oraz dysponuje także środkami własnymi (pochodzące ze składek członkowskich). Warto zaznaczyć, że do finansowania OSP przyczyniały się także instytucje ubezpieczeniowe. Odbywało się to zgodnie z przepisami ustawy o ochronie przeciwpożarowej z dnia 24 sierpnia 1991 r., art. 38 i 39.

Na przestrzeni lat finansowanie PSP zwiększyło się. Przykładowo w KP PSP w Wieliczce w roku 1999 wynosiło ponad 1,4 mln zł. Z kolei w 2020 r. objęło blisko 5,9 mln zł i zostało następnie zwiększone do 6,5 mln zł. Rosnący budżet widoczny był także w KM PSP w Krakowie. W 2008 r. jednostka wykonała budżet na kwotę ponad 37,5 mln zł. W 2020 r. kwotę wydatków uchwalono (w ramach ustawy budżetowej) na blisko 54 mln zł. W późniejszym czasie zwiększono ją o 7,8 mln zł.

Przedstawić należy również budżet jednostek PSP w aglomeracji łódzkiej. W 2020 r. powiat brzeziński i łódzki-wschodni otrzymały po nieco ponad 5 mln zł, pabianicki – 8,5 mln zł, powiat zgierski 14,3 mln zł oraz miasto Łódź – 67 mln zł. Zauważyć można, że finansowanie jednostek PSP w aglomeracji łódzkiej (mimo podobnej liczby mieszkańców, obejmującego obszaru oraz liczby wyjazdów do akcji ratowniczo-gaśniczych) przewyższało finansowanie tych z aglomeracji krakowskiej. W 2020 r. różnica wynosiła ok. 30 mln zł.

Zwiększenie budżetu wynikało z kilku kluczowych czynników, takich jak koszty modernizacji i utrzymania sprzętu ratowniczo-gaśniczego, wysokie koszty zatrudnienia związane z wynagrodzeniami strażaków oraz ich szkoleniami, inwestycje infrastrukturalne obejmujące budowę i modernizację strażnic oraz zakup nieruchomości, koszty operacyjne związane z codziennym funkcjonowaniem jednostek, takie jak utrzymanie pojazdów i opłaty rachunków, a także inwestycje w nowoczesne technologie i systemy informatyczne. Przy tym zestawieniu pamiętać należy o inflacji, która powodowała, że na przestrzeni lat rosły koszty utrzymania i funkcjonowania PSP, co wymagało większych nakładów finansowych zarówno z budżetu państwa, jak i samorządu terytorialnego.

Środki pozyskiwane na działalność PSP i OSP pozyskiwane były także z budżetów obywatelskich. Pozwalały one m.in. na zakup nowoczesnego sprzętu, w tym samochodów ratowniczo-gaśniczych, operacyjnych, ratownictwa technicznego, organizowanie akcji profilaktycznych, zakup symulatorów zagrożeń pożarowych, kamer termowizyjnych, czujek dymu i czadu, detektorów wielogazowych. W 2020 r. w Krakowie jednym ze zwycięskich projektów była „Strażacka Mobilna Izba Przyjęć”. Pomysł zgłoszony został przez ówczesnego dowódcę JRG nr 1. Pokazuje to, że sami strażacy angażowali się w działania, których celem było pozyskiwanie dodatkowych środków mogących wspomóc bezpieczeństwo powszechne w regionie.

Istotną zmianą w możliwości finansowania strażaków zawodowych pozostawał Fundusz Wsparcia Państwowej Straży Pożarnej, który utworzono 1 stycznia 2011 r. w wyniku zmian wprowadzonych ustawą z 29 października 2010 r. o zmianie ustawy o Państwowej Straży Pożarnej. Według założeń działa on: na szczeblu centralnym, wykorzystując środki przyznane Komendantowi Głównemu PSP; na poziomie wojewódzkim, korzystając ze środków przyznanych komendantom wojewódzkim PSP; w szkołach PSP. Zgodnie z obowiązującymi przepisami, wsparcie finansowe od samorządów, osób fizycznych i prawnych dla jednostek PSP mogły być realizowane wyłącznie poprzez wskazany Fundusz Wsparcia.

Po ósme, istotną kwestią, patrząc na ogół działalności prowadzonej przez strażaków i druhów, pozostaje stan wyszkolenia z zakresu BHP oraz ich wypadkowość w czasie prowadzonych akcji. Niewątpliwie na sytuację korzystnie wpływają dwa czynniki: stała poprawa warunków pracy oraz pomieszczeń socjalnych dla strażaków, a także rosnąca świadomość w zakresie bezpiecznego wykonywania obowiązków, co jest efektem regularnych szkoleń, uświadamiania zagrożeń i nadzoru ze strony kadry dowódczej. Dodatkowo, wypadkowość może być uzależniona od posiadanego przez strażaków stażu pracy. Z jednej strony notowane były wypadki wśród najmłodszych wiekiem, co przekłada się na ich

ograniczone doświadczenie, z drugiej zaś strony uwidaczniał się trend związany z rosnącą liczbą wypadków wśród kadry bardziej doświadczonej – z dłuższym stażem, którzy mogli popadać w rutynę, co wpływa na zmniejszoną czujność i skuteczność wykonywanej pracy.

Statystyki w obu aglomeracjach wskazują, że rosnąca liczba wyjazdów strażaków z PSP i OSP nie przekładała się jednak na rosnącą liczbę wypadków, co można uznać za pozytywne zjawisko. Niestety do znaczącej części ogółu wypadków dochodziło: w trakcie prowadzonych akcji ratowniczo-gaśniczych, w czasie kursów i szkoleń oraz podczas zajęć sportowych, kiedy to strażacy i druhowie doskonalili swoją tężyznę fizyczną. W dużym stopniu były to jednak lekkie, indywidualne wypadki.

Zadania związane z BHP na obszarze obu aglomeracji realizowane były głównie przez przeprowadzanie kontroli warunków pracy oraz przestrzeganie obowiązujących przepisów i zasad bezpieczeństwa i higieny pracy. Obejmowało to również prowadzenie postępowań powypadkowych, rejestrację wypadków i opracowywanie odpowiednich wniosków, a także tworzenie i aktualizację oceny ryzyka zawodowego na stanowiskach pracy. Ponadto, strażacy oraz komendy zobowiązani pozostawali do regularnej kontroli sprzętu i urządzeń pożarniczych będących na wyposażeniu jednostki. Niezbędne było także ciągłe podnoszenie wiedzy i umiejętności z zakresu BHP, wyposażanie funkcjonariuszy w środki ochrony indywidualnej oraz dbanie o bezpieczeństwo własne oraz innych. Istotne pozostawało również przeprowadzanie niezbędnych remontów w pomieszczeniach takich jak: garaże, magazyny, warsztaty, siedziby jednostek, w tym sanitariaty oraz części socjalne. Na przestrzeni lat regularnie organizowano szkolenia z zakresu BHP, które wymagane były celem podjęcia pracy i odnawiania ich nie rzadziej niż na trzy lata.

Należy pamiętać, że straż oferowała również wsparcie psychologiczne dla osób dotkniętych traumatycznymi wydarzeniami, zarówno dla ofiar zdarzeń, jak i dla samych funkcjonariuszy. Jest to istotna kwestia biorą pod uwagę okoliczności w jakich pracują strażacy, pozostający niejednokrotnie narażeni na stres i obciążenie psychiczne.

Wszystkie wymienione w tekście rozprawy przykłady działalności strażaków i druhów stanowią o bardzo dużym zaangażowaniu PSP i OSP w zapewnianiu bezpieczeństwa powszechnego mieszkańców obu aglomeracji. Powyższe stwierdzenia pozwoliły na uzyskanie pełniejszego obrazu funkcjonowania PSP i OSP oraz identyfikację kluczowych czynników wpływających na ich skuteczność i efektywność. Na przykładzie obu aglomeracji można wskazać na ich nieocenioną współpracę z innymi podmiotami odpowiedzialnymi za zapewnianie bezpieczeństwa. Jednostki posiadają w swoich strukturach wielu szeroko wykwalifikowanych funkcjonariuszy, co stanowi o wysokiej elastyczności formacji, które są

w stanie przejąć doraźnie szereg zadań ratowniczych, medycznych, porządkowych oraz ochronnych w momencie niewydolności innego rodzaju służb, inspekcji czy straży. Dynamiczne zmiany w Polsce jak i Europie wskazują, że jednostki ratowniczo-gaśnicze muszą w dalszym ciągu się rozwijać, a podejmowane przez PSP (zarówno w skali lokalnej jak i krajowej) oraz OSP zadania i nadawane uprawnienia będą sukcesywnie poszerzane.

Kolejne zdarzenia, w których uczestniczą strażacy z PSP i OSP są nowym doświadczeniem jak i testem realizacji w praktyce wypracowanych wspólnie procedur ratowniczych w ramach KSRG, ale i współdziałania z PRM, Policją oraz innymi służbami, inspekcjami, strażami. Tylko dzięki prawidłowemu współdziałaniu służb możliwe jest podjęcie w jak najszybszym czasie akcji, która odpowiednio kierowana spowodować może zmniejszenie skutków wystąpienia niebezpiecznych zdarzeń. Ponadto, służby te w swojej działalności uczą się także i wyciągają wnioski z działań już zakończonych, co również pozytywnie wpłynąć może na prowadzenie działań podczas kolejnych wyjazdów do pojawiających się zagrożeń.

Na obu wskazanych obszarach zauważyć można podobieństwa, jak i różnice, które uwidocznione zostały w sferze działalności i funkcjonowania służb odpowiadających za opisywany rodzaj bezpieczeństwa. Należy uznać, że zmiany, dokonywane na przestrzeni lat na tym obszarze, bezpośrednio pozytywnie wpływały na funkcjonowanie i kształtowanie bezpieczeństwa powszechnego.

Zweryfikowane hipotezy, umożliwiły opracowanie ogólnych wniosków, ale także rekomendacji dotyczących działalności i funkcjonowania PSP i OSP oraz możliwości kształtowania przez nie bezpieczeństwa powszechnego na obszarze aglomeracji krakowskiej i łódzkiej w kolejnych latach.

Priorytetem powinno być utrzymanie odpowiedniego poziomu zatrudnienia w PSP i liczby służących druhów w OSP, aby zapewnić szybki czas reakcji na incydenty. W opisywanych aglomeracjach, liczba strażaków powinna być dostosowana do liczby mieszkańców oraz specyfiki regionu, w tym pojawiających się i występujących zagrożeń. W opisywanym kształcie zatrudnienie w ww. jednostkach nie osiągało wymaganego poziomu. Było to widoczne w szczególności w KP PSP w Wieliczce, która przez lata osiągała jeden z najniższych wskaźników zatrudnienia w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Co ważne, zwiększeniu powinna ulec również liczba etatów dla pracowników cywilnych, którzy odpowiadają za obsługę niezbędnej dokumentacji, a co za tym idzie prawidłowe funkcjonowanie komend.

Dodatkowo należy zwracać uwagę na potrzeby tworzenia nowych JRG na obszarach obu aglomeracji. Mowa tutaj w szczególności o jednostce, która powinna być utworzona na

terenie powiatu łódzkiego-wschodniego. Tematyka ta przewijała się już ponad 20 lat w Biuletynach Informacyjnych danej Komendy Powiatowej PSP.

Kolejnym pożądanym działaniem pozostawać powinny w dalszym ciągu regularnie organizowane szkolenia i kursy doskonalące umiejętności strażaków. Szkolenia te powinny obejmować zarówno teoretyczne, jak i praktyczne aspekty, takie jak obsługa nowoczesnego sprzętu ratowniczego, techniki ratownictwa medycznego oraz zarządzanie kryzysowe i ochrona ludności. Odpowiednim rozwiązaniem jest także organizowanie warsztatów i konferencji, które umożliwiają wymianę doświadczeń i najlepszych praktyk między jednostkami PSP i OSP, innymi służbami, sektorem prywatnym, czy też zagranicznymi partnerami. Wspierana nieustannie powinna pozostawać możliwość doksztalcania się strażaków i uzyskiwania wyższego wykształcenia. Wszystkie wymienione aktywności przełożyć mogą się na szybsze i skuteczniejsze podejmowanie działań przez strażaków, a także zapobieganie eskalacji zagrożeń. Podejmowana przez nich działalność wskazuje, że służący powinni być przygotowani do szerokiego zakresu działań, w tym względnie kluczowe będzie rozwijanie grup specjalistycznych z zakresu ratownictwa technicznego, wysokościowego, wodno-nurkowego, chemiczno-ekologicznego oraz ratowniczo-poszukiwawczego. Jednostki muszą być wyposażane w odpowiedni sprzęt i zasoby ludzkie, aby sprostać różnym wyzwaniom. Szczególnie będzie to także istotne w jednostkach OSP. Należy pamiętać o stałej potrzebie zwiększenia liczby wyszkolonych druhów, zaznajamianiu i dostarczaniu im nowoczesnego sprzętu (często przekazywanego przez PSP), aby skutecznie mogli stawiać czoła pojawiającym się zagrożeniom.

Należy pamiętać o zwiększonej liczbie wyjazdów, która przekłada się na zmęczenie strażaków. Pracują oni niejednokrotnie w warunkach szkodliwych dla zdrowia (narażając się na dym, toksyczne substancje, ekstremalne temperatury i inne niebezpieczeństwa), w wysokim stresie, w dzień oraz w nocy. Funkcjonariusze często mają do czynienia z trudnymi i traumatycznymi sytuacjami, takimi jak wypadki drogowe, katastrofy budowlane czy ratowanie życia w skrajnych okolicznościach. Może to wpływać na ich ogólną wydajność oraz zdrowie fizyczne i psychiczne, ale także doprowadzać do wypadków. W tym względzie należy zadbać o ich kondycję psychiczną i zapewniać szerszy dostęp do wsparcia ze strony psychologa, a także umożliwić im odpowiedni czas na odpoczynek i regenerację. Kolejno, istotnym elementem jest dbałość o ich kondycję fizyczną, która wzmacnia ich wytrzymałość, a tym samym zmniejsza ryzyko kontuzji i wypadków podczas wykonywania zadań. Powyższe elementy muszą być brane pod uwagę przez polskich decydentów i komendantów jednostek, a także powinny być uwzględniane podczas planowania finansowania jednostek na dany rok

kalendarzowy. Należy pamiętać, że tylko sprawny i zdrowy strażak jest w stanie skutecznie wpływać na podnoszenie poziomu bezpieczeństwa publicznego.

Wypadki wśród strażaków mogą być eliminowane dzięki wdrażaniu rygorystycznych procedur BHP oraz regularnych przeglądów i konserwacji sprzętu. Jedną z najistotniejszych kwestii dotyczy restrykcyjnego przestrzegania konieczności użytkowania sprawnych środków ochrony osobistej przez strażaków. Rekomendowane działania w tym zakresie polegają także na kontynuowaniu trendu organizowania regularnych szkoleń z zakresu BHP (dla tzw. młodej i starszej kadry, narażonej na działania pod wpływem tzw. rutyny), które będą przypominać funkcjonariuszom o kluczowych zasadach bezpieczeństwa, a także wprowadzać nowe procedury i techniki. Cenne w tym zakresie będzie czerpanie wiedzy i inspiracji od bardziej doświadczonych strażaków. Wdrożyć można byłoby program tzw. mentoringu, gdzie funkcjonariusze z dłuższym stażem będą wspierać i nadzorować młodszych kolegów. Kolejnym istotnym elementem są regularnie przeprowadzane audyty BHP i kontrole stanowisk pracy, które pozwolą na bieżąco wykrywać i eliminować potencjalne zagrożenia. Ważne aby były one przeprowadzane zarówno na poziomie indywidualnym, jak i zespołowym. Co więcej, należy wyciągać wnioski z innych zdarzeń – wypadków, które miały miejsce w danej jednostce oraz innych na terenie Polski.

Następnie, należy wspomnieć o czynnościach kontrolno-rozpoznawczych. Strażacy powinni w dalszym ciągu intensyfikować przeprowadzanie regularnych kontroli prewencyjnych m.in. w obiektach użyteczności publicznej, zakładach pracy oraz budynkach mieszkalnych. Zwiększeniu uleg powinny również restrykcje w postaci ilości nakładanych kar administracyjnych, w tym mandatów, dla właścicieli i zarządców obiektów, którzy nie przestrzegają przepisów związanych z ochroną przeciwpożarową i bezpiecznym składowaniem substancji niebezpiecznych. Tego typu działania spełniać mogą z jednej strony rolę odstraszącą dla osób i firm łamiących przepisy, a z drugiej strony skłonić obywateli do bardziej odpowiedzialnych zachowań.

Strażacy muszą intensyfikować prowadzenie analiz stanu wykonania monitoringu pożarowego oraz działania instalacji sygnalizacyjno-alarmowej i systemów dźwiękowego ostrzegania. Monitorować w szczególności ZDR, ZZR i aktualizować ich listę, ale także zwracać uwagę na inne zakłady, które nie są ujęte powyżej, ale posiadają znaczne ilości substancji niebezpiecznych mogących stwarzać zagrożenie, zarówno dla ludzi, jak i środowiska. Kolejnym ich zadaniem w tym względzie musi pozostawać systematyczne tworzenie analiz zagrożeń oraz planowanie działań prewencyjnych. W powyższe zadania włączane muszą być również jednostki OSP, które w dużej mierze znają lokalne zagrożenia

i potrzeby. Druhowie mogą wspierać PSP w przeprowadzaniu inspekcji i audytów bezpieczeństwa, co pozwoli na zwiększenie liczby kontrolowanych obiektów i zakładów, a tym samym wpłynie na skuteczniejsze wykrywanie potencjalnych nieprawidłowości.

Strażacy muszą intensyfikować działalność związaną z profilaktyką i prewencją. Istotną kwestią w tym względzie pozostaje edukacja społeczeństwa, w tym szczególnie osób najmłodszych, aby zwiększać świadomość mieszkańców na temat bezpieczeństwa pożarowego i reakcji w sytuacjach zagrożeń. W obecnych czasach nieodzownym narzędziem wykorzystywanym do organizowania ww. kampanii społecznych, prócz organizowanych spotkań stacjonarnych, pozostawać powinny media społecznościowe, platformy e-learningowe oraz lokalne media. Również w tym zakresie strażacy w większym stopniu powinni nawiązywać współpracę z organizacjami pozarządowymi, szkołami oraz przedsiębiorstwami w celu wspólnego promowania działań na rzecz bezpieczeństwa.

Na kreowanie bezpieczeństwa powszechnego wpływa także kwestia finansowania. PSP i OSP muszą zadbać o zdywersyfikowanie źródeł, z których pozyskiwane są środki na ich działalność. Prócz otrzymywanego finansowania z budżetu państwa, samorządów, czy zakładów ubezpieczeniowych, strażacy powinni nawiązywać współpracę z lokalnymi przedsiębiorstwami i darczyńcami, którzy są w stanie przeznaczać znaczące środki na cele ochrony przeciwpożarowej. Kolejno, aktywnie ubiegać się o fundusze z projektów celowych, programów operacyjnych Unii Europejskiej lub innych zagranicznych, co pozwoli na zakup nowoczesnego sprzętu oraz rozwijanie infrastruktury. Dodatkowo skutecznym narzędziem pozyskiwania środków może okazać się organizowanie zbiórek publicznych i fundraising na platformach crowdfundingowych oraz za pośrednictwem mediów społecznościowych. Warto również organizować eventy, takie jak festyny, biegi charytatywne czy aukcje, których celem jest zbieranie środków na funkcjonowanie jednostek ochrony przeciwpożarowej.

Mimo poczynienia na przestrzeni lat wielu inwestycji niezbędne jest prowadzenie dalszych działań takich jak budowa nowoczesnych strażnic oraz rozbudowy, remonty i modernizacje istniejących budynków PSP i OSP. Wzrastające koszty utrzymania jednostek PSP i OSP mogą być niwelowane przez inwestycje w zieloną energię, przyjazną środowisku. Dzięki wykorzystaniu odnawialnych źródeł energii, takich jak panele słoneczne czy turbiny wiatrowe, możliwe jest znaczne obniżenie kosztów operacyjnych. Zaoszczędzone środki finansowe mogą być następnie przekazywane na działania mające na celu poprawę bezpieczeństwa publicznego, takie jak (wspominane wcześniej) modernizacja sprzętu, szkolenia dla strażaków, kampanie edukacyjne dla społeczności lokalnych itp.

Odpowiednie finansowanie PSP i OSP może zwiększyć zdolności do szybszego reagowania na zagrożenia i skuteczniejszej ochrony życia oraz mienia mieszkańców obu aglomeracji. Ponadto umożliwi realizację programów prewencyjnych, które podnoszą świadomość społeczeństwa i zapobiegają potencjalnym zagrożeniom.

Kolejno, należy zwrócić większą uwagę na nagradzanie finansowe strażaków, wręczanie odznaczeń oraz umożliwianie awansów to działania mogące znacząco wpłynąć na jakość ich pracy. Stanowią one ważny element motywacyjny, zwiększający zaangażowanie strażaków w wykonywane przez nich codzienne obowiązki, co pozytywnie przekładać będzie się na kształtowanie bezpieczeństwa powszechnego w regionie.

Podobnie istotną zachętą dla (obecnych i przyszłych) druhów OSP mogą pozostać wprowadzane udogodnienia i przywileje, takie jak (dożywotnie) dodatki do emerytur – tzw. świadczenia ratownicze, które przysługiwać mają osobom, które przez co najmniej 25 lat (mężczyźni) i 20 lat (kobiety) brali udział w akcjach oraz działaniach ratowniczych. W tym względzie należy również pamiętać o powinności traktowania ich jako funkcjonariuszy publicznych i przyznawania dodatkowych ubezpieczeń druhom w razie wypadków związanych z ich zaangażowaniem w działalność ratowniczo-gaśniczą.

Ważnym okresem dla działalności PSP i OSP była omawiana pandemia Covid-19. Obecnie należały podsumować i wyciągnąć wnioski z działań podejmowanych przez służby zarówno na jej początku (w roku 2020) jak i latach kolejnych, ocenić ich skuteczność i skoncentrować się na możliwościach reagowania na przyszłe zagrożenia naturalne z naciskiem na epidemiologiczne, które będą stanowić o wydolności nie tylko systemu ochrony zdrowia, ale i gotowości do pełnienia ustawowych obowiązków połączonych z ochroną ludności i ratownictwem. W tym zakresie powinny zostać prowadzone regularne szkolenia z zakresu procedur sanitarnych i epidemiologicznych oraz edukacja strażaków na temat objawów chorób zakaźnych i sposobów ich rozprzestrzeniania. Konieczne jest zapewnienie odpowiednich stanów magazynowych środków ochrony osobistej, takich jak maseczki, rękawice, przyłbice i kombinezony ochronne, a także regularne uzupełnianie zapasów i monitorowanie ich zużycia. Następnie, zaznajamianie strażaków i druhów z procedurami dotyczącymi dezynfekcji sprzętu, pojazdów i pomieszczeń. Niezbędne jest także opracowywanie i aktualizacja planów działania na wypadek wystąpienia epidemii oraz regularne ćwiczenia i przeprowadzanie symulacji (przez PSP, OSP i inne służby) związanych z zagrożeniami epidemiologicznymi, które pozwolą na lepsze przygotowanie do reakcji w sytuacjach kryzysowych.

Strażacy powinni być także bardziej zaangażowani w kreowanie prawodawstwa związanego z ich działalnością, funkcjonowaniem jednostek i kreowaniem bezpieczeństwa powszechnego. Posiadają unikalną wiedzę i doświadczenie w tej dziedzinie. Ich codzienna praktyka może pozwolić na tworzenie skuteczniejszych przepisów, które lepiej odpowiadają rzeczywistym potrzebom i zagrożeniom. Jako osoby bezpośrednio zaangażowane w działania ratownicze, strażacy są w stanie zidentyfikować problemy i luki w obecnych przepisach. Ich uwagi mogą pomóc w dostosowaniu aktów prawnych, tak aby były bardziej adekwatne i zapewniały lepszą ochronę strażaków, jak i społeczeństwa.

Zebrane przeze mnie i usystematyzowane dane posłużyć mogą jako ważny wkład w publiczną i akademicką dyskusję o pożądanym kształcie i rozwoju bezpieczeństwa na obszarze wskazanej aglomeracji, co wskazuje na utylitarny charakter badań. Pozyskane wyniki poszerzą wiedzę o tym wieloaspektowym zjawisku. Informacje uzyskane podczas badań mogą zostać wykorzystane przez polskich decydentów politycznych, instytucje zapewniające bezpieczeństwo, rozmaite organizacje pozarządowe i inne struktury zainteresowane powyższą tematyką. Zgromadzone dane mogą być również pomocne przy powstawaniu kolejnych Związków Metropolitalnych w Polsce.

Powyższa rozprawa daje podstawę do prowadzenia dalszych badań. Rozszerzenie ich na cały kraj pozwoliłoby dostrzec zmiany w funkcjonowaniu PSP i OSP na przestrzeni lat oraz ocenić skuteczność działań strażaków i druhów w różnych regionach Polski. Umożliwiłoby to również wyznaczenie dalszych kierunków rozwoju dla tych jednostek. Kolejną opcją jest analiza działalności straży w innych dużych aglomeracjach, takich jak chociażby Warszawa, Wrocław, Poznań czy Trójmiasto, co dostarczyć może cennych danych porównawczych. Zbadać w tym względzie należałoby m.in. podobieństwa i różnice w strukturze organizacyjnej jednostek straży, typy i liczbę podejmowanych interwencji oraz inicjatywy edukacyjne i prewencyjne realizowane przez PSP i OSP. Badania mogą być również kontynuowane w skali międzynarodowej, pozwalając zrozumieć jak inne kraje organizują swoje służby ratownicze, w szczególności w aglomeracjach. Skupić można byłoby się w tym względzie na identyfikacji najlepszych praktyk stosowanych w innych krajach, analizie współpracy międzynarodowej w zakresie ochrony przeciwpożarowej oraz (co bardzo istotne) nowoczesnych technologiach stosowanych przez straże pożarne na świecie.

Bibliografia

I. Archiwalia

Materiały Komendy Głównej Państwowej Straży Pożarnej w Warszawie

Biuletyn informacyjny Państwowej Straży Pożarnej za rok 2017, KG PSP, Warszawa 2018.

Biuletyn informacyjny Państwowej Straży Pożarnej za rok 2020, KG PSP, Warszawa 2021.

Biuletyn informacyjny Państwowej Straży Pożarnej za rok 2022, KG PSP, Warszawa 2023.

Materiały Komendy Wojewódzkiej Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie

Biuletyny informacyjne Komendy Wojewódzkiej Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie za lata 1999–2020.

Materiały Komendy Wojewódzkiej Państwowej Straży Pożarnej w Łodzi

Biuletyn informacyjny Państwowej Straży Pożarnej woj. łódzkiego. Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej w Łodzi – sprawozdania z działalności za lata 1999–2020, KW PSP w Łodzi, Łódź 2000–2021.

Biuletyn informacyjny Państwowej Straży Pożarnej woj. Łódzkiego. Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej w Łodzi – sprawozdanie z działalności za rok 1999, KW PSP w Łodzi, Łódź 2000.

Biuletyn informacyjny Państwowej Straży Pożarnej woj. łódzkiego. Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej w Łodzi – sprawozdanie z działalności za rok 2001, KW PSP w Łodzi, Łódź 2002.

Biuletyn informacyjny Państwowej Straży Pożarnej woj. łódzkiego. Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej w Łodzi – sprawozdanie z działalności za rok 2002, KW PSP w Łodzi, Łódź 2003.

Biuletyn informacyjny Państwowej Straży Pożarnej woj. łódzkiego. Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej w Łodzi – sprawozdanie z działalności za rok 2019, KW PSP w Łodzi, Łódź 2020.

Biuletyn informacyjny Państwowej Straży Pożarnej woj. łódzkiego. Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej w Łodzi – sprawozdanie z działalności za rok 2020, KW PSP w Łodzi, Łódź 2021.

Materiały Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie

Biuletyny informacyjne Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie za lata 2008–2011.

Materiały Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej w Łodzi

Informacje o stanie bezpieczeństwa ochrony przeciwpożarowej, występujących zagrożeniach oraz stopniu przygotowania jednostek Państwowej Straży Pożarnej do prowadzenia działań ratowniczych na terenie Łodzi w 1999 r., KM PSP w Łodzi, Łódź 2000.

Informacje o stanie bezpieczeństwa pożarowego, występujących zagrożeniach oraz stopniu przygotowania Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej w Łodzi do prowadzenia działań ratowniczych na terenie Łodzi w 2000 r., KM PSP w Łodzi, Łódź 2001.

Informacja o stanie bezpieczeństwa pożarowego i występujących zagrożeniach na terenie miasta Łodzi w roku 2001, KM PSP w Łodzi, Łódź 2002.

Informacje o stanie bezpieczeństwa pożarowego i występujących zagrożeniach na terenie miasta Łodzi w 2003 r., KM PSP w Łodzi, Łódź 2004.

Informacja o działalności Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej w Łodzi za 2004 rok, KM PSP w Łodzi, Łódź 2005.

Informacje o stanie bezpieczeństwa miasta Łodzi w zakresie ochrony przeciwpożarowej za lata 2005–2020.

Materiały Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Brzezinach

Informacje o działalności Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Brzezinach w latach 2003–2020.

Materiały Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej powiatu łódzkiego wschodniego z s. w Koluszkach

Informacja Komendanta Powiatowego Państwowej Straży Pożarnej o stanie ochrony przeciwpożarowej powiatu łódzkiego wschodniego za rok 1999, KP PSP w Koluszkach, Koluszki 2000.

Informacja Komendanta Powiatowego Państwowej Straży Pożarnej o stanie ochrony przeciwpożarowej w roku 2000. /materiały dla prasy/, KP PSP w Koluszkach, Koluszki 2001.

Wydział Organizacyjno-Kadrowy. PO-0332. Plany i sprawozdania roczne KP PSP 2002 r., 20/6/2/03, kat. A „E”, KP PSP w Koluszkach, Koluszki 2002.

Wydział Organizacyjno-Kadrowy. PO-035, kat. A. Statystyka, 32/1/05, 2002 r., KP PSP w Koluszkach, Koluszki 2002.

Informacje o sytuacji pożarowej i miejscowych zagrożeniach na terenie miasta i gminy Koluszki za rok 2002, KP PSP w Koluszkach, Koluszki 2003.

Informacja o sytuacji pożarowej i miejscowych zagrożeniach za 2003 rok na terenie powiatu łódzkiego wschodniego, KP PSP w Koluszkach, Koluszki 2004.

Informacje z działalności KP PSP powiatu łódzkiego wschodniego z s. w Koluszkach w latach 2005–2007.

Narady roczne w latach 2010–2014. Biuletyny z działalności za lata 2009–2013.

Biuletyny z działalności KP PSP Koluszki za lata 2014–2016.

Sprawozdanie z działalności KP PSP Łódź Wschód za rok 2019, KP PSP w Koluszkach, Koluszki 2020.

Sprawozdanie z działalności Komendy Powiatowej PSP powiatu łódzkiego wschodniego za 2020 rok, KP PSP w Koluszkach, Koluszki 2021.

Materiały Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Pabianicach

Sprawozdania z działalności Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Pabianicach w latach 2009, 2012, 2014–2020.

Materiały Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Wieliczce

Biuletyn informacyjny Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Wieliczce za rok 2000, KP PSP w Wieliczce, Wieliczka 2001.

Biuletyn informacyjny Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Wieliczce za rok 2003, KP PSP w Wieliczce, Wieliczka 2004.

Biuletyn informacyjny Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Wieliczce za rok 2019, KP PSP w Wieliczce, Wieliczka 2020.

Biuletyn informacyjny Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Wieliczce za rok 2020, KP PSP w Wieliczce, Wieliczka 2021.

Materiały Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Zgierzu

Materiały na naradę roczną Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Zgierzu za 2000 r., KP PSP w Zgierzu, Zgierz 2001.

Informacje dotyczące działalności Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Zgierzu za rok 2001, wraz z wnioskami i propozycjami działań służących likwidacji zagrożeń w roku 2002, KP PSP w Zgierzu, Zgierz 2002.

Materiały na narady roczne Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Zgierzu za lata 2002–2005 i 2007–2009.

Narada roczna. Podsumowanie działalności Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Zgierzu 2020, KP PSP w Zgierzu, Zgierz 2021.

II. Akty prawne

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483).

Ustawa z 29 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (Dz.U. 1971, poz. 114, z późn. zm.).

Ustawa z 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. 1990, nr 30, poz. 179, z późn. zm.).

Ustawa z 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz.U. 1991, nr 81, poz. 351, z późn. zm.).

Ustawa z 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej (Dz.U. 1991, nr 88, poz. 400, z późn. zm.).

Ustawa z 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. 2016, poz. 1570).

Ustawa z 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. 1997, nr 88, poz. 554, z późn. zm.).

Ustawa z 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz.U. 2001, nr 62, poz. 627).

Ustawa z 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (Dz.U. 2002, nr 62, poz. 558, z późn. zm.).

Ustawa z 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (Dz.U. 2002, nr 74, poz. 676).

Ustawa z 19 grudnia 2002 r. o zmianie ustawy o odpadach oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2003, nr 7, poz. 78).

Ustawa z 27 lutego 2003 r. o zmianie ustawy o ochronie przeciwpożarowej (Dz.U. 2003, nr 52, poz. 452).

Ustawa z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2003, nr 80, poz. 717).

Ustawa z 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych (Dz.U. 2009, nr 62, poz. 504, z późn. zm.).

Ustawa z 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. 2009, nr 157, poz. 1240).

Ustawa z 14 grudnia 2012 r. o odpadach (Dz.U. 2013, poz. 21).

Ustawa z 9 października 2015 r. o związkach metropolitalnych (Dz.U. 2015, poz. 1890).

Ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zmianie ustawy - Prawo ochrony środowiska oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2014 poz. 1101).

Ustawa z 9 marca 2017 r. o związku metropolitalnym w województwie śląskim (Dz.U. 2022, poz. 2578).

Ustawa z 17 grudnia 2021 r. o ochotniczych strażach pożarnych (Dz.U. 2021, poz. 2490).

Rozporządzenie Ministra Finansów z 2 marca 2010 r. w sprawie szczegółowej klasyfikacji dochodów, wydatków, przychodów i rozchodów oraz środków pochodzących ze źródeł zagranicznych (Dz.U. 2010, nr 38, poz. 207).

Rozporządzenie Ministra Klimatu z 11 września 2020 r. w sprawie szczegółowych wymagań dla magazynowania odpadów (Dz.U. 2020, poz. 1742).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 15 września 1992 r. w sprawie określenia wykroczeń, za które funkcjonariusze niektórych organów nadzorowanych przez Ministra Spraw Wewnętrznych upoważnieni są do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego oraz zasad i trybu wydawania upoważnień (Dz.U. 1992, nr 71, poz. 358).

Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 19 stycznia 1998 r. w sprawie czynności kontrolno-rozpoznawczych z zakresu ochrony przeciwpożarowej oraz osób uprawnionych do ich przeprowadzenia (Dz.U. 1998, nr 15, poz. 69, z późn. zm.).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 29 grudnia 1999 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz.U. 1999, nr 111, poz. 1311).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 11 sierpnia 2003 r. w sprawie wykroczeń, za które funkcjonariusze pożarnictwa pełniący służbę w Państwowej Straży Pożarnej są uprawnieni do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego, oraz warunków i sposobu wydawania upoważnień (Dz.U. 2003, nr 156, poz. 1529).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 26 lipca 2006 r. w sprawie organizacji komendy wojewódzkiej i powiatowej PSP (Dz.U. 2006, nr 143, poz. 1037).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz.U. 2010, nr 109, poz. 719).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 3 lipca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz.U. 2017, poz. 1319).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 17 września 2021 r. w sprawie szczegółowej organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz.U. 2021, poz. 1737).

Rozporządzenie Ministra Środowiska z 2 sierpnia 2012 r. w sprawie stref, w których dokonuje się oceny jakości powietrza (Dz.U. 2012, poz. 914).

Rozporządzenie Rady Ministrów z 30 listopada 1972 r. w sprawie zmiany granic miast Krakowa, Poznania i Wrocławia (Dz.U. 1972, nr 50, poz. 323).

Rozporządzenia Rady Ministrów z 31 maja 2001 r. w sprawie utworzenia, ustalenia granic i zmiany nazw powiatów oraz zmiany siedziby władz powiatu (Dz.U. 2001, nr 62, poz. 631).

Rozporządzenie Rady Ministrów z 1 grudnia 2020 r. w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii (Dz.U. 2020, poz. 2132).

Uchwała nr XV/174/03 Sejmiku Województwa Małopolskiego z 22 grudnia 2003 r. w sprawie uchwalenia Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego.

Uchwała nr 182/31/2006 Prezydium Zarządu Głównego Związku Ochotniczych Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej z 8 września 2006 r. dotycząca „Wytycznych w sprawie wyposażenia Jednostek Operacyjno-Technicznych OSP w sprzęt i środki niezbędne do działań ratowniczych”.

Uchwała nr XXXV/685/13 Sejmiku Województwa Łódzkiego z 26 kwietnia 2013 r. w sprawie przyjęcia propozycji planu aglomeracji Łódź.

Uchwała nr L/907/14 Sejmiku Województwa Łódzkiego z 26 sierpnia 2014 r. w sprawie wyznaczenia aglomeracji Łódź (Dz.Urz. Woj. Łódzkiego 2014, poz. 3461).

Uchwała nr 2/2016 Rady Stowarzyszenia Łódzki Obszar Metropolitalny z 24 marca 2016 r., Strategia rozwoju łódzkiego obszaru metropolitalnego 2020+, Łódź 2016.

Uchwała nr XXXIV/429/17 Sejmiku Województwa Łódzkiego z 7 lutego 2017 r. w sprawie planu działań krótkoterminowych dla strefy aglomeracji łódzka w celu zmniejszenia ryzyka wystąpienia przekroczeń poziomu alarmowego i poziomu docelowego ozonu przyziemnego oraz ograniczenia skutków i czasu trwania zaistniałych przekroczeń (Dz.Urz. Woj. Łódzkiego 2017, poz. 1047).

Uchwała nr CVII/2770/18 Rady Miasta Krakowa z 5 lipca 2018 r. w sprawie zmiany uchwały nr XXIX/415/16 Sejmiku Województwa Małopolskiego z 28 października 2016 r. w sprawie wyznaczenia aglomeracji Kraków (Dz.Urz. Woj. Małopolskiego 2018, poz. 5243).

Uchwała nr XX/304/20 Sejmiku Województwa Łódzkiego z 15 września 2020 r. w sprawie programu ochrony powietrza i planu działań krótkoterminowych dla strefy aglomeracja łódzka (Dz.Urz. Woj. Łódzkiego 2020, poz. 5936).

Uchwała nr XXV/373/20 Sejmiku Województwa Małopolskiego z 28 września 2020 r. w sprawie Programu ochrony powietrza dla województwa małopolskiego (Dz.Urz. Woj. Małopolskiego 2020, poz. 6337).

Uchwała nr XLVIII/1318/20 Rady Miasta Krakowa z 18 listopada 2020 r. w sprawie wyznaczenia obszaru i granic aglomeracji Kraków (Dz.Urz. Woj. Małopolskiego 2020, poz. 7326).

Uchwała nr XXXIV/134/20 Rady Miejskiej w Łodzi z 24 grudnia 2020 r. w sprawie wyznaczenia obszaru i granic aglomeracji Łódź (Dz.Urz. Woj. Łódzkiego 2020, poz. 7249).

Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej (M.P. 2020, poz. 413).

Wyrok Sądu Najwyższego z 22 grudnia 1993 r., I KZP 30/93, OSNKW, 1994 r., nr 1–2, poz. 6.

Załącznik do obwieszczenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z 6 kwietnia 2020 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu (Dz.U. 2020, poz. 713).

Zarządzenie nr 14 Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej z 17 grudnia 2019 r. w sprawie ustalenia podziału obowiązków współadministratorów danych Systemu Wspomagania Decyzji Państwowej Straży Pożarnej (SWD PSP) oraz minimalnych wymagań dotyczących realizacji zadań w tym zakresie (Dz.Urz. KG PSP 2020, poz. 1).

III. Opracowania naukowe

9 Łódzka Brygada Obrony Terytorialnej: współczesność - historia – tradycja, O. Grott, M. Lasoń (red.), Wydawnictwo Księgarnia Akademicka, Kraków 2024.

11 Małopolska Brygada Obrony Terytorialnej: współczesność - historia – tradycja, O. Grott (red.), Wydawnictwo Księgarnia Akademicka, Kraków 2023.

25 lat Państwowej Straży Pożarnej ziemi łódzkiej, A. Sobótka (red.), KW PSP w Łodzi, Łódź 2017.

55 lat Krakowskiej Szkoły Pożarniczej 1960–2015, K. T. Kociołka (red.), Palindrom, Kraków 2015.

Adamkiewicz T., *Uwarunkowania i kierunki rynku zbiorowego transportu miejskiego*, „Zeszyty Studenckie Nasze Studia” 2020, nr 10.

- Administracja publiczna w systemie bezpieczeństwa państwa*, A. Gołębiowska, P. B. Zientarski (red.), Senat Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2017.
- Aglomeracja krakowska: plan zagospodarowania przestrzennego na okres perspektywiczny w granicach województwa miejskiego krakowskiego: synteza*, Prezydent Miasta Krakowa, Biuro Planowania Przestrzennego w Krakowie, Kraków 1977.
- Aglomeracje miejskie w Polsce na przełomie XX i XXI wieku. Problemy rozwoju, przekształceń strukturalnych i funkcjonowania*, W. Maik (red.), Wydawnictwo Uczelniane WSG, Bydgoszcz 2009.
- Al-sayed A., Al-shammari F., Alshutayri A., Aljojo N., *The Smart City-Line in Saudi Arabia: Issue and Challenges*, „Postmodern Openings” 2022, nr 13 (1).
- Aleksandrowicz J., Chwastek K., Zintegrowany system transportu zbiorowego w aglomeracji krakowskiej, „Transport i Komunikacja” 2015, nr 1.
- Bartkowiak P., Koszel M., *Processes of Change in Polish Metropolitan Areas – Spatial Aspects*, „World of Real Estate Journal” 2016, nr 98 (4).
- Bąk I., Cheba K., Szczecińska B., *The statistical analysis of road traffic in cities of Poland*, „Transportation Research Procedia” 2019, nr 39.
- Berliński L., *Zarządzanie i dowodzenie Ochotniczą Strażą Pożarną. Wiedza, nowoczesność i tradycja*, Difin, Warszawa 2012.
- Bezpieczeństwo człowieka i zbiorowości społecznych*, W. J. Maliszewski (red.), Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2005.
- Bezpieczeństwo dużych i średnich aglomeracji z perspektywy europejskiej*, M. Lisiecki, B. Sitka (red.), Wydawnictwo WSGE, Józefów 2011.
- Bezpieczeństwo lokalne: współczesne uwarunkowania i zagrożenia*, A. Potoczek, G. Górski (red.), Jagielloński Instytut Wydawniczy, Toruń 2023.
- Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku. Wyzwania i strategie*, R. Jakubczak, J. Marczak (red.), Bellona, Warszawa 2006.
- Bezpieczeństwo RP wczoraj i dziś. Studia z zakresu bezpieczeństwa państwa*, M. Śliwa, A. Żebrowski, R. Kłaczyński (red.), Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2014.
- Bezpieczeństwo RP: historia, ekonomia, polityka. Studia z zakresu bezpieczeństwa państwa*, A. Żebrowski, A. Jaeschke, R. Kłaczyński (red.), Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2013.
- Bezpieczeństwo społeczności lokalnej*, A. Lewkowicz, T. Majer (red.), Zakład Poligraficzny Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2012.

- Bezpieczeństwo w lokalnym transporcie publicznym na przykładzie aglomeracji poznańskiej – podejście interdyscyplinarne*, M. Tomaszuk (red.), Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2018.
- Bezpieczeństwo w nowych czasach*, Z. Kwiasowski, K. Pabis-Cisowska, M. Pietrzyk (red.), Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2016.
- Bezpieczeństwo w praktyce: zagrożenia, podmioty bezpieczeństwa, działania pomocowe i ratownicze*, W. Zubrzycki, J. Przyjemczak (red.), Naukowo-Wydawniczy Instytut Badań Bezpieczeństwa i Obronności WSBPI "Apeiron", Kraków 2024.
- Bezpieczeństwo w środowisku lokalnym*, W. Fehler (red.), Wydawnictwo Arte, Warszawa 2009.
- Bezpieczeństwo w wymiarze lokalnym. Wybrane obszary*, M. Leszczyński (red.), Difin, Warszawa 2013.
- Bezpieczeństwo wewnętrzne RP w ujęciu systemowym i zadań administracji publicznej*, B. Wiśniewski, S. Zalewski (red.), Wyższa Szkoła Administracji w Bielsku-Białej, Bielsko-Biała 2006.
- Bezpieczeństwo. Teoria – Badania – Praktyka*, A. Czupryński, B. Wiśniewski, J. Zboina (red.), Wydawnictwo CNBOP-PIB, Józefów 2015.
- Bielicki P., *Krakowska Szkoła Pożarnictwa w latach 1960-1995*, Komitet obchodów 35-lecia Krakowskiej Szkoły Pożarniczej Szkoła Aspirantów Państwowej Straży Pożarnej, Kraków 1995.
- Bonislawska B., *Współczesne zagrożenia dla bezpieczeństwa publicznego*, „Zeszyty Naukowe WSEI, seria: Administracja” 2012, nr 2 (1).
- Bugaj G., *Przygotowanie PSP do działań w sytuacji zagrożenia niebezpiecznym czynnikiem biologicznym w kontekście pandemii COVID-19*, „Zeszyty Naukowe SGSP” 2021, nr 80 (2).
- Buzar S., Ogden P. E., Hall R., *Splintering urban populations: Emergent landscapes of reurbanisation in four European cities*, „Urban Studies” 2007, nr 44 (4).
- Brezdeń P., Sikorski D., Smętkiewicz K., *Struktura przestrzenna przemysłu według intensywności B+R w okresie kryzysu gospodarczego. Przykład przemian zachodzących w aglomeracjach krakowskiej i wrocławskiej w latach 2018–2021*, „Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego” 2023, nr 37 (1).
- Byleń S., Nyszk W., *Support for the non-military system by the Territorial Defense Forces the fight against Covid-19*, „Systemy Logistyczne Wojsk” 2022, nr 56 (1).
- Chrzanowska E., *Pożarnictwo zgierskie 1951–2021. Zawsze na straży bezpieczeństwa. 70 lat zawodowego pożarnictwa w Zgierz*, Drukarnia Wielkopolska, Zgierz 2021.

- Ciesielska K., Kacperczyk E., Macioch B., Zagrodzka M., *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2020 r.*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2020.
- Ciszewska N., *Przestępstwa gospodarcze – istota i rodzaje*, „Studia nad Bezpieczeństwem” 2016, nr 1.
- Coleman A., *Crisis communication strategies : prepare, respond and recover effectively in unpredictable and urgent situations*, Kogan Page, New York 2023.
- Czop A., *Rola wybranych formacji rządowego podsystemu bezpieczeństwa publicznego w zapewnianiu ochrony ludności cywilnej w okresie pokoju* [w:] J. Piwowarski, J. Müllerová (red.), *Ochrona ludności: wybrane zagadnienia: monografia naukowa*, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego "Apeiron" w Krakowie, Kraków 2015.
- Czyż T., *Koncepcje aglomeracji miejskiej i obszaru metropolitalnego w Polsce*, „Przegląd Geograficzny” 2009, nr 81 (4).
- Danielewicz J., *Zarządzanie obszarami metropolitalnymi wobec globalnych procesów urbanizacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013.
- Domańska-Smoleń M., Szymczewska P., Nigbor A., Storch B., Piotrowska P., *Kronika małopolskich Ochotniczych Straży Pożarnych*, Polska Press, Kraków 2018.
- Doxiadis C. A., *Action for human settlements*, Athens Centre of Ekistisc, Athens 1976.
- Drabik K., Pieczywok A., *Demograficzne i globalizacyjne aspekty bezpieczeństwa personalnego*, Akademia Sztuki Wojennej, Warszawa 2018
- Duda M., *Bezpieczeństwo lokalne w dobie zmian* [w:] P. Grata (red.), *Budowa nowoczesnego społeczeństwa po 1989 roku*, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II, Kraków 2022.
- Działania na rzecz bezpieczeństwa społeczności lokalnych*, B. Bębenek, I. Żuchowski (red.), Wydawnictwo Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztor, Pułtusk 2023.
- Dziewoński K., Kosiński L., *Rozmieszczenie ludności w Polsce w XX wieku*, „Przegląd Geograficzny” 1964, nr 36.
- Fehler W., *Bezpieczeństwo publiczne jako składnik wewnętrznego bezpieczeństwa państwa*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka” 2010, nr 1–2.
- Forjas A., *Działalność Ochotniczych Straży Pożarnych i ich wpływ na bezpieczeństwo społeczności lokalnych*, „Roczniki Studenckie Akademii Wojsk Lądowych” 2020, nr 4.
- Funkcjonowanie metropolii w Polsce. Gospodarka, przestrzeń, społeczeństwo*, M. Kudłacz, J. Hausner (red.), CEDEWU, Warszawa 2017.
- Gacka-Grzesikiewicz E., Różycka W., *Obszary chronione, a przestrzenna struktura aglomeracji*, Wydawnictwo Katalogów i Cenników, Warszawa 1997.

- Gierszewski J., *Bezpieczeństwo społeczne. Studium z zakresu teorii bezpieczeństwa narodowego*, Difin, Warszawa 2013.
- Gottmann J., *Megalopolis: The Urbanized Northeastern Seaboard of the United States*, The Twentieth Century Fund, New York 1961.
- Góra T., *Zarządzanie kryzysowe na szczeblu gminnym – wybrane zagadnienia*, „Prawo i Bezpieczeństwo” 2023, nr 1.
- Gromek P., *System ochrony ludności w obliczu epidemii w Polsce*, Szkoła Główna Służby Pożarniczej, Warszawa 2022.
- Grosicka K., Grosicki L., Grosicki P., *Organizacja i kierowanie instytucjami bezpieczeństwa wewnętrznego państwa*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2013.
- Gryz J., Kitler W., *Identyfikacja, klasyfikacja, podział i uzasadnienie pojęcia, istoty, składników i zakresu bezpieczeństwa państwa (narodowego)*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2014.
- Haase A., Kabisch S., Steinführer A., Buzar S., Hall R., Ogden P. E., *Emergent spaces of reurbanisation: exploring the demographic dimension of inner-city residential change in a European setting*, „Population, Space and Place” 2009, nr 16 (5).
- Hac P., *Współdziałanie wybranych podmiotów bezpieczeństwa wewnętrznego w Polsce w warunkach epidemii Covid-19 – znaczenie oraz wyzwania*, „Wiedza Obronna” 2020, nr 272 (3).
- Harasimowicz A., *Efekty aglomeracji – czynnik czy bariera rozwoju miast? Analiza wybranych aspektów w świetle literatury przedmiotu*, „Studia Miejskie” 2015, nr 20.
- Hołyst B. *Wiktymologia*, Wydawnictwa Prawnicze PWN, Warszawa 2000.
- Instytucjonalne i organizacyjne aspekty ochrony ludności*, A. Skrabacz, N. Moch, J. Stochaj, P. Bryczek-Wróbel (red.), Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2024.
- Jakubczak W., Kubit M., *Działania podejmowane w Krakowie oraz w powiecie miechowskim przez instytucje zhierarchizowane oraz współpracujące z nimi podmioty w warunkach wystąpienia pandemii COVID-19* [w:] T. Zwęgliński, B. Wiśniewski (red.), *Racjonalizacja zarządzania jednolitymi formacjami umundurowanymi odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo wewnętrzne*, t. 10., Szkoła Główna Służby Pożarniczej, Warszawa 2022.
- Jakubczak W., *Struktury resortu obrony narodowej na rzecz sytuacji kryzysowych* [w:] R. Jakubczak (red.), *Współczesna obrona narodowa*, Fundacja "Historia i Kultura", Warszawa 2020.

- Jakubczak W., *Wojska Obrony Terytorialnej jako formacja wspierająca przy zarządzaniu kryzysowym* [w:] T. Zwęgliński, B. Wiśniewski (red.), *Racjonalizacja zarządzania jednolitymi formacjami umundurowanymi odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo wewnętrzne*, t. 4., Szkoła Główna Służby Pożarniczej, Warszawa 2019.
- Jakubczak W., *Zaangażowanie Wojsk Obrony Terytorialnej w pomoc przy wystąpieniu sytuacji kryzysowej* [w:] W. Kieżun, J. Wołęjszo, K. Mikurenda (red.), *Prakseologia w zarządzaniu i dowodzeniu*, t. 8, *Etyczność w dowodzeniu*, Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk Wydawca, Akademia Kaliska im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego, Warszawa 2020.
- Jaworski M., *Udział policji w realizacji polityki bezpieczeństwa państwa na szczeblu lokalnym*, Wydawnictwo Naukowe FNCE, Poznań 2024.
- Kachniarz T., Niewiadomski Z., *Nowe podstawy prawne zagospodarowania przestrzennego*, Agencja Wydawnicza IGPIK, Warszawa 1994.
- Kaczmarczyk T., Bogucka A., *Współczesne zagrożenia bezpieczeństwa państwa*, „Zeszyty Naukowe Pro Publico Bono” 2022, nr 1 (1).
- Kała D., *Ochotnicze straże pożarne: komentarz*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2023.
- Karpiuk M., *Miejsce organizacji pozarządowych w sferze obronności, bezpieczeństwa i porządku publicznego*, Wydawnictwo Akademii Sztuki Wojennej, Warszawa 2023.
- Kawka W., *Policja w ujęciu historycznym i współczesnym*, Zakład Administracji i Prawa Administracyjnego U. S. B., Wilno 1939.
- Kitler W., *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie. Uwarunkowania. System*, Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej, Warszawa 2011.
- Kilter W., Skrabacz A., *Bezpieczeństwo ludności cywilnej: pojęcie, organizacja i zadania w czasie pokoju, kryzysu i wojny*, Towarzystwo Wiedzy Obronnej, Warszawa 2010.
- Klaassen L. H., Paelinck J. H. P., *The future of large towns*, „Environment and Planning A: Economy and Space” 1979, nr 11 (10).
- Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2011.
- Korcelli P., *Metropolia i funkcje metropolitalne – podstawowe pojęcia i ich zakres*, [w:] A. Gawryszewski, P. Korcelli, E. Nowosielska (red.), *Funkcje metropolitalne Warszawy*, Zeszyty Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, nr 53, Warszawa 1998.
- Korcelli P., *Teoria rozwoju struktury przestrzennej miast*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1974.

- Korycki S., *System bezpieczeństwa Polski*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 1994.
- Korzeniowski L., *Securitologia. Nauka o bezpieczeństwie człowieka i organizacji społecznych*, EAS, Kraków 2008.
- Kotewicz R., *Z dziejów przemysłu Krakowa w latach 1918–1939*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1981.
- Koziej S., *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2011, nr 18 (2).
- Krakowski Obszar Metropolitalny w latach 2011–2015*, Małopolski Ośrodek Badań Regionalnych, Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków 2016.
- Krakowski Obszar Metropolitalny w latach 2014–2018*, Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków 2019.
- Kreatywna aglomeracja – potencjały, mechanizmy, aktywności. Podejścia metodologiczne*, A. Klasik (red.), Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice 2008.
- Kuc B. R., Ścibiorek Z., *Podstawy metodologiczne nauk o bezpieczeństwie*, Wydawnictwo Menedżerskie PTM, Warszawa 2013.
- Kuciński K., *Geografia: kompendium w zarysie i zadaniach*, Difin, Warszawa 2007.
- Kuczyńska A., *Ochotnicze Straże Pożarne w ochronie bezpieczeństwa ludności* [w:] K. Śmiałek (red.), *Zarządzanie kryzysowe, obrona cywilna i ochrona ludności w perspektywie 2030 roku*, Wydawnictwo Naukowe FNCE, Poznań 2023.
- Kultura bezpieczeństwa społeczności lokalnych*, t. 1, M. Wojakowska, M. Gikiewicz, J. Kozioł, M. Parada (red.), Szkoła Główna Służby Pożarniczej, Warszawa 2020.
- Kultura bezpieczeństwa społeczności lokalnych*, t. 2, M. Wojakowska (red.), Szkoła Główna Służby Pożarniczej Instytucja sprawcza, Warszawa 2023.
- Kumar A., Kumar Rai A., *Urbanization process, trend, pattern and its consequences in India*, „Neo Geographia” 2014, nr 3 (4).
- Kurek S., Rachwał T., Wójtowicz M., *Industrial and commercial suburbanization in post-socialist city: the Kraków Metropolitan Area (Poland)*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Geographica” 2014, nr 5.
- Kuriata A., Kordel Z., *Logistyka miasta na bazie teorii mnogości i gier: aglomeracja i metropolia*, CeDeWu, Warszawa 2022.
- Kurniewicz A., Swianiewicz P., Łukomska J., *Wpływ statusu stolicy wojewódzkiej na rozwój miast – przypadek reform w latach 1975 i 1999 w Polsce*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2000, nr 1 (91).

- Leśniakiewicz W. B. i in., *Analizy strategiczne Florian 2050*, t. 2, Zarząd Główny Związku Ochotniczych Straży Pożarnych RP, Warszawa 2020.
- Lever W. F., *Reurbanisation – the policy implications*, „Urban Studies” 1993, nr 30 (2).
- Liszewski S., Maik W., *Wielka Encyklopedia Geografii Świata*, t. 19, *Osadnictwo*, Wydawnictwo Kurpisz, Poznań 2000.
- Lorek M., *Rola policji w przeciwdziałaniu zagrożeniom*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 2024.
- Łuczyszyn A., Łuczyszyn M., *Bezpieczeństwo wewnętrzne jako element bezpieczeństwa państwa i czynnik stabilizujący procesy rozwoju społeczno-gospodarczego – ujęcie regionalne i lokalne*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2017, nr 467.
- Majer A., *Socjologia i przestrzeń miejska*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010.
- Majewska A., *Problemy reurbanizacji postindustrialnych dzielnic miast – przykład warszawskiego Kamionka*, „Studia Miejskie” 2017, nr 26.
- Makarewicz-Marcinkiewicz A., *The Holistic Concept of Sustainable Development in Strategies of Polish Voivodeships to the Year 2020*, „Problems of Sustainable Development” 2015, nr 10 (2).
- Markowski T., Marszał T., *Metropolie. Obszary metropolitalne. Metropolizacja. Problemy i pojęcia podstawowe*, Polska Akademia Nauk, Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, Warszawa 2006.
- Markowski T., Marszał T., *Metropolitan areas of Poland – challenges and policy recommendation*, [w:] T. Marszał, W. Zmitrowicz (red.), *Metropolises and metropolitan areas – structures, functions and role (based on Polish and Brazilian experience)*, Committee for Spatial Economy and Regional Planning, Polish Academy of Sciences, Warszawa 2007.
- Maslow A., *Motywacje i osobowość*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.
- Mazur S. Ostrowska M. Wojtycza J., *Straż Miejska Miasta Krakowa w latach 1991–2016*, Oficyna Wydawnicza AFM Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Kraków 2016.
- Mechanizmy ochrony ludności w redukcji ryzyka katastrof: wybrane zagadnienia*, P. Gromek, M. Feltynowski, M. Wojakowska (red.), Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2023.
- Miasta w liczbach 2010*, GUS, Warszawa 2012.
- Miasta, aglomeracje, metropolie w nurcie globalnych przemian*, K. Kuć-Czajkowska, M. Sidor (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2014.

- Miazga K., Mrozek Z., *Finansowanie i organizacja ochotniczych straży pożarnych*, C.H. Beck, Warszawa 2024.
- Michailiuk B., *Ochrona ludności w czasie pandemii (na przykładzie COVID-19)* [w:] G. Kędzierska (red.), *25 lat Niepaństwowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Białymstoku. Księga Jubileuszowa*, Niepaństwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Białymstoku, Białystok 2021.
- Mickiewicz P., *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych. Organizacja systemu i projektowanie działań*, Wydawnictwo Naukowe FNCE, Poznań 2020.
- Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych*, Z. Falkowski, M. Marcinko (red.), Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2014.
- Minkina M., *Evolution of the Perception of Threats to the Security of the Republic of Poland in Polish Strategic Documents*, „Journal of Slavic Military Studies” 2011, nr 24 (4).
- Modele struktury metropolii GZM = Models of the structure of the GZM metropolis*, T. Bradecki, K. Kafka, J. Ludwig, B. Mól (red.), Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice 2023.
- Moniczewski J., Buczak L., *A tu się pali jak cholera! Szkice z dziejów Krakowskiej Straży Pożarnej*, Komenda Miejska PSP w Krakowie, Kraków 2010.
- Mordwa S., *Przestępczość i poczucie bezpieczeństwa w przestrzeni miasta. Przykład Łodzi*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013.
- Mortimer-Szymczak H., *Łódzka aglomeracja miejska – stan i perspektywy* [w:] W. Michowicz (red.), *Wczoraj, dziś i jutro Łodzi. Materiały sesji naukowej wyższych uczelni (1974 r.)*, Uniwersytet Łódzki, Łódź 1979.
- Mroczo F., *Problemy bezpieczeństwa i porządku publicznego*, „Zeszyty Naukowe Wałbrzyskiej Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości” 2010, nr 14 (1).
- Muscarà L., *The long Road to Megalopolis*, „Ekistics” 2003, nr 70.
- Nepelski M., *Zarządzanie w sytuacjach kryzysowych*, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Szczytno 2016.
- Niziołek M., *Problemy ustroju aglomeracji miejskich (ze szczególnym uwzględnieniem Warszawy)*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2008.
- Nowacki G., Skrabacz A., Bolz K., *Funkcjonowanie systemu powiadamiania ratunkowego w czasie zagrożenia epidemicznego z powodu Covid-19* [w:] A. Chudzikiewicz, A. Krzyszkowski (red.), *Logistyka w ratownictwie*, Spatium, Warszawa 2021.
- Nowak E., Nowak M., *Zarys teorii bezpieczeństwa narodowego*, Difin, Warszawa 2015.

- Nowak M. J., *Polskie obszary metropolitalne – problemy definicyjne*, „Samorząd Terytorialny” 2010, nr 3.
- Nowak S. *Metodologia badań społecznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.
- Obronność. Teoria i praktyka*, J. Wolejszo, R. Jakubczak (red.), Bellona, Warszawa 2013.
- Od startu po perspektywę (łódzka aglomeracja w 35-leciu PRL)*, Łódzki Ośrodek Kształcenia Ideologicznego KŁ PZPR, Łódź 1979.
- Ogden P. E., Hall R., *Households, reurbanisation and the rise of living alone in the principal French cities, 1975–90*, „Urban Studies” 2000, nr 37 (2).
- Organizacja i funkcjonowanie aglomeracji miejskich*, B. Dolnicki (red.), Wolters Kluwer, Warszawa 2018.
- Ostenda A., Nestorenko T., Yemchenko I., *The Suburbanization process and quality of life*, [w:] *Third International Scientific Conference on Recent Advances in Information Technology, Tourism, Economics, Management and Agriculture – ITEMA 2019. Conference Proceedings*, Association of Economists and Managers of the Balkans, Bratislava 2019.
- Paradygmaty, przedmiot poznania, subdyscypliny, t. 1, Konteksty teoretyczne i edukacyjne nauk o bezpieczeństwie, subdyscypliny*, B. Szulc, M. Bogdan, A. Pieczywok, I. Osmólska (red.), Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pomorskiego w Słupsku, Słupsk 2024.
- Paradygmaty, przedmiot poznania, subdyscypliny, t. 2, Ewolucja przedmiotu nauk o bezpieczeństwie*, W. Kitler, J. Gierszewski, A. Sałek-Imińska (red.), Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pomorskiego w Słupsku, Słupsk 2024.
- Pawlak W. i in., *Analizy strategiczne Florian 2050*, t. 1, Zarząd Główny Związku Ochotniczych Straży Pożarnych RP, Warszawa 2019.
- Perkowska M., *Przestępczość graniczna cudzoziemców*, Wydawnictwo C.H. Beck, Kraków 2013.
- Pieczywok A., *Inicjatywy i projekty samorządu terytorialnego w kształtowaniu bezpiecznych przestrzeni lokalnych* [w:] M. Karpiuk, M. Mazuryk, I. Wieczorek (red.), *Zadania i kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli, obronności oraz ochrony przeciwpożarowej i przeciwpowodziowej*, Narodowy Instytut Samorządu Terytorialnego, Łódź 2017.
- Pieczywok A., *Kształtowanie kultury bezpieczeństwa wśród pracowników formacji bezpieczeństwa i porządku publicznego, służb ratownictwa i ochrony* [w:] M. Czuryk, M. Karpiuk (red.), *System Bezpieczeństwa Narodowego, t. 2, Pracownicy formacji bezpieczeństwa i porządku publicznego, służb ratownictwa i ochrony*, Katedra

- Bezpieczeństwa i Porządku Publicznego, Wydział Prawa i Administracji. Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn 2017.
- Piekutowski M., Kierzkowski K., *Państwowa Straż Pożarna w akcji*, KG PSP, Warszawa 2022.
- Piwowarski J. *Nauki o bezpieczeństwie: bazowa siatka pojęć i model badawczy kultury bezpieczeństwa: monografia naukowa*, Naukowo-Wydawniczy Instytut Badań Bezpieczeństwa i Obronności WSBPI "Apeiron", Kraków 2023.
- Poczucie bezpieczeństwa mieszkańców wielkich miast. Kraków na tle innych miast europejskich*, K. Krajewski (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2008.
- Polityka bezpieczeństwa w wymiarze lokalnym na przykładzie województwa małopolskiego*, J. Ropski, S. Sanetra-Półgrabi, P. Ostachowski (red.), Wydawnictwo Naukowe UP, Kraków 2018.
- Polska w systemie bezpieczeństwa międzynarodowego*, M. Pietraś, K. A. Wojtaszczyk (red.), Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2016.
- Popis J., *Historia pożarnictwa*, „Kultura Bezpieczeństwa. Nauka–Praktyka–Refleksje” 2013, nr 14.
- Potencjał aglomeracji Trójmiasta i metodyka pomiaru jego wykorzystania*, L. Balcerowicz (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Sopot 2023.
- Prakseologia współdziałania podmiotów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo w sytuacjach kryzysowych*, J. Wolejszo (red.), Wydawnictwo Naukowe Akademii Kaliskiej im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego, Kalisz 2023.
- Prawne i administracyjne aspekty bezpieczeństwa osób i porządku publicznego w okresie transformacji ustrojowo-gospodarczej*, W. Bednarek, S. Pikulski (red.), Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn 2000.
- Problem suburbanizacji*, P. Lorens (red.), Urbanista, Warszawa 2005.
- Problemy bezpieczeństwa personalnego w epoce ponowoczesności*, M. Stefański, E. Piotrów, A. Gliszczyński (red.), Wydawnictwo Społeczno-Prawne, Słupsk 2016.
- Prognoza ludności na lata 2014–2050*, GUS, Warszawa 2014.
- Program ochrony powietrza dla województwa małopolskiego. Małopolska w zdrowej atmosferze*, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków 2020.
- Prońko J., *System kierowania reagowaniem kryzysowym w sytuacjach nadzwyczajnych zagrożeń dla ludzi i środowiska*, rozprawa doktorska, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2001.

- Pyka R., *Minimizing the side effects of the metropolization as a conditio for maintenance of transition and resilience in post-industrial agglomerations*, „Journal of Economics & Management” 2012, nr 10.
- Radkevych A., Wyrębek H., Rybalka R., Nowicka J., Perdion W., *Czynniki generujące zagrożenia bezpieczeństwa społeczności lokalnej w Polsce*, „Przegląd Policyjny”, 2023, nr 152 (4).
- Radkowski R., Zwęgliński T., *Wybrane problemy związane z kierowaniem działaniami ratowniczymi na terenach działania i w obszarach chronionych jednostek ochrony przeciwpożarowej*, „Zeszyty Naukowe SGSP” 2020, nr 73 (1).
- Ramsamy E., *The World Bank and Urban Development: From project to policy*, Routledge, New York 2006.
- Raźniak P., Winiarczyk-Raźniak A., *Influence of the Societal Security Level on Population Migrations in Poland*, „Procedia – Social and Behavioral Sciences” 2014, nr 120.
- Regiony miejskie w Polsce. Dwadzieścia lat transformacji*, J. Jakóbczyk-Gryszkiewicz (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2011.
- Rérat P., *The new demographic growth of cities: The case of reurbanisation in Switzerland*, „Urban Studies” 2012, nr 49 (5).
- Ropski J., *Edukacja dla bezpieczeństwa w polskiej szkole i możliwości jej doskonalenia*, Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach, Katowice 2015.
- Routledge handbook of law and the COVID-19 pandemic*, J. Grogan, A. Donald (red.), Routledge Taylor & Francis Group, New York 2022.
- Rus P., Zając Ż., *Państwowa Straż Pożarna w zwalczaniu zagrożeń o charakterze epidemiologicznym na przykładzie województwa małopolskiego*, Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis „Studia de Securitate” 2023, nr 13 (1).
- Sabak Z., *Wstęp do metodologii badań bezpieczeństwa*, Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, Biała Podlaska 2021.
- Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej w realizacji zadań z zakresu zarządzania kryzysowego*, B. Michailiuk J. Stempień, I. Denysiuk (red.), Wydawnictwo Akademii Sztuki Wojennej, Warszawa 2021.
- Sirojć Z., *Proces metropolizacji i istota rozwoju współczesnych metropolii*, „Społeczeństwo i Edukacja. Międzynarodowe Studia Humanistyczne” 2010, nr 2.
- Skiba F., *Policja w Polsce. Działalność formacji na obszarze aglomeracji miejskich*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 2015.

- Skrabacz A. *Bezpieczeństwo społeczne. Podstawy teoretyczne i praktyczne*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2012.
- Skrabacz A., Domasiewicz M., *Numer alarmowy 112: organizacja i funkcjonowanie systemu powiadamiania ratunkowego w zintegrowanym regionalnie systemie ratowniczym*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2019.
- Skrabacz A., Pajka A., Więckowski B., *Zarządzanie kryzysowe jako obszar badawczy nauk o bezpieczeństwie*, „Roczniki nauk społecznych” 2024, nr 52 (1).
- Skrabacz A., *Ratownictwo w III RP: ogólna charakterystyka*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2004.
- Skrzydło L., *Rody fabrykanckie*, Oficyna Bibliofilów, Łódź 1999.
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, J. Kaczmarek, W. Łepkowski, B. Zdrodowski (red.), Akademia Obrony Narodowej. Wydział Obrony Strategicznej, Warszawa 2008.
- Słownik współczesnego języka polskiego*, t. 2, B. Dunaj (red.), Przegląd Reader's Digest, Warszawa 2001.
- Smoleński S., *Procedury zarządzania kryzysowego*, „Zeszyty Naukowe SGSP” 2022, nr 84.
- Sobkowicz T., *Izolowane zdarzenia ratownictwa medycznego*, „Strażak Mazowiecki” 2020, nr 4 (148).
- Spoleczno-ekonomiczne przemiany w strefie podmiejskiej miast. Studium przypadku Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego*, A. Noworól, A. Hołuj (red.), CeDeWu, Warszawa 2016.
- Sprawność a legalność działania administracji publicznej w sferze ochrony porządku i bezpieczeństwa publicznego*, P. Stanisławski, M. Czuryk, K. Ostraszewski, J. Świącki (red.), Wydawnictwo KUL, Lublin 2014.
- Sprawność współdziałania podmiotów w zarządzaniu kryzysowym*, T. Rubaj (red.), Wydawnictwo Naukowe Akademii Kaliskiej im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego, Kalisz 2023.
- Stęplewski B., *Podstawy niemilitarnego zarządzania kryzysowego*, Oficyna Wydawnicza AFM KAAFAM, Kraków 2017.
- Strażacy Krakowa i ziemi krakowskiej*, S. Bukowiec (red.), Palindrom, Bochnia 2010.
- Supera K., Rzesiewski M., Pecyna J., *Pół wieku w służbie innym 1968–2018*, INTER... TEST, Sochaczew 2018.
- Symonides J., *Problemy pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego we współczesnym świecie*, Ossolineum, Wrocław 1984.

- Sytuacja demograficzna Polski do 2021 r., Analizy statystyczne*, GUS, Warszawa 2022.
- Ścibiorek Z., Wiśniewski Z., Kuc B., Dawidczyk R. B., *Bezpieczeństwo wewnętrzne. Podręcznik akademicki*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2015.
- Śląsk Cieszyński w świetle wyzwań i zagrożeń XXI wieku*, Ł. Wróblewski (red.), Polska Akademia Nauk Oddział w Katowicach, Stowarzyszenie Rozwoju i Współpracy Regionalnej „Olza”, Katowice–Cieszyn 2020.
- Swianiewicz P., Klimska U., *Spoleczne i polityczne zróżnicowanie aglomeracji w Polsce – waniliowe centrum, mozaika przedmieść*, „Prace i Studia Geograficzne” 2005, nr 35.
- Szymańska D., Biegańska J., *Fenomen urbanizacji i procesy z nim związane*, „Studia Miejskie” 2011, nr 4.
- Szymczak M., *Straż pożarna w obliczu stanu epidemii*, „W Akcji” 2020, nr 2.
- Tobolski M., *Zintegrowany System Ratowniczy Rzeczypospolitej Polskiej*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa, Poznań 2015.
- Trwanie życia w 2020 r.*, GUS, Warszawa 2011.
- Vademecum bezpieczeństwa*, O. Wasiuta, P. Klepka, R. Kopeć (red.), Libron, Kraków 2018.
- Waksmundzka-Szarek M., *Problemy komunikacji społecznej w zarządzaniu kryzysowym w województwie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2024.
- Wałęga A., Grzebinoga M. *Ocena zagrożenia powodziowego w aglomeracji krakowskiej jako element zarządzania ryzykiem powodziowym*, „Acta Scientiarum Polonorum. Formatio Circumiectus” 2014, nr 13/4.
- Warmiński A., *Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy*, „Wiedza Obronna” 2012, nr 4.
- Wawrzusiszyn A., *Bezpieczeństwo, strategia, system. Teoria i praktyka w zarysie*, Difin, Warszawa 2015.
- Wawrzyk P., *Bezpieczeństwo wewnętrzne w Unii Europejskiej*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009.
- Widacki J., Sarnecki P., *Ustrój i organizacja Policji w Polsce oraz jej funkcje i zadania w ochronie bezpieczeństwa i porządku*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa–Kraków 1997.
- Wiśniewski B., *System bezpieczeństwa państwa. Konteksty teoretyczne i praktyczne*, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Szczytno 2013.
- Wiśniewski B., Zalewski S., Podleś D, Kozłowska K., *Bezpieczeństwo wewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2004.

- Wojdat M, Cywiński P., *Miejska gościnność: wielki wzrost, wyzwania i szanse. Raport o uchodźcach z Ukrainy w największych polskich miastach*, Centrum Analiz i Badań, Unia Metropolii Polskich im. Pawła Adamowicza, Warszawa 2022.
- World Urbanization Prospects. The 2018 Revision*, Department of Economic and Social Affairs. United Nations, New York 2019.
- Wrona S., *Wartości w zarządzaniu ochotniczymi strażami pożarnymi*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2023.
- Współczesne uwarunkowania zarządzania bezpieczeństwem wewnętrznym państwa*, część XI serii „Protegere et Prodesse”, J. Falecki, R. Kochańczyk, P. Sowizdraniuk (red.), Szkoła Policji w Katowicach, Katowice 2018.
- Wu X., Huang Y., Gao J., *Impact of industrial agglomeration on new-type urbanization: Evidence from Pearl River Delta urban agglomeration of China*, „International Review of Economics & Finance” 2022, nr 77.
- Wybrane problemy rozwoju i rewitalizacji miast: aspekty poznawcze i praktyczne*, J. J. Parysek, A. Tölle (red), Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2008.
- Wyznania religijne, stowarzyszenia narodowościowe i etniczne w Polsce 2009–2011*, P. Ciecieląg, M. Haponiuk (red.), GUS, Warszawa 2013.
- Wyzwania bezpieczeństwa wewnętrznego. Wybrane aspekty bezpieczeństwa lokalnego*, G. Pietrek, M. Stefański (red.), Wyższa Szkoła Bankowa w Gdańsku, Warszawa 2018.
- Wysocka E., *Planowanie strategiczne wielkich miast*, „Samorząd Terytorialny” 1994, nr 5.
- Zaborowski J., *Administracyjnoprawne ujęcie pojęć „bezpieczeństwo publiczne” i „porządek publiczny”*, „Zeszyty Naukowe ASW” 1985, nr 41.
- Zaborowski J., *Prawne środki zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego*, Departament Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego MSW, Warszawa 1977.
- Zajac Z., Ziarko A., *Covid-19 (aspekt medyczny)* [w:] O. Wasiuta, S. Wasiuta (red.), *Encyklopedia bezpieczeństwa*, t. 5, Libron, Kraków 2022.
- Zalewski M. i in., *Analizy strategiczne Florian 2050*, t. 3, Zarząd Główny Związku Ochotniczych Straży Pożarnych RP, Warszawa 2021.
- Zarządzanie kryzysowe. Wybrane problemy*, A. Pepłoński, G. Kędzierska, Z. Siemak (red.), Niepaństwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Białymstoku, Białystok 2013.
- Zarządzanie kryzysowe w warunkach pandemii w Polsce*, J. Frąszczak, R. Orliński, T. Rubaj (red.), Wydawnictwo Naukowe Akademii Kaliskiej im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego, Kalisz 2021.

- Zarządzanie w przestrzeni bezpieczeństwa publicznego*, E. Żuchowska-Kotlarz (red.), Akademia Handlowa Nauk Stosowanych, Radom 2023.
- Zasady organizacji działań poszukiwawczo-ratowniczych w KSRG*, KG PSP, Warszawa 2016.
- Zasady organizacji ratownictwa technicznego w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym*, KG PSP, Warszawa 2013.
- Zasady organizacji ratownictwa technicznego w KSRG*, KG PSP, Warszawa 2013.
- Zasady organizacji szkoleń członków Ochotniczych Straży Pożarnych biorących bezpośredni udział w działaniach ratowniczych*, KG PSP, Warszawa 2015.
- Zasina J., *Reurbanizacja w świetle dotychczasowych badań nad miastami europejskimi*, „Studia Miejskie” 2015, nr 20.
- Zawisza W., *W służbie innym... 40 lat zawodowego pożarnictwa w Koluszkach 1968–2008*, Drukarnia Tęcza, Łódź 2008.
- Zięba R., *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2007.
- Zieliński A., *Bezpieczeństwo publiczne jako podstawowy obowiązek państwa ze szczególnym uwzględnieniem roli Policji w tym obszarze działań*, „Security, Economy & Law” 2017, nr 3.
- Ziobro J., *Teoretyczne i praktyczne konteksty funkcjonowania Ochotniczych Straży Pożarnych. Aspekty prawno-organizacyjne i geograficzno-przestrzenne. Cz. 1*, Difin, Warszawa 2019.
- Zuzańska-Żyśko E., *Obszary metropolitalne w statystyce europejskiej*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Geographica Socio-oeconomica” 2015, nr 22.
- Zuzańska-Żyśko E., *Procesy metropolizacji. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2016.
- Zwęgliński T., Radkowski R., *Jednostki ochrony przeciwpożarowej podczas epidemii COVID-19. Funkcjonowanie i zadania w pierwszych miesiącach aktywności wirusa SARS-CoV-2*, „Zeszyty Naukowe SGSP” 2020, nr 76 (4).

IV. Netografia

- (MINI)SŁOWNIK BBN: *Propozycje nowych terminów z dziedziny bezpieczeństwa*, <https://www.bbn.gov.pl/pl/bezpieczenstwo-narodowe/minislownik-bbn-propozy/6035,MINISLOWNIK-BBN-Propozycje-nowych-terminow-z-dziedziny-bezpieczenstwa.html> (dostęp 03.05.2019).
- 20 lat SGPR „Łódź”*, <https://remiza.com.pl/20-lat-sgpr-lodz/> (dostęp 08.07.2024).
- 8 mln zł strat po pożarze w rafinerii w Trzebinii*, https://www.rmf24.pl/fakty/news-8-mln-zl-strat-po-pozarze-w-rafinerii-w-trzebinii,nId,162396#crp_state=1 (dostęp 31.08.2024).
- Aglomeracja miejsko-przemysłowa*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/aglomeracja-miejsko-przemyslowa;3866321.html> (dostęp 23.06.2024).
- Baza Demografia*, <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Tables.aspx> (dostęp 26.06.2020).
- Bernaś L., *Historia Jednostki Ratowniczo-Gaśniczej nr 6*, <http://www.dzielnica12.krakow.pl/dzk/psphistoria.html> (dostęp 27.10.2024).
- Bitwa o wozy 2020*, <https://suloszowa.pl/bitwa-o-wozy-2020/> (dostęp 16.10.2024).
- Bitwa o wozy. Lista gmin z najwyższą frekwencją wyborczą w II turze wyborów*, <https://pbs.twimg.com/media/Ec9A-4EWAAAXUoE?format=jpg&name=large> (dostęp 24.08.2024).
- Bitwa o wozy. Wyniki I tury*, <https://www.gov.pl/web/mswia/wyniki-i-tury> (dostęp 24.08.2024).
- Bujalski S., *W Łodzi nie ma kto pilnować kąpielisk. Pomogą strażacy?*, <https://lodz.wyborcza.pl/lodz/7,35136,18285970,w-lodzi-nie-ma-kto-pilnowac-kapielisk-pomoga-strazacy.html> (dostęp 11.08.2024).
- Coraz więcej ludzi w megamiastach*, <https://energia rp.pl/miasto-2050/art17970111-coraz-wiecej-ludzi-w-megamiastach> (dostęp 22.03.2023).
- Czystowski R., *Koronawirus w woj. małopolskim: liczba nowych zachorowań*, <https://300gospodarka.pl/live/koronawirus-malopolskie-liczba-nowych-zachorowan> (dostęp 30.06.2023).
- Czytelnicy wybrali Strażaka Zawodowego i Ochotnika, Jednostkę OSP i Młodzieżową Drużynę Pożarniczą*, <https://gazetakrakowska.pl/czytelnicy-wybrali-strazaka-zawodowego-i-ochotnika-jednostke-osp-i-mlodziejowa-druzyne-pozarnicza-r/ar/c3-11938905> (dostęp 30.11.2024).
- Dane o województwie łódzkim*, Urząd Statystyczny w Łodzi, <https://lodz.stat.gov.pl/dane-o-wojewodztwie-lodzkiem/> (dostęp 25.03.2023).

Definicja, rodzaje i typy powodzi, <https://www.infor.pl/prawo/gmina/powodz-2010/226954,Definicja-rodzaje-i-typy-powodzi.html> (dostęp 31.08.2020).

Epidemia, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/epidemia;3898232.html> (dostęp 29.08.2020).

ESPON project 1.4.3. Study on Urban Functions (Final Report), The ESPON Monitoring Committee, Luxembourg 2007, https://web.archive.org/web/20160304040429/http://www.mdrl.ro/espon_cd2/Project_Reports/Preparatory_studies_and_scientific_support_projects/1.4.3_final_report.pdf (dostęp 01.06.2024).

Etat de la population 2022. Statistiques sur la Ville de Luxembourg, https://www.vdl.lu/sites/default/files/media/document/Etat%20de%20la%20population%202022_0.pdf (dostęp 24.03.2023).

European Union Urban Population 1960–2024, <https://www.macrotrends.net/global-metrics/countries/EUU/european-union/urban-population> (dostęp 14.03.2023).

Grała T., *Rekordowe wsparcie na modernizację strażnic OSP*, <https://www.lodzkie.pl/strona-glowna/aktualnosci/rekordowe-wsparcie-na-modernizacje-stra%C5%BCnic-osp-202403070810> (24.08.2024).

Jakie wymagania musi spełnić OSP aspirujące do KSRG?, <https://strazacki.pl/test/artyku%C5%82y/jakie-wymagania-musi-spe%C5%82ni%C4%87-osp-aspiruj%C4%85ce-do-ksrg> (dostęp 04.02.2024).

Kała D. P., *Nowe zasady włączania jednostek ochrony przeciwpożarowej do krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego*, <https://www.lexfire.pl/menu/publikacje/item/562-nowe-zasady-wlaczania-jednostek-ochrony-przeciwpozarowej-do-krajowego-systemu-ratowniczo-gasniczego> (dostęp 03.02.2024).

Kądziołka J., *Moje miasto Tarnów – mój powiat tarnowski, Historia Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej w Tarnowie*, <https://www.mmtarnow.com/2012/12/historia-komendy-miejskiej-panstwowej.html> (dostęp 11.07.2023).

Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie, <http://www.krakow112.pl/index.php/psp/> (dostęp 31.08.2024).

Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej w Łodzi, <https://www.gov.pl/web/kmpsp-lodz/jednostki-ratowniczo-gasnicze> (dostęp 23.08.2024).

Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Brzezinach, Jednostki OSP włączone do KSRG, <https://www.gov.pl/web/kppsp-brzeziny/wlaczane-do-ksrg> (dostęp 09.07.2024).

Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie, Kierownictwo, <https://www.gov.pl/web/kwpsp-krakow/kierownictwo> (dostęp 10.07.2023).

- Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej w Łodzi, *Biuletyn Informacji Publicznej*, <https://interwencje.straz.lodz.pl/> (dostęp 07.07.2024).
- Konurbacja*, Encyklopedia zarządzania, <https://mfiles.pl/pl/index.php/Konurbacja> (dostęp 22.03.2023).
- Konwój z pomocą humanitarną w ramach walki z COVID-19 przybył do Republiki Mołdawii*, <https://www.gov.pl/web/republikamoldawii/konwoj-z-pomoca-humanitarna-w-ramach-walki-z-covid-19-przybyl-do-republiki-moldawii> (dostęp 09.07.2023).
- Koronawirus SARS-CoV-2, województwo małopolskie*, <https://koronawirusunas.pl/województwo-malopolskie> (dostęp 21.07.2023).
- KR RIO: zasady finansowania straży pożarnej przez powiaty do zmiany* <https://samorzad.pap.pl/kategoria/prawo/kr-rio-zasady-finansowania-strazy-pozarnej-przez-powiaty-do-zmiany> (dostęp 20.08.2024).
- Kras P., *Kraków – Medieval Studies*, Oxford Bibliographies Online Datasets, 2010, <https://www.oxfordbibliographies.com/display/document/obo-9780195396584/obo-9780195396584-0026.xml> (dostęp 22.01.2024).
- Lurka K., *Łódź – zamknięcie szpitala tymczasowego*, <https://www.termedia.pl/mz/Lodz-zamkniecie-szpitala-tymczasowego,46363.html> (dostęp 13.08.2024).
- Łódzki Informator Gospodarczy 2019*, Biuro Rozwoju Gospodarczego i Współpracy Międzynarodowej, Urząd Miasta Łodzi, https://uml.lodz.pl/files/public/dla_biznesu/investlodz/folder_21x21_PL_V_2019__1_.pdf (dostęp 12.09.2021).
- Łódzki Obszar Metropolitalny*, <https://www.parzczew.pl/lodzki-obszar-metropolitalny/> (dostęp 06.03.2023).
- Maciejczak P., *Rok 2020 w liczbach*, <https://gazeta.policja.pl/997/archiwum-1/2021/numer-2-022021/199495,Rok-2020-w-liczbach.html> (dostęp 21.08.2020).
- Małopolska Tarcza Antykryzysowa - Pakiet Medyczny I*, <https://www.gov.pl/web/wsse-krakow/malopolska-tarcza-antykryzysowa---pakiet-medyczny> (dostęp 29.10.2024).
- Mapa połączeń regularnych*, <https://www.krakowairport.pl/pl/pasazer,c70/informacje-o-lotach,c71/mapa-polaczen-regularnych,a180.html> (dostęp 26.06.2020).
- Marczyński D., *KSRG – wczoraj, dziś, jutro*, <https://www.ppoz.pl/czytelnia/organizacja/KSRG---wczoraj-dzis-jutro/idn:952> (dostęp 03.02.2024).

- Markiewicz W., *Milion turystów w Łodzi. I będzie jeszcze więcej*, <https://uml.lodz.pl/aktualnosci/artukul/milion-turystow-w-lodzi-i-bedzie-jeszcze-wiecej-id27833/2019/5/15/> (dostęp 14.09.2021).
- Metodyka budowy planu sieci jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych przewidzianych do włączenia do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego*, Krajowe Centrum Koordynacji Ratownictwa i Ochrony Ludności, <https://zosprp.pl/wp-content/uploads/2024/01/MetodykaOSP2020.pdf> (dostęp 31.01.2025).
- Ministerstwo Spraw Zagranicznych, *Polska pomoc humanitarna dla Białorusi*, <https://www.gov.pl/web/dyplomacja/polska-pomoc-humanitarna-dla-bialorusi> (dostęp 09.07.2023).
- Mistarz R., *Sprawdź, ile jest kościołów w Krakowie*, <https://krakowart.pl/sprawdz-ile-jest-kosciolow-w-krakowie> (19.06.2020).
- Mniejszości narodowe i etniczne*, http://www.malopolska.uw.gov.pl/default.aspx?page=informacje_mniejszosci_narodowe (18.06.2020).
- Moje Lotnisko – statystyki*, <https://www.lodz-airport.pl/pl/moje-lotnisko/statystyki> (dostęp 06.03.2023).
- Moryń A., *Powiat stawia na bezpieczeństwo. Tu ma powstać zawodowa jednostka*, <https://lodz.tvp.pl/79090312/powstanie-jednostka-ratowniczo-gasnicza-w-tuszynie-powiat-lodzki-wschodni-budowa-straznicy> (dostęp 24.08.2024).
- Nosarzewska E., *Urbanizacja [Megatrendy 2050]*, <https://ptsp.pl/urbanizacja/> (dostęp 24.02.2023).
- Nowakowski A., *Ekwiwalent pieniężny za udział w akcji ratowniczej/szkoleniu/ ćwiczeniu*, <https://www.gov.pl/web/mswia/ekwiwalent-pieniezny-za-udzial-w-dzialaniu-ratowniczym-lub-szkoleniu-pozarniczym-organizowanym-przez-panstwowa-straz-pozarna-lub-gmine> (dostęp 07.02.2024).
- Ocena aktualności i stopnia realizacji gminnego programu rewitalizacji miasta Kalisza według stanu na 31.12.2019 r.*, <https://www.bip.kalisz.pl/ogloszenia/inne/ocena2206.pdf> (dostęp 06.03.2023).
- Ochotnicza Straż Pożarna Ochotniczej Straży Pożarnej nierówna*, <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/osp-osp-nierowna.html> (dostęp 24.08.2024).
- Operat przeciwpożarowy*, <https://www.gov.pl/web/kppsp-bytow/operat-przeciwpozarowy> (dostęp 01.02.2025).

Organizacja KSRG, KG PSP, <https://www.gov.pl/web/kgpsp/organizacja-ksrg> (dostęp 11.07.2023).

Otwarcie nowej siedziby JRG 4 w Łodzi – inwestycja wyniosła ponad 30 milionów złotych!, <https://strazacki.pl/wiadomosci/otwarcie-nowej-siedziby-jrg-4-w-lodzi-inwestycja-wyniosla-ponad-30-milionow-zlotych/> (dostęp 08.07.2024).

Płaszczyzny urbanizacji, <https://zpe.gov.pl/pdf/PVQgy0cXO> (dostęp 14.02.2023).

Population of the London metropolitan area in the United Kingdom (UK) from 2002 to 2019, <https://www.statista.com/statistics/1040250/population-of-london-metropolitan-area-in-the-united-kingdom/> (20.03.2023).

Population, total – Poland, <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=PL> (dostęp 27.02.2023).

Population: The numbers, <https://populationmatters.org/the-facts-numbers/> (dostęp 27.02.2023).

Port Lotniczy im. Władysława Reymonta w Łodzi, <https://www.airport.lodz.pl/> (dostęp 18.09.2021).

Procedura P-23. Rozpatrywanie wniosku do Komendanta Głównego PSP w sprawie włączenia jednostki OSP do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego, http://www.strazchelm.pl/wp-content/uploads/2019/10/procedura_ksrg.pdf (dostęp 04.02.2024).

Prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości, <https://statystyka.policja.pl/st/przestepstwa-ogolem/przestepstwa-drogowe/prowadzenie-pojazdu-w-s/122332,Prowadzenie-pojazdu-w-stanie-nietrzezwosci.html> (dostęp 22.08.2021).

Przestępstwa kryminalne – ogółem, <https://statystyka.policja.pl/st/przestepstwa-ogolem/przestepstwa-kryminalne/63470,Przestepstwa-kryminalne-ogolem.html> (dostęp 23.08.2021).

PSP: w ubiegłym roku doszło do ponad 153 tys. pożarów; zginęło ponad pół tys. osób <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C594431%2Cpsp-w-ubieglym-roku-doszlo-do-ponad-153-tys-pozarow-zginelo-ponad-pol-tys> (dostęp 31.08.2020).

Rachwalska M., Do kogo trafią strażackie drony?, <https://infosecurity24.pl/sluzby-mundurowe/straz-pozarna/komenda-glowna-psp-rozdziela-drony> (dostęp 01.02.2025).

Ratownicy medyczni Państwowej Straży Pożarnej na pierwszej linii walki z korona wirusem, <https://www.gov.pl/web/kgpsp/ratownicy-medyczni-panstwowej-strazy-pozarnej-na-pierwszej-linii-walki-z-koronawirusem> (dostęp 01.02.2025).

- Rogala M., *Budżety województw 2018. Kto dał więcej strażakom?*, <https://remiza.com.pl/budzety-wojewodztw-2018-kto-dal-wiecej-strazakom/> (dostęp 07.07.2024).
- Rogala M., *Do KSRG włączono nowe jednostki [LISTA]*, <https://remiza.com.pl/do-ksrg-wlaczone-nowe-jednostki-grudzien/> (dostęp 09.07.2024).
- Rogala M., *Drony w służbie Państwowej Straży Pożarnej*, <https://remiza.com.pl/drony-w-sluzbie-panstwowej-strazy-pozarnej> (dostęp 02.01.2025).
- Rogala M., *Druhowie z Aleksandrowa Łódzkiego adoptowali psa*, <https://remiza.com.pl/druhowie-z-aleksandrowa-lodzkiego-adoptowali-psa/> (dostęp 07.07.2024).
- Rogala M., *Już nie tylko dla Wojtusia. Strażacy 'pompują' dla chorych dzieci*, <https://remiza.com.pl/juz-nie-tylko-dla-wojtusia-strazacy-pompuja-dla-chorych-dzieci/> (dostęp 08.07.2024).
- Rogala M., *Łódzkie: Działania wspomagające Państwowej Straży Pożarnej*, <https://remiza.com.pl/lodzkie-dzialania-wspomagajace-panstwowej-strazy-pozarnej/> (dostęp 07.07.2024).
- Rogala M., *OSP Pożdżenice z 'nowym' wozem*, <https://remiza.com.pl/osp-pozdzenice-z-nowym-wozem> (dostęp 08.07.2024).
- Rogala M., *Scania w OSP Brzeziny. Kolejna taka w województwie łódzkim*, <https://remiza.com.pl/scania-w-osp-brzeziny-kolejna-taka-w-wojewodztwie-lodzkiem> (dostęp 07.07.2024).
- Rogala M., *SGRChem-Eko 'ŁÓDŹ-4' w walce z korona wirusem*, <https://remiza.com.pl/sgrchem-eko-lodz-4-w-walce-z-koronawirusem/> (dostęp 07.07.2024).
- Rogala M., *Wóz za ponad milion złotych dla OSP w Głownie*, <https://remiza.com.pl/woz-za-ponad-milion-zlotych-dla-osp-w-glownie-foto> (dostęp 07.07.2024).
- Sienicki Ł., *Grupy specjalistyczne Państwowej Straży Pożarnej*, <https://remiza.com.pl/grupy-specjalistyczne-panstwowej-strazy-pozarnej/> (dostęp 12.08.2024).
- Smolkowska U., Wołodkiewicz-Donimirski Z., Karkowska M., *Wydatki bieżące*, <https://www.sejm.gov.pl/sejm10.nsf/BASLeksykon.xsp?id=5806646FE26AB229C1257A61002B72A1&litera=W> (dostęp 09.07.2024).
- Smolkowska U., Wołodkiewicz-Donimirski Z., Karkowska M., *Wydatki majątkowe*, <https://www.sejm.gov.pl/sejm10.nsf/BASLeksykon.xsp?t=s&id=2D903317A08583EC1257A6100432B4A&q=maj%C4%85tkowe> (dostęp 09.07.2024).

Spadła liczba uchodźców z Ukrainy w Polsce. Ich integracja wciąż dużym wyzwaniem,
www.wnp.pl/parlamentarny/wydarzenia/spadla-liczba-uchodzcow-z-ukrainy-w-polsce-ich-integracja-wciaz-duzym-wyzwaniem,659913.html (dostęp 27.02.2023).

Sprawozdanie z działalności władz Związku Ochotniczych Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej XIV kadencji 2017-2022, https://zosprp.pl/wp-content/uploads/2022/10/SPRAWOZDANIE_2017-2022_DRUK.pdf (dostęp 23.08.2024).

Sprawozdanie z realizacji zadań Programu Ratownictwa i Ochrony Ludności na lata 2014–2020, wykonywanych w 2020 r. przez Państwową Straż Pożarną wraz z podsumowaniem ogólnym okresu obowiązywania Programu, KG PSP, Warszawa 2021, <https://www.gov.pl/attachment/fe7b0fbd-d7a4-4563-a6d5-3801a60ffd1d> (dostęp 1.09.2023).

Standard wyposażenia średniego samochodu ratowniczo-gaśniczego (GBA), przeznaczonego dla jednostki OSP włączonej do KSRG oraz OSP ujętej w zbiorczym planie sieci jednostek OSP przewidzianych do włączenia do KSRG, KG PSP, Warszawa 2019, https://cdn-legacy.defence24.pl/infosecurity24.pl/upload/2019-08-13/pw6ako_zaczniknr1dozaczniknr4Standard1.pdf (dostęp 09.07. 2024).

Status Związku OSP RP, <https://zosprp.pl/statut/> (dostęp 31.08.2024).

Statystyki dotyczące utraconych pojazdów w latach 2013–2020, <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/kradzieze-samochodow/200204,Raport-utracone-pojazdy-od-2013-roku.html> (dostęp 20.08.2021).

Statystyki wyjazdów do zdarzeń jednostek OSP z województwa małopolskiego w 2020 roku, <https://112malopolska.pl/statystyki-wyjazdow-do-zdarzen-jednostek-osp-z-województwa-malopolskiego-w-2020-roku/> (dostęp 26.10.2024).

Statystyki wyjazdów OSP, <https://strazacki.pl/statystyki-wyjazdow-osp-2020/statystyki-osp-2020-woj-lodzkie/> (dostęp 15.08.2024).

Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny, <https://www.lom.lodz.pl/o-nas/> (dostęp 18.09.2021).

Szczepimy się z OSP, <https://www.gov.pl/web/kmpsp-krakow/szczepimy-sie-z-osp> (dostęp 24.08.2024).

Szkolnictwo wyższe w województwie małopolskim w roku akademickim 2020/2021, <https://krakow.stat.gov.pl/opracowania-biezace/informacje-sygnalne/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-w-województwie-malopolskim-w-roku-akademickim-20202021,1,17.html> (dostęp 23.06.2024)

- Turystyka w województwie łódzkim w 2021 r.*, Urząd Statystyczny w Łodzi, <https://lodz.stat.gov.pl/opracowania-biezace/opracowania-sygnalne/sport-turystyka/turystyka-w-wojewodztwie-lodzki-w-2021-r-,2,17.html/> (dostęp 6.03.2023).
- Urbanisation in Europe*, European Commission, https://knowledge4policy.ec.europa.eu/foresight/topic/continuing-urbanisation/urbanisation-europe_en (dostęp 26.02.2023).
- Urbanisation*, <https://www.eea.europa.eu/help/glossary/eea-glossary/urbanisation> (dostęp 16.02.2023).
- Urbanization*, <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/urbanization> (dostęp 16.02.2023).
- Urząd Statystyczny w Krakowie, *Stan i struktura demograficzna ludności oraz liczba budynków i mieszkań w województwie małopolskim – wyniki ostateczne NSP 2021*, <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.malopolska.uw.gov.pl> (20.09.2022)
- Visualizing European Population Density*, [http://www.dupuyinstitute.org/blog/2017/08/25/visualizing-european-population-density/?](http://www.dupuyinstitute.org/blog/2017/08/25/visualizing-european-population-density/) (dostęp 20.03.2023).
- Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego, Dolnośląski Urząd Wojewódzki, Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy*, <https://duw.pl/czk/krajowy-system-ratownic/13472,Organizacja-KSRG.html> (dostęp 29.09.2023).
- Województwo małopolskie w liczbach, Polska w liczbach*, <https://www.polskawliczbach.pl/malopolskie> (dostęp 29.08.2021).
- World City Populations 2023*, <https://worldpopulationreview.com/world-cities> (dostęp 20.03.2023).
- Woźniak S., *Podpisanie umowy na realizację inwestycji pn.: „Budowa strażnicy Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Wieliczce wraz z magazynem przeciwpowodziowym”*, <https://www.gov.pl/web/kppsp-wieliczka/podpisanie-umowy-na-realizacje-inwestycji-pn-budowa-straznicy-komendy-powiatowej-panstwowej-strazy-pozarnej-w-wieliczce-wraz-z-magazynem-przeciwpowodziowym> (dostęp 26.10.2024).
- Wskaźnik urbanizacji*, <http://eregion.wzp.pl/wskaznik/wskaznik-urbanizacji> (dostęp 14.02.2023).
- Wykaz ważniejszych zasad obowiązujących w KSRG*, <https://www.gov.pl/web/kgppsp/wykaz-wazniejszych-zasad-obowiazujacych-w-ksrg> (dostęp 20.12.2023).

Występowanie zespołów miejskich na świecie. Typy zespołów miejskich,
<https://zpe.gov.pl/pdf/Pxxj2VQ9T> (dostęp 20.03.2023).

Zarobki w straży pożarnej 2020: ile zarabiają strażacy? Oto najnowsze STAWKI. Tak płacą za narażanie życia w Polsce!, <https://nowosci.com.pl/zarobki-w-strazy-pozarnej-2020-ile-zarabiaja-strazacy-oto-najnowsze-stawki-tak-placa-za-narazanie-zycia-w-polsce/ar/c3-14803350> (dostęp 20.08.2024).

Zmiany na mapie Polski. 15 nowych miast od 2023 r.,
<https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/zmiany-na-mapie-polski-15-nowych-miast-od-2023-r/3j6hyym> (dostęp 19.03.2023).

Wykaz rycin

Rys. 1. Piramida potrzeb według A. Maslowa	29
Rys. 2. Fazy urbanizacji miast według L. H. Klaassena i J. H. P. Paelincka	62
Rys. 3. Wskaźnik urbanizacji na świecie w 2020 r.	67
Rys. 4. Mapa krajów europejskich o populacji mniejszej niż na obszarze metropolitalnym Londynu.....	85
Rys. 5. Zasięg przestrzenny Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego	91
Rys. 6. Podział administracyjny Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego	106
Rys. 7. Struktura organizacyjna i zadania Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego.....	120
Rys. 8. Schemat organizacyjny ZOSP RP.....	135
Rys. 9. Rozmieszczenie Jednostek Ratowniczo-Gaśniczych oraz posterunków czasowych PSP na obszarze województwa małopolskiego (stan na 31.12.2020 r.)	138
Rys. 10. Pokrycie łącznością radiową w sieci wojewódzkiej na koniec 2002 r.....	146
Rys. 11. Jednostki Ratowniczo-Gaśnicze na obszarze Krakowa i powiatu krakowskiego – umiejscowienie oraz rejon działań	153
Rys. 12. Rozmieszczenie jednostek OSP w KSRG na obszarze województwa małopolskiego na koniec 2002 r.	224
Rys. 13. Punkt wymazowy znajdujący się przy Szpitalu św. Rafała w Krakowie, przy ul. Bochenka 12, zorganizowany na bazie namiotu będącego na wyposażeniu Państwowej Straży Pożarnej	251
Rys. 14. Rozmieszczenie JRG na obszarze aglomeracji łódzkiej (stan na dzień 31.12.2020 r.) .	261
Rys. 15. Prace w Wojewódzkim Szpitalu Specjalistycznym w Zgierzu związane z przygotowaniem do pandemii COVID-19.....	352

Wykaz tabel

Tabela 1. Prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości na terenie Polski w latach 2001–2020...	51
Tabela 2. Stwierdzone przestępstwa gospodarcze na terenie Polski w latach 1999–2020.....	52
Tabela 3. Charakterystyka wybranych badań nad reurbanizacją	65
Tabela 4. Potencjał Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego (stan na dzień 31 grudnia 2020 r.)	123
Tabela 5. Liczba członków OSP (w KSRG i poza systemem) biorących udział w akcjach ratowniczo-gaśniczych w latach 2011–2018.....	126
Tabela 6. Zestawienie strat wynikłych w trakcie pożarów i miejscowych zagrożeń oraz mienie uratowane w województwie małopolskim w latach 2000–2002	141
Tabela 7. Liczba zdarzeń w latach 2016–2020 w jednostkach PSP na obszarze aglomeracji krakowskiej	151
Tabela 8. Liczba zdarzeń odnotowanych na obszarze powiatu wielickiego w latach 2014–2020 z uwzględnieniem pożarów i miejscowych zagrożeń	156
Tabela 9. Alarmy fałszywe w powiecie wielickim w latach 2014–2020	156
Tabela 10. Czas dojazdu jednostek z aglomeracji krakowskiej do zdarzeń w 2020 r.	157
Tabela 11. Liczba osób poszkodowanych i ofiar śmiertelnych w województwie małopolskim w latach 2015–2020.....	157
Tabela 12. Liczba osób poszkodowanych w zdarzeniach w latach 2014–2020 na obszarze powiatu wielickiego	158
Tabela 13. Zatrudnienie funkcjonariuszy w jednostkach organizacyjnych PSP w województwie małopolskim w 2002 r.	160
Tabela 14. Struktura zatrudnienia funkcjonariuszy PSP w aglomeracji krakowskiej według wykształcenia w latach 2001 oraz 2002	164
Tabela 15. Struktura zatrudnienia funkcjonariuszy PSP według korpusów w aglomeracji krakowskiej w latach 2000–2002	166
Tabela 16. Liczba pracowników KP PSP w Wieliczce na przestrzeni lat 2000–2020.....	169
Tabela 17. Wyniki kontroli przestrzegania przepisów przeciwpożarowych w latach 2000–2002 na obszarze województwa małopolskiego	171
Tabela 18. Działalność represyjna w latach 2000–2002 na obszarze województwa małopolskiego i aglomeracji krakowskiej	172
Tabela 19. Organizacja konferencji i seminariów naukowo-technicznych w 2002 r. dla strażaków służących na obszarze województwa małopolskiego.....	173

Tabela 20. Wyniki kontroli przestrzegania przepisów przeciwpożarowych na terenie województwa małopolskiego w latach 2018–2020	175
Tabela 21. Liczba czynności kontrolno-rozpoznawczych przeprowadzonych w województwie małopolskim w latach 2018–2020 w poszczególnych grupach obiektów	176
Tabela 22. Porównanie liczby najczęściej stwierdzanych nieprawidłowości przez KM PSP w Krakowie w latach 2017–2020	179
Tabela 23. Liczba obiektów wyposażonych w system sygnalizacji pożarowej i włączonych do systemu monitoringu pożarowego w SKKM PSP w Krakowie w latach 2014–2020.....	180
Tabela 24. Czynności kontrolno-rozpoznawcze wykonane na terenie KP PSP w Wieliczce w latach 2016–2020.....	181
Tabela 25. Akcje ratownicze i wypadki w województwie małopolskim w latach 2000–2002....	201
Tabela 26. Rodzaje wypadków w latach 2000–2002 wśród strażaków z województwa małopolskiego	202
Tabela 27. Liczba poszkodowanych strażaków w województwie małopolskim w latach 2000–2002 według wieku, stażu pracy, stopnia służbowego.....	202
Tabela 28. Okoliczności wypadków wśród strażaków z województwa małopolskiego w latach 2000–2002	203
Tabela 29. Braki w wyposażeniu strażaków w woj. małopolskim w latach 2000–2002	204
Tabela 30. Stan wyposażenia strażaków w środki ochrony indywidualnej w jednostkach PSP na obszarze aglomeracji krakowskiej (dane na dzień 31.12.2002 r.).....	205
Tabela 31. Wydarzenia powodujące wypadki w jednostkach PSP z województwa małopolskiego w latach 2016–2020.....	208
Tabela 32. Liczba kursów i przeszkolonych strażaków w latach 2000–2002 na obszarze województwa małopolskiego	213
Tabela 33. Wykaz szkoleń i egzaminów przeprowadzonych wśród strażaków PSP w 2020 r. w województwie małopolskim	219
Tabela 34. Włączanie jednostek OSP do KSRG na obszarze województwa małopolskiego w latach 2012–2020.....	227
Tabela 35. Zestawienie 50 jednostek OSP z aglomeracji krakowskiej z najwyższą sumą wyjazdów do zdarzeń w 2020 r. (z uwzględnieniem zajmowanego miejsca)	229
Tabela 36. Liczba uczestników i szkoleń dla druhów z OSP w 2020 r. w województwie małopolskim	232
Tabela 37. Stan wyposażenia jednostek OSP z KSRG z województwa małopolskiego w stosunku do standardu określonego w procedurze P-23	235

Tabela 38. Proces włączania Ochotniczych Straży Pożarnych do KSRG w Krakowie i powiecie krakowskim w latach 2003–2020.....	236
Tabela 39. Interwencje jednostek OSP z Krakowa i powiatu krakowskiego w latach 2014–2020 z uwzględnieniem jednostek włączonych do KSRG i spoza KSRG.....	238
Tabela 40. Szkolenia organizowane dla druhów z powiatu wielickiego w latach 2016–2020	244
Tabela 41. Liczba interwencji w związku z koronawirusem podejmowanych przez strażaków na obszarze aglomeracji krakowskiej w roku 2020	254
Tabela 42. Liczba miejscowych zagrożeń z podziałem na rodzaje w aglomeracji łódzkiej w 2001 r.....	265
Tabela 43. Liczba zdarzeń, w których uczestniczyli strażacy z PSP z JRG województwa łódzkiego, w latach 2018–2020 z podziałem na miesiące.....	270
Tabela 44. Ofiary śmiertelne w pożarach oraz miejscowych zagrożeniach na obszarze województwa łódzkiego w latach 1999–2002.....	273
Tabela 45. Poziom wykształcenia strażaków z jednostek PSP na obszarze województwa łódzkiego w latach 2010–2020.....	279
Tabela 46. Podział zatrudnienia strażaków z jednostek PSP na obszarze województwa łódzkiego w latach 1999–2001 ze względu na przynależność do korpusu	279
Tabela 47. Zatrudnienie strażaków z jednostek PSP na obszarze województwa łódzkiego w latach 2010–2020 z podziałem na przynależność do korpusu	280
Tabela 48. Wykorzystanie środków finansowych funduszu świadczeń socjalnych emerytów i rencistów pożarnictwa RP jednostek funkcjonujących na obszarze aglomeracji łódzkiej za 2020 r. (w zł)	307
Tabela 49. Zestawienie szkoleń i warsztatów przeprowadzonych w 2020 r.	314
Tabela 50. Liczba jednostek OSP funkcjonujących na terenie aglomeracji łódzkiej w 2001 r...	319
Tabela 51. Zestawienie 50 jednostek OSP z aglomeracji łódzkiej z najwyższą sumą wyjazdów do zdarzeń w 2020 r. (z uwzględnieniem zajmowanego miejsca w skali województwa).....	324
Tabela 52. Wydatki inwestycyjne w jednostkach OSP funkcjonujących na obszarze m. Łodzi w 1999 r.....	344

Wykaz wykresów

Wykres 1. Wskaźnik urbanizacji w Polsce w latach 2006–2021 z podziałem na województwa...	68
Wykres 2. Liczba ludności w Polsce w latach 1960–2021	70
Wykres 3. Liczba zdarzeń według rodzaju na obszarze województwa małopolskiego w latach 1999–2002	139
Wykres 4. Statystyka interwencji podejmowanych w latach 2000–2008 przez KM PSP w Krakowie	143
Wykres 5. Liczba zdarzeń podejmowanych przez PSP na obszarze województwa małopolskiego według rodzaju w latach 1999–2020.....	148
Wykres 6. Liczba zdarzeń odnotowanych w latach 2011–2020 przez KM PSP w Krakowie	151
Wykres 7. Wyjazdy strażaków z KP PSP w Wieliczce do zdarzeń w latach 2000–2020.....	155
Wykres 8. Struktura zatrudnienia funkcjonariuszy PSP województwa małopolskiego według korpusów w latach 2000–2002.....	165
Wykres 9. Stan zatrudnienia funkcjonariuszy w jednostkach organizacyjnych PSP (dane na koniec roku kalendarzowego)	168
Wykres 10. Czynności kontrolno-rozpoznawcze przeprowadzone przez KM PSP w Krakowie w latach 2017–2020.....	178
Wykres 11. Ilość wyszkolonych członków OSP w latach 2000–2002 na obszarze województwa małopolskiego	225
Wykres 12. Udział jednostek ochrony przeciwpożarowej w zdarzeniach w województwie małopolskim w latach 2017–2020.....	229
Wykres 13. Liczba odnotowanych działań ratowniczo-gaśniczych prowadzonych przez JRG PSP w latach 1999–2020 na obszarze województwa łódzkiego	267
Wykres 14. Najczęstsze przyczyny powstawania pożarów w województwie łódzkim w latach 2018–2020	268
Wykres 15. Najczęstsze przyczyny powstawania miejscowych zagrożeń w województwie łódzkim w latach 2018–2020.....	269
Wykres 16. Liczba osób poszkodowanych w latach 2016–2020 na obszarze województwa łódzkiego	274
Wykres 17. Udział JOP w izolowanych zdarzeniach ratownictwa medycznego (IZRM) w 2020 r. na obszarze województwa łódzkiego	276
Wykres 18. Udział JOP z województwa łódzkiego w IZRM w 2020 r. z uwzględnieniem charakteru stanu zagrożenia życia	277

Wykres 19. Dynamika budżetu PSP w latach 1999–2020 (w tys. zł) na obszarze województwa łódzkiego	301
Wykres 20. Wykorzystanie środków finansowych funduszu świadczeń socjalnych emerytów i rencistów pożarnictwa RP w województwie łódzkim w 2020 r.	305
Wykres 21. Szkolenia członków OSP przeprowadzone przez Komendy Powiatowe i Miejskie w 2020 r.....	320
Wykres 22. Liczba członków OSP z aglomeracji łódzkiej przeszkolonych w komorze dymowej w latach 2010–2020.....	321
Wykres 23. Dofinansowanie jednostek OSP z województwa łódzkiego w latach 2014–2019....	323
Wykres 24. Stan wyposażenia strażaków jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych KSRG w środki ochrony indywidualnej	331

Paulina Rus
imię, nazwisko

Kraków, dnia.....

OŚWIADCZENIE/ DECLARATION

Świadoma odpowiedzialności oświadczam, że przedłożona rozprawa doktorska pt.:
Aware of my responsibility, I declare that the submitted dissertation entitled:

Kreowanie bezpieczeństwa powszechnego na obszarach aglomeracji krakowskiej i łódzkiej w latach 1999–2020 w świetle działań Państwowej Straży Pożarnej i Ochotniczych Straży Pożarnych

jest mojego autorstwa.
is my own creation.

Jednocześnie oświadczam, że w/w rozprawa nie narusza praw autorskich w rozumieniu Ustawy z dnia 4 lutego 1994 roku o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. z 2021 r. poz. 1062 z późn. zmianami) oraz dóbr osobistych chronionych prawem cywilnym.

At the same time, I declare that the aforementioned dissertation does not infringe upon copyrights within the meaning of the Act of 4 February 1994 on Copyright and Related Rights (Journal of Laws of 2021, item 1062, as amended) and personal rights protected by civil law.

Przedłożona praca nie zawiera danych empirycznych ani też informacji, które uzyskałam w sposób niedozwolony.

The submitted work does not contain empirical data or information that I have obtained by unauthorised means.

Stwierdzam, iż przedstawiona praca w całości ani też w części nie była wcześniej podstawą żadnej innej urzędowej procedury związanej z zakończeniem kształcenia w szkole doktorskiej.

I certify that the submitted work, in whole or in part, has not previously formed the basis of any other official procedure relating to the completion of training in doctoral school.

.....
Data

.....
Podpis doktoranta

Paulina Rus
imię, nazwisko

Kraków, dnia.....

OŚWIADCZENIE / DECLARATION
o zgodności wersji elektronicznej z wydrukiem
on the conformity of the electronic version with the hard copy

Ja niżej podpisana oświadczam, że wersja elektroniczna jest zgodna z wersją papierową rozprawy doktorskiej.

I, the undersigned, declare that the electronic version is compatible with the paper version of the dissertation.

.....
Data

.....
Podpis doktoranta

Paulina Rus
imię, nazwisko

Kraków, dnia.....

OŚWIADCZENIE / DECLARATION

Ja niżej podpisana wyrażam zgodę/nie wyrażam zgody* na udostępnianie mojej rozprawy doktorskiej w wersji papierowej i elektronicznej dla celów naukowych i dydaktycznych.

I, the undersigned, consent/do not consent* to my dissertation being made available in hard copy and electronic format for research and teaching purposes.

.....
Data

.....
Podpis doktoranta

*Niewłaściwe skreślić.